Publication of the Centre of Advanced Study in Sanskrit, University of Pune
CLASS I No. 2

Dictionary of Nyāya Terms

(Sanskrit — English)

By
V. N. Jha
Director,
Centre of Advanced Study in Sanskrit,
University of Pune

संस्कृत प्रगत अध्ययन केंद्र, पुणे विद्यापीठ, पुणे-७.
Centre of Advanced Study in Sanskrit
University of Pune

2001

Dictionary of Nyāya Terms

(Sanskrit — English)

By
V.N.Jha
Director,
Centre of Advanced
Study in Sanskrit,
University of Pune

Publication of the Centre of Advanced Study in Sanskrit, University of Pune

CLASS I No. 2

Dictionary of Nyāya Terms

(Sanskrit — English)

By

V. N. Jha

Director,

Centre of Advanced Study in Sanskrit,

University of Pune

संस्कृत प्रगत अध्ययन केंद्र, पुणे विद्यापीठ, पुणे-७.

Centre of Advanced Study in Sanskrit

University of Pune

2001

Dictionary of Nyāya Terms
(Sanskrit - English)

- **प्रकाशक :**
  रजिस्ट्रार,
  पुणे विद्यापीठम्,
  पुणे-४११ ००७

- **प्रथमावृत्तिः २००१**

- **मूल्य रु. ३५०/-**

- **मुद्रण-व्यवस्था :**
  प्रवीण प्रिंटिंग सर्व्हिसेस
  आसावरी १०, औंध,
  पुणे-४११ ००७.

Foreword

It is my pleasure to place this Dictionary of Nyāya Terms in the hands of scholars of Indian Philosophy in general and Indian Logic in particular. This volume is a part of an ambitious project of preparing an Encyclopedia of Indian Logic. Although initially I wanted to make it more exhaustive, however ultimately it could not be made.

It is our experience that there is no uniformity in translating Nyāya terms in English. This has resulted into confusions, many a time. In order to evolve, therefore, uniformity in translating and paraphrasing Nyāya terms into English, I have made this attempt. The reader should look at it from this angle. More stress has been given on clarity of concept than on literal translation. I have tried my best to make the English equivalent readable. One or two occurrences have been pointed out on a particular term by way of reference to the respective original text from where the terms have been taken. After getting comments of the readers, I plan to evolve a form, which will be more useful to the users. This is the first exercise to get feed back from the users so that later on wel-documented edition can be brought out. I take this opportunity to thank the UGC for providing financial assistance for all publications of the CASS. In this work almost every member of the CASS has cooperated. I sincerely thank them all.

3rd Nov., 2001

Director
CASS

PREFACE

Although we have Sanskrit-Sanskrit Dictionary of Nyāya by Jhalakikar, it does not help those scholars who would be seeking for an English equivalent of a Nyāya term. Hence, for a long time I had felt a need to prepare a Sanskrit-English Dictionary of Indian Logic (Nyāyaśāstra). Not only that, while translating Nyāya texts various scholars have been using various English equivalents for a Nyāya term. This did not allow uniform understanding of the Nyāya texts. The problem became more complicated with regared to the Navya Nyāya terms. Therefore, initially I had dicided to prepare a Sanskrit-English Dictionary of Navya Nyāya logical terms only. But soon I realised that it was not going to serve the desired purpose and I revised my decision and decided to include the terms of Prācīna Nyāya also to add to its better and fruitful use. The present volume is an outcome of that decision.

Although initially I had thought of adopting encyclopaedic approach of explaining the concept elaborately for each term, that too could not be done considering the scope and the time limit for this work. Under these constraints, a minimum programme was undertaken and I decided to bring out these entries with English paraphrases and some definitions in Sanskrit wherever it was possible. Of course, while doing so, attempt has been made to see that uniform paraphrasing is made on the basis of my long experience of translating Nyāya texts in English. I have not only provided my own paraphrases in English, but I have taken care to see that if these paraphrases are used in the sentences where the vocable occurs in Nyāya texts, the user of the Dictionary will be able to translate that sentence meaningfully.

After an entry in *Devanāgarī*, the the Roman transliteration of the entry is provided in the brackets which will help those who are not so habituated to read *Devanāgarī*. After the English paraphrase and Sanskrit definitions, wherever possible, actual reference is provided so that the user of the Dictionary can read the entry in its actual context. It is however presumed that the user is broadly familiar with Sanskrit Language and the Nyāya logic. Although the Dictionary can be used by general readers, still at times the English paraphrase may not help them grasp the central concept of Indian Logic.

I am aware that this dictionary could not come upto my expectation. Some lacuna have remained for various reasons, inspite of my sincere efforts. However, this fact will be kept in mind before bringing out the next edition.

If a term is polysemous, separate paraphrasings have been made with references.

This Dictionary is being published with the limited purpose of initiating uniformity in paraphrasing Nyāya terms into English. This will contribute to better understanding of the Nyāya texts and thereby to the uniform understanding of the concepts.

Entries upto 'श' could be accommodated this valume. While bringing out the revised and enlarged edition the remaining entries will be included.

After this I shall go for a more detailed Dictionary of Indian Logical terms. I hope that the users will keep on suggesting improvements which will be considered at the time of the next phase of this Dictionary.

Over 100 books on *Prācīna* and *Navya* Nyāya have been used for this Dictionary. This project was supported financially by the UGC and so at different stages many students of mine have participatied in the work. But for their participation and cooperation this Dictionary would not have seen its present shape. Dr. Nirmala Kulkarni, Dr, Satyajit Layek, Dr. Arun Ranjan Mishra, Dr. Ujjwala Panse-Jha, Dr. S. C. Dash, Dr. K. N. Hota, Dr. Suryanarayan etc. have worked hard for this Dictionary. Dr. Manisha Phansalkar helped the work of press-copy. Dr. Manjushri Deshpande, Dr. sushama Mehendale, Dr. Kartar Chand Sharma, Dr. Niranjan Jena helped in the work of proof-reading. It is difficult to mention everybody's name here. May God bless them!

Looking forward to the constructive suggestions of the users. Like Kālidāsa I, too, would like to say-

"आ परितोषाद् विदुषां न साधु
मन्ये प्रयोग-विज्ञानम्"

—**V. N. Jha**

ABBREVIATIONS

Abhā Vā	Abhāvavāda of Gaṅgeśa
Ākhyā Vā	Ākhyātavāda of Raghunātha Śiromaṇi
Ākhyā Vā (Gādā)	Ākhyātavāda of Gadādhara Bhaṭṭācārya
Ālo Prasā	Ālokaprasāriṇī of Kṛṣṇadāsa Sārvabhauma Bhaṭṭācārya
Ātma Ta Vi	Ātmatattvaviveka of Udayanācārya
Ava Nir Dī	Aacchedakattvanirukti-dīdhiti of Raghunātha Śiromaṇi
Ava Nir Jā/ Ava Nir Jāga	Avacchedakatvanirukti-jāgadīśī of Jagadīśa Tarkālaṅkāra
Bau Dhi Dī	Bauddhadhikkāradīdhiti of Raghunātha Śiromaṇi
Bau Dhi Raha	Bauddhadhikkārarahasya of Mathurānātha
Bau Dhi Ṭī	Bauddhadhikkāraṭīkā of Śaṅkara Miśra
Bhā Pari	Bhāṣāpariccheda of Viśvanātha Nyāyapañcānana
Bhavā Pra	Bhavānadīprakāśa of Puṇatāmakara
Bhāv Dīpi	Bhāvadīpikā of Śrikṛṣṅa Nyāyālaṅkāra
Bhāvā Dī	Bhāvārthadīpikā of Gaurikānta Sārvabhauma
Budh Vā	Buddhi Vāda of Gadā-dhara
Dī	Dīdhiti of Raghunātha Śiromaṇi
Dra Pa	Dravyapadārtha (on Kiraṇāvaliprakāśa) of Pakṣadhara Miśra
Gūḍh Dīpi	Gūḍhārthadīpikā of Raghudeva Nyāyālaṅkāra
Kār Artha Nirṇa Ṭī	Kārakādyarthanirṇayaṭīkā of Rāmarudra Tarka-vāgīśa
Kār Ca	Kārakacakra of Bhavānanda
Kār Vā (Gadā)	Kārakavāda of Gadādhara Bhaṭṭācārya
Kār Vyū	Kārakavyūha of Rudra-rāma
Kir	Kiraṇāvalī of Udayanācārya
Kir Pra Dī	Kiraṇāvaliprakāśadīdhiti of Raghunātha Śiromaṇi
Kir Pra Prakā	Kiraṇāvaliprakāśapra-kāśikā of Bhagiratha Ṭhakkura
Kir Pra Raha	Kiraṇāvalīprakāśarahasya of Mathurānātha
Lī Pra Dī Raha	Līlāvatīprakāśadīdhitirahasya of Mathurānātha
Maṇ Kaṇ/ Maṇi Kaṇ	Maṇikaṇa

Muk Vā	Muktivāda of Gadādhara Bhaṭṭācārya
Nañ Vā	Nañvāda of Raghunātha Śiromaṇi
Nañ Vā (Gādā)	Nañvāda of Gadādhara Bhaṭṭācārya
Nyā Bhū	Nyāya Bhūṣaṇa of Bhāsarvajña
NyāBinṬī	Nyāyabinduṭikā
Nyā Kan	Nyāyakandalī of Śrīdhara
Nyā Ko	Nyāyakoṣa of Bhīmā-cārya Jhalakikar
Nyā Ku	Nyāyakusumāñjali of Udayanācārya
Nyā Ku Pra	Nyāyakusumāñjalipra-kāśa of Vardhamāno-pādhyāya
Nyā Ku Pra Mak	Nyāyakusumāñjaliprakā-śamakaranda of Rucidatta Miśra
Nyā Lī	Nyāyalīlāvatī of Valla-bhācārya
Nyā Lī Dī Vyā (Jāga)	Līlāvatīdīdhitivyākhyā of Jagadīśa
Nyā Lī Kaṇ	Nyāya Līlāvatīkaṇṭhā-bharaṇa of Śaṅkara Miśra
NyāLī Pra Dī	Līlāvatīprakāśadīdhiti of Raghunātha Śiromaṇi
Nyā Lī Pra Vyā	Līlāvatīprakāśavyākhyā of Bhagiratha Ṭhakkura
Nyā Mañ	Nyāyamañjarī of Jayanta Bhṭṭa
Nyā Lī Vi	Līlāvatīviveka of Pakṣa-dhara Miśra
Nyā Mañ Gran Bhaṅ	Nyāyamañjarīgranthibha-ṅga of Cakradhara
Nyā Pra	Nyāyapradīpa
Nyā Rat	Nyāyaratna of Maṇi-kaṇṭha Miśra
Nyā Sā	Nyāyasāra of Bhāsarvajña
Nyā Si Dī	Nyāyasiddhāntadīpa of Śaśadhara
Nyā Si Mañ	Nyāyasiddhāntamañjarī of Jānakīnātha
Nyā Si Mu/ Nyā Si Muk	Nyāyasiddhāntamuktā-vali of Viśvanātha
Nyā Si Mu (Di)	Dinakarī on Nyāyasiddhā-ntamuktāvalī
Nyā Si Mu (Kir)	Kiraṇāvali of Vallabhā-cārya on Nyāyasiddhānta-muktāvali
Nyā Si Muk Rā	Rāmarudrī on Nyāyasi-ddhāntamuktāvalī
Nyā Si Muk Ṭī (Rāma)	Siddhātamuktavīṭikā of Rāmarudra Tarkavāgīśa
Nyā Sū	Nyāyasūtra of Gautama
Nyā Sū Bhā	Nyāyabhāṣya of Vātsyā-yana
Nyā Sū Bhā Vār	Nyāya Vārtika of Udyotakara
Pad Kha Vyā	Padārthakhaṇḍanavyā-khyā of Govinda Nyāya-vāgīśa
Pad Maṇ	Padārthamaṇḍana of Veṇīdatta

Pad Tat Nir/ Pad Nir	Padārthatattvanirūpaṇa of Raghunātha Śiromaṇi
Pad Vāk Rat	Padavākyaratnākara
Pad Vi Pra	Padārtha Vivekaprakāśa of Rāmabhadra Sārva-bhauma
Pra Mā Vā	Pramāṇavārtika of Dharmakīrti
Pra Pā Bhā	Praśastapādabhāṣya of Praśastapāda
Prā Vā	Prāmāṇyavāda of Gadā-dhara
Rat Ko Vā Raha	Ratnakoṣavādarahasya of Gadādhara Bhaṭṭācārya
Rat Ko Vic	Ratnakoṣavicāra of Harirāma Tarkavagīśa
Ratna Nib/ Nib (Ratna):	Ratnakīrti Nibandhāvali of Ratnakīrti
Śab Śak Prakā	Śabdaśaktiprakāśikā of Jagadīśa
Śab Śak Prakā Ṭī :	Śabdaśaktiprakāśikāṭīkā of Kṛṣṇakānta Vidyāvāgīśa
Śak Vā	Śaktivāda of Gadādhara Bhaṭṭācārya
Saptapadā	Saptapadārthī of Śivāditya Miśra
Subo	Sobodhini of Rāmabhadra Siddhāntavāgīśa
Sub Tat Ālo	Subarthatattvāloka of Viśvanātha
Tar Bhā	Tarkabhāṣā of Keśava Miśra
Tar Dīpi Pra/ Tar Saṁ Prakā	Tarkasaṅgrahadīpikā-prakāśikā
Tarkā	Tarkāmṛta of Jagadīśa
Tar Kau	Tarkakaumudī of Laugākṣibhāskara
Tar Saṅ Dī Rā Ru/TarDīpi Rām Rud	Rāmarudrī on Tarkasaṅgrahadīpikā
Tār Ra	Tārkikarakṣā of Varada-rāja
Tar Saṁ	Tarkasaṅgraha with Dīpikā of Annaṁbhaṭṭa
Tar Saṅ Nyā Bo	Tarkasṅgrahanyāyabodhi-ni of Govardhana
Tar Saṁ Si Ca	Siddhānta Candrikā on Tarkasaṅgraha
Tat Ci	Tattvacintāmaṇi of Gaṅgeśopādhyāya
Tat Ci Alo	Tattvacintāmaṇi-āloka of Pakṣadhara Miśra
Tat Ci Alo Kaṇta	Tattvacintāmaṇyālokaka-ṇṭakoddhāra of Madhu-sūdana Ṭhakkura
Tat Ci Ālo Raha	Ālokarahasya of Mathurānātha
Tat Ci Ālo Ṭī	Ālokaṭīkā of Gadādhara Bhaṭṭācārya
Tat Ci Alo Ṭip	Maṇyālokaṭippaṇī of Haridāsa Bhaṭṭācārya
Tat Ci (Anu) Dī Prasā	Anumānadīdhitiprasāriṇī of Kṛṣṇadāsa Sārva bhauma
Tat Ci (Anu) Dī Vi	Anumānadīdhitiviveka of Guṇānanda Vidyāvāgīśa
Tat Ci (Anu) Ṭī	Anumānakhaṇḍaṭīkā of Vācaspati

Tat Ci Dī Vidyo Gūḍh Ṭī	Dīdhitigūḍhārtha-vidyotana of Jayarāma Nyāyapañcānana
Tat Ci Dī Prakā	Dīdhitiprakāśikā of Jagadīśa
Tat Ci Dī Prakā (Bhavā)	Dīdhitiprakāśikā of Bhavānanda
Tat Ci Dī Raha	Dīdhitīrahasya of Mathurānātha
Tat Ci Dī Ṭī (Rāma)	Tattvacintāmaṇidīdhiti-ṭīkā of Rāmarudra Tarkavāgīśa
Tat Ci Gādā	Gādādharī of Gadādhara Bhaṭṭācārya
Tat Ci Pra	Tattvacintāmaṇiprakāśa of Rucidatta Miśra
Tat Ci Raha/ Tat Cin Raha	Tattvacintāmaṇirahasya of Madhurānātha
Tat Ci Śabda	Śabdakhaṇḍa of Tattva-cintāmaṇi
Tat Ci Ṭī	Tattvacintāmaṇiṭīkā of Vāsudeva Miśra
Tat Ci (upa) Ṭī	Upanmānacinmaṇṭīkā of Kṛṣṇakānta Tarkavāgīśa
Tat Ci Vyā	Maṇivyākhyā of Kaṇāda Tarkvāgīśa
Tāt Ṭī	Nyāyavārtikatāparyaṭīkā of Vācaspati Miśra
Vai Sū	Vaiśeṣīkasūtra of Kaṇāda
Vai Sū Upa	Vaiśeṣikasūtropaskāra of Śaṅkara Miśra
Vā Vār	Vādavāridhi of Gadādhara
Vidh Vā (Gādā)/ Vidhi Vā	Vidhivāda of Gadādhara Bhaṭṭācārya
Viṣa Vā	Viṣayatāvāda of Harirāma
Viṣa Vā (Gādā)	Viṣayatāvāda of Gadā-dhara Bhaṭṭācārya
Vyu Vā	Vyutpattivāda of Gadādhara Bhaṭṭācārya
Vyu Vā Vyā (Rāma)	Vyutpattivādavyākhyā of Rāmarudra Tarkavāgīśa

Dictionary of Nyāya Terms

(Sanskrit — English)

अ

अगृहीतासंसर्गकत्व
(*agṛhītasaṁsargaka*)
(a relation in the form of) the state of being that whose difference is unknown,
Nyā Si Mu (Rā), 168:27

अगृहीतासंसर्गकत्वसंबन्ध
(*agṛhītāsaṁsargakatvasaṁbandha*)
a relation in the team of the state of being that whose difference is unknown,
Nyā S; Mu Di 168:8

अङ्गाङ्गीप्रवाहत्व
(*aṅgāigipravāhatva*)
the state of being the series of cause and effect,
अङ्गङ्गिप्रवाहत्वं कार्यकरण प्रवाहत्व मित्यर्थः;
Nyā Lī Kaṇ, 233:7
See सन्तानत्वम्

अचीर्ण प्रायश्चित्तकर्म
(*acīrṇaprāyaścittakarma*)
unpractised expiatory action
Tat Ci 2062:5

अजिज्ञासितविषयत्व
(*ajijñāsitaviṣayatva*)
the state of being the object which is not desirred to know,
Tat Cin (Dī) 77:26

अजीव
(*ajīva*)
not a living being, or that who is devoid of possessing knowledge, happyness and sorrow etc.

१. तस्याश्चेतनायाद विकल्पाः पर्यायाज्ञान-सुखदुःखेश्चादयः, ते लक्षणं यस्यासौ जीवः।

२. तद्विलक्षणस्त्वजीव इति,
Nyā Bhū, 553:13

अज्ञत्व
(*ajñatva*)
the state of being not knowing
Pra Pā Bhā, 86:3

अतथात्व
(*atathātva*)
the state of being not similar
Ava Ni Dī 2:7

अतथाभाव
(*atathābhāva*)
that which is not as it is,
Tat Ci 9:3

अतद्गुणसंविज्ञान
(*atadguṇasṁvijñāna*)
one of the two varieties of बहुर्व्रीहि compound
Śab Śak Pra 257:4
तस्य स्वार्थगुणो भूतस्य सम्यग्विशेष्यविधया विज्ञानं यस्मादिति व्युत्पत्त्या सान्वयसंज्ञा कत्वात्, तद्भिन्नश्चातद्-गुणसंविज्ञानश्चरम इत्यर्थाद् गम्यते
Śab Śak Pra 257:9

अतद्गुणसंविज्ञानबहुव्रीहि
(*atadguṇasaṁvijñānabahuvrīhi*)
अतद्गुणसंविज्ञान is a variety of बहुर्व्रीहि compound,
Nyā Li Kaṇ, 107:15
Tar Dī Rā, 285:5, 284:7

अतद्व्यावृत्तबोधजनकत्व
(*atadvyāvṛttabodhajanakatva*)
the state of being that which causes the knowledge of that, which is differentiated from what is not that ,
Tat Ci (Pra.) 862:15

अतद्व्यावृत्ति
(atadvyāvṛtti)
differentiation from what is not that
Nyā Ko, Nyā Lī, 687:6

अतद्व्यावृत्तिविषयत्व
(atadvyāvṛttiviṣayatva)
the state of being an object of what is differentiated from that

अतन्त्रत्व
(atantratva)
the state of being that which is beyond the scope of a doctrine or ground
Nyā Si Di 95:11

अतिगौरव
(atigaurava)
logically very cumbersome
Pad Vāk Rat, 190:4

अतिदुरूहत्व
(atidurūhatva)
the state of being very difficult to understand,
Tat Ci Dī 17:30

अतिदेश
(atideśh)
extension
प्रकृतिवद्विकृतिरित्यतिदेशेत्यर्थः । ।
Tat Ci Rah, 43:17.

अतिदेशवाक्य
(atideśavākya)
exemplary sentence

अतिदेशवाक्यार्थ
(atideśavākyārtha)
the meaning of an exemplary sentence
नवीनमतेनैतत् । अतिदेशवाक्यार्थ शाब्दबोधः करणम् ।
Nyā Si mu Di, 260:21

अतिदेशवाक्यार्थज्ञान
(atideśavākyārthajñāna)
knowledge of meaning of an exemplary sentence
Maṇ, 10:2, Gādā, 42:21, Nyā Bo, 50:3

अतिदेशवाक्यार्थस्मरण
(atideśavākyārthasmaraṇa)
remembrance of the meaning of an exemplary sentence
Tar Bhā, 84:4; Nyā Bo, 50:4

अतिप्रसक्त
(atipraśakta) adj.
over- applied
Tat Ci, 601:14
Tar Dī Rā Rū, 226:13

अतिप्रसक्तत्व
(atiprasaktatva)
the state of being over applied
Tat Ci, 860:1 (Pratyakṣakhaṇḍa)
Akhyā Vā, 32:8

अतिप्रसक्ति
(atiprasakti)
overapplication
Nyā Ka, 339:3, Nyā Si Di, 13:24,
Nyā Ra, 26:2

अतिप्रसङ्ग
(atiprasaṅga)
overapplication, Overextension,
Nyā Ko, Tat Ci, 860:6; Vidh Vā, 95:30,
Kār Ca, 23:9; Pad Vā Ra, 52:3;
AkhyāVā, 16:12; Pad Vā Rat, 125:1;
Śak Vā, 9:2

अतिप्रसङ्गदोष
(*atiprasaṅgadoṣa*)
the fault of, overapplication or over-extension, *Tar Bhā, 107:5*

अतिप्रसङ्गभङ्ग
(*atiprasaṅgabhaṅga*)
removal of overapplication,
Akhyā Vā Vyā, 24:6

अतिप्रसङ्गभञ्जिका
(*atiprasaṅgabhañjikā*)
the remover of the fault of over - application, *Tat Ci Dī, 910:19*

अतिप्रसङ्गवारण
(*atiprasaṅgāvaraṇa*)
avoiding the over application,
Tat Ci 477:2

अतिप्रसङ्गाद्यनापादक
(*atiprasaṅgādyanāpādaka*)
that which does not bring the fault of overapplication etc. *Ava Nir Di, 6:4*

अतिप्रसङ्गाभाव
(*atiprasaṅgābhāva*)
absence of over application
Vidhi Vā, 33

अतिप्रसञ्जक
(*atiprasañjaka*)
that which causes overapplication,
Śak Vā, 140:7

अतिप्रसञ्जकत्व
(*atiprasañjakatva*)
the state of being that which causes overapplication,
Nyā Rat 181:1

अतिरिक्तकरणसाध्य
(*atiriktakananaṇasādhya*)
that which is accomplished by an additional instrument
यद्वस्तु यद्विनैवोपपद्यते, तत्तदतिरिक्तकरणसाध्यं,
Tar Bhā, 152:4

अतिरिक्तवृत्तित्व
(*atiriktavṛttitva*)
the state of being of an additional occurrance,
Nyā Si mu Rā, 241:25

अतिव्याप्ति
(*ativyāpti*)
the fault called over-application, i.e. existing in definitum(lakṣya) and also in other than the definitum,
लक्ष्य-वृत्तित्वे सत्यलक्ष्यवृत्तित्वम् अतिव्याप्तिः,
Nyā Pra, 43:16
अलक्ष्य-वृत्तित्वम् अतिव्याप्तिः, *Tar sam Dī,*
अलक्ष्ये लक्षणगमनमतिव्याप्तिः, *Tar Kau, 58:6*
Nyā Si mu (Kir.), 36:3

अतिव्याप्त
(*ativyāpta*)
overapplied, overextended,
Kār Ca, 17:2

अतीन्द्रियगुणत्व
(*atindriyaguṇatva*)
the state of being a quality which is beyond the reach of sense-organ,
Nyā Ko,

अतीन्द्रियता
(*atindriyatā*)
See अतीन्द्रियत्व,
Tar Dipi Pra, 136:18

अतीन्द्रियत्व
(*atīndriyatva*)
the state of being that which is beyond the reach of a sense-organ,
Nyā Si mu Rā, 334:19

अतीन्द्रियदर्शिन्
(*atīndriyadarśin*)
one who sees that which is beyond the reach of a sense-organ,
Nif (Ratna), 31:6

अतीन्द्रियरूप
(*atīndriyarūpa*)
colour which is beyond the reach of a sense-organ,
Pad Man, 24:11

अतीन्द्रियशक्ति
(*atīndriyaśakti*)
power which is beyond the reach of a sense-organ,
Nyā Ku, 107:1

अत्यन्तविमोचकपद
(*atyantavimocakapada*)
the words absolutely unwanted
Nyā Sid Dī, 38:4

अत्यन्तव्यावृति
(*atyantavyāvṛtti*)
absolute differentiation,
Kir, 17:17

अत्यन्ताभावाभावत्व
(*atyantābhāvābhāvatva*)
the state of being an absence of absolute absence
Tat Ci, 779:2

अनङ्गीकार
(*anaṅgīkāra*)
non-acceptance
Abhā Vā , 175:18

अनतिप्रसक्त
(*anatiprasakta*)
not overapplied or overextended
Tat Ci (Kev Vya. Pra), 888:3

अनतिप्रसक्तत्व
(*anatiprasaktatva*)
the state of being not overapplied,
Viṣ Vā, 7:23
Śak Vā, 60:1, 65:3
Nyā Si mu (Rā), 323:23

अनतिप्रसङ्ग
(*anatiprasaṅga*)
absence of over-application,
Ava Nir (Jāg), 5:2

अनतिप्रसञ्जकत्व
(*anatiprasañjakatva*)
the state of being that which does not cause any overapplication,
Abhā Vā, 177:6

अनतिरिक्त
(*anatirikta*)
not extended
Kār Ca, 78:22

अनतिरिक्तत्व
(*anatiriktavtva*)
the state of not extended
स्वान्यूनवृत्ति (यत्) तत्कत्वम्
Nyā Ko

अनतिरिक्तविषयकत्व
(*anatiriktaviṣayakatva*)
the state of being that which does not have additional content,
Nyā Ko,

अनतिरिक्तविषयता
(*anatiriktaviṣayatā*)
the state of not having additional contact
Mani Ka, 44:9

अनतिरिक्तवृत्तित्व
(*anatiriktavṛttitva*)
the state of not being of extended occurrance,
Nyā Si mu Rā, 231: 8 238:18

अनद्यतनत्व
(*anadyatanatva*)
the state of not belonging to to-day
प्रकृत-शब्द-प्रयोगाधिकरणादिनावृत्तित्वम्,
Vyu Vā,
Nyā Ko

अनद्यतनभविष्यत्व
(*anadyatanabhaviṣyatva*)
the state of being future not belonging to 'to-day'
अनद्यतनभविष्यत्वं च शब्दप्रयोगाधिकरणदिवसावृत्तित्वे सति शब्दप्रयोगकालीन प्रागभाव प्रतियोगित्वम्।।
Vyu Vā, 204.

अनधिकरणत्व
(*anadhikaraṇatva*)
the state of being a non-locus.
Tat Ci, 307.1
Nyā Rat, 32.1
Kāra Ca (Bhavā), 25.2
Tar Sam Dr (Rā Rū), 83.15

अनधिकरणवृत्तित्व
(*anadhikaraṇavṛettitva*)
the state of being in a locus which is not its locus
Tar Sam Rā Rā, 281.9

अनधिकृतकर्त्तृकत्व
(*anadhikṛtakartṛkatva*)
the state of having an unauthorized agency
Tat Cī, 47.2

अनधिगत
(*anadhigata*)
not known
Tar Bhā, 11.5

अनध्यक्षत्व
(*anadhyakṣatva*)
the state of being non-peraptible
Nyā Lī Pra, 280.11

अनध्यवसाय
(*anadhyavasāya*)
indeterminate cognition
तत्र किञ्चिदिदमित्याकारक॰ ज्ञानमनध्यवसायः।
वस्तुमात्रालोचनमनध्यवसायः।
Nyā Pra, 150.10
अनुल्लिखितनानाकोटिक॰ ज्ञानमनध्यवसायः।
Nyā Li (Kaṇ), 453.10
अनालिङ्गितोभयकोटि अनवधारणज्ञानं अनध्यवसायः
Saptapadā, 127.16.
False knowledge
अयथार्थज्ञानं चतुर्विधं - संशयो विपर्ययः स्वप्नोऽनध्यवसायश्चेति ।... अनध्यवसायश्च किञ्चिदितिज्ञानं विशेषादर्शनाद्भवति।
Trakā, 46.2
तत्राविद्या चतुर्विधा - संशयविपर्ययानध्यवसायस्वप्नलक्षणा। *Pra Pā Bhā, 171.9 Nyā Kan, 435.15 Nyā Bhā, 23.8 Tatci, 19.2, 479.1*

अनध्यवसित
(*anadhyavasita*)
a fallacious probans
साध्यासाधकः पक्ष एव वर्तमानो हेतुरनध्यवसितः
Nyā Sā , 25:16; NB , 309:19; Pra Pā Bhā, 234:7

अनध्यवसितत्व
(*anadhyavasitatva*)
the state of being a fallacious probans
साध्यासाधकत्वे सति पक्षमात्रवृत्तित्वं अनध्यवसितत्वम्,
sapta padā, 121:3

अननुगत
(*ananugata*)
not common or uniform
Pad Vāk Pat, 495:4

अननुगतता
(*ananugatatā*)
the state of not being common or uniform
Pad Maṇ, 24:5

अननुगतत्व
(*ananugatatva*)
See अनुगतता
Tat Ci , 861:13; Kar Ca (Bhavā), 77:23 Abhāvā, 182:3

अननुगतव्यवहार
(*ananugatavyavahāra*)
not common or uniform behaviour
Padā Tat Ni , 62:4

अननुगतसम्बन्ध
(*ananugatasambandha*)
not common or uniform relationship
Vidh Vā , 37

अननुगम
(*ananugama*)
absence of uniform knowledge,
अननुगमः अनुगतबुध्यभावः,
Tat Ci Rah , 374:11

अननुबन्धित्व
(*ananubandhitva*)
the state of being not producer
Tar Sam Dī Rāma Ru. 96:3

अननुभावकत्व
(*ananubhāvakatva*)
the state of not causing experience
Nyā Si mu Di , 313:9-10
Tat Ci Śabde , 675.7

अननुभाषण
(*ananubhāṣaṇa*)
not responding
Tra Sam Di Prakā,358:26; Nyā Pra , 161.19; Nyā Man , 202:15
विज्ञातस्य परिषदा त्रिरभिहितस्याप्य प्रत्युच्चारणम् अननुभाषणम्,
Nyā sū, 5.2.16

अननुयोग
(*ananuyoga*)
not questioned; *Nyā Bhu, 373:20*

अननुमापकत्व
(*ananumapakātva*)
the state of not causing an inference.
Tat Ci Gādā, 629:28

अननुव्यवसाय
(*ananuvyavasāya*)
not awareness
Tat Ci(pratyaksa), 802:7

अननुष्ठान
(*ananuṣṭaāna*)
non-performance
Tat Ci (pratya),43:3

अनन्तकार्यकारणभाव
(*anantakāryakāraṇabhāva*)
endless series of cause-and-effect relationship,
Tat Ci Dī, 69:16;
Pad Paṇ , 26:22

अनन्तत्व
(*anantatva*)
the state of being endless.
Tat Ci (Pratys), 655:2

अनन्वय
(*ananvaya*)
non -relation
Nyā Pra Sū , 6:10
Kār Ca, 23:19; 28:9; 34:44

अन्वयदोष
(*anvayadoṣa*)
the fault arising from a relationship.
Nib (Ratna), 34:6

अनन्वयप्रसङ्ग
(*ananvayaprasaṅga*)
the contingency of non-relation
Vidhivā, 3:1

अनन्विताभिधान
(*ananvitābhidhāna*)
expressing unrelated meanings
Nyā Ka, 563:4-5;
Tra Dip Prakā , 242:5

अनपदेश
(*anapadeśa*)
unknown
अप्रसिद्धोऽनपदेशः,
Pra Bhā , 234;
Vai Sū , 3.1.8,
Upa , 202

अनपदेशत्व
(*anapadesatva*)
the state of being unknown
Nyā Ka , 576.

अनपेक्षण
(*anapekṣaṇa*)
not requiring
Vidhivā, 32

अनपेक्षत्व
(*anapekṣatva*)
the state of not requiring
Vidh Va, 132:24;
Nyā Ku, 51:1
Tarbhā , 111:4

अनपेक्षा
(*anapeksa*)
non-expectancy
Nyā Lī, 444:7

अनपेक्षितत्व
(*anapekṣitatva*)
the state of not being expected
Śak Vā, 42:2

अनपेक्षित
(*anapekṣiṯa*)
unexpected
Nyā Lī Kaṇ, 247:12

अनभिधान
(*anabhidhāna*)
not expressing
Pramā Vār, 202:1; Pra Pā bhā, 10:10
Nyā Lī, 122:1; Tat Ci Rāma Rū , 289:9
Ākhyā Vā, 18:7

अनभिधायकभाव
(*anabhidhyāyakabhāva*)
notion of not expressing

अनभिधेयत्व
(*anabhidheyatva*)
the state of not being expressed
Pra Pā Bhā, 21:10

अनभिहित
(*anabhihita*)
not expressed
Ākhyā Vā, 9:3

अनभिहिताधिकारी
(*anabhihitādhikāri*)
unexpressed authority
Ākhyā Vā, 9:3

अनभ्यासदशापन्नज्ञान
(*anabhyāsadaśāpannajñāna*)
the knowledge of an unfamiliar stage
Nyā Ko

अनभ्यास
(*anabhyāsa*)
absence of practice
Taci Raha, 189:4

अनर्थक्रियाकारिन्
(*anarthakriyākārin*)
that which does not lead to fruitful behaviour *NB, 28.8; Nyā Bhū*

अनर्थग्राहिन्
(*anarthagrāhin*)
that which does not reveal a thing
Nyā Bin Ṭikā, 71:5

अनर्थान्तरभाव
(*anarthāntarabhāva*)
the notion of not different meaning
Nyā Sū, 2.2.2

अनवकाश
(*anavakāśa*)
having no room for, inapplicable.
Vidh Vā, 132:23; Ava Nir Dī, 140:2

अनवगम
(*anavagama*)
not understanding
Tat Ci, 865:2; Abhā Vā, 179:3

अनवगत
(*anavagata*)
unknown *Abhā Vā, 179:3*

अनवगाहिता
(*anavagāhitā*)
the state of not having content
Śak Vā, 34:17

अनवगाहिन्
(*anavagāhin*)
not having content; *Tra Dī Rā Rū, 272:17*

अनवच्छिन्न
(*anavacchinna*)
not delimited
Vidh Vā , 96:23; Vyu Vā , 150; Nyā Ku , 295:1; Śab Śak Prakā, 33:3; Kāre Ca , 17:2; Pad Vāk Rat, 36:1-3; Tar Dī Rā Rū, 214:3

अनवच्छेदकत्व
(anavacchedakatva)
the state of being non-delimitor.
See अवच्छेदकत्व
Kar Ca 46:18
Tat Ci DT 622:22
Ava Ni DT 20:1

अनवधेयता
(anavadheyatā)
the state of being unnoticed
See अवधेयता
Nyā Rat 143:2

अनारब्धत्व
(an-ārabdhatva)
the state of having no beginning
Nyā Lī Pra 443:21

अनुक्लृप्ति
(anuklṛpti)
postulation

अनुगतत्व
(anu-gatatva)
the state of being present (uniformly), एकधर्मप्रकारकत्वम् । *Nyā Si Nuk (Rā) 70:25*

अनुगतधी
(anūgata-dhī)
the uniform cognition
Nyā Si Mu (Rā) 57:19

अनुगतप्रत्यक्ष
(anu-gata-pratyakṣa)
uniform perception
सकलात्मगतैकात्मत्वप्रकारकप्रत्यक्षम्
Nyā Si Muk Rā 152:33
322:17

अनुगम
(anu-gama)
uniform character
१. अनुगतरूपेण सर्वसङ्ग्रहः ।
२. अनुगतप्रवृत्तिनिमित्तम्, यथा सर्वेषां घटानामनुगमो घटत्वम् ।
Avaya-gādā

अनुगमक
(anu-gamaka)
that which unites
Pad Vā Rat 495:5; Ākhyā Vā 24:4; Śak Vā 97:10 , 86:4

अनुगमकत्व
(anu-gamaka-tva)
the state of being a cause of common or uniform knowledge
Śak Vā 106:15

अनुगमकधर्म
(anu-gamaka-dharma)
the property which generates uniform knowledge
Tat Ci Gādā 1772:9

अनुगुणव्यापार
(anu-guṇa-vyāpāra)
action which produces qualities after production of a thing , *Kir 81.1*

अनुगमाभाव
(anu-gama-abhāva)
absence of a common feature
Nyā Sidī 21:16

अनुग्राहकत्व
(anugrāhakatva)
the state of being facilitator *Nyā ku 151.1*

अनुज्ञा
(anujñā)

१. स्वपक्षे दोषाभ्युपगमात्, परपक्षे दोषप्रसङ्गो मतानुज्ञा।

२. स्वपक्षे दोषमनुद्धृत्य परपक्षे दोषाभिधानमतानुज्ञा।

Nyā Pra. 162.1

a statement which does not accept any fault of one's own stand, but which points to the fault of others.

Nyā Sū 5.20.20

अनुचितत्व
(anucitatva)

the state of not being proper

Vidvā 77.8

अनुत्कटत्व
(anutkaṭatva)

अनुत्कटत्वेन अनुद्भूतत्वेन

Nyā Si Muk DT 107.21

Not manifested

See उत्कटत्व

अनुद्बुद्धसंस्कार
(an-udbuddha-saṁskāra)

impressions not manifested

Vidhi Vā 76.31

अनुद्भूत
(an-udbhūta)

not manifested

Pad Jat Nir 58.1

अनुद्भूतत्व
(an-udbhūtatva)

the state of being not manifest, absence of manifestation.

See उद्भूतत्व *Tar Dī 17.8*

शुक्लत्वादिव्याप्यो धर्मः।

a property pervaded by whiteness etc.

अन्ये तु प्रत्यक्षाभावप्रयोजको धर्मविशेषः, उपाधिरूपः। अनुद्भूतत्वमपि शुक्लत्वादिव्याप्याः षट् जातयः। एकैव शुक्लत्वव्याप्यजातिरनुद्भूतत्वम्।

Manika 14.14

a particular property causing absence of perceptual cognition

Nyā Sid Muk Kūr 108.28

अनुपगम
(anupagama)

non-acceptance

अनुपगमादस्वीकारादित्यर्थः।

Nyā Si Mu (Rā) 194.12;Nyā Si Mu (Di) 12.2

अनुत्पत्तिप्रसङ्ग
(an-utpattiprasaṅga)

the contingency of not coming into existence

Prā Pā bhā133.2; Vidh Vā 94.16

अनुत्पत्तिसम
(an-utpatti-sama)

(A kind of faulty statement) resembling non-production

१. प्रागुत्पत्तेः कारणाभावादनुत्पत्तिसमः।

Nyā Sū 5.1.12

Because there is absence of cause prior to production,(the conclusive statement) (also)resembles non production.e.g. शब्दः अनित्यः, उत्पत्तिधर्मकत्वात्, घटवत्।

२. अनुत्पत्त्या प्रत्यवस्थानम्।

Nyā Sū Bhā on 5.1.12

refuting a statement on the ground of non-production.

Nyā Pra. 158.5, Nyā Mañ.179.33, Tar San DT Pra 344.22

३. साधानाङ्गपक्षहेतुदृष्टान्तानामुत्पत्तेः प्राग्घेतुत्वाभाव इति अनुत्पत्त्या प्रत्यवस्थानम्।

Nyā Sū Vṛ on 5.1.12

a subject, a probans and an example which are parts of the inferencial statement, cannot be hetu(a reason, a probans) before production, thus, refuting a statement on the ground of non-production.

४. अनुत्पन्ने साधनांशे हेतुवृत्तेरभावतः। भागासिद्धि प्रसङ्ग स्यादनुत्पतिसमो मतः।।

Tār. Rat.

अनुत्पाद
(*an-utpāda*)
absense of creation /production
अनुत्पादश्चोत्पत्यवच्छिन्नप्रतियोगिकोऽत्यन्ताभावः। स चोत्पत्तिप्रत्यासत्तिविरोधिप्रत्यासत्तिकः।
Nyā Si Dī 14.12; Tat Ci (Pratyakṣa)73.2
Pad Tat Nir 58.2

अनुदय
(*an-udaya*)
not coming into existence, arising.
Vidhi Vā 72.18

अनुद्देश्यत्व
(*an-uddeśyatva*)
the state of not being a subject
Nyā Si Dī 35.9,36.4
Tar Saṅ Dī Rā Ru 83.12

अनुपकारसम
(*an-upakāra-sama*)
a kind of faulty statement
कार्यकारणभावस्योपकारनियतत्वेऽनवस्था।
Nyā Sū Vṛ 5.1.37

अनुपग्रह
(*an-upagraha*)
असंग्रह इत्यर्थः।
Gūdhā Dī 194.16
Non-inclusion

अनुपनय
(*an-upanaya*)
non-conclusion , See उपनय
Tat Cin 1165.1

अनुपनायकता
(*an-upanāyaka*)
inconclusiveness See उपनायकता
Viṣa Vā 6.21

अनुपपत्ति
(*an-upapatti*)
contingency
Nyā Sū 4.1.41,2.1.21; Nyā Lī 449.4
Tat Ci 99.4; Kar Ca 65.20

अनुपभुक्तत्व
(*an-upabhuktatva*)
the state of not being enjoyed
Nyā Lī Pra 236.14

अनुपयोग
(*an-upayoga*)
absense of necessity , see उपयोग
Vidhi Vā 16.

अनुपलक्षण
(*an-upalakṣaṇa*)
non-indicator
Pramā Vār 242.2

अनुपलक्षणीय
(*an-upalakṣaṇīya*)
not worthy of being indicated
Nyā Ku 88.1

अनुपलब्धि
(*an-upalabhi*)
absence of cognition or perceptual cognition

उपलम्भाभाव:, प्रत्यक्षप्रतीत्यभाव:
Nyā Si Muk 206.7
अप्रत्यक्षम्। *Nyā Sid Muk 108.22*

अनुपाधित्व
(*an-upādhitva*)
the state of not being a condition.
अनैकान्तिके सोपाधिकत्वोद्भावनापत्तिः।
Nyā Lī Pra 498.1
अनुपाधित्वमिति यावत्। अव्याभिचारिसाध्यसामानाधिकरण्यं यावत् साध्यव्यापक व्यापकत्वं वा यावत् यत्समानाधिकरणात्यन्ताभावाप्रतियोगि साध्यसमानाधिकरण्यं वेत्यर्थः।
Nyā Lī Kan 501.20 , See उपाधित्व

अनुपाधित्वज्ञान
(*an-upādhituajñāna*)
knowledge of the state of not being a condition. *Tat Ci (anu) 647.25*

अनुपाधित्वप्रसङ्ग
(*an-upādhitva-prasaṅga*)
the contingency of not being a condition
Nyā Rat 80.6

अनुप्रवेश
(*anu-praveśa*)
inclusion
Pad Vāk Rat 349.9

अननुप्रवेश
(*an-anu-praveśa*)
absense of inclusion , See अनुप्रवेश
Vidhi Vā 101.4

अनुबन्ध
(*anu-uandha*)
१. इच्छापूर्वकदोषविशेषाभ्यास:।
२. विषयप्रयोजनाधिकारिसम्बन्धा एतच्चतुष्टयमिति।
Necessary elements of a literary work.

अनुबन्धचतुष्टय
(*anū-bandha-catuṣṭaya*)
See अनुबन्ध (२)
Tar San Dī Pra 4.12

अनुबन्धत्व
(*anu-bandhatva*)
the state of being a necessary element in the knowledge to induce to study
अनुबन्धत्वं च ग्रन्थाध्ययनप्रवृत्तिप्रयोजकज्ञानविषयत्वम्।
Nyā Sid Mu Kir 5.22

अनुबन्धित्व
(*anu-bandhi-tva*)
the state of being a producer
Pramā Vār 510.8;
Atma Tat Vi 331.6, 300.6

अनुभव
(*anu-bhava*)
experience
अनुभवामि इत्यनुगतप्रतीतिसिद्धानुभवत्वजातिमान्।
Nyā Mañ 1.2 ,
Tar Kau 6
स्मृतिभिन्नं ज्ञानम्।
Cognition, different from rememberence.

अनुभवत्व
(*anu-bhava-tva*)
state of being an experience, the delimitor of the causality of a rememberence.
अनुभवत्वं स्मृतिजनकतावच्छेदकम्
Nyā Si Muk Rā 325. 38 , 40

अनुभवजन्य
(*anubhaua-janya*)
produced by an experience
Tar Bhā 176.4

अनुभवजनक
(*anubhavajanaka*)
cause of an experience
Śak Vā 58.3

अनुभवव्यवहार
(*anubhava-vyavahāra*)
behaviour (based on) experience
Pad Man 25.18

अनुभवन
(*anubhavana*)
experiencing
see अनुभव
Pra Pā bhā P.179.22

अनुभवबाधितत्व
(*anubhava-bādhitatva*)
a state of being contradicted by an experience
Nyā. Lt . P. 144:6

अनुभवविरूद्ध
(*anubhavaviruddha*)
contradictory to an experience
Vidhi Vā P.33

अनुभवविरूद्धता
(*anubhavaviruddhatā*)
a state of being contradictory to an experience.
Śak Vā P. 48:11,
Vidh Vā P. 74:2

अनुभवविरूद्धत्व
(*anubhavaviruddhatva*)
a state of being contradictory to an experience.
Vidh Vā P. 75:21; Tat Ci Gādā P. 85:22

अनुभवध्वंस
(*anubhava-dvaṁsa*)
destruction (absence) of an experience
see अनुभव
Nyā Si Di P. 36:22

अनुभवध्वंसत्व
(*anubhava-dhvaṁsatva*)
the state of destruction of experience
Nyā Si Di P. 36:13;
Nyā Si Di P. 36:21

अनुभवसाक्षिकत्व
(*anubhava-sākṣikatva*)
the state being dependent on experience
Nyā Si Di P. 28:19

अनुभवसामग्री
(*anubhava-sāmagrī*)
a collection of causal factors that produces an experience
Tat Ci P.863:15
(Ken.Skt.Vidy.Sr.20)

अनुभवसिद्ध
(*anubhavasiddha*)
known by an experiece.
Tat Ci P. 1180:5, Vidh Vā P. 74:29
Śak Vā P. 133:1; Nyā Lī P. 153:6

अनुभवसिद्धत्व
(*anubhavasiddhatva*)
the state of being known by an experience.
Śak Vā P. 15:4

अनुभवहेतु
(*anubhava-hetu*)
cause of an experience
Śab Śak PraKā P. 3:3

अनुभवाभाव
(*anubhava-abhāva*)
absence of an experience.
see anubhava.
Nyā Si DT P. 16.18

अनुभविकता
(*anubhavikatā*)
the state of being an object of an experience.
Śak Vā P. 127:4; ibid P. 171:1

अनुभावक
(*anubhāvaka*)
that which produces an experience
Tat Ci Śabda (Part I) P. 335:1
Tat Ci Gādā P. 731:23

अनुभावकता
(*anubhāvakatā*)
the state of being a producer of an experience.
Nyā Si Di P. 39:1; ibid P. 40:8

अनुभावकत्व
(*anubhāvakatva*)
the state of being the producer of an experience
Nyā Si DT P. 39:6; Akhyā Vā P. 6:11
Pad Vāk Rat P. 113:1; ibid P. 339:5

अनुभाविका
(*anubhāvikā*)
f. of anubhāvaka
Śab Śak Pra P 11:4

अनुभावकाभाव
(*anubhāvaka-abhāva*)
absence of an anubhāvaka.
See anubhāvaka
Tat Ci P. 702:3

अनुभासमान
(*anubhāsamāna*)
being known
Nyā Lī Kan P. 484:4

अनुभूत
(*anubhūta*)
experienced i.e. known
Pra Pā Bhā P. 182:4

अनुभूति
(*anubhūti*)
experience; Cognition
Nyā Ko P. ?

अनुभूतित्व
(*anubhūtitva*)
the state of being an experience or cognition.
Tat Ci P. 365:4;
ibid P. 525:3
(Motilal Bana. Pratyakṣa Khaṇḍa)

अनुभूयमान
(*anubhūyamāna*)
which is being known.
Abhā Vā P. 184:8

अनुमा
(*anumā*)
same as anumiti

अनुमान
(*anumāna*)
1. inferential cognition
मितेन लिङ्गेन लिङ्गिनोऽर्थस्य पश्चान्मानमनुमानम्
Nyā Sū Bhā on Nyā Sū 1.1.5.
यथा धूमेन प्रत्यक्षेणाप्रत्यक्षस्य वह्नेर्ग्रहणमनुमानम्।
Nyā Sū Bhā on Nyā Sū 2.1.46.

द्विविधं सम्यग्ज्ञानम्। प्रत्यक्षमनुमानञ्चेति
Nyā Bin 1.3
पञ्चलक्षणकाल्लिङ्गात् गृहीतान्नियमस्मृतेः। परोक्षे लिङ्गिनि ज्ञानमनुमानं प्रचक्षते।।
Nyā Mañ P. 282:13
फले वा अनुमानशब्दं वर्णयिष्यामः अनुमितिर-नुमानमिति
Nyā Mañ P. 331:11
अनुमानं लिङ्गादर्थदर्शनम्। लिङ्गं पुनस्त्रिरूपमुक्तम्। तस्माद्यदनुमेयेऽर्थे ज्ञान-मुद्यतेऽग्निस्त्र, अनित्यः शब्द इति वा तदनुमानम्
Nyā Pra Sū P. 7.14

2. an instrument (or means) of Inferential cognition.
अथ तत्पूर्वकं त्रिविधमनुमानं पूर्ववच्छेषवत्सामान्य-तोदृष्टं च।
Nyā Sū 1.1.5.
लिङ्गग्रहणसम्बन्धस्मरणस्य पश्चान्मालमनुमानम्।
Nyā Bin ṬT P. 39:6
तद्वदर्थाविनाभावित्वादनुमानमपि परिच्छिन्नमर्थंच प्रापयत्प्रमाणमिति।
Nyā Bin ṬT P. 40:2
प्रत्यक्षमनुमानं च प्रमाणे
Pra Samu 1.2
व्याप्तिविशिष्टपक्षधर्मताज्ञानजन्यं ज्ञानमनुमितिः। तत्करणमनुमानम्।
Maṇika P. 30:2
अनुमितिप्रमायोग व्यवच्छिन्नमनुमानम्। तच्च व्याप्तिपक्षधर्मताविशिष्ट लिङ्गज्ञानम्।।
Sapta Padā P. 106:20
अनुमितिकरणमनुमानम्।
Tar San P. 34:8
Also see: Tarkā P.72:16 Tarka P. 26:6
Nyā Pra P. 93:21
अनुमितिकरणत्वमनुमानस्य लक्षणम्।
Tar San Nyā Bo P.35:
लिङ्गपरामर्शोऽनुमानम्। येन हि अनुमीयते तदनुमानम्।
Tar Bhā P. 51:1

अनुमानकौशल
(*anumāna-kauśala*)
expertise in operation of Inference
Nyā Mañ P. 9:1

अनुमानत्रैविध्य
(*anumānatraividhya*)
three types of anumāna i.e. Inference.
१. अथ तत्पूर्वकं त्रिविधमनुमानं पूर्ववच्छेषवत्सामान्यतो दृष्टं च। *Nyā Sū 1.1.5*
२. तच्चानुमानं त्रिविधं केवलान्वयिकेवलव्यतिरेक्य-न्वयव्यतिरेकिभेदात्।
Tat Ci P. 795:1
(केवलान्वय्यनुमान)
Maṇi Ka P. 40:6
३. अथ व्यतिरेकसहचाराद्धेतोरेव व्याप्तिर्दृश्यते एवञ्चान्व-यस्य व्यतिरेकस्य उभयस्य वा सहचाराद्व्याप्ति-ग्रहत्रैविध्येऽनुमानत्रैविध्यम् अत एव धूमो दशाविशेषेऽन्वयी व्यतिरेकी अन्वयव्यतिरेकी चेति
Tat Ci (अनु. खण्ड, अर्थापत्ति प्र.) *P.1452:13*

अनुमानदोष
(*anumāna-doṣa*)
defect in an Inference
Nyā Rat P. 100:9

अनुमाननिर्णय
(*anumāna-nirṇaya*)
conclusive inference
Prā Pa Bhā P. 243:3
यच्चानुमानविषयेऽवधारणज्ञानं सोऽनुमाननिर्णय इति उपरितनेन ग्रन्थसन्दर्भेण कथयति।
Nyā Kan P. 624:23

अनुमापकता
(*anumāpakatā*)
the state of being a cause of inferential Cognition.
Tar Saṅ DT Rā Ru P. 197:9

अनुमानवाक्य
(*anumāna-vākya*)
a syllogism.
Tar Bhā P. 201:1

अनुमान-विरोधी
(*anumāna-virodhī*)
obstructing the process of Inference
Pra Pā Bhā P. 225:21

अनुमानविषय
(*anumāna-viṣaya*)
an object of Inference
see अनुमेय
Pra Pā Bhā P. 176:18

अनुमानविषयत्व
(*anumāna-viṣayatva*)
the state of being an object of Inference
See अनुमेयत्व
Tar Bhā P. 99:4

अनुमानाङ्ग
(*anumāna-aṅga*)
factor of Inference
तथाहि अनुमानस्य द्वे अङ्गे व्याप्तिः पक्षधर्मता च।
Tar Bhā P. 73:7
Also see *Tat Ci P. 1358:29*

अनुमानोच्छेद
(*anumana-uccheda*)
cessation of the process of Inference.
Tat Ci P. 446:1 (अन्यथाख्यातिवाद)

अनुमानविरूद्ध
(*anumāna-viruddha*)
a variety of pakṣābhāsa (an erroneous cognition of pakṣa i.e. the subject)
Nyā Pra Sū 2:18

अनुमानाभास
(*anumana-abhasa*)
an erroneous inferential cognition (caused by a fallacious reason)
हेत्वाभासपूर्वकं ज्ञानमनुमानाभासम्। हेत्वाभासो हि बहुप्रकार उक्तः। तस्माद्यदनुमेयेऽर्थे ज्ञानमव्युत्पन्नस्य भवति तदनुमानाभासम्। *Nyā Pra Sū P. 7:21*

अनुमानाभासत्व
(*anumānā-bhāsatva*)
the state of being an erroneous Inference
Tat Ci P. 1872:7
(अनुमानखण्ड बाधप्रकरण) *P. 1199:4*

अनुमानाभ्युपगम
(*anumāna-abhyupagama*)
accepting the process of Inference
Nyā Bh ū P. 213:20

अनुमापक
(*anumāpaka*)
(A reason / probans which is) the cause of the inferential cognition
लिङ्गं पुनः यदनुमेयेन सम्बद्धं प्रसिद्धं च तदन्विते। तदभावे च नास्त्येव तल्लिङ्गमनुमापकम्।
Pra Pā Bhā P. 193:19
Nyā Mañ P. 283:14

अनुमितश्रुति
(*anumita-śruti*)
an inferred vedic injunction.
Tat Ci P. 15:1
(प्रत्यक्षखण्ड) *ibid P. 50:3; ibid P. 94:95*

अतीतत्व
(*atitatva*)
'एवमभूत्पटः' 'अकार्षीत्पटम्' इत्यादौ धर्म्यवस्थानेऽपि फलसिद्धौ तदुत्पादानुगुणव्यापारप्रध्वंसस्थितिरतीतत्वम्।
Kir 81.1

अनुमितानुमान
(*anumitānumāna*)
inference of the inferred
Pra Pā Bhā, 216:15

अनुमिति
(*anumiti*)
inferential cognition.

1. Knowledge caused by परामर्श, परामर्शजन्य ज्ञानं अनुमितिः, *Nyā Kan,7:2, Tar Sam 34:8, Nyā Si Muk, 184:1, Nyā Kan,7:2 Tar Sam Dī Rā,249:9, Nyā Pra, 94:1*
2. (an inferential) cognition caused by the knowledge which is qualified by Vyāpti,
   तत्र व्याप्तिविशिष्टपक्षधर्मताज्ञानजन्यं ज्ञानमनुमिति-स्तत्करणमनुमानम्,
   Tat Cin (anumāna), 21:1
   व्याप्तिविशिष्ट पक्षधर्मताज्ञानजन्यं ज्ञानमनुमितिः,
   Maṇi Ka, 30:3 , Nyā Si Mu Di 176:8
3. (an inferential)knowledge produced by that which is possessed of qualifying both the pervaded & the subject,
   (व्याप्यपक्षोभयवैशिष्ट्यावगाहि) तज्जन्य ज्ञानमनुमि-तिरित्यर्थः)
   Tar Di Rā, 249:5
4. (an inferential)cognition caused by the instrument called the knowledge of invariable concomitance(Vyāptijñāna)
   अथवा व्याप्ति ज्ञानकरणकं ज्ञानमनुमितिः,
   Nyā Si Mu, 185:1
5. An inferental cogntion(of a probandum caused by the knowledge of probans (Liṅga)
   लिङ्गज्ञानजन्यं ज्ञानमनुमितिः,
   Nyā Rat,110:4
   लिङ्गज्ञानजन्यं लिङ्गिज्ञानमनुमितिः,
   Tar Kan, 27:3.
6. The state of being an inferential cognition, अनुमितेर्लक्षणं च अनुमितित्वमेव। ।
   Nyā Mañ, 2114 *See Nyā Ko*
7. Inference (अनुमिति), that which is inferred, *Mat. St Na, 29:16*

अनुमितिकरण
(*anumitikaraṇa*)
the instrumental cause of inferential cognition
Tar San Dī Rā, 1271:22, 272:9

अनुमितिकरणत्व
(*anumitikaraṇatva)*
the state of being an instrumental cause of inferential cognition,
Nyā Kau, 3:20

अनुमितिकारण
(*anumitikāraṇa*)
cause of inferential cognition,
Tar Saṅ Dī (Rā) 251:20

अनुमितिकारणत्व
(*anumitikāraṇatva*)
the state of being a cause of inferential cognition,
Nyā Sī Di, 60:2, 60:4

अनुमितिजनक
(*anumitijanaka*)
producer or cause of inferential cognition,
Vidhi Vā, 97:20

अनुमितिजनकव्याप्तिज्ञान
(*anumitijanakavyāptijñāna*)
knowledge of invariable concomitance that produces inferential cognition,
Tat Ci, 645:12

अनुमितिजनकसामग्री
(*anumitijnanakasāmagrī*)
factor of producing inferential cognition,
Tar San Di Rā, 361:11

अनुमितिज्ञान
(*anumitijñāna*)
knowledge of inferential cognition,
Tar Bhā, 58:9.

अनुमितिप्रतिबन्ध
(*anumitipratibandha*)
obstruction of inferential cognition,
Tat Ci (Anumāna) 1869:11

अनुमितिप्रतिबन्धक
(*anumitipratibandhaka*)
obstructing factor of inferential cognition,
Tar San Dī pi Rā, 290:7 , 297:22
Tar Dī Pi Pr, 190:12
Tat Ci (Parāmanśa)709:4

अनुमितिप्रतिबन्धकज्ञान
(*anumitipratibandhakajñāna*)
knowledge of obstructing factor of inferential cognition,
Tat Ci Dī, 1040:22

अनुमितिप्रमा
(*anumitipramā*)
true or valid cognition in the form of inferential cognition,
ज्ञायमानकरणजन्यस्तत्त्वानुभवो अनुमितिप्रमा,
Sapta Padā, 104:10

अनुमितित्व
(*anumititva*)
the generic or universal property of inferential cognition,
Nyā Rat, 113 :1; Nyā Si Muk 185:3

अनुमितिविलय
(*anumitivilaya*)
disappearance of inferential cognition,
Tat Ci (Gādā) 753:3

अनुमितिविशेषजनकत्व
(*anumitiviśeṣajanakatva*)
the state of being that which causes a particular inferential cognition,
Tat Ci (Anu) 298:29

अनुमितिविषयत्व
(*anumitiviṣayatva*)
the contentness of inferential cognition,
Nyā Rat, 64:2, 114:6, 123:7

अनुमितिसाधन
(*anumitisādhana*)
cause or ground of inferential cognition,
Nyā Rat, 215:7

अनुमितिसामग्री
(*anumitisāmagrī*)
causal factors of inferential cognition,
Nyā Ra 119:2; Tat Ci (Pratyakṣa),338:2
Tat Ci (Anu) 693:2; Tar Saṁ Dī Rā, 250:19

अनुमितिसामग्रीविघटकत्व
(*anumitisāmagrīvighaṭakatva)*
the state of being that which destroys the causal factors of inferential cognition,
Tat Ci, 1154:1

अनुमितिसामग्र्यभाव
(*anumitisāmagryabhāva*)
absence of causal factors of inferential cognition,
Tar Sam Dī pi Rā, 251:11

अनुमितिसामान्यसामग्री
(*anumitisāmānyasāmagrī*)
general causal factors of inferential cognition,
Tat Ci, 846:1

अनुमितिहेतु
(*anumitihetu*)
cause of an inferenntial cognition,
Tat Ci, 589:1

अनुमितिहेतुत्व
(*anumitihetutva*)
the state of being a probans of an inferential cognition,
Tat Ci (Anu.)1240:3,
Tar Sam Dī Rā, 116:3

अनुमित्सा
(*anumitsā*)
desire to infer
अनुमित्सया प्रत्यक्षसिद्धेऽप्यनुमानदर्शनात्। ।
Tat Ci, 1230:9

अनुमित्युपधायक
(*anumitiupadhāyaka*)
that which presents inferential cognition,
Tar Saṅ Dī, (Rā), 281:20

अनुमेय
(*anumeya*)
that which is to be infered, the object of inference.
Tat Ci 717:2; Nyā Ko,

अनुमेयत्व
(*anumeyatva*)
the state of being what is to be infered, the state of being the object of inference,
Tat Ci (Anu),111:12

अनुमेयविपर्यय
(*anumeyaviparyaya*)
offont of what is to he imfered
Pra Pā Bhā, 236:21

अनुमेयासिद्ध
(*anumeyāsiddha*)
one of the four hetvābhāsas, Unaccomplished of what is known by inference,
अनुमेयासिद्धो यथा (तमोद्रव्यं) पार्थिवं कृष्णरूपवत्त्वादिति।
Pra Pā Bhā, 229:9
It is called as आश्रयासिद्ध,
अतस्तमोद्रव्यं पार्थिवं कृष्णरूपवत्त्वादित्यनुमेयासिद्ध-माश्रयासिद्धम्
Nyā Kan, 579:3

अनुयोगिक
(*anuyogika*)
having something as base relatum,
Vis Vā (Gādā) 5:22
Tar Sam Dī Rā, 263:11

अनुयोगिकत्व
(*anuyogikatva*)
the state of have something as a base-relatum,
Ava Nir Jāg 66:1; Tar Saṁ Dī Pra 138:16

अनुयोगिकसंयोग
(*anuyogikasaṁyoga*)
contact which has something as a base-relatum,
Viṣa Vā (Gādā),4:3

अनुयोगिकाभाव
(*anuyogikābhāva*)
absence having something as a locus - relatum,
Śak Vā, 142:12

अनुयोगिज्ञान
(*anuyogijñāna*)
knowledge of base-relatum,
Nyā Lī Pra, 13.22

अनुयोगिता
(*anuyogitā*)
1. a property of a base relatum; subjunctness,
   Vyu Vā , 126:2; Śak Vā,142:14
   Tar Saṁ Dī Rā, 82:12
2. a self - linking relation (svarūpasambandha)
   Viṣa Vā (Gādā) 5:9; Nyā Ko,

अनुयोगितासम्बन्ध
(*anuyogitāsambandha*)
such as a self linking relation
Tat Ci (Gādā) 318:21, 580:6, 747:11.

अनुयोगित्व
(*anuyogitva*)
same as अनुयोगिता,
किन्तु यथाधिकरणाभावयोः स्वरूपविशेषः सम्बन्धस्तथा प्रतियोगित्वमनुयोगित्वमपि,
Tat Ci (Anu), 280:21
किन्तु प्रतियोगित्वानुयोगित्ववत् आधेयत्वम् अधिकरणत्वं च विलक्षणप्रतीतिसाक्षिकः स्वरूप सम्बन्धविशेषः,
Kā Ca, 78:21, 68:17

अनुवाद
(*anuvāda*)
1. repetition of what is enjoined विधिविहितस्यानुवचनमनुवादः,
   Nyā Sū 2.1.65
2. repetition of injuction विध्यनुवचनं चानुवादो विधिविहितानुवचनं च,
   Nyā Va on 2.1.65

अनुवादक
(*anuvādaka*)
that which repeats
Pad Vā Rat, 562:10; Śak Vā, 119:10

अनुवादकता
(*anuvādakatā*)
the state of being an *anuvādaka*,
Tat Ci (Śabdakhaṇḍa) Pt. 11, 147:3

अनुवादिका
(*anuvādikā*)
that which repeats,
Pad Vā Rat, 260:4

अनुसन्धान
(*anusandhāna*)
proximity, उपसन्धानं सान्निध्यमिति कश्चित्
Tat Li Śab (Comm.) ; 615:11 (Vol.4 pt.3)

अन्यथा
(*anyathā*)
otherwise,
Nyā Ko

अन्वय
(*anvaya*)
I] relation between two positive entities (i.e. & or cause and effect),
भावयोः साहचर्यं यत् अन्वयं तत् प्रचक्षते,
Nyā Mañ, 223:1
कार्यकारणयोः साध्यसाधनयोर्वा साहचर्यम्,
Sid Can (Nyā Ko)
कोटिरयसद्दचरित्वम्, *Gādā (Nyā Ko)*
II] presence of what is produced in the locus of cause,
कारणाधिकरणे कार्यस्य सत्त्वम्, राम. *52(Nyā Ko)*

III] sentence - meaning
Kār Ca 29:4 , 54:15
IV] relation
Nyā Sid Di , 41, TAt Ci (Prat.) 82:1 Vid Vā, 35, Kār Ca, 11:26 , 23:22, Śab Śak Pra, 53:7, Akh Vā, 18:6;
पदार्थयोरन्वयो द्विविधोऽभेदो भेदश्च,
Pad Vā Rat, 233:5
V] invariable concomitance of probans in general with the probandum in general,
साध्यसामान्येन साधनसामान्यस्य व्याप्तिरन्वयः,
Nyā Sā, 17

अन्वयग्रह
(*anvayagraha*)
knowledge of relation,
Nyā Lī Kaṇ, 114:6

अन्वयज्ञान
(*anvayajñāna*)
knowledge of relation, verbal understanding
Nyā Si Di, 29:15; Śab Śak Pra, 115:3

अन्वयदृष्टान्त
(*anvayadṛṣṭānta*)
instance or example cited for positive invariable concomitance,
Nyā Lī kaṇ, 160:2 , Nyā Ko

अन्वयधी
(*anvayadhī*)
verbal understanding or verbal cognition,
Kār Ca, 30:7, 46:2,56:22,63:15.

अन्वयधीहेतु
(*anvayadhīhetu*)
cause of verbal understanding
ŚabŚak Pra, 286:3

अन्वयनियम
(*anvayaniyama*)
rule of a positive concomitance,
Kir, 96:2

अन्वयप्रकारकता
(*anvayaprakārakatā*)
the state of being that which has relation as a qualifier, *Nyā Si Dī, 17:9*

अन्वयप्रकारता
(*anvayaprakāratā*)
qualifireness of a relation,
Nyā Si Dī, 16:11

अन्वयप्रतियोगिता
(*anvayapratiyogitā*)
counterpositiveness of i.e. (relation)
Nyā Si Dī 16.15

अन्वयप्रतियोगित्वाभाव
(*anvaya-pratiyogitvābhāva*)
absence of being counterpositive of (relation).
Nyā Si Dī 16.18

अन्वयप्रतियोगिन्
(*anvayapratiyogin*)
counterpositive of a relation
Śak Vā 23.7

अन्वयप्रतीति
(*anvayapratīti*)
cognition of relation
Nyā Si Dī 28.3

अन्वयप्रत्यय
(*anvaya-pratyaya)*
knowledge of relation
Nyā Si dī 16.17

अन्वयबललभ्य
(*anvaya-bala-labhya*)
obtained on the strenght of a relation.
Ākhyā Vā 32.7

अन्वयबोध
(*anvaya-bodha*)
verbal cognition or understanding
अन्वयबोधः न्यायनये शाब्दबोधः,
Tat Ci Śabda , 68.121
Vidhi Vā p.25; Nyā Si Dī 17.1;
Pa Vā Rat 659.10; Kar Ca 7.3;
Nañ Vā191.2

अन्वयबोधकत्व
(*anvaya-bodha-ka-tva*)
the state of prompting verbal knowledge
Ākhyā Vā 14.2

अन्वयबोधजनकता
(*anvaya-bodha-janakatā*)
the state of being producer of verbal cognition. *yā Si Dī P 29.16*

अन्वयबोधजनकत्व
(*anvaya-bodha-janakatva*)
same as अन्वयबोधजनकता.
Nyā Si Dī p. 41.2

अन्वयबोधन
(*anvayabodhana*)
verbal cognition
Śab, Śak Pra 434.9

अन्वयबोधविषयता
(*anvaya-bodha-viṣayatā*)
the state of being an object of a verbal cognition
Śak Vā192.12

अन्वयबोधसामग्री
(*anvaya-bodha-sāmagrī*)
collection of factors helpful in the verbal cognition *Tat Ci P. 348.1*

अन्वयबोधानङ्गत्व
(*anvaya-bodhānaṅga-tva*)
the state of not being a factor in verbal understanding.
Nyā Si Dī P.29.21

अन्वयबोधाभाव
(*anvaya-bodha-abhāva*)
absence of verbal cognition.
Mani Ka 70.11

अन्वयबोधोपपत्ति
(*anvaya-bodha-upapatti*)
justification of verbal cognition
Nyā Si Dī P.41.11

अन्वयमात्र
(*anvaya-mātra*)
mere relation
Nyā Si Dī P.41.24

अन्वयमूल
(*anvayamūla*)
based on the relationship.
Nyā Mañ 107.7

अन्वयव्यतिरेक
(*anvaya-vyatireka*)
positive and negative examples or invariable concomitance
See also अन्वय/व्यतिरेक व्याप्ति and दृष्टान्त
Pramā Vār 96.12; Nyā Lī Kaṇ 249.19,21
Nyā Si Dī 21.19,22.7,60.4.

अन्वयव्यतिरेकग्रह
(*anvaya-vyatireka-graha*)
knowledge of positive and negative concomitance.
Nyā Si Dī 20.13

अन्वयव्यतिरेकचोदना
(*anvaya-vyatireka-codanā*)
a statement suggesting positive and negative concomitance.
Pramā Vār 252.4

अन्वयव्यतिरेकदृष्टान्त
(*anvaya-vyatireka-dṛṣṭānta*)
an example of positive and negative invariable concomitance.
e.g. महानस i.e. Kitchen is an example of *anvayavyāpti*
wherein the probans is invariably present. Whereas ह्रद i.e. water reservoir is an example of *vyatirekavyāpti*, wherein the probans धूम is invariably absent.
See अन्वयव्याभिचार
See व्यतिरेकव्याभिचार
Tar Dī Prakā 2.25

अन्वयव्यतिरेकिन्
(*anvyaya- vyatirekin*)

a. part of probans statement which helps in the understanding of positive and negative invariable concomitance.
प्रतीतान्वयव्यतिरेकव्याप्तिकहेतुबोधको हेत्ववयवः।
Nyā Sū Uṛ 1.1.34
पक्षसपक्षसतो विपक्षासतो हेतोर्वचनम्।
Tat Ci 1545.27

b. a kind of probans that which establishes positive and negative invariable concomitance. It has four characteristies. पक्षव्यापकत्व, सपक्षस्पर्शत्व, विपक्षव्यावृत्तत्व, अबाधितविषयत्व, and असत्प्रतिपक्षत्व गृहीतान्वयव्यतिरेकिसाध्यकम् *Tat Ci Dīdhi*
सत्सपक्षविपक्षो हेतुः। *Nyā Si Muk*
अन्वयेन व्यतिरेकेण च व्याप्तिमत्(*Tar San 40.9*)
यथा वह्नौ साध्ये धूमवत्वम्।
अन्वयव्यतिरेकि तदुच्यते यत्रान्वयतो व्यतिरेकतश्च व्याप्तिं हेतौ गृहीत्वा पक्षे साध्यमनुमीयते।
Mani Ka 42.10
यत्र साध्यं साध्याभावश्चान्यत्रप्रसिद्धः सोऽन्वयव्यतिरेकि यथा पर्वतो वह्निमान् धूमादिति।

c. a property of probans
पक्षत्वावच्छेदकधर्मव्यापकः पक्षत्वावच्छेदकधर्मात्यन्ताभावसाध्यवद्वृत्तिर्विपक्षव्यावृत्तो धर्मोऽन्वयव्यतिरेकी। *Nyā Rat 129.1*

अन्वयव्यतिरेकिव्याप्तिमत्त्व
(*anvaya-uyatirekivyāptimatva*)
property of अन्वयव्यतिरेकिन् probans
Tar San Dī Pi (Rāma Ru) 281.18

अन्वयव्यभिचार
(*anvaya-vyabhicāra*)
inconsistency, in positive invariable concomitance, absence of a product/effect inspite of the presence of the producer i.e. cause
कारणसमवधानाव्यवहितोत्तरक्षणावच्छेदेन कारणतावच्छेदकावच्छिन्नयत्किंचिद्वयक्त्याधिकरणे कार्याभावावत्त्वम्। कारणसत्त्वे कार्याभावः इति संक्षिप्तार्थः।
Tar DT 1.1.
कारणसत्त्वेऽपि कार्यानुत्पत्तिरूपः।
Tar DT Pra 396.20
कारणसत्त्वेऽपि कार्यानुत्पादः।
85.13 Tar San Di Pi Rāma Ru.

अन्वयव्याप्ति
(*anvaya-vyāpti*)
positive invariable concomitance
हेतुसाध्ययोर्व्याप्तिरन्वयव्याप्तिः।
Tar San, Tar san Di pi 40.20
pervadedness between the probans and the proleandum is positive invariable concomitance.
धूमव्यापकवह्निसामानाधिकरण्यम्।
Nyā Bo 2.14
colocusness with the pervadern of smoke.
साध्यवदन्यावृत्तित्वहेतुव्यापकसाध्यसामानाधिकरण्यादि रूपेत्यर्थः।
Nyā Bo 2.14
positive invariable concomitance is the colocusness of probance and probandam which is pervaded by probance.
e.g. यत्र यत्र धूमवत्त्वं तत्र तत्राग्निमत्त्वम्। यथा महानसे इति अन्वय व्याप्तिः।
Tar Bhā 65.3

अन्वयव्याप्तिग्रह
(*anvaya-vyāpti-graha*)
knowledge of positive invariable concomitance.
Tar Saṅ Dī Rāma Ru 281.19, 282.12, 282.17

अन्वयव्याप्तिज्ञान
(*anvaya-vyāpti-jñāna*)
cognition of positive invariable concomitance
Tar San Dī Ramaru 116.2, 282.20

अन्वयसहचारग्रह
(*anvaya-sahacāra-graha*)
knowledge of consistent association or positive invariable concomitance,
Tar Dī Pra 397.18

अन्वयानुपपत्ति
(*anvaya-anupapatti*)
absence of relation
Pad Man 11.3; Tat Cin (Upa) 13.7; Nyā Si Dī 29.5; Sak Vā 23.10

अन्वयांश
(*anvayāṁśa*)
part of relation
Nyā Si Dī 41.4, 41.11

अन्वयिज्ञान
(*anvayi-jñāna*)
knowledge of the related
Pramā Vār 216.2

अन्वयिता
(*anvayitā*)
relatedness
Kar Ca 23.17, 24.13.

अन्वयितावच्छेदकता
(*anuayitā-vacchedaka-tā*)
the state of being the delimitor of the relatedness
Vidhi Vā 14;
Kar Ca 23.17-24.13

अन्वयित्व
(*anvayitva*)
relatedness
See अन्वयिता
अन्वयसहचारग्रहग्राह्यव्याप्तिमत्त्वम्।
Tar Dī Pra 184.9

अन्वयिन्
(*anvayin*)
relatum
Kār Ca 24.3, 25.20

अन्वयिहेतु
(*anvayihetu*)
member of syllogisim called (probans)
उदाहरणसाधर्म्यमुदाहरणबोध्यान्वयव्याप्तिः। ततोन्वयि हेतुर्ज्ञातव्यः।
Nyā Sū Vr 1.1.34
अन्वयव्याप्त्याभिधायकावयवाभिधान प्रयोजक-ज्ञानजनकहेतुत्व प्रतिपादक विभक्तिमन्न्यायावयवत्वम्।
Tat Ci (2:79)
ज्ञातान्वयव्याप्तिक हेतु बोधको हेत्ववयवः। यथा पर्वतो वह्निमान धूमान्महानसवदित्यादौ धूमात् इति शब्दः।

अन्वयोपगम
(*anvayopagama*)
knowledge of relation
Vidh Vā31; Tar Saṅ Dī Rām Rud 295.13

अन्वय्युदाहरण
(*anvayyudāharaṇa)*
example of positive or negative invariable concomitance. It is a member of syllogism.
अन्वयव्यतिरेकव्याप्त्युपदर्शकन्यायावयवत्वं साध्य-प्रतियोगिकसाधननिष्ठव्याप्ति-उपदर्शक न्यायावयवत्व-मन्वय्युदाहरणम्।
Nyā Lī Kan 776.5
साध्यसाधर्म्यात्तद्धर्मभावी दृष्टान्तः
Nyā Sū1.1.36
साधनवत्ताप्रयुक्तसाध्यवत्तानुभवकोवयवः। साध्य-साधनव्याप्त्युपदर्शकोदाहरणमिति यावत्।
(Nyā Sū Vr 1.1.36)
प्रकृतहेतुमति प्रकृतहेतुव्यापकत्वविशिष्ट साध्यबोधक वाक्यम्।
Nī

अन्वय्युदाहरणत्व
(*anvayyudāharaṇa-tva*)
the state of being an example for positive invariable concomitance
तच्च एतद्यो यो धूमवान्स सोऽग्निमानिति शब्दवृत्त्य-वयवविभाजकोपाधिमत्त्वम्।
Nyā Mañ
अन्वयव्याप्तिबोधकत्वम्। *Dī*
साध्यसाधनसम्बन्धबोधजनकत्वम्।
Tat Ci Va

अन्वय्युपनय
(*anvayyupanaya*)
the concluding statement deducing probandum in accordance with the example of positive invariable concomitance.
उदाहरणापेक्षस्तथेत्युपसंहारः साध्यस्योपनयः
Nyā Sū 1.1.38 See also उपसंहार

अन्वय्युपनयत्व
(*anvayyupanayatva*)
the state of deducing the probandum in accordance with the positive invariable concomitance,
साध्यव्याप्यविशिष्टपक्षबोधकावयवत्वम्। *Tat Ci Ava*
the State of being a part of the syllogism which indicates/indicating a particular probance pervaded by probandum.

अन्वादेश
(*anvādeśa*)
repeating instructions in some other context.
पूर्वोपात्तस्य किञ्चित्कार्यान्तरं विधातुं पुनरूपदेशः। यथा अनेन व्याकरणमधीतं न्यायमेनं पाठय इति न्यायपठनार्थं पुनरूपदेशः। कथितकथनम्। *Vāca*

अन्वाचय
(*anvācaya*)
instruction aimed at explaining main as well as subordinate subjects.
उद्देश्य सिद्ध्यानुद्देश्यसिद्ध्यर्थोपदेशः।
प्रधानगुणभावेन यत्र क्रियान्वयतात्पर्यं सोन्वाचयः।

अन्वाख्यान
(*anvākhyāna*)
explanation
तात्पर्यावधारणार्थं प्रतिपादनम्। यथा वस्त्वन्वाख्यानं क्रियान्वाख्यानमित्यादौ। (वाच.)

अन्वित
(*anvita*)
related.
अन्विताः परस्परसंसर्गवन्तः।
Tat Ci Sáb 92.5 (I)

अन्वितप्रतीत्यजनकत्वं
(*anvita-pratīti-ajanakatva*)
the state of not producing cognition of the related *Nyā Rat 233.5*

अन्विताभिधान
(*anvitābhidhāna*)
sentence- meaning directly understood by a sentence
यदि वाक्यस्य वाक्यार्थे व्युत्पत्तिः तदन्विताभिधानम्।
Nyā Mañ 364.26

अन्विताभिधानवाद
(*anvitābhidhānavāda*)
the theory of expressing related meaning as a linguistic expression
शक्तिज्ञानाविषयस्य शाब्दबोधाविषयत्वनियम इति वादः।

अन्वीक्षा
(*anvīkṣā*)
science of inference or logic
प्रत्यक्षागमाभ्यामीक्षितस्यान्वीक्षणम्।
Nyā Sū bhā 1.1.1
examining an object which is pereceived or known through the Vedic texts.
श्रवणात् अनु पश्चात् ईक्षा अन्वीक्षा उन्नयनम्।
Nyā Sū Vṛ 1.1.1
प्रत्यक्षागमाभ्यां ईक्षितस्य अन्वीक्षणम्। अनुमानमित्यर्थः
Nyā Mān 9.10

अन्वीक्षानय
(*anvīkṣānaya*).
science of inference
Same as अन्वीक्षा, आन्वीक्षिकी
Tat Ci 3.1

अणु
(*aṇu*)
the last indivisible unit of the first four dravyas(substances namely, pṛthivī, ap, tejas & vāyu.
Mat Stu Na Nyā P.12:32-36.

अप्
(*ap*)
one of the nine substance accepted by the Nyāya-Vaiśeṣika system. अप् is defined as possessing the generic character *aptva* and having cold touch. रूपरसस्पर्शवत्यः आपो द्रवाः स्निग्धाः। *Vai Sū 2.1.2*
शीतस्पर्शवत्यः। *Vai su 2.2.5 Tar san P.7:24*
अप्त्वाभिसम्बन्धादापः। *Pra Pā Bhā P.45:6*
अप्त्वजातिमत्यः शीतस्पर्शवत्य आपः।
Sapta Padā P. 63:16
[तत्र द्रव्याणि पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशकालदिगात्ममनांसीति सामान्यविशेष संज्ञयोक्तानि नवैव।]

अपकर्ष
(*apakarṣa*)
decrease/deminition
विद्यमानधर्मापचयः *Gau Vṛ 5.1.4*
गुणनिष्ठजातिविशेषः। यथा महत्त्वत्वं चापकर्षानाश्रयपरिमाणवत्त्वम् इत्यत्रापकर्षः। *Rāma 1.58*
सजातीयेन प्रतिबन्धनीयसाक्षात्कारविषयतावच्छेदकरूपवत्त्वमपकर्षः। *Nyā Si Dī P. 107:18*

अपकर्षकाष्ठा
(*apakarṣa-kāṣṭhā*)
lowest limit
न च त्रित्वमपकर्षकाष्ठा द्वित्वैकत्वयोः सम्भवात्।
Pra Pā Bhā Kira P. 44:12

अपकर्षण
(*apakarṣaṇa*)
आद्यादितन्त्वपकर्षणे त्वयाप्येषैव रीतिरनुमन्तव्या
decreasing
Pra Pā Bhā Kira P. 44:5

अपकर्षबोध
(*apakarṣa-bodha*)
knowledge of *apakarṣa*
अथात्र नमस्कार्यगणपतिप्रभृतीनामिव अपकर्षबोधाथकधात्वर्थतावच्छेदकफलशालित्वेन कर्मत्वोपपत्तावपि जन्यज्ञानानधिकरणस्य ईश्वरस्य कथं कर्मत्वम्।
Tar Saṅ Dī Rā Ru P 83:3

अपकर्षसम/अपकर्षसमा
(*apakarṣasama or apakarṣasamā*)
a kind / variety of *jāti* where the opponent establishes an undesirable or contrary property (to the property established by the proponent) on the subject (pakṣa) by a similar example.
परोक्तदृष्टान्तसाधर्म्येण पक्षे पराभिमतधर्मान्तरस्याभावसाधनम् अपकर्षसमा यथा तस्मिन्नेवानुमाने 'यदि कृतकत्वेन शब्दः घटवदनित्यः स्यात् तर्हि तेनैव शब्दो घटवदश्रावणोऽपि स्यात्।
Tar San DīplPra P. 339:18, Tar Bhā P. 220:5, Nyā Sā P. 48:15

अपकृष्ट
(*apakṛṣṭa*)
the smallest. (of the size)
Padā Tat Nir P. 15:2; Pad Maṇ P.6:15

अपकृष्टत्व
(*apakṛṣṭatva*)
the property of being the smallest of all
स्वव्याघातकत्वेन जातेरपकृष्टत्वाच्छलानन्तरं जातिनिरूपणम्।
Nyā Rat P.192:11

अपकृष्टपरिमाण
(*apakṛṣṭa-pariṇāma*)
smallest size
See अपकृष्ट

अपक्षधर्मता
(*a-pakṣa-dharmatā*)
the state of not being an attribute of the subject or the state of not existing on a subject. *Tat Ci Gādā P. 926:25*

अपक्षधर्मत्व
(*apakṣa-dharmatva*)
the property of not being an attribute or characteristic of the subject or the property of not being (existent) on the subject.
Nyā Mañ P. 135:1, Tat Ci Upa P. 7:8

अपक्षेपण
(*apakṣepaṇa*)
a downward action, A variety of karman
उत्क्षेपणापक्षेपणाकुञ्चनप्रसारणगमनानि पञ्चैव कर्माणि। अधोदेशसंयोगहेतुः कर्म।
Pra Pā Bhā P. 15:3, Tar Saṅ, Tar Kau.
तद्विपर्ययेण (उत्क्षेपणविपर्ययेण) संयोगविभागकारणं कर्म। तल्लक्षणं च अधोदेशसंयोगजनक क्रियानुकूलक्रियात्वम्।

अपचिकीर्षा
(*apacikīrṣā*)
a desire to do harm
(द्रोहः/अहितेच्छा) *Nyāko*

अपत्यप्रत्यय
(*apatya-ppratyaya*)

the suffix by the Pāṇini's rule:
तस्यापत्यम् (नापत्यप्रत्ययान्तात्स्यादपत्यप्रत्ययः पुनः। गुर्वायत्ते त्वपत्ये स्यान् पुनर्युनीति तद्विधेः।।)
Śab Śak Pra P. 457:14

अपदार्थत्व
(*apadārthatva*)

the property of not being a meaning or referent of any word.
Ākhyā Vā P. 6:10

अपदेश
(*apadeśa*)

statement of ground
लिङ्गवचनमपदेशः।
Pra Pā Bhā P. 228:7, ibid P. 228:9
'कुत' इत्याकाङ्क्षानिवर्तकं लिङ्गवचनमपदेशः। अपदेशः हेतुर्न भवतीति अनपदेशोऽहेतुरित्यर्थः।
Pra Pā Bhā Nyā Kan P. 490:12,
Ibid P. 575:11

अपदेशविषय
(*apadeśa-viṣaya*)

topic of discussion.
Pra Pā Bhā P. 224:14

अपभ्रंश
(*apabhraṁśa*)

a corrupt word
Śak Vā P. 8:2,
Nyā Rat P. 231:3

अपर
(*apara*)

1. pervaded (property), occupying smaller area.
   Pra Pā Bhā P. 23:14
   परं व्यापकम् अपरं व्याप्यम्।
   Nyā Lī Kaṇ P. 692:8, Sapta Padā P. 84:14
   Tar Saṅ P. 5:23, ibid P. 60:21
   अपरं न्यूनदेशवृत्ति
   Tar Saṅ Dī pi 6:1, Tar Bhā P. 180:1
2. Near
   Pad Maṇ P. 11:17
3. Younger
   Pra Pā Bhā P. 76:6, Pad Maṇ P. 11:17
4. The other (One), *Nyā Sā P. 86:3*

अपरत्व
(*aparatva*)

1. the property of *apara*
   Pra Pā Bhā P. 14:13, ibid P 24:3
   Tar San P. 5:8; 19:15,
   (Tar San Dī Pi Pra P. 63:19)
2. an uncommon cause of the knowledge of apara.
   Pra Pā Bhā P. 163:22, Sapta Padā P. 75:10, Tar Saṅ P. 19:15,
   Tar Saṅ DīPi 19:20
3. Nearness
   विप्रकृष्टं चावधिं कृत्वेतरस्मिन् सन्निकृष्टा बुद्धिरुत्पद्यते। ततस्तामपेक्ष्यापरेण दिक्प्रदेशेन संयोगादपरत्वस्योत्पत्तिः।
   Pra Pā Bhā P. 165:3,
   Pad Maṇ P. 2:14,
   Tar Saṅ P. 19:15
4. The property of being younger
   Tar Saṅ P. 19:15,
   Tar Bhā P. 165:4, Tarkā P. 17:27

अपरसामान्य
(*apara-sāmānya*)

a universal occupying a comparatively smaller area than some other universal.
Pra pā Bhā P. 15:9

अपरिच्छिन्नदेशत्व
(a-paricchinna-deśatva)
the property of being an unrestricted or undecided or non-determined area
Pra Pā Bhā Kira P. 22:18

अपरिणामित्व
(apariṇāmitva)
the property of being an unchanging (object)
Atmv P. 442:7
See also *Atmv P. 443:7*

अपरोक्षबुद्धिविषय
(aparokṣabuddhiviṣaya)
an object of perceptual cognition.
Nyā Lī P. 121:2

अपर्यनुयोज्य
(aparyanuyojya)
non- objectionable
Tat Ci P. 1415:6

अपर्याप्तत्व
(a-paryāptatva)
the property of not existing by the paryāpti-sambandha.
Tat Ci GādāP. 148:2, Ava Nir Jāga P. 37:1

अपर्याप्ति
(a-paryāpti)
not *paryāpti*
Tat Ci Gādā P. 148:2

अपलाप
(apa-lāpa)
denial
Tat Ci Gādā (सिद्धान्तलक्षणप्रकरण) *P 348:17*,
Tat Ci Gādā P. 1175:28 (Tarkaprakaraṇa),
Pad Man P. 9:12

अपलापापत्ति
(apalāpa-āpatti)
the contingercy of denial
Pad Maṇ P. 9:12

अपलापप्रसङ्ग
(apalāpa-prasaṅga)
Same as अपलापापत्ति.

अपवर्ग
(apavarga)
salvation or Liberation or absolute cessation of pain
तदत्यन्तविमोक्षोऽपवर्गः
Nyā Sū 1.1.22, see also *Nyā Sū1.1.2*, *Nya Su 4.1.63*
जन्ममरणप्रबन्धोच्छेदः सर्वदुःखप्रहाणमपवर्ग इति।
Nyā Sū Bhā P. 23:6,
Nyā Sū Bhā P. 33:1-3,
Nyā Sū Bhā P. 283:20-21
अधिगन्तव्योऽपवर्गः स पुनरात्यन्तिको दुःखाभावः।
Nyā Sū BhāVār P. 4:15,
Pra Pā Bhā Kira P. 5:10
परमप्रयोजनन्त्वनुमानस्यापवर्गः .....। स च समानाधिकरणदुःखप्रागभावासहवृत्तिदुःखध्वंसः।
Tat Ci Anu. Khanda, Muktivāda P. 2055
See also *Maṇika P. 58:14*, *Nyā Li P. 580:1*
मोक्षोऽपवर्गः। स चैकविंशतिप्रभेदभिन्नस्य दुःखस्यात्यन्तिकी निवृत्तिः।
Tar Bhā P. 194:1,
Tar Bhā P. 196:2,
Tar Saṅ DīP. 64, *Tar Saṅ P. 370:31*

अपवर्गकारणत्व
(apavarga-kāraṇatva)
the property of being a producer of salvation.
Nyā SīDī P. 30:1

यद्यपि तत्तत्कर्मविशेषस्यापवर्गकारणत्वं शब्दबलादवगम्यते, तत्त्वज्ञानस्य व्यापरत्वं न शाब्दं तथापि न कर्मणस्तत्त्वज्ञाननिरपेक्षस्य मिथ्याज्ञानोन्मूलनव्यतिरेकेण कारणत्वं संसाराविच्छेदात्।
Nyā SīDī. 30:20

अपवर्गकाल
(*apavarga-kāla*)
the time of salvation.
Pra Pā Bhā P. 60:6

अपवर्गप्राप्ति
(*apavarga-prāpti*)
attainment of salvation
येनोपनिषदाद्यभिहितमेव सर्वं तथ्यमेवेति निश्चित्य निराशङ्कस्य प्रेक्षावतः तत्प्रसिद्धमेवोपायमनुतिष्ठतोऽपवर्गप्राप्तिर्भवतीति।
Nyā Bhā P. 10:18

अपवर्गसाधन
(*apavarga-sādhana*)
means of salvation.
परमात्मतत्त्वज्ञानं च तदुपासनाङ्गत्वेनापवर्गसाधनम्।
Nyā Sā P. 90:18

अपवर्गाभाव
(*apavarga-abhāva*)
absence of salvation
ऋणक्लेशप्रवृत्ति-अनुबन्धादपवर्गाभावः
Nyā Sū 4.1.59

अपवाद
(*apa-vāda*)
exception
१. बाधनसाधनं वस्तुमात्रम्।
२. विशेषशास्त्रम्।
Nyā Ko See also *Nyā Bhū P. 40:12, Nyā Mañ P. 431:13, Tat Ci Śabda Vidhivāda P. 245*

अपव्याख्यान
(*apa-vyākhyāna*)
un-sound explanation or imperfect explation
Ava Nir Jāga P. 128:1

अपशब्द
(*apa-śabda*)
1. bad language
   एतेन दुर्वचनकपोलताडनवदित्रादीनां साधनानुपयोगित्वेन निग्रहस्थानत्वं वेदितव्यम्। नियमकथायां त्वपशब्दादीनामिति।
   Nyā Sā P. 65:7
2. same as apabhraṁśa; *a sādhu* word which is uttered wrongly (otherwise) due to some reason like lack of capacity or mistake.

शक्तिवैकल्यप्रमादादिना साधुशब्दस्य अन्यथोच्चारणसाध्योऽपभ्रंशशब्दः। *Nyā Ko*

अपसर्पण
(*apa-sarpaṇa*)
an effect of *adṛṣṭa*
1. अपसर्पणमुपसर्पणमशितपीतसंयोगाः कार्यान्तरसंयोगाश्चेत्यदृष्टकारितानि।
   Vai Sū 5.2.17
   going out
2. अपसर्पणं देहारम्भककर्मक्षये देहादेवप्राणमनसोरुत्क्रमणम्।
   Vai Sū Upa. on Vai Sū 5.2.17 P 322

अपसिद्धान्त
(*apa-siddhānta*)
(a kind of nigrahasthāna). bad or unsound thesis when a person, accepting one thesis argues against it, it is called an *apasiddhānta*
सिद्धान्तमभ्युपेत्यानियमात् कथाप्रसङ्गोऽपसिद्धान्तः।
Nyā Sū 5.2.23

कस्यचिदर्थस्य तथाभावं प्रतिज्ञाय प्रतिज्ञातार्थविपर्ययात् अनियमात्कथां प्रसञ्जयतोपसिद्धान्तो वेदितव्यः।
Nyā Sū Bhā on Nyā Sū 5.2.23
कथाबहिर्भूतशास्त्रार्थाभ्युपगमवाक्येन तदन्तभूर्त-वाक्यविरोधोऽपसिद्धान्त इति।
Nyā Rat P. 226:13
सिद्धान्तादपध्वंसः अपसिद्धान्तः।
Tar Bhā P. 221:4
एकसिद्धान्तमतमाश्रित्य कथाप्रवृत्तौ तद्विरूद्धसि-द्धान्तमतमालम्ब्योत्तरदानम् अपसिद्धान्तः।
Tar Saṅ Dī Prakā P. 361:9
See also *Gau Vṛ on Nyā Sū 5.2.23,*
Tat Ci (anu.kha) (Vyatirkyanumāna),
(Ch. Skt .Sr. 115) P. 868:5,
ibid (kevalavya.Prakara) P. 1416:24,
Nyā Rat P. 152:2, ibid P. 244:1,
Nyā Bhū P. 71:6

अपसिद्धान्तत्व
(*apa-siddhāntatva*)
the property of being an *apasiddhānta*
Tat Ci Gādā (anumitipra.)
P. 32:14

अपह्नव
(*apahnava*)
denial or concealment
अबाधितपरोक्तविपरीतबोधनाय तदुपपादकाभाव-प्रतिपादनेच्छा।
NyāKo
सत्त्वेन ज्ञानस्यापि वस्तुनः असत्त्वेन कथनम्।
Nyā Ko
See also *Pra Pā Bhā Kira P. 24:15,*
Śak Vā P. 85:5, ibid P. 177:13

अपाकज
(*apākaja*)
that which is not caused by heating
Tar Dī Pra, 128:2

अपादान
(*apādāna*)
ablative case; a stable thing from which when another thing is separated or detached or removed, is called अपादान,
Kār Ca, 66:87

अपादानत्व
(*apādānatva*)
1. the state of being a locus of separation caused by an action of another one,
Kār Ca, 63:83,65:85
परसमवेतक्रियाजन्यविभागाश्रयत्वमित्यर्थः,
Śab Śak Pra (NyāKo)
2. it is the state of being a locus of separation caused by that (action) but not porressing that action, क्रियानाश्रयत्वे सति तज्जन्यविभागश्रय़त्वम्,
NyāKo (ग. अव.)
3. Being stable at the same time being a locus of separation caused by that (particular) action,
तच्च ध्रुवत्वे सति तत्तत्क्रियाजन्य विभागाश्रयत्वम्,
Pad Vā Rat, 742:5
4. अपादानत्वं च स्वनिष्ठभेदप्रतियोगितावच्छेदकीभूत-क्रियाजन्यविभागाश्रयत्वम्,
Vyu Vā, 177
5. यद्धातूपस्थाप्ययादृशार्थे विग्रहवाक्यपञ्चम्या यः स्वार्थानुभावयितुं शक्यः तस्य तद्धातूपस्थाप्यता-दृशक्रियायामपादानत्वमुच्यते।
Śab Śak Pra (Nyā Ko)
6. क्रियार्धार्मिणि यः स्वार्थः पञ्चम्या विग्रहस्थया अनुभाव्यः कारकन्तदपादानत्वसंज्ञकम्।।
Śab Śak Pra 297:8

अपान
(*apāna*)
an air which pushes down stool etc. in the stomach,

मलादीनामधोनयनादपानः,
Nyā Si Mu(Di),141:8, Tar Dī Pra, 83:12 , Kir, 60:3,
गुदादीनामध उन्नयनादपानः,
Nyā Si Mu, 1.85
(See *Nyā Ko*)

अपार्थक
(*apārthaka*)

1. Incoherence, one of the six nigrahasthānas
   Nya Rā, 146:2
2. The expression which is irrelevant because of having no connection between the words following one another, is calle d अपार्थक.
   पौर्वापर्यायोगादप्रतिसम्बद्धार्थमपार्थकम्,
   Gau Sū 5.2.10
3. In a case where no connection is found between the words or sentences, and as a result, the entire meaning (of those words or sentence) gets spoiled, it is called अपार्थक,
   यत्रानेकस्य पदस्य वाक्यस्य वा पौर्वापर्येणान्वययोगो नास्ति इत्यसंबन्धार्थत्वं गृह्यते तत्समुदायोर्थस्यापायादपार्थकम्, वात्सा. भा.
   (5.2.10 Sū)
4. combination of words which are not connected to each other, परस्परानन्वितपदसमूहः अपार्थकम्,
   Tar Saṁ Dī Pra,357:14
   यादृशशाब्दबोधत्वावच्छदेनापार्थकत्वं तादृशबुद्ध्यर्थं प्रयुक्तः पदसमूहः, शब्द प्रका. *(NyāKo)*
5. the word which is devoid of expectancy etc. which cause the desired verbal understanding,
   अभिमतवाक्यार्थबोधानुकूलाकाङ्क्षादिशून्यबोधजनक पदम्, गौतम सूत्रवृत्ति
   (Nyā Ko) Sū 5.2.10.

अपार्थकत्व
(*apārthakatva*)
the state of being अपार्थक,
Tat Ci, 1133:3

अपुरुषार्थत्व
(*apuruṣārthatva*)
the state of not being the object (i.e. धर्म, अर्थ, काम, and मोक्ष) of human life.
Nyā Si Dī, 33:10
Abhā Vā, 184:2

अपुरुषार्थत्वप्रसङ्ग
(apuruṣārthatvaprasaṅga)
the contingency of not being the *puruṣārtha*
Nyā Si Dī, 36:6

अपूर्व
(*apūrva*)
intermediate causal link, a particular type of quality that produces स्वर्ग etc. being produced by sacrifice etc.
यागादिजन्यः स्वर्गादिजनकः कश्चन गुणविशेषः,
Nyā Ko, Nyā Si Dī, 25:11, Apū Vā, 18:16, Tat Ci, 63:5, Vidh Vā, 94:26, Tar Saṁ Dī 66:10, Tar Saṁ Dī Pra, 378:4

अपूर्वत्व
(*apūrvatva*)
the state of being the intermediate causal link.
Nyā Si Dī 81:1, Tat Ci (Śab) 348:3, Śab Śak Pra, 22:4, Pad Vā Rat, 370:1

अपूर्वद्वारत्व
(*apūrvadvāratva*)
the state of being an intermediary function of apūrva,
Tat Ci, 36:1

अपूर्वविधि
(apūrvavidhi)
one of the injunctions that prescribes something which is not obtained by other pramāṇa,
प्रमाणान्तरेणाप्राप्तस्य प्रापको विधिः अपूर्वविधिः,
Nyā Pra, 101:7

अपूर्वव्यक्ति
(apūrvavyakti)
a person who possesses apūrva,
Vidh Vā (Gadādhara) 34, 36,

अपूर्वव्यापारकत्व
(apūrvavyāpārakatva)
the state of having an intermediary function
Nyā Si Dī, 30:9

अपूर्वसामान्यध्वंस
(apūrvasāmānyadhvaṁsa)
destruction of apūrva in general,
Maṇ Ka, 60:4.

अपेक्षणीय
(apekṣaṇīya)
required
Tat Ci, 649:9,
Kār Ca 77:3

अपेक्षणीयत्व
(apekṣaṇīyatva)
the state of being required
Kār Ca , 77:1, 77:5

अपेक्षा
(apekṣā)
expectancy
Nyā Ko

अपेक्षात्मक
(apekṣātmaka)
in the form of expectancy,
Vidh Vā 99:10

अपेक्षाबुद्धि
(apekṣābuddhi)
1. Knowledge of counting of many basic numbers
   नानैकत्वसमूहालम्बनरूपाबुद्धिः,
   Vai Sū Vp 281:8
2. Knowledge of many ones
   Nyā Si Mu, 404:2
   Nyā Si Mu (Kir) 24:10,
   Tar Bhā, 159:2

अपेक्षाबुद्धिविनाश
(apekṣābuddhi-vināśa)
Destruction of अपेक्षाबुद्धि,
Nyā Bhā 159:3

अपेक्षाविरह
(apekṣāviraha)
absence of expectancy
Pra mā Vā, 102:2

अपेक्षासामर्थ्य
(apekṣāsāmarthya)
the strength of comparing knowledge
द्वे द्रव्ये पश्यन्नेकत्र विद्यमानमतिशयं गृह्णाति तद्दीर्घमिति व्यवस्यति। यच्च हीनं गृह्णाति, तध्द्रस्वमिति व्यवस्यति। एतच्चापेक्षासामर्थ्यमिति,
Nyā Sā Bhā, 266:10-12.

अपेक्षितत्व
(apekṣitatva)
the state of being expected,
Śak Vā, 57:1,
Tar Saṁ Dī Rā Rū, 85:6

अपोद्धारव्यवहार
(*apoddhāravyavahāra*)
the distinct knowledge and its verb-aliasation
अपोद्धारव्यवहार इदमस्मात् पृथगिति ज्ञानं व्यपदेशश्च, तस्य कारणं पृथक्त्वमिति, *Nyā Kan, 332:12*

अपोह
(*apoha*)
same as अतद्व्यावृत्तिः,
Nyā Ko;
Nib Rat, 66.6

अप्त्व
(*aptva*)
the generic property of water
सरित्सागरसमवेतत्वे सति ज्वलनासमवेतं सामान्यम्।
Sarvadarśangsaṅgraha *P. 218*

अप्रकारक
(*aprakāraka*)
that which has no qualifier,
Nyā Si dī, 45:4

अप्रकारत्व
(*aprakāratva*)
the state of not being a qualifier,
Nyā Si Dī, 74:16

अप्रकाशव्यावृत्ति
(*aprakāśavyāvṛtti*)
differentiation of what is not revealing or illuminating *Nyā Lī, 466:2*

अप्रकृत्यर्थ
(*aprakṛtyatha*)
meaning of other than base
Kār Ca 56:18

अप्रतिपत्ति
(*apratipatti*)
showing indiffrence
१. अप्रतिपत्तिस्त्वारम्भविषयेऽप्यारम्भः। परेण स्थापितं वा न प्रतिषेधति प्रतिषेधं वा नोद्धरति,
Nyā Sū Bh. 1.2.19 P 72:2-3
२. आरम्भविषये अनारम्भः। वात्स्या.१.२.६०
See 1.2.61 *(Nyā Ko.)*
३. विप्रतिपत्तिरप्रतिपत्तिश्च निग्रहस्थानम्,
Nyā Sū 1.2.19.

अप्रतिबन्ध
(*apratibandha*)
1. non-obstruction;
2. absence of *vyāpti*
Tat Ci 64:3

अप्रतिभा
(*apratibhā*)
a nigrahasthāna, noncognition of answer,
उत्तरस्याप्रतिपत्तिरप्रतिभा,
Nyā Sū 5.2.18,
परपक्षे गृहीतेऽपि तस्मिन्नुत्तराप्रतिभानमप्रतिभा नाम प्रतिवादिनो निग्रहस्थानम्,
Nyā Mañ, 204:10
परोक्तानवबोधाविष्करणमप्रतिभेति केचित्,
Nyā Rat, 238:13
उत्तरार्हं परोक्तं बुदध्वापि उत्तरस्य अस्फूर्तिवशात् तूष्णीभावः अप्रतिभा,
Tar Saṁ Dī Pra 359:14
उत्तरापरिस्फूर्तिः अप्रतिभा,
Tar Bhā, 221:7.

अप्रतियोगित्व
(*apratiyogitva*)
the start of not being a counter-positive,
Tar Sam Dī Rā Ru, 120:2

अप्रतिषिद्ध
(apratiṣiddha)
not denied , not rejected
Nyā Lī, 35:3

अप्रतिषेध
(apratiṣedha)
non-denial or non-rejection,
तद्व्यस्थानादेवात्मसद्भावादप्रतिषेधः,
Nyā Sū 3.1.3.; Nyā Mañ, 183:11

अप्रतिसन्धानदशा
(apratisandhānadaśā)
the state of non-knowledge,
Tat Ci, 1415:5

अप्रत्यक्ष
(apratyakṣa)
not - perceptible,
Tar Bhā 8:17.; Pra Pā Bhā 253:3

अप्रत्यक्षगुण
(apratyakṣaguṇa)
non - perceptible quality,
Tarkā, 30:28

अप्रत्यक्षत्व
(apratyakṣatva)
the state of not being perceived,
Nyā Si Dī, 43:21; Pad Maṇ, 19:14

अप्रत्यक्षापत्ति
(apratyakṣāpatti)
the contingency of not being perceptible,
Pad Maṇ, 8:15

अप्रत्यय
(apratyaya)
non - knowledge, non-cognition,
Kār Ca, 59:13

अप्रत्यासत्ति
(apratyāsatti)
non-relation *Pramā Vā, 267:3*

अप्रदर्शितव्यतिरेक
(apradarśitavytireka)
that of which the negative invariable concomitance is not shown
Nyā Bin 3.134

अप्रधानत्व
(apradhānatva)
the state of not being main,
Nyā Ko,

अप्रधानकर्मत्व
(apradhānakarmatva)
the state of being a secondary accusative case,
परंपरया धात्वर्थतावच्छेदक फलशालित्वम्,
[Vyu Vā, Śab Śak Pra] Nyā Ko.

अप्रमा
(apramā)
not a valid or true cognition; a false coginition
यत्र यन्नास्ति तत्र तस्य ज्ञानं तदभाववति तत् प्रकारकं ज्ञानं वा अप्रमा, *Tat Ci, 401:4,*
तच्छून्ये तन्मतिर्या स्यादप्रमा सा निरूपिता,
Nyā Si Muk 421:5
प्रमाणाभासजन्योऽयथार्थानुभवोऽप्रमा,
Tar Kau, 15:7
अतत्तानुभवः अप्रमा,
Sap Pad, 101:19

अप्रमाण
(apramāṇa)
not a means of valid knowledge,
Nyā Sū 2.1.38.;
Pad Vā Rat. 251:5

अप्रमाणतापत्ति
(apramāṇatāpatti)
contingency of being means of invalid cognition.
Tat Ci 111.11

अप्रमाणत्व
the state of being means of invalid cognition
Ava Nir Jāga 154:7

अप्रामाण्यसाधन
(a-prāmāṇya-sādhana)
invalidity establishing
Tat Ci 108:3

अप्रमात्मकज्ञान
(a-pramātmaka-jñāna)
invalid cognition
अप्रामात्मकज्ञाने अप्रमात्वावगाहीदं ज्ञानमात्रमिति ज्ञानम्।
Tar San DīRām Ru 361.19.

अप्रमात्व
(a-pramā-tva)
a property of invalid cognition.
तदभाववद्विशेष्यकत्वविशिष्टतत्प्रकारकत्वम्।
Tar Saṅ Dī pi Prakā 288.7
Tat Ci 722.5

अप्रमात्वज्ञान
(a-pramā-tva-jñāna)
cognition of invalidity
Tat Ci 1882.26

अप्रयुक्तत्व
(a-prayukta-tva)
the state of being not applied or employed
Vidh Vā 97.10

अप्रयोग
(a-prayoga)
non - usage
Kar Ca 12.21, 15.6, 16.7 etc.

अप्रयोजक
(a-prayojaka)
not causing or prompting
Tat Ci 448.4, 655.2, 663.2, 1182.10.; Pad Tat Nir 4.2; Ram Ru 203.6, 296.14
See प्रयोजक·

अप्रयोजकत्व
(a-prayojaka-tva)
the state of nor causing or prompting
Tat Ci (Pra) *845.8,524.1,* (Anu) *Nyā Si Dī 45.12;*
Vidhi Vā 28.

अप्रयोज्य
(a-prayojya)
not prompted
Kar Ca 13.8

अप्रयोज्यत्व
(a-proyojyatva)
the state of being not prompted
Kar Ca 13.22, 13.6

अप्रसिद्ध
(a - prasiddha)
a. Not known, unexampled, non-existent
Kār Ca 68.12
b. A kind of upādhyābhāsa,
केवलान्वयिनि साध्ये पक्षेतरादिः। तत्र हि व्यतिरेके यत्साध्यं साध्यात्यन्ताभावः सोऽप्रसिद्धः।
(*Fn on NYā Rat*) यत्र साध्यस्याभावोऽप्रसिद्धः तत्रोद्भाव्यमानः 'इदं वाच्यं ज्ञेयत्वात्' इत्यादौ पक्षेतरत्वादिः ...।

अप्रसिद्धत्व
(*a-prasiddhatva*)
the state of being not known
Vidh Vā 131.12

अप्रसिद्धविशेषण
(*a-prasiddha-viśeṣana*)
whose predicate is not known or accepted.
१. अप्रसिद्धविशेषणो यथा बौद्धस्य सांख्यं प्रति विनाशी शब्द इति। *Nya Pra 2.22*
२. न प्रसिद्धमप्रसिद्धम्। विशिष्यते अनेनेति विशेषणं साध्यधर्मलक्षणम्। ततश्चाप्रसिद्धं विशेषणं यस्मिन् स तथाविधः। ... अत्र च शब्द इति निर्देशः। विनाशीति साध्यधर्मः। अयं च बौद्धस्य सांख्यं प्रति अप्रसिद्ध विशेषणः। न हि तस्य सिद्धान्ते किञ्चिद्विनश्वरमस्ति। *Nyā pra vṛ*

अप्रसिद्धविशेष्य
(*a-prasiddha-viśeṣya*)
a thesis whose subject is unknown or unacceptable.
१. सांख्यस्य बौद्धं प्रति आत्मेति। *Nyā Pra 3.1*
२. तत्र विशेष्यो धर्मीत्यनर्थान्तरम्। इह चात्मा धर्मी। चेतनत्वं साध्यधर्मः। इति पक्षः सांख्यस्य बौद्धं प्रति अप्रसिद्धविशेष्यः। आत्मनोऽप्रसिद्धत्वात्। सर्वो धर्मा निरात्मान इत्यभ्युपगमात्।
Nyā Pra Vṛtti 21.11

अप्रसिद्धस्थल
(*a-prasiddha-sthala*)
context or example not known.
Kar Ca 72.12

अप्रसिद्धान्वय
(*a-prasiddhā-nvaya*)
relation not known.
Kar Ca70.3

अप्रसिद्धाव्याप्ति
(*a-prasiddhāvyāpti*)
unexampled non-pervasion, non-pervasion not known.

अप्रसिद्धि
(*a-prasiddhi*)
the state of being or not known or not existing
Vidh Vā 72.11,
Nyā Bhu 6.15

अप्रसिद्धिप्रसङ्ग
(*a-prasiddhiprasaṅga*)
contingency of not existing
Tar Saṁ Dī pi Rāma Rud 282.18

अप्रसिद्धोभय
(*a-prasiddhobhaya*)
a thesis whose both the terms- the subject and the predicate-are unacceptable to the other party.
१. वैशेषिकस्य बौद्धं प्रति सुखादिसमवायिकारणमात्मेति। *Nyā Pra Sū 3.2*
२.उभयं धर्मधर्मिणौ। तत्रात्मा धर्मी। सुखादिसमवायिकारणत्वं साध्यधर्मः वैशेषिकस्य हि कारणत्रयात् कार्यं भवति।... इयमात्मा सुखदुःखेच्छादीनां समवायिकारणम्। आत्ममनः संयोगोऽसमवायिकारणम्। स्रक्चन्दनादयो निमित्तकारणम्।
Nyā Pra Vṛ ttī 21.16

अप्रस्तुताभिधायित्व
(*a-prastutābhidhāyitva*)
the state of expressing what is *aprastutā* (subject),
Nyā Bhū 192.2

अप्राप्तकाल
(*a-prāpta-kāla*)
A point of defeat, with the help of which the opponent is caught by just twisting the order of the thesis.

१. अवयवविपर्यासवचनमप्राप्तकालम्।
Nyā Sū 5.2.11

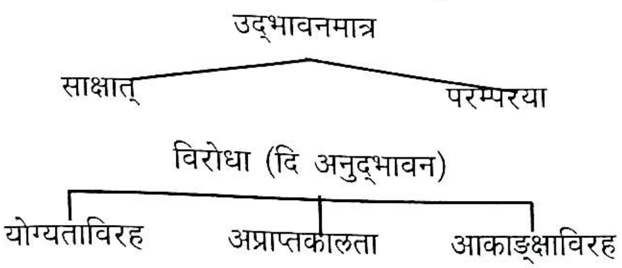
२. प्रतिज्ञादीनामवयवानां यथालक्षणमर्थवशात्क्रमः। तत्रावयवविपर्यासेन वचनमप्राप्तकालमसंबद्धार्थकालं निग्रहस्थानमिति।
Nyā Sū Bhā 5.2.11; Dina 1.22

३. समयबन्धविषयीभूतकथाक्रम विपरीत क्रमेणाभिधानम्।
Nyā Sū Vṛ 5.2.11;Dina 1.22

४. अवयवानां व्युत्क्रमेण कथनम्।
Tar Dī Pra 357.21; Nīla 45; Nyā Pra 161.14

५. प्रतिज्ञाहेतूदाहरणोपनयनिगमनवचनं क्रममुल्लङ्घ्यावयवविपर्यासेन प्रयुज्यमानमप्राप्तकालं नाम निग्रहस्थानं भवति।
Nyā Mañ 199.31

अप्राप्तकालता
(*a-prāpta-kālatā*)
a kind of निग्रहस्थान, Nyā Rat has condensed the number of निग्रहस्थान (a point to defeat) after resuming these given in the Nyāsā. These are classified by him as

Dyutimālikā -
विवक्षितवाक्यार्थप्रतिपत्तिव्यतिरेक इति विरोधादीनामुद्भावनमात्रम्।

अप्राप्तकालत्व
(*a-prāpta-kālatva*)
the state of expressing something unexpected
Tat Ci Rah
अनाकाङ्क्षितस्य अभिधानम्, । आकाङ्क्षाविरहः।
Tat Cin 432.2, 935.7

अप्राप्तप्रतिषेध
(*a-prāpta-pratiṣedha*)
denying a non-existing
Nyā Rat 208.7

अप्राप्तिसम
(*aprāptisama*)
a kind of जाति (a point to defeat)

१. प्राप्य साध्यमप्राप्य वा हेतोः प्राप्त्या अविशिष्टत्वादप्राप्त्या असाधकत्वाच्च प्राप्त्यप्राप्तिसमौ।
Nyā Sū 5.1.7

२. अप्राप्त्याप्रत्यवस्थानम् अप्राप्तिसमः।
Nyā Sū Bhā 5.1.7 , Nīka 44
Tar Dīpi Prākā 343.35;
Nyā Pra 157.17

३. अप्राप्त्या असाधकत्वादनिष्टापादनम्।
Nyā Sū Vṛ 5.1.7

४. अप्राप्यसाधयेत्साध्यं हेतुः सर्वत्र साधयेत्। अप्राप्तेरविशिष्टत्वादित्यप्राप्तिसमे स्थितिः।
Tar Rat Pari 112.

अप्रामाणिकत्व
(*a-prāmāṇika-tva*)
invalidity
Nyā Si Dī 37.11

अप्रामाण्य
(*aprāmāṇya*)
the state of being unauthentic i.e. invalidity

१. प्रत्यक्षादीनां प्रामाण्यं त्रैकाल्यसिद्धेः।
Nyā Sū 2-1-8

२. अप्रामाण्यम् अर्थस्याप्रत्यायकत्वम्।
invalidity of a word.
the state of not focusing (illuminating) an object./not rendering any meaning
Nyā Sū BhāVār 267.3-4

अफल
(*aphala*)
not (producing) desired effect, not fruitful activity *Tar Dī pi Rā Ru 111.3*
प्रवृत्तिर्द्विविधा फलवती अफला चेति।
Tar Bhā 116.4

अफलजनक
(*a-phala-janaka*)
not producing (desired) effect
Nyā Mañ 39.5

अफलत्व
(*a-phala-tva*)
मुख्यफलाजनकत्वम्। यथा स्वर्गोद्देशेन कृतस्य चैत्यवन्दनादेरफलत्वात्।
not producing the main, primary or desired effect.

अबाधित
(*a-bādhita*)
uncontradicted
Vidh Vā 98.31; Tar San Dip Pra : 105-5

अबाधितत्व
(*a-bādhita-tva*)
the state of being uncontradicted
Tar San Dī Rā Ru 271.18,19; ŚakVā - 177.8; Pad Vāk Rat - 502.8

अबाधितप्रतीति
(*a-bādhita-pratīti*)
uncontradicted knowledge
Tat Cin - 298.15; Tar Saṅ Dī Rā Ru - 108.5

अबाधितप्रत्यभिज्ञान
(*a-bādhita-pratyabhijñāna*)
uncontradicted knowledge
see. अबाधितप्रतीति
Tal Cin - 568.3

अबाधितप्रत्यय
(*a-bādhita-pratyaya*)
uncontradicted knowledge
Tal Cin 564.3
See. अबाधितप्रत्यय

अबाधितविषय
(*a-bādhita-viṣaya*)
object (content) of uncontradicted knowledge
एवमबाधितविषयं च धूमवत्त्वम्। तथा हि - धूमवत्त्वस्य हेतोर्विषयः साध्यो धर्मस्तच्चाग्निमत्त्वं तत् केनापि प्रमाणेन न बाधितं न खण्डितमित्यर्थः।
Tar Bhā 73.1

अबाधितविषयत्व
(*a-bādhita-viṣaya-tva*)
the state of being uncontradicted object (of inference)
१. अनुमेयस्यार्थस्य प्रत्यक्षेण आगमेन वाऽनपहरणम्।
२. प्रमाणऽविरोधिनी प्रतिज्ञार्थे हेतोः वृत्तिर-बाधितविषयत्वम्।
Nyā Bhū 301.9; Nyā Sā 21.16
३. प्रमाणान्तरेणाप्रमितसाध्याभावकत्वमबाधित-विषयत्वम्।
Tar Kau 32.3-4

अबाधितार्थकत्व
(*a-bādhitārtha-ka-tva*)
the state of having an uncontradicted object
Tar Saṅ Dīpi Rāma Rud 90.7

अबिन्धन
(a-bindhana)

a variety of fire, hydro-electricity, lightening

१. अबिन्धनम्-दिव्यं विद्युदादि।
Tar Saṁ 15.4

२. अद्भिः इन्धनं दीपनं यस्य तदित्यर्थः।
Tar Dī Pra 77

अबोधक
(a-bodhaka)

not causing understanding not explaining, not conveying any meaning
Śab Śak Pra 272.1

अबोधकत्व
(a-bodhaka-tva)

the state of not conveying any meaning
Kār Ca 20.23, 33.5, 37.1, 58.21, Tar Saṅ Dī Rā Ru 351.5

अभाव (१)
(abhāva)

one of the seven *padārthas*. It is four fold :

१. अभावश्चातुर्विधः। प्रागभावः प्रध्वंसाभावोऽत्यन्ताभावोऽन्योन्याभावश्चेति।
Tar Saṅ 6.11
i.e. antecedent, consequent, absolute and reciprocal.

२. अभावो नाम प्रतीयमानेन स्वतन्त्रतया घटादिभावस्वरूपवदनुभूयते अपि तु देशकालप्रतियोगिविशिष्टत्वेन। तथा ह्येवं प्रतीतिः - इदमिदानीमिह नास्ति इति।
Nyā Mañ 145.9
Absence is not independently cognised without the cogining of its *pratiyogin*

३. अभावश्च प्रतियोगिव्यधिकरणो बोध्यः।
Ava Nir Dī 130.2, 84.1

4. It is basically of two types (1) Relational absence and, mutual absence.
अभावो द्विविधः संसर्गाभावोऽन्योन्याभावश्च।
Tarkā 63.18

५. अभावो भावत्वानधिकरणं प्रमेयान्तरं प्रागभावत्वादिभेदेन चतुर्धेति।
Nyā Si Dī 119.1

अभाव (२)
(abhāva-)

abhāva as a means of valid cognition : Mīmamsakas accept abhāva as means of valid cognition, which is also known as अनुपलब्धि. Naiyāyikas however, do not accept it as a separate means of cognition. They state that *pratyakṣa* itself serves the purpose.

१. न चतुष्ट्वमैतिह्यार्थापत्तिसम्भवाभाव प्रामाण्यात्।
Nyā Sū 2.2.1

२. नाभावः प्रमाणं विषयाभावात्। यदविषयं तदप्रमाणम्, यथा गोशब्दोऽश्वप्रतिपादने तथा चाभावस्तस्मादप्रमाणम्।
Nyā Sū 281.3-9; BhāVār.

३. अभावे क्लृप्तसन्निकर्षाणामभावेन मीमांसकैः अभावग्राहकत्वेन अनुपलब्धेः प्रमाणान्तरत्वं स्वीकृतम्।
Tar Saṅ Dī Rā Ru 243.15

अभावकूट
(abhāva-kūṭa)

logical product of the absences
(i) *Tat Ci (Pratyakṣa) 324.3; VidhiVā.36; Ava Nir Jāa 157.6; Mat.NaNya 66.22, 66.26, 67.6, 89.37*

अभावग्राहक
(abhāva-grāhaka)

means of knowing absence; instrument that makes one know absence.
Tar San Dī Rā Ru P. 243:17

अभावग्राहकत्व
(*abhāva-grāhakatva*)
the property of being the means of knowing absence.
Tat Ci Gādā (sāmānyalakṣaṇāpra) *P. 773:23*

अभावग्राहकप्रत्यासत्ति
(*abhāva-grāhaka-pratyāsatti*)
the contact which is the means of knowing absence.
Tat Ci Gādā (Sāmānyalakṣaṇāpra) P. 773:22

अभावत्व
(*abhāvatva*)
the property of being an absence.
Nyā Si Dī P 5:4 ; Nyā Si Dī P. 68:4
ibid P. 5:6 ; ibid P. 9:3,4; ibid P. 10:5,9;
AtmaTat Vi P 86:3; ibid P. 86:23
The property of possessing mutual absence of the six positive entities namely *dravya* etc.
अभावत्वं द्रव्यादिषट्काऽन्योन्याभाववत्त्वम्।
Nyā Si Muk P. 59:4 ;
Ny Nyā Syslog P. 92:13;
Nyā Si Muk Kira P. 25:3
The property of not being a locus of Sattā
अभावत्वं सत्तानधिकरणत्वम् एव।
Nyā Si Dī P. 68:4 ;
Nyā Lī Pra. P. 565:16;
ibid P. 125:16; Pad Tat Nir P. 49:2;
Tar San Dī Rā Ru P. 293:17
not being the content of the knowledge of positive (entity)
भावबुद्ध्यविषयत्वं वाऽभावत्वम्। *Nyā Lī P.565:1*
The entity which is established on the basis of the knowledge "this is a negative entity and not a posotive entity"
अभावत्वं च न भावभिन्नत्वं प्रथमं दुर्ग्रहत्वात्, किन्त्वयमभावो न भाव इति प्रतीतिसाक्षिकं पदार्थान्तरम् ...
Tat Ci Dī (Anumanakhaṇḍa) P. 1769:17
abhāvatva is not a generic character but it is an akhaṇḍopādhi.
अभावत्वं चानुगतप्रत्यक्षसिद्धोऽखण्डोपाधिः
Pad Man P. 24:9
न ह्यभावत्वं सामान्यम् ...
Abhā vā P. 178:13;
Tat Ci Dī (Anumānakhaṇḍa) P. 1769:17

अभावप्रतियोगिता
(*abhāva-pratiyogitā*)
the state of being a counter positive of an absence
Ava Nir Dī P. 14:1; Śak Vā P.76:2

अभावप्रतियोगित्व
(*abhāva-pratiyogitva*)
the property of being a counterpositive of an absence.
Tat Ci (Anumānakhaṇḍa) P. 113:4

अभावप्रतियोगिन्
(*abhāva-pratiyogin*)
the counterpositive of an absence
Tat Ci P. 1124:4 (ch skt Sr. No. 115);
Ava Nir Jāga P. 13:4; Nyā Rat P. 159:1;
ibid P. 198:1; ibid P. 248:2

अभावप्रतीति
(*abhāva-pratīti*)
cognition or knowledge of absence
Ākhyā Vā P 33:3;
Abhā Vā P 186:8 (Gaṅgeśa's)

अभाव-प्रत्यय
(*abhāva-pratyaya*)
congnition of absence
Nyā Lī P 563:2

अभावप्रत्यक्ष
(*abhāva-pratyakṣa*)
perception of absence
Tar Saṅ Dī Rā Ru P 244:13; ibid ibid :14

अभावबुद्धि
(*abhāva- buddhi*)
congnition of absence
Śak Vā P 75:5;
Tar Siṅ Dī Prakā P 33:9;
Tar Saṅ Dī Rā Ru P 100:10;
ibid P 101:3

अभावबोध
(*abhāva-bodha*)
congnition of absence
Vidh Vā P. 37

अभावभेद
(*abhāva-bheda*)
difference of absences
Nyā Si Dī P. 21:10;
Mat Stu Na Nyā P. 25:6,7.

अभाववादिन्
(*abhāva-vādin*)
one who accepts absence as a separate category of entities.
Abhā Vā P. 175:18.

अभावविलोपप्रसङ्ग
(*abhāva-vilopa-prasaṅga*) n.
the contigency of the removal of absence
Tat Ci Dī (Anumānakhaṇḍa)
P 1352:8 Kevalānvayipra.

अभावाधारत्व
(*abhāva-ādhāratva*)
the property of being a locus of absence
Abhā Vā P. 174:6

अभावाधिकरण
(*abhāva-adhikaraṇa*)
locus of absence(treated as absence by the prābhākara mīmāṁsakas)
Abhā Vā P. 176:14;
ibid P . 177:8;
ibid P . 193:2

अभावानुयोगिन्
(*abhāva-anuyogin*)
locus of absence
Kār Ca P. 72:3

अभावाभाव
(*abhāva-abhāva*)
absence of absence.
Tat Ci (Anumāna khaṇḍa) P. 1769:8;
Tat Ci (anu-khaṇḍa) P. 1351:24

अभावावच्छेदक
(*abhāva-avacchedaka*)
delimitor of an absencce.
Tat Ci Dī P. 319:19
Mat Stu Na Nyā P. 58:24.25

अभावावभास
(*abhāva-avabhāsa*)
erroneous cognition of an absence
Nyā Lī P. 410:5

अभावाश्रय
(*abhāva-āśraya*)
locus of absence
Abhā Vā P. 173:9

अभावाश्रयता
(*abhāva-āśrayatā*)
the state of being the locus of an absence.
Abhā Vā P. 186:15

अभावाश्रयत्व
(*abhāva-āśrayatva*)
the property of being the locus of an absence.
Abhā Vā P. 173:12

अभावीयप्रतियोगिता
(*abhāvīya-pratiyogitā*)
counterpositiveness of an absence.
Ava Nir Jāg 128:1

अभावीयविशेषणता
(*abhāvīya-viśeṣaṇatā*)
the state of being a qualifier of an absence
Ava Nir Jāg P. 138.4;
Nyā si muk Dī. 229.12

अभावीयविशेषणताविशेषसम्बन्ध
(*abhāvīya-viśeṣaṇatā-viśeṣasaṁbandha*)
relation of a particular state of being a qualifier described by an absence
NaNyā SysLog P. 48:5;
Mat Na Nyā P. 58:8

अभावीयविशेषणतासन्निकर्ष
(*abhāvīya-viśeṣaṇatā-sannikarṣa*)
the contact in the form of the state of being a qualifier described by an absence
NaNyā SysLog P. 49:3

अभास्वरशुक्ल
(*a-bhāsvava-śukla*)
shiningless white (colour)
Pra Pā Bhā Kira P. 46:3

अभास्वरत्व
(*a-bhāsvaratva*)
the property of not being a shining (colour)
Nyā Lī P. 149:3

अभिघात
(*abhighāta*)
a kind of contact which produces sound
यः संयोगः शब्दनिमित्तकारणं भवति यज्जनितं कर्म संयोगिनोः परस्परविभागहेतुश्च भवति स संयोगविशेषोऽभिघातः।
Vai Sū Upa P. 309 (on Vai Sū 5.2.1)
शब्दजनकसंयोगोऽभिघातः।
Nyā Si Muk Rā Ru P. 83:30
स्पर्शवेगोभयवद्द्रव्यसंयोग अभिघाताख्यसंयोगः।
Nyā Pra P. 70:10; Vai Sū 5.2.1;
Nyā Ku P. 144:1; Pra Pā Bhā Kira P. 295;
Vai Sū Upa P. 298;
Pad Maṇ P. 9:3;
ibid P. 34:4; Tar Bhā P. 139:2

अभिघातत्व
(*abhighātatva*)
the property of being a kind of contact that produces sound.
Tar Saṅ Dī Rā Ru P. 142:5

अभिधा
(*abhidhā*)
primary relation (vṛtti) between word and meaning
सङ्केतो द्विविधो नित्यो जन्य इत्यादिमाभिधा। ... नित्यो भगवत्समवेतोऽभिधेति व्यवह्रियते।
Pad Vāk Rat P. 111:5; P. 112:1
अभिधा च सङ्केतः ईश्वरेच्छा शक्तिरिति यावत्
Nyā Si Muk Kira P. 69:21;ibid P. 24:18; ibid P. 24:15; Nyā Si Muk Di P. 76:13

अभिधातृ
(*abhidhātṛ*)
(a word) that expresses meaning
Nyā Si Dī P. 41:6
(quoted from Prakaraṇapañcikā, Vākyārthamātṛkā 1st para.verse11)

अभिधातृत्व
(abhidhātṛtva)
the property of being expressive of meaning
Nyā Si Dī P. 41:6

अभिधात्री
(abhidhātrī)
expressive of meaning,
a capacity of a word to denote its meaning.
Nyā Mañ P. 358:23

अभिधान
(abhidhāna)
primary expression
उपदिश्यते इति कोऽर्थः? अभिधानक्रिया क्रियते।
Nyā Mañ P. 398:2; Pra Pā Bhā P. 241:6;
Tat Ci P. 803:1; Pad Tat Nir P. 45:3 (3);
Pramā Vār P. 342:6;
Nyā Rat P. 142:3;
Akhyā Vā P. 10:3

अभिधानसङ्गति
(abhidhāna-saṅgati)
consistency in the expression.
(consistency in the primary expression)
Tar San Dī Rā Ru P. 283:14

अभिधायकत्व
(abhidhāyakatva)
the state of being expressive of meaning

अभिधेय
(abhidheya)
namable
अभिधेयास्तु प्रमाणादयो निग्रहस्थानपर्यन्ताः षोडशपदार्थाः प्रथमसूत्रे निर्दिष्टाः ...
Nyā Mañ P. 17:11
शास्त्रजप्रमानिर्वर्त्यज्ञानगोचरः अभिधेयः। यथा अत्र पदार्थाः
Nyā Pra P. 43:19;
Tar Saṅ Dī Rā Ru P. 279:14;
Nyā Rat P 68:6

अभिधेयता
(abhidheyatā)
namability
Pramā Vār P. 499:3

अभिधेयत्व
(abhidheyatva)
namability
अभिधानयोग्यता। शब्देन सङ्गतिलक्षणः सम्बन्धः।
Pra Pā Bhā Kira P. 19:4;
Pra Pā Bhā P. 18:17
अभिधाविषयत्वम्
Nyā Si Muk Dī P. 76:11;
Nyā Si Muk Kira P. 69:20 also 24:15;
Tar Saṅ Dī Rā Ru P. 281:13;
Ākhyā Vā P. 10:3;
Nyā Rat P. 172:1

अभिध्यान
(abhidhyāna)
determination
Pra Pā Bhā Nyā Kan P 130:9

अभिनिवेश
(abhiniveśa)
interest
Nyā Bhū P. 586:17; ibid P. 586:19

अभिनिर्वृत्ति
(abhinirvṛtti)
accomplishment
क्रियायाः अभिनिर्वृत्तिः क्रियायाः परिसमाप्तिः।
Pra Pā Bhā Nyā kan P. 161:9
फलसिद्धिः
Pra Pā Bhā Kira P. 80:15

अभिन्न
(*a-bhinna*)
identical
Kār Ca P. 51:6;
ibid P 54:14

अभिन्नत्व
(*a-bhinnatva*)
the property of not being different
Abhā Vā P. 184:19
having no inherence
समवायरहितत्वम् अभिन्नत्वम्
Nya Lī P. 728:6

अभिभव
(*abhibhava*)
over - powering
बलवत्सजातीयसम्बन्धः यथा सुवर्णे तेजोरूपस्याभिभवः।
Vai Sū Upa on Vai Sū 2.1.7;
Pra Pā Bhā Kira P. 34:19;
ibid P. 42:6

अभिभावक
(*abhibhāvaka*)
one which causes the *abhibhava* or over - powering
Pra Pā Bhā Kira P. 57:16

अभिभूत
(*abhibhūta*)
over - powered
Pad Tat Nir P. 58:1

अभिभूतत्व
(*abhibhūtatva*)
the property of being overpowered.
Nyā Lī Kanṭhā P. 152.6

अभिमान
(*abhimāna*)
erroneous cognition
अभिमानः भ्रमः
Nyā Si Muk Rā P 133:26; Tar Bhā p 30:2

अभियोग
(*abhiyoga*)
study of grammar
कः पुनरभियोगः को वा तस्य विशेषः?
व्याकरणाध्ययनमभियोगः तदभ्यासानुसारेण लक्ष्यनिरीक्षणं तस्य विशेषो ...
Nyā Mañ p.388:14 (pt.1)

अभेद
(*a-bheda*)
non-difference or identity
अभेदस्तादात्म्यम् । तच्च स्ववृत्त्यसाधारणो धर्मः। असाधारणत्वञ्च एकमात्रवृत्तित्वम् ।
Vidhi Vā p 36, 31, 37, 38;
Pad Vāk Rat P 233:4;
Kār Ca P 39:20;ibid P 51:5;
Abhā Vā p 184:1;
Vyu V ā p 75:1;
Nyā Pra p 115:17; Nyā Bhū P. 546:1

अभेदग्रह
(*abheda-graha*)
knowledge or cognition of identity
Nyā Rat p 118:6

अभेदज्ञान
(*abheda-jñāna*)
knowledge or cognition of identity
Tat Ci (परामर्श) *p.711:7*

अभेदप्रत्यय
(*abheda-pratyaya*)
knowledge or cognition of identity
Tar Saṅ Dī Rā Ru p 325:14

अभेदबोधन

(*abheda-bodhana*)
the act of making one know the identity
Vidh Vā p. 32

अभेदव्यवहार

(*abheda-vyavahāra*)
behaviour of identity.
Tat Ci (Pratyakṣa) p 451:1

अभेदसम्बन्ध

(*abheda-saṁbandha*)
relation of identity
Vyu Vā P 94:1; ibid P 112:3; Śak Vā P 124:10; Na Nyā Sys Log P 56:26

अभेदान्वय

(abheda-anvaya)
relation of identity
Śak Vā P 128:2; Vidh Vā P 40; *Nañ Vā P 190:13 (Raghu); Śak Vā P 144:7; Pad Vāk Rat P 99:1*

अभेदान्वयबोध

(*abheda-anvaya-bodha*)
knowledge of identity relation.
Vidh Vā P4, 25, 32, 34

अभेदाभाव

(*abheda-abhāva*)
absence of identity
Tar Saṅ Dī Rā Ru P. 283:17; Vidh Vā P 37.

अभेदाभिलाप

(*abheda-abhilāpa*)
expression of identity.
Tat Ci (Pratyakṣa) P 452:1

अभेदार्थकत्व

(*abhedārthakatva*)
the property of being expressive of identity.
Kār Ca P 39:22; Vidh Vā P 32, 33, 34, 37

अभेदार्थिका

(*abheda-arthikā*)
expressive of the meaning of identity.
Nañ Vā P 191:3 (Raghu); Kār Ca P 54:12

अभेदोच्छेद

(*abheda-uccheda*)
vanishing of identity
Tat Ci (अन्यथाख्याति वादरहस्य) P 524:1
अभेदोच्छेदः पूर्वकालवर्तिनां समनन्तरकालवर्तिनोऽभेदस्याप्रामाणिकत्व प्रसङ्गः।

Tat Ci Rah P 523:20.

अभ्यास

(*abhyāsa*)
practice or repetition of the same
Nyā Sū Bhā on Nyā Sū 3.2.42 (taken from Nyā Ko.)
समाने विषये ज्ञानानामभ्यावृत्तिः
Nyā Bhū P. 546:1
१. पुनः पुनः संशीलनम् ।
२. स्थितौ यत्नोभ्यासः ।
३. पौनःपुन्यम् । *गौसू 4.2.36* *Nya Ko.*
४. संस्कारबाहुल्यम् ।
५. दृढतरसंस्कार इति केचित्, गौवृ ३.२.४२
अपि च भाव्यस्य वस्तुनः पुनः पुनश्चेतसि निवेशनमभ्यासः।

Ratna Nib P. 15:9; Ratna Nib P21:13

अभ्यासदशा

(*abhyāsa-daśā*)
the time of learning
विशेषदर्शनाधिकरणकालः।
प्राथमिकज्ञानसमानाकारज्ञानान्तराधिकरणकालः।
Nyā Ko.; Tat Ci Rah. P 285:13

अभ्युपगत

(*abhyupagata*)
accepted *Tar Bhā P 79:6*

अभ्युपगम

(*abhyupagama*)
acceptance
१. निश्चयविशेषः २. स्वीकारः
Nyā Sū Bhā 1.1.31.; Nyā Ko;
Tat Ci P. 857:4 (प्रत्यक्षखण्ड-निर्विकल्पकवाद)
KSV edn.; ibid (अनुमानखण्ड) *P. 268:18;*
Abhā Vā P. 188:10' Vidh Vā P. 76:2;
ibid P. 97:16; Śak Vā P. 160:6

अभ्युपगमनिबन्धन

(*abhyupagama-nibandhana*)
based on the acceptance
Tat Ci (मङ्गलवाद) *P 108:2*

अभ्युपगमसिद्धान्त

(*abhyupagama-siddhānta*)

1. An Accepted doctrine (in a particular system).
   Nyā Sū 1.1.31.;
   Nyā Sū Bhā Vār P. 109:6-9;
   NyāLī P.36; Tar Bhā P. 199:5
2. A doctrine which is not mentioned in the *sūtras* but is (later) accepted in the system.
   अपरीक्षितोऽसूत्रित इति योऽर्थः सूत्रेषु नोपनिबद्धः शास्त्रे चाभ्युपगतः सोऽभ्युपगमसिद्धान्त इति । यथा नैयायिकानां मन इन्द्रियमिति ।
   Nyā Sū Bhā Vār P 109:6-9

अभ्युपगमसिद्धान्तन्याय

(*abhyupagama-siddhāntanyāya*)
the maxim of an accepted doctrine.
Pra Pā Bhā Kira P 14:7

अभ्युपेयत्व

(*abhyupeyatva*)
the property of being acceptable.
Nyā Si Dī P 31:15

अभ्रान्त

(*a-bhrānta*)
non-erroneous, i.e. correct or valid
अभ्रान्तमर्थक्रियाक्षमे वस्तुरूपेऽविपर्यस्तमुच्यते । अर्थक्रियाक्षमं च वस्तुरूपं सान्निवेशोपाधिवर्णात्मकम् । तत्र यन्न भ्राम्यति तदभ्रान्तम् ।
Nyā Bin Tī. P 41:5

अभ्रान्तज्ञान

(*a-bhrānta-jñāna*)
non-erroneous-cognition.
Nyā Bhū P 208:5

अमर्ष

(*amarṣa*)
anger (a kind of aversion)
अदर्शितमुखादिविकारः परं प्रति मन्युरमर्ष इत्यसहन-प्रकारभेदादेव द्वेषपक्षः ।
Nyā Mañ (pt.II) P 71:7

अमूर्तगुण

(*amūrta-guṇa*)
the qualities of an amūrta substance
Pra Pā Bhā P106:7;
Nyā Si Muk P 368:2-3

अमूर्तगुणत्व

(*amūrta-guṇatva*)
the property of being a quality of an omni - present or all-pervasive substance.
मूर्तगुणवृत्तिः संस्कारत्वान्या गुणत्वव्याप्या च या जातिस्तच्छून्यगुणत्वम् ।
Nyā Ko (भा. प.गु. १९२.)

अमूर्तत्व

(*amūrtatva*)

the property of not being of delimited size.(literal M).

the property of possessing the biggest possible size. (intended m.)

अमूर्तत्वं तु परममहत्परिमाणवत्त्वमेव, न तु परिच्छिन्न-नरिमाणवत्त्वाभाव:

Nyā Si Muk Rā Ru P 349:28 (28); ibid P349:32; Nyā Bhū P 16:20

अयत्नसाध्यत्व

(*a-yatna-sādhyatva*)

the property of being easily accomplishable i.e. accomplishable without efforts.

Nyā Si Dī P. 37:6

अयत्नसिद्धत्व

(*a-yatna-siddhatva*)

the property of being accomplished without efforts i.e. easily.

Nyā Si Dī P. 35:19, 24

अयथार्थ

(*a-yathārtha*)

erroneous/ inconsistent (cognition)

१. तदभाववति तत्प्रकारकोऽनुभवोऽयथार्थ: ।

Tar San P 23:1

स्मरणमपि द्विविधं यथार्थमयथार्थञ्च ।

तद्भाववति तत्प्रकारकत्वमयथार्थत्वम् ।

Tarkā P. 44:12;

Tar Dī pi Prakā P. 289:8

2. inconsistent sentence

परस्परानन्वितार्थकपदसमूहोऽयथार्थकम् ।

यथा शङ्खं, घट: पट:, नित्यमनित्यञ्च, प्रमयेत्व इत्यादि।

Nyā Pra P 161:12

अयथार्थत्व

(*a-yathārthatva*)

the property of being an erroneous (cognition)

Nyā LīP. 433:2

अयथार्थप्रवृत्तिजनकत्व

(*a-yathārtha-pravṛttijanakatva*)

the property of producing inconsistent behavriour

Tat Ci Rah. P. 358:13

अयथार्थबुद्धि

(*ayathārtha-buddhi*)

inconsistent cognition or a false cognition

Nyā Ko.

अयथार्थानुभव

(*ayathārthānubhava*)

false cognition,

Tar Sam, 56:16.

अयावदद्रव्यभावित्व

(*ayāvaddravyabhāvitva*)

not existing only till the substance

द्रव्यध्वसाजन्यध्वंसप्रतियोगित्वात्

Nyā LīPra 276:13

स्वाश्रयनाशजन्य नाशप्रतियोगि यद्यत् तद्भिन्न-त्वेनेत्यर्थ:,

Nyā Si Mu (Di), 144:13.

अयुक्तत्व

(*ayuktatva*)

the state of not being logically justified,

अयुक्तत्वम्-वलवदनिष्टानुबन्धित्वं, भ्रममूलकेच्छाजन्य प्रवृत्तिविधेयत्वं वा,

Nyā Si Mu (Kir), 8:3

अयुक्तावस्था

(*ayuktāvasthā*)
a non-final state of a *yogin*
योगिप्रत्यक्षं तु, देशकालस्वभावविप्रकृष्टार्थ ग्राहकम्, तत् द्विविधम्- युक्तावस्थायां अयुक्तावस्थायां चेति,
Nyā Sā 170:2

अयुगपद्भाव

(*ayugapadbhāva*)
not being simultaneous,
Nyā Sū, 3. 2.33

अयुतसिद्ध

(*ayutasiddha*)
not existing in separation
ययोर्द्वयोर्मध्ये एकमविनश्यदपराश्रितमेवावतिष्ठते तावयुतसिद्धौ, Nyā Ko (वै.वि.७.२.१३.)
Tar Saṁ, 62:19; Tar Bhā, 18:3
Nyā Si Mu (Rā) 67:24; Tar Kau, 56:8-7; Nyā Pra, 81:14; Nyā Kan, 37:7

अयुतसिद्धत्व

(*ayutasiddhatva*)
the state of not existing in separation,
यन्निष्ठकालनिरूपिताधेयतासामान्यं यदवच्छिन्नं तदुभयान्यतरत्वमयुतसिद्धत्वमित्यर्थः,
Tar Saṁ (Nyā Bo 62:10)

अयुतसिद्धत्वाभाव

(*ayutasiddhatvābhāva*)
absence of the state of not existing in separation,
Tar Bhā, 104:1,

अयोग

(*ayoga*)
non association,
Nyā Lī, 30:3

अयोगव्यवच्छेद

(*ayogavyavaccheda*)
absence of absence of association
Tat Cī(Pra) 685:2; Pra Vā, 15:2

अयोग्यता

(*ayogyatā*)
lack of compatibility
Nyā Rat, 156:3, 232:12, Vidh Vā, 10, Nyā Si Mu (Di), 311:5

अयोग्यताज्ञान

(*ayogyatājñāna*)
knowledge of lack of compatibility
Tat Ci, 1779:12

अयोग्यत्व

(*ayogyatva*)
See अयोग्यता,
Pad Man 4:10.

अयोग्यविशेष्य

(*ayogyaviśeṣya*)
unfit qualificand,
Tat Ci (Pra) 868:1

अयोग्याधिकरणाभाव

(*ayogyādhikaraṇābhāva*)
absence of unfit locus
Nyā Si Dī, 102:22

अयोग्योपाधि

(*ayogyopādhi*)
improper *upādhi* *Tat Ci (Anu) 107:30*

अयोनिज

(*ayonija*)
not born out of mother's womb
योनिजभिन्नमयोनिजम्, *Nyā Pra, 52:11.*

अयौगपद्य

(*ayaugapadya*)
non-simultanity
Vai Sū, Upa on 8.1.11,:460;
Kir, 303.

अरूपिद्रव्यत्व

(*arūpidravyatva*)
the state of being a substance which has no colour,
Tar Bhā, 23:2

अर्थ

(*artha*)
1) Meaning, referent
Kār Ca, 32:13; Tar Dīpi Ra Ru, 196:10; Tarkā, 100:9 , 109:29; Śak Vā (Nyā Ko)
2) Object, content, entity
अर्थो स्वाभाविको विषयः ,
Nyā Lī , 760:3; Tar Saṁ Dī Rā Ru, 239:13; Nyā S ū Bhā , 1:8;
Nyā Mañ, 190:11; Tar Bhā 129:4;
Tar Dī 30:2
3) That which is namable
अर्थः अभिधेयः,
Nyā Si Mu Kir, 24:14.

अर्थक्रिया

(*arthakriyā*)
consistent behaviour
Nyā Lī, 455:6 ; Nyā Kan, 188:9.
Pramā Vā, 180:6.

अर्थक्रियाकारित्व

(*arthakriyākāritva*)
the state of leading to consistent behaviour
Nyā Mañ, 16:31 ,305:13; Nyā Bhū, 196:10; Prama Vā, 183:6; Nib (Ratna), 91:14.

अर्थक्रियाकारिन्

(*arthakriyākārin*)
that which leads to consistent behaviour
Pramā Vā, 330:6

अर्थक्रियासामर्थ्य

(*arthakriyāsāmarthya*)
capacity to lead to consistent behaviour
Nib (Ratna) 83:10

अर्थक्षण

(*arthakṣaṇa*)
momentary phenomenon,
Nyā Mañ, 40:14.

अर्थगति

(*arthagati*)
in terms of meaning,
Tat Ci (Anu),1743:9

अर्थदर्शन

(*arthadarśana*)
perception of object perceived
किमिदमर्थदर्शनम्, अर्थस्य धर्मो दृश्यत्वम्, ज्ञानस्य धर्मो दृष्टत्वम्,
Nib (Ratna), 97:14.

अर्थदृष्टि

(*arthadṛṣṭi*)
knowledge of object,
Nyā Mañ, 85:1, 104:31.

अर्थनिश्चय

(*arthaniścaya*)
ascertainment of object,
Pramā Sam, 103:22

अर्थपरिच्छित्ति

(*arthaparicchitti*)
knowledge of object, *Nyā Mañ, 17:13*

अर्थपुनरुक्त
(*arthapunarukta*)
one of the grounds of defeat (*nigrahasthāna*)

1. Repetition of meaning,
   अर्थपुनरुक्तम्, अनित्यःशब्द निरोधधर्मको ध्वनिरिति,
   Nyā Bhā, 1187:4
2. Repetitions of words having same meaning mentioned without any purpose,
   समानार्थकभिन्नानुपूर्वीकशब्दस्य निष्प्रयोजनं पुनरभिधानमर्थपुनरुक्तम्, द्वितीयं यथा-घटः कलशः इति,
   Nyā Sū (Vṛtti), 5.2.14 (1188:19)
   यस्मिन्नुक्ते यस्यार्थस्यौत्सर्गिकी प्रतिपत्तिर्भवति तस्य तेन रूपेण पुनरभिधानं पुनरुक्तम्। इदमेव च अर्थपुनरुक्तमिति गीयते। यथा वह्निरुष्ण इति पूर्वपदाक्षिप्तोक्तिरियम्,
   उष्णो वह्निरिति उत्तरपदाक्षिप्तोक्तिः...,
   Nyā Sū (Vṛtti) 5.2.15 , (1188:23)
   अर्थादापन्नस्य स्वशब्देन पुनरभिधानम्
   Nyā Sū (Vṛtti) 5.2.14 (1188:21)

अर्थप्रतिपत्ति
(*arthapratipatti*)
knowledge of object, *Nyā Sū 4.2.29*

अर्थप्रवृत्तिजनकत्व
(*arthapravṛttijanakatva*)
the state of causing behaviour with an object *Nyā Bhū, 54:20*

अर्थवाचकत्व
(*arthavācakatva*)
the state of being expressive of meaning, *Pra Pā Bhā, 241:4; Śak Vā, 37:2*

अर्थवाच्यता
(*arthavācyatā*)
the state of being expressed as the meaning,
Śak Vā. 37:6

अर्थवाद
(*arthavāda*)
a narrative sentence
विधिनिषेधभिन्नः शब्दऽर्थवादः
Tar Kau, 47:3
इषेत्वा इत्यादि प्राशस्त्यनिन्दान्यतरपरं वाक्यमर्थवादः
Nyā Pra, 101:15, Nya Ko
स्तुतिर्निन्दा परकृतिः पुराकल्प इत्यर्थवादः,
Nyā Sū, 2.1.65;
Nyā Sū Bhā, 121:9-12

अर्थविकल्प
(*arthavikalpa*)
optional meaning,
Nyā Sū Bhā, 69:8-11.

अर्थशक्ति
(*arthaśakti*)
power of an object,
Nyā Si Dī, 41:5

अर्थशक्तिमूला
(*arthaśaktimūlā*)
based on *arthaśakti*,
अर्थशक्तिमूला च वक्तृप्रस्तावादिवैशिष्ट्येन वाच्यभिन्नार्थकबोधिका
Nya Pra,, 113:13; Tar Dī Pra, 242:15.

अर्थसंक्षेप
(*arthasaṁkṣepa*)
summary of meaning
Nyā Sid Mu Rā Ru, 3:32

अर्थाध्याहार

(arthādhyāhāra)
supplying meaning for construction,
Nyā Si Mu Di, 308:7;
Tar Dī pra, 247:8;
Maṇi Ka, 72:2

अर्थान्तर

(arthāntara)
one of the *nigrahasthānas*,
Nyā Sū, 5.2.1.
speaking something irrelevant
प्रकृतादर्थादप्रतिसम्बद्धार्थमर्थान्तरम्,
Nyā Sū 5.2.7.
प्रकृतेनानभिसंबन्धार्थमर्थावचनम् अर्थान्तरम्,
Tar Bhā, 221:5
प्रकृतानुपयुक्तार्थकथनम् अर्थान्तरम्,
Tar Dī Pra, 356:16; Nyā Pra, 161:7
प्रकृतोपयुक्तमर्थमुपेक्ष्यासंबद्धार्थाभिधानम्,
Nyā Ko (Gau. Vṛ 5.2.7) (Dī 1:12);
Nyā Rat, 149:2

अर्थान्तरत्व

(arthāntaratva)
the state of being a different object or meaning,
Tat Ci 298:25 (Anu)

अर्थान्तरप्रसंग

(arthāntaraprasaṅga)
contingency leading to another sense
Ākhyā Vā, 8:6

अर्थान्तरभाव

(arthāntarabhāva)
state leading to another sense
Nyā Sā, 4:21

अर्थापत्ति

(arthāpatti)
postulation, presumption, implication, (accepted by Mīmāṁsakas as an independent *pramāṇa*)
यत्राभिधीयमानेऽर्थे योऽन्योर्थः प्रसज्यते सोऽर्थापत्तिः
Nyā Bhā on Sū, 2.1.1., 126:7-9
अनुपपद्यमानेनार्थेनोपपादककल्पनम्, *Nya Ko*
अनुपपद्यमानार्थदर्शनात् तदुपपादकीभूतार्थान्तरकल्पनम् अर्थापत्तिः,
Tar Bhā, 98:1
दृष्टः श्रुतो वार्थोऽन्यथा नोपपद्यते इत्यर्थान्तर कल्पनार्थापत्तिः,
Nyā Kan, 534:14; Nib (Rat) 992:02; Nyā Mañ, 94:10; Nib (Rata) 28:7
येन विना यन्नोपपद्यते तदनुपपद्यमानं तत् कल्पयदर्थापत्तिरुच्यते,
Nyā Bhū, 351:9
प्रत्यक्षादिप्रतीतो योऽर्थः स येन विना नोपपद्यते तस्यार्थस्य परिकल्पनमर्थापत्तिरित्यत्र विचार्यते,
Nib(Rat), 103:25
तेनैव ज्ञातसम्बन्धे द्वयोरन्यतरोक्तिः अर्थापत्या द्वितीयाऽपि स्मृतिः समुपजायते, दृष्टः श्रुतो वाऽर्थोऽन्यथा नोपपद्यत इति अदृष्टार्थपरिकल्पनमर्थापत्तिरुच्यते,
Pra Vā, 78:7.

अर्थापत्तिपूर्विक

(arthāpattipūrvika)
that which is based on *arthāpatti*,
Nyā Mañ, 96:8

अर्थापत्तिसम

(arthāpattisama)
a *jāti* (pointing out absence of *sādhya* by taking recourse to *arthāpatti*)
अर्थापत्तितः प्रतिपक्षसिद्धेरर्थापत्तिसमः,

Nyā Sū, 5.1.21
अनित्य:शब्द:प्रयत्नानन्तरीयकत्वाद्घटवदिति स्थापिते पक्षे अर्थापत्त्या प्रतिपक्षं साधयतोऽर्थापत्तिसमः,
Nyā Sū Bhā 1131:4
अर्थापत्त्याभासेन प्रतिपक्षसाधनाय प्रत्यवस्थानमर्थापत्तिः
Nyā Sū Vṛ 1132:25
अर्थापत्तिपुरस्कारेण साध्याभावोद्भावनम्, अर्थापत्तिसमा,
Tar Sam Dī Pra, 346-47; Nyā Pra,, 158:71,
अर्थादापद्यते प्रतिपक्षसिद्धिरित्येवं क्रियमाणः प्रतिषेधोऽर्थापत्तिसमो भवति,
Nyā Mañ, 182:17.
अर्थापत्याभासात् प्रत्यवस्थानमर्थापत्तिसमः,
Nyā Rat, 212:1

अर्थारूढ

(*arthārūḍha*)
associated with meaning
Nyā Mañ II.100:4

अर्थावलम्बनत्व

(*arthāvalambanatva*)
dependency on object
Nyā Bhū176.1

अलक्ष्य

(*alakṣya*)
not being an object of definition

अलीकत्व

(*alīkatva*)
a. the state of being a ficticious object
ज्ञानाविषयत्वम् । यथा शश शृंगादेरलीकत्वम् ।
NyāKo
अन्यव्यावृत्तिः । यथा नास्तिकमते 'अयं घटः' इति ज्ञाने विषयीभूतस्य घटत्वादेरलीकत्वमित्यर्थः ।

अलीकता

(*alīkatā*)
see अलीकत्व
Vidhi Vā 135.30

अलौकिक

(*alaukika*)
super-normal,
not belonging to this world.
अलौकिकं लौकिकफलजनकं न भवति ।
Tat cin Rah 29.2
अलौकिकप्रत्यक्ष
१) अलौकिकसन्तिकर्षजन्यं प्रत्यक्षमलौकिकम् ।
Nyā Pra 91.21
२) प्रत्यक्षं द्विविधम्- लौकिकम् अलौकिकं चेति । अलौकिके तु सामान्यलक्षणा, ज्ञानलक्षणा, योगजधर्मश्चेति त्रिविधा प्रत्यासत्तिः।
Tar Sam Dī Pra 143.5;
अलौकिकसन्निकर्ष, सन्निकर्षश्च लौकिकोऽलौकिकश्च। अलौकिकस्त्रिविधः ज्ञानलक्षणा, सामान्यलक्षणा, योगजश्च।
Tarkā 65.21

अलौकिकत्व

(*a-laukika-tva*)
the state of being super-normal
लोकावगतेष्टसाधनताश्रयान्यत्वम्।
(Nyā Ko) TarSaṁ Dī Rā Ru 93.11 ,
Tat Ci Rah 16.15
उपाध्यायास्तु लोकावगतबलवदनिष्टाननुबन्धित्व-विशिष्ट-इष्टसाधनताश्रयान्यत्वम्। वेदबोधितेष्टसाधनताकत्वम् (इति मीमांसकाः)
लौकिकसन्निकर्षाजन्यत्वम् ।
Nyā Si Mu Rā 250.37;
Nyā Si Mu Dī 257.19

अलौकिकभिन्न

(*a-laukika-bhinna*)
different from super-normal
Kar Ca 70.5

अलौकिकसन्निकर्ष

(*a-laukika-sannikarṣa*)
super-normal contact
Tar Saṁ Dī Prakā 166.18, 290.6;
Tar Saṁ Dī Rā Ru 243.20

अलौकिकसाक्षात्कार

(*a-laukika-sākṣātkāra*)
super-normal perception
Same as अलौकिकप्रत्यक्ष
See अलौकिक (2)
Maṇi Kan 14.4

अल्पतरसंयुक्तसंयोग

(*alpatara-saṁyukta-saṁyoga*)
contact involving lesser contacts
अल्पतरसंयुक्तसंयोगः सन्निकृष्टत्वम् ।
Pad Man 11.2

अल्पदेशवृत्तित्व

(*alpa-deśa-vṛttitva*)
the state of occupying smaller area
अल्पेषु न्यूनेषु अधिकरणेषु वृत्तित्वम्
Nyā Si Muk 49.26

अवकाश

(*avakāśa*)
1. scope
   अप्राप्तदोषाणामवकाशः । *Ava Nir Jaga 94.3*
2. Space
   अवकाशः-मुखादौ अन्नादिगत्यप्रतिबन्धः ।
   -Nyā Si Muk Di 118.15

अवक्षेपण

(*ava-kṣepaṇa*)
downward action
अधोदेशसंयोगहेतुरपक्षेपणम् ।
Tar Saṁ 5.15
अवक्षेपणत्वजातिमत् अधोदेशसंयोगकारणं कर्मापक्षेपणम् ।
Sapt Padā 83.9

अवक्षेपणत्व

(*ava-kṣepaṇatva*)
the state of downword action
अधः संयोगजनकत्वमवक्षेपणत्वव्यवस्थापकत्वम् ।
Nyā Lī Pra 681.17

अवगम

(*ava-gama*)
knowledge, cognition.
Tat Cin (Pratyakṣa) 865.2;
Nyā Lī Pra 452.20

अवगाहन

(*ava-gāhana*)
knowing
Pad Maṇ 17.11; Viṣa Vā 1.3
Nyā Ko-
विषयिता, विषयीकरण

अवगाहिन्

(*ava-gāhin*)
knowledge
Nyā Ku 442.1

अवगाहिता

(*ava-gāhitā*)
the state of knowing
Śak Vā 48.5; Ava Nir Jāg 55.2;
Vidhi Vā 132.33

अवगाहित्व

(*ava-gāhitva*)
the state of knowing
Ava Nir Jāga 43.2;
Śak Va 49.8

अवग्रह

(*avagraha*)
draught
वृष्टिप्रतिबन्धकोदुरितविशेषः।
Nyā Si Muk Rā Ru 13.31

अवच्छिद्यता

(*avacchidyatā*)
the state of being delimited
Vidh Vā 98.25

अवच्छिन्न

(*avacchinna*)
delimited
Nyā Si Mu Kir 227.36; Nyā Lī Kaṇ 39.15; Nyā Kan 194.1; Vidh Vā 76.6, 33.36.; Tar Dī Rā Ru 193.5; Pad Nir 10.1; Śak Vā 61.2; Kār Ca 24.14

अवच्छिन्नत्व

(*avacchinnatva*)
1) delimitedness 2) qualifiedness
विशिष्टत्वम् ।
Viṣa Vā 12.12

अवच्छिन्नत्वसम्बन्ध

(*avacchinnatvasambandha*)
the relation of delimitedness
Same as *avacchidyatāsambandha*.
That which is limited is called अवच्छिन्न or *avacchedya* and in that limited object resides a relational property called *avacchinnatva* or *avacchedyatva*.

अवच्छिन्नाभाव

(*avacchinnābhāva*)
absence of delimited
Tat Ci Di 331.25

अवच्छेद

(*avaccheda*)
delimitation
Nyā Si Dī 27.17, 27.18; Vidh Vā 97.6; Nyā Lī 380.9; Nyā Lī Prā 201.12; Tar Dī pi Pra 120.6; Pad Vāk Rat 25.1

अवच्छेदक

(*avacchedaka*)
delimitor
See also नियामक
Nyā Si Dī 12.11, 18.2; Nyā Rat 161.5; Tat Ci Sama Va Pratyakṣa 675.7,377.5; Śak Vā 126.4, 81.6; Kar Ca 28.22; Tar Dī pi Pra 70.16; Nyā Kusu 255.1

अवच्छेदकता

(*avacchedakatā*)
the state of being a delimitor
Sak Vā 73.4, 61.8, 71.1; Kār Ca 28.12, 45.4; Pād Vāk Rat 24.2; Jat Ci 10.21

अवच्छेदकतावच्छेदक

(*avacchedakatāvacchedaka*)
delimitor of delimitedness.
Kār Ca 58.9

अवच्छेदकतावच्छेदकत्वसम्बन्ध

(*avacchedakatāvacchedakatvasambandha*)
relation of delimitor of delimitedness
Vyu 121.6, 118.7

अवच्छेदकतासम्बन्ध

(*avacchedakatāsambandha*)
the relation of delimitorness, delimitorness relation; *Pad Vāk Rat 22/1; Pad Man 14.18*

अवच्छेदकतासंसर्ग
(*avacchedakatāsaṁsarga*)
relation of delimitorness
Same as अवच्छेदकतासम्बन्ध
Pad Vāk Rat 23.1

अवच्छेदकत्व
(*avacchedakatva*)
delimitorness
अवच्छेदकत्वं स्वरूपसम्बन्धविशेषः।
Nyā Pra 43.9
अ) प्रतियोग्यंशप्रकारीभूतधर्मत्वम् ।
ब) अनतिरिक्तवृत्तित्वम्। तद् अन्यूनानतिरिक्त-वृत्तित्वम्
क) तदधिकरणस्य तन्निष्ठधर्मविच्छेदकत्वम् ।

अवच्छेदकत्वग्रह
(*avacchedakatvagraha*)
knowledge of delimitorness
Ava Nir Jāg 147.3

अवच्छेदकत्वापत्ति
(*avacchedakatvāpatti*)
contingency of being a delimitor
Ava Nir Jag 37.3

अवच्छेदकत्वपदार्थ
(*avacchedakatvapadārtha*)
the entity called *avacchedakatva*

अवच्छेदकत्वाभाव
(*avacchedakatvābhāva*)
absence of delimitorness
Tat Ci 507.2; Ava Nir Jāg 12.4

अवच्छेदकसम्बन्ध
(*avacchedakasambandha*)
delimiting relation,
Nyā Si Muk Rā 224.10;
Tar San Dī Ra Ru 281.11

अवच्छेद्यावच्छेदकभावावगाहिन्
(*avacchedyāvacchedakabhāvāvagāhin*)
cognition of the relation of delimited and delimitor

अवच्छेद्यत्व
(*avacchedyatva*)
delimitedness
Same as अवच्छिन्नत्व

अवधारण
(*avadhāraṇa*)
definite knowledge
१. तदभावाप्रकारकं तत्प्रकारकं ज्ञानम् । यथा घटे 'अयं घट'इति घटत्वाभावप्रकारकं घटत्वप्रकारकं ज्ञानं निर्णयात्मकम् अर्थस्य अवधारणम् ।
Nyā Sū Vṛ 1.1.40
२. निश्चयनिष्ठो विषयताविशेषः।
Tar Bhā 111.1

अवधारणत्व
(*avadhāraṇatva*)
the state of definite knowldge
१. अवधारणत्वं न निर्णयत्वं किंतूत्कटनिश्चयत्वम्। *Gādā*.
२. एकाकारावगाहिज्ञानत्वम् इति वेदान्तिनः।

अवधारणज्ञान
(*avadhāraṇajñāna*)
definite knowledge
विशेषदर्शनजमवधारणज्ञानं संशयविरोधी निर्णयः।
Pra Pā Bhā 242.16

अवधारणप्रसङ्ग
(*avadhāraṇaprasaṅga*)
contingency of (calling an undefinite knowledge) definite knowledge
Nyā Lī 409.4

अवधि
(*avadhi*)
limit
Ātma Vi 44.3; Nyā Ku 49.1

अवधित्व
(*avadhitva*)
limitness
a kind of स्वरूपसम्बन्ध
Nyā Si Mu Rā Ru 151.24
अवधित्वम् अवधिमत्त्वं वा स्वरूपसम्बन्धरूपः। पञ्चम्यर्थः।
Kār Ca 67.4
अपाये विभागे ध्रुवम् अवधीभूतमपादानमित्यर्थः।
अवधित्वं स्वरूपसम्बन्धविशेषः प्रतीतिबलात्कल्प्यते।
Kār Ca 66.21

अवधिज्ञान
(*avadhijñāna*)
knowledge of limit
Tat Ci (Anumāna) 649.21

अवधिमत्त्व
(*avadhimattva*)
the state of having a limit
Kār Ca 67.4; Dīd

अवबोधन
(*avabodhana*)
knowledge
Śab Sak Prakā 33.3

अवबोधिका
(*avabodhikā*)
causing understanding; Suggesting, suggestive of *Śab Śak Prakā 346.5*

अवभासित्व
(*avabhāsitva*)
the state of reflecting or revealing
Nyā Bo 108.1

अवयव
(*avayava*)
part
1. Inherent cause of substance,
द्रव्यसमवायिकारणमवयवः,
Sap Padā , 89:1
Tar Dī (Nyā Ko), Nyā Pra, 51:16.
2. Member of syllogism, component part of a logical argument,
परार्थानुमानवाक्यैकदेशभूताः प्रतिज्ञादयोऽवयवाः
Nyā Mañ, 18:6
अनुमानवाक्यस्यैकदेशा अवयवाः,
Tar Bhā, 200:3
अर्थसाधकभावात्तु प्रतिज्ञादयः साधकवाक्यस्य भागा २००:३ एकदेशा अवयवा इति (वात्सा १.१.३२)
Nyā Ko.
वर्णपदातिरेकेण एकैकाकांक्षाविच्छेदकास्तदेकदेशा अवयवाः *Nyā, Lī, 775:1*
अवयवाः पुनः प्रतिज्ञाउपदेशापिदर्शनानुसन्धान-प्रत्याम्नायाः,
Pra Pā Bhā, 224:9
सामान्यतोऽवयवलक्षणं च प्रतिज्ञाऽन्यतमत्वमिति,
Tar Saṁ Dī Rā Ru, 271:21, Nyā Sā, 19:9, Tar Kā,75:1, Maṇi Ka, 44:7
प्रतिपादनीयस्यार्थस्य यावतिशब्दसमूहे प्रतीतिः पर्यवस्यति, तस्य पञ्चभागाः समूहापेक्षयावायवाः इत्यूच्यन्ते,
Nyā Kan, 558:18
अनुमितिचरमकारणलिङ्गपरामर्शप्रयोजक शाद्बज्ञानजनक शाद्बज्ञानजनकं वाक्यमवयवः,
Nyā Lī Pra, 775:25
अनुमित्युत्पत्तिपर वाक्यं न्यायः एतादृशवाक्यजन्यज्ञान-जनकज्ञानजनकं वाक्यमवयवः
Nyā Rat, 135:1
3. constituent
Kār Ca, 38:26,
Tat Ci (sabda) 591:6 (Vol.4,Pt3.);
Kār Ca, 36:3, 36:2,

अवयवजन्य
(*avayavajanya*)
caused by part,
Nyā Lī, 120:3

अवयवत्व
(*avayavatva*)
the state of being a part,
1. The state of being an inherent cause of substance,
   अवयवत्वं नाम द्रव्यसमवायिकारणत्वम्
   Tar Saṁ Si Ca, 72:19
2. The state of being one of the five members of syllogism
   प्रतिज्ञाद्यन्यतमत्वमवयवत्वम्,
   Tar Saṁ Si Ca, 73:13, Nyā Ko
   [*गौ.वृ.1.32, न्या.म.2.24, न्या. बो 15, म.प्र., 2, 24*]
   अवयवत्वन्तु, न्यायान्तर्गततत्वे सति प्रतिज्ञाद्यन्यतमत्वम्
   Tat Ci Dī (Anu), 14 70:13.
   स्वविषयकप्रतीत्यविषयन्यायकत्वे सति प्रतिज्ञादन्यतमत्वं अवयवत्वम्,
   Tat Ci Rah, 699:8
   प्रतिज्ञाद्यघटकत्वे सत्युभयघटकभागद्वयाघटितत्वं वा
   Tat Ci Di (Anu), 1470.
   अनुमितिपरवाक्यत्वंम अवयवत्वम्,
   Tat Ci (Di), 1546:9
   प्रतिज्ञादिप्रतिपाद्यतत्तद्विशिष्टार्थविषयकज्ञानपञ्चकान्यतममज्ञानजनकवाक्यत्वम्,
   Tat Ci Dī (Anu) 1470.
   अनुमितिचरमकारणलिङ्गपरामर्शप्रयोजक शाब्दज्ञान-जनकवाक्यत्वमवयवत्वम्,
   Tat Ci (Ava) 1469:24

अवयवत्वसम्बन्ध
(*avayavatvasambandha*)
a relation of being a part
Nav Nyā Sys Log, 69:11

अवयवलक्षण
(*avayavalakṣaṇa*)
definition of the member of a syllogism,
Tar sam Dī Rā Ru, 271:21

अवयववाक्य
(*avayavavākya*)
sentence of member of syllogism,
Nya Rat, 156:4

अवयवविभाग
(*avayavavibhāga*)
division of part, *Pra Pā Bhā, 167:25*

अवयवशक्ति
(*avayavaśakti*)
primary relationship of a component part of a word,
Tat Ci (Śabda), 593:2, Vol.4 Pt.3

अवयवसंयोग
(*avayavasaṁyoga*)
contact of part,
Tar Sam Dī Rā Ru, 198:11, 140:6, 206:11

अवयवारब्ध
(*avayavārabdha*)
caused by parts
Pad Man, 14:6

अवयवावयविप्रसङ्ग
(*avayavāvayaviprasaṅga*)
contingency of becoming part and whole
Kir, 35:17

अवयवावयविभाव
(*avayavāvayavi bhāva*)
part and whole relation,
Nya Lī Kan, 129:9;
Nya Sū Bhā Vār, 227:16-17.

अवयविग्रह
(*avayavigraha*)
knowledge of whole,
Abhā Vā (Gaṅ) 180:8

अवयवित्व
(*avayavitva*)
the state of being a whole,
Kir 59:3, Nya Lī 122:4

अवयविन्
(*avayavin*)
whole
जन्यद्रव्यमवयवी,
Nyā Pra , 51:17;
Tar Dī (Nyā Ko);
Nyā Sū, 3.1.10; Nyā Si Dī, 7:19;
Pad Maṇ, 17:3

अवयविनाश
(*avayavināśa*)
destruction of whole,
Tar saṁ Dīpi Rā Rū, 208:17

अवयव्यभिमान
(*avayavyabhimāna*)
treating as a whole, *Nyā Sū, 4.2.3*

अवर्णलक्षण
(*avarṇalakṣaṇa*)
not in the form of a syllable,
Pra Pā Bhā, 262:9, 262:14

अवर्ण्यसम
(*avarṇyasama*)
1. not to be established
   स्थापनीयो वर्ण्यः, विपर्ययादवर्ण्यः,
   Vāt Bhā On Nyā Su 5.1.4.
2. Establishing equally in the subject the two properties of probans and probandum,
   साध्यहेत्वोधर्मयोरपि पक्षे तुल्यतासाधनं अवर्ण्यसमा,
   Tar Saṁ Dī Pra, 340:19;
   Nyā Pra, 156:21.

अवरुद्ध
(*avaruddha*)
obstructed, Rindered, stopped,
Pad Vāk Ra, 290:2, 562:3

अवलम्बन
(*avalambana*)
dependence
Ava Nir Dī, 152:1; Ava Nir Jā , 152:8;
Pad Tat Nir, 29:1

अवश्य
(*avaśya*)
1. Absence of non-obtainment,
   अप्राप्त्यभाव *Bhā Pari Verse 22, (Nyā Ko)*
2. Avoiding what is impossible,
   अशक्यनिवारणम् *Nyā Ko,*
3. Ascertainment, निश्च (वाच) इत्यपि केचित्,
   Nyā Ko.

अवश्यम्भाव
(*avaśyaṁbhāva*)
occurring definitely,
Tat Ci, 63:3

अवश्यम्भावापत्ति
(*avaśyambhāvāpatti*)
the contingency (of something) occurring definitely,
Tat Ci, 63:6

अवश्योपस्थितिकता
(*avaśyopasthitikatā*)
the state of being that which has definite rememberance.
Ava Nir, Jāg 139:3

अवसर
(*avasara*)
context, scope,
to be stated later
अवसरः अनन्तरवक्तव्यत्वम्,
Nyā Si Mu (Rā) 210:36; Nyā Si Mu Kir, 219:5
प्रतिबन्धकीभूतशिष्यजिज्ञासानिवृत्तावनन्तरवक्तव्यत्वमवसरः
Nyā Si Mu (Rā) 319:12, 260:30,

अवसरसंगति
(*avasarasaṁgatī*)
the relation of sequences just in order
अप्रतिबन्धकीभूतशब्दजिज्ञासानिवृत्त्या अनंतरवक्तव्यत्वम्
अवसरसंगतिः *Nyā Pra, 164:3*

अवाची
(*avācī*)
the space being far away from Meru the west mountain is called अवाची, मेरोर्व्यवहिता दिगवाची,
Tar Saṁ (Nyā Bo), 12:7; Nyā Si Mu, 156:2

अवान्तरजाति
(*avāntarajāti*)
intermediary universal,
Tat Ci 645:13, Tat Ci (Pra) 824:1;
Nyā Rat, 195:8, 137:2, Vidh Vā, 77:16.

अवान्तरधर्म
(*avāntaradharma*)
intermediary property
Pad Vā Rat, 352:,

अवान्तरप्रलय
(*avāntarapralaya*)
partial destruction,
खण्डप्रलयः, (Tar. Dī)
Nyā Ko,

अवान्तरभेद
(*avāntarabheda*)
intermediary classification
Kir, 33:18

अवान्तरवाक्य
(*avāntaravākya*)
intermediary sentence,
Tat Ci Dī, 31:5

अवान्तरवाक्यार्थ
(*avāntaravākyārtha*)
intermediary sentence meaning,
Śak Va, 16:3;
Tat Ci Dī Gādā, 31:2

अवान्तरवाक्यार्थज्ञान
(*avāntaravākyārthajñāna*)
knowledge of intermediary sentence meaning,
Tat Ci Gādā, 1123:15.

अवान्तरवाक्यार्थधी
(*avāntaravākyārthadhī*)
knowledge of intermediary sentence meaning,

अवान्तरवाक्यार्थबोध
(*avāntaravākyārthabodha*)
knowledge of intermediary sentence meaning,
Nyā Si Mu (Di),. 308:5;
Tat Ci (Gādā), 61:25.

अवान्तरविशेषकल्पन
(*avāntaraviśeṣakalpana*)
postulation of intermediary particular,
Nyā Si Dī, 32:9.

अवान्तरव्यापार
(*avāntaravyāpāra*)
intermediary function,
तज्जन्यस्तज्जन्यजनकोऽवान्तरव्यापारः
Tar Bhā 37:7, 36:2; Nyā Si Di 32:7; Nyā Lī 517:6

अवान्तरसामान्य
(*avāntarasāmānya*)
intermediary universal,
Nyā Lī Kaṇṭhā, 680:12

अवायवीयत्व
(*avāyavīyatva*)
the state of not being the locus of the special qualities of the air
अवायवीयत्वम् वायुविशेषगुणत्वानाश्रयत्वमित्यर्थः
Nyā Lī Pra, 278:14.

अविकल्पिका
(*avikalpikā*)
indeterminate perception
अक्षजा प्रमितिर्द्वेधा सविकल्पाऽविकल्पिका,
Tar Bhā, 47:2

अविगीत
(*avigīta*)
not condemned, Not contradictory to Dharmaśāstra,
अविगीतेति धर्मशास्त्राविरूद्धेत्यर्थः *Tar Dī pra, 3:23*

अविगीतत्व
(*avigītatva*)
the state of being not condemned,

1. The state of not leading to undesired consequences,
   अविगीतत्वं च बलवदनिष्टाननुबन्धित्वम्,
   Tar Saṁ Rā Ru, 93:13; Nyā Sid Mu Di,. 7:12; Nyā Pra , 45:6
2. the state of being the means of desired goal at the same time not leading to undesired consequences
   बलवदनिष्टाननुबन्धित्वे सति इष्टसाधनत्वं वा, *Tat Ci Rah, 11:1*
3. the state of not being an object of what is prohibited by Veda or Dharmaśāstra.
   वेदनिषिद्धाविषयकत्वं
   Tat Ci Raha, 9:14
   वेदानिषिद्धत्वं वा,
   Tar Saṁ (Rā Ru), Tat Ci, 106:2., 93:13
4. the state of being that which does not cause sin,
   पापाजनकत्वं वा,
   Tat Ci Raha,9:14.
5. the state of not being the cause of pain more than necessary to get the disired goal.
   अविगीतत्वं च इष्टोत्पत्तिनान्तरीयकदुःखेतरदुःखाजनकत्वं,
   Tat Ci Raha ,11:1.

अविज्ञातार्थ
(*avijñātārtha*)
a ground for defeat (*nigrahasthāna*) in which one fails to tell the meaning thrice asked
परिषत्प्रतिवादिभ्यां त्रिरभिहितमप्यविज्ञातमविज्ञातार्थम्,
Nyā Sū, 5.2.9.
परिषत्प्रतिवाद्यबोधप्रयोजकपदप्रयोगः अविज्ञातार्थम्
Tar Dī pra, 357:1; Nyā Pra, 161:10
अवहिताविकलव्युत्पन्नपरिषत् प्रतिवादिबोधानुकूलोपस्थित्यजनकवाचकवाक्यप्रयोगः
गौ. वृ. 5.2.9. , Di, Su, Nyā Ko.
यद्वाक्यं त्रिरभिहितमपित्परिषदा प्रतिवादिना च न विज्ञायते श्लिष्टशब्दमप्रतीतप्रयोगमतिद्रुतोच्चारितमित्येवमादिना कारणेन तदविज्ञातमविज्ञातार्थमसामर्थ्यसंवरणाय प्रयुक्तमिति निग्रहस्थानमिति,
Bhāṣya on Nyā Sū 1179:2

अवितथ
(*avitatha*)
true or valid (cognition),
Pra Pā Bhā, 192:17, 221:5; Nyā Kan, 474:9

अविद्या
(*avidyā*)
false or erronious cognition,
तत्राविद्या संशयविपर्ययस्वप्नानध्यवसायलक्षणा,
Nyā Lī, 409.
निःसन्दिग्धाबाधिताध्यवसायात्मिका प्रतीतिर्विद्या, तद्विपरीता चाविद्येति,
Nyā Kan, 414:16; Nyā Sā, 82:17; Nyā Mañ, 94:28; Pra Pā Bhā, See Nyā Ko.

अविद्यात्व
(*avidyātva*)
the state of being a false cognition,
Nyā Lī, 453:3.

अविनाभाव
(*avinābhāva*)
invariable concomitance of a probans with its probandum.
साध्येन साधनस्य व्याप्तिरविनाभावः
Nyā Bhā 226:25
व्याप्तिः- अविनाभावः,
Nyā Mañ, 296:3
लिङ्गलिङ्गिनोरविनाभावो नाम सम्बन्धः,
Nyā Mañ, 410:5
व्याप्यव्यापकभावो ह्यविनाभाव उच्यते,
Nyā Bhū, 302:23

अविनाभावग्रह
(*avinābhāvagraha*)
knowledge of invariable concomitance,
Tat Cin, 645:14

अविनाभावनियम
(*avinābhāvaniyama*)
the relation called invariable concomitance,
Nyā Bin Tī, 110:13

अविनाभाविन्
(*avinābhāvin*)
that which possesses invariable concomitance,
Nyā Sā , 47:25

अविनाभूत
(*avinābhūta*)
pervaded or invariable (relation)
Akhyā Vā, 7:3
नाप्यविनाभूतः सम्बन्धः साध्यान्वये साधनान्वयस्य साध्यव्यतिरेके साधनव्यतिरेकस्य वा...,
Nyā Lī Kan, 501:6

अविनाशिन्
(*avināśin*)
not destructible i.e. *nityā*
Nyā Sā, 61:8

अविनिगम्यत्व
(*avinigamyatva*)
the state of being inconclusive
Tat Ci (AnuDī) Gū, 8:9, 9:9

अविभुद्रव्य
(*avibhudravya*)
not an all-pervading substance,
Tar Bhā, 178:2

अविरुद्ध
(*aviruddha*)
not obstructed, not contradicted
Pad Maṇ, 36:20.

अविरोध
(*avirodha*)
non- contradiction,
Tat Ci Rah, 423:7

अविरोधित्व
(*avirodhitva*)
the state of being not contradictory,
Tat Ci (Gādā), 303:5; Vidh Vā, 76:12

अविलक्षण
(*avilakṣaṇa*)
not different,
Nyā Ku, 92:1

अविरल
(*avirala*)
not rare,
Vidh Vā, 99:3; Nyā Kan, 336:15; Tat Ci (Gādā), 1176:1; Tar Saṁ Dī pi Pra, 189:29.

अविवक्षण
(*a-vivakṣaṇa*)
absence of desire to speak *Vidh Vā 23.*

अविवक्षा
(*a-vivakṣā*)
absence of desire to speak or convey (a particular meaning) *Vidh Va 23.25*

अविवक्षित
(*a-vivakṣita*)
not intended by the speaker
Kir 46.23

अविवक्षितत्व
(*a-vivakṣitatva*)
the state of being not inteded by the speaker
Vidh Vā 25, 7,

अविवेक
(*a-viveka*)
absence of knowledge
Ākhyā Vā 184.18; Tat Ci 868.8

अविशिष्ट
(*a-viśiṣṭa*)
not qualified
Vidhi Vā 95:28

अविशिष्टज्ञान
(*a-viśiṣṭajñāna*)
knowledge not qualified,
Tat Ci 862.1

अविशेष
(*a-viśeṣa*)
without diference
१. अविशेषात्-एकत्वात् ।
Nyā Si Mu Dī 161.15
2. *Tat Ci 865.8* (Pratyakṣa)

अविशेषप्रत्यय
(*a-viśeṣa-pratyaya*)
knowledge of not qualifier/particular descriptive factor *Nyā Lī 459.1*

अविशेषसम
(*a-viśeṣa-sama*)
as good as mixed, not distinguishable (a kind of jāti)
एकधर्मोपपत्तेरविशेषे सर्वाविशेषप्रसङ्गात् सद्भावोपपत्तेरविशेषसमः । *Gau Su 5.1.23*
सन्मात्रवृत्तिर्मेणाविशेषापादनम् । प्रतिकूलतर्कदेशनाभासोऽयम् । *Gau Sū Vṛ 5.1.23*
सर्वाविशेषप्रसङ्गोद्भावनम् । *Nīla. /Nyā Pra 159.2, Tar Dīp Pra 347.13*
अविशेषोपपादनेन प्रत्यवस्थानमविशेषसमः प्रतिषेधः । *Nyā Mañ 183.4*
यत्किञ्चिद्धर्मदर्शनाद्यत्र क्वचिदविशेषापादनमविशेषसमः । *Nyā Rat 212.13*

अविशेषसापत्ति
(*a-viśeṣasāpatti*)
contingency of not being diferent

अविषयत्व
(*a-viṣayatva*)
the state of not being an object (of a cognition). *Abhā Vā 181.8, 174.13*

अविषयवृत्ति
(*a-viṣaya-vṛtti*)
not residing in an object (of knowledge)
Nyā Rat 242.1

अविसंवादिज्ञान
(*a-visaṁvādi-jñāna*)
uncontradictory knowledge, authentic knowledge *Nyā Bhū 54.15*
प्रमाणमविसंवादीज्ञानम् ।

अवृत्तित्व
(*a-vrttitva*)
the state of not residing in something
Nyā Si Mu Rā 230.22

अवृत्तित्वज्ञान
(*a-vṛtti-tva-jñāna*)
knowledge *(of x)* as not residing in *(y)*
Vidh Vā 134.6

अवृत्तिधर्म
(*a-vṛtti-dharma*)
a property not residing in *x*
Ava Nir Jā 41.8

अवृत्तिहेतुकानुमिति
(*a-vṛtti-hetukānumiti*)
an inference based on a non-existent probans
Śiva Mī 63.8

अवेक्षण
(*a-vekṣaṇa*)
१. असाधारणधर्मेण ज्ञानम् ।
knowledge with distinguishing feature
Pada Vā GūDī 647.18;
Pada Vā 647.6

अवैकल्य
(*a-vaikalya*)
the state of being shattered.
Vidh Vā 95.23.

अवेद्यत्व
(*a-vedya-tva*)
the state of being not knowable
Nyā Rat 107.2

अव्यक्त
(*a-vyakta*)
not manifested,
PramāVār 286.6;
Nyāya Mañ. 58.25

अव्यक्तग्रहण
(*a-vyakta-grahaṇa*)
knowledge of unmanifested
NB 35.18

अव्यतिरेक
(*a-vyatireka*)
not excluded
यत्र विना साध्यसाधनव्यावृत्त्या तद्विपक्षभावो निदर्श्यते। यथा घटे मूर्तत्वमनित्यत्वं च दृष्टमिति ।
Nyā Pra Sū 7.4
अव्यतिरेको यथा। अवीतरागोऽयं वक्तृत्वात्। वैधर्म्यैणोदाहरणम् - यत्रऽवीतरागत्वं नास्ति, न सः वक्ता। यथा उपलखण्डः इति । यद्यप्युलखण्डादुभयं व्यावृत्तं तथापि सर्वो वीतरागो न वक्तेति व्याप्त्या व्यतिरेकासिद्धेः अव्यातिरेकः ३.९३३.

अव्यतिरेकित्व
(*a-vyatireki-tva*)
the state of not having the example of negative concomitance
यावद्याव्यतिरेकित्वं शतांशेनापि शङ्क्यते ।
विपक्षस्य कुतस्तावद् हेतोर्गमनिकाबलम् ।।
Nyā Kusu 351.5

अव्यपदेश्य
(*a-vyapadeśya*)
not verbalisable (cognition)
रूपरसशब्दाश्च विषयनामधेयम् । तेन व्यपदिश्यते ज्ञानं 'रूपमिति जानीते' 'रस इति जानीते' । नामधेयशब्देन व्यपदिश्यमानं सच्छाब्दं प्रसज्यते । अत आह अव्यपदेश्यमिति । यदिदमनुपयुक्ते शब्दार्थसम्बन्धेऽर्थज्ञानं न तन्नामधेयशब्देन व्यपदिश्यते ।
Nyā Sū Bhā P 13.3-7
अव्यपदेश्यपदेन तदुपग्रहस्य नाम जात्यादियोजनारहितमपि प्रत्यक्षमस्तीत्यत्र तात्पर्यम्।
Tat Ci (Pramālakṣa) 402.
अव्यपदेश्यं निर्विकल्पकं ज्ञानम् ।
Tat Ci Rah 409.4
अथवा सर्वेषु पदार्थेषु चतुष्टयसन्निकर्षादवितथमव्यपदेश्यं यज्ज्ञानमुत्पद्यते तत्प्रत्यक्षं प्रमाणम् ।

अव्यभिचरितत्व
(*a-vyabhicarita-tva*)
the state of not being inconsistent
Tat Cin Gādā (anu) 113.3

अव्यभिचरितसम्बन्ध
(*a-vyabhicarita-sambandha*)
the relation of not being inconsistent i.e. invariable relation
Nyā Rat 42.2
See also सहचारनियम

अव्यभिचार
(*a-vyabhicāra*)
absence of inconsistency
१.अव्यभिचारश्च तत्समानाधिकरणात्यन्ताभावाप्रतियोगित्वम्। *Tat Ci 574.1*
२. साध्याभाववद्वृत्तित्वं व्यभिचारः। तस्य अभावः। *Nyā Ko*
See सहचारनियम

अव्यभिचारगमकता
(*a-vyabhicāra-gamakatā*)
the state of causing the knowldge of absence of inconsistency
Tat Ci Gādā 969.4

अव्यभिचारज्ञान
(*a-vyabhicārajñāna*)
knowledge of absence of inconsistency
Tat Cin Dī (Anumāna) 1777.17

अव्यभिचारित्व
(*a-vyabhicāri-tva*)
the state of not being inconsistent
Same as अव्यभिचारितत्व
अव्यभिचारित्वं हि व्यभिचारशून्यत्वं विवक्षितम्।
Nyā Si Dī65.20; Tat Ci (Anu) 295; Nyā Si Dī 65.1; Nyā Lī 455.2.

अव्यभिचारिन्
(*a-vyabhicārin*)
not inconsistent
यत्तु तस्मिंस्तदिति तदव्यभिचारि प्रत्यक्षम्।
Nyā Sū Bhā 14.6-9; Nyā Mañ 31.8; Tat Ci 539.1

अव्यय
(*a-vyaya*)
indeclinable
सदृशं त्रिषु लिङ्गेषु सर्वासु च विभक्तिषु। वचनेषु च सर्वेषु यन्न व्येति तदव्ययम् ।। *Nyā Ko*

अव्ययतापत्ति
(*avyayatāpatti*)
contingency of not changing
Nyā Li 116.3

अव्ययपूर्व
(*avyayapūrva*)
(a compound) having an indeinable as its first member
१. उत्तरार्थान्वितस्वार्थाव्ययपूर्वस्तु यो भवेत् ।
समासः सोऽव्ययीभावः स्त्रीपुंल्लिङ्गविवर्जितः ।
Śab Śak pra 239.2
2. *Maṇi Kan 82.*
3. *Śab Śak Pra 467.7*

अव्ययीभाव
(*a-vyayī-bhāva*)
name of a compound
उत्तरार्थान्वितस्वार्थाव्ययपूर्वस्तु यो भवेत् ।
समासः सोऽव्ययीभावः स्त्रीपुंल्लिङ्गविवर्जितः ।।
Śab Śak 239.3 (Pra)
अमादेशं विना श्रूयमाणषष्ठी न बोधिका।
स्वार्थे यदर्थस्य तद्वा सोऽव्ययीभाव इष्यते।।
Sab Sak Pra 241.7; Mani Ka 82.9

अव्यवच्छेद
(*a-vyavaccheda*)
absence of differentiation
Nyā Si Dī 13.9

अव्यवच्छेद्य
(*a-vyavacchedya*)
non-distinguishable
Tar Dī Rā Ru 100.3

अव्यवधान
(*a-vyavadhāna*)
without a gap
अव्यवधानं च स्वप्रागभावाधिकरणप्रागभावानधिकरणत्वे सति स्वध्वंसाधिकरणक्षणध्वंसानाधिकरणयोः यः क्षणः तद्वृत्तित्वम् ।
Tar Dī Rā Ru 343.6

अव्यवहार
(*a-vyavahāra*)
non-usage
Tat Ci 104.1

अव्यवहित
(*a-vyavahita*)
immediate
Kar Ca 73.9;
Vidhi Vā 96.17

अव्यवहितत्व
(*a-vyavahitatva*)
immediateness
१. तत्पूर्वकालीनध्वंसाप्रतियोगित्वम् ।
Tat Cin Gādā
the state of not being a counterpositive of destruction of earlier moment.
२. स्वाधिकरणतत्क्षणध्वंसाधिकरणक्षणध्वंसाऽनधिकरणत्वमेवऽव्यवहितत्वम् ।
Nya Si Mu Rā Ru 11.12
३. स्वसमानविषयकपुरुषान्तरीय विनियोगव्यवहित-भिन्नत्वम् ।
Kar Ca 74.5

अव्यवहितपूर्वत्व
(*a-vyavahita-pūrvatva*)
the state of being immdiately prior
१. तदुत्पत्तिक्षणोत्पत्तिकध्वंसप्रतियोगित्वम् ।
Tat Ci Dī
२. तत्प्रागभावाधिकरणकालप्रागभावानधिकरणत्वे सति तत्प्रागभावकत्वम् ।

अव्यवहितपूर्ववर्तिता
(*a-vyavahita-pūrva-vartitā*)
the state of being an immediate anticedent.
Vidhi Vā 25.

अव्यवहितपूर्ववर्तिन्
(*a-vyavahita-pūrva-vartin*)
an immediate antecedent,
Vidh Vā 4, 26.,

अव्यवहितपूर्ववृत्तित्व
(*a-vyavahita-pūrva-vṛttitva*)
the state of existing immediately before.
अव्यवहितपूर्ववृत्तित्वाव्यवहितोत्तरत्वान्यतरसम्बन्धेन इत्यादिः
Nyā Si Mu Rā 312.8

अव्यवहितोत्तरत्व
(*a-vyavahito-ttara-tva*)
the state of immediately following *x*.
स्वोत्तरविशेषगुणानुत्तरत्वे सति स्वोत्तरत्वम्
Nyā Si Mu Kir 99.14;
Nyā Si Mu Rā 98.22
स्वध्वंसाधिकरणकालध्वंसानधिकरणत्वे सति स्वाधिकरणकालध्वंसाधिकरणत्वम्।
Tat Ci 1138.27;
Tat Ci 94.10; Vidh Vā 27.

अव्यवहितोत्तरक्षणवृत्तित्व
(*a-vyavahita-uttara-kṣaṇavṛttitva*)
the state of existing immediately after,
संयोगाव्यवहितोत्तरक्षणवृत्तित्वम्-
Kār Ca 73.96

अव्यवहितोत्तरवर्तिन्
(*a-vyavahitottara-vartin*)
immediately following
Vidh Vā 26.

अव्यापक
(*a-vyāpaka*)
non-pervader
Tat Ci 292; Nyā Bhū 7.15

अव्यापकत्व
(*avyāpakatva*)
the state of not being a pervader,
अव्यापकत्वं च सकलमूर्तसंयोगित्वाभावः,
Nyā Lī Pra, 291:15.

अव्यापकविषयताशून्यत्व
(*avyāpakaviṣayatāśūnyatva*)
being devoid of unpervading contentness
यद्रूपावच्छिन्ननिरूपितविषयितात्वं विशिष्टविषयकत्वसमानाधिकरणाभावप्रतियोगितावच्छेदकं तद्रूपावच्छिन्ननिरूपितविषयिताशून्यत्वम्, (ग. सामा..,)
Nyā Ko.

अव्यापन
(*avyāpana*)
not pervading, *Tat Ci Rah, 556.*

अव्याप्ति
(*avyāpti*)
narrow application
लक्ष्यैकदेशावृत्तित्वमव्याप्तिः
Tar SaṁDī,4
लक्ष्यैकदेशे लक्षणस्यावर्तनमव्याप्तिः *Tar Kau 8:4*
लक्ष्यतावच्छेदकसमानाधिकरणात्यन्ताभावप्रतियोगित्वम्,
(Nyā Bo) Nyā Ko, Nya Si Muk Kir, 35:34
लक्ष्यैकदेशवृत्तित्वे सति लक्ष्यैकदेशावृत्तित्वम् अव्याप्तिः,
Nyā Pra, 43:15
लक्ष्यवृत्तित्वे सति यत्किंचिल्लक्ष्यावृत्तित्वमव्याप्तिरिति भावः,
Tar Dī Rā Ru, 118:2

अव्याप्तिप्रसक्ति
(*avyāptiprasakti*)
contingency of narrow application
Tat Ci Gādā, 262

अव्याप्तिप्रसङ्ग
(*avyāptiprasaṅga*)
contingency of narrow application,
Tar Dī Rā Ru, 260:2

अव्याप्यता
(*avyāpyatā*)
the state of not being pervaded,
Tat Ci, 268:8

अव्याप्यतापत्ति
(*avyāpyatāpatti*)
contingency of non pervadedness,
Ava Nir Di, 154:1

अव्याप्यत्व
(*avyāpyatva*)
non pervadedness,
Nav Nyā Sys Log, 62:1; Ava Nir Dī, 160:1; Nyā Si Dī, 13:17

अव्याप्यत्वसम्बन्ध
(*avyāpyatvasambandha*)
relation of non pervadedness
Tat Ci Gā, 879:3; Mat Nav Nyā, 80:23

अव्याप्यवृत्ति
(*avyāpyavṛtti*)
non pervaded occurrence
Pad Nir, 35:1, Pad Man, 13:13; Nyā Si Muk kir, 98:29; Tat Ci Dī, 327:35; Ava Nir Jā, 160:2; Tat Ci, 375:1

अव्याप्यवृत्तिगुणत्व
(*avyāpyavṛttiguṇatva*)
being a quality of non-pervaded occurrence,
अव्याप्यवृत्तिवृत्तिर्गुणत्वव्याप्या च या जातिस्तादृश-जातिमत्वम् *Nyā Ko.*

अव्याप्यवृत्तिता
(*avyāpyavṛttitā*)
the state of being of non-pervaded occurrence, *Ava Nir (Jāg), 135:5*

अव्याप्यवृतित्व
(*avyāpyavṛttitva*)
the state of being of non-pervaded occurrence, the state of being co-located with its own absence
स्वात्यन्ताभावसमानाधिकरणत्वमव्याप्यवृत्तित्वम्,
Nyā Pra 87:17; (Tar Di) Nya Ko.
स्वप्रतियोगित्व-स्वसामानाधिकरण्यएतदुभयसम्वन्धेन अभावत्वमिति,
(Nīla.2) Nyā Ko.
अव्याप्यवृत्तित्वमत्र 'किञ्चिदवच्छेदेन स्वावच्छेदकसम्बन्धेन स्वाधिकरणे अन्यावच्छेदेन वर्तमानो यः स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नप्रतियोगिताकोऽभावस्तत्प्रतियोगित्वम्,
Nyā Si Muk Kir, 98:30
अव्याप्यवृत्तित्वम् अवच्छिन्नवृत्तिमत्वम्,
Tat Ci Rah, 376:14

अव्याप्यवृत्तित्वप्रसंग
(*avyāpyavṛttitvaprasaṅga*)
contingency of being of non-pervaded occurrence,
Tat Ci, 1230.

अव्यावर्तकतापत्ति
(*avyāvarttakatāpatti*)
contingency of non-distinguisherness,
Tat Ci, 1079:4

अव्यावृत्तत्व
(*avyāvṛttatva*)
the state of not being differentiated,
अव्याप्यवृत्तित्वञ्चभेदनिष्ठविधेयतानिरूपितोद्देश्यता शून्यत्वम्,
Nyā Si Mu Kir, 52:15

अव्यावृत्तधर्म
(*avyāvṛttadharma*)
undistinguished property
यस्मादभेदसाधकत्वमभिमतं, तदवृत्तित्वेन अज्ञातधर्मस्येत्यर्थः,
Nyā Si Mu Rā, 64:18

अव्यासज्यवृत्ति
(*avyāsajyavṛtti*)
not occurring simultaneously in more than one (locus), *Tat Ci Dī, 552:26*

अव्युत्पन्न
(*avyutpanna*)
not well-versed
यस्य न संशयो न विपर्ययः किन्तु स्वज्ञानमात्रं सोऽव्युत्पन्नः,
Nyā Kan, 560:11; Pad Vāk Rat. 247, Kir. 30:8, Akhā Vā, 11:2.

अशक्यता
(*aśakyatā*)
the state of being not possible,
Pad Man 29:6

अशक्यत्व
(*aśakyatva*)
the state of being not possible,
Ava Nir Dī, 154:4, Nyā Si Dī, 35:9; Ava Nir Jā, 56:2, Tat Ci, 862:16

अशरीर
(*aśarīra*)
non-body,
Tat Ci Anu, 1967.

अशरीरिकर्तृकत्व
(*aśarīrikartṛkatva*)
the state of not being accomplished by one who has body
Nyā Rat, 106:13

अशाब्दविशिष्टज्ञान
(*aśābdaviśiṣṭajñāna*)
qualified cognition other than verbal understanding,
Tat Ci, 764:3

अश्रुतवाक्य
(*aśrutavākya*)
who has not heard the sentence
Tat Ci Upa, 9:17

अष्टादशविद्यास्थान
(*aṣṭādaśavidyāsthāna*)
eighteen systems of knowledge,
Tat Ci Pra, 114:9

असंयुक्तत्व
(*a-saṁyukta-tva*)
the state of being not related with contact.
Ava Nir Jā 135.67

असंसर्गग्रह
(*a-saṁsarga-graha*)
knowledge of non-relation.
Nyā Lī Kan 491.14; Nyā Lī Pra 492.23; Tat Ci 515.1

असंसर्गाग्रह
(*a-saṁsargāgraha*)
not knowing the absence of relation
१. बाधग्रहः प्रतिबन्धकग्रहो वा असंसर्गः। तस्याभावः।
२. भेदाज्ञानम् (दि. आत्म पृ.१०५) केचित्तु असंसर्गस्य परस्परसम्बन्धाभावस्याग्रहः अबोधः। (वाच.)
Nyā Li 425.1; Tat Ci 357.4, (Anu) 654.22; Nyā Si Dī 40.4

असङ्कर
(*a-saṅkara*)
non-mixing
Kār Ca 42.22

असङ्कल्पितफल
(*a-saṅkalpita-phala*)
result not expected
Kir 9.5

असङ्कीर्णबाध
(*a-saṅkīrṇa-bādha*)
obstruction not scattered
Tat Ci Dī 904.3

असङ्गति
(*a-saṅgati*)
absence of context or consistency
1. *Nyāko* सङ्गत्यभावः
Vidhi Vā 6

असङ्ग्रह
(*a-saṅgraha*)
non inclusion
Vidhi Vā 99.25

असत्
(*asat*)
1. other than those possessing *sattā*, सत्तावद्भिन्नम्,
   Nyā Ko.
2. The counterpositive of absence which causes the selfrelating to that time, तत्कालीनस्वजनकाभावप्रतियोगि, (vaī 3.9 ।2।1।)
   Nyā Ko.
3. That which is not related by time in general,
   यत्कालसामान्यासम्बन्धि तत्,
   Nyā ko.
4. Not existent,
   Nyā Lī, 437:2, Tat Ci Pra, 74:2
5. ficticious
   Akhyā Vā, 22:1,
   Kār Ca, 13:8, Kir, 36:3

असत्ख्याति
(*asatkhyāti*)
erroneous cognition of the non-existent,
Tat Ci Pra, 471:1, 536:2

असत्ख्यातिप्रसङ्ग
(*asatkhyātiprasaṅga*)
contingency of false cognition of the non-existent
Nyā Lī, 705:4; Nyā Si Dī, 94:20

असत्प्रतिपक्ष
(*asatpratipakṣa*)
(the probans) which has no true opposition or counter probans,
असत् प्रतिपक्षत्वमसन् प्रतिपक्षो यस्येत्यसत्प्रतिपक्षं,
Tar Bhā, 73:3
असत्प्रतिपक्षो हि प्रतिबन्धकाभिमतो मन्त्रः प्रतिपक्षः। स च तादृशो नास्त्येव,
Nyā Ku, 109:7.

असत्प्रतिपक्षत्व
(*asatpratipakṣatva*)
the state of (probans) which has no counter probans; one of the five characteristics of a good reason.
साध्याभावसाधकहेत्वन्तरशून्यत्वमसत्प्रतिपक्षत्वम्,
Tar Kau, 32:4-5.
साध्यतद्विपरीतयोः साधनस्यात्रिरूपत्वमसत्प्रतिपक्षत्वम्,
Nyā Bhū, 301:10; Nyā Sā 21:20
संशयबीजभूतेनार्थेन प्रत्यनुमानतया प्रयुज्यमानेनानुपहत्वमसत्प्रतिपक्षत्वं *Nyā Mañ, 283:13*

असत्त्व
(*asattva*)
non-existence,
Tar Sam, Dī Rā Ru, 294:14, 295:23;
Nyā Lī, 438:4. Tat Ci Pra, 74:1;
Nyā Lī Kaṇ, 438:10, Vid Vā, 37.

असदर्थविषयकत्व
(asadarthaviṣayakatva)
the state of having a non-existent entity as its object or content
Tat Ci Pra, 317:2

असदालम्बन
(asadālambana)
having a not-existent entity as its object or content *Tat Ci Pra, 537:5*

असदुक्तिका
(asaduktikā)
(जाति as) relating to false answer
Nyā Rat, 200:5

असद्धेतु
(asaddhetu)
fallacious probans
Nyā Ko; Tar Saṁ Dī Rā Ru, 257:6, 289:8; Nyā Si Mu Kir, 226:36; Tar Saṁ Dī Pra, 189:29.

असद्विपक्ष
(asad-vipakṣa)
(a probans) having no *vipakṣa*
असद्विपक्षं केवलान्वायि,
Tat Ci, 795:2

असद्विषयकत्व
(asadviṣayakatva)adj.
the state of not having an existent entity as object
Tat Ci Pra, 471:1

असन्दिग्ध
(asandigdha)
not doubtful,
Nyā Mañ, 31:8

असन्निकृष्ट
(a-sannikṛṣṭa)
not related (by *saṁyoga* etc.)
Nyā Bhū 87.8)

असन्निधि
(asannidhi)
non-proximity,
Kir, 13:22

असपक्ष
(asapakṣa)
which is not a similar subject,
न सपक्षोऽसपक्षः
(Nyā Bin.2.5)
ततोऽन्यस्तद्विरुद्धस्तदभावश्चेति,
(Nyā Bin.2.9)

असमनियत
(a-sama-niyata)
not evenly pervaded.
Ava Nir Jā 6.1

असमभिव्याहृत
(a-samabhi-vyāhṛta)
not in juxtaposition
Kar Ca 11.28

असमर्थविशेषण
(a-samartha-viśeṣaṇa)
a kind of fallacious probans, wherein an adjective of probans does not prompt achieving probandum, i.e. it becomes unnecessary.
See also स्वरूपासिद्धः
यद्धेतुघटकं यद्विशेषणं साध्यसाधने अप्रयोजकं भवति तद्विशेषणविशिष्टः स हेतुः। (*Tar Bhā*)
यथा शद्बो नित्यः गुणत्वे सत्यकारणत्वादिति । अत्र च गुणत्वाविशिष्टमकारणत्वं हेतुः।

असमर्थविशेषणासिद्ध
(*a-samartha-viśeṣaṇa-siddha*)
same as असमर्थविशेषण
असमर्थविशेषणासिद्धो यथा - शब्दो नित्यो गुणत्वे सति अकारणकत्वात् । अत्र हि विशेषणस्य गुणत्वस्य न किंचित् सामर्थ्यमस्तीति । विशेष्यस्याकारकणकत्वस्यैव नित्यत्वसाधने सामर्थ्यात् । अतोऽसमर्थविशेषणता ।
(*Tar Bhā 210.1*)

असमर्थविशेष्य
(*a-samartha-viśeṣya*)
a fallacious reason/ prabans possessig unnecessary qualificand
See also स्वरूपासिद्ध
असद्धेतुघटकं यत् विशेष्यं साध्यसाधने अप्रयोजकं भवति तद्विशेष्यघटितः स हेतुः।
Tar Bhā 210.9.
तथाहि शब्दो नित्यः। अकारणकत्वे सति गुणत्वात्।
Here the qualificand गुणत्व is unnecessary in bringing out the result. Therefore, the हेतु अकारणकत्वविशिष्टगुणत्व (is fallacious.)

असमवायिकारण
(*a-samavāyi kāraṇa*)
non material cause, non-inference exacting cause

१. समवायिकारणे प्रत्यासन्नं कारणम् ।
The cause residing in the material cause.

२. कार्यैकार्थ-कारणैकार्थएतदन्यतर-प्रत्यासत्त्या समवायिकारणे प्रत्यासन्नं ज्ञानादिभिन्नं यत् कारणं तदसमवायिकारणम् इति पर्यवसितोऽर्थः
Nyā Si Mu, Nyā Pra 90.10
the cause which resides in the material cause and which is different from *jñāna* etc. is असमवायिकारण

३. कार्येण कारणेन वा सहैकस्मिन्नर्थे समवेतत्वे सति कारणं यत्तत्
Tar. Saṅ.

४. यत्समवायिकारणप्रत्यासन्नमवधृतसामर्थ्यं तदसमवायिकारणम् ।
Nya Kan 244.15, Tar Bha 26.1 ,
Tar Kan 18.11.12

५. कार्यैकार्थसमवायकारणैकार्थ समवायान्यतरप्रत्त्यासत्या आत्मविशेषगुणव्यतिरिक्तं यद्वा कार्यकारण-भावनिरूपकधर्मनिरूपितकारणाश्रयोऽसमवायि-कारणम् ।
Nyā Lī Pra 817.18;
Nyā Mañ 124.10,13,14.

६. कार्यनाधारत्वे सत्यन्यतरया प्रत्यासत्त्या प्रत्यासन्नं यत्कारणं तदसमवायिकारणमुच्यते ।
Nyā Bhū 492.3
The cause which is different from the material cause is termed as non-material cause e.g. the contact between two threads is the cause of cloth. This contact cannot be labeled as material cause. At the same time it resides in the material cause i.e. the threads.
नवीनाः पुनः असमवायिकारणस्य कार्यसहभावेन कारणतामवलम्ब्योत्पन्नविनष्टत्वं नाङ्गीकुर्वन्ति ।
Tar Sam Dī Pra 53.5

असमवायिकारणक
(*a-samavāyi-kāraṇa-ka*)
describer of non-material cause.
Tat Cin (Pratyakṣa) 824.1

असमवायिकारणकत्व
(*a-samavāyi-kāraṇa-ka-tva*)
the state of being describer of non-material cause. *Pad Man 18.19*

असमवायिकारणकत्वनिषेध
(*a-samavāyi-kārāṇṣa-ka-tva-nisedha*)
contradicting/not accepting the state of being describer of non-material cause.
Pad Man 18.19

असमवायिकारणगुणत्व
(*a-samavāyi-kāraṇa-guṇa-tva*)

The state of being a property which is non-material cause.

१. ज्ञानाद्यतिरिक्तभावकार्यासमवायिकारणगुणत्वम् ।
Nyā Ko

२. असमवायिकारणगुणाश्च रूपम् रसः गन्धः स्पर्शः एकत्वम् परिमाणम् एकपृथक्त्वम् स्नेहः शब्दः स्थितिस्थापकत्वश्चेति । *Nyā Ko*

असमवायिकारणत्व
(*a-samavāyi-kāraṇa-tva*)

the state of being non-material cause.

१. समवायसम्बन्धावच्छिन्नकार्यतानिरूपितसमवाय-स्वाश्रयसमवायान्यतरसम्बन्धावच्छिन्नकारणत्वम् असमवायिकारणत्वम् ।
Nyā Kan 415.21
It is causeness delimited by relation other than inherence which is the locus of inherence and it is described by productness delimited by relation of inherence.

२. असमवायिकारणप्रत्यासन्नम् अवधृतसामर्थ्यम् असमवायिकारणत्वम् ।
Sapta Padā 135.3
It is residing in/related with non-material cause

३. तादृशकार्यतानिरूपितनिरुक्तान्यतरसम्बन्धावच्छिन्न कारणकत्वम् ।
Nyā Si Mu Rā Ru 85.38

४. समवाय-स्वसमवायिसमवेतत्वान्यतरसम्बन्धेन कारणत्वे सति आत्मविशेषगुणान्यत्वं सामान्यतोऽसमवायिकारणत्वमित्यर्थः।
Nyā Si Mu 84.15

५. गुणकर्मभिन्नानां वैधर्म्यं न तु गुणकर्मणोः साधर्म्यम्। ... अथवा असमवायिकारणवृत्तिसत्ताभिन्नजातिमत्वम्।
Nyā Si Mu 92.1-3
It is a class residing in non-material cause other than the biggest class. i.e. *Sattā*

असमवायिकारणनाश
(*a-samavāyi-kāraṇa-nāśa*)

destruction of non-material cause
Nyā Si Dī102.6

असमवायिन्
(*a-samavāyin*)

non -material (cause)
Same as असमवायिकारण
Tar Saṁ 26.22

असमवेतत्व
(*a-samaveta-tva*)

the state of being not related by the relation of inherence.
Nyā Si Dī 5.22

असमवेतमूर्त
(*a-samaveta-mūrta*)

not associated with a manifested measure by the relation of inherence.
यत्तु मनोऽपि चासमवेतमूर्तम् ।
Pad Man 5:7

असमवेतार्थकत्व
(*a-samaveta-artha-ka-tva*)

the state of being a describer of the objects not related by the relation of inherence.
Pad Vā Rat 498.6

असमानजातीय
(*a-samāna-jātīya*)

not belonging to identical class.
Nyā Bhū 11.19

असमानधर्मजत्व
(*a-samāna-dharma-ja-tva*)

the state of being product of unidentical property, *Nyā Lī Kan 412.4*
See also अनध्यवसाय

असमानप्रकारकज्ञान
(*a-samāna-prakāraka-jñāna*)
knowledge not having similar qualifier
Tat Cin Gādā 87.15

असमारोपविषय
(*asamāropaviṣaya*)
non-hypothetical object,
Nyā Bhū, 243:9

असम्प्रज्ञात
(*a-samprajñāta*)
a kind of samādhi
१. योगः समाधिः। स द्विविधः- सम्प्रज्ञातोऽसम्प्रज्ञातश्च।... असम्प्रज्ञातश्च वशीकृतस्य मनसः निरभिसन्धिर्निरभ्युत्थानात् क्वचिदात्मप्रदेशे संयोगः।
Nyā Kan 465.17

असम्बद्ध
(*a-sambanddha*)
not connected
Nyā Ku Maka 8.30

असम्बद्धत्व
(*a-sambanddhatva*)
state of being not associated
Nyā Lī 464.6

असम्बद्धभावग्रह
(*a-sambadha-bhāva-graha*)
knowledge of existence as not related associated *Tar Bhā 107.5*

असम्बन्ध
(*a-sambandha*)
not related by the relation of inherence.
१. असमवेतत्वम्। असमवेतत्वं च प्रतियोगित्व अनुयोगित्व-एतदन्यतरसम्बन्धेन समवायाभावः।
Nyā Si Muk Kir 49.14 , Nila.
Absence of inherence by either Pratiyogitva or anuyogitva. or
२. प्रतियोगित्व-अनुयोगित्वएतदन्यतरसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेद-कतानिरूपित प्रतियोगिताकभेद इति। (ल.व.)
It is a mutual absence describing the counter relation described by auacchedaḳala delimited by either pratiyogitva or anuyogitva.
३. असमवेतत्वम् । *Tar Sam Di Pi Praka 57.12*

असम्भव
(*a-sambhava*)
the fault of non-application
१. असम्भवस्तु लक्ष्यतावच्छेदकव्यापकीभूताभावप्रतियोगित्वम् ।
It is counterpositiveness of absence pervading the delimitor of definitumness.
Tar Saṁ Nyā Bo 11.15
२. लक्ष्यमात्रावर्तनमसंभवः । यथा गोरेकशफत्वम् ।
Tar Dī 4.19
It is the total absence of the characteristic from the definitum itself, as when we define a cow to be an animal with uncloven hoofs.
३. लक्ष्यमात्रावृत्तित्वम् ।
Tar Dī Pi
सम्बन्धविशेषावच्छिन्नलक्ष्यवृत्तित्वसामान्याभावः इत्यर्थः। Nīla 1
४. लक्ष्यतावच्छेदकव्यापकीभूतो यः अभावस्तत्प्रतियोगित्वम्। *Nyā Bo*
५. लक्ष्ये क्वापि लक्षणस्यावर्तनम् *Tar Kau*
६. स्वरूपासिद्धिः। *Tar Bhā*

असर्वज्ञ
(*a-sarvajña*)
not knowing everything, human beings except the God.
Tat Ci Pra 112.4;
Vidh Vā 94.11

असहिष्णुता
(a-sahiṣṇu-tā)
असहिष्णुता चोभयत्र द्वेषविशेषः, अभिभवाशक्यत्वज्ञानं वा ।
Kār Ca 73.22
It is a particular kind of jealousy in each or knowledge of impossibility of defeat.

असाङ्कर्य
(asāṅkarya)
the state of not being mixed
Nyā Rat 215.6

असाधकता
(a-sādhakatā)
the state of not being an accomplisher
Nyā Rat 195.4, 173.7, 173.9, 200.19, 89.9; Tat Cin 1235.1, 1235.8, 1241.11,

असाधकत्व
(a-sādhaka-tva)
the state of not being an accomplisher
Tat Ci 1236.4

१. स्वज्ञानदशायां पक्षे साध्यप्रत्ययाजनकत्वमसाधकत्वं
In the case of *svajñānadaśā*, *sādhakatva* is that which is not a cause of knowledge of probandum.
Tat Ci 1937.

२. यद्वा अनुमितिप्रतिबन्धकतावच्छेदकरूपवत्त्वमसाधकत्वम् ।
Or it is a state of possessing a form (being द्रव्य) which is delimitor of the obstruction of *anumiti*
Tat Ci 1937.; Nyā Rat 196.6, 195.4; Tat Ci 1126.8 ;Pad Tat Nir 19.1

असाधारण
(a-sādhāraṇa)
1. a kind of fallacious ground
2. not similar

१. साध्यसामानाधिकरणो हेतुः ।
A probans having same locus of probandum
Nyā Si Mu Di 257.9

२. निरपेक्षसामग्रीसापेक्षं कार्यमप्यकादाचित्कमिति समक्षाद्वयायायावृत्तं कादाचित्कत्वमसाधारणं स्यात् ।
Nyā Ku (Maka) 62.23

३. केचित्तु असाधारणमित्यत्र अपदं निषेधवाचकं विभिद्य व्यावृत्तपदेन योजनीयम्, तथा च सपक्षविपक्षाभ्यामव्यावृत्तेः साधारणमित्यर्थः ।
Nyā Ku Maka 62.29
Which is not removed from *sapakṣa* and *vipakṣa* is *asādhāraṇa*

असाधारणत्व
(a-sādhāraṇa-tva)
the state of not being a common i.e. a particular
1. *Nyā Ku 201.3*

२. लक्ष्यतावच्छेदकसमनियतत्वम् ।
Nyā Si Mu Kir 36.13
the state of being equally pervaded by delimitor of definitumness

३. यद्वा व्यापारवत्वमेवाऽसाधारणत्वम् ।
Nyā Si Mu Kir 6.13 or action itself

४. कार्यत्वातिरिक्तविशेषधर्मावच्छिन्नकार्यतानिरूपितकारणताशालित्वम् ।
Nyā Si Mu Kir 6.10
It is a state of possessing causeness described by productness delimited by a particular property other than productness

असाधारण्य
(a-sādhāraṇya)
the state of not being common
एकमात्रवृत्तित्वम्
Vyu 36.1

असाधुता
(*a-sādhutā*)
impropriety
Kār Ca 12.1

असाधुत्व
(*a-sādhu-tva*)
impropriety
1. *Ākhyā Vā 11.3*
२. महाजनपरिगृहीतव्याकरणस्मृतिनिषिद्धत्वम् ।
Tat Ci
the state of being rejected by grammar.

असाध्यत्व
(*a-sādhya-tva*)
the state of being not a probandum
Nyā Si Dī 13.15, 35.19, 35.26, 35.7; Abhā Vā (Gaṅ) 184.3

असामर्थ्य
(*a-sāmarthya*)
१. सहकारिसाकल्यं हि सामर्थ्यम् । तद्वैकल्यं चासामर्थ्यम्।
Nib (Ratna) 74.24
Totality of components is capability (absence of it is असामर्थ्य
२. वृत्त्यघटकपदार्थान्वितस्वार्थबोधकत्वे सति वृत्तिजन्यबोधोप्रकारताश्रयस्वार्थबोधकत्वम् । *(Nyā Ko)*
denoting meaning of its own which is locus of qualifierness belonging to knowledge produced by primary meaning. At the same time it denotes its primary meaning as related with the referents which are not components of the primary meaning. *Nyā Si Di 34.7*

असामानाधिकरण्य
(*a-sāmānādhikaraṇya*)
the state of not residing in the same locus
Tat Ci Di 261.5

असामान्यविशेषवत्व
(*a-sāmānya-viśeṣa-vatva*)
the state of not possessing generic character and particularity.
सामान्यादीनां त्रयाणामपि....असामान्यविशेषवत्त्वम्..।
Pra Pā Bhā 21.9

असिद्ध
(*a-siddha*)
unexampled, a kind of fallacious probans / reason
it is further divided into three :
१. आश्रयासिद्ध, २. स्वरूपासिद्ध, ३. व्याप्यत्वासिद्ध
१. लिङ्गत्वेनानिश्चितो हेतुः असिद्धः।
the probans which is not defined as mark is *asiddha*
२. असिद्धस्त्रिविधः । आश्रयासिद्धः स्वरूपासिद्धो व्याप्यत्वासिद्धश्च
Tar Sam 46.15, Tarka 79.29
३. व्यभिचारभिन्नः परामर्शविरोधी (दोषः) असिद्धिः, तद्वान् असिद्धः ।
Mani Kan 50.15
४. ये पुनर्व्याप्तिपक्षधर्मताविशिष्टहेतुस्वरूपज्ञायमान पूर्वोक्ता असिद्ध्यादयो दुष्टज्ञाप्तिप्रकारकादूषणानीति यावत्, तथाभूतः सोऽसिद्धः।
Tar Bhā 206.2
५. असिद्ध एक एव हेत्वाभास इति केचित्, व्याप्तिपक्षधर्मतातत्प्रमित्यन्यतमव्यातिरेकस्य सर्वत्र सत्त्वात्।
Nyā Rat 163.1, 183.4
६. तत्रानिश्चितपक्षवृत्तिरसिद्धः । अनिश्चिता संदिग्धा विप्रतिपन्ना वा ।
Nyā Bhū 309.1,
Nyā Sa 95.8
Nyā Mañ 284.1
असिद्ध हि नाम साध्यते न सिद्धम् ।
Nyā Mañ 179.14
७. परामर्शप्रतिबन्धकज्ञानविषयधर्मोऽसिद्धिस्तद्वानसिद्धः।
Tar Kau 38.8

८. असिद्धश्चतु:प्रकार: । तद्यथा- उभयासिद्ध:, अन्यतरासिद्ध:; संदिग्धासिद्ध:; आश्रयासिद्धश्चेति ।
Nyā Pra Sū 3.8

१. एकस्यरूपस्य धर्मि-सम्बन्धस्या-सिद्धौ सन्देहे वा असिद्ध: ।
Nyā Bin 3.57
When the relation with dharmin is doubtful or not established

२. धर्म्यसिद्धावप्यासिद्ध:- यथा सर्वगत आत्मेति साध्ये सर्वत्रोपलभ्यमानगुणत्वम् ।

3. *Nyā Bin 65*, When the धर्मि itself is not established.

४. एवमेषां त्रयाणां रूपाणांमेकैकस्य द्वयोर्द्वयोर्वा रूपयोरसिद्धौ संदेहे वा यथायोगमसिद्धविरुद्धा-नैकान्तिकास्त्रयो हेत्वाभासा: ।
Nyā Bin 3.109.

९) व्याप्तिपक्षधर्मतान्यतररहितो हेतु:
(*Pra Pa Bha*) See also साध्यसम

असिद्धत्व
(*a-siddha-tva*)

the state of being not established

१. लिङ्गत्वेनानिश्चितत्वमसिद्धत्वम् ।
Sapta Padā 119.20

२. व्याप्तिपक्षधर्मताविशिष्टज्ञानविषयाभावत्वं प्रत्येकाभाव-अनुगतमसिद्धत्वम् ।
Tat Ci P 1174.7, (Anu) 1838.10

३. तत्साध्यव्याप्यत्वप्रकारकप्रमाव्यतिरेकतत्पक्षधर्मता प्रकारकप्रमाव्यतिरेकान्यतरत्वमसिद्धत्वम् ।
Nyā Rat 180.6

असिद्धविषया
(*a-siddha-viṣayā*)

a kind of जाति, having *asiddha* (in probable) probans as its subject.

१. त्रिविधेयं जाति:- सिद्धविषया, असिद्धविषया, असदुक्तिका चेति । असिद्ध- नित्य: शब्द: श्रावणत्वात्, शब्दत्ववत् ।
Nyā Rat 200.5

(अनित्यसाधर्म्यात् प्रमेयत्वाद् अनित्य एव कुतो न भवति इति)

असिद्धव्याप्तिक
(*asiddha-vyāptika*)

describer of non-established *vyāpti*

ज्ञानत्वं च स्वतोऽसिद्धव्याप्तिकम्। निर्विकल्पके व्यभिचारादनवस्थापाताच्च ।
Tat Ci (Pratya) 862.3

असिद्धव्याप्तिकता
(*a-siddhavyāpti-ka-tā*)

the state of being describer of non-established pervasion.
Kir 95.20.

असिद्धि
(*asiddhi*)

inconclusive or unproved reason which obstructs the knowledge of parāmarśa.

१. परामर्शप्रतिबन्धकज्ञानविषयो धर्म: ।
(Tar Kau)(Nya Ko)

२. व्यभिचारादन्यपरामर्श प्रतिबन्धकतावच्छेद धर्मवत्त्वम्
Nya Mañ (Nya Ko)

३.उच्यते-साधारण्यकथितासाधारण्यानुपसंहारित्वाभिन्नं ज्ञानस्य विषयतया परामर्शविरोधितावच्छेदकं रूपमसिद्ध: *Tat Ci (anu) 1854.1*

४. असिद्धित्वं च साधारण्यभिन्नत्वे सति ज्ञानीयविषयतया परामर्शविरोधिताऽवच्छेदकत्वम्
Nyā Kau 323.20
अत्रोदयनेन 'व्याप्तस्य हेतो: पक्षधर्मतया प्रतीति: सिद्धि: तदभावोऽसिद्धि:' इत्यसिद्धिलक्षणमुक्तम् ,
Tar Bhā, 205:4; Nyā Sū, 2.1.45;
Tar Dīp Rā Rū , 300.8

असुरभिगन्ध
(*asurabhigandha*)

a smell which is not fragrant.
Tar Dī. Pra, 66:7

असूया
(*asuyā*)
jealousy, intolerance, Envy.
परगुणेषु अक्षमा असूया,
Nyā Mañ,71:6
असूया गुणिनि दोषाविष्करणम्,
Nyā Pra,131.14

अस्तित्व
(*astitva*)
beingness,
अस्तित्वम्-विधिमुखप्रत्ययविषयत्वम्, प्रतियोग्य-नपेक्षनिरुपणत्वमितियावत्,
Kir, 19:3; Nyā Lī, 310:5; Nyā Si Dī, 16.6

अस्पन्द
(*aspanda*)
non - moving
Tat Ci (Upa), 3:19

अस्मिता
(*asmitā*)
egoism
Nyā Bhū, 586.

अस्वामिक
(*asvāmika*)
that not belonging to the owner
Pad Maṇ, 32:19

अहङ्कार
(*ahaṅkāra*)
pride, self-egosim, thinking of one self.
गर्वहेतुरभिमानोऽहङ्कारः।
Nyā Pra,109:12; Kir, 85:9

अहङ्कारनिवृत्ति
(*ahaṅkāranivṛtti*)
cessation of pride, egoism.
Nyā Sū, 4.2.1

अहन्
(*ahan*)
day time
संपूर्णदिव्यमण्डलदर्शनयोग्यः कालः।
(Vai. Upa) , (Nyā Ko.)

अहिंसा
(*ahimsā*)
harmlessness, non-violence.
अत्राहिंसाशद्वेन हिंसाविरोधिव्यापारो विवक्षितः,
Tar Dī Pra, 400:16

अहेतुक
(*ahetuka*)
not becoming a *hetu* (reason), groundless, causeless. *Tat Ci, 676:2*

अहेतुकत्व
(*ahetukatva*)
the state of being not becoming a *hetu* (reason), The state of being non-groundless or causeless.
Tat Ci(Gādā), 695:15; Prāmā Vār, 101:5

अहेतुत्व
(*ahetutva*)
the state of being a non-cause on non-reason. *Vidhvā, 73:33, 34; Tat Ci (Pratya) 88:2; Tat Ci 337:2*

अहेतुसमा
(*ahetusamā*)
to establish something as a non reason on the basis of *a hetu* which is not possible at all.
कालत्रयेऽपि हेतुत्वासम्भवेनाहेतुत्वकथनमहेतुसमा,
Nyā Pra, 158:14
त्रैकाल्यासिद्धेर्हेतोरहेतुसमः।
Nyā Sū, 5.1.18; Tar Sam Di. Pra, 346:6

अहोरात्र
(*ahorātra*)
day & night
Nyā kaṇ, 123:3

आ

आकरज
(*ākaraja*)
mineral (fire) metal i.e. gold etc.
निरिन्धनं तेज आकरजम् ।
Sapta Padā, 94:7
अनुभयेन्धनतेजः आकरजम्, सुवर्णरजतमण्यादि,
(Nyā Pra, 55:10); Pra pā Bha, 52:2;
Kir, 52:5 ; Tar Saṁ, 8:10;
Tar Sam Dī Pra, 77:10

आकर्षण
(*ākarṣaṇa*)
a force that attracts the other end.
आकर्षणं नाम एकदेशग्रहणसाहचर्येण यदवयविनो देशान्तरप्रापणम् पूर्ववत् ,
Nyā Sū Bhā Vār, 242:46;

आकस्मिकतापत्ति
(*ākasmikatāpatti*)
contingency of the state of being sudden or immediate.
Tat Ci, 550:1

आकस्मिकत्व
(*ākasmikatva*)
the state of being a sudden (effect).
ND , 958-61

आकस्मिकी
(*ākasmikī*)
something which is a cause that is not a regular one.
यत्किञ्चित्कारणानियम्येत्यर्थः।
Nyā Si Mu Rā R, 13:29

आकांक्षा
(*ākāṅkṣā*)
1. One of the causes of verbal understanding.
   आकांक्षा योग्यता- सन्निधिश्च वाक्यार्थज्ञानहेतुः ।
   Tar Sam, 52:17; Tar Bhā, 87:2
2. Expectancy
   गुणक्रियाद्यशेषविशेषजिज्ञासायामपिपदस्मारित विशेषजिज्ञासा आकांक्षा,
   Nyā Ku,393:1
   यत्पदेन विना यत्पदस्यान्वयाननुभावकत्वं तेन पदेन सह तस्याकांक्षेत्यर्थः ।
   Nyā Si Mu, 348-49:1-3
   येन पदेन विना यत्पदस्यान्वयाननुभावकत्व तत्पदे तत्पदसमभिव्याहारः आकांक्षा
   Nyā Pra, 114:7
   पदस्य पदान्तरव्यतिरेकप्रयुक्तान्वयाननुभावकत्वमाकांक्षा, *Tar Saṁ, 52:17*
   यत्पदस्य यत्पदाभावप्रयुक्तमन्वयबोधाजनकत्वं तत्पदसमभिव्याहृततत्पदत्वं आकांक्षेत्यर्थः।
   Tar Saṁ Dīp (Pra), 255:15
   अव्यवहितोत्तरत्वादिसंबन्धेन यत्पदे यत्पदप्रकार-ज्ञानव्यतिरेकप्रयुक्तो यादृशशाब्दबोधाभावस्ता-दृशशाद्बबोधे तत्पदे तत्पदवत्त्वमाकांक्षा ।
   Tar Saṁ Nyā Bo, 53:7
   यस्य पदस्य येन पदेन विनान्वयानुभवजनकत्वं नास्ति, तस्य पदस्य तेन पदेन समभिव्याहारादाकांक्षा,
   Tar Kau,45:4-6.
   स्वरूपयोग्यत्वे सत्यजनितान्वयबोधकत्वमाकांक्षा,
   Tar Kā,85:15
   आकांक्षा तु एकपदव्यतिरेकप्रयुक्तान्वयबोधाभाव प्रयोजकव्यतिरेकप्रतियोगित्वं द्वितीयपदस्य,... पदयोः पौर्वापर्यमाकाङ्क्षेति वस्तुगतिरिति नवीनाः।
   Maṇi Ka, 70:9; Nyā Lī Pra,528:42;
   Pad Vā Rat, 207:2, 353:3, 360:8.

आकाङ्क्षाजनकत्व
(*ākāṅkṣājanakatva*)
the state of being the producer of expectany (of a word)
Tar Bhā ,90:4

आकांक्षाज्ञान
(*ākāṅkṣājñāna*)
the knowledge of expectancy of a word.
Śak Vā, 39:2

आकाङ्क्षानियम्यत्व
(*ākāṅkṣāniyamyatva*)
the state of being regulated by the expectancy.
Vidh Vā, 32

आकाङ्क्षानिरूपकसम्बन्ध
(*ākāṅkṣānirūpakasambandha*)
the relationship which determines the expectancy (between words)
परस्परसमानाधिकरणद्वयावृत्तिपर्याप्तिरेवाकांक्षा निरुपकः सम्बन्धः।
Vyu Vā, 219:6

आकाङ्क्षानिवर्तकत्व
(*ākāṅkṣānivartakatva*)
the state of being the dispeller of the expectancy.
Tat Ci Gādā, 1462:17

आकांक्षावाद
(*ākāṅkṣāvāda*)
the chapter on dialogue on *ākāṅkṣā*.

आकाङ्क्षाविगम
(*ākāṅkṣāvigama*)
disappearance of expectancy.
Nyā Rat, 234:2

आकाङ्क्षाविरह
(*ākāṅkṣāviraha*)
absence of expectancy.
Nyā Ra, 154:3, 156:6, 69:4;Vidh Vā,25, 33

आकाङ्क्षावैचित्र्य
(*ākāṅkṣāvaicitrya*)
manifoldness in the expectancy (and a word)
Tat Ci Dī, 1558:17; Ākhyā Vā, 25:3

आकार
(*ākāra*)
form, shape
Nyā Ko.

आकारक
(*ākāraka*)
possessing of a particular shape or form.
Maṇi Ka,40:14; Pad Vāk Rat,137:2

आकारकप्रतीति
(*ākarakapratīti*)
knowledge of possessing this type of shape or form.
A va Nir Jāga, 152:9

आकारत्व
(*ākāratva*)
the state of being a partuclar form or shape.
Nyā Ko,

आकाश
(*ākāśa*)
1. Sky, ether, one of the nine *dravyas*
   Tar Saṁ, 3:15; Tarkā,3:29
2. The material cause of sound.
   शद्वगुणकमाकाशम्,
   Sapta padā, 64:18; Tar Bhā, 143:6; Nyā Si Mu, 147:2; Tar Sam, 11:7;

Tar Sam Dī,11:8; Tar Kau, 7:1
शब्दसमवायिकारणमाकाशः,
Nyā Pra,58:8

आकाशगोचर
(*ākāśagocara*)
resorting to ākāśa.
Vidh Vā, 94:24

आकाशत्व
(*ākāśatva*)
skyness,the locus of sound.
आकाशत्वं शब्दाश्रयत्वम्,
Nyā Si Mu, 147:4
आकाशत्वं हि शब्दसमवायिकारणत्वम्,
Tar Saṁ Dī Pra, 127:25;
Tar Bhā . 145:6

आकाशधर्म
(*ākāśadharmà*)
property of ākāśa
Nyā Sū,4.2.22

आकुञ्चन
(*ākuñcana*)
contraction, one of the five types of motion.
Pra pā Bha, 15:3, Tar Saṁ, 5:15
आकुञ्चनत्वजातिमत् वक्रत्वापादकं कर्म आकुञ्चनम्
Sapta padā, 83:15
शरीरसन्निकृष्टदेशसंयोगानुकूलो व्यापारः आकुञ्चनम्
Nya si Mu(Kir), 41:20
शरीरसंन्निकृष्टसंयोगहेतुराकुञ्चनम् ।
Tar Saṁ 60:12
वक्रत्वसंपादकमाकुञ्चनम् ।
Tar Saṁ Dī, 60:16
आभिमुखदेशसंयोगासमवायिकारणं कर्म आकुञ्चनम्।
Nyā pra, 77:12

आकुञ्चनत्व
(*ākuñcanatva*)
contractionness
यत्रतिर्यक्पतननिःक्रियाभिमुखं तत्र तस्याकुञ्चनत्वम् ,
Nyā Lī Pra Kā, 680:24;
Nyā Lī Kaṅthā, 680:13

आकुल
(*ākula*)
confounded, afflicted
Nyā Lī Kaṇṭhā, 5:11

आकृति
(*ākṛti*)
form, shape, the revealer of a universal
आकृतिर्जातिलिङ्गाख्या
Nyā Sū, 2.2.68
Nyā Sū , 2.2.63
यया जातिर्जातिलिङ्गानि च तामाकृतिं विद्यात्।
Nyā Sū Bhā, 156:2-6; Nyā Si Dī, 17:21;
Vidh Vā , 25.

आकृतिसामान्यवादिन्
(*ākṛtisāmānyavādin*)
one who establishes *ākṛti* as a *jāti* (*sāmānya*)
Pramā Vār, 223:5

आक्षिप्त
(*ākṣipta*)
that which is understood.
Pramā Vār, 250:3

आक्षेप
(*ākṣepa*)
doubt, objection, blame. throwing off, presumption (अर्थापत्ति)
आक्षेपश्चानुमानमर्थापत्तिः,
Śak Vā, 183:4; NyāKo

आक्षेप्याक्षेपकभाव
(*ākṣepyākṣepakabhāva*)
the relationship of doubter and doubted
Nyā Si Dī, 15:18

आख्यात
(*ākhyāta*)
personal suffix
धात्वर्थेन विशिष्टस्य विधेयत्वेन बोधने । समर्थः स्वार्थयत्नस्य शब्दो वाऽख्यातमुच्यते ।।
Śab Śak Prakā P 395:7
(A word, linguistic element that expresses function or व्यापार / function in general.)
धातोरर्थः फलम्, अनुकूलव्यापारो व्यापारमात्रं वाऽख्यातस्य,
Ākhyā Vā P 30:1; Maṇi Kaṇ P 86:1; Tar Saṇ Dt Pi Prakā P 381:2; Kār Ca P 11:18;26; Kar Ca P 12:19
आख्यातस्य कृतिरर्थः।
Tar Sam Dī Rā Ru P 334:17; Kār Ca P 56:20

आख्यातत्व
(*ākhyātatva*)
the property of being a personal suffix
Ākhyā Vā P 10:5

आख्यातार्थ
(*ākhyātārtha*)
meaning of personal suffix.

1. Creative function is the meaning of personal suffix.
   Akhyā Vā P. 6:5; Kār Ca P 11:25
   Number, Tense and the locus of an
2. Effort are the meanings of personal suffix *Akhyā Vā P 35:3*
3. Effort is the meaning of personal suffix *Vyu Vā P 197.*

आगम
(*āgama*)
scriptures (as a means of valid cognition) not depending on any other means.

१. यत्र शब्दप्रत्ययादेव तत्प्रणेतृपुरुषप्रत्ययादेव वा अर्थतथात्वमुपायान्तरानपेक्षमवगम्यते स आगम एव। ..
   Nya Man P 374:15
   Means of valid cognition of the objects beyond the reach of perception.
२. समयबलेन सम्यक्परोक्षानुभवसाधनमागमः ।
   Nyā Sā P 66:6; Nyā Bhū P 379:3; Nyā Sā P 80:4; Tat Ci (Pratyaksa) P 72:3; Pad Tat Nir P 74:3; Nyā Rat, P 243:23; Pad Man P 3:3; Tar Sam Nyā Bo P 2:15
3. Particular system or tradition
   Nyā Pra Sū P 2:19;
   Nyā Pra Sā Vṛ P 20:12

आगमप्रवृत्ति
(*āgama-pravṛtti*)
inclination as per the Vedic Injunction
Pramā Vār P 588:3)

आगमप्रसिद्धि
(*āgama-prasiddhi*)
knowledge from the Vedas/scriptures
Pra Pā Bhā Kira P 60:1

आगमबाधितत्व
(*āgama-bādhitatva*)
the state of being contradicted by a Vedic Statement. *Pra Pā Bhā P 233:2*

आगममूलत्व
(*āgama-mūlatva*)
the property of having scriptures as the source.
Pra Pā Bhā Kir P 3:2;
Tat Ci (Maṅgalavāda) P 72:3

आगमविरुद्ध
(*āgama-viruddha*)
contradictory to text
Nyā Pra Sū 2.19;
Nyā Pra Sū Vṛ 20:12

आगमविरोधिन्
(*āgama-virodhin*)
contradictory to the scriptures/sacred lore
Pra Pā Bhā P 225:22

आचार
(*ācāra*)
action / activity / behaviour/ an object of inclination *Nyā Ko*
Tar Saṁ Dī Pra P 3:26 ; P 260:25; Tat Ci (Maṅgalavāda) P 112:1 ; P 106:1

आचारजनकज्ञान
(*ācāra-janaka-jñāna*)
knowledge that produces an action
Tat Ci (Maṅgalavāda) P 107:3

आचारमूलत्व
(*ācāramūlatva*)
the state of being based on(a particular) behaviour(of the Śiṣṭas)
Tat Ci (Śabdakhaṇḍa) P 1-2

आचारानुमितवेद
(*ācāra-anumita-veda*)
a Vedic sentence infered on the basis of *ācāra* i.e. behaviour (of the Śiṣṭas)
Tat Ci (Maṅgalavāda) P 41:2

आत्मगुण
(*ātma-guṇa*)
the quality of the soul.
the quality of the soul : 1) cannot be perceived by an external sense - organ. 2) cannot be perceived by another person / soul, 3) It is inherent in the soul and 4) It is known to be associated with the first person (अहङ्कार)
Pra Pā Bhā P 71:11; Pra Pa Bha P 259:4

आत्मत्व
(*ātmatva*)
the property of being soul/the generic character residing in the soul, which is a delimitor of the *samavāyikāraṇatā* of pleasure, pain etc.
आत्मत्वजातिस्तु सुखदुःखादिसमवायिकारणतावच्छेदकतया सिद्ध्यति।
Nyā Si Mu P 156:4; Nyā Si Mu P157:1; Pad Maṇ P 9:16; Pan Man P 20:13; Vidh Vā P 73:30; Nyā Si Dī P 20:10

आत्मन्
(*ātman*)
the Soul. substratum / locus of knowledge, desire, aversion, effort, pleasure, pain etc.
इच्छाद्वेषप्रयत्नसुखदुःखज्ञानानि आत्मनो लिङ्गम् ।
Nyā Sū 1.1.10
ज्ञानाधार आत्मा।
Nyā Lī P 758:4; Tar Sam P 12:11; Nyā Pra P 60:12
तत्राऽऽत्मा सर्वस्य द्रष्टा, सर्वस्य भोक्ता, सर्वज्ञः सर्वानुमानी। (तस्य भोगायतनं शरीरम् । भोगसाधनानीन्द्रियाणि। भोक्तव्या इन्द्रियार्थाः। भोगो बुद्धिः।)
Nyā Sū Bhā P 22:8-9
A substance possessing the universal *ātmatva* i.e. the property of being a soul.
Pra Pā Bhā P 84:14; Sapta Padā P 67:24 (24); Tar Bhā P 150:3 ; 118:5;
Tar Kau P 8:5
The soul is eternal.
Nyā Sū 3.1.4 & 3.1.5; Nyā Sū Bhā P 170:14-20; ibid P 172:1-7

Nyā Si Mu P 169:3
The soul is all-pervasive/omnipresent
Pad Maṇ P3:7
Souls are many
Tar Bhā P 150:3; Tra Bhā P 118:5
The soul is of two types : *jīvātman & paramātman* *Tarkā P 6:20*
The soul is the agent, presiding over the sense-organs etc.
Nyā Si Muk P.156:3; Nya Si Muk P 158:1;3
The soul is an entity in the other world
Nyā Bhū P 549:19

आत्मनेपदत्व
(*ātmanepadatva*)
the property of being an *ātmanepada*.
Ākhyā Vā P 10:5

आत्मविशेषगुण
(*ātma-viśeṣaguṇa*)
the special qualities of the soul.
एते च बुद्ध्यादयोऽधर्मान्ता भावना चात्मविशेषगुणाः।
buddhi, sukha, duhkha, icchā, dveṣa, prayatna, dharma, adharma, bhāvanā are the special qualities of the soul.
Tar Bhā P 177:5; Tat Ci P 877:8
(व्यतिरेक्यनुमानम्)
Viṣa Vā P 1:1; Tar Bhā P 175:4

आत्मसंवेदन
(*ātma-saṁvedana*)
knowledge (perceptual cognition) of *ātman* (the soul)
सर्वाचितचैत्तानामात्मसंवेदनम्।
Nyā Bin 1.10 (P64:2)
चित्तम् अर्थमात्रग्राहि । चैत्ता विशेषावस्थाग्राहिणः सुखादयः। ... । नास्ति सा काचित् चित्तावस्था यस्मामात्मनः संवेदनं न प्रत्यक्षं स्यात् ।
Nyā BinṬī P 64:3-6.

आत्मसंस्कार
(*ātma-saṁskāra*)
the impression on the soul
आत्मसंस्कारः पुनः अधर्महानं धर्मोपचयश्च।
Nyā Sū Bhā P 309:5-7.)

आत्मसाक्षात्कार
(*ātma-sākṣātkāra*)
direct (perceptual) cognition of the soul.
Nyā Rat P 165:3

आत्मानुमान
(*ātmānumāna*)
inference of the soul.
Tat ci (Anumāna) P 1089:9

आत्माश्रय
(*ātma-āśraya*)
depending upon itself/oneself. It is a fault, contingency that requires the knowledge of 'X' to explain 'X'
तत्र स्वस्य स्वापेक्षणे बाधकस्तर्क आत्माश्रयः।
Nyā Rat P 36:6

१. स्वस्य स्वापेक्षापादकः प्रसङ्गः।
Nyā Ko.
२. स्वस्य स्वापेक्षितत्वे अनिष्टप्रसङ्गरूपो दोषः
Gau. Vṛ 1.1.40. (Nyā Ko)
३. स्वज्ञाने स्वज्ञानापेक्षया आत्माश्रयः।
(Nya Ko)
See also for refs.
Nyā Rat P 145:9;
Pad Vāk Rat P 278:1;
Pad Maṇ P 18:20;
Abhā Vā P 179:10

आत्यन्तिक
(*ātyantika*)
absolute
Maṇika P 58:15

आत्यन्तिकत्व
(*ātyantikatva*)
the property of being *ātyantika*.
किमात्यन्तिकत्वम्?तज्जातीयात्यन्ताभावविशिष्टत्वम्।
Ātmatat Vi P 437:1
the property of possessing the absolute absence of the same (i.e. pain : duḥkha)
आत्यान्तिकत्वं च स्वसमानाधिकरणदुःखासमानकालीनत्वम्
the property of not being present in the same time with *duḥkha*
Mani Kan P 58:15
See also
Pra Pā Bhā Kira P 5:4; Pra Pā Bhā Kira P 6:7; Nyā Si Dī Kira P 38:1

आदि
(*ādi*)
beginning/ production
उत्पत्तिः। परस्मिन् सति यस्मात्पूर्वो नास्ति स आदिः।
Nyā Ko.
कारणमत्र आदीयते अस्मात् इति व्युत्पत्तिः द्रष्टव्या
Nyā Sū Bhā on Nyā Sū 2.2.14 (P ?)

आद्यत्व
(*ādyatva*)
the property of being the first one.
आद्यत्वमिह स्वसमानाधिकरणपतनप्रतियोगिकध्वं-सासमानकालिकत्वम्।
Here (in this particular context) *ādyatva* stands for "not being present in the same time with the absence (destruction) the counter positive of which is *patana* falling)
Tar San Dī pi Pra P. 111:6

आधार
(*ādhāra*)
locus / substratum
Nyā LT 73:1

आधारता
(*ādhāratā*)
locusness/substratumness/ the state of being a locus. *Nyā Ko ., Maṇi Ka. P20:5*

आधारतावच्छेदक
(*ādhāratā-avacchedaka*)
the delimitor of the locusness.
Na Nyā Sys Log. P. 33:10

आधारत्व
(*ādhāratva*)
the property of being a locus.
Nyā LīKaṇṭhā P . 26:6

आधारत्वविषयता
(*ādhāratva-viṣayatā*)
the contentness in the form of locusness
See (viṣayatā)
Tat Ci Gādā (anumitiprakaraṇa) P. 85:28

आधारवाचिन्
(*ādhāra-vācin*)
the expressor/denotor of the meaning locus.
Śab Śak Prakā P 349:1

आधारसप्तमी
(*ādhāra-saptamī*)
the locative case ending denoting the (a) locus.
आधारसप्तम्या आधेयत्वमर्थः।
the locative case-ending denoting the locus (actually) means the locatedness (i.e. the state of being located.)*Vyu. Vā P 187*

आधाराधेयभाव
(*ādhāra-ādheya-bhāva*)
(the relation in the form of) the state of being a locus and (the state of being) a located.

Nyā Lī P 26:1; Nyā Lī P 706:6; Abhā Vā P 173:6; Abhā Vā (Gaṅgeśa) P 183:19; Abhā Vā (Gaṅgeśa) P 174:5; Abhā Vā (Gaṅgeśa) P 186:4; Viṣa Vā P 1:10; Nañ Vā P. 189:6; P 193:3

this relation is different from *saṁyoga* or *samavāya*.

Vyu Vā P 187,

आधाराधेयभावसंसर्गक

(*ādhāra-ādheya-bhāvasaṁsargaka*)

the describer of the relation in the form of the state of being a locus and (the state of being) a located.

Tat Ci Gāda (viśeṣavyāptiprakaraṇa) P. 579:20

आधार्याधारभूत

(*ādhāryādhāra-bhūta*)

those two which are in the form of locus and located *Pra Pā Bhā P 18:1*

आधिक्य

(*ādhikya*)

extraness/ the state of being more than logically necessary.

Vidh Vā P 73:4; Vidh Vā P 76:20

आधुनिक

(*ādhunika*)

modern

Tat Ci (Maṅgala) P 111:3; Śab Śak Prakā P 154:4; Tar Saṅ Dī Rā Ru P 11:14

आधुनिकसङ्केत

(*ādhunikasaṅketa*)

modern convention

Śab Śak Pra, 122:4; Tat Ci (Gada), 885:13; Śak Vā, 78:6, 67:5; Tar Sam Dī Pra, 255:18

आधुनिकसंकेतज्ञान

(*ādhunikasamketajñana*)

knowlege of modern convention,

Śak Vā, 13:2

आधुनिकसङ्केतशालिन्

(*ādhunikasaṅketaśālin*)

that (word) which possesses the modern convention,

Tat Ci (Gādā), 57:29

आधुनिक सङ्केतित

(*ādhunikasaṁketita*)

having modern convention,

Tar Sam Di Pi Rā Ru, 316:6

आधेय

(*ādheya*)

superstratum, contained, *Tar Bhā, 90:1*

आधेयता

(*ādheyatā*)

1. Superstratumness,
   Vidh Vā, 33, Tar Sam Di Rā, 224:4; 334:19, 82:12, Sak Va, 131:8
2. A self linking relation
3. Qualifierness in particular,
   प्रकारताविशेष इति केचित् (ग. पक्ष)
   Nyā Ko
   सविषयार्थकधातुसंवलिता सप्तमीविशेष्यता-निरुपकप्रकारतास्वरुपं वैज्ञानिकीमाधेयतामभिधीयते,
   Pad Vā Rat, 830:4

आधेयत्व

(*ādheyatva*)

1. Superstratumness,
   Ākhyā Vā, 16:1, 25:3, 28:3; Śak Vā 131:5, Nyā Lī Kan 26:6; Tar Sam Dī Rā Ru, 358:9; Kār Ca, 79:10, 81:19, 81:5.

2. A particular self linking relation, आधेयत्वम् अधिकरणत्वं च विलक्षणप्रतीतिसाक्षिकः स्वरुपसम्बन्धविशेषः
Kār Ca, 78:21
आधेयत्वं संसर्गः *Vyu Vā, 257:2*

आधेयशक्ति
(*ādheyaśakti*)
contained power,
Nyā Si Mu (Kir), 28:9;
Nyā Ku, 125:2;
Tar Sam Dī Pra, 367:4; Nyā Si Dī, 28:1

आध्यात्मिकवायु
(*ādhyātmikavāyu*)
spiritual air or breathing,
आध्यात्मिकः वायुः- प्राणाख्यः
Nyā Si Mu Di, 119:9; Kir, 40:2.

आनन्तर्य
(*ānantarya*)
Uninterupted, non-interruption, अव्यवधानम् (वाच.)
Nyā Ko.

आनन्त्य
(*ānantya*)
many foldness,
Pad Vā Ra , 537:4,344.

आनन्द
(*ānanda*)
happiness, joy, pleasure
Nyā Si Mu, 173:2, 174:1;
Tar Dī Pra, 92-93

आनन्दविशेष
(*ānandaviśeṣa*)
a particular happiness or joy or pleasure,
Nyā Pra, 108:9

आनुपूर्वी
(*ānupūrvī*)
one after the other, order,
तदुत्तरत्वविशिष्टतदुत्तरत्वादिः *Nyā Ko*
Nyā Si Mu Di, 8:10;
Śak Vā, 108:2;
Gadā, 581:20; Tar Sam DīRā Ru, 90:15.

आनुपूर्वीक
(*ānupūrvīka*)
relating to an order as one after the other,
Pa Vā Rat, 322.

आनुपूर्विविरह
(*ānupūrvīviraha*)
devoid of order as one after the other,
Gādā, 581:22

आनुभविक
(*ānubhavika*)
relating to an experience, experiencable,
Nyā Si Mu Di, 55:12

आनुभविकत्व
(*ānubhavikatva*)
the state of being experiencable, the state of being related to experience,
Vyu Vā, 24,31

आनुभविकत्वविरह
(*ānubhavikatvaviraha*)
devoid of the state of being related to experience, devoid of the state of being experiencable,
Gādā 762:21

अनुभावकशक्ति
(*anubhāvakaśakti*)
power to express primary meaning,
Pad Vā Rat, 381

आनुमानिक
(*ānumānika*)
inferable, relating to inference,
Pad Tat Nir, 53:3;
Pra Samu, 95-27

आनुशासनिक
(*ānuśāsanika*)
relating to rule or norm,
Pad Man, 11:11

आनुषङ्गिकम्
(*ānuṣaṅgikam*)
secondary, occasional, incidental, a particular effect having no purpose and occured occasionally,
उद्देश्यान्तरप्रवृत्तस्य तत्कर्मनान्तरीयकतया प्राप्तःप्रासङ्गिकोनुद्देश्यः कार्य विशीदः
(वाच.), *Nya Ko*;
Nyā Si Mu Kir, 8:6

आन्तरत्व
(*āntaratva*)
the state of being internal; the state of being the object of knowledge caused by what is not caused by the external sense-organ,
बहिरिन्द्रियाजन्यजन्यसाक्षात्कारविषयत्वमान्तरत्वम्
Nyā Lī Pra, 315:16

आन्वीक्षिकी
(*ānvīkṣikī*)
logic, science of enquiry, Science of reasoning, art of debate,
the Science which deals with the inference of those what is known already by inference and verbal testimony,
प्रत्यक्षागमाभ्यामीक्षितस्य अनु ईक्षणमन्वीक्षा तया प्रवर्तते इति आन्वीक्षिकी न्यायविद्या न्यायशास्त्रम्,
Nyā SūBhā on Nyā Sū I.1.1
प्रत्यक्षागमाभ्यामीक्षितस्य अन्वीक्षणं अन्वीक्षा अनुमानमित्यर्थः तद्व्युत्पादकं शास्त्रं आन्वीक्षिकी,
Nyā Mañ, 9:11; Nyā Bhū, 71:12

आपत्ति
(*āpatti*)
contingency, entering into a condition,
Nyā Lī , 136:4, Kār Ca, 37:46, 59:77.

आपादक
(*āpādaka*)
causing others to come,
Pad Vā Rat, 539:4

आपादकाभाव
(*āpādakābhāva*)
absence of causing others to come,
Tat Ci (Pratyakṣa) 825:6

आपाद्यप्रतियोगिन्
(*āpādyapratiyogin*)
the counter positive of what is to be caused or produced, *Gādā, 683:17*

आपाद्यव्यतिरेकनिर्णय
(*āpādyavyatirekanirṇaya*)
accomplishment of what is not to be caused,
Maṇi Ka, 36:1

आपेक्षिक
(*āpekṣika*)
dependant
अपेक्षाकृतमापेक्षिकम्
NyāSūBhā,265:9; Kār Ca, 23:26,
Nyā Mañ, 31:15

आपेक्षिकत्व
(*āpekṣikatva*)
the dependentness,
Nyā Sū, 4.1.31

आप्त
(āpta)

1. Trust worthy person, who speaks the truth,
   आप्तवाक्यं शब्दः; आप्तस्तु यथार्थवक्ता।
   Tar Sam, 50
   आप्तः खलु साक्षात्कृतधर्मा यथादृष्टस्यार्थस्य चिख्यापयिषया प्रयुक्त उपदेष्टा साक्षात्करणमर्थस्याऽऽप्तिः। तया प्रवर्तते इत्याप्तः।
   Nyā Sū Bhā 21:4-6; Nyā Bhā Vār, 61:6-7,
2. He who possesses true knowledge of true meaning of the sentence.
   प्रकृतवाक्यार्थगोचरज्ञानवानाप्तः *Tar Kā 84*
   प्रयोगहेतूभूत यथार्थज्ञानवान् आप्तः
   Nyā Pra, 100:15, Nyā Bo, Nyā Ko.
   प्रकृतवाक्यार्थयथार्थज्ञानवान्,
   Nya Ko.
3. A person who instructs the object as it is,
   आप्तस्तु यथाभूतस्यार्थस्योपदेष्टा *Tar Bhā 87:1,*
   यथाभूतस्याबाधितार्थस्योपदेष्टा पुरुषः,
   Nyā Ko (तर्क. भा. १७, प्र.प्र., सि.च ४.३०)

आप्तत्व
(āptatva)

the state of being he who possesses true knowledge,
आप्तत्वं यथार्थज्ञानवत्वम्,
Tat Ci (Śab) Pt 1,75:19
आप्तत्वं प्रयोगहेतूभूते यथार्थज्ञानवत्वम्,
Tar Saṁ Nyā Bo 54:16

आप्तप्रामाण्य
(āptaprāmāṇya)

validity of source of knowlege of a trustworthy person, *Nyā Sū Bhā, 124:2; Nyā Sū Bhā Vā,. 273:8-13*

आप्तवचन
(āptavacana)

sentence or statement of a trustworthy person,
Pra Pā Bhā , 214:26

आप्तवाक्य
(āptavākya)

sentence of a trustworthy person, sentence uttered by a person who has the true knowledge as the cause of usage,
Nyā Si Mu (Kir), 296:6;
Pad Vā Rat, 127,343

आप्तवाद
(āptavāda)

dialogue of a trustworthy person,
Pramā Vā, 393:5

आप्तोक्तता
(āptoktatā)

the state of being a saying of a trustworthy person,
Śab Śak Pra, 22:3

आप्तोक्तत्व
(āptoktatva)

the state of being a saying of a trustworthy person,
Tar Dī Rā Ru, 349:5

आप्तोपदेश
(āptopadeśa)

instruction of a trustworthy person, or word used for true knowledge of a true sentence meaning,
प्रकृतवाक्यार्थयथार्थज्ञानप्रयुक्तः शब्दः,
Nyā Ko
Nyā Rat, 50:9, 18:1

आभास
(ābhāsa)
a point of defeat,
1. Finding the fallacings asiddha 'not established' etc. in case of deviations,
व्यभिचारादावसिध्याद्युद्भावनम्
Nyā Ko, 45.2.22,
2. Cause of invalid knowlege,
अप्रमाज्ञानहेतुः *Nyā Ko*
3. Opposite or contradictory,
प्रतिकूलःविरुद्धो वा, *Nyā Ko*
4. Erroneous cognition, भ्रमः
Nyā Ko
5. An object of knowledge,
ज्ञानविषयः
Nyā Ko

आभासत्व
(ābhāsatva)
1. The state of being which produces invalid knowledge knowlege
आभासत्वं आभासत्वम्,
Gādā, 1880:8;
Tat Ci (Anu), 1872:4
२. अङ्गवैकल्यं आभासत्वम्,
Sap Padā, 119:11

आभिलाषिक
(ābhilāṣika)
relating to desire,
Pramā Sam, 95:27

आमन्त्रितत्व
(āmantritatva)
the state of being what is to be known by that sentence which is felt to be ignored and which produces the knowledge having ones own dutyness on qualifien,
स्वकर्तव्यत्वप्रकारकधीजनकं प्रत्याख्यानार्हं यद् वाक्यं तत्प्रतिपाद्यत्वम्,
Śab Śak Pra. See Nya Ko

आमुष्मिकफल
(āmuṣmikaphala)
hevenly result,
Tat Ci (मंगलवाद) *64, 57-58*

आम्नाय
(āmnāya)
1. Proper recitation (of Veda)?
सम्यगभ्यासः *Nyā Ko*
सम्यक्पाठः *Nyā Ko*
2. Veda
Nyā Ko; Maṇi Ka, 72:13;
Pra Pā Bhā, 210:10

आम्नायप्रामाण्य
(āmnāyaprāmāṇya)
validity of Veda,
Kir Va, 9:16.

आभ्यासिकी
(ābhyāsikī)
a variety of *pravṛtti*
Nyā Mañ, 428:16

आयतन
(āyatana)
delimitor
आयतनं अवच्छेदकम्
Tar Saṅ Dī Pra, 70:14

आरब्ध
(ārabdha)
beginning, commence.
Kir Va (KV), 41:3;
Padā Ni, 35:2

आरब्धकर्म
(*ārabdhakarma*)
the action which one performs to get some merit or demerit, work that leads to get unseen result.
Nyā Ko

आरब्धता
(*ārabdhatā*)
the state of being that which (the work) has begun. *Nyā LīVi Pra, 443:18*

आरब्धव्यापारक
(ārabdhavyāpāraka) adj.
that which possesses the intermediate factor of the actions which have beginning.
Maṇ Ka, 60:7

आरम्भ
(*ārambha*)
commencement, beginning, starting place.
ज्ञातुः ईप्साप्रयुक्तस्य सुखसाधनावाप्तये समीहाविशेषः।
Nyā Bhā, 1.1.1.

आरम्भक
(*ārambhaka*)
having a beginning or starting point.
Pra Pā Bhā, 109:11; Kar Cā, 36:44

आरम्भककाल
(*ārambhakakāla*)
time having a beginning.
Pra Pā Bhā, 156:2

आरम्भकत्व
(*ārambhakatva*)
the state of being possessing a beginning.
Kir Va, 40:10;
Nyā Si Dī, 8:20, 8:17

आरम्भण
(*ārambhaṇa*)
Nya Kan, 187:12

आरादुपकारक
(*ārādupakāraka*)
a distant factor which is a cause of producing some result.
Nyā Mañ, 33:4; Kir Va, 9:1

आराधन
(*ārādhana*)
accomplishment, worship, adoration.
Nyā Ko.

आरोप
(*āropa*)
superimposition, false.
Nyā Rat, 20:1;
Tat Ci (Abhā Vā), 188:6
Tat Ci
(Anythākhyāti Vāda siddhānta p.) 489.

आरोपजनकत्व
(*āropajanakatva*)
the state of being the producer of superimposition.
Tat Ci Gādā, 631:18.

आरोपनियम
(*āropaniyama*)
rule of superimposition, factor responsible for superimposition.
Tat Ci, 448.

आरोपविषय
(*āropaviṣaya*)
the object of superimposition.
Nya Li kan, 444:19

आरोपाधिकरणत्व
(*āropādhikaraṇatva*)
the state of being the substratum or locus of superimposition.
Nyā Li Vi Pra, 448:23

आरोपितत्व
(*āropitatva*)
the state of being superimposed.
Nyā Li Vi, 402:5

आरोप्यव्यावर्तक
(*āropyavyāvartaka*)
the distinguisher of the superimposed.
Nyā Li Vi, 442:2

आर्थ
(*ārtha*)
relating to a thing or object.
Tat Ci Anu, 1964:12

आर्थसामानाधिकरण्य
(*ārthasāmānādhikaraṇya*)
colocatedness of things
आर्थंच सामानाधिकरण्यं भिन्नयो: शब्दप्रतिपाद्ययोरेकाधिकरणवृत्तित्वं धर्मधर्मिणोर्भेदेप्युपपन्नमित्यर्थ:
Nyā Lī Pra, 730:19

आर्द्रत्व
(*ārdratva*)
wetness
आर्द्रत्वं च जलसंयुक्तत्वम्

आर्यव्यवहार
(*āryavyavahāra*)
correct usage, right usage.
Tar San Dī Pra, 235:11.

आर्ष
(*ārṣa*)
1. relating or belonging to the divine speech, sacred speech.
२. instuition
आम्नायविधातॄणामृषीणामतीतानगतवर्तमानेष्वर्थेष्वतीन्द्रियेषु धर्मादिषु ग्रन्थोपनिवद्धेषु अनुपनिवद्धेषु चात्ममनसो: संयोगविशेषाद्धर्मविशेषाच्च यत्प्रातिभं यथात्मनिवदेनं ज्ञानमुत्पद्यते तद् 'आर्षम्' इत्याचक्षते
Pra Pā Bhā, 245:12

आलम्बन
(*ālambana*)
foundation, base, reason, object.
Padā Ni, 38:5; Nyā Rat, 160:1; Tat Ci, 1167:2; Tar Sam, 36:1

आलम्बनत्व
(*ālambanatva*)
the state of being a foundation or base or an object. *Nyā Lī Vi, 121:1*

आलम्बनप्रत्यय
(*ālambanapratyaya*)
the knowledge of the foundation, base reason or an object.
Nib (Rat), 20:1; Nib (Rat), 12:18

आलम्बनप्रत्ययता
(*ālambanapratyayatā*)
the state of being the knowledge of a foundation, base, reason or an object.
Nib (Rat), 17:19

आलम्बनप्रत्ययत्व
(*ālambanapratyayatvā*)
the state of being the knowledge of a foundation or a base object or of reason.
Nib (Rat), 17:18

आलयविज्ञान
(*ālayavijñāna*)
base knolwedge.
Nyā Si Mu (Dī), 159:18.

आलस्य
(*ālasya*)
laziness
आलस्य कृत्यभावएव
Tar Kā , 38.;
Nyā Pra, 75:14

आलोक
(*āloka*)
light
Tar Sam Dīp Pra, 24:22;
Maṇ Ka, 14:17

आलोकग्रह
(*ālokagraha*)
apprehension of light.
Kir Va, 13:9

आलोकत्व
(*ālokatva*)
lightness, brightness
Tar Sam Dī Rā Rū 112:4

आलोकसंयोग
(*ālokasaṁyoga*)
contact with light
Tar Saṅ Dī Rā Rū,
244:13;112:6

आलोकाभाव
(*ālokābhāva*)
absence of light
Nyā Lī Vi Pra, 449:15

आलोचन
(*ālocana*)
seeing, perceiving,
आलोचनं व्यापार इन्द्रियाणाम्
Nyā Ku, 173:2;
TC (Pratya),857:5
TC(Śabda), 569:2 (Vol.4 pt.3)

आलोचनज्ञान
(*ālocanajñāna*)
knowledge of आलोचन
See आलोचन
Nyā Kan,.293:9-10.

आलोचनसिद्धि
(*ālocanasiddhi*)
establishment of आलोचन
See आलोचन
Tat Ci,(Prat), 861:11

आवरण
(*āvaraṇa*)
obstruction
आवरणं प्राप्तिप्रतिषेधः ।
Nyā Sū Bhā, 1.2.8.;
Pa Vā Rat, 503:8

आवरणभङ्ग
(*āvaraṇabhaṅga*)
break of आवरण (obstruction)
Pa Vā Rat, 503:8

आवाप
(*āvāpa*)
insertion, setting out, arranging
आवापः देशान्तरस्थद्रव्यस्य सन्निकृष्टदेशविक्षेपः ।
Tar Sam Di Rā Rū, 321:7

आवाहनबाध
(āvāhanabādha)
difficulty in Invocation.
Tat Ci, 48

आवेश
(āveśa)
entrance, influence.
Nya Man, 46:12

आशीर्लिङ्
(āśīrliṅ)
benedictive mood.
आशीलिङ्लोटोरर्थो वक्रिच्छाविषयत्वम्
Tar kā, 95; Śa Śapra, 436:8

आशीर्वाद
(āśīrvāda)
benediction, blessing.
परमेश्वरात्स्वस्य स्वशिष्यस्य वा वांच्छितार्थप्रार्थनम् आशीर्वादः।
Nyā pra, 45:21

आशुतरविनाशित्व
(āśutaravināśitva)
the state of being quickly destroyable
Tar Bhā, 92:2

आशुविनाशि
(āśuvināśi)
that which is easily destroyable.
Kir Va, 121:23; Tat Ci, 635:1

आश्रय
(āśraya)
a resting place, substratum.
यस्य यतोऽन्यत्रात्मलाभानुपपत्तिः स आश्रयः।
Nyā Sū Bhā, 293:11-13
Tar Sam Di Rā Rū, 99:6, 307:11
Kār Ca, 12:13 25:31, 31:38, 15:16,19:21

आश्रयता
(āśrayatā)
substratumness, locusness,
Vyu Vā, 33; Tar Saṁ Di Ra Ru, 334:17
Kār Ca, 45:59, 73:96.

आश्रयतासम्बन्ध
(āśrayatāsambandha)
substratumness as a self linking relation
Tat Ci Rat, 57:17, Tar Dī Pra, 115:19, 275:6; Vyu Vā 148:10, 167:8, 255:7, 275:6, 289:5, 293:1

आश्रयत्व
(āśrayatva)
substratumness, locusness,
आश्रयत्वं - आधिकरणता, *Nyā Ko*
Kār Ca, 10:8, 19:20, 29:35, 30:36, 36:45, 45:59, 63:83, 65:85, 74:98, 81:107, Akhā Vā 14:1. Maṅ Ka, 86:9

आश्रयत्वसम्बन्ध
(āśrayatvasambandha)
substratumness or locusness as a (self-linking) relation,
Śak Vā, 48:9

आश्रयत्वाभाव
(āśrayatvābhāva)
absence of substratumness, *Tar Bhā, 24:4*

आश्रयनाश
(āśrayanāśa)
destruction of the locus or substratum,
Tat Ci (Sam Va), 697:1

आश्रयव्यतिरेक
(āśrayavyatireka)
devoid of locus or substratum,
Nyā Sū, 4.1.50

आश्रयाश्रयिभाव
(āśrayāśrayibhāva)

superstratum and substratum relation,

Pra Vār, 218:1

आश्रयासिद्ध
(āśrayāsiddha)

1. One of the three types of असिद्ध fallacies, असिद्धस्त्रिविधःआश्रयासिद्धः स्वरूपासिद्धो व्याप्यत्वासिद्धश्च
   Tar Kā, 79, Tar Saṁ,46
2. The probans whose locus is not known or established, is called आश्रयासिद्ध, यस्य हेतोराश्रयो नावगम्यते स आश्रयासिद्धः,
   Tar Bhā, 209:7
   आश्रयो धर्मो सोऽसिद्धों यस्यासौ आश्रयासिद्धः,
   Nyā Pra Sū Vṛtti, 22:24.
3. That which has no subject or which is a probans of what is established, is known आश्रयासिद्ध,
   यत्र पक्षोऽसन् सिद्धसाधनं वा स आश्रयासिद्धः.
   Tarka, 79.
4. It is the probans which has the subject which has the absence of delimitor of subjectness, पक्षतावच्छेदकाभाववत्पक्षकः आश्रयासिद्धः
   Tar Kau, 38:10, Nyā Pra, 98:10
   It is devoid of the delimitor of subjectness in the subject, or it is the subject where what is absent is the delimitor of subjectness,
   आश्रयासिद्धश्च पक्षे पक्षतावच्छेदकविरहः पक्षतावच्छेदकविरहवान् पक्षो वा,
   Tar Dī Pra, 203:18.
5. *Kir Va, 29:1; Nyā Sā, 27:5, Nyā Bhū, 311:20, Tat Ci, 1138:2, Tar Bhā, 78:3*

आश्रयासिद्धि
(āśrayāsiddhi)

fallacious probans,

1. An absence of delimitor of subjectness in the subject,
   आश्रयासिद्धिः पक्षे पक्षतावच्छेदकस्याभावः,
   Nyā Si Muk, 269-70:4-1
2. the subject which is not known qualified by the delimitor of subjectness,
   आश्रयासिद्धिर्नाम पक्षतावच्छेदकविशिष्टपक्षा-प्रसिद्धिः
   Tar Sam Nyā Bo, 47:17

३. तत्र ज्ञानस्य विषयतया विशिष्टपक्षग्रहविरोधिता-वच्छेदकं रूपम्,
Tat Ci Dī (Anu), 1854;
Tat Ci (Anu), 1861,1180:1;
Nyā Rat, 209:15,
Kir Va, 30:1,

आश्रयासिद्धित्व
(āśrayāsiddhitva)

the state of being a probans unknown in its locus,

1. The state of being a subject where what exists is the absence of delimitor of *pakṣatā*,
   आश्रयासिद्धित्वं च पक्षताऽवच्छेदकाभाववत्पक्षत्वम्
   Nyā Kan, 328:11.

२. आश्रयासिद्धित्वं च विशिष्टपक्षग्रहप्रतिबन्ध-कतानतिरिक्तवृत्तिविषयताकत्वम्,
Tar Dī Rā Ru, 300:7.

आश्रयैकदेशासिद्ध
(āśrayaikadeśāsiddha)

probans partially unknown

Nyā Sā, 27:7,
Nyā Bhū, 317:21

आश्रितत्व

(āśritatva)

the state of being located somewhere by the relation of inherence etc.,

आश्रितत्वं तु, समवायादिसम्बन्धेन वृत्तिमत्वम्,

Nyā Si Mu, 93:2; Pra Pā Bhā, 20:4

आसत्ति

(āsatti)

1. Proximity or nearness of words,
   सन्निधानं तु, पदस्यासत्तिरुच्यते
   Nyā Si Mu, 339:5
2. Knowledge of counter relatum without a gap,
   अव्यवधानेनान्वयप्रतियोगिज्ञानमासत्तिः
   Nyā Lī Pra, 528:9
3. Rememberance of counter-relatum without a gap
   आसत्तिश्चाव्यवधानेनान्वयप्रतियोग्युपस्थितिः,
   Tat Ci (Śab) Pt I, 286:1; Tar Kā, 85:
4. Rememberance of counter-relata caused by words syntactically conjoined,
   आसत्तिरन्वयप्रतियोगिनां यौगपद्येन पदजन्योपस्थितिः, *Maṇ Ka, 70:13.*
   तदर्थश्च अविलम्बेन पदार्थोपस्थितिः
   Tar Dī (Nya Ko)
5. The proximity of words in the form of counter corelative and base relatum,
   अन्वय प्रतियोग्यनुयोगिपदयोरव्यवधानमासत्ति
   Nyā Si Muk, 340:1
   यत्पदार्थेन सह यत्पदार्थस्यान्वयोऽपेक्षितस्तयोः पदयोरव्यवधानेनोपस्थितिरासत्तिः,
   Nyā Pra, 114:12 (Original source Nyā Si Mu)
7. Uttering of words without keeping any gap.
   पदानामविलम्बेनोच्चारणम्,
   Tar Sam, (Nyā Ko)
   एकेनैव पुंसा पदानां अविलम्बेनोच्चारितत्वम्,
   Tar Bhā (Nya Ko)
8. The contiguity of that word in that word.
   अथवा तत्पदे तत्पदाव्यवहितत्वम्, *Nyā Ko*
9. Non-interruption that causes the real verbal understanding,
   प्रकृतान्वयबोधानुकूलव्यवधानाभाव आसत्तिरिति,
   Nyā Ko
10. Intention (tātparya) of uninterrupted words,
    अव्यवहितपदतात्पर्यमासत्तिः
    Nyā Ko

आस्रव

(āsrava)

पुण्यपापागमद्वारलक्षण आस्रवः

Nyā Mañ, 553:14

आस्वादन

(āsvādana)

tasting or enjoying

आस्वादनं रसानुभवो रुचिश्च

Nyā Pra 108:6

आहार्य

(āhārya)

hypothetical cognition

आहार्य ज्ञानं- बाधकालीनेच्छाजन्यं,

Nyā Si Muk (Kir) 272:29.

स्वविरोधिधर्मधर्मितावच्छेदकं स्वप्रकारकं ज्ञानमाहार्यमिति,

Gādā (Nya Ko)

स्वविरुद्धधर्मावच्छिन्नधर्मितावच्छेदकं स्वावच्छिन्नप्रकारकं ज्ञानम्, *Nyā Ko*

स्वस्मिन्स्वावृत्तित्वच्छिन्नप्रकारकं ज्ञानं
Nyā Ko
स्वविषयकेच्छाव्यवहितोत्तरक्षणोत्पन्नप्रत्यक्षम्
Nyā Ko

आहार्यत्व
(*āhāryatva*)
the state of being a hypothetical cognition
Vyu Vā, 113:19

आहार्यभ्रमत्व
(*āhāryabhramatva*)
the state of being a hypothetical illusion
Vidh Vā, 133:15

आहार्यशङ्का
(*āhāryaśaṅkā*)
hypothetical doubt
Tat Ci Gā, 680:15;
Maṇ Ka, 34:11

आहार्यारोप
(*āhāryāropa*)
hypothetical superimposition
Maṇ Ka, 36:1

आहितसंशय
(*āhitasaṁśaya*)
the doubt caused by,
Tat Cin, 891:6

इ

इच्छा
(*icchā*)
1. One of the twenty four qualities, *Tar Sam, 5:10*
2. One of the qualities of soul, *TarKā, 28:19*
3. Desire,
4. इच्छा कामः Tar Sam, 58:20. passion, राग इच्छा *Tar Bhā, 173:1*
5. Object of perceptual cognition, प्रत्यक्षबुद्धिविषयः, *(Dinakarī, Śak Vā) Nyā Ko.*
6. Praying or willing of what is not obtained, अप्राप्तप्रार्थना'' इच्छा, *Pra pā Bhā,249:11*
7. इच्छात्वंसामान्यवतीच्छा, *Tar Kau, 50:9-10,(प्र.प्र.)Nyā Ko* इच्छात्वसामान्यवती अर्थित्वलक्षणेच्छा, *Sapta Padā, 77:22*
8. इच्छालक्षणं च प्रवृत्तेः साक्षादनुकूलत्वम् (वाक्य.) *Nyā Ko.*
9. इच्छामीत्यनुभवविषयवृत्तिगुणत्वव्याप्यजातिमती इच्छा, *Nyā Pra, 74:15*
10. यत्नसंस्कारभिन्नत्वे सति सम्बन्धानवच्छिन्न प्रकारताकत्वम्, *Nyā Ko.*

इच्छानुविधायित्व
(*icchā-nu-vidhāyitva*)
the state of happening in accordance with the desire of x (especially of the God).
इच्छानुविधायित्वं तावत्-यादृशशब्दमुच्चारयितुमिच्छति तादृश एव भवति ।
Nyā Bhū 411.3

इच्छावत्त्व
(icchā-vattva)
the state of possessing desire
इच्छावत्त्वादिति- इच्छाजन्यविशेषगुणजन्य-क्रियावत्वात् ।
Nyā Lī Kaṇṭhā 732.13

इच्छाविरह
(*icchā-viraha*)
absence of desire
Tat Ci 871.27

इतर
(*itara*)
the other
स्वसमभिव्याहृतपदान्तरार्थः।
Tar San Dīpi Rāma Ru 336.8

इतरत्व
(*itara-tva*)
नन्वितरत्वमन्योन्याभावाधिकरणत्वम्
Nyā Rat 79.1
Locus of mutual absence.
Pad Man 21.1

इतरभेद
(*itara-bheda*)
difference from others
इतरत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकभेदः
Tar San Dīpi Prakā 184.8;
Tat Cin 871.2;
Tar San Dīpi Rāma Rud 116.3, 124.13;
Vidhi Vā 73.33;
Tar Saṅ Nyā Bo 43.3

इतरभेदनिषेध
(*itara-bheda-niṣedha*)
not accepting x as different from other thing
Tat Ci Anumāna 419.8

इतरभेदानुमान
(*itara-bheda-anumāna*)
inference aimed at deriving difference from other things
Tat Cin (Viruddha) 1128.12

इतरभेदसाधकत्व
(*itara-bheda-sādhakatva*)
the state of being complementary in proving difference from others.
Nyā Rat 109.3

इतरभेदसिद्धि
(*itara-bheda-siddhi*)
establishment of difference from others to establish such difference *Naiyāyikas* use Vyatirekyānumāna. However *Mīmāṁsakas* say it can be established by means of *arthāpatti*.
Tar San Dī Rā Ru 285.10

इतरभेदानुपपत्ति
(*itara-bheda-anupapatti*)
not establishment of difference from other
Tar San Dīpi Rāma Rud 116.3

इतरभेदानुमापकत्व
(*itara-bheda-anumāpakatva*)
the State of being cause of inferencial cognition.
Tat ci (Gādā) P 986.28

इतरभेदानुमिति
(*itara-bheda-anumiti*)
inferencial cognition for itarabheda i.e. difference from other.
Tar Saṅ Dīpi Rāma Rud 124.13

इतरवारकपर्याप्ति
(*itara-vāraka-paryāpti*)
the relation of Paryāpti (sufficiency) that avoids other (irrelevant object)
There are two types of sufficiency relation -
१) न्युनवारक २) इतरवारक

इतरान्वितस्वार्थबोधकत्व
(*itara-anvita-svārtha-bodhaka-tva*)
the state of explaining ones own referent as related with other. This is a necessary condition of pratijñā a part of syllogism.
See also प्रतिज्ञात्व *Tat Ci 1563.25*

इतरेतर

(*itaretara*)

एकवचनान्यसुबाकाङ्क्षः समासः।

Nyā

A compound which expects number other than one. A type of dvandva compound.

द्वौ भेदावस्य शास्त्रोक्तौ समाहारेतरेतरौ ।

एकान्यवचनाकाङ्क्षा हानोपादानतश्च तौ ।।

Śab Śak Prakā 271.4

इतरेतराभाव

(*itaretarābhāva*)

mutual absence

गव्यव्यभावो अवौ च गोरभाव इतरेतराभावः ।

Nyā Kan 557.5; Nyā Ku 107.2

Same as अन्योन्याभाव

इतरेतराश्रयप्रसङ्ग

(*itaretarāśrayaprasaṅga*)

contingency of mutual dependency

Nyā Mañ 584.9, 135.3;Nyā Sid Dīp 34.13

इतरेतरसंसर्ग

(itaretarasaṁsarga)

mutual relationship

Nyā Mañ 33.6

इदंत्वावच्छिन्न

(idantvāvacchinna) n.

that which is delimited by this-ness,

Ava Nir. Jāg, 39:3

इन्द्रिय

(*indriya*)

sense organ,

1. Being associated with the body it is the cause of cognition and is super-sensuous,

   शरीरसंयुक्तं ज्ञानकरणमतीन्द्रियम्,

   Tar Kau, 6:11; Tar Bhā, 126:2

   साक्षात्कारि ज्ञानकरणं अतीन्द्रियं इन्द्रियम्,

   Sap Pad P 92:12.

2. It is of the characteristics of knowning its own object

   स्वविषयग्रहणलक्षणानीन्द्रियाणि,

   (वात्स्या. 1.1.12.) *Nyā Sū.*

3. It is the means of perceptual cognition,

   तच्च प्रत्यक्षप्रमाणमित्युच्यते,

   (*Tar Kau*, तर्क, सं) *Nya Ko*

   शब्देतरोद्भूतविशेषगुणानाश्रयत्वे सति ज्ञानकारण-मनःसंयोगाश्रयत्वं इन्द्रियत्वम्, *Tar SaṁDī,7:10.*

   घ्राणरसनचक्षुस्त्वक्श्रोत्राणीन्द्रियाणि भूतेभ्यः,

   Nyā Sū, 1.1.12.

इन्द्रियकरणक

(indriyakaraṇaka) n.

that which is produced by the instrument of the sense- organ,

Vidh Vā, 72:23; Nyā Si Dī, 26:6, 27:1

इन्द्रियग्रहणायोग्यत्व

(*indriyagrahaṇāyogyatva*)

the state of being what is not fit to be known by the sense-organ,

Pad Tat Nir, 23:1

इन्द्रियग्राह्य

(*indriyagrāhya*)

which is to be known by the sense-organ,

Pad Tat Nir, 26:2

इन्द्रियजन्य

(*indriyajanya*)

what is caused by the sense-organ,

Tat Ci Rah, 763:15

इन्द्रियज्ञान
(*indriyajñāna*)
knowledge of sense-organ, perceptual cognition,
Nyā Bin, 1.7, 1.8

इन्द्रियत्व
(*indriyatva*)
sense-organness,
Tat Ci, 863:2; Tat Ci Rah, 549:1;
Pad Maṇ, 5:4;
Tar Sam Nyā Bo, 14:4
Tar Saṁ Dī, 200:6

इन्द्रियत्वप्रसङ्ग
(*indriyatvaprasaṅga*)
contingency of becoming sense-organ
Tar Bhā, 126:4

इन्द्रियप्रकृतित्व
(*indriyaprakṛtitva*)
the state of being of the nature of sense organ,
Pra pā Bhā, 24:21

इन्द्रियविशेषणता
(*indriyaviśeṣaṇatā*)
the qualifierness of sense-organ,
Tat Ci (Sama Vā), 650:8

इन्द्रियविषय
(*indriyaviṣaya*)
the object of sense-organ,
Nyā Li, 447:1

इन्द्रियव्यापार
(*indriyavyāpāra*)
intermediary function of sense-organ,
Nyā Mañ, 44:8

इन्द्रिव्यापारता
(*indriyavyāpāratā*)
the state of being an intermediary function of sense organ,
Tar Sam Nyā Bo, 30:16.

इन्द्रियसन्निकर्ष
(*indriyasannikarṣa*)
the relation of sense-organ,
Nyā Rat, 178:10; Vid Vā, 71:21,
Tar Sam Dī Rā Ru, 238:8

इन्द्रियसन्निकर्षशून्यत्व
(*indriyasannikarṣaśūnyatva*)
the state of being is devoid of the relation of sense-organ,*Tat Ci (Gādā), 671:4*

इन्द्रियसम्बद्ध
(*indriyasambaddha*)
that which is related to the sense-organ,
Nyā Si Mu Dī, 202:23,
Tat Ci (Sama Vā) 649:10

इन्द्रियार्थसन्निकर्ष
(*indriyārthasannikarṣa*)
the relation of object with the sense-organ, cause of perceptual cognition,
प्रत्यक्षात्मकज्ञानहेतुरिन्द्रियस्यविषयेण सम्बन्धः (राम.)
Nyā Ko.,Nyā Lī Pra, 327:8,
Tat Ci Rah, 531:1, Tar Bhā, 126:5

इष्ट
(*iṣṭa*)
desired, wanted
Tar San Di Rā Ru, 92:5

इष्टत्व
(*iṣṭatva*)
1. The state of being the desired object,

इच्छाविषयत्वम्
(Tar Di) Nyā Ko. Nyā Si Dī, 76:2

2. The state of being the desired object delimited by itself
इष्टत्वं स्वाच्छिन्नेच्छाविषयत्वम्, 119:37.

3. The state of being the desired object remembered by the adjucent word, *Vyu Vā , 206*
इष्टत्वं समभिव्याहृतपदोपस्थापितकामना-विषयत्वम्, *Vyu Vā, 206.*

इष्टज्ञान
(iṣṭajñāna)
knowledge of desired object,
Tat Ci (Prat.) 505:3

इष्टफल
(*iṣṭaphala*)
desired result
Akhyā Vā, 22:7

इष्टसाधन
(*iṣṭasādhana*)
causie of the desired object,
Nañ Vā, 192:12

इष्टसाधनता
(*iṣṭasādhanatā*)
the state of being the cause of the desired object,
Nyā Si Mu Di, 170:17; Nyā Rat, 10:10, Tat Ci, 1165:6; Akhā Vā, 22:6, Tar Saṁ Dī Rā Ru, 84:12, 93:4

इष्टसाधनताज्ञान
(*iṣṭasādhanatājñāna*)
knowledge of the means of desired goal.
Nyā Rat, 10:10; Tat Ci (Śab), 18:1, Tat Ci, 1165:6, ; Nyā Si Muk Rā, 233:30,31

इष्टसाधनताबुद्धि
(*iṣṭasādhanatābuddhi*)
same as इष्टसाधनताज्ञान,
Maṇi Ka, 76:14

इष्टसाधनत्व
(*iṣṭasādhanatva*)
the state of being the means of the desired object;
Akhyā Vā, 13:3, 30:3
Tar Saṁ Dī Rāma Ru, 90:5,
Tat Ci (Pra 1, 108:1, 72:1,
Maṇi Ka, 76:3 Nyā Si Mu Rā Ru, 13:33

इष्टापत्ति
(*iṣṭāpatti*)
desired contingency
Nyā Si Muk Di, 308:10;
Tar Saṁ Dī Rā Ru, 253:10;
Śak Vā, 48:12;
Nyā Rat, 31:7;
Pad Mañ, 5:18; Vyu Vā, 74:2

इष्टापादन
(*iṣṭāpādana*)
establishing the desired
असिद्धविपर्ययसाधनम् इष्टापादनम्। यथा, इदं तेजःसंयोगिजलं यदि शीतस्पर्शाधिकरणं स्यात् निर्गन्धं स्यात्, इति । अत्र विपर्यये गन्धवत्त्वमसिद्धम् ।
Nyā Rat 40.10

इहप्रत्यय
(*iha-pratyaya*)
the knowledge of locus and located
इह चलनं पटत्वं चेति इहप्रतत्यः आधाराधेयसम्बन्ध-निमित्तकः यथार्थेहप्रत्ययत्वात् । इह कुण्डे बदरमिति प्रत्ययवदिति चेत न् ।
Tat Ci (Pratyakṣa) 649.5

ईर्ष्या
(īrṣyā)
jealousy
साधारणे वस्तुनि परस्वत्त्वात्तद्ग्रहीरिद्वेषः।
Gau Vṛ 4.1.3
अक्षान्तिः सा च परोत्कर्षासहिष्णुता ।
Gādā Vyu 4. P. 96
अनष्टिानुक्षेपणम् ।
Śab Śak Prakā P. 85; Nyā Pra 108.20

ईश
(īśa)
the creator of the universe, God
See also ईश्वर
गुणातीतोऽपीशस्त्रिगुणसचिवस्त्र्यक्षरमयः त्रिमूर्तिर्यः स्वर्ग-स्थिति-विलयकर्माणि तनुते ।
कृपापारावारः परमगतिरेकास्त्रिजगताम्
नमस्तस्मै कस्मैचिदमितमहिम्ने पुरभिदे ।।
Tat Cin (Maṅ) 1.1

ईश्वर
(īśvara)
God, the creator of the universe
गुणविशिष्टमात्मान्तरमीश्वरः। तस्यात्मकल्पात् कल्पान्तरानुपपत्तिः। अधर्ममिथ्याज्ञानप्रमादहान्या धर्मज्ञान-समाधिसम्पदा च विशिष्टमात्मान्तरमीश्वरः। तस्य च धर्मसमाधिफल-मणिमाद्यष्टविधमैश्वर्यम् ।
Nyā Sū Bhā 252.1-3
आप्तकल्पश्चायम् । यथा पिताऽपत्यानां तथा पितृभूत ईश्वरो भूतानाम् ।.. आगमाच्च द्रष्टा बोद्धा सर्वज्ञाता ईश्वर इति ।
Nyā Sū Bhā 253.1-3
नित्येज्ञानेच्छाकृतिमानीश्वरः।
Nyā Si Muk (Rā)21.13
ईश्वरः कारणं पुरुषकर्माफल्य-दर्शनात्
Nyā Sū, 4.1.19 ;
तथा- अपाणिपादो जवनो गृहीता पश्यत्यचक्षुः स शृणोत्यकर्णः । स वेत्ति सर्वं न हि तस्य वेत्ता तमाहुरग्र्यं पुरुषं महान्तम्' (श्वे. ३.१९.) इति श्रुतौ पठ्यते । ततः सर्वस्य कर्ता सर्वज्ञ ईश्वरो ज्ञाप्यते ।
Nyā Mañ502.24; Nya Mañ 504.5
परमात्मा ईश्वरः।
Tarkā 6.21 Tar Sam 12.10
He is not qualities themselves..
ईश्वरोऽपि न ज्ञानसुखात्मा किन्तु ज्ञानाद्याश्रयः।
Being dravya, he possesses qualities.
ज्ञानेच्छाकृतिसंख्यादिपञ्चकमष्टौ गुणाः ईश्वरस्य ।
Tarkā 6.2
अथ हस्तादिव्यापाररहितकृतिमानाभिमतस्तदोमित्युच्यते स एव भगवानीश्वरः।
Tat Cin (Anu) ईश्वरवाद 1968.15

ईश्वरत्व
(īśvara-tva)
नित्यज्ञानाधिकरणत्वमीश्वरत्वम् ।
The state of being the locus of eternal knowledge.
See also ऐश्वर्य

ईश्वरज्ञान
(īśvara-jñāna)
1. knowledge possessed by īśvara. It is eternal. It is the cause of the universe.
   वेदवदीश्वरस्यैव यथार्थज्ञानं जनकं तस्य कार्यमात्रे कर्तृत्वात्।
   Tat Ci, Prāmā. 346.3
2. knowledge of īśvara
   (ईश्वर विषयकं ज्ञानम्) *Kir 6.3*

ईश्वरप्रत्यक्ष
(īśvarapratyakṣa)
perceptual cognition of īśvara
१) ईश्वरप्रत्यक्षसाधारणं तु 'ज्ञानाऽकरणकं ज्ञानं प्रत्यक्षम्।
Tar Saṅ Nyā Bo 30.18

The perceptual cognition is defined as इन्द्रियार्थसन्निकर्षजन्यं ज्ञानं प्रत्यक्षम् । But since this definition can not cover the perceptual cognition of īśvara, another definition is postulated, because such knowledge is *nitya* and not *janya*. This new definition exclude for īśvara अनुमिति, उपमिति & शाब्दज्ञान from the corpus
Pad Man 27.3;
Tat Cin (Sannikarṣavāda) 539.3
See also प्रत्यक्ष

ईश्वरप्रत्यक्षव्यावृत्त
(īśvara-pratyakṣa-vyāvṛtta)adj.
other than perceptual cognition of īśvara
See also प्रत्यक्ष, अस्मदादि प्रत्यक्ष
Vidh Vā 77.16

ईश्वरप्रवक्तृकत्व
(īśvara-pravaktṛkatva) n.
the state of being uttered by īśvara. According to the Nyāya Vaiśeṣika philosophy Vedas are not apauruṣeya, but uttered by īśvara,
Mani Kaṇa 74.3
See also Pauruṣeya, Veda, īśvaravaktṛtva.

ईश्वरबुद्धि
(īśvara-buddhi)
knowledge of (possessed by) īśvara.
Same as sīśvarajñāna
Prapābhā 138.12;
Pad Vāk Rat 626.6

ईश्वरवक्तृत्व
(īśvara-vaktṛtva)
the state of having īśvara as speaker.
Tat Ci 339.6 (Prāmāṇya Utpattivāda)
See also ईश्वरप्रवक्तृकत्व, वेद etc.

ईश्वरसङ्केत
(īśvara-saṅketa)
desire of god, as a primary relationship between a name and its referent
ईश्वरसङ्केतो नामेश्वरेच्छा सैव शाक्तिरित्यर्थः ।
Tar San Nyā bo. 52.14; Śak Vā 177.8
See also/ Same as ईश्वरेच्छा, शक्तिः

ईश्वरसिद्धि
(īśvara-siddhi)
establishment of God
Nyā Li 406.3, Tar San Dīpi Rāma Rud 194.11, Tat Ci Pramā ult patt. 341.4
एवं प्रमाया गुणजन्यत्वेन वेदेऽपि प्रमा वाक्यार्थ-यथार्थज्ञानगुणजन्येति तदाश्रयेश्वरसिद्धिः ।
See also īśvara, īśvarānumāna etc.

ईश्वरानुमान
(īśvarānumāna)
inference (syllogism) establishing God, the creator
क्षित्यंकुरादिकं सकर्तृकम् । कार्यत्वात् । घटवत् । स च कर्ता अस्मद्भिन्नः ।
This inference establishes God as the creator of the universe
Tat Cin 1056.13; Nyā Rat 202.2/14

ईश्वरेच्छा
(īśvarecchā)
desire of God in labeling objects/establishing relation between name and object. The relation bet word and its referent is nothing but desire of God.
(शक्तिः) अस्माच्छब्दादयमर्थः बोद्धव्यः इति ईश्वरेच्छारूपा
Tar San Dīpi Rāma Rud 309.18
See also सङ्केत, ईश्वरसङ्केत, शक्तिः ।
Śak Vā 26.1, 109.6
Tar San Dipi Ram Rud 316.12

उ

उच्चरितत्व
(*uccaritatva*)
the state of being uttered,
उच्चारणं च शब्दोत्पत्त्यनुकूलव्यापारः तज्जन्यत्वमुच्चरितत्वम्,
Nyā Ko.

उच्चारण
(*uccāraṇa*)
utterance,
1. An intermediary function that causes sound,
उच्चारणं च शब्दोत्पत्त्यनुकूलव्यापारः
Nyā Ko.
२. विवक्षाजनितेन प्रयत्नेन कोष्ठस्य वायोः प्रेरितस्य कण्ठताल्वादिप्रतिघातः
Nyā Sū Bhā, 135:10-12.

उच्चारणध्वंस
(*uccāraṇadhvaṁsa*)
destruction of utterance,
Tar Saṁ Dī Rā Ru 314:14

उच्छृङ्खल
(*ucchṛṅkhala*)
unmethodical, unrestrained, irregular, a particular universal existing in three substances like earth etc.
उच्श्रृङ्खलस्तु, पृथिव्यादित्रयनिष्ठ-जातिविशेषः,
Tat Ci Gā 1018:12

उच्छेदकत्व
(*ucchedakatva*)
the state of being excludes,
Tat Ci, 734:2

उच्छेदप्रसङ्ग
(*ucchedaprasaṅga*)
contingency of discarding or excluding,
Nyā Lī, 424:3

उच्छ्वास
(*ucchvāsa*)
a particular function of breath of life,
प्राणवायोर्व्यापारविशेषः *Nyā Ko.*

उत्कटकोटिक
(*utkaṭa-koṭika*)
(saṁśaya) of a high degree
Tat Cin Dī 1047.15

उत्कटत्व
(*utkaṭatva*)
the state of being in highest degree
तत्कोटिसहचरितभूयोधर्मवद्धर्मिज्ञानकालीनत्व-मेवोत्कटत्वम्।
Tat Cin Rah 210.17

उत्कटाकाङ्क्षा
(*utkaṭākāṅkṣā*)
high expectancy
१) नव्यास्तु रङ्गवृत्तितया ज्ञातधर्मस्य रजते उत्कटाकाङ्क्षा तेन सह भूयः सहचारदर्शनात्।
Tat Cin (अन्य.) 494.3

उत्कर्ष
(*utkarṣa*)
imposing the properties which are not present
१. अविद्यमानधर्माध्यारोप उत्कर्षः।
Nyā Var 2009.10
२. अविद्यमानधर्मारोप उत्कर्षः। *Nyā Su Vṛ 2011.5*
३. सजातीयसाक्षात्कार प्रतिबन्धकतावच्छेदकरूपवत्त्वम् उत्कर्षः। *Nyā Si Dī 107.18; Pad Man 24.17*

उत्कर्षसम
(*utkarṣasama*)
a kind of jātiḥ similar to utkarṣa.
१. दृष्टान्तधर्म साध्ये समासञ्जयत उत्कर्षसमः।
Nyā Sū Bhā 2009.3
It is that which accumilates the properties of dṛṣṭānata in the probandum. e.g. यदि क्रियाहेतुगुणयोगाल्लोष्टवत् क्रियावानात्मा लोष्टवदेव स्पर्शवानपि प्राप्नोति । अथ न स्पर्शवान् लोष्टवत् क्रियावानपि न प्राप्नोति । विपर्यये वा विशेषो वक्तव्यः।
Nyā Sū Bhā 2009.3-5
२. व्याप्तिमपुरस्कृत्य पक्षदृष्टान्तान्यतरस्मिन्साध्यसाधनान्यतरेणाविद्यमानधर्मप्रसञ्जनम् ।
Nyā Sū Vṛ 5.1.4
३. परोक्तसाधनादेव तदव्यापक-धर्मस्य पक्ष आपादनम्।
Nīla P 43.
४. साध्ये दृष्टान्तादनिष्टधर्मप्रसङ्ग उत्कर्षसमः।
Nyā Sā 48.15

उत्कर्षसमा
(*utkarṣasamā*)
femi. form of उत्कर्षसम
See also उत्कर्षसम.
१. परोक्तसाधनादेव तदव्यापकस्य धर्मस्य पक्षे आपादनम् उत्कर्षसमा।
Tar San Dīpi Prakā 338.25;Nyā Pra 156.12
२. तत्र व्याप्तेन दृष्टान्तगतधर्मेण पक्षे व्यापकधर्मस्यापादनम् उत्कर्षसमा जातिः। *Tar Bhā 220.2*

उत्कर्षापकर्षकत्व
(*utkarṣāpakarṣakatva*)
१. सजातीयावधिमतोऽवधिमत्त्वम्।
Nyā Si Dī 107.20; Nyā Si Dī 107.17

उत्कृष्टगति
(*utkṛṣṭagati*)
highest speed. *Pad Maṇ 24.15*

उत्क्षेपण
(*utkṣepaṇa*)
a kind / type of *karma*, throwing upwards
१. उत्क्षेपणजातिमत् ऊर्ध्वदेश-संयोगकारणं कर्म।
Sap Pad 83.3
२. ऊर्ध्वदेशसंयोगहेतुः। *Tar San 60.12*
३. ऊर्ध्वदेशसंयोगानुकूलो व्यापारः- उत्क्षेपणम्।
Nyā Si Mu Kir 41.19
४. ऊर्ध्वदेशसंयोगासमवायिकारणम् ।
Nyā Pra 77.11
५. शरीरावयवेषु तत्सम्बद्धेषु च यदूर्ध्वभाग्भिः प्रदेशै संयोगकारणम् अधोभाग्भिश्च विभागकारणं कर्म उत्पद्यते गुरुत्वप्रयत्नसंयोगेभ्यः तदुत्क्षेपणम्।
Pra Pā Bhā 263:7
६. ऊर्ध्वसंयोगफलक क्रियावच्छिन्नव्यापारः।
(Śab Śak Pra) P96. (Nyā Ko)
For details see कर्मन्.

उत्क्षेपणत्व
(*utkṣepaṇa-tva*)
the state of being thrown upwords
१. उत्क्षेपणत्वं च नामोर्ध्वदेशसंयोगासमवायिकारणसमवेतकर्मत्वापरजाति :।
(Sar Dar San P 220) (Nk)
२. ऊर्ध्वदेशसंयोगजनकक्रियानुकूल क्रियात्वम्।
Tar (त. व. Nyā Ko)

उत्तमर्णत्व
(*uttamarṇa-tva*)
the state of being a creditor
स्वामित्वविशेषः।
Pad Vāk Rat 718.4.

उत्तमवृद्ध
(*uttamavṛdha*)
elder, who uses the language
प्रयोजकवृद्धः।
Tar San Dīpi Prakā 235.2

उत्तर
(*uttara*)
answer, refutation
१. परपक्षप्रतिषेधः।
Nyā Sū Bhā 5.2.19
२. प्रश्ननिवर्तकं वाक्यम्। वाच.(१)
जिज्ञासितविषयवेदकं वाक्यम् वाच.(१)

उत्तरकालिकत्व
(*uttarakālikatva*)
the state of belonging to subsequent time.
Pad Maṇ 15.7

उत्तरकाल
(*uttarakāla*)
segment of time which follows.
Tar San Dīpi Ram Rud 106.

उत्तरत्व
(*uttaratva*)
The state of being subsequent.
स्वाधिकरणकालध्वंसाधिकरणत्वम्
Nyā Ko
मेरुसंनिहितदेशावच्छिन्नत्वम्,
Nyā Ko
The state of being a base relatum of the contact produced by the action, or the state of being a locus of contact produced by the action in future,
क्रियाजन्यसंयोगानुयोगित्वं भाविक्रियाजन्य संयोगाश्रयत्वं वा,
Nyā Ko,
ननूत्तरत्वं स्वसमानकालप्रतियोगिकध्वंससमान कालीनत्वम्
Nyā Lī Pra, 567.10.

उत्तरपद
(*uttarapada*)
the last member of a compound word,
Nyā Ko, Śab Śak Pra, 272:1

उत्तरपदद्विगु
(*uttarapadadvigu*)
a variety of dvigu compound,
स्वान्तर्निविष्टशद्वाभ्यां शद्वान्तरसमासगः।
यो द्विगुः शाद्विकैरुक्तः स उत्तरपदद्विगुः। ।
Śab Śak Pra, 221:10

उत्तरविभाग
(*uttaravibhāga*)
further division,
Pra Pā Bhā. 160:4

उत्तरसंयोग
(*uttarasaṁyoga*)
subsequent contact, (relation),
Pad Maṇ, 30:7; Tar Saṅ Dī Rā Rū, 220:2

उत्तरसंयोगावधि
(*uttarasaṁyogāvadhi*)
limit of following or subsequent contact (relation), *Pra Pā Bhā, 158:15*

उत्तरायण
(*uttarāyaṇa*)
the movement (of Sun) to the north,
Nyā Kan, 123:6, 123:7

उत्तेजक
(*uttejaka*)
instigator or stimulater
Tat ci Dī, 1169:29; Tar Sam Dī Pra, 362:18
Tar Saṅ Dī Rā Ru, 252:12

उत्तेजकत्व
(*uttejakatva*)
the state of being a stimulator
उत्तेजकत्वं च प्रतिबन्धकतावच्छेदकीभूताभाव-प्रतियोगित्वरूपम्, *Nyā Si Mu Kir, 30:18*
प्रतिबन्धककोटिप्रविष्टाभाव प्रतियोगित्वम्,
Nyā Ko, *Nyā Pra, 86:6.*

उत्तेजकविलयप्रसंग
(*uttejakavilayaprasaṅga*)
contingency of removing the stimulating things, *Tat Ci (Gādā), 52:1*

उत्थानबीज
(*utthānabīja*)
the cause raised (by), *Nyā Rat, 208:13, 210:4*

उत्थाप्याकाङ्क्षा
(*utthāpyākāṅkṣā*)
expectancy, it is known as irregular expectancy,
अनियताकाङ्क्षा
Rā Ru (Nyā Ko)

उत्थिताकाङ्क्षा
(utthitākāṅkṣā) n.
the expectancy as arises, it is called regular expectancy
नियताकाङ्क्षा । यथा क्रियाकारकपदानां परस्पराकाङ्क्षा, *(Rā Ru) Nyā Ko.*

उत्पत्ति
(*utpatti*)
production
1. Togetherness of all the causal factors, सकलकारणयौगपद्यं उत्पत्तिः *Sap Pad, 94:21*
2. The relation (with the effect) occured with the first moment, उत्पत्तिश्च आद्यक्षणसम्बन्धः *Nyā Si Mu Rā, 72:22.*
3. स्वाधिकरणक्षणावृत्तिप्रागभावप्रतियोगिक्षणसम्बन्धः *Nyā Ko*
4. स्वाधिकरणध्वंसानधिकरणक्षणसम्बन्धो वा *Nyā Ko.*
5. यो यत् कालवृत्तिध्वंसयोग्यवृत्तिस्तस्य तद्वृत्तित्वमुत्पत्तिरित्यपि केचित्. *Nyā Ko.*
6. स्ववृत्तिध्वंसप्रतियोगिकालावृत्तित्वविशिष्ट स्ववृत्तित्वम्, *Nyā Ko.*
7. तदधिकरणक्षणावृत्तित्वव्याप्यस्ववृत्तिध्वंप्रतियोगिताकसमयवृत्तित्वम्,(राम 1.1.92) *Nyā Ko.*
8. यत्समयवृत्तिध्वंसप्रतियोगिताव्यापकं तत्कार्याधिकरणक्षणवृत्तित्वं तत्समयवृत्तित्वमिति केचित् [द.] *Nyā Ko.*

उत्पत्तिकालावच्छिन्नत्व
(*utpattikālāvacchinnatva*)
the state of being delimited by the time of production,
1. स्वाधिकरणसमयध्वंसवदन्यकालसम्बन्धः *Nyā Ko*
२. अथवा तत्तदधिकरणसमयध्वंसाधिकरणसमयसम्बन्धाभावकूटविशिष्टत्वम् *Nyā Ko*

उत्पत्तिकालावच्छेद
(*utpattikālāvaccheda*)
delimited by the time of production, *Ava Nir Jāga, 61:1*

उत्पत्तिक्षणावच्छेद
(*utpattikṣaṇāvaccheda*)
delimited by the moment of production, *Tar Sam Dip Rā Ru, 131:2*

उत्पत्तिपरतस्त्व
(*utpattiparatastva*)
the state of being used or employed of the cause which is different from the collection of factors that produce knowledge only,
ज्ञानमात्रजनकसामग्र्यातिरिक्तकारण प्रयोज्यत्वम् उत्पत्तिपरतस्त्वम्
Nyā Pra, 153:5

उत्पत्तिस्वतस्त्व
(*utpattisvatastva*)
the stae of being used of the collection of factors of knowledge in general accompanied with the absence of fault,
दोषाभावसहकृतज्ञानसामान्यसामग्रीप्रयोज्यत्वं उत्पत्तिस्वतस्त्वम्,
NyāPra, 152:6

उत्पत्तिमत्त्व
(*utpattimattva*)
the state of possessing the production, i.e. non-eternity *Maṇ Ka, 50:10*

उत्पत्तिविधि
(*utpattividhi*)
one of the types of injunctions,
Tar Sam Dī Rā Ru, 93:7
Nyā Mañ, 325:2

उत्पत्तिविनाशक्रम
(*utpattivināśakrama*)
a rule or order producing and destroying
Tar Bhā, 137:4

उत्पत्तिसमकाल
(*utpattisamakāla*)
same time of production,
Pra Pā Bhā, 163:3

उत्पत्तिसम्बन्ध
(*utpattisambandha*)
relation with what is produced,
Tat Cin Raha, 68:21, 55:15

उत्पत्त्यापत्ति
(*utpattyāpatti*)
contingency of producing (something),
Vyu Vā, 94:5

उत्पाद
(*utpāda*)
production,
1. स्वाधिकरणसमयध्वंसानधिकरणसमयसम्बन्धः उत्पादः,
Nyā Pra, 108:16
2. The counterpositiveness of pre-absence,
प्रागभावप्रतियोगित्वञ्च
NyāPra, 108:16

उत्पादक
(*utpādaka*)
producer, generator, causing factor,
Kār Ca, 30:3

उत्पादकत्व
(*utpādakatva*)
the state of being a producer or generator or causing factor
Nyā Si Mu Kir, 1:23

उत्पादनविरोध
(*utpādanavirodha*)
obstruction for producing
AbhāVā, 179:17

उत्पादना
(*utpādanā*)
producing
Pad Vāk Rat, 497:1, 243:1

उत्पाद्य
(*utpādya*)
to be produced,
१. स्वाधिकरणसमयध्वंसानधिकरणसमयसम्बन्धः
NyāKo.
२. तत्तत्समयवृत्तिध्वंसप्रतियोगिसमयावृत्तित्वे सति तत्तत्समयसम्बन्धः
Nyā Ko.

उत्सर्ग
(*utsarga*)
general rule,
1. Perceiving or observing repeatedly,
   भूयोदर्शनमुत्सर्गः
   Nyā Pra, 149:12
२. अभावोपाधिकत्वं ह्युपसर्गः
   Nyā Rat, 38:5
3. Mere doubt in .....
   अधिककोटिसंशय एवोत्सर्गः
   Nyā Rat, 38:9.

उत्साह
(*utsāha*)
an effort relating to action as becoming the cause of happiness in particular,
सुखविशेषजनकीभूतकर्मविषयकः प्रयत्नः उत्साहः
Nyā Pra, 75:14

उदर्य
(*udarya*)
being in the belly, it is a fire causing digestion of the food taken,
भूक्तस्याहारस्य रसादिपरिणामार्थमुदर्यम्,
Pra Pā Bhā, 52:1
पार्थिवजलोभयेन्धनन्तेजः उदर्यम्,
Nyā Pra, 55:9

उदान
(*udāna*)
breating upwards,
one of the five vital airs of the human body,
ऊर्ध्वं नयनादुदानः
Kir,60:4, Nyā Si Muk (Di) 141:9.
ऊर्ध्वनयनात् उदानः
Tar Saṅ Dīp Pra, 83:14

उदासीनत्व
(*udāsīnatva*)
the state of being opposit to both prescribing, and prohibiting,
विहितत्वं धर्मोत्पादकत्वम्। निषिध्दत्वं अधर्मोत्पादकत्वम्, उभयविपरीतत्वं उदासीनत्वम्,
Sapta Pada., 131:10
विहितनिषिद्ध एतदुभयविपरीतत्वम्
Nyā Ko.

उदासीनपदार्थ
(*udāsīnapadārtha*)
indifferent category,
Tat Ci Dī, 37:20

उदासीनवाक्य
(*udāsīnavākya*)
indifferent sentence,
Maṇi Ka, 44:15

उदाहरण
(*udāharaṇa*)
1. it is an instance which being similar to the subject, possesses its characteristic,
   साध्यसाधर्म्यात्तद्धर्मभावी दृष्टान्त उदाहरणम्,
   Nyā Sū. 1:1.36.
2. It is a statement of instance which explains the invariable concomitance,
   व्याप्तिप्रतिपादकं दृष्टान्तवचनमुदाहरणम्,
   Tar Sam Si Ca, 73:15
   दृष्टान्तवचनमुदाहरणम्,
   Sap Pad 117:1
   व्याप्तिप्रतिपादकं वचनमुदाहरणम्,
   Tar Kau, 33:6. Nyā Si Mu Kir, 220:8
   व्याप्तिप्रतिपादकमुदाहरणम्,
   Tar San Dip 39:3
   सव्याप्तिकं दृष्टान्तवचनम् उदाहरणम्
   Tar Bhā, 200:9

3. It is a member of syllogism that explains the invariable concomitance between the probans and the probandum,
उदाहरणन्तु प्रकृतसाध्यसाधनाविनाभाव प्रतिपादको न्यायावयवः
Upa, 9.2.2.495
4. It is a member of syllogism which immediately following the *hetu*
हेत्ववयवाव्यवहितोत्तरो न्यायावयव उदाहरणम्,
Maṇ Kan, 46:2,
5. The sentence which causes desire to know the need of stating (the next *avayava*) *upanaya,*
उपनयाभिधानप्रयोजक जिज्ञासाजनक वाक्यमुदाहरणम्
Nyā.Ko

६. उदाहरणत्वं च अनुमितिहेतु लिङ्गपरामर्शपर-वाक्यजन्यज्ञानजनकव्याप्यत्वाभिमतवन्निष्ठनियत-व्यापकत्वाभिमतसम्बन्धबोधजनकशब्दत्ववत्।
Tat Ci, 1571:25

उदाहरणत्व
(*udāharaṇatva*)
the state of being a member of logical syllogism
इतरान्वितस्वार्थबोधाजनकन्यायावयवत्वमुदाहरणत्वम्,
Tat Ci Dī, 1570:16.; Nyā Kau, 261:15

उदाहरणवाक्य
(*udāharaṇavākya*)
sentence of example
A statement of instance which explains the invariable concomitance,
व्याप्तिप्रतिपादकदृष्टान्तवचनमुदाहरण- वाक्यम्,
Nyā Pra, 95:16.

उदाहरणशरीर
(*udāharaṇaśarīra*)
actual expresstion of example,
Tat Ci, 758:2, 1272:3

उदाहरणाभास
(*udāharaṇābhāsa*)
erroneous example, false example, *Nyā Ko.*

उदीची
(*udīcī*)
the North Direction.

१. मेरोः सन्निहिता दिगुदीची
(The direction near the meru mountain is the north direction)
Tar SaṅNyā Bo P 12:8; Nyā Si Muk P 156:1; Tar Kau P 8:4

२. प्राच्याभिमुखपुरुषवामप्रदेशावच्छिन्ना दिगुदीची।
Vai Sū tropa 2.2.10
The Direction which is on the left of a person facing towards east is the North Direction.
Also Nyā Lī Prā P. 298:21
Nyā Lī Kaṇṭhā P. 300:6

३. उदगस्यामञ्चतीत्युदीची ।
Pra Pā Bhā Kira P 84:8

उद्दिष्ट
(*uddiṣṭa*)
enumerated
Tar Bhā P. 7:5

उद्देश
(*uddeśa*)
enumeration (by names)

1. Enumeration of all the entities (to be defined and discussed in the system) by names is called uddeśa).
नामधेयेन पदार्थमात्रस्याभिधानमुद्देशः।
Nyā. Sū. Bhā p. 10:2-3; Pra Pā Bhā P. 18:12; Pra Pā Bhā P. 224:14; Nyā Kan P. 69:4; Nyā Mañ P. 29:8; Nyā Li P. 103:3; Sapta Padā P. 137:16; Tar Bhā P. 6:3; Tar Saṅ Dīpi P. 6:16; Tar Saṅ Dīpi Prakā P. 66:2; Nyā Pra P. 43:4

२. लक्ष्यतावच्छेदकमात्रेण लक्ष्यसंकीर्तनमुद्देशः।
Tar Kau P. 59:4
Stating the definitum delimited by the state of being a definitum alone, is called the enumeration.

उद्देशक्रम
(*uddeśa-krama*)
order (of the names of the entities) in the enumeration.
भाष्यकारीयोद्देशक्रमानुरोधेन पृथिवीं निरुप्य जलं निरूपयति
NyāLī Kaṇṭhā P. 131:8

उद्देश्य
(*uddeśya*)
subject/the thing aimed at (?)
Kār Ca P. 37:13; Kār Ca P. 57:1
Tar San Dī Rā Rū P .192:5

उद्देश्यक
(*uddeśyaka*)
describer of the thing aimed at
Kār Ca P 27:1; kār Ca P 29:1

उद्देश्यता
(*uddeśyatā*)
the state of being an uddeśya. (as opposite to vidheyatā)
Vidh Va P. 25; Pad Vā k Rat P. 89:5-7; Sak Vā P. 83:6; Sak Vā P. 126:4; Sak Vā P .128:5; Sak Vā P 144:7; Kār Ca P 29:11; Tar San Di Rā R P 254:9

उद्देश्यताकत्व
(*uddeśyatākatva*)
the state of being a describer of the uddeśyatā.
Pad Vāk Rat P. 126:4

उद्देश्यताभेद
(*uddeśyatā-bheda*)
difference among the uddeśyatās (depends upon the different delimitors of the uddeśyatās)
Vidh Vā P 25

उद्देश्यतावच्छेदक
(*uddeśyatā-avacchedaka*)
delimitor of subjectness, In the case of an inference, *uddeśyatāvacchedaka* is the same as the *Pakṣatāvacchedaka*.
Na Nyā Sys Log P. 35;4; Śak Vā P. 129:1
Vidh Vā P. 25; Nyā si Di P. 36:12
Tar San Dīpi Prakā P. 254:9

उद्देश्यतावच्छेदकता
(*uddeśyatā-avacchedakatā*)
the state of being a delimitor of the *uddeśyatā*.
Vidh Vā P. 73:4

उद्देश्यतासम्बन्ध
(*uddeśyatā-sambandha*)
the relation in the form of *uddeśyatā*
Tat Ci Gādā (Tarkaprakaraṇa) P. 1167:8

उद्देश्यत्वाभाव
(*uddeśyatva-abhāva*)
absence of the property of being an *uddeśya*.
Kār Ca P 60:26

उद्देश्य-विधेय-भाव
(*uddeśya-vidheya-bhāva*)
(the relation in the form of) the state of being a subject and (the state of being) a predicate.
Śak Vā P. 132:5;
Śak Vā P. 138:1

उद्देश्यवाचकपद
(uddeśya-vācaka-pada)
the word that expresses/denotes an *uddeśya*:
Śak Vā P. 138:5

उद्देश्यविधेयविपर्यास
(uddeśya-vidheya-viparyāsa)
interchanged or reverse positions of the subject and the predicate
Nyā Rat P. 192:6

उद्बुद्ध
(udbuddha)
awakened/manifested/revealed
Tat Ci (Pratya) P. 858:1

उद्बुद्धसंस्कार
(udbuddha-saṁskāra)
revealed impressions (of the previous experience)
Tar Bhā P. 61:1

उद्बोध
(udbodha)
collection of ancillary/helping factors(in the process of production of remembrance)
उद्बोधश्च सहकारिलाभः। सहकारिणश्च संस्कारस्य सदृशदर्शनादयः। यथोक्तम्- 'सादृश्याददृष्टचिन्ताद्याः स्मृतिवीजस्य बोधकाः' इति।
Udbodha means obtaining the collection of helping factors. The helping factors to the impression (to produce remembrance are seeing something similar (to the previous experience). As it is said, similarity, fate, thoughts etc. are the causes of remembrance.
Tar Bhā P 177:1
Nyā Si Muk Rā Ru P 183:22

उद्बोधक
(udbodhaka)
revealer (of the impressions.)/ producer or cause of remembrance.
उद्बोधकं विना संस्कारस्य स्मरणे विशिष्टबोधे वा सामर्थ्याभावादित्युद्बोधकं वक्तव्यम् ।
One has to speak of the revealer (of the impressions) as without the revealer the impressions have no capacity to produce remembrance or qualified cognition.
Tat ci (Pratyakṣa) P. 861:9; (Kan San Vidyā Sr.20); Pad Vak Rat P. 345:1
Viṣa Va P. 11:30; Pad Maṇ P. 31:9
Tar Saṅ Dīpi Prakā P. 218:16

उद्बोधकत्व
(udbodhakatva)
the property of being (the cause of remembrance/the revealer of the impression or the describer of the *udbodha/)udbodhaka*
Nyā Si Muk Rā Ru P 325:2; Nyā Ko.

उद्भव
(udbhava)
1 Manifestedness
उद्भूतत्ववदस्यार्थोऽनुसंधेयः।
Nyā Ko.
2. Manifested touch.
उद्भूतस्पर्शविशेषः उद्भवः।
Tat Ci Raha P 472:5
3. बाह्यैकैकेन्द्रियग्रहणयोग्यगुणत्वात्मक उपाधिः।
Vai Sū Upa 4.1.8
The property of being a quality which is grasped/perceived by any one of the external sense-organs.

उद्भावन
(udbhāvana)
to make manifest. *Nyā Rat P. 153:2*

उद्भूत
(udbhūta)
manifested
Tar Saṅ Dīpi p.7:10; Tar Saṅ Dīpi p.9:13

उद्भूतत्व
(udbhūtatva)
the property of being manifested.
प्रत्यक्षत्वप्रयोजको धर्मविशेषः
(The property which is the cause of perception)
Tar Dīpi P 13 ; Tarka P. 31:21
शुक्लत्वादिना साङ्कर्येणोद्भूतत्वस्य जातित्वासम्भवेन धर्म इत्युक्तम् ।
Tar Saṅ Di Ra Ru P. 208:18
उद्भूतत्वं जातिः। न च शुक्लत्वादिना साङ्कर्यम् । गुणसाङ्कर्यं न दोष इति नवीनमताभिप्रायकोऽयं ग्रन्थ इति न दोषः । केचित्तु शुक्लत्वादिव्याप्यमनुद्भूतत्वं नाना। तदभावकूटवत्त्वमेव उद्भूतत्वमित्याहुः।
Tar San Si Prakā P. 107:4
उद्भूतत्वं चानुदभूतत्वाभावः।
Absence of the property of not being manifested is the property of being manifested.
Maṇika P 14:14

उद्भूतरूप
(udbhūta-rūpa)
manifested colour.
द्रव्यवृत्तिलौकिकविषयतया जन्यसाक्षात्कारे समवायेन महत्त्वम् उद्भूतरूपं च कारणम् ।
Maṇika P. 14:12; P. 36:12
Manifested colour along with the mahattva is the cause of perception which is a product(i.e.of a jīvātman)
तदेव हि द्रव्य चाक्षुषं यन्महत्त्वे सत्युद्भूतरूपवत्।
Tar Bhā P 23:3
That substance alone becomes or is the object of visual pereception which possesses *mahattva* as well as manifested colour.
See also *Pad Man P 6:20*
Pad Man P 19:13

उद्भूतरूपवत्त्व
(udbhūtarūpa-vat-tva)
same as udbhūta-rūpa
Nyā Si Dī P. 42:7; Nyā Si Dī P.42:9; Nyā Si Dī P.42:16; Nyā Si Dī P. 43:9; Nyā Si Dī P43:24; Tat Ci P. 582:2; Tat Ci P. 883:16

उद्भूतरूपस्पर्श
(udbhutarupasparsa)
possessing manifested colour & touch.
Tar Bhā 133:6

उद्भूतरूपानुद्भूतस्पर्श
(udbhūta-rūpa-anudbhūtasparśa)
possessing manifested colour and unmanifested touch. The example of such an entity is *pradipaprabhāmaṇḍala* i.e. the hallow of a lamp.
Tar Bhā P 134:3

उद्भूतस्पर्शवत्त्व
(udbhūtasparśavat-tva)
the property of being the possessor of manifested touch i.e. nothing but manifested touch itself.
Nyā Si Dī P 42:10; Nyā Si Dī P. 43:1; Nyā Si Dī P. 43:9

उद्भूतविशेषगुण
(udbhūta-viśeṣa-guṇa)
the special quality which is manifested
Tat Ci (Pratyakṣa)Rah, P 551:2
(Sannikarṣavādarahasya)

उद्वाप
(*udvāpa*)

1. Setting aside the word which was uttered before. श्रूयमाणपदपरित्यागः पश्चात् ।
   Nyā Si Muk. P 176
2. Setting aside the meaning of the word available.
   उद्वापः स्थितस्य पदार्थस्य परित्यागः।
   Tar San Dī Rā Ru P 321:10

उन्नयन
(*unnayana*)

1. Inferential cognition
   (*Nyā Ko.*)
2. *Vitarkaḥ.*
   (*Nyā Ko.*)

उन्नायकत्व
(*unnāyakatva*)

revealer (jñāpaka)
i.e. being the object of the cognition which is a producer (of cognition.)
अत्र उन्नायकत्वं जनकज्ञानविषयत्वम् ।
Nyā Ko., *Nyā Ko.*
तदुन्नायकत्वञ्च यादृशविशिष्टविषयत्वेन परामर्शस्यानुमितिजनकत्वं तत्त्वम्।
Tat Ci Dt (satpratipakṣa Prakaraṇa) *P 1829:12*
...अत्रापि उन्नायकत्वमुन्नयनयोग्यता ।
(being capable of) being an object of inferential cognition.
Tat Ci Gādā P 961:21

उन्नेय
(*unneya*)

object of inference, inferable / to be inferred being fit to be inferred/ should be inferred.
तस्माद्रूपादिजनका विजातीया एव पाका यथाकार्यमुन्नेयाः।
Tar Saṅ Nyā Bo P. 17:21

उन्नेयत्व
(*unneyatva*)

the property of being an object of inferential cognition.
ज्ञाप्यत्वम् । जन्यविषयत्वम् ।
Nyā Ko.

उपकार
(*upakāra*)

help/assistance.
Obtaining the helping factors.

१. सहकारिलाभः।
   Nyā Si Muk.(kārikā 104)
2. Kind of function.
   उपकारः व्यापारः,अपूर्वद्वारा स्वफलजनककर्म - विषयत्वादित्यर्थः।
   Tat Ci Rahasya P. 30:10

उपकारक
(upakāraka) adj.

helper/one that causes/produces cause.
Pramā Vār P. 217:9;
Pramā Vār P. 291:2

उपकारसाधनत्व
(*upakāra-sādhanatva*)

the property of being instrumental towards assistance/causality
Nañ Vā P 192:18

उपकार्योपकारकभाव
(*upakārya-upakāraka-bhāva*)

cause and effect relationship.
इतश्चास्ति प्रधानं कार्यकारणभावोपलब्धेरासन्दिकादिवत्।
कार्यकारण भावशद्बेनोपकार्योपकारभाव उच्यते ।
Nyā Bhū P. 563:16;
Pramā Vār P. 134:4

उपक्रम
(upakrama)
beginning (of any effect/product)
सर्वेषां कार्याणामारम्भ उपक्रमः।
Pra Pā Bhā Nyā Kan P 161:10

उपगन्तव्यता
(upagantavyatā)
the state of being an object of knowledge.
VidhVā P. 31

उपगन्तव्यत्व
(upagantavyatva)
the property of being an object of cognition.
Tat Ci Gādā P. 237:29;
Vidh Vā P. 37

उपगम
(upagama)
acceptance
Pra Pā Bhā Kira P. 40:1; Visa Vā P.32; P.39, P.6.2 ; Tar San Di Ra Ru P. 288:8; Tar San Di Ra Ru P. 84:6; Tar San Di Ra Ru P. 139:12; Vidh Vā P. 99:2; Kar Ca P. 32:14; Pad Vāk Rat P. 385:5; Pad Vāk Rat P. 567:3

उपग्रह
(upagraha)
cognition
Ava Nir jāg P. 161:9;
Pad Tat Nir P. 10:4

उपघात
(upaghāta)
destruction(of a part)
उपद्यातपदस्य केवलावयवनाश एव प्रयोगस्तदाह नाश इति।
Nyā Si Muk Dt P. 157:2;
Kār Ca P. 49:18

उपचय
(upacaya)
growth
वृद्धिरुपचयः
Nyā Pra P. 110:2
उपचयःआधिक्यम् ।
Nyā Si Muk Rā Ru P .119:27;
Kar Ca P. 19:11; Pad Vāk Rat P. 520:14

उपचयहेतुत्व
(upacaya-hetutva)
the property of being the cause of the growth.
Nyā Li Kaṇṭhā P. 148:3

उपचरित
(upacarita)
secondary (usage)
तन्तुमान् पटः... इत्यादौ तु विशेषणविशेष्य-साहश्यनिबन्धनोऽयमुपचरितो. विशेषणविशेष्य-व्यपदेशोऽग्निर्माणवक इतिवत्।
Nyā Li P. 715:2

उपचरितार्थत्व
(upacaritārthatva)
the property of being the denotor of secondary meaning. *Nyā Si Dt P . 34:15*

उपचार
(upacāra)
secondary relation (between word & meaning)
न चायमसिद्धः, मुख्यानुपपत्तिं विनोपचारस्यासम्भवात् ।
Nyā Li P 532:2
मुख्यवृत्त्या प्रयुक्ते उपचारेण यथा- 'अग्निरयं दाहपाकसमर्थः, अग्नित्वात्', इति प्रयुक्ते 'माणवकोऽप्याग्निः, न च तत्र दाहपाकसामर्थ्यम् इति
Nyā Rat P.192:1; Also see Nyā Bhū P. 339:29; *Nyā Sū 2.2.13 & 2.2.14*; *Tar Bhā P. 107:1*

उपचारकल्पना
(*upacāra-kalpanā*)
postulation of secondary relation (between word and meaning)
Nyā Sā P. 97:5

उपचारवृत्ति
(*upacāra-vṛtti*)
secondary relation (between word and meaning.)
Nyā Rat P. 189:2; *Nyā Rat P. 191:1*

उपजीवक
(*upajīvaka*)
supporting, substantiating
यत् प्रमाणं स्वानिष्ठप्रामाण्यग्रहार्थं प्रमाणान्तरमपेक्षते तदपि तदुपजीवकमुच्यते ।
Tat Ci Anu Di Gada p .9:16
उपजीवकं तु दुर्बलत्वाद्बाध्यम् ।
Tar Bhā P. 216:3

उपजीवकत्व
(*upjīvakatva*)
the property of being a substantiating (Pramāṇa/means)
Tat Ci Anu Di Gada p. 9:16
शद्बस्याप्यनुमानविषयत्वेनाविनाभावोपजीवकत्वेन वा अनुमानत्वम् ।
Sapta Padā P. 115:10

उपजीविकत्व
(*upajīvikatva*)
the property of being an effect.
१. कार्यत्वम् २. प्रयोज्यत्वम्
Nyā Ko.

उपजीविन्
(*upajīvin*)
dependent
प्रयोज्य
Nyā Ko. Tar Bhā P 205:8
Tat Ci (Pratyakṣa)P 532:13

उपजीव्य
(*upajīvya*)
cause (that on which the effect depends)
तत्रापि यदुपजीव्यं तदेव कारणमास्तामित्यस्यापि सुवचत्वात् ।
Nyā Si Di P. 62:26
Nyā Rat P. 163:10; Nya Rat P. 182:1;
Tar Bhā P. 215:5; Visa Vā p. 8:30;
Tat Ci P. 585:2; Vidh Vā P. 76:12

उपजीव्यता
(*upajīvyatā*)
the state of being a cause(that on which the effect depends)
Nyā Rat P. 102:6;
Tat Ci Gādā P. 1030:17
Pad Vāk Rat P. 598:4

उपजीव्यत्व
(*upajīvyatva*)
the property of being a cause/causality
(प्रयोजकत्वम् *Nyā Ko.*)
Nyā Si Dī 26:12; Nyā Si Dī P. 36:20;
Nyā Si Dī P. 41:5; Nyā Si Dī P. 1126:6;
Tat Ci P. 1174:5; Tat Ci Gādā P. 1752:16
अनुपसंहारिप्रकरण
Nyā Rat P. 164:5;
Nyā Rat P. 183:5;
Nyā Rat P. 223:7

उपजीव्यबाध
(*upajīvya-bādha*)
contradiction in cause ? or exclusion of cause?
Nyā Rat P. 187:2

उपजीव्योपजीवकभाव
(*upajīvya-upajīvaka-bhāva*)
the relation between the cause and the effect or between that on which something depends and the dependent.
Tat Ci Dī P. 6:32; Nyā RAt P. 173:4; Nyā Si Muk Dt P. 263:17; Nyā Pra P. 164:1

उपदेश
(*upadeśa*)
verbal testimony
तथैवैतिह्यमप्यवितथोपदेश एवेति ।
The means of valid cognition namely *aitihya* is also nothing but the true verbal testimony only.
Pra Pā Bhā P. 221:5
Also see *pad Vak Rat P 128:3; Nyā Li P. 93:4; Nyā Li P. 101:1*

उपदेशव्यङ्ग्यत्व
(*upadeśa-vyaṅgyatva*)
the property of being known (revealed) by *upadeśa* i.e. verbal testimony.
Nyā Lī Kaṇṭhā P 101:24

उपदेशाभाव
(*upadeśa-abhāva*)
absence of verbal testimony.
Pra Pā Bhā P.179:4

उपधा
(*upadhā*)
defect in *bhāva* are named as *upadhā*.

१. परवञ्चनेच्छा उपधा
Desire to cheat/deceive others
Pra Pā Bhā P 250:8

२. भावः इच्छा रागः प्रमादोऽश्रद्धा-मद-मानासूया-प्रभृतयो भावदोषा उपधापदेनोच्यन्ते। श्रद्धा मनःप्रसादो देशितकर्मानुष्ठानाध्यवसाय इतिकर्तव्यता-परिच्छेदश्चानुपधा।
Vai Sū Upa P 350 (on V.S.6.2.4)
also *Vai Sū Upa P 350 (on Vai Su 6.2.3)*

३. कामक्रोधादयो भावदोषाः।
Nyā Ko. Also see *pra Pā Bhā Kira. P298*

उपधायक
(*upadhāyaka*)
placing upon/under/placing near, contributing
Pad Vāk Rat P. 108:1
Tar Saṅ Dī Rā Ru P. 157:4

उपधायकता
(*upadhāyakatā*)
the state of placing near/being a cause
नन्वत्र कारणता न फलोपधायकतारूपा, तस्याः द्रव्यत्वेन कारणतावादिनाऽपि आत्मन्यस्वीकारात्।
The state of bringing about an effect
NyāSi Muk Rā Ru P 153:25
See also *pad Vāk Rat P 109:3*

उपधायकत्व
(*upadhāyakatva*)
the property of placing near (being a cause) or causality.
कारणत्वम्।
अव्यवहितपूर्वृत्तित्वसम्बन्धेन फलाविशिष्टत्वम्।
Nyā Ko. Also *Tat Ci P . 586:2*

उपधेय
(*upadheya*)
possessor of some property i.e. *Dharmin*
यद्किञ्चिद्धर्मविशिष्टो धर्मी ।
Nyā Ko.
उपधेयेति धर्मीत्यर्थः।
Kāra Ca Mā P. 43:6; Kāra Ca Mā P. 44:10 Kāra Ca Mā P. 42:21; Tar Saṅ Dī Rā Ru P. 157:4

उपधेयता
(*upadheyatā*)
the state of being an *upadheya*.
Pad Vāk Rat P 642:2
तत्र फलोपधायकस्य करणरूपत्वे व्यापारः सुब्वाच्य उपधेयतास्वरूपो वाच्यार्थ इत्यर्थः।
Pad Vak Rat Gū Dt P. 642:17

उपधेयसङ्कर
(*upadheya-saṅkara*)
the mixing of more than one *upadheya*
kār Ca P. 42:21; *Kār Ca P. 44:5*

उपधेयोपधायकभाव
(*upadheya-upadhāyaka-bhāva*)
the relation between a property and the possessor of that property. (Dharma-Dharmi-Bhāva)
Tar San Dt Rā Ru P. 157:4

उपनय
(*upanaya*)
the fourth member of the five membered syllogism which puts forth the knowledge of the probans pervaded by the probandum in each particular case of Inferential cognition. This member expects an example (of the similar type) beforehand.
उदाहरणापेक्षस्तथेत्युपसंहारो न तथेति वा साध्यस्योपनयः।
Nyā Sū 1.1.38
उदाहरणमात्मलाभेऽपेक्षत इत्युहारणापेक्ष पक्षधर्मोपसंहारः उपनयः।
Nyā Mañ P. 140:31 (pt II)
प्रकृतपक्षे प्रकृतसाध्यव्याप्तिविशिष्टवैशिष्टच-बोधकोन्यायावयवः उपनयः।
Maṇ kaṇ P. 46:4
परामर्शत्ववचनम् उपनयः।
Sapta Padā P. 117:2; Tar Saṅ P. 38:17
उदाहृतव्याप्तिविशिष्टत्वेन हेतोः पक्षधर्मताप्रतिपादकं वचनमुपनयः।
Tar Saṅ Si Ca P .73:16; Tar Saṅ Dī p 39:4 Nyā Rat P. 135:2; Nyā Si Muk Kira P. 220:9; Tar Kau P. 33:7-8; Tar Bhā P. 200:11; Tar Saṅ Dt Rā Ru P. 271:15-16 Vai Sū Upa P. 495 (on Vai Su 9.2.2); Nyā Li Kaṇ ṭhā P. 601:7
दृष्टान्ते प्रसिद्धाविनाभावस्य साधनस्य दृष्टान्तोपमानेन पक्षे व्याप्तिख्यापकं वचनमुपनयः।
Nyā Bhū P. 325:1
Also see *Tat Ci Dī P. 731:3; Tat Ci Dī P 1238:24*

उपनयत्व
(*upanayatva*)
the property of being an *upanaya*.
तत्रानुमितिकारणतृतीय लिङ्गपरामर्शजनकावयवत्व-मुपनयत्वमिति सामान्यलक्षणम् । साध्यव्याप्य विशिष्ट पक्ष बोधकावयत्वं साध्याभाव व्यापकाभावप्रतियोगि-मत्पक्षबोधकावयत्वञ्च विशेषलक्षणद्वयम् ।
Tat Ci (Anumāna) P 1572:21 (ch.skt.sr.42)
The property of being a member of the five-membered syllogism which generates the knowledge of the probans for the third time which is the cause of Inferential cognition. This is the general definition of उपनयत्व
* The specific two definitions are as follow:
1. The property of being the member (of the five membered-syllogism) that reveals the subject associated with the (probans which is) pervaded by the object to be inferred and
2. The property of being the member (of the five-membered syllogism) which reveals the subject associated with the counterpositive of the absence (of the probans) which is the pervader of the absence of the object to be inferred.
see also *Nyā Lī Kaṇṭhā P. 604:10; Nyā Lī Kaṇṭhā P. 776:10*

उपनयत्वं च स्वप्रतिपाद्यार्थमुख्यविशेष्यता निरुपितेतरार्था निष्टप्रकारताशालिबोधजनकन्या - यावयवत्वम् ।
Nyā Kau P. 275:20
The property of being a member (of the five-membnered syllogism) that generates the understanding of the qualifierness existing (residing) in the meaning of the other (word) which is described by the qualificandness existing in the prime qualificand which is in the meaning denoted by itself is called upanayatva.
See also *Tat Ci Dī (Anumāna) P 1570:20 Tar Saṅ Dī Rā Ru 271:18*

उपनयवाक्य
(*upanaya-vākya*)
same as upanaya.
the sentence called upanaya.
उदाहृतव्याप्तिविशिष्टत्वेन हेतोः पक्षधर्मता-प्रतिपादक वचनमुपनयवाक्यम् ।
Nyā Pra P.95:17

उपनायकज्ञान
(*upanāyaka-jñāna*)
knowledge that produces *upanīta-bhāna*/ cause of *upanītabhāna*(extra ordinary type of perception caused by the contact in the form of either knowledge or of generic character.)
Tat Ci Gādā P. 775:15 (chow skt.sr.42) Tat Ci Gādā P. 1191:18; Pad Vak Rat P. 34:4; Viṣa Va P. 6:22

उपनायकत्व
(*upanāyakatva*)
the property of being an *upanāyaka*
Pra Pā Bhā Kira P. 56:11
Tat Ci (Anumāna) P. 1966:3

उपनीत
(*upanīta*)
presented
known by the contact in the form of knowledge.
ज्ञानलक्षणसंनिकर्षेण ज्ञानम् ।
Nyā Ko.
Also see *Tat Ci (Anumāna) P.1877*

उपनीतभान
(*upanītabhāna*)
knowledge produced by ordinary and extra-ordinary both types of contact
लौकिकालौकिकोभयसन्निकर्षजन्यं ज्ञानम् ।
Nyā Ko See also Pad Man p.16:14; Viṣa Vā P. 6:21; Viṣa VāP. 8:5; Vidh Vā p. 72:5; Vidh Vā P. 133:2

उपनीतभानापत्ति
(*upanīta-bhāna-āpatti*)
the contingency of some cognition becoming the *upanītabhāna*
Vidh Vā p 72:30.

उपन्यास
(*upanyāsa*)
statement
उपन्यासः कथनम् ।
Nyā Si Muk Rā Ru P. 122:33; Nyā Sā P. 41:16 Pra Pā Bhā Kira P. 27:2; Tat ci P. 838:10 (chow skt sr 115); Nyā Rat P. 103:2; Nyā Rat P. 158:8; Nyā Rat P. 195:1

उपपत्ति
(*upapatti*)
knowledge/consistency/cause/means
ज्ञानम्/ सङ्गतिः/हेतुः/उपायः।
Nyā Ko.
समानानेकधर्मोपपत्तेः।
Nyā Sū 1.1.23 also Nyā Sū 4.1.41;

Nyā Kan P. 188:9; Tat Ci P. 1124:2 (ch.skt.sr 115); Pad Vāk Rat P. 348:4; Pad Tat Nir P. 3:1
Pad Tat Nir P. 28:2; Viṣa Vā P. 25; Kār Ca P. 38:23; Kār Ca P. 61:19; Kār Ca P. 66:26

उपपत्तिविरुद्ध
(*upapattiviruddha*)
contrary to *upapatti* (consistency)
Pra Pā Bhā Kira P 9:4

उपपत्तिसम
(*upapatti-sama*)
a kind of *jāti* (*asad uttaram jātiḥ*)
i.e. replying in wrong way
उभयकारणोपपत्तेरूपपत्तिसमः।
Nyā Sū 5.1.25
When both the causes are consistent describing the consistency of both the sides is called *upapattisama*.
उभयकारणोपपत्त्या पक्षद्वयोपपत्तिवर्णनमुपपत्तिसमः प्रतिषेधः।
Nyā Mañ P. 183:27; Tar San Dt Praka P. 348:5
Nyā Pra P. 159:6
यत्किञ्चिधर्मदर्शनेन यत्किञ्चिद्दूषणापादनमुपपत्तिसमः।
Retorting or finding fault (with the argument of the other side) just by taking / seeing any property (in the content of the arggument).
Nyā Rat P 213:9

उपपदसमास
(*upapada-samāsa*)
the compound named *upapada*
धातुकृद्भ्यामुपपदसमासः स तदन्तकः।।५०।।
कारकैकोपपदकःषड्विधोऽयमिति भ्रमः। कर्मकर्त्राद्युपपदभेदाद्बहुविधस्त्वसौ।।५१।।
Śab Śak Pra Kā P 272:2

उपपत्तिसामर्थ्य
(*upapatti-sāmarthya*)
capacity of the consistency, power of the consistency
Nyā Sū Bhā on Nyā Sū 1.1.95;
Nyā Sū Bhā Var on Nya Sā Bhā on Nyā Sū 1.1.16;
(Nyāyadarśanam P. 214)

उपपादकत्व
(*upapādakatva*)
causality / the property of being an *upapādaka* i.e. cause
उपपादकत्वं निर्वाहकत्वम् ...
Tat Ci Gādā P. 16:22 (ch.skt sr 42)
अनुमितिप्रकरण तदुपपादकत्वं च परम्परया तत्प्रयोजकत्वम्।
Nyā Si Muk Rā Ru P. 325:14.

उपमर्द
(*upamarda*)
coming into the being of another form (of a word) after the destruction of the previous form (of a word)
उपमर्दो नाम एकरूपनिवृत्तौ रूपान्तरोपजनः। उपमर्दो नामेति यथाऽस्तेर्भूरिति
Nyā Sū Bhā on Nyā Sū 2.2.5.;
Nyāyadarsana P. 653:6;
Nyā Sū Bhā Vār Tat Ti P. 653:21
न्यायदर्शने उपमर्दो धर्मिनिवृत्तौधर्म्यन्तरप्रयोगः यथाऽस्तेर्भूः।
Gau Sū Vṛ P 654:25

उपमा
(*upamā*)
the understanding of the relation between word & its meaning acquired through the means of analogy.
उपमानजन्यं शद्बशक्तिज्ञानम् ।
Nyā Ko.

उपमान

(*upamāna*)

1. Means of analogical cognition

प्रसिद्धसाधर्म्यात् साध्यसाधनम् उपमानम् ।

Nyā Sū 1.1.6

Upamāna is the means to know something from the (well) known similarity.

प्रसिद्धसाधर्म्यात् इति च मध्ये साध्यसाधनग्रहणम् उपाददानः सूत्रकारः सर्वप्रमाणसाधारणरूपमिदं परिभाषते यत् साध्यसाधनस्य प्रमाकरणस्य प्रमाणत्वमिति ।

Nyā Mañ P. 72:13

अत्र वृद्धनैयायिकास्तावदेवमुपमानस्वरूपमाचक्षते- संज्ञासंज्ञिसम्बन्धप्रतीतिफलं प्रसिद्धेतरयोः सारूप्यप्रति- पादकमति देशवाक्यमेवोपमानम् ।

Nyā Mañ P. 374:3

अथवा संज्ञासंज्ञिसम्बन्धविषयाज्ञानं साध्यं तस्य साधनं निष्पादकं वाक्यमुपमानम् ।

Nyā Bhū P. 424:16

Also see Ratna Nib P. 98:19 Nyā Mañ P. 381:14; Tar Saṅ P. 49:13; Tar Saṅ Nyā Bo P. 50:1; Tarkā P. 83:23; Tar San Dī Rā Ru P. 309:13; Tar Kau P. 43:4; Nyā Pra P. 99:20; Pra Pā Bhā P. 214:26; Tar San Dī Ra Ru P. 309:14

उपमितित्वावच्छिन्नकार्यतानिरूपितकारणताशालित्वम् उपमानस्य लक्षणम् ।

The definition of upamāna is the property of possessing the causality which is described by the effectness which is delimited by the property upamititva i.e. the property of being an analogical cognition.

२. उपमानं सामीप्यज्ञानम् यथा गौरेवं गवय इति । सामीप्यं तु सामान्ययोगः।

Nyā Sū Bhā P. 11:3

प्रसिद्धसाधर्म्यादिति प्रसिद्धं साधर्म्यं यस्य प्रसिद्धेन वा साधर्म्यं यस्य सोऽयं प्रसिद्धसाधर्म्यो गवयः तस्मात् साध्यसाधनमिति समाख्यासम्बन्ध प्रतिपत्तिरुपमानार्थः।

Nyā Sū Bhā Vār P. 60:10-12

आद्यतनास्तुव्याचक्षतेश्रुतातिदेशवाक्यस्य प्रमातुरप्रसिद्धे पिण्डे प्रसिद्धपिण्डसारूप्यज्ञानमिन्द्रियजं संज्ञासंज्ञि- सम्बन्धप्रतिपत्तिफलमुपमानम् ।

Nyā Mañ P. 376:4

लक्षणन्त्वस्य अनवगतसङ्गतिसंज्ञासमभिव्याहृ- तवाक्यार्थस्य संज्ञिन्यनुसन्धानमुपमानम् ।

Nyā Kusu P. 386:1

See also Nyā Si Muk Kira P. 296:5; Nyā Sū Bhā P. 111 & 112; P. 111 : 13-16; P. 112 : 2-4 ; Tar Bha P. 84:5

उपमानत्व

(*upamānatva*)

the property of being an object to be compared with

Tat Ci (Upamāna) P. 6:20

उपमिति

(*upamiti*)

analogical cognition.

१. मा भूत् पदार्थान्तरं तथापि प्रत्यक्षाच्छब्दाद्वा गवये गोसादृश्यज्ञानात् गवयसदृशो गौरिति ज्ञानमुपमितिः।

The cognition that the goyal is similar to a cow, arising either from perception or verbal testimony is called analogical cognition.

Tat Ci. (Upamāna) P. 7:7

२. सादृश्यज्ञानकरणकं ज्ञानमुपमितिः

(Nyā Si Muk P 185:1)

The cognition, means of which is the knowledge of similarity is called analogical cognition.

३. उपमितित्वजातिमत्युपमितिः।

Tar Kan P. 43:6

The analogical cognition is the cognition possessing the generic character namely analogical cognitionness.

४. संज्ञासंज्ञिसम्बन्धज्ञानमुपमितिः।

The knowledge of the relation between

the word & its meaning is analogical cognition. *Tar San P. 49:13; Tar San Nyā Bo P. 50:3; Nyā Pra P. 99:20*

5. तथा हि शक्तिपरिच्छित्तिरेवोपमितिः। *Tar San Dt Prakā P. 222:9; Tar San Dt Rā Ru P. 309:19; Tarkā P. 83:25*

उपमितिकरणत्व
(*upamiti-karaṇatva*)

the property of being the means of analogical cognition. *Tar Bhā P 85:3*

उपमितित्व
(*upamititva*)

the property (generic character) of being an analogical cognition.

उपमितित्वं 'उपमिनोमि' इत्यनुव्यवसायसिद्धा जातिः।

Maṇ Kaṇ P. 64:2

The generic character established by the introspection I know analogically is called *upamititva*.

उपमेयत्व
(*upameyatva*)

the property of being an object to be compared. The locus of similarity.

सादृश्यानुयोगित्वम्। *Nyā Ko.*

उपभोग
(*upabhoga*)

enjoyment. Perception of pleasure or pain is *upabhoga* or enjoyment.

सुखदुःखसाक्षात्कारः उपभोगः।

Nyā Si Muk Rā Ru P. 212:33

उपयोग
(*upayoga*)

causality

उपयोगः कारणत्वम्

Nyā Si Muk Kira P. 293:5

उपरञ्जकत्व
(*uparañjakatva*)

the state of being influencing or affecting, *Tat Ci, 1951:6*

उपरञ्जकधर्म
(*upareañjakadharma*)

the property of influencing or affecting, *Nyā Rat, 218:7*

उपलक्षण
(*upalakṣaṇa*)

indicator mark,

1. A type of qualifier,
   प्रकारो द्विविधः विशेषणमुपलक्षणं च
   Mani Ka, 28:15
2. यधिकरणं सद्व्यावर्तकं उपलक्षणम्
   Sap Pad 150:1
   उपलक्षणं स्वानधिकरणेपि व्यावृत्तिं बोधयति
   Tat Ci See Nyā Ko
3. अविद्यमानं सत् व्यावर्तकम् उपलक्षणम्
   Vya Vā See Nyā Ko
   अविद्यमानं व्यावर्तकमुपलक्षणम्
   Nyā Pra, 130:5 ; Nyā Kan, 279:9
4. That which is not related with the effect is called उपलक्षण or, that which is not related with its qualificand as a relata is called as upalakṣaṇa,
   कार्यान्वयि विशेषणम् अतोन्युदुपलक्षणम्, एस्यास्यार्थः यद्व्यावर्तकं विशेष्यान्वयिनाऽन्वीयते तद्विशेषणम्, यन्नान्वीयते तदुपलक्षणम्,
   Nyā Li Pra, 717:15
5. That which is indirectly related to its qualificand,
   विशेष्ये साक्षात्संसृष्टं विशेषणं परम्परयोपलक्षणम्
   Pad Vāk Rat, 688:5

६. विशेषणस्योपस्थापकमविशेषणमुपलक्षणम्,
   Pad Vāk Rat, 687:8

7. गोत्वविशिष्टे च कार्यान्वयाद्गोत्वं विशेषणं नोपलक्षणं, तदन्येन कार्यान्वये उपलक्षणम्
Tat Ci (Sab) 559:9
8. तद्बुध्यसमकालीनत्वे सति तद्बुद्धिप्रकार उपलक्षणम्
Pad Vāk Rat, 686:8

उपलक्षणता
(*upalakṣaṇatā*)
qualifierness or indicatorness,
Śak Vā, 41:1, 93:5,
Na Nyā Sys Log, 141:4
Tat Ci Gādā, 184:34, Kār Ca, 48:3

उपलक्षणत्व
(*upalakṣaṇatva*)
qualifierness, indicatorness,
उपलक्षणत्वं च बोध्येतरव्यावृत्त्यनवच्छेदकत्वे सति तत्समानाधिकरणत्वम्,
Kār Ca, 46:18
Śak Vā, 40:5, 88:2, 75:7, 173:6
Nyā Rat, 211:1,
Tar Saṁ Di Rā Ru 337:10

उपलक्षित
(upalakṣita)
marked, distinguished,
Kār Ca, 64:18, 40:5, 49:3, 93:7, 96:4

उपलक्षिता
(*upalakṣitā*)
marked or distinguished,
Nyā Ku, 130:2
Tat Ci (Śab), 558:6 (Vol.4 pt.3)

उपलब्धि
(*upalabdhi*)
knowledge,
1. Knowledge prompted in a positive direction, विधिमुखेन प्रवृत्तं ज्ञानम् उपलब्धिः
Nyā Bhū, 17:12
बुद्धिरूपलब्धिर्ज्ञानमित्यनर्थान्तरम् । (गौ.१.१.१५)
Nyā ko.
उपलब्धिर्नाम साक्षात्कारः *Tat Saṁ Nyā Bo 14:3*
उपलब्धिर्ज्ञानम्
Nyā, Bin Ti 101; Nyā Sa, 2:23,
Pra Pā Bhā, 188:7,52:2,71:8,
Pad Maṇ, 29:12; Man Ka, 22:14,
Tar Saṁ Di Pra, 142:12
२. प्राप्तविषयाकारोपग्रहायां बुद्धौ प्रतिबिम्बितयाश्चेतना शक्तेस्तद्वृत्त्यनुकार उपलब्धिः।
Nyā Kan 417:18
Knowledge prompted through the positive manner,
ज्ञानेन पुरुषस्य योऽतात्त्विकः सम्बन्धः स उपलब्धिरित्युच्यत।
Nyā Si Mu Di, 169:13,16.

उपलब्धिविषयत्व
(*upalabdhiviṣayatva*)
objectness of knowledge,
Nyā Rat, 216:1

उपलब्धिसम
(*upalabdhisama*)
futile rejoinder of knowledge,
1. वाद्युपदर्शितसाधनाभावेऽपि साध्यस्य उपलब्धिकथनम् उपलब्धिसमा,
Tar Saṁ Dip, Prakā, 348:16,
Nyā Pra, 159:9
निर्दिष्टकारणाभावेऽप्युपलम्भादुपलब्धिसमः
Nyā Sū, 5.1.27
निर्दिष्टस्य साधनस्याभावेऽपि साध्यधर्मोपलब्ध्या प्रत्यवस्थानमुपलब्धिसमः
Nyā Sū Bhā (Nyā Ko)
वादिना निर्दिष्टस्य कारणस्य साधनस्याभावेऽपि साध्यस्योपलम्भात्प्रत्यवस्थानम्,
Nyā Ko.
२. अवधारणविकल्पानुपपत्या प्रत्यवस्थानमुपलब्धिसमः
Nyā Rat 214:5

उपलम्भ
(*upalambha*)
knowledge,
Nyā Kan, 190:11, 23:6,
Nyā Sa, 89:18, Tar Bha, 84:2, ;
Abhā Va, 176:19, Atm Vi, 326:1,
Pra Vā, 74:3

उपलम्भक
(*upalambhaka*)
causing factor of knowledge,
Pra Pā Bhā,.114:8,
Nyā Kan, 113:17,
Kir, 55:17.
Nyā Mañ,98:4

उपलम्भग्रह
(*upalambhagraha*)
accomplishment of knowledge,
Tat Ci Gādā, 1781:5

उपलम्भनिबन्धन
(*upalambhanibandhana*)
based on cognition
Nyā Li, 421:3

उपलम्भनिबन्धनत्व
(*upalambhanibandhanatva*)
Abhā Vā, 175:8

उपलम्भदृष्टि
(*upalambhadṛṣṭi*)
view point
Nyā Mañ 108:5

उपलम्भप्रसङ्ग
(*upalambhaprasaṅga*)
contingency of (perceptual) cognition,
Pad Tat Nir, 35:3

उपलम्भापत्ति
(*upalambhāpatti*)
contingency of knowing , *Pad Man, 22:7; Pad Tat Nir, 46:4; Kir, 116:3*

उपलम्भाभाव
(*upalambhābhāva*)
absence of knowing,
Tar Saṅ Dī Rā Ru, 244:17

उपश्लिष्टस्वभावत्व
(*upasliśṣṭhasvabhāvatva*)
having the nature of associated or connected closely,
Tat Ci, 20009:12, Nyā Ku, 241:1

उपश्लेष
(*upaśleṣa*)
close contact or association,
Tat Ci Gada, 44:30

उपष्टम्भ
(*upaṣtambha*)
1. A particular contact,
   संयोगविशेषो वा(मु.) *Nyā Ko.*
2. Supporting or depending on,
   आलम्बनम् (वाच.) *Nyā Ko.*

उपष्टम्भक
(*upaṣṭambhaka*)
obstructing factor,
Tar Saṅ Dī Rā Ru, 167:4, Kir, 52:20

उपसर्ग
(*upasarga*)
prefix, a particle joined to a verb or noun denoting action or noun
उपसर्गः प्राचुर्येण क्रियायोगे प्रवर्तते " उपसर्गा क्रियायोगे" इति स्मरणात् केचित्, नामभिरपि सम्बन्ध्यन्ते यथा प्रगतं वयो यस्य स प्रवया इति
Nyā Mañ, 299:10; Tar. Saṁ Di Pra, 385:20

उपसन्धानत्व
(*upasandhānatva*)
the state of being an auxiliary factor,
उपसन्धानत्वात् सहकारित्वात्
Com.on,Tat Ci,615:11 (Śab) Vol.4,p.3
Tat Ci (Śab),614:8

उपसर्जन
(*upasarjana*)
subordinate, secondary,
१. गौणम्, २. अप्रधानम् *Nyā Ko.*

उपसर्जनता
(*upasarjanatā*)
the state of being subordinate or secondary,
Nyā Si Dī, 41:29, 16:4; Tat Ci, 760:1, Tat Ci (Parāmarśa)1277:21,1278:17; Tat Ci (Anu), 1277:19

उपसर्जनत्व
(*upasarjanatva*)
the state of being subordinate or secondary,
Nyā Si Dī, 41:28

उपसर्जना
(*upasarjanā*)
subordinate, secondary,
Nyā Bhā, 92:10

उपसर्पण
(*upasarpaṇa*)
entering into,
Vai Sū, 5.2.17, Upa on 5.2.17, 322.

उपसंहार
(*upasaṁhāra*)
conclusion,
1. Going together.
सहचारः दीधि. २) *Nyā Ko.*
2. It is a member of logical syllogism which causes the verbal understanding related to the object of subject (pakṣa) which is qualified by the probans as qualified by invariable concomitance as shown by the example,
उदाहरणानुसारो य उपसंहार-उपन्यासः प्रकृतोदाहरणो प्रदर्शितव्याप्तिविशिष्टहेतुविशिष्टपक्षविषयक बोधजनको न्यायावयव इत्यर्थः
Gau Sū Vṛ, 313:26
३. Assertainment, निर्णयः उपसंहारः
Tar San Di Rā Ru 358:13
निश्चयः *Nyā Ko.*
4. Completion of what has been described by the way of saying briefly of the thing which is described elaborately,
विस्तरेण निरूपितस्य पदार्थस्य सारांशकथनेन तन्निरूपण-समापनम्,
Nyā Ko.
5. Paricular type of reason which accomplishes the intention of the text,
ग्रन्थतात्पर्यावधारकलिङ्गविशेषः
Nyā Ko.
6. एकत्र श्रुतार्थस्यान्यत्रान्वयार्थमुपक्षेपः
Nyā Ko.
7. Combining relation
साकल्येन सम्बन्धः *Nyā Ko.*

उपसंहाराभाव
(*upasaṁhārābhāva*)
absence of conclusion,
Tat ci, 1108:1

उपस्थापक
(*upasthāpaka*)
the state of being a cause of remembrance,
Tat Ci Dī, 55:20; Pad Vā Rat, 121:7

उपस्थापित
(*upasthāpita*)
remembered,
Vyu Vā, 4

उपस्थितधर्म
(*upasthitadharma*)
existing property,
Tat Ci (Prat), 522:4

उपस्थितपद
(*upasthitapada*)
existing word,
Tat Ci Gādā, 1094:6

उपस्थिति
(*upasthiti*)
1. Rembering, स्मृतिरित्याधुनिकाः
Nyā Ko.;Kār Ca, 20:27, 31:7,39:21
2. Knowledge, बुद्धि *Nyā Ko.*

उपस्थितित्व
(*upasthititva*)
memoryhood
Tat Ci Di, 716:7

उपहितत्व
(*upahitatva*)
causeness,
Nyā Si Mu Dī, 156:26

उपादान
(*upādāna*)
1. Material cause,
उपादानं समवायिकारणम्
Tar Sam Di, 13:1, Nya Sid Mu Kir, 17:30
2. Mere base or locus,
अधिष्ठानमात्रम् इति नवीन नैयायिकाः (दि.)
Nyā Ko.
3. Knowledge accomplishing happiness,
सुखसाधनं ज्ञानं उपादानम्, *Sap Pad, 126:24*
सुखसाधनत्वज्ञानं वोपादानम् *Nyā Ko.*
4. स्वेष्टसाधनता प्रकारकं ज्ञानम्, *Nyā Ko.*
5. असहकृतं कारणमुपादानम्, *Nyā Si Mu Rā, 162:19*

उपादानकारण
(*upādānakāraṇa*)
material cause
Nyā Mañ, 40:8, Nib (Ratn), 127:15

उपादानगोचर
(*upādānagocara*)
knowledge of material cause.
Tar Sam Dī Rā Ru, 195:4.

उपादानत्व
(*upādānatva*)
the state of being a material cause,
Kār Ca, 37:2

उपादानोपादेयभाव
(*upādānopādeyabhāva*)
cause and effect relationship,
यदद्रव्यं यद्द्रव्यध्वंसजन्यं, तत् तदुपादानोपादेयमिति व्याप्तेः.
Nyā Si Muk, 108:1 (Under Verse no.34)
Nyā Ku, 181:6

उपादेय
(*upādeya*)
1. Necessary,
विषयिधर्मासमानाधिकरणेत्यभिधानं तु शद्धो नोपादेयः,
Pad Tat Nir, 45:3
2. Effect, *Nyā Ko.*

उपादेयकालिकी
(*upādeyakālikī*)
related to the time of the creation (of the effect)
Pad Vā Ra, 515:4

उपादेयज्ञान
(upādeyajñana)
knowledge of *upādeya*
Nyā Mañ, 174:14

उपाधि
(upādhi)
imposed property

1. a) That which is pervader of *sādhya* and non-pervader of *hetu* is called *upādhi*, उपाधिस्तु साधनाव्यापकत्वे सति साध्यव्यापक: *Nyā Ku, 352:1, Ātm Tat Vi, 403:9 Sap Pad, 110:14*
   b) उपाधिश्च साध्यव्यापकत्वे सति साधनाव्यापक:, *Tat Ci, 280:15, Nyā Rat, 88:1, 49:7; Nyā Li pra, 507:10, Tar Sam, 46:20-; Tar Bha 80:4, Tar Kau, 41:9-10; Nyā Pra, 98:20*
   c) पर्यवसितसाध्यप्यापकत्त्वे सति साधनाव्यापकत्त्वम्, Nyā Li Pra, 508:4, Nyā Kau, 166:5 पर्यवसितसाध्यव्यापकत्त्वे सति साधनाव्यापक उपाधि:, Tat Ci, 542:1
   d) साध्यस्य व्यापको यस्तु हेतोव्यापकस्तथा स उपाधिर्भवेत्तस्य.... *Bhā pari, 138(Kārikā)*
2. Being the pervader of साध्य delimited by what ever property, it (dharma) is the non-pervader of hetu delimited by that (same) property,
   उपाधिस्तु शद्धर्मावच्छिन्नसाध्यव्यापक: तद्धर्मावच्छिन्नहेतोरव्यापको धर्म:,
   Maṇi ka, 36:4
3. Because of the inconsistency, it is the irregular change of the probans with the probandum,
   यद्वयभिचारित्वेन साधनस्य साध्यव्यभिचारित्वं स उपाधि:,
   Tat Ci, 549:2; Nya Li pra, 508:3
4. Differentiating the whatever (property from others), when the probandum of whatever probans is differentiated, that property is treated as उपाधि in that probans,
   यस्यावृत्या यस्य साधनस्य व्यावर्तते य धर्मस्तत्र साधने उपाधि:,
   Nyā Lī Pra, 509:9.
5. It is the state of being which is different from valid knowledge in the साध्य as caused by the specific cause of valid knowledge, *Tat Ci (Prat), 314:7*
6. It is the pervader of probandum as delimited by the property of pakṣa,
   तथा च पक्षधर्मावच्छिन्न साध्यव्यापकोऽयं उपाधिरिति भाव:, *Tar Saṁ Dī Pra, 83.*
7. साधनतावच्छेदकाभिन्नेन येन साधन-ताभिमते साध्यसम्बन्धोऽवच्छिद्यते स एव तत्र साधने विशेषणमुपाधिरिति वदन्ति, *Tat Ci, 619:3*
8. That property being inconsistent with the साधन, if brings the inconsitency, it is called उपाधि, य: साधनव्याभिचारी साध्यव्यभिचारीन्नायक: स उपाधि:, *Tat Ci, 574:2*
9. Being the pervader, that which becomes the non-pervader, is called upādhi,
   यो यदव्यापकत्वे सति यदव्यापक: स तत्रोपाधिरिति,
   Tat Ci, 877:13
10. That property which is reflected else where, is called upādhi, यद्धर्मोऽन्यत्र भासते स उपाधि:
    Nyā Li Kaṇh 510.23
    यद्धर्मोन्यत्र प्रतिबिम्बते, *Tat Ci 525:2*
11. That (property) whose absence obstructs the inconsistency, is called upādhi,
    यदभावो व्यभिचारविरोधी स उपाधि:,
    Nyā Lī Kaṇṭh, 510:26; Tat Ci, 526:7
12. Being the parvader of what refers to the probandum, it is the non-pervader of what refers to the probans,
    तत्रोपाधि: साध्यत्वाभिमतव्यापकत्वे सति साधनत्वाभिमताव्यापक: *Tat Ci, 503:3, 877:2.*

13.a) A property as required for साध्य, अथ साध्यप्रयोजको धर्म उपाधिः
Tat Ci; 524:2

b) A causal Factor प्रयोजकश्चोपाधिः,
Tar Bha, 55:1

14. That property of which when there is a chance of having the counter-argument in case of the negative concomitance, is called as upādhi, यस्य व्यतिरेकेण प्रतिपक्षः संभवति स धर्म उपाधिः, *Nyā Rat, 76:2*

15. उपाधि is that सामान्य which is vitiated by any of the circumstances,

16. सबाधकं सामान्यं उपाधिः *Sap Pad, 131:20*
उपाधि is that which is indirectly related
परम्परासंबद्धं उपाधिः, 55:9.

17. It is the state of being a property which is different from the kevalānvayin,
केवलान्वायिव्यतिरिक्तधर्मत्त्वम् *Nyā Rat, 89:12*

१८. साध्यव्यभिचारि साधनवच्छिन्न प्रतियोगिताऽवच्छेदकावच्छिन्न प्रतियोगि व्यधिकरणात्यन्ताभावप्रतियोगिताऽवच्छेदको यः साध्यसमानाधिकरणवृत्तिधर्मस्तत्वमुपाधिलक्षणम्
Nyā Kan, 166:17
स्वानधिकरणी भूतसाधनानधिकरणवृत्तिधर्मा वच्छिन्न-साध्यव्यापकत्त्वमेवोपाधिलक्षणम्,
Nyā Kau, 167:7.

उपाधिक
(*upādhika*)
related to *upādhi* *Tar Bhā, 57:5*

उपाधिकर्तव्यत्व
(*upādhikartavyatva*)
the state of being prompted by *upādhi*
न च कामनोपाधिकर्तव्यत्त्वे नियतमनुष्ठानं न स्यादिति वाच्यम्,
Tat Ci (prat) 93:1

उपाधिकार्यत्त्व
(*upādhikāryatva*)
the state of effect of *upādhi*
आरमभणीयेष्टेः प्रधानायाः दर्शारम्भसमयकर्तव्यत्वम्-कामनोपाधिकार्यत्वे प्रारम्भसमये नियतमनुष्ठानम्
Tat Ci (Pra.) 62:2

क

कटु
(*kaṭu*)
one of the six tastes, pungent, a quality apprehended by tongue,
रसनाग्राह्यो गुणो रसः *Tar Saṁ, 15:24.*

कठिन
(*kaṭhina*)
hard, stiff, *Pad Maṇ, 15:10*

कठिनत्व
(*kaṭhinatva*)
hardness,
Tar Saṅ Dī, 5:13, Pad Man, 16:1; Pad Tat Nir, 35:4.

1. A particular contact with the parts, अवयवसंयोगविशेषः *(Tar Dī) Nyā Ko.*
2. A particular touch *(Sid. Ca) Nyā Ko.*

कथा
(*kathā*)
debate,

1. Upholding the thesis and antithesis of the two contestants,
वादिप्रतिवादिनोः पक्षप्रतिपक्षपरिग्रहः,
Nyā Bhū, 329:2
2. A debate constitutes of the arguments put forth by a number of persons assembled together, some raising objections and others trying to answer them.

कथातु नानावक्तृकपूर्वोत्तर- पक्षप्रतिपादक-वाक्यसन्दर्भः.
Nya Sa, 329:1
Tar Bhā (Nya Ko); Tar Dī (Nya Ko).

३. तत्त्वनिर्णयविजयान्यतरस्वरूप योग्यन्यायानुगत-वचनसन्दर्भः कथा,
Nya Su Vr, 343:28

४. विचारसमयः (ग.अव.) *Nyā Ko.*

5. It is the sentence caused by the knowledge of the state of being the act of refuting the fallacy etc. presented by the other contestant;

- पराभिधास्यमानहेत्वाभासादिनिराकर्तव्यताज्ञानजन्यं वाक्यं कथा, *Nyā Rat, 146:8*

कथाकालावधिनियम
(*kathākālāvadhiniyama*)
a principle of limiting the debate time,
Nyā Rat, 232:5

कथात्व
(*kathātva*)
the state of being a debate,
Nyā Rat, 146:8, 146:2.

कथाभास
(*kathābhāsa*)
when the untrue fault is revealed by both the contestants each other, it is a case of false debate (kathābhāsa),
यत्र वादिप्रतिवादिभ्यां परस्परमसद्दूषणमुद्भाव्यते सः,
(Nyā Ko).

कनिष्ठ
(*kaniṣṭha*)
the yongest,
that, of which the vibration of sun is lesser than that of which the vibration of sun, is called as kaniṣṭha,
यस्य सूर्यपरिस्पन्दापेक्षया यस्य सूर्यपरिस्पन्द : न्यूनः स कनिष्ठः, *Nyā Si Muk, 420:7-8*

कनिष्ठत्त्व
(*kaniṣṭhatva*)
the state of being *kaniṣṭha*
Pad Tat Nir, 29:5; Pad Man, 12:2

कनिष्ठत्वव्यवहार
(*kaniṣṭhatvavyavahāra*)
usage of the youngestness, *Pad Man, 12:11*

कपाल
(*kapāla*)
half (of a pot) potsherd *Viṣ Vā, 9:30*

कपालसंयोग
(*kapālasaṁyoga*)
contact with the half potsherd
Tar Sam Dī Rā Ru, 228:12

कपिश
(*kapiśa*)
reddish colour, *Tar Saṁ, 14:7*

करण
(*karaṇa*)
instrumental cause, a means of valid knowledge,

1. An uncommon or specific cause,
   असाधारणं कारणं करणम्,
   Nyā Si Muk, 199:5, Tar Sam, 25:6,
2. A most efficient cause, *Tar Bhā, 10:4*
3. A cause which is associated with the intermediary function (*Vyāpāra*),

- सव्यापारकं कारणं करणम्, *Pad Vā Rat, 642:3*
  व्यापारवत्कारणं करणम्
  Kār Ca, 42:19, Tar Kau, 15:13

4. A specific cause which is associated with the intermediary function,
   व्यापारवदसाधारणं कारणं करणमित्यर्थः,(व्यापारवत्) असाधारणकारणं करणम्,
   Tar SAm Nya Bo, 25:10, Nya pra, 89:14; Tar Sam 36:1,

5. A cause having intermediary function (*vyāpāra*) which is not dissociated with the result, फलायोगव्यवच्छिन्नव्यापारवत् कारणं करणमिति,
   Nyā Si Mu (Kir), 6:17, Sid Can, 59:56,
6. A particular case (*kāraka*),
   करणं हि कारकविशेषः *Nyā Si Dī 126:15*
   योऽर्थो विकरणात्तस्य धातोरर्थे तृतीयया बोध्यते करणं नाम कारकं तदिहोच्यते।
   Sab Sak Pra, 311:10
7. By the presence of which when the effect takes place, it is called as the instrumental cause,
   यस्मिन्सति क्रिया भवत्येव तत् (चि.)
   Nyā Ko.

करणत्व

(*karaṇatva*)

the state of being an instrumental cause,

1. The state of being a specific or uncommon cause,
   करणत्वम्- असाधारणकारणत्वम्,
   Nyā Si Mu (Kir), 6:10
2. The state of being which causes the result,
   करणत्त्वन्तु फलोपधायकत्त्वम्
   Pad Vā Rat, 644:6
3. Being associated with the intermediary function, it is state of being a cause,
   करणत्वं च व्यापारत्त्वे सति कारणमत्त्वम्,
   Nyā Si Muk (Di), 156:25
   करणत्वमपि व्यापारवत् कारणत्वम्
   Nyā Kau, 37:1

४. करणत्वं तु पारतन्त्र्यानियत्त्वम्,
   Nyā Si Mu Kir, 163:12

करणनिषेध

(*karaṇaniṣedha*)

prohibiting the instrumental cause,
Nañ Vā, 191:16.

करणबन्ध

(*karaṇabandha*)

collection of instruments
Nyā Sā, 93:21; Nyā Bhū, 588

कर्तव्यतानिश्चय

(*kartavyatāniścaya*)

assertainment of the state of what is to be done,
Tat Ci, 46:1, 48:2, 47:3

कर्तव्यत्व

(*kartavyatva*)

the state of being what is to be done,
being an accomplishing factor of what is desired as qualified by what is not obstructed by that which is very undesired it is the state of being what is to be accomplished by the volition,
कर्तव्यत्त्वं च बलवदनिष्टाननुबन्धित्त्वविशिष्टेष्टसाधनत्वे सति कृतिसाध्यत्वम्,
Tar Sam Dī Rā Ru, 84:13,
Tar Sam Dī Pra, 398:17

कर्तृ

(*kartṛ*)

an agent, a doer

1. Who possesses volition which causes action, क्रियानुकूलकृतिमान्
   Nyā Ko.
2. It is a direct locus of action,
   क्रियायाः साक्षादधिकरणं कर्ता,
   Pad Vāk Rat, 505:1

कर्तृता

(*kartṛtā*)

the state of being an agent or a doer
यगन्तभिन्नधात्त्वर्थवत्तता योऽनुभाव्यते, लता स्वार्थः स धात्वर्थः कर्तृता वा निगद्यते
Śab Śak Pra, 338:10.

कर्तृतासम्बन्ध
(*kartṛtāsambandha*)
a self linking relation, a relation as the state of being the doer or agent,
Tat Cin Rah, 58:3

कर्तृत्व
(*kartṛtva*)
the state of being an agent or doer, the state of being a performer

1. It is the state of being an agent who possesses knowledge, desire to do and volition which are unperceptible but knowable,
   उपादानगोचरापरोक्षज्ञानचिकीर्षाकृतिमत्त्वं कर्तृत्वम्
   Tar Sam, 13:1, Nyā Si Muk Kir, 15:20
2. It is the state of being the inherent cause of volition that produces the effect,
   कर्तृत्त्वंच कार्यानुकूलकृतिसमवायित्वम्,
   Nyā Li Pra, 241:11
3. It is the volition as the cause of action,
   कर्तृत्वंच मुख्यं क्रियानुकूलकृतिरेव
   Vyu Vā, 155, Nyā Pra, 128:18
4. अनुकूलकृतिमत्त्वं कर्तृत्वम्, *Kār Ca, 15:5*
5. कर्तृत्त्वं चाऽत्र कर्तृभूतान्तःकरणप्रकृतित्वम्,
   Nyā Si Mu Di, 167:12
6. प्रकृतप्रयोजकत्त्वमेव कर्तृत्त्वम्,
   Tar Sam Ra Ru, 196:12
7. "क्रियाऽऽश्रयत्त्वं कर्तृत्त्वम्" इति वैयाकरणाः
   Kār Ca 8:14
8. क्रियायाः कृतेर्वा समवायित्त्वम्, *Nyā Ko.*
9. तिङा विकरणात्तस्य धातोरर्थस्य यादृशः स्वार्थो बोध्यस्तत् कर्तृत्त्वं तदिहोच्यते,
   Śab Śak Pra, 337:11

कर्तृपदार्थ
(*kartṛpadārtha*)
meaning of the word 'कर्तृ'
Akhyā Vā, 5:5

कर्तृवैगुण्य
(*kartṛvaiguṇya*)
difect in agent,
Nyā Sū Bhā, 550:6; Kir Va, 3:2

कर्तृसिद्धि
(*kartṛsiddhi*)
accomplishing the agent,
Tat Ci (Anu) 1969:29

कर्त्रभाव
(*kartrabhāva*)
absence of agent,
Tar Saṁ Dī Rā Ru, 193:5

कर्मन्
(*karman*)
Action,

1. One of the seven categaries,
   Tar Sam, 2:19,5:17, Tar Ka,55
2. Being different from contact, it is a non-material causeof contact,
   संयोगभिन्नत्त्वे सति संयोगासमवायिकारणं कर्म
   Tar Saṁ Dī, 5:19,
   Nyā Pra, 77:8,
   Nyā Si Mu Kir, 42:24.
3. Existing in one substance and not having any quality, it is a cause (i.e. non-material cause) for producing contact & separation without depending on others,
   एकद्रव्यमगुणं संयोगविभागेष्वनपेक्षकारणमिति कर्मलक्षणम्,
   Vai Sū, 1.1.17, Nya Kan, 40:4-5.
4. A substratum of the effect,
   - फलस्याधिकरणं कर्म
   Pad Vā Rat, 505:1
5. It is in the form of movement,
   - चलनात्मकं कर्म,
   Tar Bhā, 178:2, Tar Kau, 2:8

6. Not existing in the eternal substance, it is a substratum of the generic property different from the universal property *sattā* 'existence'
   नित्यावृत्तिसत्तेतरजात्यधिकरणं कर्म,
   Nyā Li Pra, 756:9
7. It is a non-material cause of contact and separation,
   - संयोगविभागासमवायिकारणं कर्म
   Nyā Pra, 77:8
8. It is a cause that depends on nothing to produce contact and separation,
   संयोगविभागयोरनपेक्षकारणं कर्म
   Nyā Si Mu Ra, 406:19,
   Nyā Si Mu Ra, 468:10
9. Existing in non-eternal substanes, it is the state of being that resides in a place where what exists is the generic property being pervaded by sattā 'existence' directly,
   अनित्यमात्रवृत्तिसत्तासाक्षाद्व्याप्यजातिमत्त्वं कर्मलक्षणम्
   Nyā Li Kan, 754:5.
10. Being different from the substanceness and qualityness it isthe state of being that resides in a place where the generic property being pervaded by *sattā* 'existence' directly, resides,
   - द्रव्यत्त्वगुणत्त्वभिन्नत्त्वे सति सत्तासाक्षाद्व्याप्यजातिमत्त्वमपि कर्मणो लक्षणम्
   Nyā Si Mu Kir, 42:29.
11. It is the non-material cause of the first conjuction and disjunction,
   आद्यसंयोगविभागयोरसमवामिकारणं कर्म
   Sapt. Pad, 58:1
12. That which possesses the universal property *karmatva*,
   Nyā Ko.
13. Being a non-inherent cause of disjunction, it is a cause of conjuction, विभागासमवायिकारणत्त्वे सति संयोगहेतुत्त्वम्, *Nyā Ko.*
14. That which possesses result or effect of an action as being related by others by the inherent relation,
   परसमवेतक्रियाफलशालिकर्म *Nyā Ko.*
15. That which possesses effect causd by the action, क्रियाजन्यफलशालिकर्म *Nyā Ko.*
16. That which possesses the effect as the delimitor of *dhātvarthatā, Nyā Ko.*
17. It is the object of intermediary function of cause, कारणव्यापारविषयः कर्मेत्याहुः
   Nyā Ko, Nyā Si Di, 25:7
18. It is the object, क्वचित् विषयः कर्म
   Nyā Ko.

कर्मकर्मिभाव
(karmakarmibhāva)

the relation between action and the possessor of action, *Pad Vāk Rat, 270:5*

कर्मज
(karmaja)

which is caused by an action,
Tar Sam Dī, 19:2, 19:10;
Pra Pā Bhā, 108:16, Tat Ci Gā, 851:20

कर्मजन्यगुणत्व
(karmajanyaguṇatva)

the state of being a quality caused by an action
कर्मजन्यगुणत्त्वसाक्षादव्याप्यजातिमत्त्वम्
Nyā Ko.

कर्मता
(karmatā)

accusativeness, a case (kāraka),
१ यगन्तधातोरर्थो यस्तिङा स्वार्थेऽनुभाव्यते,
२ यत्रासौ कर्म्मतानाम कारकं कर्तृतेतर
Śab Śak Pra, 317:10, 288:7, 350:3,
Nyā Si Di, 24:6, 24:2; Śak Vā, 123:12

कर्मताकांक्षा
(karmatākaṅkṣā)
expectancy of the state of being an object, the state of being an object,
Śab Śak Pra, 341:4.

कर्मत्व
(karmatva)
the state of being an action or an object,
1. Accusative case, कारक *Nyā Ko.*
2. The state of being a locus of intermediary function which causes action (क्रिया) as caused by the instrumental cause,
   करणजन्यक्रियानुकूलव्यापाराश्रयत्त्वम्
   Kār Ca, 18:6
3. अ. परसमवेत क्रियाविशेषण धात्वर्थ फलसमवायित्वं कर्मत्वम्, *Pad Vā Rat, 521:4*
   ब. परसमवेत तत्तद्धात्वर्थान्वयि फलविशेषशालित्वं तत्तद्धात्वर्थकर्मत्वम् *Kār Ca, 34:16.*
4. करणव्यापारविषयत्त्वम् कर्मत्त्वम्,
   Kar Ca, 40:8
5. कर्मत्त्वं च क्रियाजन्यफलशालित्वम्,
   Vyu Vā, 113.
6. परसमवेतक्रियाफलशालित्वं कर्मत्त्वम्
   Nyā Lī Kaṇṭh, 861:9
7. करणव्यापारविषयत्त्वं वा कर्मत्त्वम्
   Nyā Lī Kaṇṭh, 861:9
   करणव्यापारविषयकारणत्वं कर्मत्वम्, *Nyā Ko.*
8. कर्मत्त्वं च धात्वर्थतावच्छेदक-फलशालित्वम्
   Tar Sam Dī Rā Ru, 334:15.
9. नित्यावृत्तिसत्तासाक्षाद्व्याप्यजातिमत्वं कर्मत्त्वम्,
   Upa, 57.

कर्मत्वकर्तृत्वादिसम्बन्ध
(karmatvakartṛtvādisambandha)
the relation as the state of being the action or the state of being the agent etc.
Vyu Vā, 122:3

कर्मत्वप्रसङ्ग
(karmatvaprasaṅga)
contingency of karmatva
Nyā Si Di, 25:3

कर्मधारय
(karmadhāraya)
1. A compound composed of two words with the same case ending,
   समानाधिकरणपदघटितो नीलोत्पलादिः कर्मधारयः,
   Maṇ Ka, 82:17
2. The compound in which the two words are related by identyfy realtion, is called
   कर्मधारय तादात्म्येन भवेदेष समासः कर्मधारयः,
   Śab Śak Pra, 201:2
3. क्रमिकम् अव्यवहितं यन्नामद्वयं एकस्य नामार्थे धर्मिणि तादात्म्येनापरनामार्थस्यान्वयबोधं प्रतिसमर्थम् तादृश नामद्वयं कर्मधारयः
   Śab Śak Pra, See Nyā Ko.
4. समासप्रयुक्तलक्षणा शून्यतुल्यार्थकोभयनामकसमासः
   Nyā Ko.

कर्मनिर्वाह
(*karmanirvāha*)
accomplishment of object,
Tat Ci, 88, 97-98.

कर्मप्रत्यय
(*karmapratyaya*)
accusative suffix,
Kār Ca, 22:24;
Tar Di Rā Ru, 198:8;
Akhyā Vā, 25:2

कर्मप्रत्ययार्थ
(*karmapratyayārtha*)
meaning of the accusative suffix,
Vyu Vā, 114,
Akhyā Vā, 25:9

कर्मप्रवचनीय
(*karmapravacaniya*)
employed to denote, an action,
क्रियानुयोगिकसम्बन्धाविशेषद्योतकत्वे सत्यन्वय्यन्यतमः,
Nyā Ko.

कर्मप्रवचनीयार्थ
(*karmapravacanīyārtha*)
meaning of कर्मप्रवचनीय *Vyu Vā, 153*

कर्मवैगुण्य
(*karmavaiguṇya)*
defect in action
न कर्मकर्तृसाधनवैगुण्यात् *Nyā Sū, 2.1.58*

कर्मसमवाय
(*karmasamavāya*)
Inherent relation of action,
Nyā Li Kan, 288:4

कर्माख्यात
(*karmākhyāta*)
personal suffix expressing object
Kār Ca, 25:31, 32:40, 33:41,
Ākhyā Vā, 25:6, 32:1, Vyu Vā, 119.

कर्माख्यातार्थ
(*karmākhyātārtha*)
meaning of the personal suffix expressing object
Vyu Vā, 200.

कर्माङ्ग
(*karmāṅga*)
subsidiary to the action performed
Tat Ci, 19.

कर्मातिशय
(*karmātiśaya*)
excessive action *Nyā Ku, 102:2*

कलञ्ज
(*kalañja*)
flesh of an animal struck with a poisoned arrow. *Pad Man, 36:1*

कललशरीर
(*kalala śarira*)
the foetus body
Nyā Kan, 85:5

कला
(*kala*)
a Division of time
त्रिंशति काष्ठाः कला, *Nyā Kan, 123:2*

कल्प
(*kalpa*)
1. Prescribed alternative, optional rule *Pad Vā Rat, 538:4*
2. End, Universal distruction. *Kir Va, 7:16.*

कल्पकत्व
(*kalpakatva*)
the state of being postulated
Tat Ci, 892:1; Tat Ci, 1435:17

कल्पना
(*kalpanā*)
postulation
अभिलापसंसर्गप्रतिभासा प्रतीतिः कल्पना,
Nyā Bin 1.5; Pra Samu, 95:11; 84:30;
Kār Ca, 25:30; Vi Vā, 6:10

कल्पनागौरव
(*kalpanāgaurava*)
(acceptance of) unnecessary assumption, cumbersome assumption.
असमर्थानल्पकल्पना कल्पनागौरवम्,
Nyā Pra, 149:10; Nyā Si Mu Rā, 81:35;
Nyā Si Mu Rā, 326:33

कल्पनाङ्ग
(*kalpanāṅga*)
susidiary to the postulaion *Tat Ci, 892:3*

कल्पनाज्ञान
(*kalpanājñāna*)
knowledge of assumption
Nib (Ratna), 85:10

कल्पनापोढ
(*kalpanāpoḍha*)
free from imagination
Nyā Mañ, 258:1

कल्पनालाघव
(*kalpanālāghava*)
(acceptance of) desired or brevity and assumption, consiseness of assumption.
समर्थाल्पकल्पना कल्पनालाघवम्, *Nyā Pra, 149:7*

कषाय
(*kaṣāya*)
one of the six *rasas*. Astringent flavour.
Tar Saṁ, P 15

काठिन्य
(*kāṭhinya*)
hardness, tightness, difficulty
Nyā Lī, 674:7

काणत्व
(*kāṇatva*)
one-eyedness
काणत्त्वञ्च बहिरवच्छेदेन चक्षु:शून्यगोलकवत्वं
Kar Ca, 49:63.

कादाचित्कत्व
(*kādācitkatva*)
the state of being accidental.
निरपेक्षसाम्रगीसापेक्षं कार्यमप्यकादाचित्कमिति सपक्षाद्व्यावृत्तं कादाचित्कत्त्वमसाधारणं स्यात् ।
Nyā Ku Maka, 62:23, 61:4, 60:17
सत्त्वे सति किंचित्कालवृत्यभावप्रतियोगित्वम् ।
Ātma Vi, (Nya Ko);
Ātma Vi, 19:8;
Tat Ci Dī, 1076:1;
Nyā Kan, 270:1-4;
Nyā Li, 253:2

कादाचित्की
(*kādācitkī*)
incidental, occasional
Nyā Ku Maka, 62:22

काम
(*kāma*)
1. Desire
   इच्छा कामः ।
   Tar Sam, P 58
2. Lust, Sexual desire.
   कामो मत्सरः स्पृहा तृष्णा लोभ इति पञ्चप्रकारो रागपक्षः, स्त्रीसम्भोगेच्छा कामः।
   Nyā Mañ, 71:1
   मैथुनेच्छा कामः।
   Pra pā Bhā, 250:4

काम्यत्व
(*kāmyatva*)
that which is being desired or desirable, the state of being desired.
अभिलाषविषयत्त्वम् ।
Nyā Ko.
काफलेच्छाधीनेच्छाविषयत्त्वम् ।
Nyā Ko.

कायव्यूह
(*kāyavyūha*)
structure of body.
Tar Saṁ Di Pra, 94:7.

कारक

(kāraka)

grammatical case, case relation,

1. That which performs an action.
   क्रियासंपादकं हि कारकमुच्यते
   Nyā Mañ, 383:31, 185:3
2. That meaning which is expressed as a qualifier in (the knowledge of) an action performed.
   क्रियाप्रकारीभूतोऽर्थः कारकम् ।
   Śab Śak Pra, 294:2, 295; Pad Vā Rat, 557:6; Tat; Ci Śabda, 311:2; Ākhyāvā, 5:4

कारकत्व

(kārakatva)

the state of being a case relation, that which prompts to perform an action is *kārakatva*.

यत्र क्रियान्वयी तत्र कारकत्वव्यवहारः।

Kār Ca, 81:6

विभक्त्यर्थद्वारा क्रियाऽन्वयित्वं मुख्यभाक्तसाधारणं कारकत्वम् ।

Kār Ca, 5:3

कर्तृत्वकर्मत्वादिषट्कान्यतमत्वे सति क्रियाऽन्वयित्वं कारकत्त्वम् ।

Kār Ca, 7:6; Pramā Vār, 287:6

कारकविभक्ति

(kārakavibhakti)

case suffix

यासामर्थो धात्त्वर्थे प्रकारीभूय भासते, ताः कारकविभक्तयः।

Nyā Pra, 118:21, 119:1-2; Kār Ca, 7

कारण

(kāraṇa)

causal factor, cause

1. That which invariably precedes the effect is a cause.
   कार्यनियतपूर्ववृत्ति कारणम् ।
   Tar Saṁ, 25
2. That which invariably precedes the effect and which is not redundant is a cause.
   अनन्यथा सिद्धनियतपूर्ववर्त्तिकारणम् । यस्य कार्यात् पूर्वभावो नियतोऽनन्यथा सिद्धश्च तत् कारणम् ।
   Tar Kā Mr, 9.; Tar Bhā, 11:5, Tar Kau, 15:15
3. That is a cause of that thing without which that does not come into being.
   कारणं हि तद्भवति यस्मिन् सति यद्भवति यस्मिश्चासति यन्न भवति ।
   Nyā Vār, (Nya Ko)
   येन विना यन्न भवति, तत् तस्य कारणम् ।
   Nyā Mañ, 296:23
4. Two types of cause
   १. दृष्ट २. अदृष्ट.
   कारणं खलु सर्वत्र कार्ये द्विविधम् । दृष्टमदृष्टं चेति, सर्वास्तिकप्रसिद्धमेतत् ।
   Nib Ratna, 80:28
   Three types of cause :-
   १. समवायि २. असमवायि ३. निमित्त
   material cause, non-material cause and instrumental cause.
   त्रिविधानि कारणानि- समवायिकारणासमवायिकारणनिमित्तकारणानि ।
   Tar Kā, 9.

कारणता

(kāraṇatā)

the state of being a cause, causality.

कार्यकादाचित्कत्वोपपादिका शक्तिरपि कारणतैव, सा च अन्यथासिद्धिशून्यत्त्वे सति नियतपूर्ववर्तित्वम्।

Maṇi Ka, 58:6.

कारणताग्रह

(kāraṇatāgraha)

knowledge of causality.

Tat Ci, 730:3, 477:4, 9:5
Nyā Si Dī, 4:1, 22:3, 22:12.

कारणताभङ्ग
(kāraṇatābhaṅga)
Suspension of causality
Tat Ci Pratya, 799:11.

कारणतावच्छेदक
(kāraṇatāvacchedaka)
delimitor of causality.
Tat Ci Pratya, 843:2- 730:1
Pad Tat Nir, 25:4; Nyā Si Dī, 62:9
Tar Sam Di Rā Rū, 158:4, 193:5, 255:13

कारणतावच्छेदकता
(kāraṇatāvacchedakatā)
the state of being a delimitor of causality.
Nyā Si Mu Rā, 326:14

कारणतावच्छेदकत्व
(kāraṇatāvacchedakatva)
the state of being a delimitor of causality.
Nyā Si Mu Rā, 323:11

कारणत्व
(kāraṇatva)
the state of being a cause, causality.
1. कार्यनियतपूर्ववर्त्तिजातीयत्त्वमेव कारणत्वम् ।
   Nyā Si Dī, 14:3;
   Nyā Si Mu Rā, 81:31
2. यतो हि अनन्यथासिद्धत्वे सति कार्यनियत पूर्ववर्तित्वमेव कारणत्वम् ।
   Nyā Si Mu Rā 337:25; Nyā Si Dī,12:2

कारणत्वग्रह
(kāraṇatvagraha)
knowledge of causality.
Nyā Si Dī, 20:22, 22:2,22,:6,22:16
Tat Ci Dī, 1152:4

कारणत्वप्रतियोगित्व
(kāraṇatvapratiyogitva)
the counter relatum of that of the causality.
कारणत्वप्रतियोगित्वमेव कार्यत्वमिति चेत् ।
Pad Maṇ, 36:8

कारणत्वाभाव
(kāraṇatvābhāva)
the absence of the state of being a cause, the absence of causality.
Pad Tat Nir, 39:1

कारणदोषज्ञान
(kāraṇadoṣajñāna)
knowledge of a faulty cause *Nyā Mañ ,431:14*

कारणनाश
(kāraṇanāśa)
destruction of the cause.
Tat Ci Pratya, 694:1

कारणबाध
(kāraṇabādha)
obstruction to a causal factor
Tat Ci Pratya, 863:17

कारणबाधाभाव
(kāraṇabādhābhāva)
absence of the obstruction to a cause.
Tat Ci Pratya, 529:3

कारणमुखी
(kāraṇamukhī)
relating to the causal factor.
Tat Ci Pratya, 183:2

कारणविरुद्धकार्योपलब्धि
(kāraṇavirūddhakāryopalabdhi)
experience of an effect which is obstructed by a cause. *Nyā Bin, 2:41*

कारणविरुद्धोपलब्धि
(kāraṇavirūdhopalabdhi)
experience of a defective (obstructed) cause.
Nyā Bin, 2:40

कारणवैकल्य
(kāraṇavaikalya)
defective cause
Pra Pā Bhā, 176:22; Pramā Vār, 507:2

कारणवैजात्य
(kāraṇavaijātya)
variety of cause *Atmv, 349:3*

कारणव्यावृत्ति
(kāraṇavyāvṛtti)
exclusion of causal factor.
Nyā Ku, 71:2

कारणानुपलब्धि
(kāraṇānupalabdhi)
non-knowledge of cause
Nyā Bin, 2:39

कारणोत्कर्ष
(kāraṇotkarṣa)
excellent cause.
Tat Ci Gādā, 1048:14

कारणैकार्थप्रत्यासत्ति
(kāraṇaikārthapratyasatti)
collocation in one locus along with cause
कारणैकार्थप्रत्यासत्ति : स्वसमवायिसमवेतत्वसम्बन्धः
Nyā Si Mu Di, 84:13.

कारणैकार्थसमवाय
(kāraṇaikārthasamavaya)
same as कारणैकार्थप्रत्यासत्ति
Nyā Mañ, 124:12

कारूण्य
(kāruṇya)
compassion, kindness
स्वार्थमनपेक्ष्य परदुःखप्रहाणेच्छा कारूण्यम् ।
Pra Pā Bhā, 250:6

कार्य
(kārya)
effect, product.
An effect is the counterpositive of pre-absence.
१. कार्यं प्रागभावप्रतियोगि ।
Tar Saṁ, 26:17
प्रागभाववत् कार्यम् *Saptapadā, 89:9*
२. अ. कारणपश्चाद्भावि कार्यम्
Tar Kau, 6:6
an effect is that which comes after cause
ब. कार्यं नाम कारणाधीनात्मलाभमेव भवति, न कारणापेक्षमिति ।
Nyā Mañ, 297:1

कार्यकरणभाव
(kāryakaraṇabhāva)
relation of an instrument and result (Effect)
Tar Bhā, 88:5

कार्यकारणभाव
(kāryakāraṇabhāva)
relation of cause and effect.
पौर्वापर्य्यनियमश्च कार्यकारणभावः ।
Nyā Ku, 51:3; Tar Sam Dī Rā Rū, 112:6, 192:6,205:8; Pad Tat Nir, 64:3; Pad Maṇ, 33:19; Tat Ci, 264:2, 860:5; Śak Vā, 25:8, 36:9

कार्यकारणसम्बन्ध
(kāryakāraṇasambandha)
relation between the cause and effect
Vai Sū, 9.2.2

कार्यत्व
(*kāryatva*)
effectness, productness.
Effectness is the state of being a counter positive of the preabsence.
Nyā Si Mu Dī, 48:3
Tar Saṁ Dī Rā Rū, 194:12

कार्यता
(*kāryatā*)
effectness,
Nyā Rat, 26:1, Śak Vā, 82:3, 72:2, Vidh Vā, 97:6

कार्यताज्ञान
(*kāryatajñāna*)
knowledge of effectness,
Maṇi Ka 76:12,

कार्यतानिरूपक
(*kāryatānirūpaka*)
describer of effectness,
Vidh Vā, 100:19.

कार्यतावच्छेदक
(*kāryatāvacchedaka*)
delimitor of effectness,
Tat Ci Rah, 294:14, 207:7, 314:2; Tar Sam Dī Ra Ru, 236:7, 113:4, Vidh Va, 131:!7, 132:21, 94:11,; Maṇi Ka, 16:9, Pad Man, 25:3, Tar Saṁ Di Pra, 107:1,; Pad Tat Nir, 70:4.

कार्यतावच्छेदकत्व
(*kāryatāvacchedakatva*)
delimitorness of effectness,
Kār Ca, 33; Vidh Vā, 131:21, Tar Saṁ Dī Rā Rū, 113:4, 236:7

कार्यतावच्छेदकसम्बन्ध
(*kāryatāvacchedakasambandha*)
relation in the form of delimitor of effectness,
Tar Saṁ Dī Pra, 126:2

कार्यतावच्छेदकसंसर्ग
(*kāryatāvacchedakasaṁsarga*)
relation in the form of delimitor of effectness, delimitor of effectness as a relation,
Maṇi Ka, 16:10

कार्यत्व
(*kāryatva*)
effectness,

1. Universal existing only in the effect,
   कार्यत्वं च कार्यमात्रवृत्तिसामान्यम्
   Nyā Si Dī, 110:7
2. Being the counterpositiveness of pre-absence, it is the state of being that resides in a place where the *sattā* 'existence' remains,
   कार्यत्वं तु प्रागभावप्रतियोगित्वे सति सत्तावत्वम्,
   Maṇi Ka, 54:1
3. Not being redundant, it is the state of occuring after the cause being related with,
   अनन्यथासिद्धिनियमपश्चाद्भावित्वं कार्यत्वम्,
   Tar Bhā, 13:3.
4. कारणधीः स्वात्मलाभः कार्यत्वम्,
   .Nyā Kan, 46:8

कार्यत्वज्ञान
(*kāryatvajñāna*)
knowledge of effectness,
Tat Ci, 138-39.

कार्यबाध
(*kāryabādha*)
obstruction of effect,
Pad Vā Ra, 206:3

कार्यविरूद्धोपलब्धि
(*kāryaviroodhopalabdhi*)
knowledge of obstacle to the effect,
Nyā Bin, 2.37

कार्यवैजात्य
(*kāryavaijātya*)
variety of effect,
Tat Ci Dī, 1322:122, Tat Ci, 308:7, Tat Ci Ra 632:2, Pad Man, 32:22

कार्यसम
(*kāryasama*)
Parity per character of effect,
1. It is based on the diverse character of the products or effort,
प्रयत्नकार्यानेकत्वात्कार्यसम:
Nyā Sū, 5.1.37.
प्रयत्नकार्यनानात्वोपन्यासेन प्रत्यवस्थानं कार्यसम: प्रतिषेध: *Nyā Mañ 187:9*
२. वाद्युक्तहेतो : अन्यकार्येणापि सम्भवाभिधानं कार्यसमा,
Tar Saṁ Di Pra, 350:26; Nyā Pra, 160:6
सामान्यत उक्ते हेतोरनभिमतविशेषनिराकरणेन प्रत्यवस्थानम्, *Nyā Ko.*

कार्यसहभाव
(*kāryasahabhāva*)
togetherness with the effect,
Vidh Vā, 99:26, Nyā Si Dī, 13:6

कार्यसहभूतत्व
(*kāryasahabhūtatva*)
togetherness with the effect,
Nyā Si Dī, 13:5

कार्यसामान्य
(*kāryasāmānya*)
effect in general,
Tar Saṁ Di Rā Ru, 87:5, 193:4, 213:4

कार्यसामान्याभाव
(*kāryasāmānyābhāva*)
absence of effect in general,
Tar Saṁ Dī Rā Ru, 193:4

कार्यानुपलब्धि
(*kāryānupalabdhi*)
non-knowledge of effect,
Nyā Bin, 2:32

कार्यान्वित
(*kāryānvita*)
related with the effect,
Tar Dī Pra, 251:12, Maṇi Ka, 80:4

कार्यान्वितत्व
(*kāryānvitatva*)
The state of being related with the effect,
कार्यताबोधकपदप्रतिपाद्यार्थत्मककार्ययुक्तत्त्वम्, *Nyā Ko.*

कार्याभाव
(*kāryābhāva*)
absence of effect,
Nyā Si Dī, 13:5, 13:13, 13:16, 13:17.

कार्याश्रय
(*kāryāśraya*)
which rests on effect *Nyā Sū, 3.1.9*

कार्यैकार्थसमवाय
(*kāryaikārthasamavāya*)
inherence in one entity namely, the effect.
Nyā Mañ, 124:11

कार्यैकार्थप्रत्यासत्ति
(*kāryaikārthaprattyāsatti*)
relation with one thing namely, the effect, an inherent relation,
कार्यैकार्थप्रत्यासत्ति : समवायसम्बन्ध :
Nyā Si Mu Dī 84:13

कार्यैक्य

(kāryaikya)

togetherness of effect,
The state of being which causes one effect,
कार्यैक्यम्- एककार्यानुकूलत्वम् ,
Nyā Si Mu Kir, 219:6;
Nyā Si Muk Rā Rū (Nyā Ko.)

कार्यैक्यसंगति

(kāryaikyasaṅgati)

same as कार्यैक्य
एककार्यानुकूलत्त्वं कार्यैक्यसंगति; *Nyā Pra, 164:5*

काल

(kāla)

1. Time, *Tar Kā,3, Pra Pā Bhā, 10:8*
2. A subtratum of all (the entities)
   सर्वाधार : कालः *Tar Dī, 11:22*
3. An efficient cause of all effects.
   सर्वकार्यनिमित्तकारणं च
   Tar Dī, 11:22, Nyā Kan, 156:46
4. Cause of the use of (words) past etc.
   अतीतादिव्यवहारहेतु : कालः
   Tar Saṁ, 129:6, Nyā Pra, 59:3.
   सूर्यक्रियोपाधिवशादतीतानागतवर्तमानादि व्यवहारभाक् कालः, (प्र.प्र.) *Nyā Ko.*
5. Cause of all the things produced and the locus of universe,
   जन्याना जनकः कालो जगतामाश्रयो मतः ,
   Nyā Si Mu ka, 150:6
6. Object of knowledge of (the word) present as in the examples: pot exists, cloth exists etc,
   घटो वर्तते पटो वर्तते इत्यनुगमात्मकप्रत्यस्य यो विषयः स एव काल इत्यर्थः *Nyā Lī Kaṇ, 310:15*
7. It is all pervading and locus of contact which is the non-material cause of *paratva* and *aparatva* which are specific or uncommon,
   असाधारणपरत्वाद्यसमवायिनिदान संयोगाश्रयो विभुः कालः *Nyā Lī, 758:1.*
   विभूत्वे सति दिगसमवेतपरत्वापरत्वाऽसमवायिकाकारणत्वमपि लक्षणम् बोध्यम्
   Nyā Si Mu Kir, 154:21
8. Being the pervader, it is the uncommon efficient cause for the use of word past etc.
   विभुत्वे सति अतीतादिव्यवहारऽसाधारणनिमित्त हेतुत्वम *Nyā Si Mu Kir, 154:16.*
9. It is a non-locus of *paratva* and *aparatva* and (at thesame time) it is the locus of non-material cause of *paratva* and *aparatva* which are caused due to the movement of sun,
   आदित्यपरिवर्तनोत्पाद्य परत्वासमवायिकारणाधारः परत्वापरत्वानधिकरणं कालः
   Sap Pad, 65:31
10 It is cause of knowing the quickness, delay, relating to the entities of different time, relating to the entities of one time, and opposite to para and apara,
   कालःपरापरव्यतिकरयौगपद्यायौगपद्यचिरक्षिप्र-प्रत्ययलिङ्ग,
   Pra Pā Bhā, 76:6; Vai Su Upas, 395:1
11.it is infered on the basis of *paratva* and *aparatva* which are based on the knowledge o elderness and youngerness,
   ज्येष्ठत्वकनिष्ठत्वज्ञानाधीन परत्वापरत्वानुमेयः कालः
   Tar Kau, 7:5

कालकृतपरत्व

(kālakṛtaparatva)

biggerness as accomplished by time,
Nyā Li, 305:1

कालसत्त्व

(kālasattva)

existence of time,
Nyā Lā Kan, 279:12

कालातीत
(kālātīta)

a type of fallacy, also known as कालात्ययापदिष्ट See कालात्ययापदिष्ट *NyāSā, 1.2.9*

कालात्ययापदिष्ट
(kālātyayāpadiṣṭa)

a type of fallacy,

1. That of which the absence of probandum is known in the subject by the means of valid knowledge like perception etc., is known as *kālātyayāpadiṣṭa,* यस्य प्रत्यक्षादिप्रमाणेन पक्षे साध्याभावः परिच्छिन्नः स कालात्ययापदिष्टः
   Tar Bhā, 216:6
   यस्य बलवत्प्रत्यक्षादिप्रमाणेन पक्षे साध्याभावः
   Nya Ko,
2. The absence of probandum as known in the subject through what is different from the means of valid knowledge and it (साध्याभाव) is known on the object which is obstructed by the probans, पक्षे प्रमाणान्तर साध्याभावो हेतुर्बाधितविषयः कालात्ययापदिष्टः *Tar Bhā, 83:3*
3. The existing probans in the subject which is obstructed by the means of valid knowledge, is called कालात्ययापदिष्टः प्रमाणबधिते पक्षे वर्तमानो हेतु : कालात्ययापदिष्टः,
   NyāSū, 25:19; NyāSū, 1.2.9
4. That in which there is no non-contradictory object, is called कालात्ययापदिष्टः यस्याबाधित-विषयत्वं नास्ति स कालात्ययापदिष्टः
   NyāMañ, 284:7
5. Not taking its recourse and surpassing its duration of usage, when the *hetu* comes into its application, it is called कालात्ययापदिष्ट, यथाप्राप्तं हेतूप्रयोगकालमतीत्य यो हेतूरपदिश्यते स कालात्ययापदिष्ट् कालातीतः इत्युच्यते,
   NyāMañ, 167:7 (chap II)
   यस्य बलवत्पक्षादिप्रमाणेन पक्षे साध्याभावः परिच्छिन्नः सः
6. That *hetu* which is used either before the propositing *(pratijñā)* or even before the statement of instance *(dṛṣṭāntavacana)*, is known as कालात्ययापदिष्ट, तत्र य : (हेतुः) प्रतिज्ञायाः पूर्वमेव दृष्टान्तवचनादेरप्यूर्धं वा प्रयुज्यते स कालात्ययापदिष्ट इति,
   NyāMan, 167:10

कालात्ययापदिष्टत्त्व
(kālātyayāpadiṣṭatva)

the state of being what is opposite to the probandum which is ascertained by the means of valid knowledge being depended on, उपजीव्य प्रमाण निश्चित साध्यविपरीत्त्वं कालात्ययापदिष्टत्त्वम् , *Śap Padā, 121:18*

कालाभाव
(kālābhāva)

absence of time,
Tar Dī Rā Ru, 190:7

कालाभावादिनिष्ठसम्बन्ध
(kālābhāvādiniṣṭhasambandha)

relation residing in the absence of time etc. *Vidh Vā, 5:14*

कालिक
(kālika)

relating to kāla,
Kār Ca,85:4, Tar Dī Rā Rū, 261:9, 243:11, Nyā Si Mu Kir,94:20.

कालिकपरत्व
(kālikaparatva)

biggerness related to time,
कालिकपरत्त्वं ज्येष्ठत्वम्
Nyā Si Mu Kir, 94:20; Pad Maṇ, 12;4

कालिकापरत्व
(kālikāparatva)
smallerness relating to *kāla*,
Nyā Si Mu Kir, 94:24

कालिकपरत्वापरत्व
(kālikaparatvāparatva)
biggerness and smallerness as related to time,
Pad Maṇ, 12:4

कालिकविशेषणता
(kālikaviśeṣaṇatā)
a self linking relation called qualifierness relating to time,
Nyā Ko, Nyā Si Muk Rā, 158:22,
Ava Nir Ja, 69:2, 119:4;
Tat Ci Di, 239:26,
Pad Vā Rat, 517:1

कालिकसम्बन्ध
(kālikasambandha)
temporal relation.
Pad Man, 26:19, Ava Nir Jā,60:2,
Tar Di Ra Ru, 217:2, ;
Vyu Vā 256:17, Tat Ci Di, 266:9,
Tar Di Pra, 24:3, Tarakā, 25, ;
Nyā Si Mu Rā, 66:19.

कालिकसंसर्ग
(kālikasaṁsarga)
temporal relation,
Vidh Vā,94:19,99:19.

कालिकाधिकरणता
(kālikādhikaraṇatā)
substratumness relating to time, a particular self linking relation
Pad Vā Rat, 38:45

कालोपाधि
(kālopādhi)
a property that restricts the objectness of the use of term *kṣaṇa*, *dina* etc,
क्षणदिनादिव्यवहारविषयत्वनियामको धर्मः
Nyā Ko.; Pad Tat Nir, 58:4, Pad maṇ, 29:18

काष्ठा
(kāṣṭhā)
a measure of time, fifteen *nimeṣ* as constitutes one *kāṣṭhā*,
अस्माकं पञ्चदशनिमेषाः काष्ठा
Nyā Kan, 123:2

किमु
(kimu)
1. Inquired,
   जिज्ञासितम् (ग.श.)
   Nyā Ko.
2. A particular qualificand not assertained,
   अनिर्धारितविशेष विशिष्टत्वम् (म.प्र.)
   Nyā Ko.
3. Little, ईषदथ *Nyā Ko.*
4. Excellency, आतिशयः, *Nyā Ko.*
5. Question, प्रश्न *Nyā Ko.*
6. Argument, वितर्क *Nyā Ko.*
7. कुत्सा *Nyā Ko.*

कुर्वद्रूपत्व
(kurvadrūpatva)
A particular generic property known as the delimitor of causality of any effect
यत्किञ्चित् कार्यजनकतावच्छेदकतया सिद्धो जातिविशेषः
Nyā Ko.

कृतक
(kṛtaka)
done, prepared, (effect, product)
Nyā Kan, 188:10

कृतकत्व
(kṛtakatva)
the state of being created or prepared or produced.
उत्पत्तियोगश्च कृतकत्वम् ।
Nyā Mañ, 301:2; Pra Mā Vār, 77:6; Nyā Rat, 69:2, 86:3, 93:1, 106:5, 198:9; Tat Ci, 903:28, 937:2, 1235:14; Tar Bhā, 81:4.

कृतकत्वाभाव
(kṛtakatvābhāva)
the absence of the state of being created or produced.
Tar Bhā, 68:5

कृतबुद्धि
(kṛtabuddhi)
learned, wise, knowledgeable.
Nib (Ratna), 53:20

कृतसमय
(kṛtasamaya)
accepted primary relationship, established primary relationship between a word and its meaning, convention.
Upa on V.S.9.2.3.P502

कृतहानाकृताभ्यागम
(kṛtahānākṛtābhyāgama)
a maxim used in the *śāstras*, (One does not get as per his actions performed but attains something else)
Nyā Sū Bhā, 160:14, 161:6

कृति
(kṛti)
volition, effort
कृतिः प्रयत्नः *Tar Saṁ, 58:20*
कृतिश्चाख्यातार्थः,
Kār Ca, 56:20
सिद्धवृत्यासिद्धविषया हि कृतिः।
Tat Ci, 1951:29
Three types of *kṛti* :-

1. Regular effort यत्न
2. That which prompts to take up something
3. That which takes away from doing any action. कृति स्त्रिविधा जीवनयोनियत्नरूपा प्रवृत्तिनिवृत्तिश्च आद्या जीवनादृष्टजन्या द्वितीया इच्छाजन्या तृतीया द्वेषजन्या । *Tar Kā, 50:16.*

कृतिमत्
(kṛtimat)
possessor of volition.
Kār Ca, 29:2, 30:6, 36:4, 45:3
Tar Saṁ Dip Pra, 396:16

कृतिमत्त्व
(kṛtimatva)
the state of having the volition.
Kār Ca, 15:5, 16:7, 16:6, 23:11.

कृतिवाचकता
(kṛtivācakatā)
the state of being expressive of the volition.
Ākhyā Vā, 19:2

कृतिसाध्य
(kṛtisādhya)
that which is accomplished by the help of volition.
Tar Saṁ Dīp Rā Rū, 92:4

कृतिसाध्यताज्ञान
(kṛtisādhyatājñāna)
knowledge of the state of being accomplished by that of volition
Tar Saṁ Dīp Pra, 371:3

कृतिसाध्यता
(kṛtisādhyatā)
the state of being that which is accomplished through volition.
Tat Ci Śabda, 20:1

कृतिसाध्यत्व
(kṛtisādhyatva)
thestate of being that which is accomplished by volition.
Tat Ci Śabda. 14:1; Manika, 76:2
Tar Saṁ Dī Rā Rū, 84:14

कृतिसाध्यत्वज्ञान
(kṛtisādhyatvajñana)
knolwedge of the state of being that which is accomplished by the help of volition.
Tat Ci Śabda, 20:21

कृत्यभिधान
(kṛtyabhidhāna)
expressed through volition.
Nyā Bhū, 215:11; Ākhyā Vā, 9:4

कृदन्त
(kṛdanta)
primary derivative.
Śab Śak Pra, 186:6, 274:8, 350:2, 347:14

केवलत्व
(kevalatva)
exclusiveness, oneness, purely, absoluteness.
1. इतरासहायत्त्वम्
2. अवश्चारणत्वम् ।
3. ज्ञानविशेषनिष्ठं वैजात्यम् । *Nyā Ko.*

केवलत्वाभाव
(kevalatvābhāva)
absence of exclusiveness or oneness, pureness, absoluteness.
Tat Ci (Anu), 201:2

केवलव्यतिरेकिन्
(kevalavyatirekin)
a probans having negative concomitance
लिङ्गंत्रिविधम् । अन्वयव्यतिरेकि केवलान्वयि केवलव्यतिरेकि चेति । व्यतिरेकमात्रव्याप्तिकं केवलव्यतिरेक।
Tar Saṁ 40:7, Nyā Pra, 96:8
यत्र व्यतिरेकव्याप्तिरेवास्ति तत्केवलव्यतिरेकि,
Tar Kau, 30:3-4
अविद्यमानसपक्षः पक्षव्यापको विपक्षाद् व्यावृत्तः केवलव्यतिरेकी ।
Nyā Bhū, 303:26
पक्षव्यापकोऽविद्यमानसपक्षो विपक्षाद् व्यावृत्तः अबाधितविषयः असत्प्रतिपक्षः केवलव्यतिरेकी ।
Nyā Sa, 23:18
पक्षव्यापकः सपक्षशून्यः विपक्षात् व्यावृत्तः अबाधितविषयः असत्प्रतिपक्षः केवलव्यतिरेकी । *Sapta Padā, 111:19;*
एवमगृहीतान्वयव्यतिरेकि साध्यकं केवलव्यतिरेकि गृहीतान्वयव्यतिरेकि साध्यन्वयव्यतिरेकि ।
Tat Ci, 1326:7
केवलव्यतिरेकीत्वसत्सपक्षः यत्र व्यतिरेकसहचारेण व्याप्तिग्रहः । *Tat Ci, 1389:1*
केवलव्यतिरेकी तदुच्यते, यत्र साध्यसाधनसामानाधिकरण्याग्रहेऽपि साध्याभावं प्रति हेत्वभावस्य व्यापकताग्रहादनुमितिः।
Maṇi Kan, 42:1
असत्सपक्षः केवलव्यतिरेकी (यथा पृथिवी इतरेभ्यो भिद्यते गन्धवत्त्वादित्यादौ)
Nyā Si Mu, 465:3
पक्षत्वावच्छेदकधर्मव्यापकः पक्षत्वावच्छेदकधर्मात्यन्ताभावासमानाधिकरणः साध्यसम व्याप्तौ धर्मः केवलव्यतिरेकीत्युच्यते ।
Nyā Rat, 129:3
यत्रसाध्यप्रसिद्धिः पक्षातिरिक्तेनास्ति स केवलव्यतिरेकी।
Tar Kā, 75:1

केवलव्यतिरेकित्व
(kevalavyatirekitva)

the state of being a negative probans or inference.
आचार्यमते च प्रकृत व्याप्तिग्राहकज्ञान विषयसहचारत्व व्यापकव्यतिरेकसहचारत्वकत्वं केवलव्यतिरेकित्वम् ।
Nyā Kau, 245:1
मणिकृन्मते च प्रकृतहेतुसाध्यकानुमितिहेतुज्ञानविषय-व्याप्तित्वव्यापकप्रकृतहेत्वभावव्याप्तित्वकत्वं तत्त्वमिति बोध्यम् । *Nyā Kau, 245:2*

हेतौ व्यतिरेकसहचार मात्रगृहीत व्याप्तिकत्वं केवल-व्यतिरेकित्वम् । *Nyā Si Mu, 111:25*

प्रकृतहेतुसहचार ग्रहाधीनव्यतिरेकि साध्यकानु-मित्युपधायकत्वं केवलव्यतिरेकित्वं बोध्यम् ।
Nyā Si Mu Ra, 501:34
अन्वयव्याप्तिशून्यत्वे सति व्यतिरेकव्याप्तिमत्वं केवलव्यतिरेकित्वम् ।
Tar Saṁ, 42:15

केवलव्यतिरेकि हेतु
(kevalavyatirekihetu)

a negative probans.
Kir, 29:8
Tar Bhā, 217:10.
Tar Saṁ Dī, 281:28

केवलव्यतिरेक्यनुमान
(kevalavyatirekyanumāna)

असत्पक्षः केवलव्यतिरेकी; तथा च स्वसमानाधि-करणस्वाव्यवहितपूर्ववर्त्तिनिर्णयविषयताऽनवच्छेदक व्यतिरेकिताऽवच्छेदकधर्मावच्छिन्नविधेयताकानुमिति-करणत्वं केवलव्यतिरेक्यनुमानत्वमिति फलितम् ।
Nyā Kau, 244:16; Tar Bhā, 117:3, 100:1

केवलान्वय
(kevalānvaya)

used in the sense of positive concomitance.
Śakvā, 29:4
Tar Saṁ Dī p Rā Rū, 281:24

केवलान्वयिन्
(kevalānvayin)

a probans having only a positive concomitance.
लिङ्ग त्रिविधम् अन्वयव्यतिरेकि केवलान्वयि केवलव्यतिरेकि चेति । अन्वयमात्रव्याप्तिकं केवलान्वयि ।
Tar Saṁ, 40; Tar Bha, 77:3
तच्चानुमानं त्रिविधं केवलान्वयि केवलव्यतिरेक्यन्वय-व्यतिरेकिभेदात् । *Tat Ci, 796:1*

यत्र साध्यव्यतिरेको न कुत्राप्यस्ति स केवलान्वयि।
Tarka, 75

पक्षव्यापकः सपक्षवृत्तिरविद्यमानविपक्षः केवलान्वयी
Nyā Sā, 23:1; Nyā Bhū, 301:13

पक्षव्यापकः सपक्षस्पर्शो विपक्षशून्य : अबाधितविषयः असत्प्रतिपक्षः केवलान्वयी
Sapta pada, 111:17

'असद्विपक्षम्' अत्यन्ताभावाप्रतियोगिसाध्यकं केवलान्वयि
Tat Ci, 1326:7

असद्विपक्षः केवलान्वयी
Nyā Si Mum 465:2-3

व्यावृत्तत्वस्याऽव्यावृत्तत्वे व्यावृत्तत्वमेव केवलान्वयि
Tat Ci, 804:1

संयोगाभावे साध्ये विभागाभावः केवलान्वयी
Tat Ci, 1393, 1342:24, 1347:29

अत्यन्ताभावाप्रतियोगिसाध्यसमानाधिकरण-पक्षसद्धेतुवचनं केवलान्वयि *Tat Ci, 1549:2*

अत्यन्ताभावाप्रतियोगिसाध्यकं केवलान्वयि ।
Maṇika, 40:8

तत्रात्यन्ताभावाप्रतियोगी धर्मः केवलान्वयी ।
Nyā Rat, 126:1

यत्रान्वयव्याप्तिरेवास्ति, तत्केवलान्वयि
Tar Kau, 29:6

अन्वयमात्रप्याप्तिकं केवलान्वयि
Nyā Pra, 96:6

व्यतिरेकव्याप्तिशून्यत्वे सत्यन्वयव्याप्तिमत्त्वं केवला-न्वयित्वम् । *Tar Saṁ Nyā Bo 42:6*
the state of being a positive concomitance

वृत्तिमदत्यन्ताभावाप्रतियोगित्वं केवलान्वयित्वम् ।
Tat ci Gādā 1353:20
व्याप्तिग्राहकसहचारभेदाद्भेदे त्वन्वयसहचारमात्रगृहीत व्याप्तिकत्वं केवलान्वयित्वम् ।
Tat Ci Dī 1331:13
तथा चाऽन्वयसहचारमात्रगृहीतव्याप्तित्वमेव केवलान्वयित्वम् ।
Nyā Si Mu Rā 111:25
व्यतिरेकव्याप्तिशून्यत्वे सत्यन्वयव्याप्तिमत्त्वं केवलान्वयित्वम् । *Tat Saṁ nyā Bo 42:6*

केवलान्वयित्वम्- अत्यन्ताभावाऽप्रति योगित्वम् ।
Nyā Si Mu Kir, 69:7; Nyā Li Kar, 821:10
Tar Saṁ Dip, 41:1

केवलान्वयित्वग्रह
(kevalānvayitvagraha)
the knowledge of the state of being a positive concomitance.
Manika, 40:14

केवलान्वयिसाधन
(kevalānvayisādhana)
accepting the positive concomitance as an instrument for establishing a probandum.
Tat Ci, 1237:5

केवलान्वयिसाध्य
(kevalānvayisādhya)
(accepting) to establish a probandum through a positive concomitance.
Nyā Rat, 55:5; Tar Saṁ Dī Rā Rū, 296:14

केवलान्वयिसाध्यक
(kevalānvayisādhyaka)
establishing a probandum(in an inference) by the help of positive concomitance.
Maṇika, 30:9, 40:13; Tat Ci, 1107:1
Tar Sam Dī Rā Rū, 281:16

केवलान्वयिहेतु
(kevalānvayihetu)
a probance having a positive concomitance.
Tar Saṁ Dī Rā Rū, 279:11

कैवल्य
(kaivalya)
onlyness, oneness

कैवल्यं च सजातीयद्वितीयरहितत्वम् ।
Nyā Pra, 105:7; Nyā Bhū, 586:14;
Śak Vā, 167:4; Pada Va Rat, 788:6;
Tat Ci Abhāvā, 173:6

कोटि
(koṭi)
side, opposition, opposite side

संशयजनकज्ञानीयप्रकारतावान् ।
Nyā Ko.

कोटिता
(koṭitā)
one sidedness, sideness
Nyā Ko.

कोटितावच्छेदक
(koṭitāvacchedaka)
delimitor of onesidedness
Tat Ci Dī, 872:12

कोटिस्मरण
(koṭismaraṇa)
rememberance of side, opposition
Tat Ci, 189:1; Maṇika, 8:2

कोमलत्व
(komalatva)
softness, tenderness
Nyā Ko.

क्यच्
(kyac)
a suffix, desire
Nyā Ko.

क्रम
(krama)
order, phase , particular sequence.
Nyā Mañ, 349:3;
Tar Bhā, 92:2
Śab Śak Pra, 273:9;
Kār Ca, 29:4

क्रय
(kraya)
purchase

मूल्यप्रदानपुरःसरस्वत्वोत्पादकस्वीकारः क्रयः।
Kār Ca (Bhavā), 30:3

मूल्यदानजन्यस्वत्वस्य जनकः स्वीकारः क्रयः।
Nyā Pra, 109:2

क्रिया
(kriyā)
action

धात्वर्थव्यापार एव भावनोत्पादना क्रियेति
Pad Vāk Rat, 497:1

वस्तुतस्तु धातुना प्राधान्येन बोध्यमानो धात्वर्थः क्रिया, तत्र विशेषणतया भासमानो धात्वर्थः फलमिति परिभाष्यते।
Pad Vāk Rat, 504:9

भावः क्रिया
Pad Vāk Rat, 609:5

क्रिया स्पन्दः तत्कार्यो विभागः
Nyā Lī Pra, 43:20

व्यापारः क्रिया
Nyā Si Mu Kir, 41:19
(See व्यापार)

क्रियात्व
(kriyātva)
actionness
संयोगभिन्नत्वे सति संयोगाऽ समवायिकारणत्वम्।
Nyā Si Mu Kir, 301:22; Nyā Si Dī, 26:4
Tar Bhā, 129:3 (See व्यापारत्व)

क्रियामात्रोपनायकत्व
(kriyamatropanayakatva)
सूर्यपरिस्पन्दाल्पत्वादि विषयापेक्षाबुद्धिजन्यपरत्वापरत्वा-समवायिकारणसंयोगाधिकरणत्वं क्रियामात्रोपनायकत्वम् ।
Nyā Lī Kaṇ, 296:4

क्रियाविरह
(kriyāviraha)
absense of action
Tar Saṁ Di Rā Rū, 200:7

क्रियाविशेषण
(kriyāviśeṣaṇa)
adverb. *Kār Ca, 5:13, 39:19; Vidh Vā, 40.*

क्रियोपाधि
(Kriyopādhi)
उपाधि of an action.
Tar Bhā, 148:1

क्रीडा
(kṛiḍā)
play
हर्षजनकः हस्तादिविक्षेपः क्रीडा।
Nyā Pra, 110:4

क्रोडपत्र
(kroḍapatra)
a suppliment to the original composition or writing which clarifies some doubts in the subject matter described therein.
Nyā Ko.

क्रोध
(*krodha*)
anger, a kind of aversion
द्वेषपक्षोऽपि पञ्चविधः क्रोधेर्ष्यासूयाद्रोहोऽमर्ष इति अभि भ्यादिविकारहेतुः प्रज्वलनात्मक : क्रोधः ।
Nyā Mañ, 71:5
क्रोधो द्वेषः।
Tar Saṁ, 58:19
द्विष्टार्थसाधनीचेतनविषयक द्वेषः क्रोधः।
Nyā Pra, 75:3

क्लीबत्व
(*klībatva*)
impotentness
सत्वरजस्तमसां गुणानामुपचयः पुंस्त्वम्, तेषामपचयः स्त्रीत्वम् , साम्यश्च क्लीबत्वम् सुपां वाच्यम् ।
Pad Vāk Rat, 329:2.

क्त्वा
(*ktvā*)
a suffix
Tarkā, 102.

क्लीबलिङ्ग
(*klībaliṅga*)
neuter gender
Śab Śak Pra, 275:9

क्लेश
(*kleśa*)
defects, difficulties, afflictions.
Nyā Bhū, 586:6

क्लेशसन्तति
(*kleśasantati*)
chain of afflictions, difficulties
Nyā Sū, 4.1.65

क्ष

क्षण
(*kṣaṇa*)
moment, a mesurement of atomic time, one fourth of a minute.
Nyā Kan, 159:11; Kir, 79:3; Saptapadā, 95:10; Pad Tat Nir, 58:4; Nya Li Pra, 21:14 Pad Man, 29:18

क्षणभङ्ग
(*kṣaṇabhaṇga*)
continual decay of things, transient, perishable.
Nyā Mañ, 41:3; Nya Kan, 193:3; Nya Bhu, 94:5

क्षणव्यवहार
(*kṣaṇavyavahāra*)
momentary usage.
Nyā Lī Kan, 50:8; Pad Tat Nir, 60:1

क्षणत्व
(*kṣaṇatva*)
the state of being a moment.
Pad Man, 30:7;Pad Tat Nir, 60:4; Tat Ci Di, 839:6

क्षणिक
(*kṣaṇika*)
momentary, transient.
Saptapadā, 96:8; Pad Tat Nir, 58:4; PraPā Bhā, 26:13, 158:19; Kir, 26:14; Tar Bhā, 79:2

क्षणिकत्व
(*kṣaṇikatva*)
momentariness, transientness
Nya Pra, 87:18; Nya Su Bha, 201:1-3; Pra Pā Bhā, 158:15

क्षय
(*kṣaya*)
decay, decline.
Pada Vāk Rat, 520:14

क्षितित्व
(*kṣititva*)
earthness
Maṇi Kan, 52:14

क्षिप्रता
(*kṣipratā*)
swiftness, fastness
Nyā Lī Pra, 201:12

क्षेत्रज्ञ
(*kṣetrajña*)
atman, Soul.;
Sapta Padā, 20:21; Tat Ci, 1967:13

क्षेत्रज्ञत्व
(*kṣetrajñatva*)
sensient soul (Atma),
Saptapadā, 97:12

क्षेपकारित्व
(*kṣepakaritva*)
the state of being the cause of rejecting or throwing something (argument) or inserting.
Ātma Ta Vi, 19:10

ख

खञ्जत्व
(*khañjatva*)
lameness
Kār Ca, 50:64

खण्डकाल
(*khaṇḍakala*)
a portion of Time, a fragment of time.
Tat Ci Gada, 143:22;
Ava Nir, 132:1

खण्डप्रलय
(*khaṇḍapralaya*)
a partial delusion.
Nyā Mañ, Tar Dip. ; Nya Ko.

खण्डशक्ति
(*khaṇḍaśakti*)
śakti (expressive power) applicable to a part, partial śakti
Pad Vak Rat, 509:10

खण्डोपस्थिति
(*khaṇḍopasthiti*)
presented (to the mind) partially.
Pad Vak Rat, 510:1

ग

गगनत्व
(*gaganatva*)
skyness, etherness.
See *Ava Nir Jā, 58:2*

गगनाभाव
(*gaganābhāva*)
absense of sky
Tar Sam Di Ra Ru, 280:4

गतित्व
(*gatitva*)
motionness
Nya Si Mu Kir, 42:20;
Nya Si Mu Ra Ru, 55:27

गन्ध
(gandha)
odour, smell
1. One of the 24 qualities in Nyāya metaphysics. *Tar Saṁ, 5:9*
   Vaiśeṣikas accept 17 qualities in which gandha is included.
   Pra Pa Bha, 17:12
2. Smell is of two types-good smell and foul smell.
   Pra Pa Bha, 117:1;Tar Bha, 156:1, 32:12; Tarka, 26:27; Nya Si Mu, 389:1
3. That which is known through nose is smell.
   Sapta Padā,, 71:4; Upa, 296.; Pra Pa Bha, 117:1; Upa, 370; Nya Si Mu, 389:1; Tar Bha, 156:1; Tar Kau, 10:1; Nya Pra, 66:7

गन्धग्राहक
(gandhagrāhaka)
that through which one experiences the smell. (i.e. sense organ - nose)
Tar Sam Di Pra, 71:10

गन्धग्राहकत्व
(gandhagrahakatva)
the state of being that through which smell is known
Tar Bhā, 127:3

गन्धत्व
(gandhatva)
smellness, odourness
Upa, 370.

गन्धवत्
(gandhavat)
that which possesses smell.
Nya Li Kan, 757:10

गन्धवत्त्व
(gandhavattva)
the state of being that which possesses smell.
Tar Saṅ Nyā Bo, 7:17; Tar Sam Dī Rā Ru, 229:11, 281:18, 283:19

गमक
(gamaka)
causing to understand
Nyā Mañ, 87:9; Tat Ci, 1359:6.

गमकता
(gamakatā)
the state of causing to understand
Tat Ci Di, 940:4

गमकत्व
(gamakatva)
the state of being causing to understand.
Nyā Bhū, 140:2; Tat Ci, 295.

गमकत्वभ्रम
(gamakatvabhrama)
illusion about गमकत्व.
Tat Ci Di, 1775:6

गमन
(gamana)
action, one type of *karma*.
Spta pada, 84:7; Pad Man, 36:14; Nya Si Mu (Kir), 41:21; Nya Pra, 77:14; Pra Pa Bha, 15:3; Tar Sam, 5:17; Tar Kau, 55:1

गमनत्व
(gamanatva)
actionness
Nya Li Pra, 682:21; Nya Si Mu (Kir), 41:30; Nya Bhu, 17:5

गम्यगमकभाव
(*gamyagamakābhāva*)
the relation between knower & knowable
Nyā Mañ, 307:1, 139-1; Tat Ci, 844:1; Nyā Si Di, 66:23.

गर्त
(*garta*)
a hollow, a hole.
Nyā Vār, 1.1.14 (Nyā Ko)

गवय
(*gavaya*)
a species of ox (a gayal)
Tar Ka, 83:23; Tar Saṅ, 49:15

गवयत्व
(*gavayatva*)
a class of Gayal, Gayalness.
Tar Sam Di Ra Ru, 311:21

गुण
(*guṇa*)
quality, property, one of the twenty Four qualities, one of the seven *padārthas*.
Vai Su, 1.1.16.; Nya Li, 754:1; Saptapada, 56:24; Manika, 8:15; Tar Bha, 153:2; Nya Li Kan, 754:4; Nya Li Pra, 754:14; Tar Sam, P.2; Tar Sam Di, 5:11; Nyā Pra, 65:1, Tar Sam Di Ra Ru, 327:15; Tar Kau, 2:7-8; Nyā Si Mu (Kir), 41:7; Nyā Si Mu Kir, 41:10; Nyā Si Mu Kir, 40:35; Nyā Kau, 40:9; Prapā Bhā, 4:4; Tarka, 26:23; Pad Man, 36:13

गुणत्व
(*guṇatva*)
qualitiness.
Upa, 1.1.16, P54; Pad Nir, 51:2; Pad Man, 24:11.; Nya Rat, 83:4; Tar Di pra, 303:13

गुणनाशहेतु
(*guṇanāśahetu*)
cause of the destruction of a quality
Nya Su Bha, 207:1-2

गुणवत्त्व
(*guṇavattva*)
the state of being a guṇa (Quality)
Pra Pā Bhā, 22:14;
Nyā Rat, 160:15;
Tar Saṁ Di Ra Ru, 131:2

गुणवाद
(*guṇavāda*)
eulogical statement, praise.
Nyā Pra, 101:16

गुणवृत्ति
(*guṇavṛtti*)
a subsidiary relationship, that which is the locus of a quality.
Pad Vāk Rat, 310:3;
Nyā Si Dī, 5:9;
Tar Sam Dip, 203:4

गुणशक्ति
(*guṇaśakti*)
subsidiary relationship.
Pad Vak Rat, 244

गुणाभाव
(*guṇābhāva*)
absence of a quality
Tat Ci, 319:2

गुणिन्
(*guṇīn*)
that possesse of a quality.
Tar Bhã, 145:1

गुणि-अभाव
(*guṇi-abhava*)
absence of possessor of a quality.
Pad Vak Rat, 498:1

गुणोत्कर्ष
(*guṇotkarṣa*)
excellent quality
Nyā Su Bhā, 193:1-3

गुरु
(*guru*)
heavy, difficult or cumbersome property.
Ava Nir Di, 1:2, 151:1

गुरुता
(*gurutā*)
heaviness, cunbersomeness.
Pad Vak Rat, 205; Ava Nir Jag, 81:1

गुरुत्व
(*gurutva*)
one of the twenty four qualities, heaviness, cumbersomeness,
Pra Pa Bha, 14:14; Tar Bha, 165:6; Tar Sam 510, 20:2; Sapta Pada, 79:10

गुरुधर्म
(*gurudharma*)
complex property
1. *Nyā Ko.*
2. *Nyā kO.*
3. *Nyā Ko.; Vidh Vā, 33, 132:23,; Ava Nir Jā, 2:1*

गुरुधर्मता
(*gurudharmatā*)
the state of being a complex property.
Ava Nir Jag, 143:5

गोचर
(*gocara*)
content of knowledge.
Nya Li, 437:1

गोचरत्व
(*gocaratva*)
contentness, the state of being a content of knowledge.
Nya Ko.

गौण
(*gauṇa*)
secondary, auxiliary, word used in a secondary sense.
Nya Pra, 43:22; Tar Kau, 44:12; Kir, 105:24; Kar Ca, 15:8, 20:26; Pada Vak Rat, 288:4, 649:4.; Kar Ca, 38:23, 37:1; Kar Ca, 61:18

गौणक्रिया
(*gauṇakriyā*)
subsidiary action
Sab Sak Pra, 344:9

गौणी
(*gauṇī*)
secondary relationship between a word and its meaning.
Nya Pra, 112:1; Tarka. 87:16; Tar Sam 52:7, Tar Sam Nya Bo, 52:7

गौरव
(*gaurava*)
cumbersomeness, heaviness.
Manika, 20:11; Tat Ci, 9:4, 74:2; Ava Nir Jā, 146:7; Tar Sam Di Rā Ru, 205:7, 193:5; Vidh Vā, 97:22, 39.

ग्रह
(*graha*)
knowledge
Kir, 81:11; Tat Ci, 676:6; Tar Sam Rā Ru, 360:15

ग्रहण
(*grahaṇa*)
grasping; acceptance (of something).
Abhā Vā, 180:3

ग्रहणसामग्री
(*grahaṇasāmagrī*)
causal complex which produces knowledge
Nya Ku, 255:4

ग्राहक
(*grāhaka*)
one who makes know
Nyā Mañ, 41:11; Abhava, 173:1; Pad Tat Nir, 74:2; Tar Bha, 111:3

ग्राहकत्व
(*grāhakatva*)
the state of being a *grāhaka*.
Tat Ci Sama Va, 877:2; Ku Ka Vya, 56:27

ग्राह्य
(*grāhya*)
knowable; aceptable.
Nya Bi Tī, 71:1; Nya Man, 41:11; Kar Ca, 59:28.

ग्राह्यग्राहकभाव
(*grāhyagrāhakabhāva*)
the relationship of knowable and knower
Nya Man, 40:4;

ग्राह्यत्व
(*grāhyatva)*
the state of being a *grāhya*
Pad Man, 4:8

ग्राह्याभाव
(*grāhyābhāva*)
absence of *grāhya*
Kar Ca, 72:11

घ

घटक
(*ghaṭaka*)
accomplishing, a component of some other object. *Kar Ca, 17:3*

घटकत्व
(*ghaṭakatva*)
the state of being a component part(of some other object)
Nyā Ko.

घटत्व
(*ghaṭatva*)
potness
Nya Li Kan , 697:9; Akha Va, 24:4

घटाकाश
(*ghaṭākāśa*)
sky that pervades a pot.
Tar Di Pra, 88:17

घ्राण
(*ghrāṇa*)
a sense organ through which smell is known.
Tar Bha, 127:2; Tar Sam, 6; Pra Pa Bha, 41:17

च

चक्रक
(cakraka)
a *tarka*, arguing in a round about way,
Nyā Pra, 148:17; Nyā Rat, 36:7; Nyā Rat, 39:8; Nyā Bhū, 87:3

चक्षुस्
(cakṣus)
one of the sense organs, eye, that which grasps the colour of an object that resides in the forefront (part of) the black pupil of the eye.
Tar Saṁ, 8;
Tar Bhā, 128:1

चतुरणुक
(caturaṇuka)
that which is produced by more than three atoms, i.e. a product which is made of four atoms, a part of the thing produced.
Nya Ko.; Tar Dip, 9:23;
Tarka, 9:29

चतुर्थी
(caturthī)
dative case, the fourth, a quarter.
Vyu Va, 169.; Nyā Ko.

चतुर्युग
(caturyuga)
four *yugas*
Nya Kan, 124:6

चतुरङ्ग
(caturaṅga)
having four limbs or parts
Nyā Sā, 43:9

चतुरार्यसत्य
(caturāryasatya)
four noble truths.
Nib (Ratna), 15:30, 2:7, 21:27.

चतुष्टयसन्निकर्ष
(catuṣṭayasannikarṣa)
having four types of contacts.
Tar Bha, 41:5

चरमकारण
(caramakāraṇa)
final Cause.
Tat Ci, 1178:10, 1312:29.

चरमकारणत्व
(caramakāraṇatva)
the state of being a final cause.
Tat Ci, 771:2, 1240:5, 783:1;
Kar Ca, 42:53

चरमज्ञान
(caramajñāna)
final knowledge. *Kir, 129:27.*
The word called final knowledge.
Tat Ci Di, 33:18
Validity of the final knowledge.
Tat Ci, 278:10

चरमत्व
(caramatva)
the state of being final
Nya Si Mu Kir, 9:3

चिकीर्षा
(cikīrṣā)
one type of desire that what causes someone to act positively
Tat Ci Sabda, 14.; Prapa Bha, 250:8; Tar Di Ra Ru, 195:4; Sab Sak Pra, 410:8, TDP, 371:3; Nya Pra, 74:20

चित्त
(citta)
mind
Nib (Ratna), 3:14, Nya Si Di, 35:7

चित्तसन्तति
(cittasantati)
chain of the same mental state.
Tat Ci, 2072:14;
Nya Si Di,34:26, 35:2;
Nya Si Mu Di, 160:12

चित्रगन्ध
(citragandha)
variety of smell, mixed type of smell, variegated smell.
Tar Di, 7:1; Tar Di Pra, 66:7

चित्रता
(citratā)
varietyness, variegatedness
Tat Ci, 2:21

चित्ररस
(citrarasa)
variegated taste.
Tar Di Pra, 101; Tarka, 35:23;
Pad Man, 16:10

चित्ररूप
(citrarūpa)
variegated colour.
Tar Sam, 14:9;
Tar Sam Ra Ru Tar Di, 205:5; Tarka, 35:23

चित्रापत्ति
(citrapatti)
contingency of a variegated (colour).
Pad Man, 14:22

चिरत्व
(ciratva)
the state of prolonging (for a longer duration of period).
Nya Li Pra, 201:10

चेतना
(cetana), adj.
animate, sensient, conscious being.
Tar Bha, 90:3

चेतनाधिष्ठितत्व
(cetanādhiṣṭhitatva),adj.
the state of being sentient or conscious.
Nyā Si Mu Rā Ru, 172:34

चेष्टा
(ceṣṭā)
motion or movement or action in general which does not account for the attainment of a good result or a bad one.
Nya Pra, 51:15; Tar Bha, 123:4; Nya Si Mu Di, 119:22; Nya Su Bha Var, 71:6-8-9; Nya Si Mu Kir, 180:20; Vai Upa, 5.1.1

चेष्टात्व
(ceṣṭātva)
actionness, motionness,
Nya Si Mu Di, 118:19

चैतन्य
(caitanya)
intelligence, consciousness. sensation, Universal soul.
Pra Pā Bhā, 86:3; Kir, 86:10; Aky Va, 7:3

चोदन
(codana)
impelling
Prapā Bhā, 4.6

छ

छल
(*chala*)
twisting the sense of words.
One of the sixteen *padārthas* of the Prācīna Nyāya
1. *Nyā Sū, 1.2.10*
A kind of statement in dilectics which sets aside the original (intended meaning) and emphasises the optional meanings, of the word/sentence, and blames the opposite person thereby-
2. *Nyā Mañ, 18.14*
3. *Nyā Bhū 335.7*
4. *Tar Dipi Pra, 336.7*
5. *Tar Bhā 218.7; Nyā Rat 188.3*
6. *Nya Pra 155.14*

छलत्व
(*chalatva*)
the state of twisting the intended meaning.
Nya Rat 212.10

छेदन
(*chedana*)
act of cutting
An act delimited by disjunction contrasting destroying the original contaxt.
Nya Pra 108.20

ज

जगत्
(*jagat*)
the world,
Tat Cin 114.9,1.3; Nib (Ratna) 38.17

जगद्वैचित्र्य
(*jagadvaicitrya*)
variety in the universe.
Naiyayikas hold that the variety in the universe is because of the variety in *karma* of each individual done in the previous birth. According to such the god creates the universe and since adṛṣṭa of each individual differs from the other, we find variety in the universe.
Tat Cin 1998.1

जगन्निर्मातृ
(*jagannirmātṛ*)
creator of the universe.
Naiyayikas accept god as the creator of the universe, on the basis of the inference given below . Because, the world is a product there must exist some creator of it. The creator cannot be a common being, because a common man has limited knowledge. Thus who creates this universe is the *īśvara or* the god.
1. *Maṇi Kan 52.9*

जडत्व
(*jaḍatva*)
the state of not having knowledge etc.
A state of possessing ultimate difference describing contrast which is delimitd by a property, in them who possesses knowledge.

जनक
(*janaka*)
producer, creator
Same as *kāraṇa*
Nyā Ko
The state of causing / prompting creation
Kar Ca 25.31

जनकता
(janakatā)
the state of being a cause
Same as *kāraṇtā*
Vidh Va 95.4;
Nya Sid Dip 3.5

जनकतासम्बन्ध
(janakatāsaṁbandha)
relation of causeness
Same as *kāraṇatāsambandha.*
Vyu 28..1, 254.17, 287.10

जनकत्व
(janakatva)
State of being a cause, causeness
Same as *janakatā, kāraṇatā.*
1. *Nya Rat 222.1; Pad Man 4.6; Nya Sid Dip 46.8; Vidh Va 94.13; Nya Sid Dip 36.17; Kar Ca 42.53*
2. *Tat Cin 860.9*
   Established cause.,
3. *Nya Si Dip 32.5*
4. *Kar Ca 77.101*

जनकत्वसम्बन्ध
(janakatva-sambandha)
relation of causeness
Same as *janakatāsambandha*
Vyu Vā 268.9

जनकव्यापार
(janaka-vyāpāra)
the action which produces.
This word is used while discussing what could be the meaning of a root. Whether it is the action which produces or the efforts on part of the subject. It is ultimately desided that the meaning of a root is the action it produces, because we do not have contradictory experience and therefore we cannnot have secondary usage here.
Akhya Va 5.6; Akhya Va 8.1

जनन
(janana)
A. Birth
   The first contact between body and air is birth.
   Tar Dīpī Pra 331.15
   That which immediately follows death is birth.
   Tar Dīp Pra 331.15
B. Production

जन्मन्
(janman)
birth
Same as *janana*
1. *Nya Si Muk Ra Ru 11.22; Nya Si Muk Di 31.11*
2. *Nya Bha 1.1.2*
   It is appearence of body, sense organs and knowledge (buddhi) as associated.
3. *Nya Bha 1.1.19; Vai Upas 6.2.15*
   It is contact with body, sense organs, mind, knowledge & sensations.
4. *Nya Su Vr 1.1.19*
   It is first contact of breath with other/ different body.
5. *Nya Var*
6. *Pa Va Rat 518.5*

जन्य
(janya)
produced ,
Kar Ca 19.21, 18.20, 19.20;
Tat Cin 5.14

जन्य-जनक-भाव
(janya janaka- bhāva)
relation of cause and effect,
Akhyā Vā 30.1

जन्यज्ञान
(janyajñāna)
knowledge of the produced or the knowledge acquired by a person(who is a product)
Tat Cin 760.3; Tarka Dip Ra Ru 83.4

जन्यज्ञानत्व
(janyajñānatva)
knowledge produced by (something) (e.g. *smṛti* etc.)
Pad Mañ 29.1; Pad Tat Nir 57.5

जन्यत्व
(janyatva)
the state of being a product, it is pervaded by existence
Nyā Si Muk Kir 61.29; Tar Dip Ra Ru 249.6
Nlya Si Dip 13.12. 13.15; Pad Va Rat 127;
Kar Ca 56.72, 57.73; Tat Cin Rah 247.16
Nyā Rat 88.11

जन्यता
(janyatā)
the state of being a product
Kar Ca 17.19; Vis Va 99.14

जन्यता-सम्बन्ध
(janyata-sambandha)
relation of productness
Tat Cin Rah 35.19; Vyu Va 284.7, 275.6

जन्यप्रत्यक्ष
(janya pratyakṣa)
perception of a product
Vis Va 97.6, 97.14; Tat Cin (Pra) 823.2;
Tarka Sam Nya Bod 36.18

जन्मादिव्यवच्छेद
(janmādivyavaccheda)
destruction of birth etc.
Nya Si Di 30.18

जन्यज्ञानाधिकरण
(janyajnānādhikaraṇa)
being a substratum of acquired knowledge. (i.e. non-eternal knowledge)i.e. isvara.
Tar Dipi Ra Ru 83.4

जन्यतावच्छेदक
(janyatāvacchedaka)
delimitor of productness
Mani Kana 10.12;
Pad Man 26.4;
Vid Va 72.26

जन्यतावच्छेदकत्व
(janyatāvacchedakatva)
the state of being delimitor of productness
Vidh Vā 132.13, 135.22,77.24

जन्यत्वसम्बन्ध
(janyatvasambandha)
relation of productness
Vyu Vā 288.1

जन्यद्रव्यत्व
(janyadravyatva)
the state of being produced matter
Pad Man 8.15

जन्यधर्म
(janya-dharma)
property of a product
Nyā Rat 10.6

जन्यबुद्धि
(*janyabuddhi*)
knowledge of a product (a being)
Mani Kan 72.12

जन्यभाव
(*janya-bhāva*)
existence of a product
Tar Dip Ra Ru 200.6;
Tar Sam Nya Bo 27.20

जन्यमहत्त्व
(*janya mahattva*)
the state of being *mahat parimāṇa* of a product
Nya Rat 87.1; Tat Cin 939.11

जन्याभावत्व
(*janyābhāvatva*)
the state of being absence of a product
Nya Si Muk Kir 61.31

जरन्नैयायिक
(*jarannaiyāyika*)
Old logician
Tar Dip Pra 213.12

जल
(*jala*)
water, one of the nine substances.
Same as *ap*

जल्प
(*jalpa*)
one of the sixteen *padārthas* of the old Nyāya, an important factor in dialectics.
Tar San Dip 64; *Nyā Rat 154.9*; *Nyā Mañ 18.11*; *Tar Bha 230.1*; *Nyā Sū 1.2.2*; *Nyā Sū Vr 1.2.2*; *Tar Rat.*; *Nyā Sā 43.9*

जहत्स्वार्था
(*jahatsvārthā*)
A kind of *lakṣaṇā* in which the primary meaning of a word is cancelled.
1. *Tar Dāp*
   Wherein the primary meaning of a word is not construed.
2. *Nyā Mañ Kha*
3. *Tar Saṁ Nyā Bo.*
   It prompts knowledge of the intended object being delimitor of it. The usual example of this is gaṅgāyamghoṣaḥ, the primary meaning ganga is the flow of water called Ganga However, the meaning denoted by the word is bank of the Ganges.
   The feature which prompts this extra meaning is called and since here the primary meaning of the word is set aside it is called

जहल्लक्षणा
(*jahallakṣaṇa*)
same as *jahatsvārthā*
Nyā Pra 111.5, *Tar San Nya Bo 65.10*

जहदजहत्स्वार्था
(*jahadajahatsvārthā*)
a kind of *lakṣaṇā*. In this type the primary meaning is not totally denied, it is pratially denied. Some Naiyāyikas do not accept this as the third category. They include it in *jahatsvārthā*. *Nyā Pra III.9*

जहदजहल्लक्षणा
(*jahadajahallakṣaṇā*)
same as jahadajahatsvārthā
Tar Dip Pra 239.6; *Tar Dip 51.5*;
Nya Pra 111.9

जागरकारण
(*jāgarakāraṇa*)
cause of awakening
Tat Cin (Pratya) 861.14

जागराद्यविशिष्टनुभव
(*jāgaradyavisitānubhava*)
the first qualified experience after awakening
Tat Cin 861.7

जागराद्यसविकल्पक
(*jagaradyasavikalpaka*)
same as *jāgarādyaviśiṣṭānubhava*
Nyā Si Dī 45.6

जाग्रत्प्रत्यय
(*jagratpratyaya*)
sensation of awakening which is countradictory to dream.
See also
Nyā Li Kan Bha 455.7

जागरण
(*jāgaraṇa*)
awakening
Absence of sleep is awakening
Nyā Pra 108.5

जातिग्रह
(*jātigraha*)
knowledge of jāti
Tar Dip Pra 230.19

जातिबाधक
(*jātibādhaka*)
a factor which contradicts a generic character.

जातित्व
(*jātitva*)
the property of being a generic character/ universal:
(It is accepted to be an *upādhi* and not another *jāti* namely universal.).
Pad Mañ P 23.13;
Tar San Dt Ra Ru p (208)-9:2;
P 293:21; Visa Va (?) P 74:29;
Nya Rat P194:6; Pad Tat Ni P 48:2;
Nyā Si Dī P 12:11; Sak Va P 94:7

जातित्व-भान
(*jātitva-bhāna*)
cognition or awareness of *jātitva* the property of being universal.
Viṣa Va P 75:24

जातित्व-भासक-सामग्री
(*jātitva-bhāsaka-sāmagrī*)
causal factors that reveal the property of being a universal
Viṣa Va P 75:17

जाति-भान-सामग्री
(*jāti-bhāna-sāmagrī*)
same as *jātibhāsakaṣāmagrī*.
Nya Si Dt P 15:19

जाति-भेद
(*jāti-bheda*)
difference in the class
(belonging to a different class).
Tat Ci Anyathākhyātivādasiddhānta P 494

जातिमत्
(*jātimat*)
possessing a *jāti*
Viṣa Vā p 5:4; Śak Vā P 88:11, 96:5

जातिमत्त्व
(*jāti-mat-tva*)
same as *jati*
Literally it means : the property of being the possessor of jati
Pad Tat Nir P 26:2; Ava Nir Jag P 56:2; Nyā Rat P 1899:4; Tar San Dt Ra Ru P 201:11, 206:6.

जातियोग्यत्व
(*jāti-yogyatva*)
the property of being fit/capable of possessing a particular *jati* or universal.
Tat Ci Anumāna.
Sak Va P 2016

जाति-विशिष्ट-व्यक्ति
(*jāti-viṣiṣṭa-vyakti*)
an individual accompanied with the universal.
(Naiyayikas theory is that a word denotes an individual accompanied with the universal.
Tar Saṁ Dī Ra Ru P 319:17.

जाति-व्यवस्थापक
(*jāti-vyavasthāpaka*)
that which decides (which is the) universal
Nyā Lī Pra. P 810:15

जाति-सङ्कर
(*jāti-saṅkara*)
lit. mixing of two univesals. Existence of two different i.e. contrary(to each other) universals in one and the same individual. (It is not always thought to be a deffect).
Tat Ci (Anuvyava) P 851:15;
Nya Li P 97:1;
Pra Pa Bha Kir P 16:1;
Pad Man P 25:3; Nya Rat P 146:13

जाति-सङ्कर-प्रसङ्ग
(*jāti-saṅkara-prasaṅga*)
the contingency of the occurrance of the mixture(i.e. existence) of two universals in one and the same individual.
Pra Pa Bha Kir P 33:15;
Tat Ci Anumāna P 1470;
Pad Tat Nir P66:2

जातिशक्ति
(*jātiśakti*)
the capacity (of the word to denote) jāthi i.e. the universal
* The *Mīmāṁsā* theory that a word denotes the universal and individual is understood by implication is called *jātiśaktivāda* or *ākṛtiśaktivāda*.
Sak Va P 176:9, 188:4, 190:6.

जाति-साक्षात्कार
(*jāti-sākṣatkāra*)
direct knowledge/cognition of the universal
Nyā Si Dī P 15:20

जाति-उत्तर
(*jāti-uttara*)
the deffect which is not there is shown to be there then that is called jātyuttara
Nya Bin 3.140

जिज्ञासा
(*jijñāsā*)
a querry
Nyā Rat P 115:5;
Nyā Rat P 233:8

जीव
(*jīva*)
same as *ātman*
The substratum / locus of pleasure etc. '

(by defining *jīva* as the locus of pleasure, pain etc. God is excluded from the definition of jīva as He is devoid of pleasure or pain.)
Tar San Dī 13:4, P 72.
Also See *Tar San Dī Rā Ru P 195:4, 196:4; Pad Man P 21:18; Nya Ko.; Nya Bhu P 553:10,12*

जीवन-योनि
(jivana-yoni)
source of life
Nyā Pra P 75:7;
Tar Kau P 51:7

जीवन्मुक्ति
(jivanmukti)
liberation/ salvation when the soul is still delimited by the body
Tat Ci (Muktivada) P 2072:21

जीव-भेद
(jīva-bheda)
difference in the *jīvas*.
In the system infinite number of *jīvas* are accepted.
Tar San Dī Pra P 93

जीवात्मन्
(jivātmān)
same as *jīva / ātman*
Nyā Bhū 583:10

जुगुप्सा
(jugupsā)
refrainment from something by condemning the same.
Nyā Pra. P 108:15

ज्ञ

ज्ञप्ति
(jñapti)
understanding / cognition
Nyā Ko.; Nyā Rat P 211:12, 214:10

ज्ञप्तिपरतस्त्व
(jñapti-paratastva)
the property of (validity of cognition) being known externally / extrinsically.
Definition: The state of being the object of cognition that is produced by the causal factors other than the causal factors which contribute in knowing the cognition.
Nyā Pra P 153:4

ज्ञप्तिस्वतस्त्व
(jñapti-svatastva)
the property of (validity of cognition) being known internally/intrinsically.
Definition :
The state of being an object of cognition which is produced through all the causal factors that produce the cognition of its own locus (i.e. some cognition) along with the absence of error.
Nyā Pra P152:7
Nyā Ko.

ज्ञातता
(jñātata)
the property of being known.
According to the Naiyayikas *jñātatā* is same as *jñānaviṣayatā* i.e. the property of being the object of knowledge.
Nyā Ko.; Tat Ci (Samavā) P 674:3;
Tar Bhā P 112:1

ज्ञातता-प्रत्यक्ष
(jñātata-pratyakṣa)
perception of *jñātatā* i.e. the state of being known.
Man kan P 6:6

ज्ञातता-लिङ्गकानुमिति
(jñātata-liṅgakānumiti)
inferential cognition the ground / probans of which is the state of being known.
Tar San Dt Pra P 269:11

ज्ञातता-सिद्धि
(jñātatā-siddhi)
establishing the *jñātatā*.
Tar Bha P 114:5

ज्ञान
(jñāna)
cognition /experience
Experience other than memory is *jñāna*.
Tar Bha P 8:2
The locus of *jñāna* (one of the twenty four qualities) is the soul.
Tar San P 12:19;
Nya Man P 58:16, 104:20
Intellect is cognition
Nyā Si Mū Kira P 11:23;
Mat NaNya P37.
Tar Bha P 116:2
also :*Pra Pa Bha Nya Kan 410:3; 411:2; Nyā Ko.; Nyā Rat P 136:2; Man kan P 54:8; Kar Ca P 20:23; Tar Bha P 38:6; Vyu Va P 207; Ratna Nib P 35:16*

ज्ञान-करण
(jñāna-karaṇa)
means / instrument of cognition
Tar Bha P 126:5

ज्ञान-करण-जन्य
(jñāna-karaṇa-janya)
produced by the instrument of cognition.
Tat Ci (Pratyakṣa) P 866:10

ज्ञानकरणत्व
(jñānakaraṇatva)
the property of being an instrument of cognition.
Tar Bhā P 103:1 (not traced ?)

ज्ञान-कर्म-समुच्चय
(jñāna-karma-samuccaya)
theory of cognition and action collectively becoming the cause of salvation.
Pra Pa Bha Kira P 9:14;
Tat Ci (Anumāna-khaṇḍa-muktivāda) P 2075

ज्ञान-कारण
(jñāna-kāraṇa)
cause of cognition.
Abhāva P 177:10

ज्ञान-कारणकत्व
(jñāna-karaṇakatva)
describer of the cause of cognition
Nyā Si Dī P 39:18

ज्ञानकारणत्व
(jñāna-karaṇatva)
the property of being a cause of cognition.
Abhā Vā P 176:11

ज्ञानक्रिया
(jñāna-kriyā)
act of knowing / cognising
Nyā Mañ P 37:14

ज्ञान-क्षण
(jñāna-kṣṇana)
the moment cognition arises
Nyā Mañ P 40:16

ज्ञानग्राहक
(jñānagrāhaka)
(the causal complex) which makes one know of his cognition.
Tar Bhā P 111:3

ज्ञान-ग्राहक-ग्राह्यता
(jñāna-grāhaka-grāhyatā)
the state of being cognised by the cogniser (causal complex that cognises) of *jñāna* the cognition.
Tar Bha P 115:7 (nt. ?)

ज्ञान-ग्राहक-सामग्री
(jñāna-grāhaka-sāmagrī)
the causal complex : that cognises the cognition
Tat Ci (Prāmāṇyavādarahasya) P 121:122

ज्ञान-ग्राहिका
(jñāna-grāhikā)
same as *jñānagrāhakasāmagrī.*
Tar San Dt Ra Ru P 359:2

ज्ञानघटितसामग्री
(jñāna-ghaṭita-sāmagrī)
a causal complex where cognition is one of the members (of the causal complex)
Vyu Va P 39.

ज्ञान-चतुष्टय
(jñānacatustaya)
a collection of four cognitions (beginning from the cognition of *vyāpti.*)
Tat Ci P 1166:7.

ज्ञानजनक
(jñānajanaka)
producer of cognition.
(Same as *jñānakāraṇa*)
Nya Man P 194:18; Tar San Dt Ra Ru P 200:6

ज्ञान-जनकत्व
(jñāna-janakatva)
the property of being the producer of cognition.
(Same as *jnañākāraṇatva*)
Nyā Si Dī P 46:1

ज्ञान-जनन-शक्ति
(jñāna-jānana-śakti)
capacity to produce cognition.
Nyā Li Kan p 473:17

ज्ञानत्व
(jñānatva)
the property of being a cognition
Nyā Si Dī P 2:12, P 45:1, P 45:2, P 45:21; Tat Ci (pratyakṣa :Nirvikalpakavāda) P 857:3
* There is a cortroversy : whether this properly exists in the cognition which is not determinate one.

ज्ञान-धर्म
(jñāna-dharma)
property of cognition (*It could either be validity or invalidity.)
Tar Bha P 111:3 (n.t ?)

ज्ञानत्व-घटितत्व
(jñānatva-ghaṭitatva)
the property of (a causal complex) being consisted of *jñānatva*
Nyā Si Mu Dī P 175:30

ज्ञाननिष्पत्ति
(jñānaniṣpatti)
accomplishment of knowledge, arising of knowledge,
Nyā Mañ, 33:6

ज्ञानपद
(jñānapada)
the word 'knowledge',
Tar Di Ra Ru 254:8, 293:18, 359:16, 361:1

ज्ञानप्रतिबन्धिका
(jñānapratibandhikā)
obstructor of knowledge,
Tat Ci (Pra), 830:5-6

ज्ञानप्रत्यासत्ति
(jñānaprattyāsattī)
relation with knowledge,
Vyu Va, 73:31

ज्ञानप्रबन्ध
(jñānaprabandha)
content of knowledge,
Pra Pa Bha , 182:21, Nya Li Kan, 457:18

ज्ञानप्रामाण्य
(jñānaprāmāṇya)
Validity of knowledge,
Tar Bha, 115:6

ज्ञानभेद
(jñānabheda)
difference of knowledge,
Vidh Va 16:2, Tar Di Ra Ru, 243:5

ज्ञानयौगपद्यापत्ति
(jñānayaugapadyāpatti)
contingency of simultaneousness of knowledges, *Pad Mañ, 5:9*

ज्ञानयौगपद्यप्रसङ्ग
(jñānayaugapadyaprasaṅga)
same as *jñānayaugapapadyāpatti*
Tat Ci Rah, 379

ज्ञानलक्षणा
(jñānalakṣaṇa)
(relation) in the form of knowledge,
Nyā Si Muk (Ka Ika.) 65;
Nyā Ko.
Tarka, 67, Nya Rat, 142:6;
Mani Ka, 26:15, Tar Dī Pra, 143:12

ज्ञानलक्षणाप्रत्यासत्ति
(jñānalakṣaṇaprattyāsatti)
relation in the form of knowledge,
Nya Si Mu Di, 252:11;
Tar Di Pra, 270:6

ज्ञानवित्ति
(jñānavitti)
acquisition of knowledge,
Tat Ci Rah, 171-73

ज्ञानवित्तिवेद्यता
(jñānavittivedyatā)
the state of being known by the acquistion of knowledge *Anyathākhyātivādasiddhānta*, 477.

ज्ञानविभाजकोपाधित्व
(jñānavibhājakopādhitva)
the state of being an imposed property which distinguishes knowledge,
Tat Ci Rah, 287:14

ज्ञानविरोधिन्
(jñānavirodhīn)
obstructor of knowledge,
Ava Nir Di, 157:5

ज्ञानविषय
(jñānaviṣaya)
content of knowledge,
Man Ka, 4:6; Abha Va, 188:9, 176:16

ज्ञानविषयता
(jñānaviṣayatā)
contentness of knowledge,
Vid Va 2:1, Nyā Si Dī, 29:15; Tar Bhā, 113:10

ज्ञानविषयत्व
(jñānaviṣayatva)
the state of being the content,
Nyā Rat, 159:1, Tar Bha, 113:11

ज्ञानजन्यज्ञानविषयत्व
(jñānajanyajñānaviṣayatva)
the state of being the content of knowledge caused by knowledge,
Nyā Rat, 124:3

ज्ञानसाधन
(jñānasādhana)
reason of knowledge,
Nyā Sū, 3.1.16

ज्ञानसाध्य
(jñānasādhya)
to be established by knowledge,
Nyā Si Di, 16:14

ज्ञानसामग्री
(jñānasāmagrī)
collection of factors (producing) knowledge,
Pada Mañ, 29:14, Nya Rat, 165:5 Mani Ka, 8:14, Tat Ci, 287.

ज्ञानसामग्रीसमाजाधीन
(jñānasāmagrisamājādhīna)
depending on the class of collection of factors of knowledge,
Pad Mañ, 29:14

ज्ञानस्वरूप
(jñānasvarūpa)
nature of knowledge,
Nyā Li Pra, 436:21

ज्ञानास्वरूपता
(jñānasvarāpata)
the state of being the nature of knowledge,
Vis Va, 1:7

ज्ञानकरणक
(jñānākāraṇaka)
that which is produced by the instrumental cause other than knowledge
Tar Saṁ Nyā Bo, 30:19; Tat Ci Rah, 552

ज्ञानाकरणकज्ञानत्व
(jñānakāraṇakajnanatva)
the state of being the knowledge as produced by the non-instrumental cause as the knowledge,
Gada, 107:23

ज्ञानाधीनज्ञान
(jñānādhinajñāna)
knowledge as depended on knowledge,
Abha Va, 182:5

ज्ञानाधीनज्ञानत्व
(jñānādhīnajāñānatva
the state of being a knowledge as depended on knowledge,
Abhā Va, 181:5

ज्ञानाभाव
(jñānābhāva)
absence of knowledge,
Tar Dī Ra Ru, 91:11

ज्ञानातीन्द्रियत्ववादिन्
(jñānātīndriyatvavādin)
those who uphold, knowledge is beyond the reach of sense-organ,
Mani ka, 6:12

ज्ञानावच्छेदकता
(jñānavacchedakata)
delimitorness of knowledge,
Nyā Si Dī, 28:8

ज्ञानेन्द्रिय
(jñānendriya)
a sense-organ
Nyā Ko.

ज्ञानोन्मञ्जनप्रसङ्ग
(jñānonmajjanaprasaṅga)
the contingency of disappearence of knowledge,
Gada, 1019:28,

ज्ञानोपरम
(jñānoparama)
destruction of knowledge,
Nyā Kan, 6:11

ज्ञापक
(jñāpaka)
indicator
Tar Dī Ra Ru, 186:8

ज्ञापकत्व
(jñāpakatva)
the state of being an indicator
Nyā Ko.; Nyā Ku, 148:2, Tat Ci (Pra), 648:2-3

ज्ञापन
(jñāpana)
indication
Nyā Ko.; Tat Ci, 103.

ज्ञाप्य-ज्ञापकभाव
(jñāpya-jñāpakābhāva)
relation between indicated and indicator
Gada, 726:29, Nya Ku, 389:4; Tat Ci Di, 1030:5

ज्ञेयत्व
(jñeyatva)
the state of being knowable, the state of being the content of knowledge,
Nyā Si Mu, 68:34; Nyā Si Mu Kir, 231:24.; Ava Nir Jā, 2:10; Tat Ci Anu, 145; Pad Man, 24:10

ज्ञाप्यत्व
(jñāpyatva)
1. The state of being an indicated
   Nyā Ko.

ज्ञायमान
(jñāyamāna)
that which is being known, *176:10*

ज्ञायमानलिङ्ग
(jñāyamānaliṅga)
the probans which is being known,
Tar Di Ra Ru, 274:11, Gada, 323:7

ज्ञेयसत्ता
(jñeyasattā)
existence of knowable,
Pramā Va, 594

ज्येष्ठ
(*jyeṣṭha*)
eldest
Nyā Si Muk, 420:7-8

ज्येष्ठत्व
(*jyeṣṭhatva)*
the state of being the eldest,
Nyā Ko.
Nyā Ko.

ज्येष्ठत्वाश्रय
(*jyeṣṭhatvāśraya*)
locus of the state of being the eldest,
Pad Man, 12:11

त

तटस्थ
(*taṭastha*)
indifferent
वादिप्रतिवादिभावानापन्न उदासीनः यथा तटस्थः शङ्कते इत्यादौ । *Nyā Ko.*
An indifferent person who does not belong to either of the parties.

तत्
(*tat*)
1. Any object of knowledge, 2. known object 3. because /reason 4. Then

१. वक्तृबुद्धिविषयः तत्पदार्थः ।
(Nyā Ko.)
It is the object (content) of the knowledge of the speaker.

२. केचित्तु परोक्षबुद्धिविषयः तच्छब्दार्थ इति वदन्ति ।
(Tar Saṁ Dī Pi Din)
Some people say that the referent of the word 'tat' is the content/ object of past knowledge.

३. क्वचित् यत्पदप्रतिपाद्यतया वक्तृबुद्धिविषयतावच्छेदकत्त्वोपलक्षितधर्मावच्छिन्नः ।
Sometimes because it is explained by the word यत् its referent is delimited by the properties indicated by the state of delimiting the objectness, countentness of (the object) belonging to the knowledge of the speaker.

४. क्वचित् स्वोच्चारकपुरुषप्रयुक्तपूर्वपदजन्योपस्थिति विषयतावच्छेदकत्वोपलक्षितस्वप्रयोजकबुद्धि विषयतावच्छेदकधर्मविच्छिन्नः ।

तत्त्रैराश्य
(*tattrairāśya*)
that particular group of three
तत्त्रैराश्यं रागद्वेषमोहार्थान्तरभावात् ।
Nyā Sū 4.1.311

तत्परत्व
(*tatparatva*)
speaker's intention
तत्परत्वं तत्प्रतीतीच्छया उच्चरितत्वम्
Same as तात्पर्य
Tat Cin Rah 356.10

तत्पुरुष
(*tat-puruṣa*)
a kind of compound word
यदि येन सुबर्थेन युतयद्बोधनक्षमः ।
स समासस्तस्य तत्र स तत्पुरुष उच्यते । ।
Śab Śak Pra 22.1
e.g. राजपुरुषः is a *tatpuruṣa* type of compound structure. The two constituents of it are linked with each other by genitive in the underlying structure. The relation is known in the second member, therefore some are

in favour of calling the word / constituent राज as secondary one.

तत्र षष्ठीस्मरणेन राजसम्बन्धः पुरुषोऽवगम्यते इत्येके। राजसम्बन्धे राजसम्बन्धिनि वा राजशब्दो लाक्षणिक इत्यन्ये।

Mani kaṇ 82.12

तत्पूर्वक

(*tat-pūrvaka*)

a kind of anumāna described in the old stream of Nyāya and vaiṣesika. The process of inference which precedes perception. Therefore, there is causal relation between these two.

१. तत्पूर्वकमिति लक्षणम्। तदिति सर्वनाम्ना प्रक्रान्तं प्रत्यक्षमवमृश्यते। तत्पूर्व-कारणं यस्य तत् तत्पूर्वकम्।

Nyā Mañ 327.18

२. अत्र हि ... तत्पूर्वकपदमेव केवलं अनुमानलक्षणक्षममिति गुरवो वर्णयाञ्चक्रुः।

Nyā Mañ 332.7

तत्पूर्वकत्व

(*tatpūrvakatva*)

the state of being preceded by that, i.e. (perception)

Nyā Ku 67.2

तत्ता

(*tat-tā*)

property of *tat* (thatness)

तद्धर्मवत्ता हि तत्ता

(Tat Cin (Upa) 3.11)

Same as तत्त्व

Nyā Lī 621.5; Nyā Lī Pra 622.13

तत्त्व

(*tat-tva*)

truth, reality, properties of तत्,

१. किं पुनस्तत्त्वम्? सतश्च सद्भावोऽसतश्चासद् भावः। सत्सदिति गृह्यमाणं यथाभूतमविपरीतं तत्त्वं भवति। असच्चासदिति गृह्यमाणं यथाभूतमविपरीतं तत्त्वं भवति।

Nyā Sū Bhā 1-14,2.1-2

What is reality ? (perceiving) existence of the existing entity and non-existence of the non existing entity.

२. तत्त्वं पदार्थानां यथावस्थितात्मप्रत्ययोत्पत्तिनिमित्तं यो यथावस्थितः पदार्थः स तथाभूत प्रत्ययोत्पत्तिनिमित्तं भवति यत्तत्तत्त्वम्।

Nyā Sū Bhā Vār P.R.12.8-11

It is the state of being the cause of the knowledge of x as it is.(perception)

Nyā Sū Bhā 306.2-3; Nyā Bhū 6.2; Tat Cin 1147.2

३. अनारोपितं तत्त्वम्।

That which is not superimposed

४. प्रमाकरणादिकम्।

Tat Cin Rah 117.6

That which prompts knowledge/true cognition of the thing.

Tar San Dip Ram Rud 299.9; VV 37.

५. तत्त्वस्य प्रतियोगिव्यधिकरणरूपत्वात् इति ध्येयम्।

Reality of (n) resides in *Tar Di Ra Ram Red 281.9* the non-locus of its opposit.

6. *Tar Saṅ Si Ca 79.11; Tat Cin 819.2; Tat Cin 1685.21*

तत्त्वज्ञ

(*tatvajña*)

one who knows the real nature of a thing

Pad Tat Nir 79.5

तत्त्वज्ञान

(*tatvajñāna*)

knowledge of reality

१. प्रमाणप्रमेय संशय प्रयोजक दृष्टान्त सिद्धान्त

अवयवतर्क निर्णय वाद जल्प वितण्डा हेत्वाभास छल जाति निग्रहस्थानानां तत्त्वज्ञानान्निःश्रेयसाधिगमः।
Nyā Sū, I. 1.1 *Tar Bhā 4 -1.*
By knowing the real nature of these sixteen categories one can acquire salvation.

२. Some people also say that श्रवण, मनन, निदिध्यासन are the causes of real/true knowledge.
Tar Dīp Pra 390.9,; Tar Kānṣ P. 2

३. A human being can acquire the real knowledge of these categories by effort तच्च तत्त्वज्ञानं पुरुषप्रयत्नसाध्यमिति। *Kir, 7.5*

४. According to the Vaiśeṣika system the real knowledge of similarities & dissimilarities of six categories is the cause of acquiring the ultimate reality.
द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषसमवायानां पदार्थानां साधर्म्यवैधर्म्य तत्त्वज्ञानं निःश्रेयसहेतुः।
Pra Pā Bhā 4.5.

५. अपवर्गोऽधिगन्तव्यस्तस्याधिगमोपायः तत्त्वज्ञानम्।
One should obtain the ultimate state . The means by which it is acquired is the knowledge of the real nature of a thing.
एवं चतसृभिः विधाभिः प्रमेयं विभक्त मासेवमानस्याभ्यस्यतो भावयतः सम्यग्दर्शनं यथाभूतावबोधः तत्त्वज्ञानमुत्पद्यते।।
The true knowledge of a thing occurs in a person while knowing the knowables with the help of four types of cognition.
Nyā Sū Bhā 289.2-4

६. स्थाणौ स्थाणुरिति व्यवसायस्तत्त्वज्ञानम्।
Nyā Sū Bhā 304.18
Knowledge of a stone on stone is the valid cogniton.

७. तत्त्वज्ञानं तु खलु मिथ्याज्ञानविपर्ययेण व्याख्यातम्। स्वरूपतस्तु यथाव्यवस्थितपदार्थाधि गतिरित्युच्यते।
Nyā Sū BhāVa 28.6-7
It is knowledge of a thing as it is.

८. व्यावृत्तत्वेन पदार्थज्ञानं तत्त्वज्ञानम्।
Nyā Lī 732.1
Valid knowledge of a thing in contrast to others.
Nyā Bhū 6.2; Nyā Mañ 26.7;
Pra Pā Bhā 261.20;
Tat Cin Auu. 2066.

९. निखिललोकविमोक्षमुख्योपायं मननोपायमात्मनस्तत्त्वज्ञानमामनन्ति।
Nyā Mañ 1.1.

१०.आत्मधार्मिकात्मेतरद्रव्यादिभेदप्रकटकज्ञानं तत्त्वज्ञानं, तज्ञनकज्ञानविषयत्वं तदुपयोगित्वम्।
Nyā Si Muk Rā 45.12
A valid cognition is that which cognises properties of that particular thing and which reflects that as different from other things

तदर्थत्व
(*tadartha-tva*)
the state of being object of that (i.e. knowledge)
तदर्थत्वं तज्ज्ञानजन्यबोधविषयत्वम्।
Nyā Si Muk Rā 357.12
It is not mere the object of language, but it is the object of knowledge caused by knowledge of the speech/language.

तत्त्वसाक्षात्कार
(*tatva-sākṣāt-kāra*)
perception of the real nature, valid perception.
Kir.8.13

तत्स्वरूपता
(*tat-svarūpatā*)
essential Identity
It is defined as the delimiting relation of counterpositive of a mutual absence.

तथा
(*tathā*)
similarly
१. स प्रकारः।
That which qualifies x.
२. साम्यम्।
Similarity
३. समुच्चयः।
Collectively saying x.
४. अभ्युपगमः
Hypothesis
५. पूर्वप्रतिवचनम्।
Contradicting earlier argument.
६. निश्चयः।
Determining x
७. सत्यम्
Real thing.

तथा च
(*tathā ca*)
thus.

तथात्व
(*tathātva*)
the state of being the same
Vidh Vā P. 36; Ava Nir Jāg 9.1; Kār Ca 37.46; Tat Cin Rah 638.16; Tat Cin 74.

तथापि
(*tathāpi*)
still,
यद्यपि इत्यनेन आक्षिप्तार्थस्य समाधानार्थः।
By this expression the coutradicted argument is answered.

तथा हि
(*tathā-hi*)
this expression denotes
'it can be explained as follows'
1. Examples e.g.
2. That the argument is known.
3. It strengthens whatever is said earlier.

तथैव
(*tathaiva*)
similarly, it links the two propositions/ statement.
तद्वदेवेत्यर्थः। तत्समुच्चयावधारणम्
Nyā Ko.

तदन्यत्व
(*tadanyatva*)
the state of being different from it.
Vidh Vā 36.

तदन्यबाधितार्थप्रसङ्ग
(*tadanyabādhitārthprasaṅga*)
contingency of disproving by other means.
आत्माश्रय-अन्योन्याश्रय-चक्रक-अनवस्था इत्युक्त चतुष्कान्यः प्रमाणबाधितार्थस्य प्रसङ्गः।
Nyā Sū Vṛ 1.1.4

तदा
(*tadā*)
1. At that particular time
2. It is used as a means to contradict the argument.

तदीयत्व
(*tadīyatva*)
the state of belonging to *tat*.
१. तदीयताव्यवहारप्रयोजकं तत्सम्बन्धाश्रयत्वम्।
Tat Cin Rah 426.6
It is the state of being the locus of its relation which prompts (verbal) behaviour of it.
२. सम्बन्धान्तरं विनापि तत्सम्बद्धस्वभाववत्त्वम्।
Tat Cin

Inspite of being another relation, it is the state of being related with its nature.

३. तत्स्वामिकत्वम् ।

It is being possessor of it.

तदीयस्वभावत्व

(tadīyasvabhāvatva)

the state of being nature of that

तदीयस्वभावत्वं ज्ञानीयविषयस्वरूपः ।

Tat Cin Rah 569.11

तदीयस्वभावत्वं स्वरूपसम्बन्धेन ज्ञाननिष्ठमिति यावत्

The state of being nature of x is being the object of knowledge by suarūpa-sambandha.

तदीयतानियामक

(tadīyatāniyāmaka)

which enacts its nature.

Visa Vā 5.10

तदात्मता

(tadātmatā)

the state of being its nature.

Tar San DīPi Ram Rud 280.5

तद्गुणसंविज्ञान

(tadguṇasaṁvijñāna)

it is a kind of बहुव्रीहि compound-

There are two types of बहुव्रीहि compounds

१. तद्गुणसंविज्ञान

२. अतद्गुणसंविज्ञान

That which denotes specially the underlying qualificand is called तद्गुणसंविज्ञान

Śab Śak Pra 257.4

तद्घटितधर्म

(tadghaṭītadharma)

property which is made of *tat* or that

Ava Nir Jāg 139.3

तद्व्यक्तित्व

(tadvyaktitva)

the state of a species of that particular genus.

१. तत्तत्तादात्म्यविशिष्टो धर्मः ।

A property qualified by identity with x.

2. Some call it a kind of अखण्डोपाधि

Ava Nir Jāg 132.1; Vidh Vā 36; Vidh Vā 94.28

तद्व्यक्तित्वावच्छिन्न

(tadvyaktitvāvacchinna)

delimited by the property of a species of a particular genus *Ava Nir Jā 12.2*

तद्धित

(taddhita)

secondary derivations added to derivatives, one of the five *vṛttis*, (i.e. which denotes some kind of underlying phrase), there are various types of *taddhita* forms.

यन्नाम तद्धितं यच्च यत्क्रमं सद्यदर्शकम् ।

Śab Śak Pra 451.6

बोधयन्विविधानर्थांस्तद्धितं स्यादनेकधा ।

Śab Śak Pra 273.9

विभक्त्यादित्रिकादन्यः प्रत्ययस्तद्धितं मतम् ।

Śab Śak Pra 452.7

तद्धितप्रत्यय

(taddhitapratyaya)

secondary suffixes.

१. तद्धितप्रत्यया अपि नामप्रकृतिकाः क्वचित्प्रकृत्यर्थेन स्वार्थैकदेशस्य क्वचिच्च तेन स्वार्थस्यान्वयबोधं जनयन्ति ।

Vyu Vā P. 190.

Even secondary suffixes are those which denote the original meaning. Sometimes with meaning referent of the crude form they denote a part of their own and sometimes denote the whole referent of themselves.

तद्धिताक्त

(*taddhitākta*)

a kind of noumen, there are two types of (proper) nouns

१. सामासिक

Compounded

२. तद्धिताक्त,

Which involves secondary derivation

सामासिकं तद्धिताक्तमिति तद् द्विविधं भवेत्।

Śad Śak Pra 186.5

तद्द्वयं तत्क्रमंतत्र तद्धिताक्तं निगद्यते।

Śab Śak Praka 273.10

तद्धितार्थ

(*taddhitārtha*)

referent/meaning of *taddhita* (secondary suffix)

तद्धितार्थे लाक्षणिकस्त्वान्त्यनामा त्वसर्वगः।

Śab Śak Pra 220.4

तद्धेतुत्व

(*taddhetutva*)

the state of being reason of x.

तद्धेतुत्वस्य भेदाग्रहप्रवृत्तिनियतपूर्ववर्तित्वस्य

Tat Cin Rah 483.14

तनट्

(*tanaṭ*)

the suffix तन

सायं चिरं प्रगे प्राह्णे कालार्थाव्ययतस्तनट्।

the suffix तन is suffined to the words सायं, चिरं, प्र, प्राह्ण to denote the temparal sense and it is affixed to indeclinables.

Śab Śak Pra 466.2

तन्त्र

(*tantra*)

shastric discipline, rules of a particular branch of knowledge.

१. इतरेतराभिसम्बद्धस्यार्थसमूहस्योपदेशः शास्त्रम्।

Nyā Sū Bhā 1.1.26

A particular discipline,

२. शास्त्रविशेषः।

A particular branch of scientific thinking.

३. तन्त्र्यते अनेन पदार्थस्थितिरिति तन्त्रं प्रमाणमुच्यते।

Nyā Mañ 127.20

By which the matter is explained is *tantra* and it is a valid source of knowledge.

Tat Cin 315, 1934.14, 694.2, 3.2; Śab Śak Pra 1.4, 287.11; Pad Vā Ra 241., 436; Nañ Vā 190.16

तन्त्रत्व

(*tantratva*)

the state of being rule of a discipline.

Vidh Vā 131.17; Kār Ca 39.49

तन्त्रसिद्धान्तविरुद्ध

(*tantrasiddhāntaviruddha*)

contradictory to the rules/tenets of a discipline

Vidhi Vā 11.33

तन्मात्रजनकत्व

(*tanmātrajanakatva*)

the state of being x as the only cause.

तन्मात्रजनकत्वं तदन्यज्ञानाजनकत्वे सति तज्ज्ञनकत्वम्।

Tat Ci Rah 306.6

तन्मात्रधी

(*tanmātra-dhī*)

knowledge of exclusively *tat*

Same as तन्मात्रविज्ञान *Abhā Vā 175.11*

तन्मात्रधीनाश

(*tanmātradhīnāśa*)

destruction of knowledge of *tat* only.

Abhāvā 175.15

तन्मात्रपदार्थ
(*tanmātrapadārtha*)
the only entity
Abhā Vā P. 174.18

तन्मात्रबुद्धि
(*tanmātrabuddhi*)
knowledge of only *tat*
Abhā Vā 174.9

तन्मात्रबुद्धिविषयत्व
(*tanmātrabuddhiviṣayatva*)
the state of being content of knowledge of only *tat*
Abhā Vā 174.7

तन्मात्रविज्ञान
(*tanmātravijñāna*)
exclusive knowledge of *tat*
Same as तन्मात्रधी
Pramā Vār 213.4

तमस्
(*tamas*)

a. Darkness
Naiyāyikās do not accept *tamas* as the tenth substance. They opine that it as the absence of brightness.
१. नीलारूपारोपविशिष्टतेजः संसर्गाभावस्तम इति केचित्
Nyā Si Dīp 10.20
२. महाप्रभावत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभाव एव तमः
Tar Dīp Pra 406-7:24
३. तस्मात्तमो दशमद्रव्यमिति चेन्न । तमसस्तेजोऽभावरूपत्वात् ।
Tar Dīp 4.2

b. One of the *triguṇas* (according to Sāṅkhya)
मोहस्वभावं तमः।
Nyā Mañ 58.30

तमःप्रतीति
(*tamaḥpratīti*)
knowledge of darkness.
सान्द्रतमसि तमःप्रतीत्यनुपपत्तेः।
Tar Dip Rām Rud. 114.12

तमबर्थ
(*tamabartha*)
meaning of the suffix तमप् (superlative)
कार्याव्यभिचारिव्यापारवत्त्वं तमबर्थः।
the meaning of the superlative suffix is the state of being invelued in action which does not falsity the product.
Nyā LīPra. 769.15

तर्क
(*tarka*)

a. Conjecture, hypothesis.
b. One of the sixteen entities of Prācīna Nyāya. absurd conclusion.
c. Inference : Science of logic

A.१. एकस्य धर्मस्य व्याप्यस्याभ्युपगमे द्वितीयस्य व्यापकस्य प्रसङ्गरूप इत्यर्थः।
Nyā Lī Kan 514.2, Nyā Lī Pra 514.1
If one property of the pervaded is conjectured the second of the pervader automatically follows and this is called तर्क.
२. तर्को नाम व्याप्यारोपेण व्यापकारोपः।
Maṇi Kaṇ 34.13
It is superimposition of the pervaded and the superimposing the pervader.
Nyā Si Mu Di 33.7; Nyā Pra 146.17
व्याप्यारोपाधीनो व्यापकारोपः इति भावः।
Nyā Li Kaṇ P 514.4
३. धूमाग्न्योर्व्याप्तिग्रह उत्पत्स्य-माने व्याभिचारशङ्का निवर्तकः कार्यकारणभावभङ्ग प्रसङ्गलक्षणस्तर्कः।
It refutes the folly in the knowledge of *vyāpti*.

४. केचित्तु तर्क आपाद्यत्वार व्यविषयताविशेषः।
Nyā Kan 163.18
It is a particular/special state of being विषय i.e. object called आपाद्यता
५. अनुमानविषयपरिशोधकत्वमेव तर्कस्य।
Nyā Rat 10.1
It clarifies the object of inference.
६. अनुमाननिदानस्य व्याप्ति-ज्ञानस्य कारणम्।
Nyā Rat 7.2
It is the cause of the conclusion of inference i.e.*Vyāptijñāna*. (Knowledge of invariable concomitance.)
७. तर्के व्याप्यस्य व्यापकस्य च व्यतिरेकनिश्चयः कारणम् ।
Tar San Nyā Bo 57.10
The affirmation of the contrary of the pervaded and the pervader is the cause of conjecture.
८. तर्क is व्याप्तिग्राहक i.e. which prompts the knowledge invariable concomitance. *Tat Cin Anu 1313*
९. अनिष्टव्यापकप्रसञ्जनम् तर्कः।
Sapta Pa 124.5
१०. तर्कोऽनिष्टप्रसङ्ग । स च सिद्धव्याप्तिकयोर्धर्मयोर्व्याप्त्याङ्गीकारेण अनिष्टव्यापकप्रसञ्जनरूपः। यथा 'यद्यत्र घटोऽभविष्यत् तर्हि भूतलमिवाद्रक्ष्यत् ' इति ।
११. तर्क is included in erroneous cognition. अयथार्थानुभवस्त्रिविधः। संशयाविपर्ययतर्कभेदात्।
Tar San 56.
१२. स एष प्रसङ्गस्तर्क इत्युच्यते। अयं चानुमानविषयशोधकः प्रवर्तमानस्य धूमवत्त्व लिङ्गकानुमानस्य विषयमविनमनुजानाति।
Tar Bhā 201.4
१३. सर्वत्र संशयोपस्थापितकोटिविषयस्तर्को भवति।
Nyā Si Dip 70.18
It is object of argument posited by indetermination.
१४. एकधर्माभ्युपगते द्वितीयत्स नियमप्राप्तिरूपः।
Nyā Lī 514.1
१५. अव्यवस्थिताभ्युपगोम्यमान कोट्युपाधिकानिष्टसत्त्वप्रातिसन्धानं तर्क :।
Nyā Lī Kan P. 514.6;
Nya Li Pra 514.18
१६. व्याप्यारोपकत्वावच्छिन्न कारणताप्रतियोगिक कार्यताधिकरणव्यापकारोपस्तर्कः।
Nyā Li Pra 515.7
१७. नव्यास्तु तर्कः स्वातन्त्र्येणापादकविशिष्टबुद्धिप्रतिबन्धक इति। *Nyā Kan 162.5*
१८. शङ्काविघटकः तर्कः।
Nyā Si Muk Kir 22.5

B. १. अविज्ञाततत्त्वेऽर्थे कारणोपपत्तितस्तत्त्वज्ञानार्थम् ऊहस्तर्कः। *Nyā Sū 1.1.40*
To get true knowledge of an unknown entily if thediscussion involves causal relation it is called तर्क.
२. संदिग्धेऽर्थेन्यतरपक्षानुकूल कारणदर्शनात् तस्मिन् सीवना प्रत्ययस्तर्कः
Nyā Mañ 18.7
३. *Nyā mañ 146.21*
४. अन्यान्योश्रय चक्रक, अनवस्था and प्रमाण बाधितार्थप्रसङ्ग are the types of तर्कपदार्थ.

C. Inference
१. अपिच तर्कशद्ब केचिदनुमाने प्रयुञ्जते । तथा स्मृतिकाराः पठन्ति आर्षं धर्मोपदेशं च वेदशास्त्राविरोधिता । यस्तर्केणानुसंधत्ते स धर्मं वेद नेतरः। *Nyā Mañ 146.18*
२. तर्कपदत्यारोपार्थकत्व भ्रमं वारयितुं द्रव्यादि साधारणतर्कत्वं निर्वक्ति तर्क्यन्ते इति।
Tar Dip Prākā 4.8

तर्कघटक
(*tarkaghaṭaka*)
part of conjecture
तर्कप्रयोजकीभूतज्ञानविषयतया तर्कनिर्वाहकत्वम् ।
Tat Cin Gādā 709.27

तर्कजन्यता
(tarka-janyatā)
the state of being product of conjecture.
Nyā Rat 12.3

तर्कण
(*tarkaṇa*)
the instrument of conjecture
तर्के व्याप्यस्याहार्यरूपो नाम तर्कणम् आपाद्यव्यतिरेक-निर्णयश्च कारणमिति दिक्। *Mani Ka 36.1*

तर्कत्व
(*tarka-tva*)
the state of being conjecture
१. यद्वा व्याप्यारोपत्वावच्छिन्नकारणता प्रतियोगिककार्यता-श्रयव्यापकारोपत्वमेव तर्कत्वम् ।
Nya Rat 26.2
२. तर्कत्वं ज्ञानत्वावान्तरजातिविशेषः। स एव लक्षणं तर्कस्य ।
Nyā Rat 25.4
A kind of *jati* other than *jñānatva*
३. तर्कयामीति प्रतीतिसाक्षिको जातिविशेष एव वा तर्कत्वम् ।
Nyā Lī Kan P. 514.5

तर्कत्व
(*tarkatva*)
essence of hypothetical argument,
Tar Di Rā Rū, 244:16

तर्कनिर्वाहक
(*tarkanirvāhaka*) .
that establishes hypothetical argument,
Gādā, 709:27

तर्कपरिशुद्धि
(*tarkapariśuddhi*)
complete justification,
Nyā Li, 260.4, Tat Ci Anu, 9112.

तर्कफल
(*tarkaphala*)
result of hypothetical argument,
साध्याभावकोटिकशक्तोत्कट कोटिकत्वनिवर्तनं वा तर्क फलमित्यर्थः
Nyā Lī Kaṇ, 516.4

तर्करसिक
(*tarkarasika*)
one who is devoted to or fond of hypotheitcal argument,
Tat Ci, 1231.2

तर्कलक्षण
(*tarkalakṣaṇa*)
characteristics of hypothetical argument,
Nyā Rat, 36.10

तर्कसंपत्ति
(*tarkasaṁpatti*)
attainment of hypothetical argument,
Tar Di Rā Ru, 111:5

तर्कसहकारिन्
(*tarkasahakārin*)
helping factor of hypothetical argument,
Tar Bhā, 57:1, 102:1

तर्काभास
(*tarkābhasa*)
illusory hypothetical argument,
Nyā LīKan, 428:15;
Nyā Rat, 239:8

तर्कावतार
(*tarkāvatāra*)
appearance of hypothetical argument,
Tat Ci, 722:3, 1444:6

तर्कोदय
(*tarkodaya*)
arising of hypothetical argument,
Tat Ci, 1427:9

तर्कोपोद्बलकप्रमाण
(*tarkopodbalakapramāṇa*)
an argument/proof which strengthens the hypothetical argument.
Pad Maṇ,. 15:2

तर्कोत्थापकता
(*tarkotthāpakatā*)
the state of raising hypothetical argument,
Tat Ci Di, 901:20

तर्कोत्थापकत्व
(*tarkotthāpakatva*)
the state of raising hypothetical argument,

तात्पर्य
(*tātparya*)
1. Intention of a speaker,
   वक्तुरिच्छा तु तात्पर्यं परिकीर्तितम्,
   Nyā Si Muk 351:1, Nyā Pra, 115:9
2. Uttering with a desire to convey that (particular sense),
   तात्पर्यञ्च तत्प्रतीतीच्छयोच्चारणम् ,
   Tat Ci Rah, 353
3. The state of being uttered with a desire to convey that particular meaning.
   तत्तदर्थप्रतीतीच्छयोच्चरितत्वं तात्पर्यम्
   Tarka, 85
   तत्प्रतीतेच्छयोच्चरितत्वं तात्पर्यम्
   Tar Saṁ 51:12
4. The state of referring to a cognition or relation with the word meaning of another word,
   इतरपदस्येतरपदार्थसंसर्गज्ञानपरत्वम्
   (Tat Ci) Nya Ko.
5. The state of desiring as a cause for knowing the sentence meaning (i.e. verbal understanding)
   वाक्यार्थप्रतीतिजनकतयाभिप्रेतत्वम् ,
   (Śab Śak Pra) Nya Ko.
6. इदमेतस्मिन्नर्थेस्यान्वयं प्रत्याययतु, इति प्रयोक्तुरिच्छा,
   (Nyā Mañ, Bhāṣā Pari, Nila) Nyā Ko.

तद्धर्म
(*taddharma*)
property of that,
VV, 33

तात्पर्यग्रह
(*tātparyagraha*)
knowing the intention of a speaker,
Tar Di Pra, 245:4, Śak Vā, 14:6,40:1, Nyā Si Dī, 29:

तात्पर्यग्राहक
(*tātparyagrāhaka*)
that causes to know the intention of a speaker, *Gādā,. 200:4*

तात्पर्यज्ञान
(*tātparyajñāna*)
knowledge of intention of a speaker,
Maṇi Kaṇ, 72:6, 10:2, Tar Di Rā Ru, 331:9, 331:17, Śak Vā, 13:8; 39:4, Nyā Si Di, 17:1

तात्पर्यभ्रम
(*tātparyabhrama*)
illusory intention of a speaker,
Tat Ci Rah, 351; Tat Ci Di, 1490:7

तात्पर्यविरह
(*tātparyaviraha*)
absence of intention of speaker,
Maṇ Ka, 72:6

तात्पर्यविवरण
(tātparyavivaraṇa)
explanation about the intention of a speaker, *Akhyā Vā, 6:7*

तात्पर्यविषय
(tātparyaviṣaya)
object of the intention of a speaker,
VV,7, Kār Ca, 61:80

तात्पर्यशक्ति
(tātparyaśakti)
tātparya as a power,
Nyā Mañ, 358:24

तात्पर्यसंशय
(tātparyasaṁśaya)
inexplicability of the intention of a speaker,
Nyā Si Dī, 29,21

तात्पर्यानुपपत्ति
(tātparyānupapatti)
not arising of the intention of a speaker,
Tar Dī Pra, 245:2; Tat Ci Śab Vol, IV Pt.3, 691:6; Tat Ci UP, 12:3

तात्पर्योपगम
(tātparyopagama)
knowing the intention of a speaker,
Nyā Ku, 413:; 3, Nyā Si Di, 41:6

तात्त्विकप्रवृत्तिं
(tāttvikapravṛtti)
desire relating to the truth or reality,
Tat Ci Śab, 208

तात्त्विकी
(tāttvikī)
relating to the truth or reality
Kir Vag 125:2

तादर्थ्य
(tādarthya)
1. The state of relating to that necessity
   तत्प्रयोजनकत्वम्
   Nyā Ko.
2. The relation between the helper and helped
   Nyā ko.
   उपकार्योपकारकभावरूपः सम्बन्धः
३. तदुद्देश्यकत्वमिति केचित्
   Nyā Ko.; Vyu Vā, 172.

तादात्म्य
(tādātmya)
identity (relation),
1. अभेदस्तादात्म्य,
   VV, 36.
2. A property existing in one (or same object)
   तादात्म्यं च एकवृत्तिधर्मः
   Nyā Lī Pra 578:5
   तादात्म्यं च प्रकृते एकवृत्तिधर्मवत्वम्
   Vyu Va, 131:8
   तद्वृत्तिधर्म विशेष *Nyā Ko.*
   एकमात्रवृतिधर्म एव *yā Si Mu (Kir.) 61:4*
3. a. An uncommon property existing in that (entity),
      तादात्म्यं-तद्गतोऽसाधारणधर्मः
      Nyā Si Mu(Ra)71:31
   b. An uncommon property existing in that entity.
      स्ववृत्त्यसाधारणो धर्मः, *Nyā Ko.*
4. Relation in the form of delimitor of the state of being a cause,
   कारणतावच्छेदकप्रत्यासत्तिरिति भावः,
   Tat Ci Rah 611:16.
5. Oneness
   ऐक्यम् *Nyā Ko.*

तादात्म्यनिरूपकता
(tādātmyanirūpakatā)
the state of being a describer of identity,
VV, 95:17

तादात्म्यप्रतिबद्ध
(tādātmyapratibaddha)
identity relation,
Nyā Bhū, 229:25

तादात्म्यसम्बन्ध
(tādātmysambandha)
identity relation,
* *Tar Ci Dī, 346:28, 105:9*
Tar Saṁ Nya Bo, 27:18
* अभेदस्तादात्म्यम्, तच्च स्ववृत्ति - असाधारणधर्म:
Vyu Vā, 73:1

तादात्म्यातिरिक्तसम्बन्ध
(tādātmyātiriktasambandha)
a relation as different from identity,
Vyu Vā, 131:7

तादात्म्यात्यन्ताभाव
(tādātmyātyantābhāva)
an absolute absence of identity,
Nyā Si Dī, 18:26

तादात्म्याभाव
(tādātmyābhāva)
an absence of identity,
Nyā Lī, 552:2

तादात्म्यारोप
(tādātmyāropa)
imposition of identity,
Tat Ci Rah, 341,

तादृश
(tādṛśa)
likewise, such like,
1. Cause of true verbal understanding,
   तादृश: यथार्थशाब्दबुद्धिजनक:
   Tat Ci Rah, 343:10
2. Perceiving or looking alike,
   तत्तुल्यदर्शनम् *Nyā Ko.*

ताद्रुप्य
(tādṛpya)
sameness of form,
Pad Vā Ra, 494:3

तान्त्रिक
(tāntrika)
a follower of *tantra* doctrine,
Kār Ca, 15:16

तान्त्रिकव्यवहार
(tāntrikavyavahāra)
usage of the followers of *tāntrikas,*
Gādā, 884:6, Tact Li, 1529:21

तान्त्रिकसङ्केत
(tāntrikasaṁketa)
indicatory mark of the *tāntrika,*
Gādā, 922:15

तान्त्रिकसङ्केतरूपपरिभाषा
(tāntrikasamketarūpaparibhāṣā)
technical terminology in the form of indicatory mark of the *tantrika*, *Gādā, 150:19*

तारतम्य
(tāratamya)
difference, proportion,
1. The state of being the object of usage of excellence which is described by its own class,

तारतम्यं च सजातीयनिरूपितोत्कर्ष -व्यवहारविषत्वम्,
Nya Li Kan, 262:8

2. Propertion in terms of more or less, न्यूनाधिक भावः।
Nyā Ko.

तावत्
(*tāvat*)

1. During that time, तदेत्यर्थ : *Nyā Ko.*
2. Totality, entireness, साकल्यम् *Nya Ko.*
3. Limiting point, अवधिः *Nya Ko.*
4. मानार्थ : *Nyā Ko.*
5. Confirmatory cognition, अवधारणम्
6. (Something as) qualified by *measuring* परिमाणविशिष्टम् *Nyā Ko.*
7. Praise प्रशंसा *Nyā Ko.*
8. Another group (for arguing) *Nyā Ko,* पक्षान्तरम्
9. Right, claim, authority, अधिकारः *Nyā Ko.*

तिक्त
(*tikta*)
bitter,
Tar Saṁ, 15, Pad Man, 16:4

तिक्तावयव
(*tiktāvyava*
part or portion of bitter,
Pad Man, 16:5

तिक्तावयवावच्छेद
(*tiktāvayavāvaccheda*)
delimiting the part of bitterness,
Pad Man, 16:5

तिङ्
(*tiṅ*)
a verbal suffix
शाब्दे स्वरूपायोग्यो वा प्रत्ययस्तिङिति स्मृतः
Śab Śak Pra, 394:3, Śab Śak Pra, 390:17

तिङन्तप्रत्यय
(*tiṅanrtapratyaya*)
a suffix ending with verbal suffix *tiṅ*,
Śab Śak Pra, 440:5

तिङर्थ
(*tiṅartha*)
meaning of the suffix *tiṅ*
Śab Śak Pra, 287:10

तिङ्वाच्य
(*tiṅvācya*)
expressed by *tiṅ*
Vyu Vā, 199

तिङ्विभक्ति
(*tiṅvibhakti*)
a personal suffix
सा विभक्तिद्विधा प्रोक्ता सुप्तिङ् चेति विभेदः
Śab Śak Pra, 284:8

तिर्यग्गमन
(*tiryag-gamana*)
going horizontally or obliguely,
Kir, 58:6

तुमर्थक
(*tumarthaka*)
relating to the meaning of *tum*,
Śab Śak Pra, 349:3

तुमुन्
(*tumun*)
a suffix containing the meaning desire,
इच्छावान् तुमुनोऽर्थ
Tarkā, 103:

तुल्यकाल
(*tulyakāla*)
same time, *Nyā Rat, 178:15*

तुल्यकालग्रहण
(*tulyakālagrahaṇa*)
knowing at the same time,
Kir, 51:2

तुल्यकालत्व
(*tulyakalatva*)
the state of being the same time,
Nyā Rat, 210:18

तुल्यता
(*tulyatā*)
similarity, same-ness, equality
Tar Sam Rā Ru, 238:4

तुल्यत्व
(*tulyatva*)
equality, similarity, sameness,
न्यूनाधिक भावः

1. Being different, it is the state of being which is possesses the property,
   भिन्नत्वे सति धर्मवत्त्वम्,
   Nyā Ko.
2. The state of relating to the individual which is neither additional nor less,
   अन्यूनानातिरिक्तव्यक्तित्त्वम् (त.प्र.वै.३.१/१)
   Nyā Ko.
3. The state of occurring of similar individuals,
   तुल्यव्यक्तिवृत्तित्वम्
   Nyā Si Di Di, 57:9
4. The state of pervading equally of the universals being different from that of the self.
   स्वभिन्नजाति समनियतत्वम्
   Nyā Si Mu Di, 57:10,
   Nyā Pra, 79:2

तुल्यन्याय
(*tulyanyāya*)
same logic or argument,
Gādā, 548:19

तुल्यन्यायता
(*tulyanyāyatā*)
the state of being a same logic or argument,
Tat ci Dī, 1293:23, 940:2

तुल्ययुक्ति
(*tulyayukti*)
similar argument,
Vis Vā, 5:10

तुल्ययोगक्षेम
(*tulyayogakṣema*)
abiding equal relationship
VV, 37, Tat Ci, 1056:12,
Pad Vā Rat, 472:7, 452:

तुल्यवित्तिवेद्यता
(*tulyavittivedyatā*)
the state of being known by a single cognition,
Maṇi Ka, 80:3,
Gādā, 85:10, 871:13, 967:17

तुल्यवित्तवेद्यत्व
(*tulyavittivedyatva)*
the state of being the object of single knowledge,
एकज्ञानविषयत्वम् (त.प्र.ख.४ पृ.२१)
Nyā Ko.

तुल्यवित्तिवेद्य
(*tulyavittivedya)*
to be known by a single cognition,
Kār Ca, 83:110

तुल्यवृत्तिकत्त्व
(*tulyavṛttikatva*)
the state of relating to the same occurrence,
Ava Nir Dī, 106:1

तुल्यवृत्तिता
(*tulyavṛttitā*)
the state of being the similar occurrence,
Pad Maṇ, 9:9

तुल्यव्यक्तिवृत्तित्व
(*tulyavyaktivṛttitva*)
the state of relating to the substratum that is neither additional not less,
अन्यूनानतिरिक्ताश्रयकत्वमित्यर्थः
Nyā Si Muk Rā, 57:29; *Pad Maṇ, 25:9*

तुल्यव्यापारत्व
(*tulyavyāpāratva*)
the state of being the similar intermediary function,
Nyā Bhū, 44:11

तृजर्थ
(*tṛjartha*)
meaning of the suffix *tṛc*
Śab Śak Pra, 279:10

तृणारणिमणिन्याय
(*tṛṇāraṇimaṇinyāya*)
a maxim that says that the grass, the wooden pieces and the gem are the distinct causes for producing fire,
Nyā Rat, 55:8, Tat Ci Dī, 700:15, VV, 25, Gādā, 1049:17,; Mani Ka, 56:3

तृतीयलिङ्गपरामर्श
(*tṛtīyaliṅgaparāmarśa*)
third confirmatory probans, third perception of probans
Tat Ci, 751:1, 1237:13. Nyā Rat, 119:5, 178:16, 161:7, Nyā Si Dī, 62:26.

तृतीयार्थ
(*tṛtīyārtha*)
meaning of third care-ending.
Kār Ca, 45:59; Vyu Vā, 155, 135.

तृप्ति
(*tṛpti*)
satisfaction
फलेच्छाविच्छेदः (कु.टी)
Nyā Ko.

तृष्णा
(*tṛṣṇā*)
desire,
1. A desire that let my thing not be reduced *Nyā Ko.*
   इदं मे न क्षीयताम् इतीच्छा,
2. A desire of what is not obtained, अप्राप्ताभिलाषः,
   Nyā Ko.

तेजस्
(*tejas*)
Fire, light, heat,
1. That possesses colour and touch, तेजो रूपस्पर्शवत्, *Vai Sū 2.1.3.*
2. That possesses warm touch, उष्णस्पर्शवत्तेजः, *Tar Saṁ, 3:8, Saptapadā 64:3*; *Nyā Pra, 54:14*
3. That possesses the universal property as fireness,
   तेजस्त्वसामान्यवत् तेजः,
   Tar Bhā, 133:1, Tar Kau, 4:9
4. It is because of being related with fireness,
   तेजस्त्वाभिसम्बन्धात्तेजः,
   Pra Pā Bhā, 49:6

तेजस्त्व
(*tejastva*)
fireness

1. A particular universal property known as the delimitor of the state of being the material cause of the warm touch which is produced,
जन्योष्णस्पर्शसमवायिकारणतावच्छेदकं तेजस्त्वं जातिविशेषः,
Nyā Si Muk, 136:7
2. A particular univesal property known as the delimitor of the state of being the material cause delimited by fireness which is produced,
जन्यतेजस्त्वावच्छिन्नसमवायिकारणतावच्छेदकतया सिद्धो जातिविशेषः, *Nyāko.*
3. A universal pervaded by the substance-ness, which co-exists with white and bright colour,
शुक्लभास्वररूप समानाधिकरणद्रव्यत्व-व्याप्यजातिमत्त्वम्, *Nyā Ko.*

तेजः परमाणु
(*tejaḥparamāṇu*)
atom of fire,
Tar Saṁ Dī pra, 24:15

तैजस
(*taijasa*)
relating to fire,
possessor of the property pervaded by fireness,
तेजस्त्वव्याप्यधर्मवत्, *Nyā Ko.*

तैजसत्व
(*taijasatva*)
the state of being to related fire,
Nyā Si Dī, 26:22; *Nyā Lī Kaṇ, 643:11*; *Tat Ci, 865:14*

त्याग
(*tyāga*)
giving up, abandoning,

1. A function that causes the destruction of right over one's property,
स्वस्वत्वध्वंसानुकूलो व्यापरस्त्यागः,
Nyā Pra, 109:15
स्वत्वध्वंसजनकेच्छा, *Nyā Ko.*
2. An action delimited by spearation,
विभागावच्छिन्नक्रिया, *Nyā Ko.*
3. तस्यायं भवतु इत्यादि फलेच्छाधीनस्वस्वत्त्वाभावेच्छा, (ग. भु. का. ४ पृ. ९९)
Nyā Ko.
4. A knowledge or desire in the form of 'is not mine'.
तन्न मम इति ज्ञानं इच्छा वा (म. प्र. पृ. ५३)
yā Ko.
5. मूल्यग्रहणं विना स्वस्वत्वध्वंसपूर्वकपरस्वत्वोत्पत्त्यवच्छिन्नत्यागः,
Kār Ca, 27:32
6. Tyāga which causes the other claim over the property follwoed by the destruction of oneás own claim over his propperty with the acceptance of its cost or value, is known as selling (vikraya),
मूल्यग्रहणप्रयुक्त स्वस्वत्वध्वंसपूर्वकपरस्वत्वजनकत्यागो विक्रयः *Kār Ca,30:36*

त्रयी
(*trayī*)
the three vedas,
अग्निहोत्रहवनादिप्रस्थाना त्रयी,
Nyā Sū Bhā Vār. 13:14

त्रयीदर्शन
(*trayīdarśana*)
Philosophy of the three Vedas (Rg, Yajur and sāma)
Pra Pā Bhā , 176:19

त्रसरेणु
(*trasareṇu*)

1. A combination of three groups of atoms each (group) consisting of two atoms, संयुक्तद्व्यणुकत्रयात्त्रसरेणुः
Tar Saṁ, 9
2. A combination of three atoms, त्रिभिः सहितो रेणुः त्रसरेणुः इति व्युत्पत्या त्रिभिः परमाणुभिरेव त्रसरेणुः त्र्यणुकं वा भवतीत्याहुः (दि:राम.)
Nyā Ko.
3. The subtle dust particle which is seen through the hole of a window in the sun's rays, is called त्रसरेणु or त्र्यणुक, परमाणौ मानन्तु गवाक्षरन्ध्रेऽर्कप्रकाशे यत् सूक्ष्मं रजो दृश्यते स त्रसरेणुः त्र्यणुकश्चोच्यते,
Nyā Pra. 53:8

त्रसरेण्ववयव
(*trasareṇvavayava*)
Part of *trasareṇu,*
Pad Maṇ, 6-7:21

त्राण
(*trāṇa*)
A function that causes prevention of undesired,
त्राणं च अनिव्टनिवृत्यनुकूलो व्यापारः
Nyā Pra 133:18

त्रिक्षणावस्था
(*trikṣaṇāvasthā*)
A state of three moments,
Tar Bhā, 169:7

त्रिक्षणावस्थावस्थायित्व
(*trikṣaṇāvasthāvasthāyitva*)
The state of being existent in the state of three moments, *Tar Bhā, 169:5*

त्रिपदबहुव्रीहि
(*tripadabahavrīhi*)
A *bahuvrīhi* compound that consists of three words, *Śab Śak Pra, 259:9*

त्रिपुटी
(*tripuṭī*)
(A valid cognition) which has the three as content: knowledge, knower and knowable,
मितिमातृमेयविषयिका प्रमा, *Nyā Ko.*

त्रिपुटीप्रत्यक्षवादिन्
(*tripuṭīpratyakṣavādin*)
The follower who belives in the three of त्रिपुटीप्रत्यक्ष i.e. perception of knowledge, knower and knowable,
Tat Ci Pra, 843:9

त्रिमूर्त्ति
(*trimūrtti*)
Having three forms (as Brahmā, Viṣṇu and Śiva), *Tat Ci, 1*

त्रुटि
(*truṭi*)
Either *dvyaṇuka* or *tryaṇuka*
Nyā Ko.

त्रुटिमहत्त्व
(*truṭimahattva*)
the state of being the gross size of *truṭi*,
Gādā, 943:11

त्रुटिरूप
(*truṭirūpa*)
(paramāṇu) in the form of *truṭi* (i.e. *dvyaṇuka*)
त्रुटिरूपमिति नव्याः *Padmaṇ, 5:8*

त्रैकालिक
(traikālika)
belonging to three segments of time. This adjective is generaly used in the content of absolute absence.
Tar Dip Pra 313.11

त्र्यणुक
(tryaṇuka)
a unit of six परमाणु-s
१. त्रिभिर्द्व्यणुकैस्त्र्यणुकम्।
Tar San 9.23
२. ततो द्वयणुकानां त्रयाणां क्रियया संयोगे सति त्र्यणुकमुत्पद्यते। तस्य द्वयणुकाणि समवायिकारणम्।
Tar Bha 138.1
३. परमाणौ मानन्तु गवाक्षरन्ध्रेऽर्कप्रकाशे यत् सूक्ष्म रजो दृश्यते स त्रसरेणुः त्र्यणुकं चोच्यते।
Same as त्रसरेणु *Nyā Pra 53.8*

त्व
(tva)
one of the suffixes denoting the state of something. Same as *tā*

त्वक्
(tvak)
the sense of touch,
त्वक् - त्वगिन्द्रियमित्यर्थः,
Nyā Si Muk Di, 140:11
skin as the sense organ, it is made of Vāyu
१. स्पर्शग्राहकं महदिन्द्रियम्।
Nyā Mañ.
२. इन्द्रियं स्पर्शग्राहकं त्वक्सर्वशरीरवर्ति।
Tar San 9.3
३. पृथिव्याद्यनभिभूतैवाय्ववयवैरारब्धं सर्वशरीरव्यापि त्वगिन्द्रियम्।
Pra Pā Bhā
४. स्पर्शोपलब्धिसाधनमिन्द्रियम्।
Tar Bhā
५. वृद्धिक्षयवद्द्रव्यसहजावरणं त्वगित्युच्यते।
Vai Sū Upa 3.1.9
६. रूपादिषु पञ्चसुमध्ये स्पर्शस्यैवाभिव्यञ्जकत्वात् अङ्गसङ्गिसलिलशैत्याभिव्यञ्जक यञ्जनवत्।
Tar Bhā 128.3

द

दक्षिणा
(dakṣiṇā)
the south direction
It is separated by the mountain sumeru.
१. सुमेरूव्यवहिता दक्षिणा च।
Tar Kau 8.4
२. तद्व्यवहितमूर्तावच्छिन्ना तु दक्षिणा।
Tar Dip Pra Kū 91.
३. पूर्वाभिमुखावस्थितशरीरदक्षिणभागावच्छिन्नो देशो दक्षिणा। *Nyā Lī Pra 298.21*
४. तत्र सूर्योदयाचलसम्मुखावस्थितशरीरदक्षिणभागावच्छिन्नो देशो दक्षिणा।
Nyā Lī Kaṇ P. 300.3

दक्षिणायन
(dakṣināyana)
(Lit) going towards south (of the sun). It consists of three seasons. It is the night of gods.
१. ऋतुत्रयेण च दक्षिणायनम्। *Nyā Kaṇ 123.5*
२. दक्षिणायनञ्च देवानां रात्रिः। *Nyā Kaṇ 123.6*

दण्ड
(daṇḍa)
a stick
१. ग्रहणावच्छिन्नशासनम्।
A punishment delimited by accusing. (holding)
२. ग्रहणपूर्वकशासनम्।
A punishment following accusation.

दण्डचक्रादिन्याय
(daṇḍacakrādinyāya)
maxim of a stick and wheel, It suggests mutual assistance.
Pad Vāk Rat. P. 252

दण्डनीति
(daṇḍanīti)
science of Administration, which establishes/ differenciates between the king and the ministers.
स्वाम्यमात्यभेदानुविधायिनी दण्डनीतिः।
Nyā Sū Bhā Vār 13.14-15

दलद्वयविभाग
(dala-dvaya-vibhāga)
separation of two branches of (a bamboo tree).
In such a region sound is generated& it futher generates another sequence of sounds the last one of which is perceived by ear.
Tar Bhā 168.5

दशमद्रव्यनिराकरण
(daśama-dravya-nirākaraṇa)
The Naiyāyikas accept only nine substances. They try to refuse any substance suggested as the tenth one e.g. तमस्.
According to the system it is included in the category of absence because it is nothing but the absence of light.
Tar Dī (Rā)111.3

दर्शन
(darśana)
A. Cognition (perception)
१. दर्शनं हि मरीचिस्वलक्षणविषयमेव।
Nyā Mañ, 68.1
२. चाक्षुषप्रत्यक्षम् *Nyā Ko.*
३. ज्ञानम् *Nyā Ko.*
B. Any philosophical branch
तत्त्वज्ञानसाधनं शास्त्रम्

दशा
(daśā)
a segment of time
१. कालविशेषः *Nyā Ko.*

दाढर्च
(dārḍhya)
the state of being strengthened. It is a kind of *jāti* belonging to *saṁskāra*. It prompts memory, instantly.
१. दाढर्यं च संस्कारगतः जातिविशेषः झटिति स्मृत्युत्पादप्रयोजकः।
Tar Dip pra 300.17

दार्ष्टान्तिकत्व
(darṣṭāntika-tva)
the state of being an object which is explained with an example.
दृष्टान्तप्रयुक्तोपमेयत्वम्।

दाह
(dāha)
burning, Destruction caused by contact of excessive fire,
अत्यन्तानलसंयोगजन्यनाशो दाहः, *Nyā Pra,109:21*

दिक्
(dik)
space, direction, one of the nine substances. Its knowledge is possible by inference. It is one, eternal and omnipresent.
१. दूरत्वसंनिहितत्वज्ञानाधीनपरत्वापरत्वानुमेया दिक्।
Direction is infered on the basis of closeness and distantness.
Tar Kau 7.11

२. प्राच्यादिव्यवहारहेतुः दिक्।
Nyā Pra 60.2
सा चैकाविभ्वी नित्या च।
Tar Saṁ12.19
It is the cause of linguistic behaviour such as east, west etc.

३. एवं - दिग्विशेषणतासम्बन्धावच्छिन्नकार्यतानिरूपित तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नकारणत्वमपि दिशो लक्षणम्।
Nyā Si Muk (Kir 154.30)
Thus, *dik* also could be defined as : It is a cause delimited by identity relation described by productness delimited by the relation of directional qualifierness.

४. दिक्पदजन्यबोधविषयत्वं दिशो लक्षणम्। विभुत्वे सति प्राच्यादि व्यवहारासाधारणनिमित्तहेतुत्वमित्यपि लक्षणम्।
Nyā Si Muk Kir 154.27
The def. of *dik* is the state of being the object/couter of knowledge produced by the word dik- (one can also say- *Diktva* is the state of being the cause of the specific lingusistic behaviour) east, west etc.

५. दूरान्तिकादिधीहेतुरेका नित्या दिगुच्यते।
Nyā Si Mik 154.1

६. (असाधारण परत्वापरत्वाद्यसमवायिनिदान संयोग) उक्त संयोगानाधारो विभुः विशेषगुणरहिता दिक्।
Nyā Lī P. 758.4
It is not substratum of the contact (asādhāraṇa etc.)(Therefore differs from time) Omnipresent, & devoid of any special qualities.

७. अकालत्वे सत्यविशेषगुणा महती।

८. दिक्यानियतोपाध्युन्नायिकास्ति।

९. दिक् जगदाधारा निखिल कार्यनिमित्तकारणं च इति विज्ञेयम्।

१०. दिशो लक्षणं च प्राच्यादिव्यवहारजनकतावच्छेदक मुख्यविशेष्यत्वम्।

११. पूर्वापरादिप्रत्ययलिङ्गा मूर्त्तद्रव्यमवधिं कृत्वा मूर्तेषु एवैतस्मादिदं पूर्वेणेदं पश्चिमेनेदं दक्षिणेनेत्येवमादयो दश प्रत्ययो यतो भवन्ति सा दिगिति।
Nyā Bhū 590.18-20

12. It possesses five qualities.
संख्या परिणाम पृथक्त्व संयोगविभागाः पञ्चगुणाः कालदिशोः। *Tarkā 5.*

13. Though it is a cause of each product, it never superseeds God.

दिक्काल
(*dik-kāla*)

space and time.

space and time both are causes of any *kārya*.
दिक्कालस्य कार्यमात्रकारणत्वेन तादृशव्यवहार-कारणत्वमक्षतमेवेत्युच्यते।
Tar Dīp Rām 184.2

दिक्कालादिगुण
(*dik-kālādi-guṇa*)

qualities of space and time.

१. संख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागाः पञ्चगुणाः कालदिशोः। *Tarkā 5.*

2. Space and time possess these five qualities. However, these are not specific qualities, these are general qualities.

दिक्कृत
(*dik-kṛta*)

prompted by space, produced by space

१. दिग्विशेषप्रत्यायकम्।
Pra Pā Bhā 164.10
Prompting knowledge of a specific direction.

२. दिक्कृतयोरुत्पत्तिः कथ्यते - एकस्यां दिशि अवस्थितयोः पिण्डयोः 'इदमस्मात् संनिकृष्टम्' इति बुद्धयाऽनुगृहीतेन दिक्पिण्डसंयोगेनाऽपरत्वं संन्निकृष्टे जन्यते।
Tar Bhā 202.4

३. यत्रावधिनासह संयोगो न भवति तत्रैव दिक्कृतं परत्वं वर्तते। *Nyā Lī Pra 805.21*

४. दिक्कृतं दिग्रूपमेव।
Tar San Dip Rama Rud 243.12

दिक्कृतकालिकविशेषणता
(dik-ksta-kālikaviśeṣaṇa-tvā)

(Relation)of qualifierness, either prompted by space or by time.

सर्वाधारताप्रयोजके दिक्कृतकालिकविशेषणते तद्भिन्नसमवायादिनेत्यर्थः।

Tar Saṁ Di Rā Rud 146.3

दिक्त्व
(diktva)

spaceness, it cannot be *jāti*, because *dik* is one... उपाधि. See also दिक्.

१. प्राच्यादिव्यवहारजनकतावच्छेदकमुख्यविशेष्यत्वम्। (वाक्य०

It is the state of being the prime qualificant delimited by the verbal behaviour east etc.

२. विभुत्वे सति दैशिकपरत्वापरत्वासमवायिकारण-संयोगाश्रयत्वाद्युपाधिरूपं दिक्त्वम्।

It is being omnipresent: is a non material cause of and substratum of contact, and is *upādhi* (condition).

Pad Man 1.7

दिक्पिण्डसंयोग
(dik-piṇḍa-saṁyoga)

contact between the space and object.

Contact between the space and object produces knowledge of closeness and distance.

तत्र दिक्कृतयोरूत्पत्तिः कथ्यते एकस्यां दिश्यवस्थितयोः पिण्डयोः 'इदमस्मात् संनिकृष्टम्' इति बुद्ध्याऽनुगृहीतेन दिक्पिण्डसंयोगेनापरत्वं संन्निकृष्टे जन्यते।

Tar Bhā 164.6

दिग्विशेषणता
(dig-viśeṣaṇatā)

the state of being qualifier of space, it is svarūpasambandha

सर्वाधारतानियामको दिक्कृतविशेषणताख्यः।

Nyā Ko.

It is invariably substratum of everything;

दिग्व्यवहारजनकत्व
(dig-vyavahāra-janaka-tva)

the state of being cause of verbal behaviour space- Some peopole say that ākāśa is the cause of verbal behaviour of space.

Pad man 2.10

दिगुपाधि
(dig-upādhi)

space, being one cannot be a *jāti* it is an *upādhi*.

प्राच्यादिव्यवहारोपपादकं मूर्तद्रव्यम्।

Nyā Ko.

A concrete substance prompting behaviour with east etc.

दीर्घ
(dīrgha)

A. long / distant / large

दीर्घादिप्रत्यक्षे च न ह्रस्वादिज्ञानापेक्षा किन्तु तद्व्यवहारे।

Tat Cin (Pratyao) 560.

In the perception of a large distant object knowledge of short / small object is not required. However, it is needed in the behaviour.

B. A kind of measure.

दीर्घत्व
(dīrgha-tva)

the state of being dīrgha/large, a particular type of measure,

१. दीर्घत्वं च उपर्यधोभागावच्छिन्नप्रचुर-देशव्यापकत्वम्
Nyā Lī 367.1
It is the state of pervading a large region delimited by above and below,
२. परिमाणविशेषः *Nyā Lī Kaṇ Bha 367.4*
३. इदं दीर्घम् इति व्यवहारसिद्धः परिमाणविशेषः ।
Vai Vi
4. Some define it as -
अवयवसंयोगविशेषः ।
A particular type of contact of parts.

दीर्घत्वव्यवहार
(*dīrghatva-vyavahāra*)
behaviour of or with the large measure
Tat Cin (Anu) 649.20, Abhā Vā 180.6

दुःख
(*duḥkha*)
pain, agony, one of the fourteen qualities of *ātman*.
१. पीडा दुःखम् । तच्च सर्वात्मनां प्रतिकूलवेदनीयम् ।
Nyā Pra, 74.12, Tar San 58, Tar Bhā 210.1
That which is known adversely is pain / experienced with disagrecable feelings.
2. It is produced of sin.
दुःखमधर्मजन्यम् । *Tarkā 50*
अधर्मप्रभवं दुःखम् । *50.9*
3. It is a special quality of ātman.
बुद्धिसुख दुःख ... धर्म्मा आत्मवृत्तयः ।
४. उपघातलक्षणं दुःखम् । विषाद्यनभिप्रेत विषयसान्निध्ये सति अनिष्टोपलब्धिइन्द्रियार्थसन्निकर्षादधर्माद्यपेक्षादात्ममनसो संयोगाद् यदमर्षोपघातदैन्य निमित्तमुत्पद्यते तद् दुःखम् ।
Pra Pā Bhā 248.25
It is a hinderance when the undersired objects are present, the contact between *ātman* and *manas* which expects sin etc. and this contact is perveded by contact between sense organ and object. The result i.e. knowledge is undersired and pain is produced which is caused by anger, obstruction of desire, depression.
५. बाधनालक्षणं दुःखम् । *Nyā sū 1.1.21*
६. विविधबाधनायोगाद् दुःखमेव जन्मोत्पत्तिः ।
tortures the rebirth *Nyā Sū 4.1.55*
Because of various kinds of obstacles, birth is certainly pain.
७. बाधनापीडितं सन्तापनं सा लक्षणमस्येति बाधनालक्षणं दुःखम् । *Nyā Mañ 75.29*
८. दुःखत्वंसामान्यवन्निरूपाधि प्रतिकूलवेद्यं दुःखम् ।
Sap Padā 77.16
९. अनिष्टसाधनताज्ञानानधीनद्वेषविषयत्वम् ।
Nyā Ko
१०. द्वेषाजन्यद्वेषविषयः । *Nyā Ko*
११. अधर्मजन्यं स्वचेतसां प्रतिकूलम् । *(Bhā Pa)*
१२. दुःखमुपजातं प्रतिकूलस्वभावतया स्वात्मवितथमनुभवं कुर्वदात्मानमुपहन्ति । *Nyā Kan 634.1-2*

दुःखत्व
(*duḥkha-tva*)
the state of being pain, painness, it is a *jati*. As *sukha* is *jāti* pain also is a *jāti* and not *upadhi*. *Nyā Si Di 37.11, Nyā Pra 47.4*

दुःखत्वपरिग्रह
(*duḥkha-tva-parigraha*)
acceptance of duḥkhatva (as *jāti*).
सुखत्वादीत्यादिना दुःखत्वपरिग्रहः
Tar Dip Pra 299.2

दुःखत्वोपचार
(*duḥkhatvopacāra*)
usage of calling दुःखत्व
एतदेवाभिसन्धाय दुःखहेतौ दुःखत्वोपचारः, शास्त्रे हेतूच्छेदे पुरुषव्यापारादित्याहुः । *Nyā Si Dīp 37.4*

दुःखध्वंस
(*duḥkha-dhvaṁsa*)

See also अपवर्ग

destruction of pain,

The ultimate destruction of pain is the highest bliss. Such bliss is produced by the true knowledge of the universe.

१. स च (अपवर्ग) आत्यन्तिको दुःखध्वंसः। ... तादृशश्च दुःखध्वंसः तत्त्वज्ञानजन्यः।
Mani Ka 58.2

२. दुःखध्वंसो दुःखानुव्यवसायसाध्यः। न तत्र तत्त्वज्ञानं जनकम्।
Maṇi Ka 60.1
The destruction of *duḥkha* is because of the knowledge of pain. Here the true knowledge of the universe is not the cause.

३. यथोक्तात्यन्तिकदुःखध्वंसस्यैव मुक्तित्वात्।
Nyā Si Dīp; 37.17,
Nyā Si Dip 35.22, 2, 36. 2, 9, 19, 20, 37.1, 10,18, 38.1.

दुःखध्वंसत्व
(*duḥkha-dhvaṁsa-tva*)

the state of destruction of pain.

तथा च दुःखध्वंसत्वं समानाधिकरणदुःखसमान कालीनत्वव्याप्यम्।

Nyā Si Dīp 37.13,
Nyā Si Dīp 36.11, 13, 16.

दुःखनिवृत्ति
(*duḥkha-nivṛtti*)

retiring from pain.

According to Naiyāyikas, in the ultimate bliss, the soul is devoid of any quality. Thus, there is absence of pain (*dhvaṁsa*) and not keeping away from pain.
Nyā Si Dīp 35.22,35.26

दुःखप्रागभाव
(*duḥkhaprāg-abhāva*)

pre-absence of pain. *Tar Dīp Prakā 331.16*

दुःखप्रागभावसिद्धि
(*duḥkha-prāg-abhāva-siddhi*)

establishing pre-absence of pain.
Tat Cin Gādā 833.8

दुःखसन्तानोच्छेद
(*duḥkhasantāna-uccheda*)

destruction of the chain of pain. Because of the true knowledge of the world,ultimately *pravṛtti* is destroyed which results in destruction of rebirth etc. Thus, the whole chain of pain gets destroyed.

तन्निवृत्तौ रागाद्यपाये प्रवृत्तेरपायाज्जन्माद्यपायः, तथा च दुःखसन्तानोच्छेदः। *Kir.7.4*

दुःखहेतु
(*duḥkha-hetu*)

cause of pain

Also called as दुःखत्व of दुःखत्वोपचार

The cause of pain gets destroyed by the efforts of a being. *Nyā Si Dīp 37.4, 34.24*

दुःखहेतूच्छेद
(*duhkhahetūccheda*)

destruction of the cause of pain
Nyā Si Dīp 35.11

दुःखात्यन्ताभाव
(*duḥkhātyantābhāva*)

absolute absence of pain.

In the state of highest bliss there is absolute absence of pain in the soul such an absolute absence of pain was intended by the vedas.

१. दुःखेनात्यन्तविमुक्तश्चरति इति श्रुत्या मुक्ति दशायाम् आत्मनो दुःखात्यन्ताभावस्य बोधनात्।
Nyā Si Dīp 38.2

दुःखानुव्यवसायसाध्य
(*duhkhānuvyavasāyasādhya*)
to be obtained by the knowledge (सविकल्पक) of pain.
दुःखध्वंसो दुःखनुव्यवसायसाध्यः।
Manika 60.1

दुःखान्तरध्वंस
(*duḥkhāntaradhvansa*)
destruction of other type of pain
दुःखान्तरध्वंसस्यायत्नसिद्धत्वेऽपि तथाविधदुःखध्वंसस्य प्रयाससाध्ययोगाभ्याससाध्यत्वात्। *Nyā Si Dīp 37.1*

दुःखाभाव
(*duḥkhābhāva*)
absence of pain *Nyā Si Dī 36.2*

दुःखाभावत्व
(*duhkhābhāvatva*)
the state of being absence of pain.
Abhāvā 184.2

दुःखायतन
(*duhkhāyatana*)
place/substratum of pain, the body
शरीरं दुःखायतनत्वाद्दुःखम्।
Nyā Sā 82.1

दुःखासम्भिन्नसुखत्व
(*duhkhāsaṁbhinna-sukha-tva*)
the happiness not mixed with pain
Śak Vā 61.1

दूरत्व
(*dūratva*)
the state of being long (distance)
दैशिकं परत्वम्।
Nyā Si Muk.
Spacial distantness

दुरपह्नव
(*dur-apahanava*)
difficult to reject.
अन्धकारस्तावदनुभवसिद्धतया दुरपह्नवः।
Kir 11.10

दुरपह्नवत्व
(*durapahnava-tva*)
the state of being difficult to reject.
Nyā Ku 60.1, 445.1

दुरित
(*durita*)
difficult, course of time, discomfort.
Tat Ci, 64. , 40.

दुरितक्षय
(*duritakṣaya*)
cessation of difficulty, cessation of bad course or distress.
Tar Dī Pra, 390:9

दुरितध्वंस
(*duritadhvaṁsa*)
complete cessation of dificulty or distress
Tat Ci, 31, 36.

दुरितध्वंसार्थिन्
(*duritadhvamsārthin*)
one who is desirous of stopping or wants to be free from the state of difficulties, distress.
Tat Ci, 36

दुरितनाशक
(*duritanāśaka*)
that which causes to stop the difficulty or distress.
Tat Ci, 101

दुरितानुत्पाद
(duritānutpāda)
not causing distress or difficultes to occur or produce.,
Non-production of discomfort or difficulty.
Tat Ci, 75.

दुरिताभाव
(duritābhāva)
absence of difficulty or distress.
Tat Ci, 53-54, 55-56

दुरुद्धर
(duruddhara)
difficult to reject.
Pad Vāk Rat 262.

दुर्ग्रहता
(durgrahatā)
the state of being difficult to be attained or accomplished or known.
Tar Saṁ Dī Rā Rū, 84:10

दुर्ग्रहत्व
(durgrahatva)
the state of being difficult to be understood or accomplished.
Nyā Si Dī, 72:9

दुर्घट
(durghaṭa)
impossible, difficult.
Tar Sam Dī Rā Rū, 93:6, 237-38:3

दुर्ज्ञानत्व
(durjñānatva)
the state of being difficult to be known, incomprehensible.
Tat Ci Upa, 15:8

दुर्ज्ञेयत्व
(durjñeyatva)
the state of being difficult to be known or comprehended, incomprehensible.
Ava Nir Jā, 159:2,
Tat Ci Dī, 525:26

दुर्ज्ञेयत्वाभाव
(durjñeyatvābhāva)
absence of the state of being difficult to be known or comprehended.
Ava Nir Jā, 161:5

दुर्निरूपत्व
(durnirūpatva)
the state of being difficult to be without a colour.
Tat Ci, 170.

दुर्निवार
(durnirvāra)
unrstrainable.
Nyā Bhū, 6:12

दुर्वार
(durvāra)
difficult, irresistible, unbearable,
Ava Nir jā, 36:3

दुर्वारत्व
(durvāratva)
the state of being irresistible or unbearable,
Abhā Vā, 177:20,
Vāda Vā, 131:10, 134:6,
Nañ Vā, 191:19

दूरस्थशब्द
(dūrasthaśabda)
a word which is (uttered) at a distance.
Tar Dī Pra, 138:13

दूषकता
(*dūṣakatā*)
the state of being a cause of violation or corruption.
Nyā Rat, 101:1, 86:7, 171:1,
Tat Ci, 1106:2, 630:12

दूषकत्व
(*dūṣakatva*)
the state of being a cause of violation or corruption. *Nyā Ko.*

दुष्टज्ञप्ति
(*duṣṭajñāpti*)
faulty understanding, faulty ascertainment.
Tar Bhā, 205:6

दुष्टता
(*duṣṭatā*)
falsehood, the state of being a faulty case.
दोषसाहित्यमेव हि करणानां दुष्टता,
Tat Ci, 690.

दुष्टद्वारक
(*dṛṣṭadvāraka*)
that which is a link to falsehood.
Tat Ci Dī, 8:9

दुष्टव्यवहार
(*duṣṭavyavahāra*)
faulty usage *Tat Ci Gā, 1589:2*

दुष्टसङ्कर
(*duṣṭasaṅkara*)
a mixture or confusion which is faulty.
Tar Dī Pra, 33:11

दुष्टहेतु
(*duṣṭahetu*)
a faulty probans
हेतुवदाभासन्त इति हेत्वाभासा: दुष्टहेतव इत्यर्थ:।
Tar Saṁ Nyā Bo, 44:11,
Tar Dī Pra, 190:1

दुष्टहेतुलक्षणत्व
(*duṣṭahetulakṣaṇatva*)
the state of being a definition of a fallacious reason or faulty probans.
Tat ci, 1588:11

दूषण
(*dūṣaṇa*)
spoiling a statement by raising some faults as instrument.
साधनदोषोद्भावनानि दूषणानि,
Nyā Pra Sū, 8:1,
Nyā Prin, 3:138,
Tar Dī Pra, 33:4

दूषणा
(*dūṣaṇā*)
a statement having faults, a faulty statement.
दूषणा न्यूनताद्युक्ति:।
NyāBin, 3.137

दूषणाभास
(*dūṣaṇābhāsa*)
that which appears to be a faulty statement.
दूषणाभासास्तु जातय:।
Nyā Bin, 3.139
अभूतसाधनदोषोद्भावनानि दूषणाभासानि।
Nyā Pra Sū, 8.5

दूषणान्तरसङ्कर
(*dūṣaṇāntarasaṅkara*)
a mixture(of arguments)or confusion by adding another faulty statement
Tat Ci, 1045:4

दृढतरावयवसंयोग
(dṛḍhatarāvayavasaṁyoga)
firm contact between parts of an object.
दृढतरावयवसंयोगः काठिन्यम्,
Tar Dī Rā Rū, 139:12

दृढत्व
(dṛḍhatva)
hardness, stedfastness.
Tar Dī Rā Rū, 140:5

दृश्यप्रतियोगिन्
(dṛśyapratiyogin)
a counter positive which is observable.
Abhā Vā, 180:11

दृश्यसंस्थानविशेषवत्त्व
(dṛśyasaṁsthānaviśeṣavattva)
the state of having particular visible structure
Nyā Lī Pra, 271:13

दृश्यजननशक्तिनियम
(dṛśyajananaśaktiniyama)
ordainting visible generating power.
Nyā Li Vi, 123:3

दृष्ट
(dṛṣṭa)
perceived, seen.
One type of anumāna.
तत्र प्रत्यक्षयोग्यार्थानुमापकं दृष्टम्,
Nyā Sā, 18:16
तत्र दृष्टं प्रसिद्धसाध्ययोरत्यन्तजात्यभेदेऽनुमानम्।
Pra Pā Bhā, 203:20

दृष्टता
(dṛṣṭatā)
the state of being seen or observed or perceived. *Nyā Mañ, 42:17*

दृष्टप्रयोजन
(dṛṣṭaprayojana)
an observed purpose.
Kir, 98:20

दृष्टविघटकत्व
(dṛṣṭavighaṭakatva)
the state of being a perceived destroyer.
Nyā Si Dī, 18:7

दृष्टान्त
(dṛṣṭānta)
instance of an inference, one of the sixteen *padārthas*.
दृष्टं तत्रार्थं अन्तं नयतीति दृष्टान्तः
Nyā Pra Su Vṛ, 18:8, 14:5
द्विविधस्यापिहेतोरभावादसाधनं दृष्टान्तः,
Nyā Sū, 2.2.43
लौकिकपरीक्षकाणां यस्मिन्नर्थे बुद्धिसाम्यं स दृष्टान्तः।
Nyā Sū, 1.1.25
यथा यमर्थं लौकिका बुध्यन्ते तथा परीक्षका अपि सोऽर्थो दृष्टान्तः।
Nyā Sū Bhā, 40:6-9
दृष्टान्तः प्रत्यक्षविषयोऽर्थः यत्र लौकिकपरीक्षकाणां दर्शनं न व्याहन्यते,
Nyā Sū Bhā, 4:12;
Nyā Sū Bha Vār; 16:18-19
हेतोः प्रतिबन्धावधारणं दृष्टान्तः।
Nyā Mañ, 18:4
वादिप्रतिवादिनोः संप्रतिपत्तिविषयोऽर्थो दृष्टान्तः।
Tar Bhā, 198:3

दृष्टान्तता
(dṛṣṭāntatā)
the state of being an instance.
Nyā Lī Pra, 842:22

दृष्टान्तताविरह
(*dṛṣṭāntāviraha*)
absence of the state of being an instance.
Tat Ci Gā, 762:7

दृष्टान्तदोष
(*dṛṣṭāntadoṣa*)
fault of an instance in an argument.
साधर्म्येण दृष्टान्तदोषाः।
Nyā Bin, 3:128
दृष्टान्तदोषः साधनधर्माद्यसिद्धत्वम्।
Nyā pra Sū, 8:3

दृष्टान्तत्व
(*dṛṣṭāntatva*)
the state of being an instance
उत्तरं व्याप्यव्यापकवतोर्दृष्टान्तत्वम्।
Nyā Rat, 209:7

दृष्टान्तवैषम्य
(*dṛṣṭāntavaiṣamya*)
difference in instance, variety in instance,
Tat ci Gā, 577:12

दृष्टान्तद्वारिका
(*dṛṣṭāntadvārikā*)
through an instance
Atmv, 313:4

दृष्टान्तसिद्धि
(*dṛṣṭāntasiddhi*)
establishment of an instance or proving an instance. *Nyā Rat, 212:4*

दृष्टान्ताभास
(*dṛṣṭāntābhāsa*)
psudo - instance, a false instance or that which appears to be an instance.
दृष्टान्ताभासो द्विविधः। साधर्म्येण वैधर्म्येण च।
Nyā Pra Sū, 5:19

दूरत्व
(*dūrtva*)
distance, remoteness.
दूरत्वं दैशिकपरत्वम्,
Nyā Si Muk Kir, 154:34

दृष्टार्थ
(*dṛṣṭārtha*)
the meaning of a word which is apparent or obvious.
Nyā Sū Bhā Vār, 64:2

दृष्टार्थक
(*dṛṣṭārthaka*)
having the sense quite apparent, obvious.
Nyā Ko.

दंशन
(*daṁśana*)
bite
हिंसाहेतुको दन्तकरणकः संयोगानुकूलो व्यापारो दशनम्,
Nyā Pra, 108:12

दृष्टार्थ
(*dṛṣṭārtha*)
seen or perceived object,
शब्दतदुपजीविप्रमाणातिरिक्तप्रमाणगम्यार्थको दृष्टार्थकः,
Vṛ. 179:24

दृष्टार्थापत्ति
(*dṛṣṭārthāpatti*)
presumption on the basis of the fact which is seen (i.e. known),
being inexplicable when one object causes knowledge of another object, it is called *dṛṣṭārthāpatti*.
यत्रार्थोऽन्यथानुपपद्यमानोऽर्थान्तरं गमयति सा दृष्टार्थापत्तिः,
Nyā Kan, 535:1;
Tar Dī Pra, 264:1

देवतात्व
(devatātva)
the state of being a god.
मन्त्रकरणकहविस्त्यागभागित्वेनोदेश्यत्वं देवतात्वमिति मणिकृतः; *Kār Ca, 29:35*

देवताप्रीति
(devatāprīti)
propitiation of deities,
Maṇi Ka, 80:1
देवानां दिनम्
Nyā Kan, 123:6
देवानां रात्रिः
Nyā Kan, 123:6
देवानां वर्षम्
Nyā Kan, 126:6

देशविधा
(deśavidhā)
in the form of space,
Pad Vā Rat, 636:2; Gādā, 136:5

देशान्तरसंयोग
(deśāntarasaṁyoga)
contact with another place,
Reaching the other place,
अपि च देशान्तर प्राप्तिर्देशान्तरसंयोगः,
Nyā Mañ, 345:1

देहिन्
(dehin)
soul / qualified by body
स्वावच्छिन्नभोगवत्त्वसम्बन्धेन देहविशिष्ट एव देहिशब्दार्थः,
Nyā Si Mu Rā, 46:25

दोष
(doṣa)
defect, fault, fallacy.

1. A specific cause of invalid knowledge,
   अप्रमायाः असाधारणकारणम्
   (Tar Di, 36) Nyā Ko.
2. a property which causes to violate the purpose such as *vyāvṛtti* or *vyavahāra*,
   व्यावृत्तिव्यवहारैतदन्यतर प्रयोजनविघटको धर्मः
   Nyā Ko.
3. content of true knowledge which obstructs either the confirmatory cognition (*parāmarśa*) or inferential cognition,
   अनुमितितत्करणपरामर्शैतदन्यतरप्रतिवन्धकयथार्थ ज्ञानविषयः,
   (Tar Dī 38) Nyā Ko,.
4. the cause of inclination (*pravṛtti*),
   प्रवर्तनालक्षणा दोषाः,
   Nyā Ko.
5. *doṣa* in the form of *rāga* passion etc. based on false knowledge,
   मिथ्याज्ञानमूलाश्च रागादयो दोषाः
   Nyā Mañ. 505:6
   दोषाः राग - द्वेष - मोहाः।
   Tar Bhā, 172:1; Tar Dī, 64:10
6. Fallacy as आश्रयासिद्धि, स्वरूपासिद्धि etc.
   Tat Ci,1852.

दोषत्व
(doṣatva)
the state of being a fallacy,
Tar Dī Rā Ru, 291:9

दोषवैचित्र्य
(doṣavaicitrya)
variety of faults,
Nyā Lī, 448:2

दोषाभाव
(doṣābhāva)
absence of fault or defect,
Tat Ci, 55,356.

दोहन
(dohana)
milking,
1. An act that causes flowing.
   क्षरणानुकूलव्यापारः *Nyā Ko.*
2. An act that causes flowing as delimited by the separation.
   विभागावच्छिन्नक्षरणानुकूलो व्यापारः
   Nyā Ko.
3. A particular act that causes an action which causes the separation of the liquid substance,
   द्रवद्रव्यविभागानुकूलक्रियानुकूलव्यापारविशेषः,
   Nyā Ko.
4. An act that causes releasing
   मोचनानुकूलव्यापारः,
   Nyā Ko.
5. Mere flowing,
   निःसरणमात्रम्
   Nyā Ko.

दैव
(daiva)
divine
अन्यथाख्यातिवादसिद्धान्त, ५०८
Gādā, 92:6

दैशिक
(daiśika)
relating to space,
देशकृतम् देशसम्बन्धि वा,
Nyā Ko.; Kār Ca, 86:114
दैशिकं तत्तदधिकरणदेशस्वरूपम्,
Tar Dī Rā Ru, 243:11

दैशिकपरत्व
(daiśikaparatva)
remoteness relating to space,
Nyā Si Muk Kir, 94:20

दैशिकविशेषणता
(*daiśikaviśeṣaṇatā*)
1. The qualifier-ness as described by space,
   Tar Di Pra, 196:17, Nyā Si Muk Dī, 229:27; Tar Dī Pra, 196:13, Tar Dī Pra, 24:8
2. A self-linking relation,
   (स्वरूपसम्बन्धः) अभावीयदैशिकस्वरूपसम्बन्धः
   Nyā Si Muk Rā, 85:18; Nyā Ko.

दैशिकसम्बन्ध
(*daiśikasambandha*)
relation as described by space,
Tarkā, 25, Tar Dī Pra, 328-29:23, Gādā, 1168:8

दैशिकसंसर्ग
(*daiśikasamsarga*)
the relation as described by space
Pad Vāk Rat, 517:2

दैशिकापरत्व
(*daiśikāparatva*)
nearness related to space
दैशिकऽपरत्वम् =अन्तिकत्वम्,
Nyā Sid Muk Kir, 94:24, Pad Maṇ, 11-12:22.

द्योतकत्व
(*dyotakatva*)
indicator of the intention of a speaker,
द्योतकत्वम् - तात्पर्यग्राहकत्वम्,
Tar Di Pra, 385:19
अर्थ विशेषे तात्पर्यग्राहकत्वम्
Nyā Ko.; Tat Ci Śab 854:4, Vol. IV, Pt. III
2. The state of that which delimits the relation,
   क्वचित्तु सम्बन्धपरिच्छेदकत्वम्, *Nyā Ko..*

३. क्वचित् समभिव्याहृतगतवृत्त्युद्बोधकत्वम्,
Nyā Ko.

द्रव
(*drava*)
liquid, fluid
Tar Saṁ Nyā Bo., 11:16

द्रवत्व
(*dravatva*)
fluidity,
1. Non-material cause of the first flow, आद्यस्यन्दनासमवायिकारणं द्रवत्वम्, *Tar Saṁ, 20; Tar Kau, 52:1, Tar Bhā 166:3. Nyā Ko.* (वाक्य. दि.ग.)
2. Cause of the act of flowing, स्यन्दनकर्मकारणम् *Pra Pā Bhā 254:20*

३. आद्यस्यन्दनासमवायिकारणवृत्तिगुणत्वव्याप्यजातिमत् द्रवत्वम्, *Nyā Pra.*

४. द्रव्यत्वजातिमत् एकवृत्ति आद्यस्यन्दन असमवायिकारणं द्रवत्वम्, *Sapta Padā, 80:2*

द्रव्य
(*dravya*)
substance,
1. It is the locus of quality, गुणाश्रयः, (त. दी.) Nyā ko.
2. It is the material cause, समवायिकारणं द्रव्यम्, *Tar Bhā, 49:20, Nyā Ko.(Bhāṣā Par. Verse No. 23)*
3. Possessing an action and quality, it is a material cause, क्रियागुणवत् समवायिकारणमिति द्रव्यलक्षणम्, *Vai Sū, 1.1.15*
4. posessor of universal (i.e. *dravyatva*) being different from *sattā*, and which co-exists with the quality. गुणसमानाधिकरणा सत्ताभिन्ना च या जातिः तद्वत्त्वम्, *Nyā Ko.*
5. That which has universal in the form of द्रव्यत्व, द्रव्यत्वरूपजातिमत्, *Nyā Ko (Tar Dī,Tar Kan).*
6. a. poressor of substanceness, द्रव्यत्वजातिमत्वं वा द्रव्यलक्षणम्, *Nyā Ko (Tar Dī, Tar Rau)*
   b. posessor of substanceness and quality, द्रव्यत्वजातिमत्वं गुणवत्वं वा द्रव्यसामान्य-लक्षणम्, *Tra Saṅ, 4*
7. posessor of universal substanceness and which is a material cause where the quality exists, द्रव्यं तु द्रव्यत्वसामान्ययोगिगुणवत्समवायिकारणं चेति, *Sapt Padā, 56:5*
8. It is that in which what exists is the universal substanceness and the quality, द्रव्यत्वसामान्यवद्गुणवद्वा द्रव्यम्, *Tar kau, 2:7*
9. content of the cognition . It is positive and real and locus of quality. तत्र भावः सदिति प्रत्ययविषयो गुणाश्रयो, द्रव्यम्, *Nyā Lī , 752:4*
10. possessor of counter positive of absence of quality. गुणात्यन्ताभावविरोधिमत्त्वं द्रव्यलक्षणम्, *Nyā Lī Kaṇ, 753:10*

द्रव्यग्रह
(*dravyagraha*)
knowledge of substance.
Sannikarṣavādarahasya, 572
Maṇi ka, 14:5

द्रव्यग्राहिका
(*dravyagrāhikā*)
which causes the knowledge of substance,
Pad Maṇ, 22:8; Pad Tat Nir, 47:4

द्रव्यत्व
(*dravyatva*)
substance-ness,
1. It is the state of being the material cause,
   समवायिकारणत्वं वा द्रव्यत्वम्,
   Nyā Lī Kaṇ, 753:11
2. Being different from *karman*, it is the universal pervaded directly by the *sattā*
   कर्मान्यत्वे सति नित्यवृत्तिसत्ता साक्षाद्व्याप्य जातिमत्वम् वा, *NyāLī,753:11*
3. It is the universal as pervaded by the substanceness which exists in the locus of quality can be known by the sense-organ with the relation of inherence,
   समवेतेन्द्रियग्राह्यगुणवद्वृत्तिद्रव्यत्वव्याप्यजातिमत्वं तदित्यपि केचित्, *Padā Nir, 26:2*
4. It is the delimitor of the state of being the cause of contact.
   संयोगजनकतावच्छेदकतया द्रव्यत्व-जातिसिद्धिरिति,
   Tar Dīp Pra, 31
5. Being eternal, it is related by the inherent relation in many individual substances,
   नित्यमनेकद्रव्यमात्रसमवेतम्,

द्रव्यत्वत्व
(*dravyatvatva*)
the state of substance-ness
Ava Nir Dī, 134:2, 135:2, 160:1; Ava Nir Jā, 134:7

द्रव्यचाक्षुषजनकता
(*dravyacākṣuṣajanakata*)
the state of being the cause of visual perception of substance, *Pad Man, 20:7*

द्रव्यत्वनाश
(*dravyatvanāśa*)
destruction of substanceness,
Tar Dī Rā Ru, 122:2

द्रव्यप्रत्यक्ष
(*dravyapratyakṣa*)
perception of substance,
Padā Tat 47:1,
Pad Maṇ 9:2, 22:13.

द्रव्यत्वव्यवस्थापक
(*dravyatvavyavasthāpaka*)
establishing factor of substanceness,
Nyā Si Dī, 10:6

द्रव्यत्वव्याप्यजाति
(*dravyatvavyāpyajāti*)
universal as pervaded by substance-ness,
Pad Maṇ, 9:15

द्रव्यत्वव्याप्यत्व
(*dravyatvavyāpyatva*)
the state of being pervaded by substancess,
1. Being the counterpositive of absence which co-exists with *dravyatva*, it is the state of being that which co-exists with *dravyatva*,
   द्रव्यत्वव्याप्यत्वं च - द्रव्यत्वसमानाधिकरणाऽभाव प्रतियोगित्वे सति द्रव्यत्वसमानाधिकरणत्वम्,
   Nyā Si Muk kir, 103:13
2. It is the state of being the counterpositive of absolute absence which co-exists with the *dravyatva*
   द्रव्यत्वव्याप्यत्वंनाम द्रव्यत्वसमानाधिकरणात्यन्ताभाव-प्रतियोगित्वम्,
   Nyā Si Muk Kir, 111:5-6

द्रव्यत्वाभाव
(*dravyatvābhāva*)
the absence of substanceness,
Tar Bhā, 104:1;
Tar Dī Rā Ru, 111:3

द्रव्यनाश
(dravyanāśa)
destrution of substance,
Tarkā, 24

द्रव्यबुद्धि
(dravyabuddhi)
knowledge of substance,
Pra Pā Bhā 128:1

द्रव्यविभाजकोपाधि
(dravyavibhājakopādhi)
a property that separates the substance,
Nyā Lī Kaṇ, 112:6

द्रव्यवृत्ति
(dravyavṛtti)
occurring in the substances.
Maṇi Ka, 14:9; Nyā Si Di, 5:10; Tat Ci, 880:1

द्रव्यसङ्कर
(dravyasaṅkara)
mixing together with the substance,
Kir Va, 21:18

द्रव्यसमवायिकारणता
(dravyasamavāyikāraṇatā)
the state of being the material cause of substance, *Nyā Si Dī, 8:18*

द्रव्यसमवायिकारणत्व
(dravyasamavāyikāraṇatva)
the state of being the material cause of substance, *Pad Maṇ, 8:18*

द्रव्यसमवेत
(dravyasamaveta)
which is related with the substance by the relation of inherence, *Maṇi Ka, 16:11*

द्रव्यसमवेतत्व
(dravyasamavetatva)
the state of being that what is related with the substance by the relation of inherence
Nyā Rat, 87:2

द्रव्यसमवेतेन्द्रियप्रत्यक्ष
(dravyasamavetendriyapratyakṣa)
sense perception of what is related by the relation inherence with the substance
Pad Maṇ, 20:11

द्रव्यसाक्षात्कार
(dravyasākṣātkāra)
perceiving the substance,
अन्यथाख्यातिवादसिद्धान्त, 411.
Nyā Si Dī, 43:15

द्रव्यसाक्षात्कारविषयता
(dravyasākṣātkāraviṣayatā)
the state of being the object of perceiving the substance,
Nyā Si Dī, 43:7.

द्रव्यसाधारणगुण
(dravyasādhāraṇaguṇa)
common quality of substance,
Tar Bhā, 123:5

द्रव्यसाध्यकमेयत्व
(dravyasādhyakameyatva)
the state of being the content which accomplishes the substance,
Tat Ci Dī, 270:3

द्रव्यारम्भक
(dravyārambhaka)
which causes to produce the substance,
Pra Pā Bhā, 168:13, 168:1, 255:25; Tar Saṁ Nyā Bo, 18:1

द्रव्यारम्भकत्व
(*dravyārambhakatva*)
the state of being which causes to produce the substance,
Kir 102:24, Pra Pā Bhā, 24:22

द्रव्यारम्भकसंयोग
(*dravyārambhakasaṁyoga*)
contact relation that produces the substance, *Nyā Bhū, 161:18*

द्रव्यारम्भापत्ति
(*dravyārambhāpatti*)
contingency of producing the substance,
Pad Maṇ, 10:5, 8:17

द्रव्याश्रितत्व
(*dravyāśritatva*)
the state of existing in the substance,
Kir, 21:4

द्रव्योत्पाद
(*dravyotpāda*)
producing the substance,
Pad Maṇ, 10:9

द्रोह
(*droha*)
enmity
1. Desire to do evil or bad,
   अहितेच्छा, Nyā Pra, 131:12
2. Enmity to destory (गौ. वृ. ८१९१३)
   Nyā Ko. नाशाय द्वेष.,...
3. Making injury or harm to others,
   परोऽपकारो द्रोहः, *Nyā Mañ, 71:6*
4. Behave to show enmity,
   द्विष्टाचरणम्, *Nyā Ko.*
5. Violence,
   हिंसा इति परे मन्यन्ते *Nyā Ko.*

द्वन्द्व
(*dvandva*)
a compound
यद्यदर्थकयन्नामव्यूहो यद्यत्प्रकारके बोधे समर्थः स द्वन्द्वः समासस्तावदर्थकः,
Śab Śak Pra. 260:8

द्वार
(*dvāra*)
intermediary function, also known as *vyāpāra*, See व्यापार,
Nyā Si Muk. 9:3; Nyā Si Muk Kir, 6:14; (Nyā Si Muk Di) Nyā Ko.; Tat Ci, 31

द्वारता
(*dvāratā*)
the state of being the intermediary function,
Tar Dī Rā Ru, 84:14

द्वारत्व
(*dvāratva*)
the state of being the intermediary function,
द्वारत्वं तज्जन्यत्वे सति तज्जन्यजनकत्वम्,
Nyā Si Muk Kir, 11:14, 6:14

द्वारद्वारिन्
(*dvāra-dvārin*)
the intermediary function possessing of the intermediary function,
Tat ci Dī, 1313:11

द्वारसन्देह
(*dvārasandeha*)
doubt about the intermediary function,
Tat Ci, 48

द्विकर्तृकता
the state of having two nominative cases,
Tat Ci, 1997:1

द्विकर्मकत्व
(*dvikarmakatva*)
the state of having two accusative constructions,
Kār Ca, 58:76

द्विक्षणावच्छिन्न
(*dvikṣaṇāvacchinna*)
delimited by two moments,
Gādā, 841:29

द्विगु
(*dvigu*)
a compound,
संख्याशब्दयुतं नाम तदलक्ष्यार्थबोधकम् अभेदेनैव यत्सार्थे स द्विगुस्त्रिविधो मतः।।३५।।
Śab Śak Pra, 217:3
संख्यावच्छिन्नशक्तंयत्पदोत्तरत्वविशिष्टं यन्नाम स्वार्थधर्मिकं तादात्म्येन तदलक्ष्यार्थस्यान्वयबोधं प्रति समर्थं तन्नामोत्तरतापन्नं, तन्नामैव तदलक्ष्यार्थाभिन्नस्वार्थे द्विगुरुच्यते,
Śab Śak Pra, 217:6

द्वितीयपतन
(*dvitīyapatana*)
second fall
Tar Dī Pra, 111

द्वितीयसङ्गति
(*dvitīyasaṅgati*)
second relation.
पूर्वाभिधानव्याप्यत्वं च द्वितीयसङ्गतेर्लक्षणम्,
Nyā Kau, 3:4

द्वितीया
(*dvitīyā*)
accusative,
धातुभेदानुपादाय तदर्थे कर्मतादिकान्।
बोधयन्त्यो द्वितीयाद्या निर्वक्तथा विभक्तयः।
Śab Śak Pra, 288:8; Kār Ca, 30:37, 31:38; Vyu Vā, 155

द्वितीयार्थ
(*dvitiyārtha*)
meaning of accusative suffix
Vyu Vā, 113,151,153,134,
Pad Vā Ra, 540:1,

द्वित्व
(*dvitva*)
number two
1. It is in the form of contentness of a mental process of understanding,
   अपेक्षाबुद्धिविषयत्वरूपम्,
   Nyā Si Muk Kir, 43:4
2. It is not delimitor of counter positiveness of mutual absence, that exists in its own class,
   द्विवचनैरपिसजातीयनिष्ठान्योन्याभाव प्रतियोगितानवच्छेदकमेव द्वित्वं प्रत्याय्यते,
   Pa Vā Rat, 421

द्वित्वगुणबुद्धि
(*dvitvaguṇabuddhi*)
knowledge of quality of number two,
Pra Pā Bhā, 128:10, 127:25

द्वित्वपर्याप्त्यधिकरणत्व
(*dvitvaparyāptyadhikaraṇatva*)
being the locus of the paritāpti-relation of number thwo
Ava Nir Jạ, 43:4

द्वित्वविनाश
(*dvitvavināśa*)
destruction of number two
Tar Bhā, 159:4;
Pra Pā Bhā.

द्वित्वाभाव
(*dvitvābhāva*)
absence of number two,
Ava Nir Jāg, 41:8

द्वित्वावच्छिन्नाभाव
(*dvitvāvacchinnābhāva*)
absence delimited by twoness,
Tat Ci Dī, 150:14

द्विपदबहुव्रीहि
(*dvipadabahuvrīhi*)
a *bahuvrīhi* compound having two constitnents
स्वान्तनिर्विष्टाद्वित्र्यादिनामाभिर्विग्रहात् पुनः बहुव्रीहिर्बहुविधो द्विपद - त्रिपदादिकः,
Śab Śak Pra, 259:9

द्विरूक्त
(*dvirukta*)
repeated said or stated twice
Śab Śak Pra, 434:7

द्विष्ट
(*dviṣṭa*)
hated, hostile,
it is in the form of enmity
द्वेषविषयीभूतम्,
NyāSi Muk Di 507:18

द्विष्टसाधनताज्ञान
(*dviṣṭsādhanatājñāna*)
knowledge of the state of being that which produces enmity,
Gādā, 68:3

द्विष्ठत्व
(*dviṣṭhatva*)
the state of existing in two,

1. The state of existing as described by both,
   उभयनिरूपितवृत्तित्वम्, *Nyā Ko.*
2. The state of existing in two places,
   स्थानद्वयवृत्तित्वम्, *Nyā Ko.*

द्वीन्द्रियग्राह्य
(*dvīndriyagrāhya*)
which is known by two sense-organs,
Tar Dī Rā Ru, 142:3

द्वीन्द्रियग्राह्यगुणत्व
(*dvīndriyagrāhyaguṇatva*)
the state of being quality which is known by the two sense organs,

1. The state of being which can be known by both the sense-organs such as eye and sense of touch,
   चक्षुस्त्वगुभयग्रहणयोग्यत्वम्, *Nyā Ko.*

२. बाह्यद्वीन्द्रियग्राह्यजातिमद्गुणत्वम्,
Nyā Ko.

३. इन्द्रियत्वावान्तरत्वकृत्त्व
चक्षुष्ट्वैतदुभयधर्मावच्छिन्नजनकता निरूपितजन्यता - श्रयग्रह विषयगुणत्वम्, *Nyā Ko.*

द्वीन्द्रियग्राह्यत्व
(*dvīndriyagrāhyatva*)
the state of being that which is known by two sense organs,
Nyā Bhū, 164:26

द्वेष
(*dveṣa*)
aversion, enmity

1. It possesses the universal *dveṣatva* & it is in the form of blaze
   द्वेषत्वजातिमान् प्रज्वलनात्मकः द्वेषः,
   Sap Pad 78.9
   प्रज्वलनात्मको द्वेषः, *Pra Pā Bhā, 250:15*

2. It is produced by the knowledge that produces what is undesired,
द्वेषोऽनिष्टसाधनताज्ञानजन्यः,
Tarkā, 50
3. It is in the form of intolerance
असहिष्णुत्वलक्षणो द्वेषः,
Nyā Bhū, 586:8
प्रतिकूलेस्वसहलक्षणो द्वेषः,
Nyā Mañ, 70:29
4. It is in the form of anger,
अमर्षलक्षणः दोषः, *Nyā Ko.* क्रोधो द्वेषः,
Tar Bhā, 173:2
5. The state of being that which causes the direct return (from something)
द्वेषलक्षणं च निवृत्तेः साक्षादनुकूलत्वंम्, *Nyā Ko.*
निवृत्तिलिङ्गः, *Nyā Ko.*
6. A particular quality as produced by the knowledge that accomplishes the enmity.
द्विष्ट साधनताज्ञानजन्यो गुणविशेषः,
Nyā Ko.
7. A particular mental function such as aversion or enmity which is caused by the knowledge that accomplishes the strong unhappiness,
बलवद्दुःख साधनताज्ञानजन्यः अप्रीतिजनकचित्तवृत्तिविशेषः,
Nyā Ko.

द्वयणुक
(*dvyuṇuka*)
a combination of two atoms,
It is produced when two atoms are combined,
परमाणुद्वयसंयोगे सति द्वयणुकमुत्पद्यते,
Tar Dī, 9:22
परमाणुद्वयसंयोगाद् द्वयणुकमुत्पद्यते,
Tar Kā, 9
द्वयोः परमाण्वोः क्रियया संयोगे सति द्वयणुकं उत्पद्यते,
Tar Bhā, 137:4
परमाणुद्वयसंयोगेन यत् उत्पद्यते तत्,
Nyā Ko.
नव्या नास्तिकास्तु संयुक्ताणुद्वयं द्वयणुकं इत्याहुः,
Nyā Ko.

द्वयणुकजन्यत्व
(*dvyaṇukajanyatva*)
the state of being that which is produced by the *dvyaṇuka*,
Tat Ci Dī, 977:8

द्वयणुकत्व
(*dvyaṇukatva*)
the state of being the combination of two atoms,
Maṇi Ka, 74:12

द्वयणुकनाश
(*dvyaṇukanāśa*)
destruction of *dvyaṇuka*,
Tar Di Pra, 85

द्वयणुकादिप्रक्रम
(*dvyaṇukādiprakrama*)
by way of *dvyṇuka* etc.
Pra Pā Bhā, 256:15,
Kir Va, 40:8, 45:5

द्वयणुकारम्भक
(*dvyaṇukārambhaka*)
that which causes dvyṇuka,
Tar Bhā, 141:4

द्वयणुकारम्भकसंयोगनाश
(*dvyaṇukārambhakasaṁyoganāśa*)
destruction of contact that causes *dvyaṇuka*
Gādā, 1012:18

ध

धर्म

(*dharma*)

merit, property

1.a) A specific cause of happiness or pleasure, सुखासाधारणकारणं धर्मः, *Nyā Pra, 75:15; Tar Bhā, 210:7*

b) It possesses the universal *dharmatva* and is a specific cause of happiness, धर्मत्वसामान्यवान् सुखासाधारणकारणं धर्मः, *Sap Padā, 81:21*

2. Merit is that which is produced from the acts enjoined by *śruti* धर्मः श्रुतिविहितकर्म्मजन्यः, *Tarkā, 52:17* विहितकर्मजन्यो धर्मः, *Tar Saṁ, 58* विहितक्रियासाध्यो धर्मः, *Tar Kau, 53:5*

3. It is that which produces heaven etc. धर्मः स्वर्गादिसाधनम्, *Bhā Pari. Kāri Kā* स्वर्गादिसकल सुखानां स्वर्गसाधनीभूत- शरीरादीनां च साधनं धर्मः, *Nyā Si Muk 495:1, 3-4*

4. A quality of man, धर्मः पुरुषगुणः, *Pra Pā Bhā 259:19*

5. It is that which produces pleasure and does possess the universal which is beyond the reach of the sense-organ, as pervaded by the qualityness, गुणत्वव्याप्यातीन्द्रियजातिमत् सुखसाधनं धर्मः, *Nyā Lī Pra, 777:13*

6. That from which what accomplished are the property *(tattvajñāna)* and liberation *(ātyantikī-duḥkhanivṛtti)* is called *dharma*, यतोऽभ्युदयनिःश्रेयससिद्धिः स धर्मः, *Vai Sū 1.1.2.* अभ्युदयस्तत्त्वज्ञानं निःश्रेयसमात्यन्तिकी दुःखनिवृत्तिः तदुभयं यतः स धर्मः, *Upa on 1.1.2, p.11*

7. Property superstratum आधेयः पदार्थः, *Nyā Ko.*

धर्मकल्पना

(*dharmakalpanā*)

postulation of a *dharma*, *Tar Dī Rā Rū, 273:10*

धर्मज्ञान

(*dharmajñāna*)

knowledge of property, *Tat Ci Upa. 6:6*

धर्मता

(*dharmatā*)

property-ness,

A self linking relation in the form of superstratumness, तद्धर्मता तु तदाधेयत्वलक्षणः संबन्धविशेष एव, *Nyā Rat, 116:4*

धर्मत्व

(*dharmatva*)

meritness

The state of being a specific cause of happiness, सुखासाधारणकारणत्वं धर्म्मत्वम्, *Nyā Lī Kaṇ, 777:6*

2. Same on *dharmatā*, See धर्मता, *Nyā Lī Kaṇ, 604:7*

धर्मधर्मिभाव

(*dharmadharmibhāva*)

the relation between the property and that which possesses it, *Nya Lī, 604:2; Nyā Rat, 218:9, Tat Ci Gā, 539:12*

धर्मधर्मिव्यवहार
(*dharmadharmivyavahāra*)
the usage of the term *dharma* and *dharmi*,
Nyā Lī, 131:4

धर्मवत्ता
(*dharmavattā*)
the state of possessing *dharma* or property
Tat Ci Upa, 3:11

धर्मवत्ताज्ञान
(*dharmavattājñāna*)
knowledge of the state of having *dharma*
Tat Ci Upa, 3:13

धर्मवत्व
(*dharmavatva*)
the state of having *dharma* or property ,
Tat Ci Upa, 4:10; Kār Ca, 9:7

धर्मविशेषविपरीतसाधन
(*dharmaviśeṣaviparītasāḍhana*)
a fallacy.
a fallacy that establishes something opposite to a particular *dharma*,
Nyā Pra Sū, 5 -7

धर्मसंक्रामकत्व
(*dharmasamkrāmakatva*)
the state of transfering the property,
Tat Ci Dī, 914:14

धर्मसम्बन्ध
(*dharmasambandha*)
dharma or property as a relation,
Kār Ca, 75:100

धर्मसामानाधिकरण्य
(*dharmasāmānādhikaraṇya*)
the state of being that which co-exists with the *dharma*,
Tat Ci Anu, 295.

धर्मस्वरूपविपरीतसाधन
(*dharmasvarūpaviparītasādhana*)
a fallacy called *viruddha*
a fallacy that establishes something opposite to the nature of *dharma*
Nyā Pra Sū,7

धर्माधिकरणाधिकरणत्व
(*dharmādhikaraṇādhikaraṇatva*)
the state of being a locus of locus of *dharma*, *Tat Ci Anu, 295.*

धर्माभास
(*dharmābhāsa*)
illusion of *dharma*.

धर्मावच्छिन्न
(*dharmāvacchinna*)
delimited by property
Ava Nir Jā, 18:2, 36:4

धर्मिग्राहक
(*dharmigrahaka*)
that which causes the knowledge of locus.
Tat Ci Rah, 545, Tat Ci, 828:3; Kir Va, 58:13, 83:5, Nyā Si Dī, 46:19

धर्मिग्राहकमानबाध
(*dharmigrahakamānabādha*)
contradiction to the means of valid knowledge that establishes that what possesses *dharma* i.e. the locus.
Tat Ci Dī, 1769:14

धर्मिज्ञान
(*dharmijñāna*)
knowledge of what possesses *dharma* i.e. locus *Tat Ci Rah, 189*

धर्मिज्ञानाभाव
(*dharmijñānābhāva*)
absence of cognition of that which possesses *dharma*, *Maṇ Ka, 8:3*

धर्मिता
(*dharmitā*)
qualificandness,
Pad Vā Rat, 133, Śak Vā, 47:4, 173:13,
Nya Sy Lo, 153:22

धर्मितावच्छेदक
(*dharmitāvacchedaka*)
delimitor of qualificandness,
Tar Dī Pra, 219:1, VV, 133:15;
Nyā Sys Lo, 33:33

धर्मितावच्छेदकता
(*dharmitāvacchedakatā*)
delimitorness of the qualificandness,
Viṣ Vā, 16:33, Gādā, 535:17

धर्मितावच्छेदकतासम्बन्ध
(*dharmitāvacchedakatāsambandha*)
a relation in the form of delimitorness of qualificandness,
Vyu Vā, 99:1, 100:1, 100:4

धर्मिधर्म
(*dharmi-dharma*)
(a relation) between the property and its possessor,
Nib Ratna, 122:18

धर्मिन्
(*dharmin*)
the possessor of property,
Pad Vā Rat, 133, Pra Pā Bhā, 18:12;
Akhā Vā, 6:9, VV, 37, Nyā Rat, 113:1

धर्मिभेदाभेद
(*dharmibhedābheda*)
identity and difference of that which possesses the property,
Nyā Ku, 95:1

धर्मिविकल्प
(*dharmivikalpa*)
when something is seen somewhere and its usage is in an other place, it is treated as *dharmivikalpa*),
धर्मविकल्पः अन्यत्र दृष्टास्यान्यत्र प्रयोगः,
1.2.14, Nyā Sū Bhā, 69:5-6

धर्मिविशेषणता
(*dharmiviśeṣaṇatā*)
the qualifierness of the possessor of property,
Śak Vā, 45:1, 78-79:5

धर्मिविशेषविपरीतसाधन
(*dharmiviśeṣaviparītasādhana*)
a fallacy that establishes what is opposite to the particular of the possessor of *dharma*,
Nyā Pra Sū, 5.15

धर्मिस्वरूपग्रह
(*dharmisvarūpagraha*)
knowledge of the nature of the possessor of dharma,
Tat Ci Dī, 859:16

धर्मिस्वरूपविपरीतसाधन
(*dharmisvarūpaviparītasādhana*)
a fallacy called *viruddha*,
a fallacy that establishes what is opposite to the nature of the possessor of *dharma*,
Nyā Pra Sū, 5.1-1

धर्मोत्पादकत्व
(*dharmotpādakatva*)
the state of being produces of *dharma* or merit,
विहितत्वं धर्मोत्पादकत्वम्,
Sap Padā, 131:9

धातु
(*dhātu*)
root, original form,
निरूक्ता प्रकृतिर्द्वधा नाम-धातु प्रभेदतः,
Śab Śak Pra, 29:2
यः शब्दः स्वोत्तरतृचः शक्यऽर्थे स्वोपस्थाप्यस्य यादृशार्थस्यान्वयबोधं प्रति समर्थः स तादृशार्थे धातुरूच्यते,
Nyā Ko.
यः शब्दः स्वान्ते कृच्चिन्तनं विना सुबर्थे यादृशस्य निजार्थस्यान्वयविधं प्रत्यसमर्थः स एव तादृशार्थको धातुः,
Nyā Ko.

धातुकर्मत्व
(*dhātukarmatva*)
accusativeness of root,
Vyu Vā, 116

धातुप्रकृतिक
(*dhātuprakṛtika*)
relating to the original form or root,
Vyu Vā, 194; Śab Śak Pra, 441:2

धात्वंशप्रत्यय
(*dhātvaṁśapratyaya*)
an part of a root
सुबर्थानन्वितस्वार्थे तिङ्न्तप्रत्ययस्तु यः स धात्वंशोऽथवा धातोरन्तांश प्रत्ययस्तथा। ।
Śab Śak Pra, 440:6
सुबर्थानन्वितयादृशस्वार्थको यस्तिङन्यः प्रत्ययः स तादृशार्थे धात्वंशप्रत्ययः, *Nyā Ko.*
धात्वन्तावयवरूपः प्रत्ययः,
Nyā Ko.

धात्वर्थ
(*dhātvartha*)
1. A mere action, क्रियामात्रम्, *Nyā Ko.*
2. Mere intermediary function,
व्यापारमात्रस्य धात्वर्थत्वात् *Vyu Vā, 114.*
3. Intermediary function as delimited by result,
फलावच्छिन्नो व्यापारो धात्वर्थः, *Vyu Vā, 119*

धात्वर्थक्रिया
(*dhātvarthakriyā*)
action of the root meaning,
Ākhyā Vā, 6:11

धात्वर्थता
(*dhātvarthatā*)
the state of being a root meaning,
Kār Ca, 20:22, 22:25, 28:33, 28:34, 29:35, 30:36; Tar Dī Rā Ru, 83:5, 83:7

धात्वर्थतावच्छेदक
(*dhātvarthatāvacchedaka*)
delimitor of the state of being a root meaning
Kār Ca,20:8, 22:14, 24:1, 29:13, 30:7, 39:48, 57:73, 58:75, 62:82;
Nav Sy Lo, 34:9

धात्वर्थतावच्छेदकफल
(*dhātvarthatāvacchedakaphala*)
result as the delimitor of meaningness of verbal root,
Akhā Vā, 25:4; Tar Dī Rā Ru, 334:16

धात्वर्थत्व
(*dhātvarthatva*)
meaningness of the verbal root, being the content of knowledge as produced by the verbal root,
धात्वर्थत्वन्तु धातुजन्यप्रतीतिविषयत्वम् ..., *Pad Vā Rat, 259:6*

धात्वर्थफल
(*dhātvarthaphala*)
result of the root meaning,
Ākhyā Vā, 31:2

धात्वर्थव्यापार
(*dhātvarthavyāpāra*)
intermediary function of the root meaning,
Pa Vā Rat, 497:1

धात्वर्थान्वित
(*dhātvarthānvita*)
related with the root-meaning,
Śab Śak Pra, 274:7; Kār Ca, 11:12

धारणा
(*dhāraṇā*)
it is a prohibition of an avayavin whole to reach another place, when its part is help up,
एकदेशग्रहणसाहचर्ये सत्यवयविनो देशान्तरप्राप्तिप्रतिषेधो धारणम्,
Nyā Sū Bhā Vār,242:1-4 (Nyā Dar, 498:11-14)

धारणा
(*dhāraṇā*)
the act of holding or containing,
देशबन्धश्चित्तस्य धारणा,
Nyā Bhū, 589:4

धारावाहिकज्ञान
(*dhārāvāhikajñāna*)
a series of knowledge,
Tat Ci, 1230:8

धारावाहिकप्रत्यक्ष
(*dhārāvāhikapratyakṣa*)
series of perceptual cognition,
Tat Ci Rah, 570

धारावाहिकबुद्धि
(*dhārāvāhikabuddhi*)
a series of knowledge,
Abhā Vā, 177:11, Tat Ci, 379

धीहेतु
(*dhīhetu*)
cause of knowledge,
Śab Śak Pra, 189:3

धृति
(*dhṛti*)
1. Existence,
   एवमन्तरिक्षे पर्णादीनां धृतिखस्थितिः ...,
   Nyā Kan, 117:6, Pra Pā Bhā, 56:4
२. धृतिः गुरूणो द्रव्यस्यऽपतनम्,
   Nyā Si Muk Di, 137:19

धृतित्व
(*dhṛtitva*)
existence
Kir Va, 58:1

ध्रुवभावित्व
(*dhruvabhāvitva*)
the state of possessing the positive ascertainment,
Nyā Kan, 192:7, Ātm Vi, 102:2

ध्रौव्य
(*dhrauvya*)
the state of being certained or ascertained or firmed, *VV, 95:10, Ava Nir Jā, 105:8*

ध्वंस
(*dhvaṁsa*)
1. An absence that exists only in the locus of the counterpositve,
   प्रतियोग्याधारमात्रवृत्तिरभावो ध्वंसः,
   Nyā Lī, Pra 567:16

2. It is an absence of what is to be produced and is witness of a feeling such as destroyed,
विनष्टः इति प्रतीतिसाक्षिक उत्पत्तिमानभावः, (न्या.म.१ पृ. ११) (त. दी. १ पृ. ४०) (वाक्य. पृ. २३)
Nyā Ko.
3. It is with the beginning and end,
सादिरनन्तः (त. सं.) *Nyā Ko.*
4. It is a relational absence of the effect in the material cause after it is produced,
उत्पत्तेरनन्तरं समवायिकारणे कार्यस्य संसर्गाभावः, (त. कं. पृ. २१), *Nyā Ko.*
5. It is produced and is non-destructible,
ध्वंसो जन्योऽविनाशी च,
Tarkā, 63:16
6. प्रागेकावधिरभावो ध्वंसः,
Nyā Lī, 567:3
7. प्रतियोगिजन्यः प्रतियोगिसमवायिकारण वृत्तिर्ध्वस्तव्यवहारहेतुर्ध्वंसः, *Tar Dī, 62:20*

ध्वंसजनकत्व
(dhvaṁsajanakatva)
the state of being that which causes destruction,
Tat Ci, 54

ध्वंसत्व
(dhvaṁsatva)
the state of being a destruction,
1. The state of being an absence of what is produced,
जन्याभावत्वं ध्वंसत्वम्, *Nyā Si Muk, 61:1*
2. Being a locus of the counterpositiveness as described by what is delimited by the pre-absence-ness, at the same time being an absence,
ध्वंसत्वं नाम प्रागभावत्वावच्छिन्ननिरूपित प्रतियोगिताश्रयत्वे सति अभावत्वम्,
Nyā Si Muk Kir, 62:1

ध्वंसपूर्वत्व
(dhvaṁsapūrvatva)
the state of being prior to the destruction,
Vyu Vā, 704

ध्वंसप्रतियोगिन्
(dhvaṁsapratiyogin)
the counterpositive of destruction,
Kār Ca, 86:113

ध्वंसप्रतियोगित्व
(dhvaṁsapratiyogitva)
the state of being the counterppositive of a destruction,
Tat Ci, 930:9, Pad Maṇ, 6-7:21

ध्वंसप्रागभाव
(dhvaṁsaprāgabhāva)
the pre-absence of destruction,
Tar Dī Pra, 328:19, 313:11, 24:8; Pad Maṇ, 28:8, Pad Tat Nir, 56:2

ध्वंसप्रतियोगिध्वंस
(dhvaṁsapratiyogidhvaṁsa)
the destruction of the counterpositive of destruction, *Tat Ci Dī, 1016:22*

ध्वंसविरोधिन्
(dhvaṁsavirodhin)
the counterpositive of destruction,
Tat Ci Pra, 697:5

ध्वनि
(dhvani)
sound
1. Sound as a quality known by the hearing sense organ, ear,
श्रौत्रग्राह्यो गुणः शब्दः, *Tar Saṁ, 21:31*
2. Sound as produced by (beating up)the drum, मृदङ्गादिप्रभवो ध्वनिः, *Tar Kau,53:1-2*

3. A revealing factor of *sphoṭa*,
ध्वनय एव स्फोटस्य च व्यञ्जकाः,
Nyā Mañ, 340: 9

ध्वनिव्यञ्जक
(*dhvanivyañjaka*)
revealer of dhavani,
'ध्वनिव्यञ्जकाः' ध्वन्युत्पादकाः,
Tat Ci Śab, 439:10 (pt.I)

ध्यान
(*dhyāna*)
concenteration, meditation,
एकतानता ध्यानम्। तस्मिन् धारणादेशे ध्येयालम्बनस्य प्रत्ययस्य सदृशः प्रवाहः प्रत्ययान्तरेणापरामृष्टो ध्यानम्,
Nyā Bhū, 589:10,11

न

न
(*na*)
negation, absence
अभाव (न्या. म.) *Nyā Ko.*

न च
(*na ca*)
(Stands for the meaning of) clearing the doubt, शङ्कानिवारणार्थः, *Nyā Ko.*

नञ्
(*nañ*)
negative particle, absence,
नञोऽर्थोऽभावः Tarkā, 109
Tat Ci, 205,203,VV,37

नञर्थ
(*nañrtha*)
meaning of nañ,
Ava Nir Jā 33:1, Abhā Vā 183:4
Kār Ca, 45:59

नञ्व्यत्यास
(*nañvyatyāsa*)
reverse of negation,
Tat Ci Gā, 298:18

ननु
(*nanu*)
well !
question : प्रश्नः,
Nyā Ko.
Ascertainment : अवधारणम्,
Nyā Ko.
Welcoming or inviting question : आमन्त्रणम्,
Nyā Ko.
Doubt : अक्षेपः (शङ्का)
Nyā Ko.
Permission : अनुज्ञा
Nyā Ko.
Showing respect : अनुनय
Nyā Ko.
Restraining : विनिग्रहः,
Nyā Ko.
Stopping : विनिग्रहः,
Nyā Ko.
Action of another : परकृतिः
Nyā Ko.
beginning: अधिकार
Nyā Ko.
Humble : विनय
Nyā Ko.
Confusion : सम्भ्रम
Nyā Ko.
Beginning of a sentence : वाक्यारम्भ
Nyā Ko.

ननु च
(*nanu ca*)
a contradictory statement,
विरोधोक्तिः, *Nyā Ko.*

नपुंसकत्व
(*napuṁsakatva*)
the state of being the neuter,
The state of being the neuter is that being in which both (the male and female) cannot be related by the inherent relation in one place,
तदुभयोरेकत्राप्यसमवेतप्राणित्वं नपुंसकत्वम्,
Pa Vā Ra, 330

नमस्
(*namas*)
obeisance,
an act that causes an understanding of humbleness,
स्वापकर्षबोधानुकूल व्यापारो नमःशब्दार्थः,
Nyā Si Muk Rā Rū, 17:29

नमस्कार
(*namaskāra*)
obeisance, homage,
1. A particular self-functioning that causes the understanding of humbleness,
स्वापकर्षबोधानुकूलः स्वीयव्यापरविशेषः नमस्कारः,
Nyā Pra, 46:1
स्वापकर्षबोधानुकूलव्यापारः,
Nyā Si Muk Kir, 6:18
स्वापकर्षबोधनानुकूलः स्वीयव्यापारः
Nyā Ko.
2. Conveying respect
स्वावधिकोत्कर्षवत्तया ज्ञापनं वा,
Nyā Si Muk Kir, 6:18
यमुद्दिश्य यस्य स्वापकर्षबोधनानुकूल व्यापार विशेषः तस्य स नमस्कारः, (चि. मङ्ग.) ...
Nyā Ko..
3. A function that causes the understanding of humbleness,
अपकृष्टत्वबोधनानुकूलो व्यापारः,
Nyā Ko.
4. A particular knowledge such as he is superior to me and I am inferior to him,
अयं मत्त उत्कृष्टः अहमस्मादपकृष्टः इति ज्ञानविशेषः इति परे वदन्ति, (त. प्र., म. वा.)
Nyā Ko.

नय
(*naya*)
opinion, consent,
मतम्, *Nyā Ko.*

नयन
(*nayana*)
taking, leading to,
1. An act that causes an action as delimited by the contact with the place ahead,
प्रापणम्। तच्चोत्तरदेशसंयोगावच्छिन्नक्रियानुकूलव्यापारः,
2. An act as delimited by movement,
गत्यवच्छिन्नव्यापारः, *Nyā Ko.*

नवद्रव्यवृत्तिगुणत्व
(*navadravyavṛttiguṇatva*)
the state of being a quality present in nine substances,
द्रव्यत्वाश्रयवृत्तिः प्रतियोगिव्यधिकरणः यः अभावः तत्प्रतियोगितानवच्छेदकगुणविभाजकोपाधिमत्त्वम्, (ल. व.),
Nyā Ko.

नहि
(*nahi*)
rejecting showing grounds
सकारणको निषेधः,
Nyā Ko.

नागृहीतविशेषणन्याय
(*nāgṛhītaviśeṣaṇanyāya*)
the maxim : "without knowing the qualification the qualified cannot be known"
Tact ci Rah, 90:6

नाडिका
(*nāḍikā*)
a measure of time,
Fifteen kalās form one *nāḍikā*,
पञ्चदशकला नाडिका,
Nyā Kan, 123:3

नानाजातीयगन्ध
(*nānājātīyagandha*)
various categories of smell,
Pad Maṇ, 17:2

नानाजातीयरस
(*nānājātīyarasa*)
various types of taste
Pad maṇ, 16:8

नानात्व
(*nānātva*)
manifoldness,
Tat Ci, 373

नानारूपविषयकत्व
(*nānārūpaviṣayakatva*)
the state of being related to different colours
Pad Maṇ, 14:11

नानार्थ
(*nānārtha*)
the state of having various meanings,
Tat Ci, 351

नानार्थकत्व
(*nānārthakatva*)
the state of having various meaning
नानाधर्मावच्छिन्नशक्तिनिरूपकतावच्छेदकैकधर्मवत्वम्,
Nyā Ko.

नानार्थता
(*nānārthatā*)
the state of being many meanings,
Tat Ci, 101-102,104

नानाविरूद्धधर्म
(*nānāviruddhadharma*)
many contradictory properties,
Pad Maṇ, 29:14

नानाविरूद्धधर्मप्रकारकज्ञान
(*nānāviruddhadharmaprakārakajñāna*)
knowledge having many contradictory properties as the qualifier,
Pad Maṇ, 29:14

नानाशक्तिकल्पन
(*nānāśaktikalpana*)
postulation of different śakti-s
Śak Vā, 59:11

नान्तरीयक
(*nāntarīyaka*)
that meaning which does not arise without the other one, is known as नान्तरीयक,
योऽर्थो यमर्थमन्तरेण न भवति स नान्तरीयकः,
Nyā Sū Bhā Vār, 161:7-8;
Kār Ca, 16:17

नान्तरीयकत्व
(*nāntarīyakatva*)
the state of being the nāntarīyaka,
Nyā Ko.

नामजात्यादियोजनारहित
(*nāmajātyādiyojanārahita*)
that which is not associated with name and universal etc.,
Tat Ci, 857:1

नामत्व
(*nāmatva*)
being namable.
तदभिधायकत्वमेव हि तन्नामत्वम्,
Pa Vā Rat, 114:2

नामन्
(*nāman*)
name, stem base
येन स्वीयपदार्थस्य मुख्यतः प्रतिपादने, स्वोत्तरप्रथमापेक्ष्या तन्नाम स्यात्तदर्थकम्
Śab Śak Pra 69:4
निरूक्ता प्रकृतिर्द्वेधा नाम - धातुप्रभेदतः यत् प्रातिपदिकं प्रोक्तं तन्नामो नातिरिच्यते।।
Śab Śak Pra, 68:2

नामिन्
(*nāmin*)
having a name,
Anyathākhyativādgsiddhānta, 524

नाश
(*nāśa*)
destruction,

1. That absence which comes into existence after its positive (existence), is called destruction,
   यश्च भावस्य पश्चादभावः, स एव नाश इत्युच्यते,
   Nyā Bhū, 535:18
2. That which is of the perishable nature,is called destruction
   यो हि नश्वरस्वभावः स एव नाशः,
   Nib Rat, 126:15

नाशत्व
(*nāśatva*)
the state of being destruction,
It is the state of being an absence of what is produced,
नाशत्वमुत्पत्तिमदभावत्वम्,
Vyu Vā, 203.

नाशवत्व
(*nāśavatva*)
the state of having destruction,
विनाशित्वम्,
Nyā Ko.

नाशाभाव
(*nāśābhāva*)
absence of destruction.
Tar Saṅ Dī Rā Ru, 198:9

नाश्यनाशकभाव
(*nāśya-nāśaka-bhāva*)
destroyer-destroyed relationship; the relation between an object of destruction and the instrument of destruction.
NyāSi Mu Rā Ru: P 324:31

नास्तिक
(*nāstika*)
skeptic / one who does not believe in the authority of the Vedas.
Tar San Dī Pra P.3:5; Maṇ Kaṇ P. 2:6
Tat Ci (Maṅgala Vāda) P. 107

नास्तिकग्रन्थ
(nāstikagrantha)
a book written by a skeptic.
Tar Saṅ Dī Rā Ru P 86:1
Tar Saṅ Dī Rā Ru P 88:2

नास्तिकत्व
(*nāstikatva*)
the property of being a skeptic
नास्तिकत्वमत्र
वेदप्रामाण्याऽनभ्युपगन्तृत्वम्।
Nyā Si Mu Kira P 8:20

नास्तिक-समाप्ति
(nāstika-samāpti)
end of the skeptics
Tar San Dī Rā Ru P. 90:12

नास्तिताग्रह
(nāstitā-graha)
knowledge of absence
Tat Ci (Anupalabdhyaprāmāṇya Vāda) P. 685

नास्तित्व
(nāstitva)
absence
Nyā Si Dī P. 16:7

निःशेषपाक
(niḥśeṣapāka)
निःशेषपाके तु आपरमाणुतेजः सम्बन्धे ...
Kir 119.25 of रूपोत्त्पति

निःश्रेयस्
(ni-śreyas)
a) the highest goal of life
same as अपवर्ग, मोक्ष,
१) निःश्रेयसमात्यन्तिकी दुःखनिवृत्तिः।
Kir. 5.4; Gau Vr. Upa. 1.1.4. P. 18
२) स्वसमानाधिकरणदुःखासमकालीन दुःखध्वंसः।
३) एकविंशतिभेदभिन्नस्य दुःखस्यात्यन्तिकी निवृत्तिः।
Tar Bhā
४) आत्यन्तिको दुःखाभावः।
Nyā Sū Bhā Vār
५) अहितनिवृत्तिरात्यन्तिकी।
Nyā Kan
६) नित्यनिरतिशयसुखाभिव्यक्तिः।
Tat Cin Di.
७) चरमदुःखध्वंसः।
Tar Dip.

b) It is achieved by the true knowledge of sixteen entities.
१) द्रव्यगुण ... पदार्थानां साधर्म्यवैधर्म्यतत्त्वज्ञानं निःश्रेयसहेतुः। *Pra Pā bhā 4.5*
२) ... प्रमाण... निग्रहस्थानानां तत्त्वज्ञानान्निश्रेयसाधिगमः।
Tar Dīp. 64.5, Tar bhā 4.1
c) *It is of two types seen and unseen,*
निःश्रेयसं पुनर्दृष्टादृष्टभेदाद्वेधा भवति।
Nyā Sū Bhā Vār 12.8 to 13-6

निःश्रेयसकारणत्व
(niśreyasa-kāraṇa-tva)
the state of being cause of the highest goal of life
See also निःश्रेयससाधन
तीर्थविशेषस्नानादियमनियमादिकर्मणां तावन्निश्रेयसकारणत्वं शब्दबलादेवावगम्यते।
Nyā Si Dīp 30.3

निःश्रेयससाधन
(niśreyasa-sādhana)
cause/instrument of the highest goal of life
Nyā Sā 81.4

निःश्वास
(nihśvāsa)
exhaling
१) प्राणवायोर्व्यापारविशेषः
Nyā Sū Vṛ 3.1.30
२) प्राणवायोर्नासया बहिर्निःसरणम्।
Nyā Ko

निःसमवाय
(niḥsamavāya)
not possessessing samavāya.
समवायोऽपि निःसमवाय कथं समवायिकारणं विना भवेत?
Kir 21.20

निःसामान्यत्व
(*niḥ-sāmānya-tva*)
without sāmānya, universal. viśeṣa and samavāya do not

१) सामान्यादित्रयस्य निःसामान्यत्वात्।
Tar Bhā 170.7 possess samānyava.

२) निःसामान्यत्वेऽपि विशेषोऽयं विशेषोऽमित्य-नुगतव्यवहार उपाधेर्लक्षणं च उपाधिरध्यवसेय इति।
Kir 17.20

निःस्पर्शवृत्ति
(*niḥsparśavṛtti*)
residing in object which do not possess touch.
मूर्तत्वं निःस्पर्शवृत्ति न वा।
Nyā Si Dīp. 26.1

निकर्षकाष्ठा
(*nikarṣa-kāṣṭha*)
lowest limit
तस्य यथा निकर्षकाष्ठया - परमाणुत्वं तथा प्रकर्षकाष्ठया परमहत्त्वमपीति।
Pra Pā Bhā Kira P. 24:15

निखिलजातिसंसर्गकज्ञान
(nikhila-jāti-saṁsargakajñāna)
the cognition in which all the Unviersals appear an relations
Viṣa Vā P. 10:28
Ref. न चैवं स्वरूपतो निखिलजातिसंसर्गकज्ञानात् स्वरूपतो निखिलजातिप्रकारकज्ञानसम्भवेन सार्वज्ञा-पत्तिरिति वाच्यम्।
Vivā P. 10:28

निखिलद्रव्यसाक्षात्कारसन्तान
(*nikhila-dravya-sākṣātkāra-santāna*)
series of perception of the whole of the substance.
Tat Ci Dt (sāmānyalakṣaṇāpra) P. 783:2

निखिलप्रमेयनिष्ठप्रतियोगिता
(*nikhila-prameya-niṣṭha-pratiyogitā*)
counter-positiveness residing in all objects of knowledge
Tat Ci Gādā P.149:6

निगद
(*nigada*)
utterence / Vedic Sentence
Pra Pā Bhā Kira P. 48:4

निगम
(*nigama*)
1. Nyāya system of Indian philosophy
2. A particular Tantra
3. Vedas.
Nyā Ko.

निगमन
(*nigamana*)
conclusion
हेत्वपदेशात्प्रतिज्ञायाः पुनर्वचनं निगमनम्।
Nyā Sū 1.1.39; Nyā Bhā P. 315:6; Nyā Sū Bha Vār P. 318:5; P. 18:6;8,9, (another edition); Vai Sū Upa P. 495; Sapta Padā P. 117:3; Nyā Sā P. 41:9
(उपनयघटकपदसाकाङ्क्षपदघटितो न्यायावयव उपनयभिन्नो निगमनम्।)
Maṇ Kaṇ P. 46:5 ; Nyā Lī Kaṇṭhā P. 601:7; Nyā Rat P. 125:7; Nyā Rat, P. 143:18 Nyā Lī Pra, P. 605:10
उपनयानन्तरं निगमनम्, तच्चानुमितिहेतुलिङ्ग-परामर्शप्रयोजकशाब्दज्ञानकारणव्याप्तिपक्षताधी प्रयुक्त साध्यधीजनकं वाक्यम्।
Tat Ci (Anu. Khaṇḍa) P. 1573; (Avayava Pra); Nyā Si Mu Kira P. 220:10; Tar Bha , P. 200:12; Tar Saṅ , P. 38; Tar Saṅ Dī, P. 39; Tar Saṅ Dī Rā Ru P. 271:15; Tar Saṅ Si Ca P. 73:17; Tarkau, P. 33:9; Nyā Maṅ, P. 143:8; Nyā Bhū, P. 327:7

निगमनत्व
(*nigamanatva*)
the property of being a conclusion
Tat ci (Anu khaṇḍa Avayava Pra)
P. 1570; Nyā Kau P. 280:3;
Nyā Lī Kaṇṭhā P. 604:9;
Nyā Lī Kaṇṭhā P. 776:9
निगमनत्वं पदद्वयसमुदायत्वम्।
Tar Saṅ Dī Rā Ru P. 271:16

निगमनप्रयोज्यत्व
(*nigamana-prayojyatva*)
the property of being caused by a conclusion.
Tar Saṅ Dī Rā Ru P. 271:15

निगमनवाक्य
(*nigamana-vākya*)
statement of conclusion
पक्षे साध्यस्याबाधितत्वप्रतिपादकं वचनं निगमनवाक्यम्।
Nyā Pra P. 95:18

निगमनशरीर
(*nigamana-śarīra*)
statement of conclusion.
Tat Ci Dī (Kevala Vyati Pra.) P. 1406:11

निग्रह
(*nigraha*)
defeat (in the argument)
Nyā Ko.
Not having sound understanding which is necessary to continue the discussion.
निग्रहस्तु
कथाकारणीभूतसम्यक्प्रतिपत्तिव्यतिरेकः।
Nyā Rat P. 145:7
कथाजनकसमीचीनज्ञानविरह एव निग्रहः।
Nyā Rat P. 222:1; Nyā Rat P. 221:2;
Tar Bhā P. 203:4; Nyā Sā P. 63:18

निग्रहप्रयोजकता
(*nigraha-prayojakatā*)
the state of being a cause of nigraha i.e.
Tat Ci Gādā (Anupasaṁhāripra) *P.1768:17*

निग्रहलिङ्गत्व
(*nigraha-liṅgatva*)
the property of being an indicating mark of the defeat (in an argument).
एवं विधनिग्रहलिङ्गत्वं निग्रहस्थानत्वमिति सङ्क्षेपः।
Nyā Rat P. 222:4

निग्रहस्थान
(*nigraha-sthāna*)
cause of defeat (in argument)
Nyā Su 1.1.1
विप्रतिपत्तिरप्रतिपत्तिश्च निग्रहस्थानम्।
Nyā Sū 1.2.19
पराजयनिमित्तं निग्रहस्थानम्। तदपि संक्षेपतो द्विविधं, यदाह विप्रतिपत्ति॰
Nyā Bhū P. 342:10; Nyā Sā P .46:23;
Nyā Sā P .41:9
पराजयहेतुः निग्रहस्थानम्। ...
Tar Bhā P. 221:1
निग्रहोन्नायकं वाक्यं निग्रहस्थानम्।
Nyā Rat P. 145:7
वादिनोऽपजयहेतुः निग्रहस्थानम्।
Tar Saṅ Dī P. 64:5;
Nyā Rat P. 238:11;
Nyā Rat P. 149:1

निग्रहस्थानत्व
(*nigraha-sthānatva*)
the property of being a cause of defeat (in argument)
तत्र निग्रहोन्नायकत्वं निग्रहस्थानत्वम्।
Nyā Rat P. 221:2;
Nyā Rat P. 222:4

नित्य
(*nitya*)
eternal
Something is eternal when it is beyond the reach of sense and is not the object of either creation or destruction.
Nyā Sū Bhā P. 258:3
Not having any of the samavāyi asamavāyi and nimittakāraṇas.
Pra Pā Bhā Nyā Kan P. 154:3
प्रागभावाप्रतियोगित्वे सति ध्वंसाप्रतियोगि नित्यम्।
Nyā Pra P. 51:12; Nyā Ko.; Pad Man P. 23:13; Pra Pā Bhā P. 116:21

नित्यकर्म
(*nitya-karma*)
obligatory rite;
a ritual which one has to perform every day - if it is not performed it creates some sin- it performed regularly does not have any (seen) result.*Pra Pā Bhā Kira P. 9:6*

नित्यगुण
(*nitya-guṇa*)
eternal quality, qualities of eternal substances.
जलतेजोवायुपरमाणूनां विशेषगुणाः परमाणुवृत्तिस्थितिस्थापकश्च विभूनां परमाणूनां चैकत्वपरिमाणपृथक्त्वानि ईश्वरेच्छाज्ञानकृतयश्च नित्यगुणाः।
TM (?) P. 30 ; Ava Nir Jāg P. 59:1

नित्यज्ञान
(*nitya-jñāna*)
eternal knowledge (i.e. that of īśvara)
Tat Ci P. 883:7; Tat Ci (Anu Kha.) Īśvaravāda P. 1996
Pad Maṇ P. 8:7;
Tar San Dī Rā Ru P. 83:5

नित्यता
(*nityatā*)
the state of being eternal
Nyā Si Dī P. 35:9

नित्यत्व
(*nityatva*)
eternality
The property of that which does not change.
यद्व्यक्तेरपेतस्याविकारस्यास्तित्वं तत्खलु नित्यत्वम् इति।
Nyā Sū Bhā P. 62:4-5
नित्यत्वं विनाशरहितत्वम्।
Pra Pā Bhā Nyā Kan P. 53:3
नित्यत्वं प्रध्वंसविरहः।
Saptapadā P. 87:17; Tar Saṅ Dī P. 7:7
ध्वंसभिन्नत्वे सति ध्वंसाप्रतियोगित्वम्
Nyā Si Mu Kira P 114/134:23
प्रागभावाप्रतियोगित्वे सति ध्वंसाप्रतियोगित्वम्।
Nyā Si Mu Kira P. 62:15; Nyā Si Mu Kira P. 44:23; Pra Pā Bhā P. 75:20; Pra Pā Bhā P. 160:7; (Tat Ci) Abhā Vā P. 179:16l; Nyā Lī P. 341:2; Maṇ KaṇP. 74:8; Śak Vā P. 187:11; Tar Saṅ Dī Rā Ru P. 198:9; Ratna Nib P. 94:1; Nyā Ko.

नित्यद्रव्य
(*nityadravya*)
eternal substance
The atoms of Pithivī, ap, tejas and vāyu, and Ākāśa, Kāla, Dik, Ātman and manas are the eternal substances.
Tar Saṅ P. 6; Tar Saṅ Nyā Bo P. 61:14; Pra Pā Bhā P. 18:18; Pra Pā Bhā P. 20:5

नित्यद्रव्यवृत्ति
(*nitya-dravya-vṛtti*)
existing in the eternal substances.
Viśeṣas exist in the eternal Substances only.
Pra Pā Bhā P. 17:4;
Pra Pā Bhā Kira P. 105: 8

नित्यद्रव्यसमवेत
(nitya-dravya-samaveta)
existing in the eternal substance by the reltaion of inherence /Inhering in the eternal substance.
Pra Pā Bhā P. 160:7

नित्यद्रव्यसमवेतत्व
(nitya-dravya-samavetatva)
the property of being inherent in the eternal substance.
Tat Ci P. 544:5;
Tat Ci (upādhipra) P .939:14

नित्यनिर्दोषत्व
(nitya-nirdoṣatva)
the property of being always (in all the three times) infallible.
Tat Ci (Prāmāṇyavāda-utpattivāda) Raha. P. 345

नित्यप्रयत्न
(nityaprayatna)
eternal volition
Pad Maṇ P. 8:6

नित्यवृत्तिधर्म
(nitya-vṛtti-dharma)
a property residing in an eternal entity/ category)
Pad Maṇ P. 26:19

नित्यसक्रियवाक्यवादिन्
(nitya-sakriya-vākyavādin)
upholders of the view that a sentence always consists of an action (i.e. verb).
इति नित्यसक्रियवाक्यवादिनो वैयाकरणाः।
Pad Vāk Rat. P. 235

नित्यसम
(nitya-sama)
a kind of jāti
प्रकृतोपयुक्तधर्मस्य स्ववृत्त्यवृत्तिविकल्पानुपपत्तिजनितं जातिसामान्यलक्षणवद्वाक्यं नित्यसमः।
Nyā Rat P. 217:14;
Nyā Mañ P. 186:18; Nyā Ko.

नित्यसमवेत
(nitya-samaveta)
that which inheres in eternal (substance)
Pad Tat Nir P. 39:3

नित्यसमा
(nitya-samā)
same as nitya-sama.
धर्मस्य नित्यत्वानित्यत्वविकल्पाद्धर्मिणो नित्यत्वसाधनं नित्यसमा।
Nyā Pra P. 159:20-21;
Tar Saṅ D ī Pra P. 349:19

नित्यसम्बन्ध
(nitya-sambandha)
eternal relation.
(In nyāya system samavāya or inherence is accepted as an eternal relation.)
Nyā Lī Pra P. 728:6; Nyā Lī Vi P. 127:6

नित्यसम्बन्धिन्
(nitya-sambandhin)
a relatum which is related (with another relatum) by the eternal relation.
Pra Pā Bhā Kira P. 22:1

नित्यसाधारणधर्म
(nitya-sādhāraṇa-dharma)
a common property which is eternal or a common property of eternal (substances / entities) *Viṣa Vā P. 77:19*

नित्येच्छा
(nityecchā)
eternal desire (i.e. God's desire)
Pad Man P . 8:7

नित्येन्द्रिय
(nityendriya)
eternal sense-organ (i.e. the mind)
Tat Ci (Prat. Khaṇ) Mana Vā P. 823:7

निदर्शन
(nidarśana)
example / instance
निदर्श्यते निश्चिता साध्यसाधनयोर्व्याप्तिरस्मिन्निति निदर्शनं दृष्टान्तः।
Pra Pā Bhā Nyā Kan P. 606:7-8; Nyā Ko.

निदर्शनाभास
(nidarśanābhāsa)
psudo-instance
उदाहरणत्वेन भासमानः पदार्थः।
Nyā Ko. (Jnalakikar's det.)

निदान
(nidāna)
cause
Nyā Rat P 7:1

निदिध्यासन
(nididyāsana)
meditating
श्रुतस्यार्थस्य
नैरन्तर्येणानुसन्धानरूपनिदिध्यासनस्य उपायमाह ...
Tar Saṅ Dī Pra P. 388:11; Nyā Pra P. 46:12; Nyā Si Mu Dī P. 175:3

निद्रा
(nidrā)
sleep
योगजधर्माननुगृहीतस्य मनसो निरिन्द्रियप्रदेशावस्थानं निद्रा
Sapta Padā P. 125:3

निधर्मितावच्छेदक
(nidharmitāvacchedaka)
having no delimitaor of qualificandness
1) The type of knowledge in which the delimitor of the viśeṣyatā is not known is called
विपरीतज्ञानाप्रतिबध्यस्य निधर्मितावच्छेदक शक्तिग्रहस्य हेतुत्वे अनुभवविरोधात्।
Tat cin Gādā 795.31

निन्दा
(nindā)
to point out fallies of others.
दोषाविष्करणं निन्दा।
Nyā Pra. 109.7

निपात
(nipāta)
a) falling down
b) Particle
a) अधोदेशसंयोगानुकूल व्यापारः।
Nyā Ko.
An action causing contact with the down region.
Same as निपतन.
b) A part of speech which expects other word whild denoting meaning of its own and which is different from suffixes and crude form in its gramuatical status/
यः शब्दः केवले यादृशस्वार्थे शब्दान्तरार्थस्य तादात्म्येनान्वयबोधं प्रत्यसमर्थः सुबादिप्रत्ययेभ्यः प्रत्येकं भिन्नः स तादृशार्थे भेदेनान्वयबोधं प्रति योग्ये निपातः।
Nyā Ko.
शब्दान्तरमपेक्ष्यैव सार्थकः स्वार्थबोधकृत्। प्रकृतिः प्रत्ययश्चैव निपातश्चेति स त्रिधा।
Śab Śak Pra 29.7

निबन्धन
(*nibandhana*)

1) based upon
घटादौ सद्व्यवहारश्च वर्तमानत्वनिबन्धनः।
१) प्रयुक्त २) जन्य ३) हेतुभूत
Nyā Ko.; Nyā Rat. 163.10; Tar Dīp. Rām Rud 84.14; Tat Cin Maṅ p. 108.; Kār ca 28.33; Nyā si Muk 155.19
2) binding to gether, fastening, confining, a cause, support
Nyā Ku,73:1, 194:1

निबन्धनासम्भव
(*nibandhanāsambhava*)

impossible to have a cause or support.
Ava nir Jā, 77:3

निमित्त
(*nimitta*)

cause
१) यतश्चोत्पद्यते तन्निमित्तम्।
Because of which something is produced
2) That which indicates, prompts.
प्रयोजक, ज्ञापक
Nyā Ko.; Pra Pā Bhā 75.15; Pa Vā Rat 411.
Pad Tat Nir 76.6

निमित्तक
(*nimittaka*)

that which prompts, produces, etc.
Tat Cin (Main) 28

निमित्तकत्व
(*nimittakatva*)

the state of being a cause/an indicatior.
Kir 30.4

निमित्तकारण
(*nimitta-Kāraṇa*)

instrumental cause,
Same as करण.
समवाय्यसमवायिव्यतिरिक्तं तु कार्योत्पत्तौ निर्ज्ञातसामर्थ्यं यत्कारणं तन्निमित्तकारणमुच्यते।
Nyā Mañ 124.16
Instrumental cause is that which is different from material cause and non material cause,
तदुभयभिन्नं कारणं निमित्तकारणम्। यथा तुरीवेमादिकं पटस्य।
Tar Saṅ P. 27, Nyā Pra 90.14
एतदुभयभिन्नं यत्कारणं तन्निमित्तकारणम् यथा द्वयणुके ईश्वरः, घटे दण्डः। *Tar Kā P.9*
समवाय्यसमवायिभिन्नं कारणम्।
Tar Dip. 27 ; Tar saṅ Nyā Bo 29.1.
Nyā si Muk 84.2.3
यन्न समवायिकारणं, नाप्यसमवायिकारणम् अथ च कारणं तत् निमित्तकारणम्। *Tar Bhā 28.1*
समवाय्यसमवायिकारणतातिरिक्तकारणतावन्निमित्त-कारणम्।
Tar Kau 19.3-4
That which possesses causeness other than material and non-material is निमित्त कारण
Pra Pā Bhā 169.11; Tar Dīp Pra. 113.18

निमित्तकारणगुणत्व
(*nimitta-kāraṇa-guṇa-tva*)

the state of being a guna, in the form of instrumental cause.
१) असमवायिकारणभिन्नत्वे सति निमित्तकारणगुणत्वम्।
Nyā Ko.

निमित्तकारणता
(*nimitta-Kāraṇa-ṭa*)

the state of being an instrumental cause.
समवायिकारणताऽसमवायिकारणताऽन्यकारणतावत्त्वं निमित्तकारणता।
Nyā Kan 422.19
Instrumental causeness is that causeness which is other than material causeness and non-material causeness.

निमित्तकारणत्व
(*nimittakāraṇatva*)
the state of being instrumental cause.
१) उभयविपरीतत्वम् । *Sapta Padā 135.3*
२) समवायिकारणासमवायिकारण भिन्नकारणत्वम् ।
Nyā Nan 420.14
३) स्वसमवायिकारणत्वस्वासमवायिकारणत्वान्यतरसम्बन्धेन कार्याभाववत्त्वे सति कारणत्वम् ।
Na Nyā Sys. Log 232.9.
It is that cause which is qualified by the absence of its effect, the counter poritiveness of which is delimited by either of the two relations namely स्वसमवायिकारणत्व and स्वासमवायिकारणत्व
४) समवायिकारणत्वासमवायिकारणत्वभिन्नकारणत्वमेव निमित्तकारणत्वम् ।
Nyā Si Mu Di 85.11
5) Time and Space and Iśvara are instrumental cause of each and every product/ *Pra Pā Bhā 26.18, 111.15; Pad tat Nir 3.3; Pad Man 3.9*

निमित्तत्व
(*nimitta-tva*)
the state of being an object of desire as कार्य
१) क्रियाजनिका या विनियोज्यत्वेनेच्छा तद्विषयत्वम् ।
Nyā Pra 136.17
It is an object of desire which causes action.
2) According Grammarians it is फलत्व, (The state of being product) and उद्देश्यत्व.
१) निमित्तत्वमुद्देश्यत्वम् ।
Kar Ca 81.108
२) रजनीक्षयस्य सूर्योदयाजन्यत्वेऽपि निमित्तत्वं लोकज्ञानविषयत्वेनोद्देश्यत्वरूपम्
Kar Ca 82.109
३) फलत्वेनेच्छा ।
Nyā Ko

निमित्तनैमित्तिकत्व
(*nimitta-naimitti-ka-tva*)
the state of being cause and effect.
Nyā Rat 42.3;
Nyā Sid Dīp 67.1

निमित्तनैमित्तिकभाव
(*nimitta-naimittika-bhāva*)
the relation of cause and effect.
Nyā Sū4.1.7

निमित्तवत्
(*nimitta-vat*)
possessing desire of फल
नैमित्तिके हि निमित्तवानधिकारी
Tat cin Man P. 44

निमित्तसङ्कोचन
(*nimitta-saṅkocana*)
restricting desire of फल
Tat Cin Upa. 10.23

निमित्तसप्तमी
(*nimitta-saptamī*)
locative case ending indicating objective aim of action.
१) चर्मणि द्वीपिनं हन्तीत्यादौ निमित्तसप्तमी ।
Kār Ca. 81.108

निमेष
(*nimeṣa*)
the segment of time required for the movement of eyelid.
१) अक्षिपक्ष्मकर्म्मोपलक्षितकालो निमेष इत्यादि गणितशास्त्रानुसारेण प्रत्येतव्यम् ।
Nyā Kan 159.4-5
२) कालोऽयं द्विपरार्द्धाख्यो निमेष उपचर्यते ।
Pad Man 3.1

निमेषोन्मेषसन्तति
(*nimeṣa-unmeṣa-santati*)
chain of movements of eyelids,
Kir. 129.17

नियत
(*niyata*)
occurring invariably,
१) गन्धं प्रति गन्धप्रागभावः स्वनियतपूर्ववृत्तिः।
Tar DīP Rā Rud 234.2;
Tat Cin (Maṅ) 69-70

नियतजातीयता
(*ni-yata-jātīya-tā*)
the state of belonging to a particular universal. *Nyā Ku 82.1*

नियतजातीयस्वभावता
(*ni-yata-jātiya-svabhāvatā*)
the state of being of the nature of a praticular universal.
Nyā Ku 67.3

नियतत्व
(*niyata-tva)*
the state of being pervaded.
१) नियतत्वं हि व्यापकत्वम्।
Tar Dīp Pra 125.
२) नियतत्वं व्यापकत्वम्। कार्यव्यापकत्वमित्यर्थः। कार्यतावच्छेदकावच्छिन्ना यावत्यौ व्यक्तयस्तत्तद्व्यक्त्याधिकरणवृत्त्यभाव प्रतियोगितानवच्छेदक धर्मवत्त्वमिति यावत्।
Nyā Si Muk Kir 78.33;
Śak vā70.2

नियतदेशता
(*niyata-deśatā*)
residing in a particular place.
Tat Cin (Pra) 825.2

नियतपूर्वभाविन्
(*niyatapūrva-bhāvin*)
the state of invariably preceding
Tar Bhā 26.3

नियतपूर्ववर्तिजातीयत्व
(*niyata-Pūrva-varti-jāt īya-tva*)
the state of being
See also कारणत्व
१) अरण्यस्वदण्डादौ कारणतासम्पत्तये नियतपूर्ववर्त्तिजातीयत्वं कारणत्वमित्युक्तम्।
Nyā si Muk Rā 81.31.

नियतपूर्ववर्तिता
(*niyatapūrvavartitā*)
the state of preceding invariably.
Tat Cin Gādā 695.16
Nyā Sid Muk Rā 81.21

नियतपूर्ववर्तित्व
(*niyata-pūrva-varti-tva*)
the state of preceding invariably
Nyā Sid Muk Kir 79.7
१) तथा च 'कार्यतावच्छेदकावच्छिन्ना यावत्यो व्यक्तयः प्रत्येकं तत्तदव्यवहित प्राक्क्षणावच्छेदेन तत्तद्व्यक्त्यधिकरणवृत्त्यभावप्रतियोगितानवच्छेदकीभूतो यो धर्मस्तद्वत्वम् नियतपूर्ववर्त्तित्वमिति फलितम्।
Nyā Si Muk Kir 79.7
२) नियतपूर्ववर्तित्वं तु कार्याव्यवहितपूर्वक्षणावच्छेदेन कार्याधिकरणे विद्यमानस्याभावस्य प्रतियोगितानवच्छेदको यो धर्मः तद्वत्त्वम्।
Maṇi Ka 58.4

नियतपूर्ववर्तिन्
(*niyatapūrvavartin*)
invariably existing before, preceding
Same as नियतपूर्वभाविन्
Nyā Rat 28.2

नियतपूर्वसत्त्व
(niyata-Pūrva-sat-tva)
invariably preceding.
Tat Cin Maṅ P. 62

नियतपूर्वसमयवर्तित्व
(ni-yata-pūrva-samaya-varti-tva)
the state of existing always before
Same as नियतपूर्ववर्ति
Nyā Sid Dīp 12.8

नियतपूर्ववर्तिसामान्य
(niyata-pūrva-varti-sāmānya)
universal which pvecedes invariably (in case of अहेतुक संशय)
Tat Cin Gādā 695.15

नियतविषयता
(niyataviṣayatā)
The state of having specific content.
Tat cin (īśva.) 1996-16

नियतोद्बोधकत्व
(ni-yatodbodha-ka-tva)
the state of invariable revealer
Pad Vā r. Rat 53.1-3

नियतोपादान
(ni-yata-upādāna)
invariable *upādāna*
शङ्कायां नियतोपादानं नियतोपादाने च न शङ्का।
Tat Cin 719.3

नियामक
(niyāmaka)
delimitor, restrainer, inducer, governing principle Same as अवच्छेदक
Nyā sidīp 43.17, 19,7/41.2/22.4; Śak Vā 38.9; Kār ca 82.109, 48.61; Tat Cin 648.41, 832.11, 839.1, 663.3; Nyā Rat 80.11,71.22 Nyā si Muk (Rā) 314.27

नियामकत्व
(niyāmakatva)
the state of being delimitor inducer, governing principle
१) प्रयोजकत्वम् २) नियमकारकत्वम्
३) निरासकत्वम्
Nyā Ko; Nyā Mañ. 57.16; Pad Maṅ 18.12, 5.13,; *Pad Tat Nir 10.4; Śak Vā 104.1, 64.10; Nyā Rat 10.4; Nyā sid Dīp 26.13, 41.3*

नियामकाभाव
(niyāmakābhāva)
absence of governing principle
Pad Maṅ 18.11; Śak Vā 90.1; Nyā Sā 69.20

नियोग
(niyoga)
prompter
१) नियोग एव प्रेरको, नियोग एव चानुष्ठेयः।
Nyā Mañ 320.26
२) अन्ये तु शब्दं कार्यत्वं नियोगस्य प्रेरकत्वं त्वर्थादित्याचक्षते, अनुष्ठेयता हि तस्य निजं रूपं स्वसिद्धये। सतु नियोज्यं नियुञ्जानः प्रेरक इत्युच्यते, तदिदं कार्यत्वमपरित्यक्त प्रेरकभावमस्यावगम्यते...
Nyā Mañ 321.4
३) अभिसाध्यो न नियोगो निपूर्वेण युजिना घञन्तेन बोधयितुं शक्यते, व्यवहारमात्रमेतत्स्वरूप-माख्यातुमाश्रीयते ...
Nyā Mañ 320.17

नियोगव्यापार
(niyoga-vyāpāra)
function of *niyoga*
१) नियोगगर्भत्वाच्च विनियोगस्य लिङ्गादीनि श्रुति-कल्पनामन्तरेणापि नियोगव्यापारं परिगृह्य तेन वस्तुनि विनियोजकतां प्रतिपत्स्यन्ते।
Nyā Mañ 126.7

नियोजकत्व
(*niyojaka-tva*)
The state of being prompter of the action.
तत्कामिकृतिसाध्यतया प्रतीयमानत्वम्।
Nyā Mañ.

नियोज्यत्व
(*niyojya-tva*)
The state of being prompted
१) कामनाविशिष्टस्य हि ममेदं कार्यमिति बोद्धृत्वं नियोज्यत्वम्।
Tat Cin (śak)
P. 301-302.
२) प्रवर्तनीयत्वम्। तच्च प्रवर्तनाकर्मत्वम्। प्रवर्तनाकर्मत्वं तज्जन्यप्रवृत्तिमत्त्वम्। (वाच.)
Nyā Ko
३) केचित्तु प्रवर्तकज्ञानोपधायकत्वमाहुः।
(Nyā Ko)

नियोज्यप्रयोजनफलिका
(*niyojya prayojana-phalikā*)
resulting in the objective of the person involved.
अस्तु तर्हि नियोज्यप्रयोजनफलिका भावनेति पक्षः।
Nyā sid Dīp. 75.16

निरनुयोज्यानुयोग
(*nir-anu-yojyānuyoga*)
a kind of निग्रहस्थान. (Point to ponder over) where there is no occasion of catching the opponent.
१) अनिग्रहस्थाने निग्रहस्थानाभियोगो निरनुयोज्यानुयोगः।
Nyā Sū 5.2.22
२) निग्रहस्थानरहिते निग्रहस्थानोद्भावनम्।
Tar Dip Pra 361.4,
Nīla (p. 46)
Nyā Pra 162.3;
Tat Cin - 1058.1;
Nyā Rat 152. 3

निरपेक्ष
(*nir-apekṣa*)
that which does not expect
Pra Pā Bhā 144.5

निरपेक्षत्व
(*nir-apekṣa-tva*)
the state of not expecting 'x'.
१) निरपेक्षत्वं च किञ्चित्पदार्थावधिकोत्तरत्वाव्याप्यकालसम्बन्धित्वम्।
Nyā Ku Pra 45.13;
Tat Cin(Maṅ) 49-50.

नियन्त्रितार्थत्व
(*ni-yantri tā-rtha-tva*)
the state of being a restricted object
सोऽयं नियन्त्रितार्थत्वान्न प्रत्यक्षं न चानुमा।
Śab Śak Prā 7.1

नियम
(*ni-yama*)
A) rule, invariable concomitance, code of conduct
See also व्याप्ति, अविनाभावसम्बन्धः, साहचर्यनियम
१) नियमस्तु विशिष्टम् आश्रमिणां धर्मसाधनम्।
Nyā Sū Bhā 309.5
a particular code of conduct, vow
२) देशकालावस्थापेक्षिणः पुण्यहेतवः क्रियाविशेषनियमाः
Nyā bhū 588.2,5
३) प्रवृत्तिलक्षणा नियमाः।
Nyā Bhū 588.5,8
B) invariable concomitance.
१) कोऽयं नियमो नाम? व्याप्तिः; अविनाभावः, नित्यसाहचर्यमित्यर्थः।
Nyā Mañ 296.2
२) पक्षप्रतिपक्षयोः परिग्रहोऽभ्युपगमो नियमः।
Nya Mañ 150.8

३) नियमस्य व्याप्तिरूपत्वेन ...।
Tar Dīpi Rām Rud 257.12; Nyā Mañ 296.4; Tat Cin P.80,39,9,19,36; Kār ca 38.47; Tar Dip Rām Rud 203,05
१) तद्वदन्यावृत्तित्वम्। व्याप्तिरिति यावत्।
(Nyā Ko) ; (Gādā)
२) व्याप्यत्वम् *(Gagā)*
३) तन्मात्रसत्त्वम् *(Vā Kyā)*
४) व्यापकत्वम्
५) नियन्त्रणा
६) निश्चयः (वाच.)

नियमन
(*ni-yamana*)
regulating
१) विषयविशेषे व्यवस्थापनं नियमनम्।
Nyā Pra. 109.19
२) वृत्तिज्ञानेनैव पदार्थानामन्वयबोधं प्रति नियमनसम्भवात्।
Pad vāk Rat. 208.

नियमभङ्ग
(*ni-yama-bhaṅga*)
violating a rule
Pad maṅ 14.15

नियमभङ्गप्रसङ्ग
(*ni-yama-bhaṅga-prasaṅge*)
contingency of violating a rule.
Vyu Vā 25

निरूपाख्य
(*nirupākhya*)
flase, non-existent, unreal
Pramā *Vār, 382:1*

निरूपाख्यत्व
(*nirūpākhyatva*)
flasehood, non-existentness unrealness.
निरूपाख्यत्वं - अलीकत्वम्,
Atmv, 86:22

निरूपाधि
(*nirūpadhi*)
wthout any attribute
Nyā Rat, 107:11; Tat Ci, 663:2

निरूपाधित्व
(*nirūpādhitva*)
the state of being without any attribute
Tat Ci, 1970:3; Nyā Li Vi, 103:2

निरूपित
(*nirūpita*)
described,
Pada Vā Rat, 68-69/3-1
Kār Ca, 17:19

निरूपिततावच्छेदक
(*nirūpitatāvacchedaka*)
delimitor of the state of being described

निरूपितत्व
(*nirūpitatva*)
the state of being described or determined a self-linking relation.
Kār Ca, 57:73; Śak Vā, 19:1; Śak Vā : 35:6

निरूपितत्वसम्बन्ध
(*nirūpitatvasambabdha*)
a self-linking realtion called the state of being described, 'describedness'.
Śak Vā, 176:3;
Vyu, 294:8; 289:5; 256:19
Tar Dī Pra, 394-95:25

निरूपितशक्यत्व
(*nirūpitaśakyatva*)
the state of being exprecssed which is described by (some word)
Nyā Si Dī, 15:3

निरूप्यतावच्छेदक
(nirūpyatāvacchedaka)
delimitor of the describedness.
P.33

निरूप्यत्व
(nirūpyatva)
describedness
Same as nirūpitatva,
Nyā ko.

निरूप्यतासम्बन्ध
(nirūpyatāsambandha)
a svarūpasambandha called nirūpyatā describedness' 'determinedness'

निरूप्यनिरूपकभाव
(nirūpyanirūpakabhāva)
the described and describer realtionship.
Tar Dī Pra, 116:8; 226:5;
Tar Dī Rā Rū, 254:8;
Maṇ Ka, 4:7; Vidh Vā, 15:1

निरोध
(nirodha)
desctruction
निरोधो विनाशः, १६१:१०

निर्गन्ध
(nirgandha)
without any smell, odor.
Pad maṇ 17:3

निर्गन्धत्व
(nirgandhatva)
the state of being without any smell.
Tar Saṁ Nyā Bo. 4: 23

निर्गुण
(nirguṇa)
without a quality
Nyā Lī Vṛ 443:4

निर्गुणत्व
(nirguṇatva)
the state of being without a quality,
निर्गुणत्वं गुणाभावविशिष्टत्वम्,
Kir, 19:15;
Pra Pā Bhā, 19:14; 104:3
सामान्यवत्त्वे सति कर्मान्यत्वे च सति निर्गुणत्वं बोध्यम्,
Nyā Si Mu, 366:5-6

निर्ज्जरा
(nirjjarā)
without any disease or old age.
Nyā bhū, 554:8-9

निर्णय
(nirṇaya)
one of the sixteen padārthas, judgement, ascertainment, settlement, conclusion, eduction.
विमृश्य पक्षप्रतिपक्षाभ्यामर्थावधारणं निर्णयः,
Nyā Sū, 1.1.41
परीक्षाविषये तु विमृश्य पक्षप्रतिपक्षाभ्यामर्थावधारणं निर्णयः।
Nyā Sū Bhā, 55:1-4; 56:4-6
साधनोपलम्भजन्मा तत्त्वावबोधो निर्णयः।
Nyā Mañ. 18:9
निर्णयोऽवधारणज्ञानम् तच्च प्रमाणानां फलम्,
Tar Bhā, 203:1, 3:2
निर्णयो निश्चयः। स च प्रमाणफलम्।
Tar Saṁ Dī. 64:15
निर्णयः उपसंहारः।
Tar Saṁ Dī Rā Rū, 358:10

निर्णयत्व
(nirṇayatva)
judjementness, asceretainmentness.
Vāda Vā, 94:4

निर्णयप्रतिबन्ध
(nirṇaya Pratibandha)
obstruction in a settlement or judgement.
Nyā Rat, 210:6

निर्देश
(nirdes'a)
word usage, utterance
शब्दप्रयोगः
(Gau Vṛ), 5.2.8; Nyā Ko.

निर्धर्मिकतावच्छेदकता
(nirdharmikatāvacchedakatā)
the state of being a delimitor of the state of being that which is without a property.
Vā Vā, 134:2, 134: 6

निर्धर्मकत्व
(nirdharmikatva)
the state of being that which is without a property,
निधर्मकत्व नाम - स्वभिन्नधर्मशून्यत्वम्,
Nyā Si Mu(Kir), 171:25
Nyā Si Mu Dī, 165:17

निर्धर्मितावच्छेदक
(nirdharmitāvacchedaka)
delimitor of the state of being that which is without any property.
Vi Vā, 16:2; Pad Vā Ra, 184 , 193

निर्धारण
(nirdhāraṇa)
determining, settling, ascertaining.
The state of being a property or having a property which is covered by the generic property other than that of a particular (object) is called nirdhāraṇa
विशेषस्य स्वेतरसामान्यव्यावृत्तधर्मवत्त्वं निर्धारणम्।
Nyā Pra, 135 :9

निर्धारणविभक्ति
(nirdhāraṇavibhakti)
a determinative suffix
Vyu Vā, 185

निर्बाह्यत्वसम्बन्ध
(nirbāhyatvasambandha)
the relationship of that which is being regulated. *Vyu, 282:5*

निर्वक्तव्या
(nirvaktavyā)
Explicitly mentioning, speaking
Śa Śa Pra, 288:8

निर्वर्त्य
(nirvartya)
accomplishable, one type of karman,
प्रकृतिवाचकपदसमभिव्याहाराभावे क्रियानिष्पाद्य निर्वर्त्यम्
Nyā Pra, 125:16
यदुत्पत्तिस्वरूपेण फलेन व्यतिषज्यते तन्निर्वर्त्यं,
Pad Vāk Ra, 513:3-7
यस्य कर्म्मणः प्रकृतिः समवायिकारणं परिणामितयोपादानतया नोपादीयते, तत् क्रियाफलोत्पत्तिमन्निर्वर्त्यं कर्म, *Pad Vāk Ra, 514:6*
कर्म च त्रिविधं, प्राप्यं विकार्यं निर्वर्त्यञ्चेति,
Kār Ca, 35:44
निर्वर्त्यञ्च निष्पाद्यं, यथा कटं घटं वा करोति,
Kār Ca, 36:45

निर्वर्त्यत्व
(nirvartyatva)
the state of being that which is to be performed or accomplished. *Kār Ca, 37:46*

निर्वाच्यावच्छेदकत्व
(*nirvācyāvacchedakatva*)
the state of being a delimitor which can be defined.
Tat ci Gā, 625:5

निर्वाण
(*nirvāṇa*)
emancipation, final libereation, the Buddhist concept of ultimate goal.
निर्वाणं च भवश्चैव द्वयमेय न विद्यते।
परिज्ञानं भवस्यैव निर्वाणमिति कथ्यते।।
Nib (Rat), 139:11

निर्वाह
(*nirvāha*)
undertaking
Tar Saṁ Nyā Bo, 3:13
Vā Vā, 73:17

निर्वाहक
(*nirvāhaka*)
that who undertakes, that which accomplishes or performs.
Tat Ci, 697:3

निर्वाहकता
(*nirvāhakatā*)
the state of being that which prompts to undertake or accomplish.
Tat Ci Gā, 90:17

निर्वाहकत्व
(*nirvāhakatva*)
a self-linking reclation, the state of being that which accomplishes .
निर्वाहकत्वं च स्वरूपसम्बन्ध विशेषः।
उपपादकत्वं च *Vyu Vā, 127*
निर्वाहकत्वं *Tat Ci Gā, 16:22*

निर्वाहकैक्य
(*nirvāhakaikya*)
the state of being caused by something which causes to perform or accomplish (some action),
निर्वाहकैक्यम्-एकप्रयोजकप्रयोज्यत्वम्,
Nyā Si Mu Kir, 219:5

निर्वाहकैक्यसंगति
(*nirvāhakaikyasaṁgati*)
a sequence which is caused by something which also is a cause for that thing to happen.
एकप्रयोजकप्रयोज्यत्वन्निर्वाहकैक्यसंगतिः,
Nyā Pra, 164:4

निर्विशेष
(*nirviśeṣa*)
without a particular.
Tat Ci, 498

निर्विशेषण
(*nirviśeṣaṇa*)
without a qualifier
Tat ci, 865:8; Tat Ci Gā, 59:21

निर्विषयक
(*nirviṣayaka*)
that which is without a content
Tat Ci, 660:2

निर्वेशन
(*nirveśana*)
filling in, insertion
8:81

निर्वर्तक
(*nirvartaka*)
accomplisher
Pra Vā, 357;8

निर्वर्तक धर्म
(nirvartaka dharma)
the property which prompts to accomplish
Kir, 8:12

निवृत्ति
(nivṛtti)
accomplishment, retirement, fulfillment, denial, refusal, ceasing or abstaining to act, effort, a quality which has averson as its contentna caused by aversion
द्वेषजन्यो द्वेषाविषयकगुणः निवृत्तिः।
NyāPra, 75:7
द्वेषसाधनताज्ञानजन्यो यत्नो निवृत्तिः,
Tar Kau, 51:6; Nyā Si Mu, 490:9-11
Pra Vā, 61:1

निवृत्तिप्रसङ्ग
(nivṛttiprasaṅga)
contingney of withdrawing
Tat Ci, 514

निश्चय
(niścaya)
definite knowledge.
१) तदभावाप्रकारा धीस्तत्प्रकारा तु निश्चयः।
Nyā Si Muk 424.1-3
...तदभावाप्रकारकं तत्प्रकारके ज्ञानं निश्चयः।
Knowledge not qualified by the absence of the object, and qualified by it, is definite knowledge.
२) क्वचित् विशेषणविशेष्यतावच्छेदकभावानापन्नविरोधिकोटिद्वयप्रकारकैकधर्मिविशेष्यकज्ञानान्यज्ञानम्। *(NyāKo)*
३) क्वचित्तु आधेयताविशेषणतापन्नस्याधिकरणस्य या संशयत्वनिरूपकविशेष्यतान्यविशेष्यतातन्निरूपित प्रकारताशालिज्ञानम्।
(Nyā Ko); Tat Ci (Maṅ) 88;
Śab Śak Pra 41.2; Nyā Lī 411.3

निश्चयत्व
(*niścaya-tva*)
the state of being definite knowledge.
1) संशयभिन्नज्ञानत्वम्। *Nyā Pra 146.12*
Knowledge/ conition other than Saṁśaya.
२) निद्राद्यजन्यत्वे च सति विशेष्यावृत्तिप्रकारकं ज्ञानमित्यर्थः।
Nyā Lī Pra. 417.17
Pad Maṅ 29.16 Tat Cin Dī 1902.25

निश्चयप्रतिबन्धक
(*niścaya-pratibandhaka*)
obstructing definite knowledge.
अन्यथा पुनस्संशयसामग्रये व निश्चयप्रतिबन्धिका।
Tar Dīp Rām Rud. 263.16

निश्चयप्रत्ययसामान्य
(*niścaya-pratyaya-sāmānya*)
definite knowledge in general.
Pra mā vār 123.5

निश्चयसामग्री
(*niścayasāmagrī*)
factors causing definite knowledge
Tat Cin Anu 1210.8, 200

निश्चयाप्रतिबन्धक
(*niścayāpratibandhaka*)
not obstructing definite knowledge.
Tat Cin Anu. 661.20

निश्चितत्व
(*niścita-tva*)
the state of being definite
Tat Cin 865.3

निश्चितपक्षकत्व
(*niścita-pakṣa-katva*)
the state of having definite subject.
Nyā Rat 182.6

निश्चितसाध्यता
(niścita-sādhyatā)
the state of having definite probandum
Nyā Rat 99.4; Tar Dip Pra 184.17

निश्चितोपाधि
(niścitopādhi)
having definite condition
यत्रानुकूलतर्को नास्ति सोऽप्रयोजकः। स च द्विविधः, शङ्कितोपाधि र्निश्चितोपाधिश्च।
Nyā Ku 351.2

निषिद्ध
(niṣiddha)
prohibited
Tar DīpRām Rad 94.2

निषिद्धत्व
(niṣiddha-tva)
The state of being prohibited.
Tar bhā 80.6, 212.8, 56.4

निषिद्धभावना
(niṣddha-bhāvanā)
prohibited action.
निषिद्धकलञ्जभक्षणादिगोचरः प्रयत्नो निषिद्धभावना।
Nyā Lī Kaṇ 777.6

निषेध
(niṣedha)
A) prohibition,
B) absence or negation
A) 1. निवृत्तिपरं वाक्यं निषेधः।
Tar Kau 47.1
The sentence that retreats निषेध
Tar Dīp Rām Rud 93.9,
Nyā Lī 410.1
२) अनिष्टसाधनताबोधको वाक्यविशेषः।
Nyā Ko.
B) absence तज्ज्ञानं (अभावज्ञानं) भूतलाधिकरणक निषेधरूपतयानुभूयमानम्।
Abhā Vā 184.8

निषेधकोटि
(niśedha-koṭi)
portion of prohibition
Tar Dīp Rām Rud 359.17
Nyā si Muk Din 159.16

निषेधविधि
(niṣedha-vidhi)
prohibitive injunction
१) अभावे इष्टसाधनताबोधकं वाक्यम्। (वाच.)
२) निषेधविधिरित्यस्यार्थश्च निषेधे अभावे विधिः इष्टसाधनताधीहेतुः इति। (वाच.)
Nañ Vā192.8

निषेधसाधन
(niṣedha-sādhana)
reason for prohibition
Tat Cin (Anu) 1779-80.

निषेधानुपपत्ति
(niṣedhānupapatti)
not proving prohibition,
Tat Cin 658.4

निष्कम्पप्रवृत्ति
(niṣkampa-pravṛtti) n.
undisturbed movement
Same as निष्कम्पा प्रवृत्ति/निष्कम्प व्यवहार
Tar Dīp Pra 282-83.23; Maṇi kaṇ 68.6
Tat Cin 120.

निष्कम्पप्रवृत्त्यापत्ति
(niṣkampa-pravṛttyāpatti)
contingency of undisturbed movement
Tat Cin Dī 1903.16

निष्कम्पव्यवहार
(niṣkampa-vyavahāra)
unshaky/undisturbed behaviour
Same as निष्कम्पप्रवृत्ति
Tat Cin Prā 226.

निष्कर्ष
(niṣkarṣa)
conclusion
१) निश्चयः २) स्वरूपम् ३) सारांश ४) स्वरूपपरिच्छेदः।
Nyā Ko ; Tar Saṅ Nyā Bo 24.2
Tar Dīp Rām Rud 306.12

निष्क्रमण
(niṣkramaṇa)
coming out,
Kir 60.3

निष्क्रमणत्व
(niṣkramaṇa-tva)
the state of coming in contact with outside region.
बहिः संयोगजनककर्मत्वं रेचनत्वम् तदेव निष्क्रमणत्वम्।
It is included in रेचनत्व
Nyā Lī kaṇ 680.9
Kir 16.1

निष्क्रियत्व
(niṣ-kriya-tva)
the state of having no action.
१) निष्क्रियत्वं क्रियाया असमवायः। *Kir 19.16*
२) रूपादीनां गुणानां सर्वेषां गुणत्वाभिसम्बन्धो द्रव्याश्रितत्वं निर्गुणत्वं निष्क्रियत्वम्।
Pra Pā Bhā 104.3, 19.14

निष्टत्वसम्बन्धावच्छिन्न
(niṣtha-tva-sambabdhā-vacchinna)
delimited by relation of existence.
Na Nyā (materials)

निष्ठा
(niṣṭhā)
A) existence, B)A group of primary suffines.
A) 1. वृत्तिः (विद्यमानत्वम्)
(Nyā Si Muk-; Tar saṅ Nyā Bo. 15.4, 28.19; Tar Dīp Rām Rud 222.2
B) निष्ठादिः कथितः कृत्सु प्रत्ययानामयं गणः।
Śab Śak Pra 349.5
Same as निष्ठाप्रत्यय
Kta, and tavatu are termed as निष्ठा.

निष्ठाप्रत्यय
(niṣṭhā-pratyaya)
(class of niṣṭhā suffixes.
See also निष्ठा B.
Tar Dīp Rām Rud 295.11

निष्पाद्य
(niṣpādya)
accomplishable
1) निर्वर्त्त्यश्च निष्पाद्यम्। *Kār Ca 36.45*

निष्प्रतियोगिक
(niṣ-pratiyogika)
that which does not have its counterpositive.
Opp. सप्रतियोगिक
१) निष्प्रतियोगिक सादृश्यबोधने इवादीनामसामर्थ्यात्।
Pad Vāk Rat 823.4
२) सामान्यं निष्प्रतियोगिकं तदनिरूप्यश्च।
Tat Cin Upa 3.3

निष्प्रतियोगिकत्व
(niṣ-pratiyogikatva)
the state of not being counterpositive of either अभाव or सादृश्य
१) निष्प्रतियोगिकत्वेनाभावत्वानुपपत्तेः।
Abhā vā 184.5

२) समयविशेषयोग्यस्य निष्प्रतियोगिकत्वेनाभाव-व्यवहारासामर्थ्यात्।

Abhā Vā 186.10

निष्प्रत्यूह

(niṣ-pratyūha)

that which can not be contradicted, certertainly established, expression generally used in argument.

Pad Maṇ 14.15

निष्प्रत्यूहत्व

(nispratyūhatva)

the state of being certainly established.

Tat Cin Gādā 1779.7

निष्प्रामाणिक

(niṣ-prāmāṇika)

that which cannot be proved, can not be established.

See also अप्रामाणिक

Pad Tat Nir 32.4

निष्प्रामाणिकत्व

(niṣ-prāmāṇika-tva)

the state of being not prove, not having any ground for its establishment.

Same as अप्रामाणिकत्व

Pad Maṇ 13.15

निष्फल

(niṣphala)

That which does not have result, fruitless (activity)

NyāSi Mukir 8.7

निष्फलत्व

(niṣphala-tva)

the state of being without fruit

१) स्वविधेयकप्रवृत्तिप्रयोजकोत्कटेच्छाविषयत्वा-वच्छिन्नजनकत्वसम्बन्धावच्छिन्नप्रतियोगिताका-भाववत्त्वम्।

Nyā Si Mu Kir 8.7

२) फलानुपधायकत्वम्

Nyā Si Muk Kir 11.27

Tar Dī p Rām Rud 197.12

निष्फलत्वापत्ति

(niṣphala-tvāpatti)

contingency of not being fruitful.

फलानुपधायकत्वापत्तिः

Nyā Sid Muk Kir 11.27

नीरस

(nīrasa)

not possessessing रस

नीरस एव वा नानारसवदवयवारब्धेऽवयविन्यवयवो।

Pa Maṅ 16.6

See also चित्ररस

नीरसत्व

(nīrasatva)

The state of not possessing रस

चित्ररसादिस्वीकारस्य गौरवदोषग्रासेन नीरसत्व एव पर्यवसानात्।

Pad Man. 16.9

नीरूपत्व

(nī-rūpa-tva)

The state of not possessing any रूप.

आकाश, काल, दिक, आत्म and मनस् do not possess any form.

See also नीरूपी द्रव्य

आकाशादिपञ्चकस्य नीरूपत्वाद्वायोरपि नीरूपत्वात् न तेष्वन्तर्भावः।

Tar Saṅ Nyā Bod. 4.22

नील
(nīla)
blue colour
(रूपं) शुक्लनील-पीत-रक्त-हरित-कपिश-चित्र भेदात् सप्तविधम्। पृथिवी-जल-तेजो-वृत्ति। *Tar San 14.*

नीलत्व
(nīla-tva)
blueness
Nyā Sid Dīp 9.11
Pad Man 29.16

नीलवृष
(nīla-Vṛṣa)
a variety of bull
लोहितो यस्तु वर्णेन मुखे पुच्छे तु पाण्डुरः।
श्वेतः खुरविषाणाभ्यां स नीलो वृष उच्यते।।
Pad Man 14.4.

नैमित्तिक
(naimittika)
occasional
१) नैमित्तिकद्रवत्व - Occasional liquidity
   १) अग्निसंयोगापेक्ष्यं द्रवत्वं नैमित्तिकम्।
   Tar Kau 52.3-4
   The liquidity which enpects contact with fi.e is occasional.
   २) क्षितितेजसोर्नैमित्तिकद्रवत्वयोगः।
   Pra Pā Bhā 27.6 Pṛthivi and light possess occasional liquidity.
   Pra Pā Bhā 254.22;
   Prapā bhā 107.2
   Opp. सांसिद्धिकद्रवत्व
2) नैमित्तिककर्म Occasional ritual. For occasional ritual that person is entitled who has निमित्त, cause, reason
   नैमित्तिके हि निमित्तवान् अधिकारी।
   Tat Cin 44 kir 9.7 Opp. नित्यकर्म

नैमित्तिककर्मन्
(naimittika-karman)
occasional ritual.
Kir 9.6; Tat Cin 44

नैमित्तिकत्व
(naimittika-tva)
the state of being occasional
1) निमित्तजन्यत्वम्।
   Nyā Ko
   Produced by some reason, not inhernt.
2) निमित्तजन्यत्वम्।
   Nyā Ko.
   Nyā Lī 135.3, 146.2

नैमित्तिकी
(naimittikī)
technical
१) जात्यवच्छिन्नसङ्केतवती नैमित्तिकी मता।
   Śab Śak Pra 79.3
२) नैमित्तिकी पारिभाषिक्यौपाधिक्यपि तद्विदा।
   Śab Śak Pr 76.3

नैयायिक
(naiyāyika)
logician, philosopher
1) Prācīna who believes there are sixteen type entities in the would.
2) Navya-who believes there are seven types of entities in the world.
   1) षोडशपदार्थानुसारी न्यायज्ञः।
      Nyā Ko
   2) *Tar Kā 35.*

नैरात्म्य
(nairātmya)
the state of not having soul.
Tat Cin 1421.1

नैरात्म्यदर्शन
(*nairātmya-darśana*)
Philosophy not accepting soul.
दोषकारणस्यात्मदर्शनस्य यद्विरूद्धं नैरात्म्यदर्शनं तस्य निरूपद्रवत्वात्। भूतार्थत्वात्। स्वभावत्वाच्च।
Nib Ratna 3.16

नोदन
(*nodana*)
a Particular kind of contact which is the cause of movement.
१) नोदनं संयोगविशेषः येन संयोगेन जनितं कर्म संयोगिनोः परस्परं विभागहेतुर्न भवति, यः संयोगः शब्दनिमित्तकारणं न भवति वा।
Upa on 5.2.1
२) शब्दजनकसंयोगोऽभिघातः तद्भिन्नसंयोगो नोदनम्।
Nyā Si Muk Rā 83.30
३) क्रियादिकारणीभूतः संयोगः।
(Si Can) (Nyā Ko)
Vai Sū 5.1.9, *Kar Ca 28.33*
Upa. On 5.1.9 *Tat Cin Anu 1960*
Kir P. 295 *PraPā bhā 118.14*
Tar bhā 139.2 *Nyā Ku 144.1*
Ākhyā Vā 3.1 *Kir, 31.20*
Same as नोदनाख्य संयोग

नोदनत्व
(*nodana-tva*)
the state of being nodana,
Pada Tat Nir 66.2
Padā Man 34.3

नोदनाख्यसंयोग
(*nodanākhya-saṁyoga*)
a contact called नोदन,
Same as नोदन.
१) स्पर्शवद्द्रव्यसंयोगः। *Nyā Pra.70.10*
Contact between substances having touch.
Pad Man 34.5

न्याय
(*nyāya*)
the sentence which explains the intended meaning, syllogism .
अ) १) नीयते प्राप्यते विवक्षितार्थोऽनेनेति न्यायः।
Nyā. Ku. Bo 6.5
२) समस्तरूपोपपन्नलिङ्गबोधकवाक्यजातम्।
Nyā Ku Pra 3.5, 4.5.
३) Process of inference presented in a systematic manner, the syllogistic form of Inference.
प्रतिज्ञा, हेतु, व्याप्ति, उदाहरण and उपनय are the five steps in a syllogism. These are called न्यायावयव
१) पर्वतोऽयं वह्निमान्। प्रतिज्ञा
२) धूमात्। हेतु
३) यत्र यत्र धूमः तत्र तत्र वह्निः। व्याप्ति
४) यथा महानसे। उदाहरण
५) तस्मात् तथा। उपनय
2. maim e.g. तृणारणिन्याय, देहलीदीपन्याय etc.

न्यायत्व
(*nyāya*-tva)
The state of being syllogism
१) न्यायत्वं च प्रतिज्ञाद्यवयवपञ्चकसमुदायत्वम्।
Tar Saṅ Nyā Bo 38.15
२) उचितानुपूर्वीकं प्रतिज्ञादिपञ्चकसमुदायत्वं न्यायत्वम्।
Tat Cin Dīdhi 14*60.10*

न्यायजन्यपरामर्श
(*nyāya-janya-parāmarśa*)
confirmatory cognition caused by the five-member-syllogism.
परार्थानुमितौ न्यायजन्यपरामर्शः कारणम्।
Mani ka 44.3

न्यायबहिर्भूतवाक्य
(nyāya-bahir-bhūta-vākya)
a sentence outside the courpus of the five-members syllogism
Tar dīp Pra 172.19

न्यायविद्या
(nyāya-vidyā)
science of inference
इयमेवान्वीक्षिकी चतसृणां विद्यानां मध्ये न्यायविद्या गण्यते।
Nyā Mañ 9.7
See also न्यायशास्त्र, आन्वीक्षिकी, न्यायविस्तर

न्यायविस्तर
(nyāyavistara)
science of inference
न्यायविस्तरस्तु मूलस्तम्भभूतः सर्वविद्यानां वेदप्रामाण्यरक्षाहेतुत्वात्।
Nyā Mañ 7.7
The scope of the science of inference is the prime source of all sciences, because the main aim of it is to protect/establish the authenticity of the Vedas.

न्यायशरीर
(nyāya-śarīra)
Form of Inference
Same as न्याय, अनुमानप्रयोग
१) पर्वतो वह्निमान्, धूमात्, यो यो धूमवान् स वह्निमान्, यथा महानसम्, वह्निव्याप्यधूमवान् अयम्, तस्माद्वह्निमान्। इति न्यायशरीरम्।
Mani ka 46.7

न्यायशास्त्र
(nyāyaśāstra)
science of inference
असाधारण्येन व्यपदेशा भवन्ति इति न्यायेन न्यायस्य परार्थानुमानापरपर्यायस्य सकलविधानुग्राहकतया सर्वकर्मानुष्ठानसाधनतया प्रधानत्वेन गौतममुनिप्रणीतशास्त्रस्य न्यायशास्त्रम् इति व्यपदेशो युज्यते।
Nyā Ko
Same as आन्वीक्षिकी, न्यायविद्या, न्यायविस्तर तर्कशास्त्र, तर्क, तर्कविद्या etc.

न्यायसिद्धान्त
(nyāya-siddhānta)
Tenets of the science of inference
न्यायो गौतमप्रणीतसूत्रसन्दर्भरूपा तर्कविद्या। तत्र सिद्धान्तः अबाधितार्थः (म.प्र.) *(Nyā Ko)*

न्यायाङ्ग
(nyāyāṅga)
Ancillary elements helping syllogism.
संशय (doubt) प्रयोजन (objective) can not be included in the syllogism.
संशयप्रयोजनादयस्त्ववयवलक्षणाभावादेव नावयवाः, किन्तु न्यायाङ्गतयोपयुज्यन्त इति नाधिक्यम्।
Tat Cin. P. 1574

न्यायाभास
(nyāyābhāsa)
Psudo-Inference
१) यत्पुनरनुमानं प्रत्यक्षागमविरोधि स न्यायाभास इति। प्रत्यक्षविरूद्धं तावत् वह्निरनुष्णः कृतकत्वात् घटादिवत्।
Nyā Sū Bhā Vār 15.3-19

न्यायावयव
(Nyāyāvayava)
member of syllogism
प्रतिज्ञा, हेतू, उदाहरण, उपनय निगमन are five elements of syllogism according to Naiyāyikas. Buddhists however accept only उदाहरण and उपनय as न्यायावयव, प्रतिज्ञा, हेतू and उदाहरण are only न्यायावयव say Prā bhākaras.
उदाहरण, उपनयावेव न्यायावयवौ न त्वितरे इति बौद्धाः। ... प्रतिज्ञानहेतूदाहरणान्येव न्यायावयवाः इति प्राभाकराः।
Mani kaṇa 46.10

न्यायावयवत्व
(*nyāyāvayava-tva*)
the state of being a part of syllogism
१) विभक्त्यर्थहेतुत्वविशेष्यकान्वयबोधजनकन्याया-वयवत्वम्।
Tat Cin Anu 1540
Tat Cin (AVa,1540
२) न्यायावयवत्वं च प्रतिज्ञाऽद्यघटकत्वे सत्त्युभय-घटकभागद्वयाघटितत्वे सति न्यायान्तर्गतत्वम्।
Nyā Kan 256.18
It is not a part of pratijñā etc, and state of being included in the syllogism.

न्यायावयववाक्य
(*nyāyāvayava-vākya*)
a sentence member of the syllogism
Tar Dīp Pra 172.17, 19

न्यून
(*nyūna*)
lacking, less
(निग्रहस्थान) It an argument is looking even a limt, it is called न्यूनम्।
१) हीनमन्यतमेनाप्यवयवेन न्यूनम्।
Nyā Sū 5.2.12
२) यत्किंचिदवयवशून्यावयवाभिधानं न्यूनम्।
Nyā Sū Vṛ on 5.2.12,
Tar Dī Pra. 358.8,
Nyā Pra 161.15
३) यत्र विवक्षितार्थे किञ्चिदूनं तत् न्यूनम्।
Tar Bhā 221.3;
Nyā Rat 152.1;
TarDī Rām Rud 246.17

न्यूनता
(*nūna-tā*)
the state of being न्यून.
Tar Dīp. Ram 107.7

न्यूनदेशवृत्ति
(*nyūna-deśavṛtti*)
which covers less area
Tar Dīp. Pra 63.15

न्यूनबलत्व
(*nyūnabalatva*)
the state of having less strength
Tat Cin. Anu. 1801

न्यूनवारकपर्याप्ति
(*nyūna-vāraka-paryāpti*)
sufficiency relation which puts a check on taking less objects than required.
Navya Nyā Sys Log 172.25

न्यूनवृत्तित्व
(*nyūna-vṛttitva*)
the state of covering less area, i.e. existing in less area and time.
१) अल्पदेशकलावृत्तित्वम्।
Nyā Ko
२) स्वसमानाधिकरणभेद प्रतियोगितावच्छेदकत्वे सति स्वसमानाधिकरणत्वम्।
Tat Cin Gādā 173.7
It is the state of existing in the same locus, while being delimiltor of the counter positiveness ---- absence existing in the same locus.
३) कथितनिश्चयजन्य हेत्वविषयकेत्यर्थः।
Nyā Si Muk Din 177.11

न्यूनाधिकदेशवृत्ति
(*nyūnādhikadeśavṛtti*)
covering less and sometimes more area.
Tat Cin 911.31

न्यूनाधिकबलत्व
(*nyūnādhikabalatva*)

the state of possessing relative strength. Sometimes less, sometimes more.

Tat Cin Anu 1801-2

प

पक्ष
(*Pakṣa*)

A) subject in the प्रतिज्ञां sentence पर्वतोऽयं वह्निमान्। पर्वत is pakṣa.

I) It is defined as Where the existence of probandum is in doubt.

१) यत्र साध्यसन्देहः स पक्षः।
Tar Kā 76

२) संदिग्धसाध्यवान् पक्षः। यथा धूमवत्त्वे हेतौ पर्वतः।
Tar Saṁ 43

३) संदिग्धसाध्यधर्मा धर्मी पक्षः।
Tar Bhā 76.3

४) साध्यधर्मविशिष्टो धर्मी पक्षः।
Nyā Sū 20.18 Nyā Bhū 301.14

II) १. सिषाधयिषा विरहविशिष्टसिध्यभाव रूपपक्षताश्रयत्वस्य पक्षलक्षणत्वादित्यर्थः।
Tar Dip Pra 188.13

२) सिषाधयिषित धर्मविशिष्टो धर्मी पक्षः।
Nyā Mañ 283.6, Tat Cin 1089.7,

३) सिषाधयिषाविरहसहकृत साधक प्रमाणाभावो यत्रास्ति स पक्षः।
Tat Cin 1092.1, Upa on 9.1.1,

४) पक्षे = सिषाधयिषित साध्यधर्मके धर्मिणि।
Nyā Ku Pra 6.18

5) Proleance is that, which has absence of proof qualified by absence of desire of proving.

III)१) उत्पाद्यसाध्यवत्ता निर्णय निवर्त्यसंशयोत्पत्ति-प्रतिबंधकमानत्वावच्छिन्नाभावो यत्र स पक्ष इति जीवनाथ मिश्राः।
Upa on 9.1.1.

२) अत एव संदिग्धसाध्यधर्मा धर्मी सिषाधयिषित साध्यधर्मी धर्मा वा पक्ष इति प्राञ्चः।
Upa. on Vai Su. 9.1.1.

IV) पक्षतावच्छेदकविशिष्ट इत्यर्थः।
Nyā Si Muk 286.5; Tar Bhā 72.7; Tar Dip Ram Rud 298.9, 290.6, 275.2, 359.14; Tar Bhā 117.1 Śak Vā 101.2; Tar Saṅ Nyā Bo 42.16; Tar Dīp Ram Rud 268.15; Tar Dīp Pra 268.16; Maṇika 38.5; Mate P. 30, 35

In pakṣa, the state of being pervaded by hetu is determined . पक्षे साधनव्यापकत्व निश्चयोऽपि तावन्नानुमान- दोषः।
Nyā Rat 100.8; Nyā Rat 74.3

B) A view point.

१) विप्रतिपत्त्येककोटिः।
Nyā SūVṛ on 1.2.1

२) एकाधिकरणस्थौ विरूद्धौ धर्मौ पक्षप्रतिक्षौ। प्रत्यनीकभावात् अस्त्यात्मा नास्त्यात्मा इति। नानाधिकरणस्थौ विरूद्धौ न पक्षप्रतिपक्षौ।
Nyā Sū Bhā 57.5-7;
Nyā Rat 89.11, 26.4

C) In Buddhist Logic Pakṣa is defined as follows.

१) स्वरूपेणैव स्वयमिष्टौऽनिराकृतः पक्षः।
Nyā Bin 3.38

२) स्वरूपेणेति साध्यत्वेनेष्टः।
Nyā Bin 3.39

३) स्वरूपेणैवेति साध्यत्वेनैवेष्टो न साधनत्वेनापि।
Nyā Bin 3.40, 3.41

४) पक्षः प्रसिद्धो धर्मी प्रसिद्धिविशेषेण विशिष्टतयास्वयं साध्यत्वेनेप्सितः। प्रत्यक्षाद्यविरूद्ध इति वाक्यशेषः। ...
Nyā Pra Sū 1.6

५) पच्यते इति पक्षः।
Nyā Pra Vṛ 14.4

D) A fortnight
पञ्चदशाहोरात्र पक्षः।
Nyā Kan 123. 4

पक्षक
(*pakṣa-ka*)
possessing Pakṣa
Tar Dip Rām Rud 252.7

पक्षकत्व
(*pakṣa-katva*)
the state of possessing subject
Tar Dīp Rām Rud 253.10

पक्षता
(*pakṣa-tā*)
the state of being the subject

A. १) साध्यवत्त्वेन सन्दिह्यमानत्वम्।
Nyā Mañ.

२) संदिग्धसाध्यत्वेनोपात्तत्वम्।
Nyā Ko

३) संदिग्धसाध्यधर्मत्वम्।
Tat Cin, Tar San
It is the state of possessing property of doubted probabdum.

B. १) सिषाधयिषा विरहसहकृतसाधकमानाभावः।
Tat Cin

२) अनुमित्साविरहविशिष्टसाध्यनिश्चयाभावः।
Tar Kau 28.6

३) सिषाधयिषाविरहविशिष्टसिद्ध्यभावः।
Nyā Pra 94.16; Tar Dip. 34.19; Tar DīP Rām; Rud 288.6; Tar Dip Pra 39.15,; Maṇika 38.5; Nyā Kan 2 03.6

४) सिषाधयिषाविरहकृतसिद्ध्यभावः।
Tar Kā 73.

५) यादृशयादृशसिषाधयिषासत्त्वे सिद्धिसत्त्वे यल्लिङ्गकानुमितिः तादृशतादृशसिषाधयिषाविरह-विशिष्टसिद्ध्यभावस्तल्लिङ्गकानुमितौ पक्षता।
Nyā Mañ ; Tat Cin Dī; Nyā Si Muk

६) सिषाधयिषाविरोधि प्रमाणाभावः।
Vai Upa. 9.2.1

७) सार्वभौमस्तु सिषाधयिषाविरह विशिष्ट स्वक्षणाव्यवहितोत्तरक्षणोत्पत्तिकानुमितिकभिन्ना या सिद्धिः सिषाधयिषाविरह-विशिष्टायास्तस्या अभावः पक्षता
Tat Cin Did.

८) उपाध्यायाश्च सिषाधयिषाविरहविशिष्टस्य सिद्धिप्रत्यक्षसामग्र्यो रन्यतरस्याभावः पक्षतेत्याहुः।
Din.

९) केचित्तु अनुमित्युद्देश्यत्वं पक्षतेत्याहुः।
Nyā Bo.

१०) सिषाधयिषामात्रं पक्षतेत्यन्ये।
Nyā Ko; Tar Dīp. Rā Rud 251.16; Tat Cin Did. 1131.18; Tar Dip Pra 148.11; Viṣa. Vā 97.6; Nyā Rat 114.2; Mat. Na Nyā 51, 45,

पक्षताकत्व
(*pakṣa-tākatva*)
the state of being describer of subjectness
Tar Dīp Rām Rud 295.14

पक्षताकुक्षिनिक्षेप
(*pakṣa-tā-kukṣi-nikṣepa*)
inclusion in the subjectness.
Tat Cin Dī 1090.1

पक्षताजन्यत्व
(*pakṣatā-janyatva*)
the state of being caused by subject
पक्षताजन्यत्वे सति परामर्शजन्यत्वमनुमितेर्लक्षणम्।
Tar Dīp Rām Rud 251.14

पक्षतावच्छेदक
(*pakṣatāvacchedaka*)
delimitor of subjectness
Same as उद्देश्यतावच्छेदक
(*Na NyāSys Log P. 35.15*)
Tat Cin 782.1; Nyā Si Muk Din 19.5; Tar Dīp Rām Rud 177.6, 300.8; Pada Man 1.7.

पक्षतावच्छेदकधर्मविरोध
(*pakṣatāvacchedaka-dharma-virodha*)
contradiction to the property delimiting subjectness.
Nyā sid Dīp 45.7

पक्षतावच्छेदकविरह
(*pakṣatāvacchedaka-viraha*)
absence of the delimitor of pakṣatā
Tar DīpPra 213.5, 203.19

पक्षतावच्छेकविशिष्ट
(*pakṣatā vacchedaka-viśiṣta*)
qualified by the delimitor of subjectness
Tar Dīp Pra 172.19, 213.5

पक्षताविघटन
(*pakṣatā-vighatana*)
breaking of pakṣatā
Tar Dip Rām Rud 307.11

पक्षताविशिष्ट
(*pakṣatā-viśiṣṭa*)
qualified by pakṣatā
Tar Dīp Rām Rud 307.11

पक्षतासम्पत्ति
(*pakṣatā-sampatti*)
acquiring subjectness
Tat CinDīdhi 1092.13

पक्षत्व
(*pakṣa-tva*)
subjectness
१) साध्यप्रकारकं संदेहविशेष्यत्वं पक्षत्वम्।
Tar Saṁ Nyā Bod 43.14
subjectness is the state of being a qualificand of doubt and qualified by probandum
२) संदिग्धसाध्यधर्मवत्त्वेनोपात्तत्वं पक्षत्वम्।
Sapta Pad 113.18
३) यत्र साधकप्रमाणे सति असति वा सिषाधयिषा, यत्र वा उभयाभावस्तत्र विशिष्टाभावात् पक्षत्वम्।
Tat Cin 1092.4; Tat Cin 1079.1; Nyā Rat 109.4, 109.2, 114.3

पक्षदोष
(*pakṣa-doṣa*)
fault in the subject
१) पक्षदोषः प्रत्यक्षादिविरुद्धत्वम्।
Nyā Pra sū 8.2

पक्षधर्म
(*pakṣa-dharma*)
property of pakṣa
Nyā Rat 84.2; Tat Cin 534.3, 589.1, 724.2; Tar Dīp Rām Rud 257.4

पक्षधर्मता
(*pakṣadharmatā*)
the state of remaining of hetu on pakṣa 'subject'.
व्याप्यस्य पर्वतादिवृत्तित्वं पक्षधर्मता, *Tar Saṁ 34.*
पक्षधर्मता तु व्याप्यस्य पक्षसंम्बन्धः, *Saptapadā 109:8*
पक्षताश्रयवृत्तित्वं पक्षधर्मता,
Tar kau 28:5.6; Kir, 66:6; Nil , 33:3; Nyā ku, 277:1; Nyā Lr, 523:1; Nyā Lī Pra, 307:22; Nyā Rā, 159:2; Tar Kau, 28:5-6; Tat Ci, 295 : 7, 857:9, 542:2, 553:3; Tar Bhā, 73:7, 74:2

पक्षधर्मताग्रह
(*pakṣadharmatā graha*)
the knowledge of hetu remaining in its subject.
Tat Ci Gā, 314:32, 614:15.

पक्षधर्मताज्ञान
(*pakṣadharmatājñāna*)
the knowledge of hetu 'reason' being present in its *pakṣa* (subject)
हेतुतावच्छेदकसंसर्गावगाहिज्ञानमित्यर्थः ।
Nyā Si Mu Rā Rū, 176:27; Tat Ci, 589:2, 707:3, 837:3; Maṇka. 38:8; Nyā Rat, 12:1, 117:1, 114:12; TarSaṁ Nyā Bo, 35:17

पक्षधर्मताज्ञानत्व
(*pakṣadhrmatājñānatva*)
the state of being a knowledge of *hetu* remaining present in *pakṣa* *Tat CiDī, 87:1*

पक्षधर्मताबल
(*pakṣadharmatābala*)
strength of *hetu* remaining in *pakṣa*.
Nyā SiDī, 45:4; TatCi, 944:13

पक्षधर्मताबोध
(*pakṣadharmatābodha*)
knowledge of *hetu* remaining in *pakṣa*.
Tar Dī Rā Rū, 271:12

पक्षधर्मतावगाहिज्ञान
(*pakṣadharmatāvagāhijñana*)
the knowledge of that *hetu* which remains in *pakṣa*
Tat ci Gā, 42:8

पक्षधर्मताविरह
(*pakṣadharmatāviraha*)
absence of *hetu* in its subject.
Nyā Rat, 161:4

पक्षधर्मताविरोध
(*pakṣadharmatāvirodha*)
contradiction of *hetu* being present in its *pakṣa* *Nyā Si Di, 45:5*

पक्षधर्मतासम्पत्ति
(*pakṣadhrmatāsampatti*)
occurence of *hetu* being present in *pakṣa*.
Tat Ci Dī, 1285:5

पक्षधर्मत्व
(*pakṣadharmatva*)
the state of being a *hetu* residing on a subject.
व्याप्यवृत्तित्वं हेतोः पक्षधर्मत्वम् ।
Nyā Bhū, 301:4
पर्वताश्रयवृत्तित्वं पक्षधर्मत्वम् ।
Tar Kau, 32:1
पक्षधर्मत्वं पक्षनिष्ठात्यन्ताभावाप्रतियोगित्वम् ।
Nyā Ra, 114:7; Nyā Lī Kan, 524:8; Tar Bhā, 73:7, 217:8, 204:6; Nyā Ra, 144:2

पक्षधर्मव्याप्यत्वज्ञान
(*pakṣadharmavyapyātvajñāna*)
knowledge of the state of being prevaded of the hetu which is present in a pakṣa.
Tat Ci, 1185:13.

पक्षप्रसर
(*pakṣaprasara*)
pervading the subject
पक्षप्रसरः- पक्षव्यापकोऽनिष्टप्रसञ्जनरूपतर्को यस्मात्
Nyā Ku pra. 7:2

पक्षतामात्रव्यावर्तक
(*pakṣatāmātravyāvartaka*)
that which covers only *pakṣatā*
Nyā Lī Pra, 95:14;
Tatci Gā, 1010:23 1009:25

पक्षविज्ञान
(pakṣavijñāna)
knowledge of the subject.
Nyā Rat, 143:12

पक्षविपक्षव्यापक
(pakṣavipakṣavyāpaka)
that which covers both *pakṣa* and *vipakṣa*.
Nyā Bhū, 313:9; Nyā Sā, 28:12

पक्षविपक्षैकदेशवृत्ति
(pakṣavipakṣaikadeśavṛtti)
that which applies only to a part of *pakṣa* and *vipakṣa*.
Nyā Sā. 29:5

पक्षविशिष्टत्वज्ञान
(pakṣaviśiṣṭatvajñāna)
knowledge of that which is quaified by a subject.
Tat Ci Dī, 346:21

पक्षविशेषणक
(pakṣaviśeṣaṇaka)
having *pakṣa* as its qualifier.
Tat Ci, 887:6

पक्षविशेष्यक
(pakṣaviśeṣyaka)
having *pakṣa* as its qualificand
Tar Di Rā Rū, 255:12, 287:4;
Tat Ci Dī. 83:25;
Tar Dī Pra, 172:17.

पक्षविशेष्यकत्व
(pakṣaviśeṣyakatva)
the state of having *pakṣa* as a qualificand.
Tat Ci. 760:7, 1277;
Tar Di Rā Rū, 255:13

पक्षव्यापक
(pakṣavyāpaka)
that which covers a subject.
Nyā Sā 23:1; Nyā Bhū, 301:13

पक्षसम
(pakṣasama)
a fallacy, a false reasoning
येनअन्योन्याश्रयः स्यात्, प्रतिज्ञया अविषयत्वात्तत्र पक्षसमव्यपदेशः।
Tat Ci, 1955:1

पक्षसमत्व
(pakṣasamatva)
the state of being a fallacy called paksama.
Nyā Lī Pra, 225:16

पक्षसाधकप्रमाण
(pakṣasādhakapramāṇa)
a pramāṇa that helps to establish a subject.
Nyā Ra, 158:5

पक्षसाध्यक
(pakṣasādhyaka)
that which posseses a probandum in its subject.
Maṇka, 38:6

पक्षाभाव
(pakṣābhāva)
absence of a subject.
Tar Dī Rā Rū, 255:10

पक्षाभास
(pakṣabhāsa)
that which appears as a subject.
साधयितुमिष्टोऽपि प्रत्यक्षादिविरूद्धःपक्षाभासः।
Nyā Pra Sū, 2.13

पक्षाव्यापकविपर्यय
(*pakṣāvyāpakaviparyaya*)
the wrong knowledge, which does not cover a subject
Tat Ci, 1072:10

पक्षासिद्ध
(*pakṣāsiddha*)
a fallacy, a false reason.
Same as आश्रयासिद्धः।
Nyā Ko.

पक्षासिद्धि
(*pakṣāsiddhi*)
a type of fallacy.
पक्षासिद्धिरिति
आश्रयासिद्धिरित्यर्थः
Nyāsi Mu(Kāva) 258:4; Nyā Si Mū, 258:14

पक्षेतर
(*pakṣetara*)
other than a subject.
Tat Ci Di 507:6, 883:24;
Nyā Rat, 94:11, 102:3

पक्षेतरत्व
(*pakṣetaratva*)
the state of being other than a subject.
Tat Ci, 733:26, 860:8; Nyā Ra, 74:4

पक्षेतरत्वव्यतिरेक
(*pakṣetaratvavyatireka*)
difference from that which is different from subject.
Tat ci, 900:30

पक्षेतरव्यावृत्ति
(*pakṣetaravyāvṛtti*)
exclusion of everything other than a subject. *Tat Ci, 898:14*

पचन
(*pacana*)
the act of cooking; digestion;
Nyā Ko.

पञ्चभूत
(*pañcabhūta*)
the five natural elements
Kir Va. 40:6

पञ्चम्यर्थ
(*pañcamyartha*)
the meaning of oblative suffix
VyuVā, 181
आश्रयत्वं पञ्चम्यर्थः।
Pa Vā Ra, 597:12-13

पञ्चलक्षण
(*pañcalakṣaṇa*)
five definitions(of Vyāpti)
Nyā Mañ, 283:3; Nyā Ko

पञ्चावधानज्ञान
(*pañcāvadhānahjñāna*)
knowledge of five (of experience)
Tat Ci, 838:7

पञ्चावयव
(*pañcāvayava*)
the five membered syllogism.
They are- pratijñā, hetū, udāharaṇa, *upanaya* and *nigamana*.
प्रतिज्ञाहेतूदाहरणोपनयनिगमनानि पञ्चावयवाः।
Tar Saṁ, 38; Tar Dī Pra, 172:14;
Tar Di Rā Rū, 265:9; Nyā Ra, 144:5

पञ्चावयवप्रयोग
(*pañcāvayavaprayoga*)
usage of the five membered syllogism
Tat Ci, 1235:12

पञ्चावयववाक्य
(*pañcāvayavavākya*)
the five membered sentence of inference through which one proves a statement to another person
परोपदेशस्तु पञ्चावयववाक्यम्,
Nyā Sā, 19;6
पञ्चावयवनैव वाक्येन परेषां स्वानिश्चिताप्रतिपादनं क्रियते,
Pra pā Bhā , 242:5

पटुत्व
(*paṭutva*)
the state of being excellent in many subjects.
अनेकविशेषणविशिष्टविषयत्वं पटुत्वम्,
Nyā Li kan, 841:7
विशेष्यगतभूयोधर्मग्राहणकत्वं पटुत्वम् ।
Nyā Lī pra . 841:18

पटुपटुतरसंस्कार
(*paṭupaṭutarasaṁskāra*)
impression based on firm and deep level of excellence.
Tat Ci Gā. 83:14.

पटुप्रत्यय
(*paṭupratyaya*)
the knowledge of excellence
Nyā Ka, 625:7-8

पतन
(*patana*)
action of falling
भोगावच्छिन्नपातित्यमेव पतनम् ।
Nyā Pra, 109:4

पतनत्व
(*patanatva*)
the state of being an action of falling.
पतनत्वं- गुरुत्वासमवायिकारणककर्मत्वम् ।
Nyā Si Mu Dī, 102:16

पतनविरोधित्व
(*patanavirodhitva*)
the state of being contradictory to the act of falling.
Tat Ci Gā, 3:18

पतनविरोधिव्यापार
(*patanavirodhivyāpāra*)
the action which is contradictory to the act of falling.
Tat Ci Gā, 3:14.

पद
(*pada*)
i) word; minimum meaningful unit of Language
शक्तं पदम्,
Nyā Si Muk, 315:1; Tar Kā, 88; Tar Saṁ, 50, Nyā Pra, 100:16, Nyā Si; Dī, 41:20
ii) a combination of syllables a letter is known as words,
वर्णसमूहः पदम्,
Nyā Mañ 336:20; Nyā Bhū, 274:22
पदं च वर्णसमूहः Tar Bhā, 921:
iii) ending in vibhakti
ते विभक्त्यन्ताः पदम्,
yā Sū, 2.2.58
यथादर्शनं विकृताः वर्णाः विभक्त्यन्ताः पदसंज्ञाः भवन्ति,
yā Sū Bhā 152:6-11
iv) experessive of meaning
अर्थवाचकं पदम्,
Tar Kau, 44:7
v) अर्थबोधकं पदम् *Nyā Ko.*
one part of a sentence is known as पद
वाक्यैकदेशः पदम् इति केचिद्वाहुः
Nyā Ko

vi) by which something is known
पद्यते गम्यते इति पदम्
Nyā Si Muk, Di, 29:22.

पदजन्य
(*padajanya*)
is caused by a word,
Nyā Si Dī, 17:13.

पदजन्यत्व
(*padajanyatva*)
the state of being caused by the word,
Ś ak Vā, 80:9

पदजन्यधर्मकोटि
(*padajanyadharmakoti*)
the position of property caused by *pada.*
Pad Man, 29:10

पदजन्यपदार्थोपस्थिति
(*padajanya padārthopasthiti*)
remembrance of the meaning of word caused by word,
Pad Maṇ, 31:1, Tar Di Rā Ru, 344:2

पदजन्यबोध
(*padajanyabodha*)
knowledge caused by word.
Śak Vā, 93:6

पदजन्यशाब्दबोध
(*padajanyaśābdhabodha*),
verbal understanding caused by the words,
Śak Vā, 59:14.

पदज्ञान
(*padajñāna*)
knowledge of word,
Tar Di Rā Ru, 313:11

पदज्ञानजन्यपदार्थोपस्थिति
(*padajñānajanyapadārthopasthiti*)
remembrance of meaning of a word caused by the knowledge of words,
Gādā, 793:12.

पदत्व
(*padatva*)
wordness *Nyā Rat, 229:11*

पदपदार्थसंसर्गत्व
(*padapadārthasaṁsargatva*)
the state of being a relation between word and its meaning.
Nyā Si Muk Rā, 323:10

पदप्रयोगनियम
(*padaprayoganiyama*)
principle of usage of word,
Abhā Vā, 183:9

पदवाचकता
(*padavācakatā*)
the state of being expressive
Śak Vā, 37:5

पदवाच्यता
(*padavācyatā*)
the state of being expressed by words.
Śak Vā 180:3, pad Vā Rat, 174.

पदवाच्यत्व
(*padavācyatva*)
the state of being expressed by words.
Śak Vā, 57:5, 29:7, 37:2, 49:8. 59:1.

पदविशेषजन्योपस्थिति
(*padaviśeṣajanyopasthiti*)
remembrance caused by some particular word. *Gādā. 581:18*

पदवृत्ति
(*padavṛtti*)
a relation of word (with the meaning).
सङ्केतो लक्षणा चार्थे पदवृत्तिः
Śak Vā. 1:4

पदशक्ति
(*padaśakti*)
a primary relation of a word(with its meaning),
Nyā Sid Dī, 41:3; Nyā Si Mu Kir, 28:10; Śak Vā, 40:13, 91:9, VV, 25; Tar Di Rā Ru, 316:14, 321:11; Pad Vā Rat, 72:1-2

पदशक्तिग्रह
(*padaśaktigraha*)
knowledge of primary relation of word
Śak Vā, 49:13, 63:2

पदशक्तिज्ञान
(*padaśaktijñāna*)
knowldege of primary relation of word
Śak Vā, 69:1

पदशक्यतावच्छेदकता
(*padaśakyatāvacchedakatā*)
the delimitorness of *śakyatā* of word,
VV.14.

पदशक्यत्व
(*padaśakyatva*)
the state of being a substratum of primary relation of word.
Śak Vā, 99:7, Nyā Si Di, 15:3

पदसङ्केत
(*padaśaṅketa*)
a primary relation of a word
Śak Vā, 92:6

पदसंकेतविषयता
(*padasṁketaviṣayatā*)
objectness of the expressive sense of a word, Śak Vā. 91:7

पदसंचार
(*padasaṁcāra*)
transition of word. Nyā Rat, 192:3

पदसमभिव्याहार
(*padasamabhivyāhāra*)
juxtaposition of a words
Nyā Ku, 413:1, VV, 31

पदसमानाधिकरण
(*padasamānādhikaraṇa*)
co-existent with the word,
Śak Vā, 138:6

पदस्फोट
(*padasphoṭa*)
the idea of a word (that flashes on mind when the word is uttered)
Nyā Mañ. 341:5

पदाध्याहार
(*padādhyāhāra*)
supplying word,
Nyā Sid Muk Dī, 308:7; Kār Ca, 7:4

पदाभाव
(*padābhāva*)
absence of word,
Tar Dī Rā Ru, 319:11

पदार्थ
(*padārtha*)
i) content of a valid knowledge, प्रमितिविषयाः पदार्थः
Sap Padā, 2:21

ii) (a combination of) individual, shape and class essence. व्यक्त्याकृतिजातयस्तु, पदार्थाः
Nyā Sū, 2.2.66 Vyu Vā, 25

iii) namable by the word
पदाभिधेय
(Tar Di, Tar Kau) Nyā Ko
अभिधेयत्वं पदार्थसामान्यलक्षणम *Tar Dī.2*

iv) the state of being existent, nameable and knowable
ज्ञेयत्वं प्रमयेत्वमभिधेयत्वमस्तित्वं वा पदार्थसामान्यलक्षणम्
Nyā Pra.49:7

v) a category,. *Tar Saṁ, 2, Pra Pā Bhā, 10:1; Vyu Vā, 1,10.*

vi) द्रव्यत्वादिरूपा ये पदार्थविभाजकाः सप्तोपाधयः तदन्यतमवन्तः पदार्था इत्यर्थः
Tar Dī Pra 15:13

पदार्थज्ञान
(*padārthajñāna*)
knowledge of category,
Tar Dī Pra, 388:1

पदार्थता
(*padārthatā*)
categoryness,
Śak Vā. 40:4

पदार्थतावच्छेदक
(*padārthatāvacchedaka*)
delimitor of categoryness,
Abhā Vā, 32:6, Tat Ci, 857:10; Akhyā Vā. 10:1. 18:5

पदार्थत्व
(*padārthatva*)
the state of being an entity

i) primary sense of a word, पदशक्तिः (ग.व्यु.का) *Nyā Ko*

ii) the state of being remembered by the word through the relation *(vṛtti)* between word and its meaning वृत्या पदोपस्थाप्यत्वम्
Nyā Ko

iii) the state of being the object of the intention of a speaker पदतात्पर्यविषयत्वम्
Nyā Ko

iv) the state of being namable,
अभिधेयत्वम् *Nyā Ko*

v) अस्माच्छद्बादयमर्थो बोद्धव्य इतीश्वरज्ञानेन तदिच्छया वा विषयविषयीभावलक्षणः सम्बन्धः पदार्थत्वम् ,
Nyā Lī Kaṇṭhā 10:4

vi) पदजन्यबोधविषयतात्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितेश्वरेच्छीय विशेष्यतावत्त्वं पदार्थत्वमित्यपि केचित्
Nyā Si Muk Kir, 24:18

vii) इदं पदममुमर्थं बोधयतु इत्यत्र शक्तिनिरूपितर्थपदनिष्ठा विशेष्यता या परम्परया निरुपिता या विषयित्वसम्बन्धावच्छिन्ना तदाश्रयत्वं पदार्थत्वमित्यर्थः
Nyā Sid Muk Kir. 24:17

पदार्थत्वव्यवच्छेद
(*padārthatva-vyavaccheda*)
knowledge of distinguishing the entity
Nyā Lī Kaṇ. 11:5

पदार्थद्वयसंसर्ग
(*padārthadvayasaṁsarga*)
relation of two meanings
Śak Vā, 38:8; Tar Dī Rā Ru. 338:10

पदार्थप्रतिसन्धान
(*padārthapratisandhāna*)
remembrance of meaning,
Nyā Rat, 156:7

पदार्थप्रतीति
(*padārthapratīti*)
knowledge of meaning,
Nyā Rat, 232:13

पदार्थबोध
(*padārthabodha*)
knowledge of meaning
Tat Ci Upa, 16:23

पदार्थविभाजकोपाधि
(*padārthavibhājakopādhi*)
an imposed property dividing the categories,
Tar Dī Rā Ru. 99:6

पदार्थविभाजकोपाधित्व
(*padārthavibhājakopāhitva*)
the state of being an imposed property dividing the categories,
पदार्थविभाजकोपाधित्वं च न पदार्थत्वव्याप्याव्याप्यत्वे सति तद्व्याप्यत्वम्
Nyā Si Muk Rā, 341:27.

पदार्थविभाजकोपाधिमत्त्व
(*padārthavibhājakopādhimattva*)
the state of being the locus of imposed property that cause dividing the categories,
Nyā Si Mu Di, 77:10

पदार्थशक्तिग्रह
(*padārthaśaktigraha*)
knowledge of relation of meaning
Tar Di Rā Ru, 310:3

पदार्थसामान्यलक्षण
(*padārthasāmānyalakṣaṇa*)
general characteristic of an entity
TarDi Rā Ru, 125:14

पदार्थानुभव
(*padārthānubhava*)
knowledge of an entity
Śak Vā. 58:7

पदार्थोपस्थिति
(*padārthopasthiti*)
rememebrance of an entity
Tat Ci, 858:6; Tat Ci Gādā, 793:9; Nyā Si Mu Di, 308:8; Pad Maṇ, 30:18

पदोपस्थापित
(*padopasthapita*)
remembered by the word,
Nyā Si Di, 16:15; Vyu Vā, 40

पर
(*para*)
bigger, larger, greater, longer, one of the varities of universal,
i) that which exists in many places, परमधिकदेशवृत्ति
Tar Dī , 6
ii) universal existence, परासत्ता,
Tar Saṁ 60; Nyā Lā, 691:8
परमिति, परसामान्यमित्यर्थः
Nyā Si Muk Kir 43:8

परकीय
(*parakīya*)
belonging to another.
Pad Tat Nir 62:3;
Pad Maṇ, 32:3;
Tat Ci, 108.

परकीयज्ञान
(*parakīyajñāna*)
knowledge of another (person)
Gādā, 1752:18.

परकीयतर्कसम्पत्ति
(parakīyatarkasampatti)
knowledge of hypothetical argument
Gādā, 726:29

परकीयतर्कात्मकज्ञान
(parkīyatarkātmakajñāna)
knowledge in the form of hypothetical argument of another (person),
Gādā, 726:29

परतन्त्र
(para-tantra)
depending on others, dependent
1) इतरसत्ताधीनसत्ताकम्
Nyā Ko
Existence of which depend upon the existence of others.
२) क्वचित् स्वेतरबहिर्विषयकज्ञानकजनक-सामग्री सापेक्षम्।
(Tar pra- Nyā Ko)

परतन्त्रत्व
(para-tantra-tva)
the state of being dependent (generally used in the content of knowldege) see परत:, परत: प्रामाण्यम्
Nyā Ku 210:3; Tat Cin(Śab) 581:1

परतस्
(paratas)
from others factors,
१) उत्पद्यते प्रमा परतो गुणात् न स्वतो ज्ञानसाम्रगी पात्रात्।
Maṇika 9.14

परतस्त्व
(paratastva)
a) the state of being ultimate denial
निषेधकोटि: परतस्त्वम्
Tar DipPra 55.10
b) तदन्यथाग्राह्यत्वन्तु परतस्त्वम् ।
Tat Cin 263
the state of being known differently (i.e not independently) is परतस्त्वम् i.e. dependency.the Naiyāyikas accept परत:प्रामाण्य of knowledge,. see also परत: प्रामाण्य
knowledge itself cannot be known by itself it depends upon other factors . This dependency is परतस्त्व
Tar Dīp Pra 287.1

परत्व
(paratva)
1) the state of being at a long distance
2) the state of being elder wider
3) the state of being universal(?)
1. It is one of the twentyfour qualities.
१) गुणा:रूप रस..... परत्वापरत्व..... प्रयत्नाश्चेति कण्ठोक्ता: सप्तदश।
Prapā Bhā 14:13
It is one of the seventeen qualities directly stated by Kaṇāda in his Vaiśeṣikasūtras.
२) रूपरस...विभागपरत्वापरत्व... संस्काराश्चतुर्विंशति: गुणा:। *Tar San 5*
2. It is defined in the following manner
i) परत्वमपरत्वं च परापराभिधानप्रत्ययनिमित्तम्।
Pra Pā Bhā 163:22
ii) परव्यवहारासाधारणं कारणं परत्वम् ।
Tar Kau 14:3; Tar Di 19
iii) परव्यवहारविषयवृत्तिगुणत्वव्याप्यजातिमत् परत्वम्। *Nyā Pra 71.7*
iv) परत्वत्वसामान्यवत् परव्यवहारासाधारणकारणं परत्वम् । *Sapta Padā 75.9*
v) पराभिधानप्रत्ययनिमित्तम् ।
Nyā Ko

vi) परव्यवहारजनकतावच्छेदतादृशप्रकारताश्रयत्वम्।
Vākya-Nyā Ko

२) परत्वमधिकदेशवृत्तित्वम् ।
Nyā si Muk 49.1
The state of residing in more region covering more space.

२. परत्वम् अधिकदेशवृत्तित्वम् यदपेक्षया यस्य सामान्यस्याधिकदेशवृत्तित्वं तत् सामान्यं परम् । Nyā Si Muk Kir 43.8

३) संयुक्तसंयोगभूयस्त्वाश्रयत्वं परत्वम् ।
Nyā Si Muk Kir 155-6-7

४) सत्ताया द्रव्यत्वाद्यपेक्षया अधिकदेशवृत्तित्वेन परत्वमेव । *Tar Dī Pra 63*

३) प्रतिपादकेच्छाविषयत्वम् ।
Tat Cin; (Nyā Ko)
तत्प्रतीतीच्छयोच्चरितत्वम् । *Tat Cin*
It is of two types 1) produced by time 2) produced by the space

i) परत्वं द्विविधं - कालिक दैशिकं चेति।
Nyā si Muk Kir 94.20

ii) ते द्विविधे- दिक्कृते कालकृते च। दूरस्थे दिक्कृतं परत्वम् । ज्येष्ठे कालकृतं परत्वम् ।
Tar San 19

iii) अयमस्माद् बहुतरकालेन सम्बद्धः इति धिया स्थावरे परत्वम् ।
Tar Bhā165.5

iv) रामः परो लक्ष्मणोऽपरो इति विलक्षणप्रतीत्यैव कालिकपरत्वापरत्वयोः सिद्धिः।
Nyā Si Muk Rā 148.27.

v) elderness is produced because of the knowledge of body qualifies by the more action by the run.
परत्वोत्पत्तिश्च बहुतराविक्रियाविशिष्टशरीर-ज्ञानात्। परत्वं ज्येष्ठत्वम् ।
Tar Kā 17.

vi) यदपेक्षया यस्य व्यापकत्वं तरपेक्षया तस्य परत्वम् इत्यर्थः।
Nyā Si Muk Kir 43.26

4) It resides in pṛthvi, apa, tejas, vayu and mind.
क्षितिजलज्योतिरनिलमनसां क्रियावत्वमूर्तत्व-परत्वापरत्ववेगवत्त्वानि । *Pra Pā Bhā 24.3*

5) It is produced by अपेक्षा बुद्धि (expectancy)
ततस्तामपेक्ष्य परेण दिक्प्रदेशन संयोगात् परत्वस्योत्पत्तिः। *Pra Pā bhā 165.1*

6) It is known by the case endings which expect meaning of the crude form and by verbal suffixes expecting their own meaning and substratum of the result.
परत्वं सुपा प्रकृत्यर्थाद्यपेक्षिकं तिङादिना च स्वार्थ फलाश्रयापेक्षिक प्रत्याय्यते ।
Ākhyā Vā 26.1; Kār Ca 24.28, 23.27. 23.26; Pad Man 2.13

7) When the substance and expectacny get destroyed gets destroyed. Prapā bhā 168.4
ततो पिण्डसंयोगयोर्विनाशात् परत्वस्य विनाशः

परत्वापरत्व

(*paratvāpara-tva*)
the state of being परत्व or अपरत्व
see परत्व and अपरत्व

1) without परत्व and अपरत्व i.e. farness and closeness, elderness and youngerness one cannot think of small and large and of young and old
परत्वापरत्वाभ्यां विना संयुक्तसंयोगाल्पीयस्त्वभूय स्त्वासम्भवे मूर्तत्वानुपपत्तेः।
Kir 54.17; Nyā Lī 397.1; Nyā Lī 403.2

2) Space and time is infered by परत्वापरत्व
कालोऽपि दिग्विपरीतपरत्वापरत्वानुमेयः।
Tar Bhā 146.2. 147.2

3) Raghunātha Śiromaṇi does not accept परत्व and अपरत्व as separate propertion. He includes these in Saṁyoga itself
परत्वापरत्वे अपि न गुणान्तरे।
pad Tat Nir. 29.4

4) These are the reasons of our experience as far and near etc. परत्वमपरत्वं च परपराभिधानप्रत्ययनिमित्तम् ।
Pra pā Bhā 163.22

परत्वापरत्वलिङ्ग
(*paratvāparatvaliṅga*)

परत्व and अपरत्व is the reason to prove existence of space and time.

गुणे परत्वापरत्वलिङ्गं दिशः स्फुटीभविष्यतीत्य भिप्रायवांस्तदपेक्ष्य पूर्वापरादिप्रत्ययलिङ्गतामाह दिगिति ।
Kir 81.17.

परत्वसामान्य
(*paratva-sāmnya*)

widest class of universal, genus see also in परत्व (सामान्य) परा जातिः

In comparison to द्रव्यत्व class, the class of existing entities is (wider) . it is called परत्व सामान्य. In comparison to घटत्व the class of द्रव्य is परसामान्य
Pra pa Bhā 169.3

परप्रकाश
(*para-prakāśa*)

that which illuminates other factors i.e. knowledge. it is often called *dīpa* i.e. a lamp. *Tat Cin 179-181*

परप्रकाशकत्व
(*para-prakāśaka- tva*)

the state of being illuminator of others

परप्रकाशकत्वे ज्ञानमेव न सिद्धयेत्, अनवस्थानादिति । धर्मिग्राहकमानात् स्वप्रकाशकत्वं सिद्धौ अनन्यगतिकया स्वस्यासंनिकृष्टस्यापि प्रत्यक्षविषयत्वम् ।
Tat Cin 850.3

परप्रकाशकत्व प्रसङ्ग
(*para-prakāśaka-tva-prasaṅga*)

contingency of being illuminator of others

इन्द्रनील प्रभावदाश्रयसम्पर्कान्नीतीलबुद्धिरूपजायते इति चेन्न, तथाभूताश्रयाननुविधानात् । तद्वत् परप्रकाशकत्व प्रसङ्गाच्च ।
Nyā Si Dī 6.4

परम
(*parama*)

the highest bliss

निर्दुःखत्वात्मकमपुनर्भवरूपम् ।
Nyā Si Muk Kir 172.31

Which does not possess pain(etc) and which does not involve rebirth i.e. the highest bliss.

See also अपवर्ग, निःश्रेयस etc.

परमपुरुषार्थ
(*parama-puruṣārtha*)

the ultimate goal of life

परमपुरुषार्थविषयत्वाभावादेव च रसायनादिसंस्कारजस्यापि ज्ञानस्य न प्रत्यक्षान्तरता ।
Nib(Ratha) 22.30, 29

परममहत्
(*parama- mahat*)

highest possible size

1) यद् विभु तत्परममहत् यथात्मा विभु चाकांश।
Nyā Kan 153.3

2) परममहत् इति भावप्रधानो निर्देशः।
Kri 74.19
आकाश, काल, दिवस & आत्मा have the largest size. same as परममहत्परिमाण, and विभु or विभुपरिमाण

परममहत्परिमाण
(*paramamahat-parimāṇa*)

the largest size, आकाश, काल, दिक् and आत्मा possess this scale.

१) कारणे काल इतिवचनात्परममहत्परिमाणम्।
Pra Pā Bhā 79.9; Pad Man 1.10; Tar Dīp Pra 99.12

परममहत्त्व
(*parama-mahat-tva*)

the state of possessing the highest size

१) आकाशकालदिगात्मनां सर्वगतत्वं परममहत्त्वम् ।
Pra Pā Bhā 24.7

२) परममहत्त्वमियत्तानवच्छिन्न परिमाण- योगित्वम् ।
Nyā Kan 59.1-2

3) परममहत्त्वरूपमेव विभुत्वम् । अणोरणीयान् महतो महीयान् इत्यादि श्रुत्या आत्मनि परिमाणसद्भाव प्रतिपादनात्। *Pad man 3.6*

परममुक्ति
(*parama- mukti*)

the highest liberation

समानाधिकरणविशेषगुणावच्छिन्नस वासनमिथ्याज्ञान ध्वंसः।

Nyā Si Di

same as निःश्रेयस् परम, अपवर्ग, मोक्ष, मुक्ति, etc.

परममुक्तित्व
(*parama-mukti-tva*)

the state of being /having the highest bliss
Nyā Si Dip 36.8

परमसंसर्गग्रहविषय
(*parama-saṁsarga-graha-viṣaya*)

object of knowledge arising because of ultimate contact. *Tat Cin Gādā 864.9*

परमाणु
(*paramāṇu*)

the smallest indivisible unit of a substance, it is eternal

१) - - - जालसूर्यमरीचिस्थं सूक्ष्मतमं यद्रज उपलभ्यते तत्सावयवम्। त्र्यणुकावयोऽपि सावयवो महदारम्भकत्वात्तन्तुवत्। यो द्वयणुकावयवःस परमाणुः स च नित्यः। तस्यापि कार्यत्वेऽनवस्थाप्रसङ्गात् ।
Tar Dip 9-10

२) मूर्तत्वे सति निरवयवः परमाणुः। तदुक्तं- जालान्तरस्थसूर्यांशौ यत्सूक्ष्मं दृश्यते रजः। भागस्तस्य च षष्ठो यः परमाणुः य उच्यते।
Tar Kau 6-4-6

३) द्वयणुकसमवायिकारणम् ।
Nyā Si Muk Kir 17.30

४) स च जन्यद्रव्यावयवः क्रियावान् अतीन्द्रियः निरवयवः नित्येश्चेति नैयायिकवैशेषिकाणां सिद्धान्तः।
Nyā Sū 4.2.14

५) यो द्वयणुकावयवः स एव परमाणुः।
Tar Dip (Nyā Ko);
(Nyā Si Muk)

६) स चायमल्पतरप्रसङ्गो यस्मान्नाल्पतरमस्ति यः परमोल्पस्तत्र निवर्तते यतश्च नाल्पीयोस्ति तं परमाणुं प्रचक्ष्महे इति ।
(Nyā Sū Bhā on 4.2.14)

7) Vaiśesikas accept change of colour paramānu itself. They are labded जथपीलुपाकवादिन्:
Tar Dip Pra 106-107

८) निरवयवः क्रियावान् परमाणुः।
Sapta Padā 88.7; Tar Saṅ Nyā Bo61.14; Tar Saṅ 9; Ava Nir Jāg 75.1, 113.2; Pad Tat Nirū 11.2; Nyā Li 309.2; Kir 24.12; Tat Cin Dī 163.32; Prapā Bhā 114.22, 60.15; Tar Dip Rām; Rud 206.5, 207.4, 198.8; Pad Maṅ 6.9; Mani Kan 14.11

परमाणुघटितसन्निकर्ष
(*paramāṇu-ghaṭita sannikarṣa*)

the contact involving atoms
Mani ka 18.2

परमाणुत्व
(*paramāṇu-tva*)

the state of being *paramāṇu*(atom)
Tar Dīp Rām Rud 197.10

परमाणुपरिमाण
(*paramāṇu parimāṇa*)
the smallest size,
it is eternal
परमाणुपरिमाणं परममहत्परिमाणं नित्यमेव।
Tar Bhā 161.4; Tar Dip Pra 88.17

परमाणुपाकपरम्पराविशेष
(*paramāṇu-pāka-paramparā-viśeṣa*)
it is a special series of heat in atoms
एवं माघकर्षणजनितात् परमाणुपाकपरम्पराविशेषादेव हैमन्तिकसस्योत्पत्ति :।
Tat Cin 2041.27

परमाणुपुञ्ज
(*paramāṇu-puñja*)
collection/heap/group of atoms.
Tar Dip Pra 85.16

परमाणुरूप
(*paramāṇu-rūpa*)
colour of *paramāṇu*
Pad Man 5.7

परमाणुवृत्ति
(*paramāṇu-vṛtti*)
residing in परमाणु
Nyā Si Dip 26.1

परमाणुस्पर्श
(*paramāṇusparṣa*)
touch of *paramāṇu* (atom)
Tar Dip Rām Rud 206.5

परमात्मन्
(*paramātman*)
īśvara, creator of the universe
१) सर्वस्य द्रष्टा, सर्वस्य भोक्ता सर्वज्ञः सर्वानुभावी ।
Nyā Sū Bhā on 1.1.9
Omniscient, one who enjoys everything add knowing and experiencing everything.
२) परमात्मलक्षणं चेश्वरत्वम् । तच्च नित्यज्ञानाद्यधिकरणत्वम् ।
One who is substratum of the eternal knowledge. *Tar Dip; Sica*

परमापूर्व
(*paramāpūrva*)
the highest/ greated unseen result.
An ancillary act is helpful to the ultimate unseen (अदृष्ट)
नियमतस्तु तात्पर्यादिवशात् मुख्यफलाजनकत्वेऽपि अङ्गस्य परमापूर्वरूपोपकारसाधनत्वम् अविरूद्धम् ।
Nañ Vā 192.18.

परमाप्त
(*paramāpta*)
the most trustworthy person
वेदे तु परमाप्तश्रीमहेश्वरेण कृतं सर्वमेव वाक्यं प्रमाणं सर्वस्यैव आप्तवाक्यत्वात् । *Tar Bhā 97.1*

परमार्थ
(*paramārtha*)
truth, real meaning
Pra mā Vār 258.1; Nyā Bintī 77.2; Tat Cin 508.3

परिमितोऽभाव
(*parimito-bhāva*)
limited absence
Abhā Vā 187.7

परमुखनिरीक्षक
(*paramukhanirīkṣa-ka*)
that which expects others
i.e. उपाधि, परामर्श
Tar Dip Pra 213.10

परमुखनिरीक्षकता
the state of observing face of other i.e. that which expects *vyāptijñāna*
i.e. परामर्श *Tat Ci 737.11*

परमुखनिरीक्षकत्व
(*paramukhanirīkṣaka-tva*)
the state of expecting something
Tat Cin Gādā 762.7; Tat Cin Gādā 1717.24

परमुखवीक्षकत्व
(*paramukhavīkṣakatva*)
the state of expecting something else.
Tat Cin 1182.6
Same as परमुखनिरीक्षकत्व

परम्परा
(*paramparā*)
1) indirectly by indirect relation,
2) continuity
१) जनकतासम्बन्ध
(relation of causality)
२) अवच्छेदकतासम्बन्धः delimiting relation
(Nyā Si Muk Din 154.7)
2) *Nyā Rat 141.1, 114.11, Tat Cin 17.17, 577.1; Pad Tat. Nir15.1; Ava Nir Jāg 8.2; Śak Vā 162.3; Kār Ca 19.21; Nyā Si Muk Rā 127.37*
Relation with something which is inherent in its own locus .

परम्पराकल्पना
(*paramparākalpanā*)
Tat Cin 697.1

परम्परामरणज्ञापक
(*paramparā-maraṇa -jñāpaka*)
that which indicates indirect death
Tat Cin 1441.18

परम्परासम्बद्ध
(*paramparāsambaddha*)
related by indirect relation
Tat Cin Di 310.25

परम्परासम्बन्ध
(*parampara-sambandha*)
indirect relation
१) परम्परासम्बन्धश्च स्वसमवायिसंयुक्त-संयोगः।
Tarkā 17
When one cannot see any direct relation, indirect relation is sought.
२) साक्षात्सम्बन्धबाधे परम्परासम्बन्धस्य कल्पनार्हत्वात्।
Nyā Si Di 28.7
Indirect relations with the exception of the indirect temporal relation are usually considred to the non-occurence exacting.
Nyā Si Di 28.6; Tat Cin 74.1, 595; Śak Vā 176.6, 34.14; Vidhi Vā 8.24; Vyu Vā 200.15. 292.16; Śak Vā 189.6; Tar Dip Pra 242.1, 222.7; Tar Dip Rā Ru 279.3; Tat Cin Di 134.26

परम्परासम्बन्धज्ञान
(*paramparā-sambhandha-jñāna*)
knowledge of indirect relation
Tat Cin 750.1

परम्परासम्बन्धभान
(*paramparāsambhandhabhāna*)
knowledge/cognition of indirct relation
Tat Cin Gādā 314.28

परम्परासम्बन्धावगाहिबुद्धि
(*paramparasambandhā vagāhi-buddhi*)
knowledge involving indirect relation
Tat Cin Gādā 365.28

परम्पराविच्छेद
(*paramparāviccheda*)
breaking of coutinuity
Tar Dip Rām Rud 350.10

परम्परासंयुक्त
(*paramparā-saṁyukta*)
connected/related by indirect relation or related with each others cotiniously
Tat Cin Di 849.10

परम्परासिद्धि
(*paramparā-siddhi*)
establishing indirect relation
Pad man 6.12.

परसत्ता
(*parasattā*)
the widest universal
परं सत्ता बहुविषयत्वात् । सा चानुवृत्तिप्रत्ययमात्रहेतुत्वात् सामान्यमात्रम् । *Tar Bhā 179.2*
See also para, para sāmanya. etc.

परसामान्य
(*para-sāmānya*)
the widest class, univerasl, gennis.
१) सामान्यं द्विविधं, परमपरं च अनुवृत्तिप्रत्ययकारणम्
Prapā Bhā 15.9
२) अधिकदेशवृत्तिसामान्यं परम् ।
Tar Kau 55.5; Śak Vā 60.6

परस्परविरूद्धभेदाग्रह
(*parasparaviruddha-bhedagraha*)
not knowing the difference as contradictory to each other. *Nyā Si Dip 93.23.*

परस्परव्यभिचार
(*paraspara- vyabhicāra*)
mutually contradictory
Nyā Si Dīp. 31.13

पराजय
(*parājaya*)
defeat
पराजयस्तु युद्धनिवृत्तिः ।
Nyā Pra p.108:13

परात्मन्
(*parātman*)
soul of other person (s)
Pra Pā Bhā Kira p.85:10

परात्मप्रसाधन
(*parātmaprasādhana*)
establishment of the soul of other person
Pra Pā Bhā Kira p.88:4

परापर
(*parāpara*)
wider and smaller
सामान्य or जाति is of two types namely *para* and *apara*, *para* occupies bigger area and *apara* occupies smaller area. *Sapta Padā p.84;14*

परापरबुद्धि
(*parāparabuddhi*)
cognition of *para* and *apara* (remote and near)
Pad Maṇ p.11-12 :22

परानुमितिप्रतिबन्ध
(*parānumiti-pratibandha*)
obstructing inferential knowledge of other(s)
Tat Ci p.1235:7

परापरभाव
(*parāpara-bhāva*)
the relation between *para* and *apara*
Nyā Ku.p.187:2; Tat Ci p.693:8(Sama Vā)

परापरव्यतिकर
(*parāpara-vyatikara*)
mixture(resemblance) of *para* and *apara*
परत्वापरत्वयोर्व्यतिकरः परापरव्यतिकरः।
Pra PāBhā Kira p.76:10

परापेक्षा
(*parāpekṣā*)
expectancy of the other
परापेक्षेति तद्वद्विशेष्यकत्वे सति तत्प्रकारकत्व-निश्चयापेक्षेत्यर्थः।
Tat Ci Raha p.364:7

परामर्श
(*parāmarśa*)
consideration
(immediately preceding cause of *anumiti* i.e. Inferential knowledge) - - -साध्यस्य पक्षधर्मव्यापकताज्ञानञ्च परामर्शः न तु साध्यव्याप्तस्य पक्षधर्मताज्ञानं साध्यव्याप्तपक्षधर्मताज्ञानं वा गौरवात्।
Tat Ci (Anu. Kha Parāmar. Pra) p.1262/p/ 752:3
तथापि वह्निव्याप्यधूमवानयमिति परामर्शोऽनुमितिजनक इति।
Nyā Lī Pra p.603:12
तत्र लिङ्गपरामर्शः करणमनुमितौ।
Nyā Rat p.8:2; p.40:3; Kār Ca p.43; Tar Kām p.72; Tar Saṅ p.34; Tar Saṅ Dī p.34-35; Tar Saṅ Nyā Bo p.35:13; Tar Saṅ Dī Pra p.155:18; Tar Saṅ Dī Rā Ru p.249:5; Tar Saṅ Dī Rā Ru p.255:13; Nyā Si Muk p.429;430; Nyā Pra .94:1;

परामर्शकाल
(*parāmarśakāla*)
(at) the time of *parāmarśa* i.e. the very moment *parāmarśa* occurs.
Nyā Rat p.119:4

परामर्शत्व
(*parāmarśatva*)
the property of being *parāmarśa*.
परामर्शत्वं च व्याप्तिविशिष्टपक्षधर्मताज्ञानत्वम्।
Nyā Si Muk Di p.173:7
the property of a knowledge of the reason, which has invariable relation (with *Sādhya*), on the subject.

परामर्शपरिचायकत्व
(*parāmarśaparicāyakatva*)
the property of being an indicator of *parāmarśa*.
Tat Ci (Anu Kha) p.763:5/1284:12

परामर्शप्रतिबन्धक
(*parāmarśapratibandhaka*)
obstructor of *parāmarśa*
Tar Saṅ Dī Pra p. 190:10

परामर्शप्रत्यक्ष
(*parāmarśa- pratyakṣa*)
परामर्शस्य प्रत्यक्षं वा perception of *parāmarśa*
परामर्श एव प्रत्यक्षं वा ?
Tat Ci Dī Gāda p.69:9

परामर्शप्रयोजकता
(*parāmarśa-prayojakatā*)
the state of being a cause of *parāmarśa*
Tat Ci (Avaya.Pra) p. 1460:8

परामर्शप्रयोजकवाक्यत्व
(*parāmarśaprayojaka-vākyatva*)
the property of being sentence which is the cause of parāmarśa
Tat Ci (Avaya. Pra) p.1469:28.

परामर्शसामग्री
(*parāmarśa-sāmagrī*)
causal complex that produces *parāmarśa*
Nyā Rat p.121:6

परामर्शहेतु
(*parāmarśahetu*)
cause of *parāmarśa*
Tar Saṅ Dī Rā Ru p. 274:14

परामर्शहेतुत्व
(*parāmarśa- hetutva*)
the property of being the cuase of *parāmarśa.*
Tat Ci p. 589:21

परामर्शीयभ्रमत्वग्रह
(*parāmarśīya-bhramatva-graha*)
cognition of the falsity of *parāmarśa* (cognition of the property of being false cognition of *parāmarśa*)
Tat Ci Dī Gāda p. 303:23
(pūrva Pak.Pra)

परामर्शोपनीत
(*parāmarśopanīta*)
known by /through *parāmarśa*
Maṇ Kaṇ p. 40:3

परामर्शानुव्यवसाय
(*parāmarśānuvyavasāya*)
awareness of *parāmarśa*
Same as of *parāmarśa-pratyakṣa* (in case of परामर्शस्य प्रत्यक्षम्)
Tat Ci Dī (anumi Pra.) p.69:12; Tar Saṅ Dī Rā Ru p. 250:9

परार्थ (अनुमान)
parārtha (anumāna)
(Inference) for other/s
employing five membered syllogism for other's sake
अनुमानं द्विविधं स्वार्थं परार्थं च । यत्तु स्वयं धूमादग्निमनुमाय परप्रतिपत्त्यर्थं पञ्चावयववाक्यं प्रयुङ्क्ते तत्परार्थानुमानम् ।
Tar Saṅ p. 37; Tar Kām. p. 75; Tar Kau p.33:12
परोपदेशापेक्षं परार्थम् ।
Nyā Sā p. 19:4

परार्थत्व
(*parārthatva*)
the property of (an inference) being for the sake of others.
परार्थत्वं शब्दरूपत्वम्
Sapta Padā p. 114:15; Pra pā Bhā Kira p.37:10

परार्थानुमान
(*parāthānumāna*)
inference to convince others
same as *parātha*
Pra Pā Bhā p. 242:6; 221:11
form of the syllogism is परार्थानुमान तस्मादविनाभूतलिङ्गाभिधायकवाक्यप्रयोग एव परार्थानुमानम् उच्यते।
Pra pā Bhā ; Nyā Kan p. 559:5; 559:1-2; Nyā Bin 3.1; Nyā Bin TT 87:4; Nyā Mañ p. 130:16; Tat Ci Dī p. 1175:19; 1133:3; Nyā Rat p. 143:11; Nyā Lī p. 774:1; Tar Bhā p. 64:1; Vivā p. 20:25; Tar Saṅ Nyā Bo p.38:14; Tar Saṅ Dī; Rā Ru p. 264:6; 265'9; Nyā Pra p. 95:12; Mat Stu Na Nyā p. 33.

परार्थानुमिति
(*parārthānumiti*)
inferntial knowledge caused by the five membered syllosism (employed by somebody else)
परार्थानुमितौ न्यायजन्यः परामर्शः कारणम् ।
Maṇ Kaṇ p. 44:3
परार्थानुमितिहेतुः परार्थानुमानमिति लक्ष्यते।
Tar Saṅ Dī Rā Ru p. 264:6

परार्ध
(*parārdha*)
the biggest number *Tar Saṅ p. 18*

परि
(*pari*)
indeclinable
Nyā Ko has given as many as 14 meanings of the word.

परिग्रह
(*parigraha*)
acceptance; addition
Pra Pā Bhā Kira p. 58:8; VV p.97:29 ; Tar Saṅ Dī Rā Ru p.86:1
परिग्रहोऽभ्युपगमव्यवस्था । *Nyā Sū Bhā p.57:7*

परिगृहीतकोटि
(*parigṛhītakoṭi*)
the class of basically accepted (theses/ assumptions/ presuppositions.)
Tat Ci Dī Gādā p. 110:33

परिचायक
(*paricāyaka*)
indicator; that which causes knowledge of a particular thing not being present there.
परिचायकः स्वरूपसम्बन्धविशेषात्मकावच्छेदकताश्रयः।
Tar Ci Rah (Sanni. Vā) p. 613:9
कर्णसंयोगो हि समवायवृत्त्या शब्दाधारतायां परिचायकः।
Tat Ci Rah p. 613
तद्घटकत्वे सत्यर्थविशेषज्ञापकं परिचायकम् । उपलक्षणम् इति केचिद्वदन्ति । *Nyā Ko.*

परिचायकता
(*paricāyakatā*)
the state of being a *paricāyaka*
Tat Ci (parāmarśa pra.) p. 1284:13/ p/ 763:7

परिचायकत्व
(*paricāyakatva*)
the property of being a *paricāyaka*
परिचाकयत्वं परिचेयव्यावर्तकत्वं तच्च नोपलक्षण- तयेत्याह।
Tat Ci Dī (parmarśa Pra) p. 1285:2

परिच्छित्ति
(*paricchitti*)
cognition/ experience.
मितिः सम्यक् परिच्छित्तिस्तद्वता च प्रमातृता । तदयोग-व्यवच्छेदः प्रामाण्यं गौतममते। । *Nyā Ku p.475:3*
परिच्छित्तिमात्रं प्रमाणकार्यम् । *Nys Mañ p.431:1*
अनुभवः। *Nyā Ko.*

परिच्छिन्दत्
(*paricchindat*)
knowing/ cognising (present participle of *paricchid*)
Pra Pā Bhā Nyā Kan. p. 196: 10-12; 197:1
Tat Ci (sāmānya - Lak.Pra) p. 798: 8

परिच्छिन्न
(*paricchinna*)
cognised/ known
Pra Pā Bhā Nyā Kan p. 477:3;
Nyā Ku p. 378:4

परिच्छिन्नत्व
(*paricchinnatva*)
the property of an obejct that is cognised.
Tar Saṅ Dī pra p. 88.

परिच्छेद
(*pariccheda*)
1) cognition/ 2) determinate cogntion / 3) limit
1) *Nyā Ku p. 377:2; 390:7* 2) *Nyā Mañ p. 36:1; 36:8*; *Pra Pā Bhā Nyā Kan p. 197:3-5* 3) *Nyā K0.*

परिच्छेदक
(*paricchedaka*)
that which causes *pariccheda*
i.e. cognition
Pra Pā Bhā Nyā Kan. p.477:1-4

परिच्छेदकत्व
(*paricchedakatva*)
the property of being *paricchedaka*
Pad Vāk Rat p. 416.

परिणतिभेद
(*pariṇati-bheda*)
difference in the result.
Nyā Si Muk Dī p. 169:9;
Tar Bhā p. 56:5

परिणाम
(*pariṇāma*)
change/ cooking/destruction.
परिणामश्च,
अवस्थितस्य द्रव्यस्य पूर्वधर्मनिवृत्तौ धर्मान्तरोत्पत्तिरिति। गुणान्तरप्रादुर्भाव इत्यपर आह। गुणान्तरप्रादुर्भावश्च सतः द्रव्यस्य पूर्वगुणानिवृत्तौ गुणान्तरमुत्पद्यत इति।
Nyā Sū Bhā p. 202: 16-19

परिणामित्व
(*pariṇāmitva*)
the state of being that which is known through something, the state of being a cause.
परिणामित्वं- कारणत्वम् ।
Nyā Si Mu Rā, 168:26

परिनिष्ठितत्व
(*parinisṭhitatva*)
Nyā Ko.
अप्रवृत्तनित्यविध्युद्देश्यतावच्छेदकानाक्रान्तत्वम्

परिपाक
(*paripāka*)
digestion
भुक्तस्यौदनादेः परिणामः परिपाकः तत्र हेतुरित्यर्थः।
Tar Saṅ Dī Pra: p. 77.

परिभावना
(*paribhāvanā*)
full/ due consideration (?)
Pad Maṇ p. 31:3

परिभाषा
(*paribhāṣā*)
a relation between word and meaning created by a human being.
सङ्केतो द्विविधो नित्यो जन्य इत्यादिमोऽभिधा अपरः परिभाषा तावविशेषेण बोधकौ।
Pad Vāk Rat; p.111-113
नित्यो..
जन्यो जीवसमवेतः परिभाषेत्युच्यते ।
Pad Vāk Rat p. 112-113
तत्राधुनिकसङ्केतः परिभाषा, तया चार्थबोधकं पदं पारिभाषिकं यथा शास्त्रकारादिसङ्के तितनदी-वृद्ध्यादिपदम्।
Śak Vā p. 5:4; Tat Ci p. 1181:4;
Nyā Lī Kaṇṭhā p. 103:9
Also *Nyā Ko.*

परिमण्डल
(*parimaṇḍala*)
atomic size, the smallest possible size
नित्यं परिमण्डलम्
Vaisū, 7.1.20;
Upa on Vaisū, 7.1.20; p.390

परिमाण
(*parimāṇa*)
1) a quality which remains in nine *dravyas*.
Pra Pā Bhā 14:12

2) that which is used for measurement
परिमाणं मानव्यवहारकारणम्
Pra Pā Bhā, 136:6; Nyā Lī, 358:4
परिमाणत्वजातियोगि मानव्यवहारासाधारणकारणं परिमाणम् *Sapta padā, 73:5*
परिमाण मानव्यवहारासाधारणं कारणम्
Tar Bhā, 160:1; Nyā si Muk, 405-7-1; Tar Kau, 11:12
मानव्यवहारविषयवृत्तिगुणत्वव्याप्यजातिमत्परिमाणम्। *Nyā Pra.68:17*

3) four types of *parimāṇa:-*
atomic, large (very big), short and long.
परिमाणं चतुर्विधं- अणुमहत्ह्रस्वं दीर्घश्चेति
Tar Kā, 35; Tar Saṁ, 18; Tar Saṁ Dī, 18

परिमाणतारतम्यत्व
(*parimāṇatāratamyatva*)
the state of balancing and comparing the measure. *Kir, 36:8*

परिमाणशून्यत्व
(*parimāṇaśūnyatva*)
without having a measure.
Pad maṇ, 21:18; Padā Tani, 46:1

परिमाणवत्त्व
(*parimāṇavattva*)
the state of having on possessing a masures.
Padā Ta Ni, 15:4, 46:2

परिमाणादिग्रह
(*parimāṇādigraha*)
knowledge of measure etc.
Tar Bhā, 41:5

परिमाणानुभव
(*parimāṇānubhava*)
experiecne of measure.
Tar Ci (Abā Vā),. 182:6

परिशेष
(*pariśeṣa*)

1) a type of *anumāna*
शेषवन्नाम परिशेषः।
Nyā Mañ, 348:1

2) elimination
प्रसक्तप्रतिषेधोऽन्यत्राप्रसङ्गात् परिशिष्यमाणे सम्प्रत्ययः परिशेषः

Tar Bhā, 144:4; Nyā Sū, 3.2.39; Tat Ci. 183-184; Nyā Lī Kaṇ. 279:7

परिशेषानुमान
(*pariśeṣanumāna*)
the inference which works on the basis of relation in general
प्रसक्तप्रतिषेधादिना च नियतसाध्यपरिच्छेदहेतु: परिशेषानुमानमुच्यते
Nyā Mañ. 350:6
तदितरविशेषाभाववत्त्वे सति सामान्यत्त्वरूपो हेतुः परिशेषानुमानम् ।
Nyā Si Mū Rā Rū, 7:20
विशेषाभावसहकृतसामान्यहेतुकानुमानं परिशेषानुमानम्।
Nyā Si Mu Rā Rū 143:22.

परिसंख्या
(*parisaṁkhyā*)
exclusion
Nyā Mañ, 377:24, Tar Saṁ Dī Rā Rū, 93:7

परिसंख्याविधि
(*parisaṁkhyā vidhi*)
injuction of exclusion of one of the two
उभयोश्च युगपत्प्राप्तावितरव्यावृत्तिपरो विधिः परिसंख्या विधिः।
Nyā Pra, 101:11

परिस्पन्द
(*parispanda*)
throbbing, vibration, trembling.
Nyā Mañ, 366:2

परीक्षक
(*parīkṣaka*)
examiner, supervisor, verifier.
लौकिक तद्विपरीताः परीक्षकाः, तर्केण प्रमाणैरर्थं परीक्षितुमर्हन्ति।
Nyā Sū Bhā, 1.1.25 p. 40:6; Tat Ci. 42

परीक्षा
(*parīkṣā*)
examination, observation, inspection.
examining throgh definite instrument of knowledge whether the the definition is proper or not.
लक्षितस्य यथालक्षणमुपपद्यते न वा इति प्रमाणैरवधारणं परीक्षा
Nyā Sū Bhā. 10:4; Tar Bhā. 7:1
लक्षितस्य यथालक्षणं विचारः परीक्षा
Nyā Kan, 69:6
उद्देशलक्षणयोरूपपत्यन्यतरफलको विचारः परीक्षा
Tar Kau. 59:5-6
लक्षितस्यैतल्लक्षणं सम्भवति न वेति विचारःपरीक्षा
Nyā Pra, 43:11
लक्षितस्य लक्षणमुपपद्यते न वेति विचारः परीक्षा।
Nyā Mañ, 29:10

परोक्षत्व
(*parokṣatva*)
the state of being indirectly known.
परोक्षत्वं साक्षात्कारेतरज्ञानत्वम्
Tat Ci Rah, 141:10
परोक्षत्वं वक्तुः साक्षात्काराविषयत्वम्
Vyu Vā, 206; Nyā Pra. 138:16; Tat Ci, 860:7

परोक्षबुद्धि
(*parokṣabuddhi*)
indirect knowledge.
Vā Vā, 97:11

पर्यनुयोग
(paryanuyogaḥ)
an inquiry with the object of contradicting or refuting a statement
दूषणार्थं जिज्ञासा *Nyā Ko.*

पर्यनुयोज्य
(*paryanuyojya*)
that inquiry is fit to be contradicted
पर्यनुयोज्यो नाम निग्रहोपपत्त्या चोदनीयस्तस्योपेक्षणं निग्रहं प्राप्तोसीत्यननुयोगः
Nyā Bhū, 373:20ṭ Nyā Sā , 63:18ṭ Nyā Mañ. 205:27

पर्यनुयोज्योपेक्षण
(*paryanuyojyopekṣaṇa*)
a type of *nigrahesthāna*
निग्रहस्थानप्राप्तस्यानिग्रहः पर्यनुयोज्योपेक्षणम्
Nyā Sū, 5.2.21
उद्भावनार्हपरकीयनिग्रहस्थानानुद्भावनं पर्यनुयोज्योपेक्षणम्
Nyā Pra, 162:2 ; Nyā Rat, 151:2; Tar Dī Pra, 360:10

पर्यन्तत्व
(*paryantatva*)
bounded by, the state of extending as fare as तदवधिक विप्रकर्षशून्यत्वे सति तत्संनिकृष्टत्वम्
Nyā Ko

पर्यवसान
(*paryavasāna*)
end, termination, conclusion.
Tat Ci, 731:11; Pad Man, 16:9; Ava Ni Jā, 143:1; Vā Vā, 131:13

पर्यवसित
(*paryavasita*)
completed, finished, terminated determined.
Nyā Mañ, 26:4; Ava Ni Jā, 61:5; Ava Ni Dī, 141; Tar Dī Rā Rū, 197:5

पर्यवसितत्व
(*paryavasitatva*)
the state of being finished or accomplished
पर्यवसितत्वं पक्षधर्मताबललभ्यत्वम्
Nyā Rat, 86:1

पर्यवसिततर्कावतार
(*paryavasitatarkāvatāra*)
Tat Ci Gā, 715:21

पर्याप्त
(*paryāpta*)
enough obtained, finished, gained, completed.
Tar Dī Rā Rū, 87:13.

पर्याप्तसंख्या
(*paryāptasaṁkhyā*)
a number which exists by पर्याप्तिसम्बन्ध.
पर्याप्तसंख्या-अपेक्षाबुद्धिविशेषविषयरूपैव
Nyā Si Mu Rā Rū, 157:28

पर्याप्ति
(*paryāpti*)
a combing relation, a self - linking relation(in the case of numbers)
पर्याप्तिश्च अयमेको घट इमौ द्वविति प्रतीतिसाक्षिकः स्वरूपसम्बन्धविशेष एव
Ava Ni Dī, 38:1; Ava Ni Dā. 38:4

पर्याप्तिग्रह
(*paryāptigraha*)
knowledge of पर्याप्ति
Sakvā. 80:2

पर्याप्तित्व
(*paryāptitva*)
the state of being the relation of *paryāpti*.
Ava Ni jā, 36:3

पर्याप्तिवृत्तिक
(*paryāptivṛttika*)
that which is present by the relation of *paryāpti*.
Ava Ni Jā, 38:4

पर्याप्तिसम्बन्ध
(*paryāptisambandha*)
relation of *paryāpti*
Tat Ci Gā, 188:14; Vyu, 200:15, 204:1; Ava Ni Jā, 39:1, 53:1

पर्याप्त्यधिकरण
(*paryāptyadhikaraṇa*)
the locus of *paryāpti*
Ava Ni Jā, 7:1

पर्याप्त्यवच्छेदक
(*paryāptyavacchedka*)
delimitor of *paryāpti*.
NSL 36:16

पर्याय
(*paryāyā*)
alternative.
Nyā Lī Vī Pra, 409:12.

पर्यायता
(*paryāyatā*)
the state of being an alternative.
अन्यर्थैकेन शब्देन व्याप्त एकत्र वस्तुनि। बुद्धया वा नान्यविषय इति पर्यायता भवेत् ।
Pramā Vār, 131:5; Kār Ca, 33:40

पर्यायत्वापत्ति
(paryāyatvāpatti)
contingency of becoming an alternative.
Ākyā Vā, 22:3

पर्युदस्त
(paryudasta)
excluded, excepted, prohibited.
Pad Vā Ra 124.

पर्युदास
(paryudāsa)
a prohibitory rule, an exception
अन्योन्याभावः
(Nyā Ko)
Pad V ā Ra. 141; Pramā Vār, 524:1; Nyā Mañ, 154:22; Tat Ci (Śabda) 788:4

पर्युदासमर्यादा
(paryudāsamaryādā)
rule of exclusion, the theory of exclusion or rejection. *Nyā Si Dī. 97:13*

पश्चात्त्व
(paścāttva)
the state of being at the behind
पृष्ठव्यवहितालोकमण्डलावच्छेकश्च पश्चात्त्वम् ।
Nyā Lī, 676:9

पश्चाद्भावित्व
(paścādbhāvitva)
the state of being that which happend later on, which is to be produced later on.
Tar Bhā, 13:2

पश्यन्ती
(paśyantī)
seeing, perceiving, a type of speech.
या तु ग्राह्य भेदक्रमादिरहिता स्वप्रकाश संविद्रूपा वाक् सा पश्यन्तीत्युच्यते । *Nyā Mañ, 343:23*

पाक
(pāka)
baking, burning,
पाकस्तु तेजःसंयोगः
Tar Bhā, 131:6;
Tar Saṁ Dī, 16
पाको नाम विजातीयतेजः संयोगः।
Tar Saṁ Nyā Bo, 17:11
पाकस्तेजः संयोगोऽशितपीतादिपरावृत्तिहेतुः।
Nyā Lī Kaṇ, 203:5
परमाणुष्वेव पूर्वरूपपरावृत्त्यादिजनकतेजस्संयोग इत्यर्थः।
Tar Saṁ Dī pra, 106:11
पाको रूपपरावर्तकतेजः संयोगः।
Nyā Si Mu Rā Rū 118:30.

पाकज
(pākaja)
that which is baked or are burned; a special quality of *pṛthivī*
Pra Pā Bhā, 32:13, 119:5;
Kir Vā, 120:6;
Tar Bhā, 131:5, 157:2;
Tar Dī pra, 128:2; Maṇ Ka, 56:12

पाकजगन्ध
(pākajagandha)
smell produced by baking
Tar Dī Rā Rū, 232:16

पाकजनक
(pākajanaka)
that which is the producer of baking
Ākhyā Vā, 6:7, 8:3

पाकजनकत्व
(pākajanakatva)
the state of being पाकजनक
Akhyā Vā, 7:2

पाकजरूपवत्व
(pākajarūpavatva)
the state of being the possessoe of colour produced by cooking,
Nyā Rat, 99.11

पाकजोत्पत्ति
(pākajotpatti)
prouction of what is caused by cooking
Pra Pā Bhā, 118:5; Tar Bhā, 164:1

पातप्रतिबन्धक
(pātapratibandhaka)
obstructor of falling
Nyā Bhū, 267:25

पान
(pāna)
drinking
a function related to the action of liquid substance that causes the contact with the lower passage of throat.
गलबिलाधःसंयोगनुकूलो द्रवद्रव्यकर्मकव्यापारः पानम्, *Nyā Pra. 109:6*

पापध्वंस
(pāpadhvaṁsa)
destruction of sin.
Maṇ Ka 60:3

पापनाश
(pāpanāśa)
destruction of sin.
Maṇ Ka, 60:15

पारतन्त्र्य
(pāratantrya)
dependence on others.
Nyā Sū, 3.2.38, Nyā Li, 17:3; Vi Vā, 13:28

पारमार्थिका
(pāramārthika)
relating to the ultimate reality
Nyā Lī Kaṇ, 124:9; Tat Ci Gā. 108:23; Pad Maṇ, 28:19; Pad Tat Nir, 57:2

पारम्पर्य
(pāramparya)
the state of being a tradition
Pra Vār, 563:3

पारिभाषिक
(pāribhāṣika)
coined or technical
a word which conveys the meaning through the indictory mark of present time.
Śak Vā] Ny Ko; Gādā, 1004:12, Pra Pā Bhā, 70:11; Ava Nir Jā, 37:1; Śak Vā, 5:4; VV, 94:26. Śab Śak Pra, 454:2, 76:3

पारिभाषिकत्व
(pāribhāṣikatva)
the state of being related to a technincal term of present time.
Kir Va 70:19, Tat Ci, 368

पारिभाषिकी
(pāribhāṣikī)
relating to a technical term of present time,
आधुनिकी संज्ञा.... पारिभाषिकी,
Nyā Pra. 103:1
उभयावृत्तिधर्मेण संज्ञा स्यात् पारिभाषिकी
Śab Śak pra, 117:5

पारिभाषिकीसंज्ञा
(pāribhāṣikīsaṁjñā)
technical term
उभयावृत्तिधर्मावच्छिन्नसंकेतवती संज्ञा,
Śab Śak pra. 118:1

पारिमाण्डल्य
(pārimāṇḍalya)
i) size of atom,
अणुपरिमाणम्
Nyā Si Muk Kir, 75:3, 74:10; Kir Va 21:1, Nyā Ko
ii) lowest size,
पारिमाण्डल्यमिति सर्वापकृष्टं परिमाणम्
Nyā Kan. ३१८:३-४

पार्थिव
(pārthiva)
earthy
i) related to the earth पृथिवीकारणकः (त.सं)
Nyā Ko; Tar Dī Rā Ru, 155:5

पार्थिवत्व
(pārthivatva)
earthiness,
Nyā Pra, 53:1, Tat Ci 643:29; Tar Dī Rā Ru, 154:3; Tar Dī Rā Ru 164:4

पीत
(pīta)
yellow
Tar Saṁ , 14

पीलु
(pīlu)
atom
परमाणुः *Vpas on Vai Sū.7.1.6,p.34.*

पीलुपाकवादिन्
(pīlupākavādin)
Vaiśeṣikas, theorist who belived that atoms are baked independently and then the whole is formed again (वैशषिकः) पीलवः परमाणवः त एव स्वतन्त्रा पच्यन्ते;
3.7.1.6; Tar Di, 17.2

पुंलिङ्ग
(puṅliṅga)
masculine gender
Śab Śak Pra 275:9

पुंस्त्व
(puṁstva)
the state of being a masculine,
i) accumulation of the qualities; *sattva, rajas* and *tames*
सत्त्व रजस्तमसां गुणानामुपचयः पुंस्त्वम्
Pa Vā Ra, 329
ii) the state of possessing life as related by the inherent relation to the male organ.
शेषस्वरूपावयपसमवेतप्राणित्वं पुंस्त्वम्
Pad Vā Rat, 329:7

पुनरुक्त
(punarukta)
repetition; a ground of defeat *(nigrahasthāna)*
i) restatement of word and meaning
शब्दार्थयोः पुनर्वचनं पुनरुक्तमन्यत्रानुवादात्,
Nyā Sū 5.2.19
ii) stating it again by its own word of which the meaning is already known
a) अर्थादापन्नस्य स्वशद्वेन पुनर्वचनम्
Nyā Sū 5.2.15
b) अर्थादापन्नस्य स्वशद्वेन पुनर्वचनं शब्दार्थस्य वाऽभिहितस्य पुनरभिधानं पुनरुक्तं नाम निग्रहस्थानं भवति, *Nyā Mañ 201:12*
iii) without the *anuvāda*, it is the statement of what as been said already,
a) अनुवादं विना कथितस्य पुनः कथनम् पुनरुक्तम्, *Tar Di pra, 358:11; Nyā Pra 161:18* (Nīlakaṇṭhī) *Nyā Ko*
b) सार्थकं पुनरभिधानमनुवादः
तद्थतिरेकेण पुनरभिधानं पुनरुक्तम्,
Nyā Sā 61:7

c) पुनरुक्तं पूर्वाभिहितत्वाभिधानम्
Nyā Sū bhā Vār 267:5-6

iv) being different from *anuvāda*, it is re-statement without its purpose,
अनुवादान्यत्वे सति निष्प्रयोजनं पुनरभिधानम्,
Nyā Ko

v) it is a re-statement of a particular type the meaning of which is not accpeted
पुनरुक्तं नाम तस्यैकार्थस्यानङ्गीकृतविशेषस्य सतः पुनर्वचनम्, *Nyā Sū Bhā, Vā 270:11-12*

पुरीतत्
(*puritat*)
Puritat-nāḍī
Tar Dī, 148:24

पुरुषत्व
(*puruṣatva*)
the state of being पुरुष
Nyā Sū Bhā Vār. 2:5

पुरुषदोषता
(*puruṣadoṣatā*)
the state of being the falut of a man.
Tat Ci, 1004:1

पुरूषसम्बन्ध
(*purusasambandha*)
relation with a person
relation of intellect in the object.
विषये बुद्धेरेव सम्बन्धः पुरुषसम्बन्धः
Nyā si Mu Di, 168:15

पुरुषार्थ
(*puruṣārtha*)
goal of human life, liberation

i) absence of unhappiness,
दुःखाभाव पुरूषार्थः,
Tat Ci Anu. 2067

ii) बलवद्द्वेष विषयः[त.प्र]
Nyā Ko

iii) यज्ज्ञातं सत्स्ववृत्तितयेष्यते सः [मु.गु.]
Nyā Ko

iv) पुरुषार्थो हि हेयोपादेयहानोपादानलक्षण उपयोगो व्यापारः
Dha Pra , 10:9

पुरुषार्थत्व
(*puruṣārthatva*)
the state of being the *puruṣārtha*
Nyā Si Dī, 33:11. 34:24, 34:26, 35:8, 35:12, 35:26, 36:3, 37:15.

पुरुषार्थसाधना
(*puruṣārthasādhanā*)
the instrument of the liberation,
Kir Va 42:13

पुरोवर्तित्व
(*purovartitva*)
the state of being in front of
पुरोवर्त्तित्वं इदन्त्वं इष्टतावच्छेदकधर्मः,
Tat Ci Rah, 477:12;
Tat Ci Gā, 1642:23

पूर्व
(*pūrva*)
east, earlier before
Śab Śak Pra 194:2

पूर्वकालता
(*pūrvakālata*)
the state of being the earlier time
Nyā Rat, 206:10

पूर्वकालसत्त्व
(*pūrvakālasattva*)
the existence of earlier time,
Nib Rat, 116:8

पूर्वकालीनत्व
(*pūrvakālīnatva*)
the state of being related to earlier time,
i) the state of (the pre-absence) by the temperal relation
कालिकसम्बन्धेन तत्प्रागभाववत्त्वम्,(म.सार्व.पक्ष) *Nyā Ko*
ii) प्रागभावक्कालवृत्तिम् *Nyā Ko*
iii) तदुत्पत्तिकालीनध्वंसप्रतियोगिकालवृत्तित्वं वा (तर्का.) *Nyā Ko*

पूर्वजन्म
(*pūrvajanma*)
former birth,
Tar Dī Rā Ru. 90:13

पूर्वत्व
(*pūrvatva*)
i) the state of being
पूर्व प्रागभावत्वम् (ग.सार्व.पक्ष) *Nyā Ko*
ii) the state the East
उदयगिरिसन्निहितदेशावच्छिन्नत्वम् *Nyā Ko*
iii) the state of being the region as the counterpositive of the contact as produced by the action क्रियाजन्य-संयोगप्रतियोगिदेशत्वम् *Nyā Ko*

पूर्वपक्ष
(*pūrvapakṣa*)
argument or thesis as maintained by the opponent.
i) statement in the form of question in order to clear the doubt related to Śāstras,
शास्त्रीयसंशयनिरासार्थप्रश्नरूपाफक्किका
ii) what goes against one's thesis.
सिद्धान्तविरुद्धकोटिः *Nyā Ko*
iii) a particular part of some locus, अधिकरणावयवविशेष *Nyā Ko*
iv) प्रतिज्ञापरपर्यायः भाषापत्ररूपः प्रथमावयवः पूर्वपक्षः *Nyā Ko*

पूर्वभाव
(*pūrvabhāva*)
prior, antecedent existence.
Nyā Ku, 203:8, 203:6;
Tar Dī, Rā Ru. 232:15

पूर्वभावित्व
(*pūrvabhāvitva*)
the state of being prior or antecedent
Tar Bhā. 13:2

पूर्ववत्
(*pūrvavat*)
an inference called *pūrvavat*,
i) an inference in which the effect is inferred through the cause.
यत्र कारणेन कार्यमनुमीयते तत् (पूर्ववत्)
Nyā Sū Bhā. 16:11-12, Nyā Mañ 335:4
ii) it is an inference of unpreceived thing when one is known out of the two things which are perceived earlier,
Nyā Sū Bhā 17:4-5
यत्र यथापूर्वं प्रत्यक्षभूतयोरन्यतरदर्शनेनान्यतरस्याप्रत्यक्षस्यानुमानम्,
iii) that of which what is inferred in what has been already accomplished earlier
पूर्वं निष्पन्नंमनुमेयं यस्यास्ति तत् पूर्ववत्,
Nyā Bhū. 300:24

पूर्ववर्तित्व
(*pūrvavartitva*)
the sate of existing before,
the state of being delimited by the earlier moment which is prior to the effect,
पूर्ववर्तित्वं च कार्याऽव्यवहितप्राकक्षणावच्छिन्नत्त्वम्
Nyā Si Muk Kir 78:34; Nyā Si Mu Rā, 323:31; Nyā SiDī 12:5

पूर्ववर्तिन्
(pūrvavartin)
existing before, prior,
Tar Sam Nyā Bo, 26:14

पूर्ववृत्तित्व
(pūrvavṛttitva)
the state of existing before,
Tar Saṁ Nyā BO 26:13;
Tar Di Rā Ru 228:12

पूर्वशद्ब
(pūrvaśabda)
earlier word,
Nyā Bhū, 190:5

पूर्वसाधनव्यतिरेक
(pūrvasādhanavyatireka)
devoid of the earlier probans,
Nyā Rat, 106:15; Tat Ci, 1072:13

पूर्वहेतुव्यतिरेक
(pūrvahetuvyatireka)
devoid of the earlier probans,
Nyā Rat. 107:5

पूर्वानुभव
(pūrvānubhava)
prior knowledge.
Tat Ci, 860:9

प्रक्रान्तता
(prakrāntatā)
the state of overlapping
1) अतिव्याप्तिः *Tat Cin Gādā 1700.6*

प्रक्रान्तत्व
(prakrānta-tva)
the state of being overlapping
Tat Cin Gādā 1549:28, 215.27

प्रक्रान्तशक्ति
(prakranta-śakti)
Tat Cin Gādā 793.3

प्रगल्भ
(pragalbha)
well organised (argument)
Ava Nir Jāg 23.5

प्रगल्भयुक्ति
(pragalbha-yukti)
well organised argument
Tat Cin Gādā 862.3

प्रचय
(pracaya)
a kind of contact producing substances i.e. objects
1) प्रचय इति द्रव्यारम्भकः प्रशिथिलसंयोगविशेषः।
Nyā Kan 325:9-10
2) द्रव्यारम्भकः संयोगविशेषः पिण्डयोर्वर्तमान इति बहुत्वसंख्या व्युदस्यते।
Kir 140-2
3) अवयवानां प्रशिथिलः संयोगः प्रचयः।
Tar Kau 12-8-9; Nyā Si Muk 407.7
4) महत्त्ववत् कारणबहुत्वमहत्त्वसमानजातीयप्रचयेभ्यो दीर्घत्वस्योत्पत्तिः।
Pra Pā Bhā 140.15

प्रचित
(pracita)
visible
Tat Cin (maṅ) 83-84.

प्रजापति
(prajāpati)
creater of the universe
प्रजापतयस्तत्तत् प्रतिनियतप्रजास्रष्टारः।
Kir 65.4

प्रणालीज्ञान
(*praṇālī-jñāna*)
the Sāṅkhyās say that knolwdge or Buddhi (i.e. महत्) takes shape of the object through the chanel of senseorgans
Tat Cin 606.

प्रतारकवाक्य
(*pratāraka-vākya*)
senstence of a deceiver.
see also शब्दाभास.. आप्तवाक्य
नद्यास्तीरे फलानिसन्ति or इमे रङ्गरजते are sentences uttered by a common man cannot be valid sources of knowledge
Tat Cin 522.

प्रणिधानादिसूत्र
(*praṇidhānādi-sūtra*)
an aphoriom of Kaṇāda establishing accptance of God in the syotem
ईश्वरप्रणिधानाद्वा।
Tat Cin 862.1

प्रतिकर्मव्यवस्था
(*prati-karma- vyavasthā*)
arrangement of the world as per the deeds of the beings, this leads to the concept of the god as creator of the world.
प्रतिकर्मव्यवस्था तु जनकत्वनिबन्धना भविष्यति
Nyā Mañ 42.9

प्रतिकूल
(*pratikūla*)
not desired, unfavourable
Kir 36.20

प्रतिकूलतर्क
(*pratikūla-tarka*)
unfavourable conjecture
it is not included in *hetvābhāsa*
१) प्रतिकूलतर्कानुकूलतर्काभावावुपजीव्यत्वे सति स्वतोदूषकावपि न हेत्वाभासौ स्वरूपसतोरेव प्रतिबन्धकत्वात्।
Tat Cin 1182.11; Tat Cin 881.4 ; Nyā Rī Pr, 472.24, 422.20; Pad Man 17.16
See also तर्क, x अनुकूल तर्क

प्रतिकूलतापत्ति
(*pratikūlatāpatti*)
contingency of being contradictory
Nyā Li 136.3

प्रतिक्षिप्त
(*pratikṣipta*)
that which follows
Tat Cin Gā 329.11

प्रतिक्षेप
(*pratikṣepa*)
बाधात् तत्प्रतिक्षेप इति चेत्
Nyā Lī 455.3

प्रतिक्षिप्तत्व
(*pratikṣipta-tva*)
the state of following automatically
Nyā Si Dī 30.20

प्रतिगिरण
(*prati-giraṇa*)
action showing joy
हर्षानुकूलो व्यापारः प्रतिगिरणम् ।
Nyā Pra 108.19

प्रतिग्रह
(*pratigraha*)
acceptance of gift
Kār Ca 30.36 1)
दत्तद्रव्यस्वस्वत्वजनकस्वीकारः।
Pat Tat Nir 63.4

प्रतिग्रहादिध्वंस
(*pratigrahādi-dhvaṁsa*)
destruction of *pratigraha* etc.
Pad Man 33.2

प्रतिघात
(*pratighāta*)
obstruction of air in mouth, a particular kind of contact
१) विवक्षाजनितेन प्रयत्नेन कोष्ठस्य वायोः प्रेरितस्य कण्ठताल्वादिप्रतिघातः यथास्थानं प्रतिघाताद्वर्णाभिव्यक्तिरिति। संयोगविशेषो वै प्रतिघातः।
Nyā Sū Bhā 135. 10-12

प्रतिज्ञा
(*pratijñā*)
A) theory, hypothesis, the sentence (part of a syllogism putting forward the theory.
१) साध्यनिर्देशः प्रतिज्ञा ।
Nyā Sū 1.1.33/Nyā Mañ 143.8
२) साध्यनिर्देशः प्रतिज्ञेति सूत्रम् ।
Tat Cin Did 1484.5; Nyā Bhū 282.24
३) पक्षे साध्यनिर्देशः प्रतिज्ञा ।
Tar Kau 33.4
४) प्रतिज्ञेति लक्ष्यनिर्देशः, साध्यनिर्देश इति लक्षणम्। .... धर्मविशिष्टो धर्मी साध्यः तस्य निर्देशः परिग्रहवचंन प्रतिज्ञेति ।
Nyā Mañ 132.10
It points to the theory to be established.
५) साध्यविशिष्टतया धर्मिनिर्देशः प्रतिज्ञा।
Nyā Pra 109.14
६) साध्यविशिष्टपक्षबोधकवचनं प्रतिज्ञा।
Tar San (Sica) 73.14
७) पर्वतो वह्निमानिति साध्यवत्तया पक्षबोधजनकवाक्यं प्रतिज्ञा ।
Nyā Si Muk Kir 220.6
८) साध्यवत्त्वेन पक्षवचनं प्रतिज्ञा ।
Sapta Padā 116.31
९) प्रतिपिपादयिषित धर्मविशिष्टस्य धर्मिणोऽपदेशविषयापादनार्थमुद्देशमात्रं प्रतिज्ञा, यथा 'द्रव्यं वायु' इति।
Pra Pā Bhā 224.15
It is mention of *dharmin* as possessing property to be established.
१०) प्रतिपिपादयिषया पक्षवचनं प्रतिज्ञा। जिज्ञासुरपि साधनजिज्ञासानार्थपक्षवचनमुच्चारयति तदपि प्रतिज्ञा मा भूदिति प्रतिपिपादयिषयेति विशेषणम् तत्र चोद्यपरिहारार्थ वा 'साध्यनिर्देशः' प्रतिज्ञा । इति सुत्रम्।
Nyā Bhū 282.15
११) प्रतिपिपादयिषया पक्षवचनं प्रतिज्ञा।
Nyā Sā 19.13
१२) पक्षवचनं प्रतिज्ञा।
Nyā Lī 775.1
१३) तस्य यदुद्देशमात्रं सङ्कीर्तनमात्रं साधनरहितं सा प्रतिज्ञा इति ।
Nyā Kan 566.1-2
१४) अनुमेयोद्देयो ऽविरोधी प्रतिज्ञा ।
Pra Pā Bhā 224.13
B. Part of the syllogism
उद्देश्यानुमित्यन्यूनानतिरिक्तविषयकशाब्दज्ञानजनकं न्यायावयवावाक्यम् ।
Upaskāra on 9.2.2 p. 494
C. a vow
स्वकर्तव्यत्वेन निर्देशः प्रतिज्ञा ।
Nyā si Muk Rā 30.17;
Nyā Rat 190.4, 135.2; Kir 148.18

प्रतिज्ञातत्व
(*pratijñā-tva*)
the state of putting forward an inference theory, a member of syllogism
१) इतरान्वितस्वार्थबोधकत्वे सति स्वीयं यदन्त्यभिन्नं पदं तदर्थविशेष्यकान्वयबोधजनकत्वे सत्यन्त्यपदवत्वे सति स्वीयानन्त्य पदार्थ विशेष्यकान्वयबोधजनकान्यत्वे च सति वा न्यायावयवत्वम् । *Tat Cin 1563.*

२) प्रतिज्ञात्वं जातिः, अनुगताननति प्रसक्तता-न्त्रिकव्यवहारादिति केचित् ।
Tat Cin 1529.21

३) तन्न तज्ञनकत्वं जनकत्वज्ञानं वा नानुगतरूपमन्तरेण सम्भवतीत्युक्तस्यानुसरणीयत्वात्।
Tat Cin 1529.

प्रतिज्ञान्तर
(*pratijñāntara*)

one of the points to ponder over. if there is a possibility of rejecting the theory by the opponent, one may add some qualifier to it. This is called प्रतिज्ञान्तर

१) प्रतिज्ञातार्थप्रतिषेधे धर्मविकल्पात् तदर्थनिर्देशः प्रतिज्ञान्तरम् ।
Nyā Sū 5.2.3

२) प्रतिज्ञातार्थस्य प्रतिषेधे कृते तद्दूषणोद्दिधीर्षया धर्मस्य धर्मान्तरस्य विशिष्टः कल्पो विकल्पः तस्मात् विशेषणान्तरविशिष्टतया प्रतिज्ञातार्थस्य कथनम् ।
Nyā Sū Vṛ On 5.2.3; Tar Rat Pari

३) परोक्तदोषोद्दिधीर्षया पूर्वानुक्तविशेषणविशिष्टतया प्रतिज्ञातार्थकथनम् । यथा क्षित्यादिकं गुणजन्यम् । कार्यत्वात् । इत्यत्र अदृष्टजन्यत्वेन सिद्धसाधनोद्भावने सविशेषकम् इति गुणविशेषणदलम् ।
Tar Dī Pra 355.1; Nyā pra 160.19

४) ताद्विशेषणशून्यऽभिहिते परोद्भावितदूषण निराकरणे-च्छाजन्यतद्विशेषणाभिधानं प्रतिज्ञान्तरम्।
Nyā Rat 225.2, 151.1

प्रतिज्ञाविरोध
(*pratijñāvirodha*)

contradiction between प्रतिज्ञा (theory) and हेतु (reason)

१) प्रतिज्ञाहेत्वोर्विरोधः प्रतिज्ञाविरोधः।
Nyā Sū 5.2.4

२) प्रतिज्ञाहेत्वोर्विरोधः प्रतिज्ञाविरोधः। यथा गुणव्यतिरिक्तं द्रव्यं भेदेन अनुपलंभादिति ।
Nyā Sā 57.20

३) यत्र प्रतिज्ञा हेतुना विरूध्यते हेतुर्वा प्रतिज्ञया स प्रतिज्ञाविरोधो नाम निग्रहस्थानं भवति ।
Nyā Mañ 194.19

४) स्वोक्तसाध्यविरुद्धहेतुकथनं प्रतिज्ञाविरोधः, यथा द्रव्यं गुणाभिन्नं रूपादितः पृथक्त्वेन अनुपलभ्यत्वात् ।
Tar Dīp Pra 355.12, Nyā Pra 160.21-22,

५) सहानवस्थितयोरेकत्र वाक्ये एकनिष्ठतया एकनामाभिधानं प्रतिज्ञाविरोधः।
Nyā Rat 226-1

६) अन्यस्तु कथान्तर्भूतवाक्ययोर्विरोधः प्रतिज्ञाविरोधः।
Nyā Rat 226.12; Nyā RAt 156.3

प्रतिज्ञासंन्यास
(*prastijñāsañyāsa*)

withdrawing of the proposed theory

१) पक्षप्रतिषेधे प्रतिज्ञातार्थापनयनं प्रतिज्ञासन्न्यासः।
Nyā Sū 5.2.5

२) परोक्तदूषणोद्दिधीर्षया स्वोक्तापलापः प्रतिज्ञासंन्यासः।
Nyā Rat 227.14

३) स्वोक्तेऽर्थे परेण दूषिते तदपलापः प्रतिज्ञासंन्यासः। यथा शब्दः अनित्यः ऐन्द्रियकत्वात् इत्युक्ते परेण सामान्ये व्यभिचारमुद्भाव्य दूषिते स्वोक्तमपलपति 'केनोच्यते शद्बोऽनित्यः' इति ।
Tar Dip Pra 355.17; Nyā Pra 161.1; Nyā Sū Vr 5.2.5; Din 1.22 Nila

प्रतिज्ञाहानि
(*pratijñāhāni*)

withdrawing the earlier proposition

१) परोक्तदूषणपरिजिहीर्षाजन्योक्तपरित्यागोक्ति प्रतिज्ञाहानि उदाहरणम्- शब्दोगुणः श्रावणत्वात् इत्यस्य अनैकान्तिकत्वे नैयायिकेन दर्शिते परि जिहीर्षया 'या भूत् गुणत्वस्य साध्यत्वम्, नित्यत्वं साध्यमस्तु । नात्र श्रावणत्वमनैकान्तिकम् इत्याह प्राभाकरः ।
Nyā Rat 222.7

२) प्रतिदृष्टान्तधर्माभ्यनुज्ञा स्वदृष्टान्ते प्रतिज्ञा हानिः साध्यधर्मप्रत्यनीकेन धर्मेण प्रत्यावस्थिते प्रतिदृष्टान्तधर्मऽभ्यनुजानन् प्रतिज्ञां जहाति इति प्रतिज्ञाहानि। *Nyā Sū Bhā 333, Nyā Sū 5.2.2*

३) यत्र प्रतिज्ञातार्थविरुद्धाभ्युपगमः प्रतिज्ञार्थपरित्यागो वा तत्र प्रतिज्ञाहानिः।
Tar Dip Pra. 354.3; Nyā Pra 160.15, Nyā Sū 56.21

प्रतिज्ञावाक्य
(*pratijñāvākya*)
a sentence which focuses the subject in association with the probandum, a sentence in which a thesis is proposed.
साध्यविशिष्टपक्षबोधजनकं वचनं प्रतिज्ञावाक्यम् ।
Nyā Pra 95.14

प्रतितन्त्र
(*pratitantra*)
a branch of science which is contrary to one's own.
स्वमतविरुद्धशास्त्रम्
Nyā Ko

प्रतितन्त्रसिद्धान्त
(*prati-tantra-siddhānta*)
a theory established in sister systems and not accpeted by contrary system.
१) समानतन्त्रसिद्धः परतन्त्रासिद्धः प्रतितन्त्रसिद्धान्तः।
Nyā Sū 1.1.29
२) वादिप्रतिबाधेकतरमात्राभ्युपगतस्तदेकतरस्य प्रतितन्त्रसिद्धान्तः।
(Nyā Ko)
३) स्वतन्त्र एव सिद्धोऽर्थः परतन्त्रनिवारितः। प्रतितन्त्रो यथा न्याये सर्वज्ञस्य प्रमाणता।।
Tar Rat 60.
4) *Tar Bhā 199.3*

प्रतिदान
(*pratidāna*)
exchange
१) दव्यान्तरग्रहणपूर्वकं दानं प्रतिदानम् ।
Nyā Pra 108.17; Pad Vā Rat 5.7-8

प्रतिदृष्टान्तसम
(*pratidṛṣṭāntasama*)
1) one of the jātis rejecting a thesis by putting forward just contrary example.
२) प्रतिदृष्टान्तेन प्रत्यवस्थानं प्रतिदृष्टान्तसमः।
Nyā Sū 5.1.9, Nyā Mañ 179.2
प्रतिदृष्टान्तमात्रबलेन प्रत्यवस्थानम् ।
३) अनङ्गत्वधिया हेतोः प्रतिदृष्टान्तमात्रतः। प्रत्यवस्थानमाचरव्युः प्रतिदृष्टान्तलक्षणम् ।।
Nyā Rat 209.6; Tar Rat 2.114
दृष्टान्तान्तरेण साध्याभावसाधनम् । यथा तत्रैव लोष्ठ-दृष्टान्तेन क्रियावत्त्वे साधिते निष्क्रियकाशदृष्टान्तेन आत्मनो निष्क्रियात्वमेव किं न स्यात् । लोष्टदृष्टान्तेन क्रियावत्त्वं आकाशदृष्टान्तेन निष्क्रियत्वं न इत्यत्र नियामकाभावात्।
Tar Dīp Prā 344.4

प्रतिद्वन्द्विन्
(*pratidvandvin*)
opponent
Jat Cin 1178/11

प्रतिधर्मसम
(*pratidharmasama*)
Nyā Rat 201.9

प्रतिनियतव्यञ्जकव्यङ्ग्यत्व
(*prati-niyata- vyañjaka vyañgya-tva*)
the state of having a definite expressing agent
प्रतिनियतव्यञ्जकव्यङ्ग्यत्वं हि परस्पराव्यञ्जकव्यङ्गत्वं विवक्षितम् । *Nyā Sid Dip p.107.5*

प्रतिनियतव्यञ्जकव्यङ्ग्य
(*prati-niyata-vyañjaka-vyañgya*)
which have a definite particular expressing agent.
१) वर्णाः प्रतिनियतव्यञ्जकव्यङ्ग्याः आश्रयेण सह समानेन्द्रिय अग्राह्यत्वात् । गन्धवत् ।
Tat Cin Sapta Pad 422.1

प्रतिनियतार्थग्राहकत्व
(*prati-niyata-artha- grāhaka-tva*)
the state of being preceiver of a particular (kind of) object.
Kir 72.12

प्रतिपक्ष
(*pratipakṣa*)
1) opposite/contrary argument
2) a kind of हेत्वाभास
१) साध्यविपरीतसाधकं हेत्वन्तरं प्रतिपक्ष इत्युच्यते।
Tar Bhā 73.4
२) साध्यविपरीतसाधकं समानबलमनुमानान्तरं प्रतिपक्षइत्युच्यते ।
TAr Bhā 215.4
३) विप्रतिप्रत्यपरकोटिः।
Nyā Sū Vṛ 1.1.41
३) विरुद्धपक्षः
Nyā Ku 109.7; Nyā Rat 101.4; Nyā Rat 161.6

प्रतिपक्षितत्व
(*pratipakṣita-tva*)
the state of haing contrary inference, being a kind of हेत्वाभास
1) सत्प्रतिपक्षः *Nyā Ko*
2) प्रतिपक्षः *Nyā Ko*

प्रतिपत्ति
(*pratipatti*)
jñāna., cognition, remembrance.
Prapā Bhā 203.22;
Tar Dīp Rām Rud 271.15.

प्रतिपादकत्व
(*pratipādaka-tva*)
the state of being expressive of
Tat Cin Śabda p. 675.7

प्रतिपाद्यत्व
(*pratipādya- tva*)
the state of being expressed
Śak Vā 136.10

प्रतिप्रसव
(*prati-prasava*)
enjoining a part again
प्रतिषिद्धएकदेशस्य पुनर्विधानम् ।
enjoining a ageing

प्रतिबद्ध
(*pratibaddha*)
related by *vyāpti*
१) अन्यः सम्बन्धः अन्यश्च प्रतिबन्धः । द्विष्ठः सम्बन्धः प्रतिबन्धस्तु परायतत्त्वलक्षणः तत्र शिंशपात्वं वृक्षत्वे प्रतिबद्धम् न वृक्षत्वं शिंशपात्वे ।
Nyā Mañ 299.5
२) प्रतिबद्धात् लिङ्गात् लिङ्गिनि ज्ञानमनुमानम् ।
Nyā Mañ 26.2

प्रतिबद्ध्यता
(*pratibaddhyatā*)
the state of being contradicted
Nyā Si Mu 245.22; Nyā Si Muk Rā 240.25

प्रतिबद्ध्यतावच्छेदक
(*pratibaddhyatā-vacchedaka*)
delimitor of contradictedness
Na Nyā Sya Log 37.25; VyuVā 97.28

प्रतिबध्यत्व
(*pratibadhyatva*)
the state of being obstructed.
Nyā Lī Pra, 236:18

प्रतिबध्यत्वप्रसङ्ग
(*pratibadhyatvaprasaṅga*)
contigency of the state of being obstructed.
Vi Vā, 21:28

प्रतिबध्यप्रतिबन्धकभाव
(*pratibadhyapratibandhakabhāva*)
the obstruced and obstructor relationship
Nyā Si Mu Di 251:6, 310:34; Nyā Si Mu Di, 390:2; Vi Vā, 22:1; Tar Saṁ Rā Rū, 204:10

प्रतिबध्यताशालित्व
(*pratibadhyatāśālitva*)
the state of being the possessor of the state of being an obstructor.
Tat Ci Gā, 1083:30

प्रतिबन्दि
(*pratibandi*)
a counter argument, an objection
नोद्यपरिहारसाम्य प्रतिबंदी.
Nyā Pra, 149:4; Tat Ci, Gā, 72:3 ; Nyā Rat, 29:8

प्रतिबन्दीग्रह
(*pratibandīgraha*)
the knowledge of an objection, the knowledge of an argument which affects the opponent or counter-argument.
Nyā Lī Vi, 146:2

प्रतिबन्दिनिरास
(*pratibandinirāsa*)
refutation of an objection
Tat Ci Gā, 575:17

प्रतिबन्ध
(*pratibandha*)
invariable concomitance.
विपक्षबाधकमेव प्रतिबन्धलक्षणम्,
Nyā Ku 365:9
प्रतिबन्धो व्याप्ति
Nyā Ku Ṭr, 7:36; Nyā Lī 252:3; Nyā Rat, 161:7; Tat Ci, 1139:2, 704:2; Niba n 45:30
साध्यासाधनयोरित्यादेरपि प्रतिबन्धपदार्थ एव निरुपितत्वेनान्वयः
Nyā Ku Ti, 8:32
वस्तु वस्तुना जन्यते, वस्तु च वस्तुस्वभावं भवेत्, तस्मात् वस्तुधर्मः प्रतिबन्धः।
Nyā Mañ, 89:1

प्रतिबन्धक
(*pratibandhaka*)
obstructor, obstacle,
Nyā Ku, 108:1; Tar Saṁ Dī Pra, 190:7; Nyā Rat, 184:8, 229:18; Tat Ci 674:29; Tat Ci 1933; Tat Ci 666:7; Tat Ci 1014:16; Maṇ Ka, 2:9; Kār Ca, 41:52; Kār Ca 77:102.

प्रतिबन्धकता
(*pratibandhakatā*)
the state of being an obstructor or obstacle.
सत्प्रतिपक्षस्य तु द्वयी प्रतिबन्धकता साधारणी असाधारणीच
Nyā Rat, 165:2; Nyā Rat, 101:3; Vi Vā, 15:17; Tar Saṁ Dī Rā Rū, 252:6, 301:12, 292:13; Tat Ci Gā 303:6, 1160:24; Nyā Si Mu Rā Rū, 240:25, 245:22

प्रतिबन्धकतावच्छेदक
(*pratibandhakatāvacchedaka*)
delimitor of the obstructorness
Maṇ Ka, 2:10

प्रतिबन्धकताविरह
(*pratibandhakatāviraha*)
absence of obstructoreness
Tar Saṁ Dī Rā Rū 293:17

प्रतिबन्धकत्व
(*pratibandhakatva*)
the state of being an obstructor
प्रतिबन्धकत्वं हि कारणीभूताभावप्रतियोगित्वम् ।
Nyā Si Dī, 18:16; Tat Ci, 2002; Nyā SimuKir 13:29

एतन्मते प्रतिबन्धकत्वं कारणीभूताभाव- प्रतियोगित्व रुपं बोध्यम्। नं तू कार्यानुकूल धर्मविघटकत्व रूपं प्रतिबन्धकत्वम् ।
NyāSi Mu Kir, 29:18; Tar Saṁ Dī pra 362:9
प्रतिबन्धकत्वं हि कार्यानुकूलकिञ्चिद्धर्म- विघटकत्वम्।
Nyā Si Dī, 18:6, 18:11, 19:1; Nyā Rat, 164:7; Tat Ci, 1235:11; Ava Nir Jā, 149:4

प्रतिबन्धकत्वानुपपत्ति
(*pratibandhakatvā nupapatti*)
inapplicability of the state of being an obstructor.
Nyā Si Dī, 29:7

प्रतिबन्धकत्वाभाव
(*pratibandhakatvābhāva*)
absence of the state of being an obstructor,
Nyā Si Dī, 21:8

प्रतिबन्धकध्वंस
(*pratibandhkadhvaṁsa*)
destruction of an obstructor
Nyā Si Dī, 19:14

प्रतिबन्धकप्रागभाव
(*pratibandhakaprāgabhāva*)
pre-absence of an obstructor.
Nyā Si Dī, 19:14

प्रतिबन्धकसंसर्गाभाव
(*pratibandhakasaṁsargābh-āva*)
relational absence of an obstructor
Nyā Si Dī, 21:17

प्रतिबन्धकात्यन्ताभाव
(*pratibandhākātyantābhāva*)
absolute absence of an obstructor
Nyā Si Dī, 19:14

प्रतिबन्धकान्तराभाव
(*pratibandhakāntarābhāva*)
an absence of another obstruction
Nyā Si Dā, 21:17

प्रतिबन्धकाभाव
(*pratibandhakābhāva*)
absence of an obstructor
Nyā Si Dī, 20:19; Nyā Si Dī, 19:3; Tat Ci, 51-52; Tat Ci 90; Tat Ci 2018; Tar Dī Rā Rū, 158:4; Nyā Si Mu Rā Rū, 17:25

प्रतिबन्धकाभावत्व
(*pratibandhakābhāvatva*)
the state of being an absence of an obstructor.
Nyā Si Dī, 18:!5

प्रतिबन्धकाभाववैशिष्ट्य
(*pratibandhakābhāvavaiśiṣṭya*)
the relation of the absence of an obstructor.
Tar Dī Rā Rū, 158:4

प्रतिबन्धकाभावहेतुता
(*pratibandhakābhāvahetuta*)
the state of being the cause of the absence of an obstructor.
Nyā Si Dī, 21:20

प्रतिबन्धनिश्चयहेतु
(*pratibandhaniścayahetu*)
a cause or reason which ascertains an obstruction.
Nyā Lī Vī, 128:2

प्रतिबन्धप्रत्यय
(*pratibandhapratyaya*)
the knowledge of obstruction.
Nyā Lī Vi, 461:5

प्रतिबन्धसिद्धि
(*pratibandhasiddhi*)
establishment or ascertainment of obstruction. *K.V., 54:11*

प्रतिबन्धान्वयि
(*pratibandhānvayi*)
related to obstruction.
Kār Ca, 68:90

प्रतिबन्धाभाव
(*pratibandhābhāva*)
absence of obstruction.
Nyā Lī Vi, 128:2

प्रतिबन्धिका
(*pratibandhikā*)
obstructing, opposing (factor)
Pad Vāk Rat, 451.

प्रतिभा
(*pratibhā*)
genius;
अथ केयं प्रतिभेति जन्मान्तराभ्यासजः संस्कारविशेषः।
Nyā Bhū, 279:21
प्रतिभा खलु विज्ञानं
Nyā Mañ,335:26
प्रतिभा = स्फूर्त्तिः
Nyā Si Mu Kir, 11:23

प्रतिभातार्थ
(*pratibhātārtha*)
that which apperas to the mind
Nyā Bhū, 37:18

प्रतिभास
(*pratibhāsa*)
appearence; knowledge
Kir, 38:8; Pramā Vār, 224:3; Pramā Vār 169:2; Nib, 131:20

प्रतिभासविप्लव
(*pratibhāsaviplava*)
confusion
Pramā Vār, 260:1

प्रतिभासविरोध
(*pratibhāsavirodha*)
contradictory appearance.
Nyā Lī Vi, 122:4

प्रतिभासाभाव
(*pratibhāsābhāva*)
absence of an appearance.
Nyā Rat, 191:4

प्रतियोगिक
(*pratiyogika*)
having a counterpositive,
Nyā Si Dī, 13:25; Nyā Ra, 26:1, 180:2; Nyā Ku 330.1; Śak Vā, 34:6; Pad Vā Ra, 131

प्रतियोगिकज्ञान
(*pratiyogikajñāna*)
knowledge of that possessing a counterpositive.
Nyā Rat, 133:2

प्रतियोगिकत्व
(*pratiyogikatva*)
the state of having a counter positive
Nyā Rat, 180:3; Tat Ci Abhā Vā, 178:18; Padā Tat Ni, 23:3; Kār Ca, 67:8

प्रतियोगिकसम्बन्ध
(*pratiyogikasambandha*)
relationship having a counter- positive as counter-relatum
Vi Vā, 3:9;
Tar Dī Rā Rū,232:13

प्रतियोगिकाभाव
(*pratiyogikābhāva*)
absence of something as a counter-positive.
Tat Ci, 856:1; Ava Ni Jā, 12:3, 154:7, 155:1

प्रतियोगिकाल
(*pratiyogikāla*)
the time of becoming a counter-positive.
Tat Ci Abhā Vā, 179:16

प्रतियोगिग्राहक
(*pratiyogigrāhaka*)
nevealer cognition of a counter-positive (of something)
Tat Ci, 683

प्रतियोगिज्ञान
(*pratiyogijñāna*)
knowledge of counter-positive
Tat Ci, 649:17; Tat Ci 658:11, 399; Vā Vā, 131:7; Tar Saṁ Dī Rā Rū, 283:20

प्रतियोगिज्ञानत्व
(*pratiyogijñānatva*)
the state of being the knowledge of the counter positive
Nyā Rat, 175:2

प्रतियोगिज्ञानाधीनज्ञानत्व
(*partiyogijñānādhīnajñānatva*)
the state of being known depending on the knolwdge of counter-positive.
प्रतियोगिज्ञानाधीनज्ञानत्वं चाभावस्य प्रतियोगिसाक्षिकम् ।
Nyā Lī Pra, 561:7

प्रतियोगिज्ञानापेक्षा
(*pratiyogijñanāpekṣā*)
expectancy of the knowledge of a couter - positive. *Tat Ci Abhā Vā , 181:17*

प्रतियोगिता
(*pratiyogitā*)
counter-positiveness, a self linking relation, couter-corelativenss,
अभावविरहात्मत्वं वस्तुनः प्रतियोगिता
Nyā Ku, 329:3
यदाहुराचार्याः स्वाभावविरहात्मवं वस्तुनः प्रतियोगिता इति
Tat Ci,1351; Tat Ci Dī, 334:22; Śak Vā, 129:13; Vi Vā, 5:10; Vyu Vā, 126:1; Vyu Vā, 35; Kār Ca, 25:31; Kār Ca 23:28; Pada Vā Ra, 748:1; Tar Saṁ Tar Dī Rā Rū,143:5
अन्योन्याभाववविरहात्मत्वम् इत्याप्यन्य आहु :।
Vai Upa, 9.1.8

प्रतियोगिताक
(*pratiyogitāka*)
having or possessing a couterpositiveness.
Tar Saṁ Nyā Bo, 11:2; Śak Vā, 141:4; Śak Vā 136:1; Vyu Vā, 37

प्रतियोगिताकत्व
(*pratiyogitakatva*)
the state of having or possessing a couter-positiveness.
Kār Ca 23:27, 24:29, 24:28, Nañ Vā, 189:2, Ava Ni Jā, 149:4

प्रतियोगिताकत्वसम्बन्ध
(*pratiyogitākatvasambandha*)
the relation of that which determines the counterpositiveness.
VV,1 32:7, 133:19

प्रतियोगिताकत्वावगाहिज्ञान
(*pratiyogitākatvāvagāhijñāna*)
knowledge of *pratiyogitākatva*
AVa Nir Jā, 149:4

प्रतियोगिताकाभाव
(*pratiyogitākābhāva*)
absence as the describer by couter-positiveness
Tar Saṁ Nyā Bo36:22, 45:13, VV,133:19
Ava Nir Ja, 153:5, 152:6,

प्रतियोगितात्व
(*pratiyogitātva*)
the property of counterpositiveness,
Na Sy Lo 19:1

प्रतियोगितागर्भत्व
(*pratiyogitāgarbhatva*)
embedding counter-positiveness,
Ava, Nir, Ja 159:2

प्रतियोगिताधर्मिक
(*pratiyogitādharmika*)
having counter-positiveness as the locus
Ava Nir Jā, 24:3, 54:4, 119:4

प्रतियोगितावच्छेदक
(*pratiyogitāvacchedaka*)
delimitor of counterpositiveness
VV, 23 Mani Ka 58:5,30:8
Ava Nir Jā 2:7, 140:3

प्रतियोगितानवच्छेदकत्व
(*pratiyogitānavacchedakatva*)
not a delimitorness of counterpositiveness,
Ava Nir Jā, 2:1

प्रतियोगितावगाहित्व
(*pratiyogitāvagāhitva*)
the state of possessing the counter-positiveness,
VV, 133:32

प्रतियोगितावच्छेदक
(*pratiyogitāvacchedaka*)
i) delimitor of counterpositiveness,
Nyā Si Dī, 29:2; Tat Ci, 311,1 45, Maṇi Ka 32:2; Ava Nir Jā 25:3; Ava Nir Dī, 146:1; Na Sy Log, 31:13, 32:31; VV,131:7; Tar Dī Rā Ru, 293:24; Tar Dī Pra, 33:6; Tat Ci Dī, 331:20
(येन रूपेण (धर्मेण) यस्याभावादौ प्रतियोगिता बोध्यते स धर्मः *Nyā Ko*
ii) delimitor of counterpositiveness
Kār Ca, 45:59, Nyā Si Dī, 24:4

प्रतियोगितावच्छेदकता
(*pratiyogitāvacchedakatā*)
delimitorness of counterpositiveness,
Ava Nir Jā 1:4, 41:35, 48:4, 51:2, 75:1

प्रतियोगितावच्छेदकत्व
(*pratiyogitāvacchedakatva*)
delimitorness of counterpositiveness,
Tat Ci,1237:11; Ava Nir Di, 131:1; VV, 132:33, Kār Ca 63:83, 81:107

प्रतियोगितावच्छेदकत्वग्रह
(*pratiyogitāvacchedakatvagraha*)
knowledge of delimitorness of counter-positiveness, Ava Nir Jā, 149:1

प्रतियोगितावच्छेकविशिष्ट
(*pratiyogitāvacchdaka viśiṣṭa*)
qualified by the delimitor of counter-positiveness, *Ava Nir Jā, 85:1,VV, 135:17*

प्रतियोगितावच्छेदकसम्बन्ध
(*pratiyogitāvacchedakasambandha*)
delimiting relation of counterpositiveness
Tar Dī Pra, 313:11, Nyā Si Muk Rā,338:35 230:24

प्रतियोगितासम्बन्ध
(*partiyogitāsambnadha*)
counterpositiveness as a relation
VV, 134:6, Vyu, 286:6; Nya Sy Lo 64:32

प्रतियोगितैक्य
(*pratiyogitaikya*)
oneness of counterpositiveness,
Ava Nir Jā , 89:10

प्रतियोगित्व
(*pratiyogitva*)
counterpositiveness
i) प्रतियोगित्वंच विरोधित्वम्,
Nyā Rat, 79:14
ii) प्रतियोगित्वं तावदभावविरहत्वमेव,
Nyā Si Dī 68:4
iii) प्रतियोगित्वञ्च तदधिकरणन-धिकरणत्वमिति
Tat Ci, 506:1

प्रतियोगित्वग्रह
(*pratiyogitvagraha*)
knowledge of counterpositiveness
Tat Ci, 851:6

प्रतियोगित्वग्राहिन्
(*pratiyogitvagrāhin*)
knower of counterpositiveness.
Tat Ci Dī, 1769:14

प्रतियोगित्वाभाव
(*pratiyogitvābhāva*)
absence of counterpositiveness,
Anyathākhyātivāda siddhānta, 516

प्रतियोगिन्
(*pratiyogin*)
counterpositive,
Abhā Vā, 181:9, Nyā Rat, 88:8
Tar Saṁ, Nyā Bo, 26:19. Maṇ Ka, 22:10

प्रतियोगिनिरूपणाधीन
(*pratiyoginirupaṇādhīna*)
dependent on the description of the counterpositive,
Abhā Vā, 175:5

प्रतियोगिनी
(*pratiyoginī*)
counterpositive
Pa Vā Ra, :87-88:2

प्रतियोगिपारतन्त्र्य
(*pratiyogipāratantya*)
dependence on counterpositive .
Tat Ci Gā,198:8

प्रतियोगिप्रकारकज्ञान
(*pratiyogiprakārakajñāna*)
knowledge which has counterpositive as a qualifier.
Tat Ci Gā, 179:35

प्राची
(*prācī*)
the east
Tar Saṁ Nyā Bo 12:7

प्रतियोगिप्रकारकप्रमा
(*pratiyogiprakārakapramā*)
valid knowledge having counterpositive as the qualifier.
Tar Dī Rā Ru, 100:8

प्रतियोगिप्रकारकबुद्धि
(*pratiyogiprakārakabuddhi*)
knowledge having counterpositive as a qualifier. *Tat Ci Gā, 234:18*

प्रतियोगिप्रकारविरूद्धधर्म
(pratiyogiprakāraviruddhadharma)
a property which is contradictory to the qualifier of counter-positive,
Tat Ci Gā, 185:7

प्रतियोगिप्रागभाव
(pratiyogiprāgabhāva)
pre-absence of counterpositive,
Tat Cin 805:10

प्रतियोगिबोधकत्व
(pratiyogibodhakatva)
the state of being that which causes the knowledge of the counterpositive,
Akhā Vā, 29:1

प्रतियोगिभेद
(pratiyogibheda)
difference of counterpositive,
Nyā Si Dī, 31:14, 21:10;
Tat Ci Upa, 6:4;
Tat Ci Anu, 2004

प्रतियोगियोग्यत्व
(pratiyogiyogyatva)
the state of being fit to be a counterpositive,
Tat Ci Rah, 668:13

प्रतियोगियोग्यानुपलब्धि
(pratiyogiyogyānupalabdhi)
non-knowledge of what is fit to be a counterpositive,.
Maṇ Ka 22:11

प्रतियोगिविरोधिन्
(pratiyogivirodhin)
contrary to the counterpositive,
Tat Ci, 268

प्रतियोगिविरोधित्व
(pratiyogivirodhitva)
the state of being contrary to the counter-positive,
Tat Ci, 268

प्रतियोगिविश्रान्त
(pratiyogiviśrānta)
terminating in counterpositive,
Pa vā Rat, 748:3

प्रतियोगिवृत्ति
(pratiyogivṛtti)
existing in counterpositive,
Tat Ci 807:15, Ava Nir Di, 23:2;
Śak Vā, 130:1, Tat Ci 475

प्रतियोगिवृत्तित्व
(pratiyogivṛttitva)
the state of existing in a counterpositive,
VV, 36

प्रतियोगिवैयाधिकरण्य
(pratiyogivaiyadhikaraṇya)
the state of not co-existing with the counterpositive.
Ava Nir Dī, 137:1; Tat Ci, 567:25; Ava Nir Jā, 65:1, 119:5, 159:2

प्रतियोगिव्यधिकरण
(pratiyogiyvadhikaraṇa)
not co-existing with the counterpositive.
Ava Nir Di, 130:2; Ava Nir Jā, 2:1; Tar Dī Rā Ru, 281:9, 294:8; Tat Ci, 559:1

प्रतियोगिव्यधिकरणत्व
(pratiyogivyadhikaraṇatva)
the state of not co-existing with the counterpositive.
Maṇi Ka, 34:2, Ava Nir Jā, 61:2

प्रतियोगिसत्वप्रसञ्जित
(*prtiyogisatvaprasañjita*)
related to the existence of counter-positive
Tat Ci Gā, 671:16

प्रतियोगिसत्वविरोधिन्
(*pratiyogisatvavirodhin*)
contrary to the existence of countepositive,
Tar Dī Rā Ru, 244:16

प्रतियोगिसमानदेशत्व
(*pratiyogisamānadeśatva*)
the state of having same locus with the counterpositive,
Tat Ci, 2066:4

प्रतियोगिसमवायिदेश
(*pratiyogisamavāyideśa*)
a place where by inherent relation the counterpositive exists
Nyā Ku,255:3

प्रतियोगिसमानाधिकरणत्व
(*pratiyogisamānādhikaraṇatva*)
the state of being the same locus of the counterpositive,

प्रतियोगिसम्बन्धिन्
(*pratiyogisambandhin*)
counterpositive as a relation,
Ava Nir Jā, 117:3

प्रतियोगिस्मरण
(*pratiyogismaraṇa*)
recollection of counterpositive,
Kir Va, 13:7; Abhā Vā, 175:9

प्रतियोग्यनधिकरणतत्व
(*pratiyogyanadhikaraṇatva*)
the state of not occupying the same locus with the counterpositive.
i) the state of not occupying the same locus with the counterpositive which is delimited by the delimitor of counter-positiveness.
प्रतियोग्यनधिकरणत्वंच प्रतियोगितावच्छेदकाविच्छन्नानधिकरणत्वं वाच्यम्
Maṇ ka, 32:1; Nyā Si Muk, 239:1-2

प्रतियोग्यनुयोगिभाव
(*pratiyogyanuyogibhāva*)
relation between the counterpositive and base relation.
Mañ Vā, 193:12; Nañ Vā. 193:1, Vi Vā, 2:3

प्रतियोग्युपलम्भ
(*pratiyogyupalambha*)
knowledge of counterpositive,
Tat Ci, 1135:8

प्रतिरुद्ध
(*pratirūddha*)
onstructed, prevented.
Nyā Ko

प्रतिरुद्धकार्यत्व
(*pratiruddhakāryatva*)
the state of being the effect which is obstructed i) the state of being the confirmatory cognition of the effect which is obstructed,
प्रतिरुद्धकार्यत्वं प्रतिरुद्धकार्यपरामर्शविषयत्वम्
Tat Ci, 1787:10; Tat Ci Anu . 1713

प्रतिरुद्धकार्यलिङ्गत्व
(*pratiruddhakāryalingatva*)
the state of being the probans of an effect which is obstructed.
Tat Ci, 1787:8. 1141:2

प्रतिरुद्धत्व
(*pratiruddhatva*)
the state of being obstructed.
Tat Ci, 909:8

प्रतिरोध
(*pratirodha*)
i) obstruction, प्रतिबन्धः
Nyā Ko
ii) a fault called सत्प्रतिपक्ष,
Nyā ko; Anyathā Khyā ti Vāda, 475
Pad Mañ, 17:13

प्रतिरोधक
(*pratridhaka*)
obstructing factor,
Tat Ci Anu, 1801

प्रतिरोधकता
(*pratirodhakatā*)
the state of being the obstructing factor,
Tat Ci. Di 1802:10

प्रतिलम्भ
(*pratilambha*)
obtaining,
Tar. Bhā, 110:2; Pra Vā, 24:4

प्रतिवाद
(*prativāda*)
employment of a logical sentence against the logical sentence employed by the opponent
वादिप्रयुक्तन्यायवाक्यविरुद्धन्यायवाक्यप्रयोगः
Nyā Ko.

प्रतिवादिन्
(*prativādin*)
opponent
one who uses the logical sentence as against the logical sentence employed by the opponent.
वादिप्रयुक्त - न्यायवाक्यविरुद्धन्यायवाक्यप्रयोग कर्ता,
Nyā Ko; Gādā, 911:11

प्रतिषेध
(*pratiṣedha*)
prohibition, negation
a function causes by the absences of the state of being the performer (of something)
प्रतिषेधः कर्तृत्वाभवानुकूलव्यापारः
Vyu Vā. 180; Nyā Mañ, 182:13;
Kir Va, 11:1

प्रतिसन्धातृ
(*pratisandhātṛ*)
one who recollects or remembers.
Kir Va, 93:9

प्रतिसन्धान
(*pratisandhāna*)
knowledge, remembernace
Nyā Rat , 115:3; Tat Ci, 461, 882:7, 1433:5; Ākhyāta Vāda, 5:1;
Atm Vi, 136:1. 136:10;
Pad Vā Ra, 193. 408. Kār Ca ,1 5:16;
Tar Dī Rā Ru, 355:8

प्रतिसन्धानत्व
(*pratisandhānatva*)
the state of being a knowledge or rememberance
Tat Ci Di, 55:16

प्रतिसन्धानविरह
(*pratisandhānaviraha*)
absence of recollection
Nyā Si Di , 42:8, 42:2

प्रतिसन्धि
(*pratisandhi*)
birth
प्रतिसन्धिस्तु, पूर्वजन्मनिवृत्तौ पुनर्जन्म,
Nyā Sū Bhā, 284:2-5

प्रतिहेतु
(*pratihetu*)
counter probans,
प्रतिहेतुः -प्रतिकूलो द्वितीयो हेतुः
Nyā Si Muk, Di , 247:9

प्रतिहेतुदूषण
(*pratihetudūṣaṇa*)
showing defect in counter probansm
Gādā, 903:7

प्रतिहेतुसमाज
(*pratihetusamāja*)
Tat Ci Dī. 1069:30

प्रतीक
(*pratīka*)
i) part
अवयवः (भागः) (चि.) *Nyā Ko.*
ii) प्रतिरुपम्
iii) विलोमा

प्रतीची
(*pratīcī*)
west
i) western direction are related to the mountain where sun sets.
अस्ताचलसंनिहिता दिक् प्रतीची,
Tar Saṁ Nyā Bo. 12:8; Tar kau, 8:3:4
अस्ताचलसन्निहितमुर्तावच्छिन्ना दिक् प्रतीची,
Tar Dī Pra. 91
ii) western direction as not related to the Udyagiri mountain,
उदयगिरि व्यवहिता यादिक् सा प्रतीची,
Nyā Si Muk 155-56
यदपेक्षया च सूर्यास्ताचलसंन्निहितो यो देशः सा प्रतीची,
Nyā Lī Pra, 296:9
यदपेक्षयाऽस्ता चलसन्निहितो यो देशः सा तदपेक्षया प्रतीची, *p.298:10.*
iii) प्रतीपगम्यामप्रतीति प्रतीची
Kir Va, 84:7

प्रतीति
(*pratīti*)
knowlege.
Tat Ci Pra, 645:1-2, Abhâ Vā, 183:2
Kār Ca, 32:39., Tar Dī Rā Ru, 105:2, 114:14, 205:6, 251:13

प्रत्यक्ष
(*pratyakṣa*)
a) perception
i) perception is an instrumental cause of valid perceptual cognition,
प्रत्यक्षप्रमाकरणं प्रत्यक्षम्
Tar kau, 19:9
प्रत्यक्षज्ञानकरणं प्रत्यक्षम्
Tar Saṁ, 29; Tar Saṁ Nyā Bo, 30:13
साक्षात्कारिप्रमाकरणं प्रत्यक्षम् *Tar Bhā ,33:1*
b) instrumental cause of perception
साक्षात्कारस्य करणं प्रत्यक्षम्
Maṇ ka, 12.14
ii)Perception is the knowlege arising from the sense organ contact with the object (and which is) not due to the words, non-erroneous and is of a definite character.
इन्द्रियार्थसन्निकर्षोत्पन्नं ज्ञानमव्यपदेश्यमव्यभिचारि व्यवसायात्मकं प्रत्यक्षम्
Nyā Sū 1.1.4; Nyā Mañ 171:7
इन्द्रियार्थसन्निकर्षजन्यज्ञानं प्रत्यक्षम्
Tar Saṁ, 29; Nya pra, 91:5

इन्द्रियस्यार्थेन सन्निकर्षादुत्पद्यते यज्ज्ञानं तत् प्रत्यक्षम्
Nyā Sū Bhā, 12:8
प्रत्यक्षमिन्द्रियार्थसन्निकर्षजम्
Nyā Sū Bhā, 110:1-2
अर्थो विषयः विषयेन्द्रियसन्निकर्षजन्यत्वं प्रत्यक्षस्यैव
Tar Dī Rā Ru, 239:7

iii) perception is the knowledge produced by the sense organ,
इन्द्रियजन्यं ज्ञानं प्रत्यक्षम्
Nyā Si Muk 182:7

iv) perception is the knowledge not arising from another knowledge.
ज्ञानाकरणकं ज्ञानं प्रत्यक्षम् *Nyā Si Muk 183:3*,

v) perception is the knowledge having a particular contentness that reveals perceptibility,
साक्षात्कारत्वव्यञ्जक विषयताविशेषवज्ज्ञानम्
Nyā Ko

vi) indeterminate cognition,
निर्विकल्पकज्ञानम् (गौ.वृ.१.१.४)
Nyā Ko

vii) non-erroneous cognition
(वात्स्या. गौ.वृ.) *Nyā Ko*

प्रत्यक्षता
(*pratyakṣatā*)
the state of being a perception
Nyā Si Dī, 43:1, 43:10

प्रत्यक्षत्व
(*pratyakṣatva*)
the state of being a perception

i) the state of being what is produced due to the sense organ contact.
इन्द्रियसन्निकर्षजन्यत्वं प्रत्यक्षत्वम्
Tat Ci Rah 571:8

ii) the state of being the contact of knowledge arising from the sense-organ-contact, *Nyā Mañ, 362:11*
प्रत्यक्षत्वं हि ऐन्द्रियिक प्रतीतिविषयत्व मुच्यते
Nyā Mañ, 362:1,

iii) स्वरूपसाक्षात्कारित्वमेव प्रत्यक्षत्वम्
Nib (Rat) 133.1

प्रत्यक्षनिर्णय
(*pratyakṣanirṇaya*)
definite perceptual cognition
प्रत्यक्षविषये यदवधारणात्मकं ज्ञानं स प्रत्यक्षनिर्णयः
Nyā Kan, 624:2

प्रत्यक्षपरिकल्पित
(*pratyakṣaparikalpita*)
postuated by perception
Tat Ci, 1089:9

प्रत्यक्षपूर्विकैवार्थापत्ति
(*partyakṣapūrvikaivārthāpatti*)
presumption based on perception
Nyā Mañ, 95:6, 120:10

प्रत्यक्षप्रमा
(*pratyakṣapramā*)
perceptual valid cognition
अज्ञायमानकरणजन्यः तत्त्वानुभवः प्रत्यक्षप्रमा
Sap Padā, 103:22

प्रत्यक्षप्रमाण
(*pratyakṣapramāṇa*)
perception as a means of valid knowledge
प्रत्यक्षप्रमायोगव्यवच्छिन्नं प्रत्यक्षप्रमाणम्
Sap pad , 106:1

प्रत्यक्षलक्षण
(*pratyakṣalakṣaṇa*)
definition of perception,
it is in the form of the state of being what is produced by the sense organ,
प्रत्यक्षलक्षणं इन्द्रियजन्यत्वरूपप्रत्यक्षलक्षणमित्यर्थः
Tat Ci Rah, 763:12

प्रत्यक्षविरुद्ध
(pratyakṣaviruddha)

opposed to perception,

प्रत्यक्षविरुद्धः प्रत्यक्षापहृतविषयः प्रत्यक्षबाधित -विषय इत्येकोऽर्थ

Nyā Bhū, 316:15; Nyā Pra Sū, 2:17

प्रत्यक्षविरोधिन्
(pratyakṣavirodhin)

opposing perception,

Pra Pā Bhā, 225:21

प्रत्यभिज्ञा
(pratyabhijñā)

recognition

i) प्रत्यभिज्ञा नाम स्मर्यमाणानुभूयमान-सामानाधिकरण्यग्राहिणी संस्कारसचिवेन्द्रियजन्या प्रतीतिरिति केचित्, *Nyā Mañ 555:14*

ii) knowledge of a thing as delimited by its past form,
अतीतावस्थावच्छिन्नवस्तुग्रहणम् (त.भा.)
Nyā KO.

iii) the state of being a knowledge produced by the impression in mind associated witht he sense-organ,
इन्द्रियसहकृतसंस्कारजन्यज्ञानत्वम् (ल.व,न्या.सि. दी.)
Nyā Ko.

iv) that which is influenced by the sense-organ associated with the impression in mind as produced by the apprehension of its earleier form,
पूर्वावस्थानुभवजनितसंस्कारसहकृतेन्द्रियप्रभवा प्रत्यभिज्ञा (त.भा.) *Nyā Ko*

v) that which recollects the form of a thing which is devoid of destruction if producing the object.
अर्थोपजननापायरहितवस्तुस्वरूपग्राहिणी प्रत्यभिज्ञेत्युच्यते
Nyā Mañ 22:9

vi) स्तदनुगृहीतस्तदनुसंधानविषयः प्रत्ययस्तदभावविषयः प्रत्यभिज्ञानम् (न्या.वा.)
Nyā Ko.
संस्कारसहितात् पदादेव जातिविशिष्टानुभवोऽ पीन्द्रियादिव प्रत्यभिज्ञा,
Tat Ci Śab 577:3 (Va-4, Pb.3)

प्रत्यभिज्ञान
(pratyabhijñāna)

recollection

knowledge of thing as delimited by past,
अतीतावच्छिन्नवस्तु ग्रहणं प्रत्यभिज्ञानम् ,
Sap pad 126:23
यं पूर्वं अज्ञासिषमर्थं तमिमं जानामीति ज्ञानयोः समानेऽर्थे प्रतिसन्धिज्ञानं प्रत्यभिज्ञानम्
Nyā Sū Bhā. 196:6-9

प्रत्यय
(pratyaya)

i) knowledge.
Nyā Lī 417; Pad Nir 37:3, Abh Vā, 31:3; Nyā Sid Muk Rā 344:4

ii) Suffix
इतरार्थानवच्छिन्ने स्वार्थे यो वोधनाक्षमः
तिङर्थस्य निभादन्यः स वा प्रत्यय उच्यते
Śab Śak Pra. 51:7, 29:7; Pad Vā Rat, 405: 1-4, Vyu Vā. 90.

प्रत्यवस्थान
(pratyavasthāna)

i) refutation, rejection
उपालम्भः प्रतिषेधः (वात्स्या. १/२/१८)
(Nyā Ka)

ii) revealing the fault,
दुषिणाभिधानम् (गौ.वृ.१/२/१८)
Nyā Ko

iii) propounding something as opposed to
प्रतिपक्षतया अवस्थापनम्, *Nyā Ko*
प्रतीपमवस्थानं प्रत्यवस्थानम् *Nyā Mañ 173:14*

प्रत्यवाय
(*pratyavāya*)
unhappiness
प्रत्यवायो दुःखम्,
Nyā Kan 678:1, 346:14, 248:10-11
Tat Ci Śab, 232:2. Nyā Mañ, 322:26
Tar Di Pra , 372:9

प्रत्याम्नाय
(*pratyāmnāya*)
restatement of a proposition,
अनुमेयत्वेनोद्दिष्टे चानिश्चिते च परेषां निश्चयापादनार्थं प्रतिज्ञायाः पुनर्वचनं प्रत्याम्नायः
Pra Pā Bhā, 239:17

प्रत्यायक
(*pratyāyaka*)
causing to know
Nyā Mañ 103:6,

प्रत्यायकत्व
(*pratyāyakatva*)
the state of causing to know,
Nyā Mañ, 597:9; Tat Ci Śab. 99:3;
Tat Ci Gā, 631:23

प्रत्यासन्नत्व
(*pratyāsannatva*)
i) the state of being related
सम्बद्धत्वम् *Nyā Ko*
ii) तद्विषयकप्रतीत्यव्यवहितप्राक्कालिकप्रतिपत्तिविषयत्वम् *Nyā Ko*
iii) the state of existing near by
समीपवृत्तित्वम् *Nyā Ko*

प्रत्यासत्ति
(*pratyāsatti*)
relation
प्रत्यासत्तिः = सम्बन्धः
Nyā Si Muk Kir, 83:21, 209:34,
Nyā Bhū, 492:5, Nyā Mañ 1024: 10,11,
Ta t Ci Dī, 779:4., 864:15; Tat Ci Pra. 858:1

प्रत्यासत्तित्व
(*pratyāsattitva*)
state of being a relation,
Tat Ci 645: 16

प्रत्यासन्न
(*pratyāsanna*)
related
Nyā Mañ, 124:10,11; Kir Va, 72:8

प्रत्यासन्नत्व
(*pratyāsannatva*)
the state of being related
Tar Bhā, 26:8

प्रत्याहार
(*pratyāhāra*)
restraining
समधिप्रयत्नीकार्थेभ्यः समन्ताच्चेतसो व्यावर्तनं प्रत्याहारः
Nyā Bhū, 588:23

प्रथमज्ञान
(*prathamajñāna*)
first knowledge
Vi Vā 3:6

प्रथमा
(*prathamā*)
nominative suffix,
तादात्म्यभिन्ने स्वार्थे या प्रकृत्यर्थस्य बोधने च समर्था विभक्ति सा,
Śa Śak Pra, 286:10
स्वकर्मकैकधात्वर्थकर्तृकापरकर्मता यत्रान्वेत्यस्य कर्मत्वे प्रथमैवानुशिस्यते
Śab Śak Pra 343:5

प्रथमान्तपदाभाव
(prathamāntapadābhāva)
ansence of word ending in nominative case ending.
Akhyā Vā, 12:6

प्रथमान्तपद
(prathamāntapada)
word ending with nominative case ending
Akhyā Vā, 12:6

प्रथमार्थ
(prathamārtha)
meaning of nominative termination
Vyu Vā, 90. Pad Vā Rat, 474:7-8

प्रदेश
(pradeśa)
i) place, region
Pra Pā Bhā, 148:15, 112:4. 90:21, 262:7; Tar Dī Rā Ru, 200:7
ii) causal substance
कारणद्रव्यस्य प्रदेशशब्देनाभिधानात्
Nyā Sū 2.2.17

प्रधान
(pradhāna)
principal. main chief,
Tat Ci, 40,47,48, 87 60-61, 87.88

प्रधानकर्मत्व
(pradhānakarmatva)
the state of being the accusative,
the state of possessing the result on the delimitor of the state of being the direct root-meaning,
साक्षाद्धात्वर्थतावच्छेदकफलशालित्वम् *Nyā Ko*

प्रधानक्रिया
(pradhānakriyā)
principal verb. *Śab Śak Pra 344:9*

प्रधानता
(pradhānatā)
superiority, the state of being principal or primary,
the state of what causes to know the object
का प्रधानता ? विषयग्राहकत्वम्
Nyā Sū Bhā, 193:1-2

प्रधानत्व
(pradhānatva)
the state of being principal or primary
Tat Ci, 14, 26

प्रधानविधि
(pradhānavidhi)
primary or principal injuction
Tat Ci, 41, 50

प्रधानाश्रय
(pradhānāśraya)
substratum of a principal flase knowledge,
अतस्मिँस्तदिति च व्यवसायः प्रधानाश्रयः अपुरुषे स्थाणौ पुरुष इति व्यवसायः स प्रधानाश्रयः
Nyā Sū Bhā 304:10

प्रध्वंस
(pradhvaṁsa)
i) destruction,
विनाशः प्रध्वंस
Sap Padā. 97:9; Nyā Sid Dī, 13:!3. 13:15. Tar Saṁ, 6
ii) that has beginning but no end.
सादिरनन्तः प्रध्वंसः
Tar Saṁ, 62
iii) it is a relation absence of the effect in the material cause after it is produced
उत्पत्तेरनन्तरं समवायिकारणे कार्यस्य संसर्गाभावः प्रध्वंसः
Tar Kau, 57:9

प्रध्वंसत्व
(pradhvaṁsatva)
the state of being a destruction
Nyā Si Dī, 18:20

प्रध्वंसाभाव
(pradhvaṁsābhāva)
absence called distruction,
i) which has beginning, but no end.
सादिरनन्तः प्रध्वंसाभावः
Sap Padā, 86:5
ii) it is absence in the cause of what is produced
उत्पन्नस्य कारणेऽभावः प्रध्वंसाभावः
Tar Bhā, 185:4
iii) it is a deviation from its own form of what is produced,
उत्पन्नस्य स्वरूपप्रच्युतिः प्रध्वंसाभावः
Nyā kan , 556:8
iv) it is an absence which has production , 556:8
उत्पत्तिमान् अभावः
Nyā pra, 83:12

प्रमा
(pramā)
true knowledge valid cognition
i) true apprehension
यथार्थानुभवः प्रमा *Tar Kau, 15:10*
तत्त्वानुभवः प्रमा, *Sap Padā. 101:19*
ii) knowledge as different from illusion.
भ्रमभिन्नं तु ज्ञानमत्रोच्यते प्रमा,
Nyā Si Muk, 430
iii) it is a correct apprehension which has that (potness)) as a qulifier in that (pot) where (potness) does exist.
तद्वति तत्प्रकारकोऽनुभवो यथार्थः यथा रजत इदं रजतमिति ज्ञानम् स एव प्रमेत्युच्यते,
Tar Saṁ 26:1

प्रमाण
(pramāṇa)
means or source of valid knowledge
1) that by which something is known is called pramāṇa
स(प्रमाता) येन अर्थं प्रमिणोति तत् प्रमाणम्
Nyā Bhā (Nyā Denś)24:2
2) the cause of knowledge is called प्रमाण, ऊपलब्धिहेतुः प्रमाणम् on *Nyā Vār (Nyā Denś)15:6*
3) instrumental cause of valid knowledge is known as प्रमाण
प्रमासाधनं प्रमाणम्
Nyā Vār Tat Tī (Nyā Dan)16:7
प्रमाकरणं प्रमाणम् *Tar Bhā, 7:24*
४) स्मृत्यनुभवसाधारणं प्रमाकरणम् प्रमाणम्
Tar kau, 15:11
5) instrumental cause of true apprehension is called as प्रमाण
सम्यगनुभवसाधनं प्रमाणम *Nyā Sā 11:1*
6) is that which is never unconnected with the true cognition.प्रमायोग व्यच्छिन्नं प्रमाणम्
Sap Pad, 105:6
7) it is a collection of factors and non-knowledge nature of knowledge and non-knowledge which causes the knowledge of an object that must be correct and not doubtful
अव्यभिचारिणीमसन्दिग्धांमर्थोपलब्धिं विदधती बोधाबोधस्वभावा सामग्री प्रमाणम्
Nyā mañ 31:9

प्रमाणाभाव
(pramāṇābhāva)
absence of means of valid knowledge,
not arising of perception
प्रत्यक्षादेरनुत्पत्तिः प्रमाणाभाव उच्यते
Nib(Ratn) 104:16

प्रमाता
(*pramātā*)
knower, one who knows,
i) one who has a desire either to reject or accpet (the object)
यस्येप्साजिहासाप्रयुक्तस्य प्रवृत्तिः स प्रमाता,
Nyā SūBhā, 1.1.1; Pra Pā Bhā, 191:24
ii) one who knows
प्रमिणोतीति प्रमाता भवति,
Nyā Mañ, 1.34.7

प्रमातृत्व
(*pramātṛtva*)
the state of being a knower,
the state of being one who is related with the valid knowledge by the relation of inherence.
प्रमातृत्वं च प्रमासमवायित्वम्,
Nyā Ko, 557.7; Nyā Ku (Pra), 4.5 : 476

प्रमावैजात्य
(*pramāvaijātya*)
different kind of valid cognition,
Tat Ci Dī, 1237:7

प्रमुष्टजातित्व
(*pramuṣṭajātitva*)
the state of having no universal,
Śak Vā, 103:6

प्रमुष्टबुद्धिविषयता
(*pramuṣṭabuddhiviṣayatā*)
the state of being the content of no knowledge,
Śak Vā, 102:2

प्रमेय
(*prameya*)
object, content of knowledge
i) content of knowledge.
प्रमाविषयः प्रमेयम् -प्रमायां योऽर्थश्चकास्ति स प्रमायाः विषयः प्रमेयमिति ,
Nyā Bhū, 62:12
ii) that which is known is called as प्रमेय
प्रमीयत इति च प्रमेयम्,
Nyā Mañ, 1.34;7
iii) the object which is known as true is called प्रमेय
योऽर्थः तत्त्वतः प्रमीयते तत्प्रमेयम्
Nyā Ko.
Tar Saṁ, 64:9, Pra Pā Bhā, 91:24.

प्रमेयत्व
(*prameyatva*)
objectness, contentness of knowledge,
i) the state of being the content of knowledge
प्रमेयत्वं प्रमाविषयत्वम्
Tat Ci (Anu), 1356
ii) it is the state of being delimited by true cognition regularly, तत्त्वज्ञानेन नियमेन अवच्छेद्यत्वं प्रमेयत्वम्
Sapta padā, 134:3 ; Nyā Lī Pra., 550:22

प्रमेयसामान्य
(*prameyasāmānya*)
object or content in general,
AVA Nir Jā, 19:5; Tat Ci Gā, 149:6

प्रयत्न
(*prayatna*)
effort, volition
i) effort, उत्साहः प्रयत्नः
Tar Bhā, 174:1
प्रयत्नः संरभ उत्साह इति पर्यायः
Pra Pā Bhā, 251:11
ii) volition, कृतिः प्रयत्नः
Tar Saṁ 5-8

iii) it is an uncommon cause of the usage of प्रयत्न is the possesser of universal प्रयत्नत्व, प्रयत्नत्वसामान्यवान् प्रयत्नव्यवहारासाधारणकारणं प्रयत्नः,
Śapta Padā, 78:16/.

iv) it is in the form of volition and is the possessor of universal प्रयत्नत्व, प्रयत्नत्वसामान्यवानुत्साहरूपश्च प्रयत्नः,
Tar Kau, 51:4-5.

v) that which possesses the universal as pervaded by qualityness which exists in the content of knowledge such as 'I am doing' is called प्रयत्न
करोमीत्यनुभवविषयवृत्तिगुणत्वव्याप्यजातिमान् प्रयत्नः
Nyā Pra 75:4

प्रयुक्त
(prayukta)
employed
Kār Ca. 30:36

प्रयुक्तत्व
(prayuktatva)
the state of being associated,

i) a self linking relation that causes a cognition such as because of the absence of cause there is an absence of effect
प्रयुक्तत्त्वं च कारणाभावात्कार्याभावः इति प्रतीतिसाक्षिकः स्वरूप सम्बन्धविशेषः,
Tar Dī Pra, 255:18; Nyā Ko

ii) the state of being caused प्रयोज्यत्वम्.
Nyā ko.

iii) the state of being a pervader,
क्वचित्तु व्यापकत्वम्
Nyā Ko; Tat Cī Gā, 1616:3, Nyā Si Dī,13:12

iv) प्रयोगकर्मत्वम्
Nyā Ko

प्रयोग
(prayoga)
application; use; employment

i) use
Tat Ci Upa, 10:20, Kar Ca, 12:12 25:16, 16:18, 21:24, 22:24, 23:26 30:37, 37:46, 31:39, 37:45,

ii) inference अनुमानम् (त्वै.३.७.९.७)
Nyā Ko)

iii) example, उदाहरणम्
Nyā Ko

iv) utterance of word
Nyā Ko शब्दोचारणम्

प्रयोगविधि
(prayogavidhi)
injuction for application

i) a particular intermediary function of अधिकारविधि,
प्रयोगविधिस्तु क्रमपर्यन्तं प्रयोगे पदार्थाननवगम इति अयं चाधिकारविधेरेव व्यापारविशेष इति
Nyā Mañ, 325:8

प्रयोगविषयत्व
(prayogaviṣayatva)
the state of being the object of application
Abhā Vā, 183:5

प्रयोगसाधुत्व
(prayogasādhutva)
the state of being a good application; use,
Akhyā Vā, 13:5, 34:1

प्रयोगोपाधि
(prayogopādhi)
सुखत्वावान्तरजातेश्च सुखमात्रसाधारणत्वात् प्रयोगोपाधेर्निराकर्तव्यत्वात् लोके च लक्षणा,
Tat Ci Śab Vol 4. Part-2; 506:4

प्रयोजक
(*prayojaka*)
causing
Tat Ci, 51, 1307, 722:4, Tat Ci Roh, 317, 52:7, Śak Vā, 95:2, 54:2, Nyā Rat 37:7, 80:13, 208:10, 114:3, Nyā Lī, 117:2; Padā; Tat Nir, 41:1; Tar Bhā, 80:3; Tar Dī Rā Ru, 196:10

प्रयोजकतावच्छेदक
(*prayojakatāvacchedaka*)
delimitor of promoterness or causeness.
NSL, 38

प्रयोजकत्व
(*prayojakatva*)
the state of being a cause
i) a delimitor of causeness etc. in general
प्रयोजकत्वं च जनकतावच्छेकादिसाधारणम्
Tat Ci Gādā, 1579:19
ii) a delimitor of causeness of cause in general, Nyā Si Muk Rā, 231:38,
प्रयोजकत्वञ्च जनकतावच्छेदकादिसाधारणम्
Ta, Ci Gādā 1579:19,
iii) being in the form of self linking relation that which causes knowledge, is called प्रयोजकत्व,
प्रयोजकत्वं च स्वरूपसम्बन्धरूपं दण्डात् घटोत्पाद इति प्रतीतिसाक्षिकमिति ध्येयम्
Nyā Si Muk Rā, 80:34
iv) favourableness is called
प्रयोजकत्वम् अनुकूलत्वमिह प्रयोजकत्वम्
Tar Dī Pra 225:7
v) it is the state of being the cause of an effect indirectly.
परम्परया (न तु साक्षात्) कार्यजनकत्वम्
Nyā Ko,
vi) the state of being a probans or cause
हेतुत्वम् *Nyā Ko*

प्रयोजकसम्बन्ध
(*prayojaksambandha*)
causal relation
Śak Vā, 42:4

प्रयोजन
(*prayojana*)
i) purpose, motive,
यमर्थमधिकृत्य प्रवर्तते तत्प्रयोजनम्
Nyā Sū, 1.1.24
यमर्थमधिकृत्य पुरुषः प्रवर्तते तत् प्रयोजनं
Nyā Mañ, 332:27; Nyā Pra, 43:20; Nyā Sū Bhā, 3:14 Nyā Ko
येन प्रयुक्तः प्रवर्तते तत्प्रयोजनम् ,
Nyā Sū Bhā, 3:14 Nyā Ko
(वात्स्या, १.११, तर्क मा. पृ.४२, व्या वा). येन प्रयुक्तः पुरुषः प्रवर्तते तत्प्रयोजनम् ,
Tar Bhā, 198:1
ii) it is the instrumental cause of that which leads one either to accept what is good or to reject what is bad,
हिताहितप्राप्तिपरिहारौ, तत्साधनं च प्रयोजनम्
Nyā Mañ, 18:3
यमर्थमाप्तव्यं हातव्यं वा व्यवसाय तदाहित-हानोपायमनुतिष्ठति, प्रयोजनम् तद् वेदितव्यम् प्रवृत्तिहेतुत्वात्, *Nyā Sū Bhā 40:1-3*
iii) it is the object of desire as to be established ,
साध्यतयेच्छाविषयः, *Nyā ko)*

प्रयोजनत्व
(*prayojanatva*)
the state of being a purpose,
Nyā Si Dī, 33:1

प्रयोजिका
(*prayojikā*)
causing, effecting.
Nyā Rat, 232:12 Pad Vāk Rat, 154

प्रयोज्य
(*prayojya*)
to be caused
Kār Ca, 34:43, Nyā RAt, 80:14; Tat Ci, 353

प्रयोज्यता
(*prayojyatā*)
the state of being caused.
Pad *Vāk Rat, 49:1-3*

प्रयोज्यतावच्छेदक
(*prayojyatāvacchedaka*)
delimitor of the state of being caused.
NSL, 38:22

प्रयोज्यत्व
(*prayojyatva*)
the state of being caused or produced.
A particular self linking relation that causes knowledge.
प्रयोज्यत्वं च प्रतिबन्धकसत्वात् कार्याभाव इति प्रतीतिसाक्षिकः स्वरूपसम्बन्धविशेषः
Tat Ci Gā, 644:20

प्रयोज्यत्वसम्बन्ध
(*prayojyatvasambandha*)
a (self-linking) relation called as प्रयोज्यत्व
Kār Ca, 82:108, NSL, 68:17

प्रयोज्यप्रयोजकभाव
(*prayojya-prayojakabhāva*)
a relation between what causes and what is caused,
i) a self linking relation that causes knowledge
प्रयोज्यप्रयोजकभावश्च प्रतीतिसाक्षिकः स्वरूपसम्बन्ध विशेष एवेति,
Tat Ci, Gām 651:7, 716:21, 716;23, 21:8; Nyā Mañ, 138:32(second Vol)

प्रयोज्यवृद्ध
(*prayojyavṛddha*)
an elder person who is to be appointed or employed,
Tat iṢCi Gādā, 59:3

प्रयोज्यव्यापार
(*prayojyavyāpāra*)
the intermediary function of what is to be promoted.
Tat Ci, 2000:1

प्रलय
(*pralaya*)
final delusion, end of the creation final destruction.
क्रियाविभागादिन्यायेनापरमाण्वन्तः प्रलय इति कथ्यन्ते ।
Kir 61:5
सर्वेषामेकदा समग्रोपादेयप्रबन्धशून्यत्वमेव प्रलय इत्यर्थः।
Nyā Lī Kaṇ, 228:7
सर्वकार्यद्रव्यध्वंसोऽवान्तर प्रलयः।
Tat Ci Dī, 163:32; Tar Saṁ Tar Dī, 10:8; Maṇka, 74:12

प्रलयपूर्वोत्पन्नकर्म
(*pralayapūrvotpannakarma*)
the actionwhich is propuced before the fnal delusion
Ava Ni Jā, 112:5

प्रलयावधि
(*pralayāvadhi*)
upto the time of the final delusion
Kir, 35:14

प्रलीनमनस्क
(*pralīnamanaska*)
absent-mainded
Pra Pā Bhā, 179:22

प्रवरपक्ष
(*pravarapakṣa*)
principal or most important side (of a state, etc.)
Nyā Mañ, 232:8

प्रवर्तक
(*pravartaka*)
inducer, that which causes to generate an act,
एकश्च विधिजन्यज्ञानजन्यं ज्ञानं प्रवर्त्तकम्
Tat Ci, Śabdavidhi, 268.
नैयायिकमते प्रवर्त्तकं विशिष्टज्ञानम् ।
Tar Kā, 46
प्रवर्तकं तु कृतिसाध्यत्वेष्टसाधनत्वबलवदनिष्टाननुबन्धित्वानां ज्ञानम् ।
Maṇkan, 76:1; Śab Śak Prea, 410:8; Tat Ci, 37

प्रवर्तकज्ञान
(*pravartkajñāna*)
knowledge of an inducer, prompter
Tat Ci, 1960:3; Tat Ci Śabda, Vol 4, pt.2; 2:1; Śakvā, 99:6

प्रवर्तना
(*pravartanā*)
cause of an action, the prompting factor of an action. प्रवृत्तिहेतुत्वम्
Nyā Bhā. 1.1.18
प्रवर्तना च लोके राजाज्ञादि : वेदेतु लिङ्निष्ठो धर्मविशेषः स एव लिङादिशक्य इत्याहुः।
Maṇi ka 78:7

प्रवर्तिका
(*pravartikā*)
prompting, inducing.
Vyu Vā, 210

प्रवाद
(*pravāda*)
expression, discourse, conversation.
एवञ्च बुद्धिविषयताऽवच्छेकत्वस्य प्रवृत्तिनिमित्तानुगमकत्वप्रवादोऽपि सङ्गच्छते ।
Śak Vā, 116:5; Vi Vā, 8:15; Nyā Sā. 80:4; Tat Ci Gā, 1707:11

प्रवाहविच्छेद
(*pravāhaviccheda*)
breaking the continuity
Tat Ci Gā, 731:27

प्रवाहशक्ति
(*pravāhaśakti*)
a continuous relationship between a word and its meaning, an unbroken relationship.
Tar Saṁ Dī Rā Rū, 224:5

प्रवाहितत्व
(*pravāhitatva*)
the state of carrying down on bearing along.
Nyā Lī Kaṇ, 225:12

प्रवृत्ति
(*pravṛtti*)
inclination or desire to do something effort, activity, commencement of an action, or of a rule.
ईप्साजिहासाप्रयुक्तस्य समीहाप्रवृत्तिरित्युच्यते
Nyā Sū Bhā 1:4-5; Nyā Mañ 332:29
प्रवर्तना प्रवृत्तिः सा लक्षणमेषामिति प्रवर्तनालक्षणा दोषाः।
Nyā Mañ, 70:19
कायिकश्च व्यापारः प्रवृत्तिरिति । *Nyā Bhū, 440:16*
चिकीर्षाजन्यो यत्नः प्रवृत्तिः। *Tar Kau, 51:50*
रागजन्यो गुणः प्रवृत्तिः। *Nyā Pra, 75:6*
त्रिविधा चास्य शास्त्रस्य प्रवृत्तिः उद्देशो लक्षणं परीक्षा चेति।
Tare Bhā, 6:2

प्रवृत्तिक्रम
(pravṛttikrama)
order of the function or source order of the manifestation.
Nyā Rat, 155:1; Nyā Rat, 208:12; Nyā Rat, 209:13

प्रवृत्तिजनक
(pravṛttijanaka)
the agent of producing the desire etc. in one's mind, that which generates an inclination in one's mind.
Tat Ci, 443

प्रवृत्तिजनकत्व
(pravṛttijanakatva)
the state of being an agent or producer of an inclination
प्रवृत्तिजनकत्वमपि प्रवृत्तिविषयप्रकाशकत्वमेव ।
Nyā Bhū, 54:21; Tar Bhā, 117:3

प्रवृत्तिनिमित्त
(pravṛttinimitta)
ground for application of a linguistic term
उद्देश्यताऽवच्छेदकव्यापक विधेयव्याप्यपर्याप्तिकोधर्म सर्वपदप्रवृत्तिनिमित्तम् ।
Śak Vā. 134:3
सङ्केतोद्देश्यायां बुद्धौ प्रतियोगित्वेन तादृशबुद्धिविशेष्यतायां वा निरूपकत्वेन विशेषणं या प्रकारता तस्यामाधेयतया प्रकारीभूय सङ्केतविषयो धर्मः प्रवृत्तिनिमित्तम् ।
Pa Vā Ra, 77.5-7
अतएव-वाच्यत्वेसति वाच्यवृत्तित्वेसति वाच्योपस्थिति-प्रकारत्वं प्रवृत्तिनिमितलक्षणमुपपद्यते ।
Nyā Si Mu Kir, 294:28

प्रवृत्तिनिमित्तकत्व
(pravṛttinimittakatva)
the state of being having or possessing the reason of a word that denotes a sense for which it stands for through a relationship
Tat Ci Upa, 14:16; Pada Vā RA, 418, 3373-77.

प्रवृत्तिनिमित्तता
(pravṛttinimittatā)
the state of being that which stands for the reason of a word its menaing which is denoted through a relationship which expresses that sense.
The state of being a cause to generate an understanding of that sense which is conveyed by a word.
Śak Vā, 171:3

प्रवृत्तिनिमित्तत्व
(pravṛttinimittatva)
the state of being a cause of an understanding that arises from a word through a relationship.
Tat Ci Gā, 634:11

प्रवृत्तिनिमित्तलक्षण
(pravṛttinimittalakṣaṇa)
definition of the cause of an understaning of a word through which it expresses its sense.
Śak Vā, 59:4

प्रवृतिनिमित्तसामानाधिकरण्य
(pravṛttinimitta- sāmānādhikaraṇya)
the relationship of having/ one and the same locus of both *pravṛttinimittas*
Nyā Lī Pra, 730:16

प्रवृत्तिनिवृत्तिस्वभाव
(pravṛttinivṛttisvabhāva)
of the nature of inclination and rejection
Pramā Vār, 334:4

प्रवृत्तिनिवृत्त्यजनकत्व
(*pravṛttinivṛttyajanakatva*)
the state of being the non-producer of an inclination or rejection of any action
Tat Ci Dī, 77:26

प्रवृत्तिनिवृत्त्यनुज्ञा
(*pravṛttinivṛttyanujñā*)
to allow or premit an inclination or rejection in a course of action
Pramā Vār, 201:8

प्रवृत्तिविषय
(*pravṛttiviṣaya*)
an object of the inclination
Tat Ci 942-943; Tat Ci (Upa) 16:10

प्रवृत्तिविषयत्व
(*pravṛttiviṣayatva*)
the state of being an object of the inclination
Tat Ci 432, 437-38

प्रवृत्तिलाघव
(*pravṛttilāghava*)
brevity of an inclination
Pa Vā Ra, 333-334.

प्रवृत्तिविज्ञान
(*pravṛttivijñāna*)
knowledge of the things belonging to the external world in Buddhist philosophy
द्विविधं विज्ञानं प्रवृत्तिविज्ञानमालयविज्ञानश्चेति तत्रायं घट इत्यादिप्रवृत्तिविज्ञानम्, अहं जानामीत्यालयविज्ञानं, तदेवाऽऽत्मा ...
Nyā Si Mu Dī, 159:17

प्रवृत्तिव्यपदेश
(*pravṛttivyapadeśa*)
mentioning or naming an inclination to act.
Nyā Lī Vi K, 429:11

प्रवृत्तिहेतु
(*pravṛttihetu*)
cause or reason of an inclination to act
Nyā Lī Vi pra, 440:19; Tat Ci, 434

प्रवृत्त्यनुपपत्ति
(*pravṛttyanupapatti*)
inapplicability of the inclination
Nyā Si Dī, 35:2, 35:6;
Tar Saṁ Tar Dī Rā Ru, 84:10

प्रवृत्त्यौपायिक
(*pravṛttyaupāyika*)
cause of inducement involved
प्रवृत्त्यौपायिकं हि प्रामाण्यमर्थतथात्वनिश्चयत्वम्।
Tat Ci, 365

प्रवेशनत्व
(*praveśanatva*)
the state of being an entrance is the state of being an action which is produced by the contact of something inside.
Nyā Lī Pra, 679:19

प्रशंसा
(*praśaṁsā*)
praise, eulogy,
गुणाविष्करणम्प्रशंसनम् ।
Nyā Prea, 109:8

प्रशिथिलमूल
(*praśithilamūla*)
the base hardly perceptible, the root which is very feeble.
Nyā Rat, 40:6; Nyā RAt, 240:22

प्रश्न
(*praśna*)
a question, inquiry
अभिधानप्रयोजनादिजिज्ञासा *Nyā Ko*

प्रश्रुतमय
(praśrutamaya)
yogic perceptual knowledge
Nyā Bhū, 171:13

प्रसक्तत्व
(prasaktatva)
the state of being supplied by a prescription of Vedic sentence.
Nañ Vā, 191:18, 191:19

प्रसक्तप्रतिषेध
(prasaktapratiṣedha)
prohibition of that which has been prescribed by the vedic sentence.
Kir V, 87:14; Nyā Mañ, 350:6; Tar Bhā, 144:3

प्रसक्ति
(prasakti)
contingency, applicability
Kir V, 87:13

प्रसङ्ग
(prasaṅga)
contingency,
स एष प्रसङ्गस्तर्क इत्युच्यते । प्रसङ्गस्तर्कः।
Tar Bhā, 202:4; Nyā Lī Kaṇ, 78:5
प्रसङ्गश्च नाम परसिद्ध्या परस्यानिष्टापादनमुच्यते।
Nyā Mañ, 266:4
स्मृतस्योपेक्षानर्हत्वं प्रसङ्गः।
Nyā Si Mu Rā, 141.23

प्रसङ्गत्व
(prasaṅgatva)
the state of being connected with the context.,
उपोद्धातादिभिन्नत्वे सति स्मरणप्रयोजकसम्बन्धत्वं प्रसङ्गत्वम्। *Nyā Si Mu Kir, 218:31*
प्रसङ्गत्वम्-स्मृतस्योपेक्षाऽनर्हत्वम् ।
Nyā Si Mu Kir, 182:12

प्रसङ्गविपर्यय
(prasaṅgaviparyaya)
change of topic of discussion.
न चैष करोति, वर्तमानार्थक्रियाकरणकालेऽतीताऽनागते अप्यर्थ क्रिये इति व्यापकाऽनुपलब्धिः प्रसङ्गविपर्यय इति।
Kir Va, 95;19

प्रसङ्गसङ्गति
(prasaṅgasaṅgatī)
connection with the context being discussed different from an introduction.
उपोद्धातादिभिन्नस्मरणप्रयोजकसम्बन्धः प्रसङ्गसङ्गतिः।
Nyā Prea, 163:20

प्रसङ्गसम
(prasaṅgasama)
a type of *jāti*,
अत्र प्रसङ्गापादनेन प्रत्यवस्थानं प्रसङ्गसमः प्रतिषेधः।
Nyā Mañ, 178:29
साधनपरम्पराप्रश्नः प्रसङ्गसमः।
TarSaṁ Dī Prea, 343:18; Nyā Prea, 157:20

प्रसज्यप्रतिषेध
(prasajyapratiṣedha)
a type of negative statement prohibition of that which has already occured or discussed(through a vedic injuction)
Pramā Vār, 522:4; Nyā Mañ, 154:23; Tat Ci Śabda) , 790:1

प्रसञ्जन
(prasañjana)
act of connection on applying,
तुल्यत्वेन अभावयो प्रत्यभाववचनं प्रसञ्जनम् ।
Sap padā, 124:6; Nyā Rat, 25:2; Tar Bhā, 202:4

प्रसाधक
(*prasādhaka*)
accomplisher, purifier.
Pra pā Bhā, 84:17; Pramā Vār, 72:6; KIr V, 85:23

प्रसाध्यता
(*prasādhyatā*)
the state of being that which is accomplishable.
Nyā Rat, 89:1

प्रसारण
(*prasāraṇa*)
one type of *Karman* (action, spreading out, expansion that action which causes connections with a distant place is called expansion
स्वविप्रकृष्टसंयोगहेतुः कर्म प्रसारणम् ।
Tar Kau, 54-55, 8,1
उत्क्षेपणापक्षेपणाकुञ्चनप्रसारण गमनानि पञ्चैव कर्माणि ।
Tar Saṁ, 60; Preapā Bhā, 15:3; Tar Saṁ,5
ऋजुतासंपादकं प्रसारणमित्यर्थः।
Tar Saṁ, Tar Di, 60
प्रसारणत्वजातिमत् ऋजुत्वापादकं कर्म प्रसारणम्।
Sapta Padā, 84:1
शरीरविप्रकृष्टदेशसंयोगानुकूलो व्यापारः प्रसारणम् ।
Nyā Si Mu Kir, 41:21
तिर्यक्संयोगासमवायिकारणं कर्म प्रसारणम्
Nyā Prea, 77:13

प्रसिद्ध
(*prasiddha*)
established, well known
Tat Ci, 261; Tar Saṁ Dī Rā Ru, 282:14

प्रसिद्धत्व
(*prasiddhatva*)
the state of being estblished or well known.
Vyu, Vā, 23

प्रसिद्धसमय
(*prasiddhasamaya*)
an established relationship
Pra Pā Bhā, 197:4

प्रसिद्धसम्बन्ध
(*prasiddhasambandha*)
an established relationship
Nyā prea Su, 3:4

प्रसिद्धसाध्य
(*prasiddhasādhya*)
an established probandum
Prea Pā Bhā, 204:7

प्रसिद्धसाध्यक
(*prasiddhasādhyaka*)
that having an established probandum
Vā Vā, 74:18

प्रसिद्धानुमान
(*prasiddhānumāna*)
an established inference [where the relationship i.e. invaribale cocomitance is established.]
Nyā RAt, 108:2; Ni ba, 18:11, 4:11

प्रस्यन्द
(*prasyanda*)
flowing forth; a constant flow, an action continued without any break
तथा च भवत्यद्यक्षणसम्बन्धरूपोत्पत्तिः प्रस्यन्दपदवाच्येति भावः।
Nyā Ku Prakāśikā, 9:15

असम्बन्धसम्बन्धोपहिता क्रिया ।
Nyā Ku Pra, 8:12
प्रस्यन्दः :- प्रवाह - उत्तरोत्तराऽनुवृत्तिः।
Nyā Ku prea. 9:8

प्राकट्य
(prākatya)
manifestation of an object of knowledge.
Pa Vā Ra, 566:1

प्राक् (प्राची)
prāk (prācī)
the Eastern direction which comes in contact with the rising sun.
उदयाचलसंनिहिता दिक् प्राची । *Tar Kau, 8:3*

प्रागभाव
(prāgabhāva)
one type of absence
pre-absence of an effect which has no beginning but has an end.
अभावश्चतुर्विधः : प्रागभाव प्रध्वंसा भावोऽत्यन्ता भावोऽन्योन्याभावश्चेति अनादिः सान्तः प्रागभावः । उत्पत्तेः पूर्वं कार्यस्य ।
Tar Saṁ, 6; Saptda Rāda) 85:16
प्रागभावो विनाश्यजन्यः।
Tar Kā Mṛ, 63
प्रागुत्पत्तेः कारणेषु कार्यस्याभावः प्रागभावः।
Nyā Kan, 556:3; Tar Bhā, 185:1
उत्पत्तेः प्राक्समवायिकारणे कार्यस्य संसर्गाभावः प्रागभावः।
Tar Kau, 57:7
तथा च प्रतियोगिजनकोऽभावः प्रागभावः ।
Nyā Lī Kaṇ, 568:6
प्रतियोग्यन्यूनानतिरिक्तकालीनावधिकसामयिक यावत्परत्वाश्रयसमानकालीनकादाचित्काभावः प्रागभावः।
Nyā Lī Pra, 568:11
प्रतियोग्याधारमात्रवृत्तिरभावो ध्वंसः तत्प्रतियोग्यभावः प्रागभावः।
Nyā Lī Pra, 567:16
उत्तरैकावधिरभावः प्रागभावः।
Nyā Lī, 567:2

प्रागभावत्व
(prāgabhāvatva)
the state of being a pre-absence.
pre-absenceness.
विनाश्यभावत्वं प्रागभावत्वम् ।
Nyā Si Mu, 61:1
प्रागभावत्वं च ध्वंसत्वावच्छिन्ननिरुपितप्रतियोगिताश्रयत्वे सति अभावत्वमिति।
Nyā Si Mu Kir, 62:2
प्रागभावत्वं च गन्धानाधारसमयानाधारभावादिकमूह्यम्।
Nyā Si Dī 14:9
प्रतियोगिसमानकालसदातनकिञ्चित्पदार्थावधिक सामयिक परत्वासमानकालीनत्वशून्यताऽक्पदार्था वधिकापरत्वासमानकालीनासदातनाभावत्वं प्रागभावत्वम् ।
Nyā Si Dī, 124:25

प्राची
(prācī)
eastern direction where the sun rises,
उदयाचलसंन्निहिता दिक्प्राची।
Tar Saṁ Nyā Bo, 12:7
उदयाचलसन्निहितमूर्तावच्छिन्ना दिक् प्राची ।
Tar Saṁ Dī Pra, 91
यदपेक्षया सूर्योदयाचलसंयोगसन्निहितो यो देशः सा प्राची।
Nyā Lī Pra, 295:23
यदपेक्षया सूर्योदयाचलसन्निहितो यो देशः सा तदपेक्षया प्राची। *Nyā Lī Kaṇ, 298:9*
तत्पुरुषस्य उदयगिरिसन्निहिता या दिक् सा तस्य प्राची।
Nyā Si Mu, 155:5

प्रातिपदिक
(prātipadika)
a stem
प्रकृतिर्द्विधा-प्रातिपदिकं धातुश्च ।
Pa Vā Ra, 405:1-2; Tat Ci Nañ Vā, 193:4; Ākhyā Vā, 3:5; Śab Śak Pra, 68:3

प्राण
(prāṇa)
the vital lifeforce 'breath' which moves inside the body which gets different names by moving into different places in the body.
शरीरान्तःसंचारी वायुः प्राणः । स चैकोऽप्युपाधि-भेदात्प्राणापानादि संज्ञां लभते ।
Tar Saṁ,9; Nyā Pra, 56:18; Tar Saṁ Tar Dī 9
मुखनासिकाभ्यां निष्क्रमणप्रवेशनात् प्राणः।
Nyā Si MuDī, 141:8; Kir V, 60:3; Tar DīPra, 83

प्राणायाम
(prāṇāyāma)
the breath control
कोष्ठस्य वायोः श्वासप्रश्वासलक्षणस्यगतिच्छेदः प्राणायामः।
Nyā Bhū, 558:15

प्रातिपदिकत्व
(prātipadikatva)
stemness. the state of being a stem.
Padā Man, 13:6, 13:10

प्रातिपदिकार्थ
(prātipadikārtha)
the meaning of a stem.
Vyu Vā, 4

प्रातिभासिक
(prātibhāsika)
one type of *sattā* in vedāntic philosophy,
Nyā Ko

प्रातिस्विक
(prātisvika)
uncommon, peculiar
Tat Ci Gā, 740:20

प्रातिस्विकरूप
(prātisvikarūpa)
uncommon nature, peculiar form.
Ava Ni Dī, 154:4;
Tat Ci Gā, 526:5

प्रातिस्विकी
(prātisvikī)
uncommon (property), peculiar,
AtmaVi, 11:27

प्रात्यक्षिक
(prātyaksika)
concerning perceptible knowledge.
Tar Saṁ Tar Dī Rā Rū, 250:6, 253:8;
Tar Saṁ Nyā Bo, 49:9

प्रात्यक्षिकनिश्चय
(prātyakṣikaniścaya)
having a confirmation of a perceptible knowledge, a confirmed, determinate perceptual knowledge.
Tar Saṁ Tar Dī Rā Rū, 263:15

प्राथमिक
(prāthamika)
primary, initial, first.
Tat Ci, 863:5

प्राथमिकविशिष्टप्रत्यक्ष
(prāthamikaviśiṣṭapratyakṣa)
primary qualified perceptual knowledge
Vā Vā, 74:16

प्राथमिकविशिष्टज्ञान
(prāthamikaviśiṣṭajñāna)
primary non qualified knowledge
Tat Ci, 863:8

प्राथमिकाविशिष्टबुद्धि
(prāthamikāviśiṣṭabuddhi)
primary non-qualified knowledge.
Vā Vā, 76:15

प्राथम्य
(prāthamya)
primariness,
Nyā Lī Vi, 402:5;
Nyā Si Dī, 41:6

प्रादेशिकगुणत्व
(prādeśikaguṇatva)
the state of being a quality having limited significance.
Nyā Ko

प्रादेशिकत्व
(prādeśikatva)
the state of being with a limited space/place, the state of having a limited coverage.
KirVa, 112:7; Ta t Ci, 825:1;
Dī, 851:12;
Nyā Si Dī, 27:12;
Nyā Ku, 316:6

प्राधान्य
(prādhānya)
predominance, supremacy.
Śab Śak Pra. 194:2

प्रापक
(prāpaka)
conveying or establishing the word meaning
अर्थाधिगमात्मकं हि प्रापकमित्युक्तम्
Nyā Bi Ṭi, 24:1
प्राप्तुं शक्यमर्थमादर्शयत् प्रापकम् ।
n 23:3

प्रापणीय
(prāpaṇīya)
that which is fit to be obtained
Nyā Bi Ṭī, 71:1

प्राप्तप्रतिषेध
(prāptapratiṣedha)
that which is prohibited which is previously prescribed
Nyā Rat, 208:8

प्राप्ति
(prāpti)
acquisition, attainment, obtaining
अकृतस्य स्वानार्जितपुण्यपापफलस्याभ्यागमः प्राप्तिः
Tar Saṁ Dī Rā Rū, 197:14;
Tar Saṁ Dī pra, 94:5

प्राप्तिसमा
(prāptisamā)
a jātī
प्राप्त्या प्रत्यवस्थानं प्राप्तिसमः ।
Nyā Sū Bhā,5. 1.7
प्राप्य साध्यमप्राप्य वा हेतोः प्राप्त्याविशिष्टत्वात् असाधकत्वाच्च प्राप्तिसमः।
Nyā Sū, 5.1.7
प्राप्त्या प्रत्यवस्थानम्प्राप्तिसमा ।
Tar Dī Pra. 342:12;
Nyā pra, 157:14

प्राप्य (कर्मन्)
(prāpya karman)
that which is to be achived, obtained
क्रियाकृतविशेषाभावशालि प्राप्यम् । यथा ग्रामङ्गच्छति इति ।
Nyā Pra 125:20; Kār Ca, 35:44;
Kār Ca 36:45; Kār Ca 39:48
उत्पत्तिविकारभिन्नेन फलेन संसृष्टं कर्म्म प्राप्यम्।
Pad Vā Ra, 513:10

प्राप्यप्रकाशकारित्व
(*prāpyaprakāśakāritva*)
the state of being the illuminator of a particular thing which is obtained संन्निकृष्टग्राहित्वम्।
Nyā Ko

प्रामाणिक
(*prāmāṇika*)
one who accepts or establishes proof on the basis of his arguments which are valid; an authentic proof for an argument
Vā Vā, 101:22; Śak Vā. 175:6; Kir Va, 5:13; Pad man, 5:5

प्रामाणिकी
(*prāmāṇikī*)
based on authority or evidence
Pada Vā Ra, 731:1, 735:7

प्रामाण्य
(*prāmāṇya*)
authoritativeness, validity, authenticity, प्रामाण्यं च प्रमाणान्तरागृहीतनिश्चितप्रवृत्तिविषयार्थतया तत्पापणे शक्तिः।
Nib 97:11
तद्वति तत्प्रकारकज्ञानत्वं तद्गति तद्वैशिष्ट्यज्ञानत्वं वा प्रामाण्यं व्यवसायस्येति स्वेनानुव्यवसायेना नुमित्या वा तद्ग्रहात् ।
Tat Ci, 180-181; Nyā Ra. 18:2; Tar Bhā, 109:1; Tar Bhā 116:2; Tat Ci Rah, 376:7; Maṇka, 4:9

प्रामाण्यग्रह
(*prāmāṇyagraha*)
knowledge of validity of knowledge
Tat Ci, 111; Tat Ci 1203:10; Tat Ci 1882:9; Tar Bhā, 113:2; Tar Kā, 70

प्रामाण्यग्राहकसामग्री
(*prāmāṇyagrāhaka sāmagrī*)
the collection of factors which generaters the knowledge of validity (of a knowledge)
Tar Saṁ Dī Rā Rū, 362:12

प्रामाण्यजिज्ञासा
(*prāmāṇyajijñāsā*)
inquiry of the validity or authenticity of a knowledge.
Tat Ci, 563

प्रामाण्यज्ञान
(*prāmāṇyajñāna*)
knowledge of the validity (of a knowledge)
Tar Saṁ Dī Rā Rū, 255:7

प्रामाण्यनिश्चय
(*prāmāṇyaniścaya*)
ascertainment or confirmation of the validity of determinate knowledge.
प्रामाण्यनिश्चयः व्यवसायनिष्ठप्रामाण्यनिश्चयः।
Tat Ci Rah, 281:12; Maṇ Ka, 8:3

प्रामाण्यसंशय
(*prāmāṇyasaṁśaya*)
doubt in the validity of a knowledge.
Maṇ Ka, 6:15

प्रामाण्यसन्देह
(*prāmāṇyasandeha*)
same as प्रामाण्यसंशय
Nyā Lī Vi Pra, 433:15

प्रामाण्यसाधक
(*prāmāṇyasādhaka*)
that which helps to prove the validity of a proof of a knowledge.
Tat Ci, 886:15

प्रायश्चित
(*prāyaścita*)
expiation, a religious act which removes sin.
Tat Ci, 833:9; Tat Ci, 2061:2; Kir V, 34:14; Kir V, 7:2

प्रायिक
(*prāyika*)
usual, common, normal
Kār Ca, 87:14; Pa Vā Ra, 235, 424

प्रायिकत्व
(*prāyikatva*)
commonness, usualness,
Tat Ci Dī, 1377:1

प्रेक्षापूर्वकारिन्
(*prekṣāpūrvakārin*)
one who acts after considering the pros & cons.
Nyā Mañ, 105:7; Nyā Bhū, 11:16

प्रेक्षावत्प्रवृत्ति
(*prekṣāvatpravṛtti*)
effort of a learned or considerate person
Tat Ci, 115

प्रेत्यभाव
(*pretyabhāva*)
the condition after death; the state of soul after death of an individual
पुनरुत्पत्तिःप्रेत्यभाव
Nyā Sū 1.1.19; Tare Bhā.1 93:1
उत्पन्नस्य क्वचित्सत्त्वनिकाये मृत्वा या पुनरुत्पत्तिः स प्रत्येभावः। प्रेत्यभावो- मृत्वा पुनर्जन्म
Nyā Sū Bhā on 1.1.19, P.31:3-8
पूर्वशरीरं हित्वा शरीरान्तरोपादानं प्रेत्यभाव इति
Nyā Su Bhā 254:5-8
पुनरुत्पत्तिःप्रेत्यभावः। पूर्वोपात्तशरीरादिपरित्यागादन्यशरीरोपसङ्क्रान्ति स प्रेत्यभाव इति ।
Nyā Su BhāVār. 86:4-5
प्रेत्यभावो मरणम् । *Tar Saṁ Dī, 64:12.*

प्रेरण
(*preraṇa*)
inspiring, instigating, impelling
Nyā Ko

प्रेर्यप्रेरकलक्षण
(*preryaprerakalakṣaṇa*)
of the form of sending and which causes to send (something), impeller and impelled.
Nyā Mañ 330:4

प्रौढ
(*prauḍha*)
full-grown; fully-developed
Tar Saṁ Dī Pra, 24:15

प्रौढत्व
(*prauḍhatva*)
the state of being full-grown; the state of being fully matured.
प्रौढत्वमुत्कृष्टत्वं महत्त्वाश्रयत्वम् ,
Tar Saṁ Dī Pra. 406:20
the relation of prior and posterior
Nyā Ku, 120:1; Nyā Mañ. 30:2, 74:14

फ

फक्किका
(*phakkikā*)
an earlier statement on logical exposition to be maintained (now in the present exposition)
Tat Ci Gā, 598:4; Tat Ci Gā 923:26

फल
(*phala*)
Result, effect,
two types of result
1) main, primary
2) secondary or subsidiary.
फलं सुखदु:खसाक्षात्कार :।
NyāPra, 154:13
सुखं दु:खाभावश्च फलम् ।
Tar Kau, 50:11;
Nyā Si Mu Kir 8:4
फलं द्विविधम् मुख्यमानुषङ्गिकश्च ।
Nyā Pra, 102:3;
Tat Ci Pra, 62:2

फलमुखगौरव
(*phalamukhagaurava*)
a kind of fault which causes cumbersomeness while producing result.
Tat Cim 1229:3

फलमुखत्व
(*phalamukhatva*)
the state of attaining a result
Nyā Si Mu Dī, 156:17;
Nyā Si Mu Dā 326:7;
Nyā Si Mu Dī 326:24

फलोपधायक
(*phalopadhāyaka*)
prodncing result.
Nyā Si Mu Rā, 325:24

फलोपधायकत्व
(*phalopadhāyakatva*)
the state of produncing result
फलोपधायकत्वं कार्याव्यवहितप्राक् क्षणावच्छेदेन कार्यसमानाधिकरणात्यन्ता भावाप्रतियोगित्वम् ।
Padvā Gū Dī, 644:14

ब

बन्ध
(*bandha*)
a tie, cofining, bond
सोऽयं प्रकृतिपुरुषयोर्भोक्तृभोग्यलक्षणोऽनादिसम्बन्धो बन्ध इत्युच्यते ।
Nyā Bhū, 571:5
आत्मकर्मणोरन्योन्यप्रवेशानुप्रवेशलक्षण: सम्बन्धो बन्ध: (तत्त्व. वा १.४.१७)
Nyā Bhū, 554:11-12.

बन्धन
(*bandhana*)
bondage
Nyā Pra, 109:18

बन्धविच्छेद
(*bandhaviccheda*)
break in the tie or bond or connection
Nyā Kan, 6:13

बल
(*bala*)
might, power, strength
Tat Ci, 1784, 1787, 1878

बलवदनिष्टाननुबन्धित्व
(*balavadaniṣṭānanubandhitva*)
the state of not causing unwanted consequence more than necessary
Tat Ci Śabda) (II), 196:; Tat Ci Śabda (I)107:3; maṇka, 76:1; Tar Saṁ Dī Rā Rū, 84:11

बहिरिन्द्रिय
(*bahirindriya*)
external sense-organ
Pad Maṇ, 20:10; Tat Ci, 648:24

बहिर्द्रव्य
(bahirdravya)
external substance
Nyā Ko,

बहिर्वृत्ति
(bahirvṛtti)
external existence,
Ātm Vi, 386:1

बहुत्व
(bahutva)
manifoldness; many, the number three
प्रतिनियतैकत्वानालम्बनापेक्षाबुद्धिजनितत्रित्वादिसंख्या
Vai Upa Nyā Ko

बहुव्रीहि
(bahuvrīhi)
a compound
बहुव्रीहि स्वगर्भार्थसम्बन्धित्वेन बोधकः।
निरूढया लक्षणया स्वांशज्ञापकशब्दवान् ।।
ŚaŚa Pra, 244:4, 258:10; Maṇ Ka, 84:4

बहुव्याकोप
(bahuvyākopa)
much contradiction (in a logical statement or exposition)
Tat Ci Dī, 566:4

बाध
(bādha)
1) condradiction, obstruction,
Nyā Rat, 210:15, 183:9
अथफलापहारो भवतु बाधः।
Nyā Mañ, 476:18
अथ तदभावग्रहः बाधः।
Nyā Mañ, 453:!0
2) a fallacy, a subject having absence of probandum
साध्याभाववान्पक्षो बाधः।
Tar Kā, 76.
बाधश्च प्रमितसाध्याभावव्याप्यवत्पक्षकत्वम् ।
Tat Ci G0ṁdā, 1881:7
बाधस्तु पक्षे साध्याभावादिः। एतस्य अनुमितिप्रतिबन्धः फलम् ।
Nyā Si Mu, 272:1, 286:3
सत्प्रतिपक्षविरोधिभिन्नः प्रकृतानुमितिविरोधी दोषो बाधः।
Maṇ Ka, 52:5
बाधस्याप्यनैकान्तिकेऽन्तर्भावान्न पृथक्त्वमिति ।
Nyā Rat, 163:4
तत्तलिङ्गादतिरिक्तप्रमाणेन स्वपक्षे साध्याभावप्रमा बाधः।
Nyā Rat, 182:5
अथ साध्यहेत्वो र्विरोधे पक्षे साध्यसत्त्वे हेत्वसिद्धिः हेतुसत्त्वे साध्याभावसिद्धो बाधः।
Tat Ci, 1126:3

बाधक
(bādhaka)
troubling or opposing factor which opposes or obstructs
Nyā Rat, 19:4; Nyā Rat 103:9;
Nyā Rat 62:5; Tar Saṁ Dī Rā Rū, 115:3;
Nyā Mañ, 431:13; Tat Ci, 222;
Nyā Lī, 213:1; Nyā Si ; MU Rā Rū, 57:15;
Nyā Sā, 41:9;
Nyā Bhū, 317:2

बाधकत्व
(bādhakatva)
the state of being an obstructor
Tat Ci, 340

बाधकमान
(bādhakamāna)
proof of an obstructor
Nyā Ko

बाधत्व
(bādhatva)
the state of being an opposition or obstruction
बाधत्वं च साध्याभाववत्पक्षत्वम् ।
Nyā Kau, 330:9

बाधसङ्कर
(bādhasaṅkara)
mixture of obstruction blending together with opposition *Tat Ci, 1164:5*

बाधित
(bādhita)
contradicted *hetu* or reason which is obstructed, a kind of a fallacy.
यस्य हेतोः साध्याभावः स च प्रमाणान्तरेण निश्चितः स बाधित इत्यर्थः। *Tar Saṁ Nyā Bo, 49:9*
सव्यभिचारविरुद्धसत्प्रतिपक्षासिद्धबाधिताः पञ्च हेत्वाभासाः। यस्य साध्याभावः प्रमाणान्तरेण निश्चितः स बाधितः।
Tar Saṁ, 44, 48; Nyā Rat, 210:15, 190:6
सत्प्रतिपक्षविरोधभिन्नः प्रकृतानुमितिविरोधी दोषो बाधः तद्वान् बाधितः।
Maṇ Ka, 52:5
साध्याभाववत्पक्षको बाधितः।
Tar Kau, 40:8

बाधितता
(bādhitatā)
obstructedness
Nyā Si Dī, 34:15

बाधितत्व
(bādhitatva)
the state of being an obstructed reason which does not allow an inference
साध्याभाववत्ताया निश्चितपक्षकत्वं हेतोर्बाधितत्वम्।
Nyā Rat, 182:6
तथा च विवक्षितविपरीतसाधनाद्विशेषविरुद्धोहेतुरित्यतिपीडया व्यापकानुपलब्धिः बाधितत्वम् ।
Nyā Rat, 202:2

बाधितार्थ
(bādhitārtha)
obstructed meaning
Tar Saṁ Dī Rā Rū, 85:8;
Tar Saṁ Dī Rā Rū 89:4;
Tat Ci , 1200:8

बाधितवाक्यार्थ
(bādhitavākyārtha)
obstructed sentence meaning
Śak Vā, 123:14

बाधितसाध्यविपर्यय
(bādhitasādhyaviparyaya)
opposing or contrary probandum which is obstructed.
Tat Ci, 1072:9

बाध्य
(bādhya)
that is obstructed or opposite.
Nyā Bhū, 317:1

बाध्यबाधकभाव
(bādhya-bādhakabhāva)
the relationship of obstructor and obstructed
Nyā Mañ, 36:12;
Nyā Mañ, 478:1;
Nyā Bhū, 31:1; Nyā Bhū 245:9

बाध्य-बाधक व्यवस्था
(bādhya- bādhakavyavasthā)
the settling relationship of obstructer and obstructed.
Tat Ci, 339; Tat Ci , 432.

बाल
(bāla)
person who can grasp and retain
ग्रहणधारणपटुर्बालः । न तु स्तनन्धयः।
Tar Saṁ Dī, 2:10

बाह्यप्रत्यक्ष
(bāhyapratyakṣa)
external perception
Maṇ Ka, 26:8

बाह्यैकैकेन्द्रियग्राह्यगुणत्व
(bāhyaikaikendriyagrāhyaguṇatva)
the state of being a quality known through only on of the extenenal senses
Nyā Ko

बीजाङ्कुरस्थलीयानवस्था
(bījāṅkurasthalīyānavasthā)
the fault of infinite resgress in the stage of sprouting of a seed.
Tat Ci Gā, 646:23

बुद्धि
(buddhi)
1. One of the qualities of the Soul.
बुद्धिर्नाम कश्चिदात्मविशेषगुणः।
Vi Vā, 1.1
रूपरसगन्धस्पर्शसंख्यापरिमाणपृथक्त्व संयोगविभाग-परत्वापरत्वगुरुत्वद्रवत्वस्नेहशब्दबुद्धि सुखदुःखेच्छा-द्वेष प्रयत्न धर्माधर्मसंस्काराश्चतुर्विंशति गुणाः।
Tar Saṁ, 5, Pra Pā Bha, 14:13
बुद्धिसुखदुःखेच्छा द्वेषप्रयत्न भावनाधर्माधर्मा आत्मवृत्तयः।
Tar Kā 28.
2. Knowledge बुद्धिर्ज्ञानम्।
Nyā Si Mu Kir, 11:23; Dī, 13:10
बुद्धिर्ज्ञानं, तद्विविधं स्मरणमनुभवश्च।
Tar Kā, 44
सर्वव्यवहारहेतुबुद्धिर्ज्ञानम्।
Tar Saṁ, 21
3. That which unfolds or reveals the true nature of an object or thing.
अर्थप्रकाशो बुद्धिः।
Nyā Lī, 760:3; Tar Bhā, 171:1
प्रकाशो बुद्धिः। साच द्विविधा - विद्याचाविद्या च।
Nyā Lī Vi, 408:1
बुद्धित्वसामन्यवती आत्माश्रयः प्रकाशो बुद्धिः।
Śap Padā, 76:14
बुद्धित्वसामान्यवत्यर्थप्रकाशो वा बुद्धिः।
Tar Kau, 15:1
जानामीत्यनुव्यवसायवृत्तिगुणत्वव्याप्यजातिमती बुद्धिः।
Nyā Pra. 74:5
बुद्धिःउपलब्धिर्ज्ञान प्रत्यय इत्यादि भिः पर्यायशब्दैर्योऽभिधीयते सा बुद्धिः।
अर्थप्रकाशो वा बुद्धिः।
Tar Bhā, 187:3
बुद्धिरुपलब्धिर्ज्ञानमित्यनर्थान्तरम्।
Nyā Sū, 1.1.15

बुद्धित्व
(buddhitva)
the state of being a cognition
अर्थनिरूपणाधीननिरूपणत्वमर्थसहनिरूपणत्वमित्यर्थः।
Nyā Lī Kaṇ, 760:9;
Pa Vā Ra, 95-96

बुद्धिधारा
(buddhidhārā)
chain of cognitions, continuous knowledge
Tat Ci Abhā Vā, 180:19

बुद्धिभेद
(buddhibheda)
difference in knowledges; discrimination in knowledges
Nyā Mañ, 101:27

बुद्धिमत्पूर्वक
(buddhimatpūrvaka)
having an earlier knowledge.
Kir Va, 65:18

बुद्धिलक्षणत्व
(buddhilakṣaṇatva)
the state of being of the form of knowledge.
बुद्धिलक्षणत्वम् - बुद्धिमात्रममीषां लक्षण प्रमाणम्, *Kir Va,21:11; Pra Pā Bhā,21:8*

बुद्धिविषयता
(buddhiviṣayatā)
contentness of knowledge
Akhyā Vā, 23:1; Śak Vā, 122:2; Śak Vā, 99:9; Śak Vā, 96:7; Śak Vā, 90:3

बुद्धिविषयत्व
(buddhiviṣayatva)
the state of beging a content of knowledge.
Ākhyā Vā, 24:4; Pa Vā Ra, 80:4-5

बुद्धिवृत्ति
(buddhivṛtti)
function of the intellect
Nyā Mañ, 69:10

बुद्धिसमकाल
(buddhisamakāla)
simultaneous with the intellect.
Pra Pā bhā, 133:11

बुद्ध्यपेक्षा
(buddhyapekṣā)
depending upon the intellect or knowledge.
Pra Pā Bhā, 108:22

बुद्ध्यारम्भ (प्रवृत्ति)
(buddhyārambha) (pravṛtti)
the effort which starts with the intellect.
एतद्वयभिन्नो यत्नः बुद्ध्यारम्भः।
Nyā Pra, 154:8

बोध
(bodha)
understanding. *Kār Ca, 11:9*

बोधक
(bodhaka)
having an understanding, possessing this type of understanding.
Kār Ca, 31:39

बोधकत्व
(bodhakatva)
the state of being the generator or cause of an understaning.
Kār Ca, 34:42; Kār Ca 15:16; Kār Ca 32:40; Tar Saṁ Dī Rā, 90:15

बोधन
(bodhana)
instruction, denoting, signifying,
Kār Ca,34:42

बोधविषय
(bodhaviṣaya)
content of understanding.
Tar Saṁ Dī Rā Rū, 317:19

बोधविषयता
(bodhaviṣayatā)
contentness of an understanding
Śak Vā, 48:2; Śak Vā, 86:3; Śak Vā, 93:3

बोधस्वभाव
(bodhasvabhāva)
nature of the understanding.
Nyā Bhū, 62:8;
Nyā Bhū, 139:14

बोधस्वरूप
(*bodhasvarūpa*)
nature of understanding.
NyāMañ, 41:6

बौद्ध
(*bauddha*)
relating to the understanding; the doctrine taught by Buddha.
Tat Ci, 109

ब्रह्मचर्य
(*brahmacarya*)
celibacy, studentship or studenthood
Pra Pā Bhā, 260:6

ब्रह्मदिन
(*brahmadina*)
one day of lord Brahmā
Nyā Kan, 124:2

ब्रह्मधर्मत्व
(*brahmadharmatva*)
the state of possessing the quality of Brahman.
Nyā Sī Dī, 34:15

ब्रह्मभेद
(*brahmabheda*)
difference with Brahmā
Nyā Si Dī, 34:7;
Nyā Si Dī, 34:12;
Nyā Si Dī, 34:3

ब्रह्मभेदप्रतिपत्ति
(*brahmabhedapratipatti*)
apprehension or observation of the difference of Brahmā.
Nyā Si Dī, 34:13;
Nyā Si Dī, 34:14

ब्रह्मवादिन्
(*brahmavādin*)
follower of vedānta philosophy who does not differentiate between *jiva* and *Brahman*, one school of vedānta philosophy.
Tar Saṁ Dī Pra, 239:4.

ब्रह्मसंवेदन
(*brahmasaṁvedana*)
knowledge of Brahmā, perception of Brahmā, sensation of Brahmā.
Nyā Rat, 19:5

ब्राह्मणत्व
(*brāhmaṇatva*)
brahminhood.
Nyā Lī Kaṇ, 227:14

भ

भक्ति
(*bhakti*)
figurative usage, immediate sequence,
कापुनरियं भक्तिः? आनन्तर्यं भक्तिः।
Nyā Sū BhL, 248:3
भक्तिर्नाम अतथाभूतस्य तथाभाविभिः सामान्यम्, उभयेन भज्यत इति भक्तिः, यथा वाहीकस्य मन्दामन्तःसंज्ञामुपादाय वाहीको गौरिति।
Nyā Sū Bhā Vār (Nyā. Dar); 504:13-15;
(Nyā Dar); 245:9-11;
Vai Upa, on V.S.7.2.6.;
P. 402; Kir, 301; Pa Vā Ra, 435

भगवज्ज्ञान
(*bhagavajjñāna*)
knowledge of God
Maṇ Ka, 54:10

भगवत्सङ्केत
(bhagavatsaṅketa)
desire of God to establish the word- meaning relationship.
Śak Vā, 80:8; Śak Vā, 90:7;
Śak Vā, 45:3; Śak Vā, 8:3

भगवदिच्छा
(bhagavadicchā)
desire of God that establishes the word-meaning relationship.
Śak Vā, 41:7; 52:13

भगवान्
(bhagavān)
god, the supreme lord of the Unirerse.
Maṇika, 72:10

भदन्तसिद्धान्त
(bhadantasiddhānta)
bauddha doctrine,
Nyā Mañ, 28:21

भय
(bhaya)
fear
भयञ्च परतोऽनिष्टसम्भावना।
Nyā Pra, 133:18

भवन
(bhavana)
creative function
उत्पत्त्यनुकूलो व्यापारः।
according to the vaiyākaraṇas
Nyā Ko.

भविष्यत्
(bhaviṣyat)
future (time)
That is called future (time) of that which delimits the time by the pre-absence of that.
यत्प्रागभावेन यः कालोवच्छिद्यते स तस्य भविष्यत्कालः।
Vai upa, 2.2.8.

भविष्यत्व
(bhaviṣyatva)
the state of being a future is the state of being a counter-positive of the pre absence of present.
वर्त्तमानप्रागभावप्रतियोगित्वम् भविष्यत्वम्।
Nyā Pra, 59:16; Tar Saṁ Dī Pra, 90

भाक्त
(bhākta)
secondary usage (of a word)
Nyā Sū Bhā Vār, 245:7-12;
Akhā Vā, 25:2
Secondary usage of a word.
Nyā Pra, 70:17

भागवत्त्व
(bhāgavattva)
the state of a portion possessing
भागवत्वं सावयवात्वम्।
Nyā Lī kaṇ, 266:8

भागासिद्ध
(bhāgāsiddha)
partially unestablished fallacious reason.
भागासिद्धोऽपि स्वरूपासिद्ध एव।
Tar Bhā, 208:1.
हेतोः पक्षैकदेशावृत्तित्वेन भागासिद्धः।
Nyā Pra, 98:16; Nyā Bhū, 311:16;
Nyā Sā, 27:1
See *Svarūpāsiddha*

भागासिद्धत्व
(bhāgāsiddhatva)
the state of being a fallacious ground.
Nyā Lī Vi, 107:4

भागासिद्धि
(bhāgāsiddhi)
a fallacy partially non-existent reason on the subject.
Tat Ci Gā, 545: 23; Tat Ci Gā Dī, 105:11; Tat Cī, 540
पक्षतावच्छेदकसामानाधिकरण्येन हेत्वभावः। *(Nyā Ko)*

भान
(bhāna)
knowledge,
भानं -विषयता
Nyā Si Mu Dī, 207:19; Vyū Vā, 31; Vyū Vā, 35; Tat Ci, 865:8; Akhyāvā, 3:6; Śak Vā, 35:9; Tat Saṁ Dī Pra, 208:19; Tar Saṁ Dī Pra, 226:3

भाव
(bhāva)
1) Positive (entity), There are 6 types of positve entities.
   ननु पदार्थो द्विविधः भावोऽभावश्च।
   Nyā Si Mu Kir, 24:24; Tar Kā 3
2) Relationship, notion, nature,
   भावो = धर्मः सम्बन्ध इति यावत्
   Nyā Si Mu Kir, 66:20
3) Strong internal desire
   अन्तर्निगूढेच्छा भावः।
   Prā Pā bhā, 250:8.
4) Action (according to the grammarians.)
   भावः क्रिया।
   Pa Vā Ra, 609:5
   भावपदेन भावनाया अभिधानात्।
   Pa Vā Ra, 543:1

भावकार्य
(bhāvakārya)
positive effect
Tat Ci, 1963:15; Tat Ci, 2023; Padā Ta Nī,39:1; Padā Maṇ, 2:13

भावकृत
(bhāvakṛta)
caused by *bhāva*
Ākhyā Vā, 19:2

भावाक्त
(bhāvākta)
Secondary
Śa Śa Pra, 351:14

भावत्व
(bhāvatva)
The state of being a positive entity.
सन्नितिप्रतीतिविषयो भावत्वमेव, अतएव सामान्यादिष्वपि सदितिव्यवहारः।
Nyā Si Mu Dī, 60:8; Nyā Si Mu, 24:1
स्वरूपसम्बन्धेन - समवायावच्छिन्नसत्तासम्बन्धित्व स्वसमवायिसमवेतत्वसम्बन्धावच्छिन्नसत्ता सम्बन्धित्व स्वसमवायि (संसर्गत्वाख्य) विशेषणतासम्बन्धावच्छिन्नसत्ता सम्बन्धित्वैतदन्यतमवत्वरूपम् भावत्वमित्यर्थः।
Nyā Si Mu Kir, 25:6
the state of being existent is the state of being related to that which has existence.
सत्तासम्बन्धित्वं भावत्वम्।
Nyā Si Dī, 125:16
नन्वभावत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाऽन्योन्याभाववत्वमेव भावत्वम्,
Nyā Lī Kaṇ, 780:8
सत्तासम्बन्धज्ञानविरोधि प्रकारशून्यत्वं भावत्वम्।
Nyā Lī Pra, 795:7
सत्ताविशेष्यत्वं भावत्वम्,
Nyā Lī Pra, 795:10
सत्ताप्रकारकज्ञानविषयत्वं भावत्वम्,
Nyā Lī Kaṇm 752:12; NyāSi Dī, 5:8, 8:12, 9:14

भावत्वबुद्धि
(*bhāvatvabuddhi*)
knowledge of the state of being existent.
Nyā Lī Pra, 566:13; Nyā Lī, 566:3

भावना
(*bhāvanā*)
impression
1) One of the *Saṁskāras*
संस्कारस्त्रिविधः। वेगो भावना स्थितिस्थापकश्चेति,
Tar Saṁ, 59; Tar Kā, 28
2) One of the qualities.
Pra Pā Bhā, 106:20;
Tar Saṁ Nyā Bo, 11:16
3) An efficient cause that promotes remembrance produced by experience.
अनुभवजन्या स्मृतिहेतुर्भावनात्ममात्रवृत्तिः।
Tar Saṁ, 59
भावनाख्यस्तु संस्कार आत्ममात्रवृत्तिरनुभवजन्यः स्मृतिहेतुः। *Tar Bhā, 176:3*
अनुभवजन्यत्वे सति स्मृतिहेतुत्वं भावनाया लक्षणम्।
Tar Saṁ Nyā Bo, 60:4; Tar Kau, 54:4; Nyā Pra, 76:18; Tar Kā, 28,52; Nyā Mañ, 309:6; 308:32
That saṁ kāra produced by a knowledge.
4) ज्ञानजः संस्कारो भावना
Saptapadā, 129:14
5) Action (mental)
धात्वर्थव्यापार एव भावनोत्पादना क्रियेति व्यपदिश्यते।
Pa Vā Ra,497:1
भावना च व्यापारमात्रोपलक्षिता, अचेतनानुरोधात्।
Ākhyā Vā, 14:4

भावनाबल
(*bhāvanābala*)
strength of the manifested thought of a mental action.
Nib (Ratna), 17:21

भावनापरिनिष्पत्ति
(*bhāvanāparinispatti*)
terminating in *bhāvanā*
Nib (Ratna), 10:8

भावनाप्रकर्ष
(*bhāvanāprakarṣa*)
excellence in mental action.
Nib (Ratnā), 10:19

भावनाप्रचय
(*bhāvanāpracaya*)
collection of the mental action or thought to be manifested. *Nyā Kan, 7:2*

भावनाविशेष्य
(*bhāvanāviśeṣya*)
the mental action as the qualificand.
Ākhyā Vā, 12:1; Ākhya Vā, 15:1; Ākhya Vā, 15:5

भावपदार्थ
(*bhāvapadārtha*)
positive entitiy,
Padā Maṇ, 36:12

भावप्रतियोगित्व
(*bhāvapratiyogitva*)
the state of being a counter-relatum of a positive entity.
Tat Ci Abhā Vā, 178:16

भावप्रत्यय
(*bhāvapratyaya*)
knowledge of positive entity.
Abhā Vā, 30:4; Tar Kā, 94

भावप्रधानत्व
(*bhāvapradhānatva*)
the state of having *bhāva* as prominent
Ta Ci Gā 938: 25

भावप्रधाननिर्देश
(*bhāvapradhānanirdeśa*)
mention of *bhāva* as prominent
Tar Saṁ Dī Pra, 212:15; Kir Va, 118:1

भावराशि
(*bhāvarāśi*)
collection of the mental action or thoughts to be manifested.
Nib (Ratna), 44:3

भावविकार
(*bhāvavikāra*)
change in the action.
changing action (which manifests step by step)
तत्र क्रियाकृतविशेषा उत्पत्तिक्षयोपचयादयो भावविकारा एव गणनीयाः ।
Pa Vā Rat, 520:14

भावविशेष
(*bhāvaviśeṣa*)
special mention of the action of covering (that refers to the knowledge of avidyā)
Pa VāRa, 503:9

भावशक्ति
(*bhāvaśakti*)
the existent power.
Pra Mā Vār, 556:2

भावि
(*bhāvi*)
future, to happen in future.
Tat Ci, 777:2

भावित्व
(*bhāvitva*)
the state of happening in future.
Śa Śa Pra, 436:8

भावोत्पत्ति
(*bhāvotpatti*)
production of an efficient cause that manifests on promotes or brings about (something) *Nyā Sū, 4.1.22*

भाव्य
(*bhāvya*)
to be accomplished, to be performed to be determined or proved.
Pa Vā Ra, 562:4

भाषा
(*bhāṣā*)
language of communication.
Speech, talk
ŚabŚak Pra. 275:10

भासमान
(*bhāsamāna*)
appearing, shining,
Pa Vā Ra,504:10; Vyu Vā, 33

भासमानत्व
(*bhāsamānatva*)
the state of being revealed
Ākhyā Vā, 16:4

भास्वरत्व
(*bhāsvaratva*)
the state of being bright,
the state of being luminous
परप्रकाशकत्वम्
Vai Upa, 2.1.3

भास्वररूपशून्यत्व
(*bhāsvararūpaśūnyatva*)
the state of the luminous or bright not possessing of colour.
Tat Ci Dī, 104:6

भिन्न
(*bhinna*)
different,
Kār Ca, 31:39; Kār Ca, 23:26; Tat Ci (Upa), 16:10; Tat Ci (Upa), 660:1

भिन्नत्व
(bhinnatva)
the state of being different
Kār Ca, 23:27; Kār Ca, 24:28

भूत
(*bhūta*)
one of the five natural elements.
पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशपञ्चकं भूतपदवाच्यम्।
Tar Saṁ Nyā Bo. 11:19; Padā Tat Ni, 10:3

भूतकाल
(*bhūtakāla*)
past, that time in which something happened already.
यत्प्रध्वंसेन यः कालोवच्छिद्यते स तस्यातीत कालः।
Vai Upa, 2.2.8
विद्यमानध्वंसप्रतियोग्युत्पत्तिकत्वम्।
Tar Kā, 4.11; (Nyā Ko).

भूतत्व
(*bhūtatva*)
the state of being *bhūta*
भूतत्वं नाम बहिरिन्द्रियग्राह्यविशेषगुवत्त्वम्।
Tar Saṁ Nyā Bo, 11:18; Nyā Si Mu Kir, 47:9
पृथिव्यादिपञ्चानां भूतत्वम्,
Tar Kā, 25
आकाशे मूर्त्तत्वात्यन्ताभावसमानाधिकरणम्भूतत्वम्।
Nyā Pra, 79:5
मूर्त्तत्वंतु स्पन्दसमवायिकारणतावच्छेदको जातिविशेषः, भूतत्वमपि तदेव।
Padā Ta Ni, 26:1

भूतत्वसङ्कर
(*bhūtatvasaṅkara*)
a mixture of the properties of *bhūtas*
Tar Dī Pra, 57:1

भूतधारकत्व
(*bhūtadhārakatva*)
Tat Ci Gā, 3:20

भूतार्थ
(*bhūtārtha*)
poritive entity
भूतः सदभूतोऽर्थः।
Nyā Bi Ṭr, 67:3

भूतार्थवाद
(*bhūtārthavāda*)
statement of facts
तत्काले तद्गुणज्ञापकः शब्दो भूतार्थवादः।
Nyā Pra, 101:20

भूतावेशन्याय
(*bhūtāveśanyāya*)
the maxim of entering into a living being of a ghost.
Tat Ci, 1999:3

भूयोदर्शन
(*bhūyodarśana*)
perceptual knowledge of probans and probandum residing in one locus again and again.
Tat Ci Gā, 635:1; Tat Ci Gā, 635:12; Tat Ci, 648:26; Tat Ci, 722:3

भेद
(*bheda*)
difference, relation of difference.
Kār Ca, 25:30; Kār Ca, 51:66; Tat Ci, Upa, 5:4

पदार्थयोरन्वयो द्विविधोऽभेदो भेदश्च,
Pa Vā Ra, 233
भेदश्चान्योन्याभावस्तज्ज्ञानं च प्रतियोगिज्ञानाधीनम्।
Nyā Pra, 49:4

भेदक
(*bhedaka*)
that which causes a difference, that which indicates a difference.
Nyā Ko

भेदकत्व
(*bhedakatva*)
the state of being the indicator of a difference
Tat ci, 1092:6

भेदग्राहक
(*bhedagrāhaka*)
that which reveals the difference.
Nyā Lī Vi, 113:3

भेदत्व
(*bhedatva*)
the state of being different
Vā Vā, 74:26; Vyu Vā, 35; Vyu Vā, 32

भेदसम्बन्ध
(*bhedasambandha*)
the relationship of difference.
Tar Saṁ Di Rā, 344:4

भेदाग्रह
(*bhedāgraha*)
the non-knowledge of difference
भेदाग्रहस्तु बुद्धिसान्निध्याख्यदोषदेवेति बोध्यम्
Nyā Si Mu Rā, 168:28; Nyā Si Dī, 95:5; Nyā Si Dī, 93:6; Tat Ci, 530

भेदाभेदवाद
(*bhedābhedavāda*)
the doctrine of simultaneous dualism and non dualism, the theory of difference and non-difference.
Pa Vā Ra, 567:3; Tat Ci, 677:8, 678:7; Tat Ci Abhā Vā, 178:1; TatCi Upa, 6:22

भोग
(*bhoga*)
1. enjoyment
सुखदुःखान्यतरसाक्षात्कारो भोगः।
Nyā Pra, 51:20; Tar SaṁDī, 7:10; Tar Kau, 6:10; Tar Bhā, 125:3
स्वसमवेतसुखदुःखान्यतरसाक्षात्कारो भोगः।
Sapta Padā, 91:15
2) fruition
फलं भोगः।
Tar Saṁ Dī, 64:12

भोगाधार
(*bhogādhāra*)
basis or locus of enjoyment.
Tat Ci, 1424:11

भोगायतन
(*bhogāyatana*)
locus of enjoyment
Nyā Ko

भोगाश्रय
(*bhogāśraya*)
substratum or locus of enjoyment.
Tar Saṁ Dī Rā, 197:7

भौम
(*bhauma*)
related to *bhūmi*; a type of fire
पार्थिवमात्रेन्धनं तेजः भौमम् यथा अग्निः,
Nyā Pra, 55:7; Sapta, 94:6

भ्रम
(*bhrama*)
misapprehension, a mistake, erroneous knowledge.
तदभाववति तत्प्रकारकं ज्ञानं भ्रमः।
Nyā Si Mu, 421:8; Nyā Si Mu, 423:3-5
विपरीतनिर्णयो भ्रमः।
NyāTar Kau, 15:8
विपर्ययो नाम भ्रम इत्यर्थः। *Tar Saṁ, 57:9*
संसर्गाग्रहो भ्रमः।
Tat Ci, Śabda, 129:5

भ्रमत्व
(*bhramatva*)
the state of being an erroneous knowledge.
भ्रमत्वं प्रमेतरज्ञानत्वम्,
Tat Ci Śabda, 97:7; Tat Ci, 107; Vā Vā, 132:33; Ara Nijā, 43:6; Ara Nijā 154:9

भ्रमण
(*bhramaṇa*)
movement, action in circular way.
भ्रमणम् -प्रसिद्धमश्वादेश्चक्राकारधावनम्,
Nyā si Mu Kir, 41:27; Pra Pā Bhā, 15:4; Tar Saî Dī, 5; Tar Saṁ Pra, 62

भ्रमणत्व
(*bhramaṇatva*)
the state of being movement
अधः संयोगजनककर्मत्वं भ्रमणत्वम्।
Nyā Lī Kaṇ, 680:9
नानादिक्संयोगजनकनानाजातीयनानाकर्मत्त्वं भ्रमणत्वम्।
Nyā Lī Pra, 679:15

भ्रान्त
(*bhrānta*)
one who has misaprehension, one who has wrong or erroneous knowledge
Tat Ci, 647:; Śak Vā, 121:1

भ्रान्तत्व
(*bhrāntatva*)
the state of being a *bhrānta*
Nyā Si Dī, 9:9; Nyā Si Dī, 9:14; Maṇ ka, 74:3

भ्रान्ति
(*bhrānti*)
error, a wrong notion.
Tar Saṁ NyāBo, 5:6; Kir Va, 12:9

भ्रान्तिदर्शन
(*bhrāntidarśana*)
seeing or knowing an erroneous knowledge.
Nyā Ko

म

मङ्गल
(*maṅgala*)
benediction, an auspicious beginning which causes the completion of a text.
चिकिर्षितस्य ग्रन्थस्य निर्विघ्नपरिसमाप्त्यर्थं शिष्टाचारानुमितश्रुतिबोधितकर्त्तव्यताकमिष्टदेवतानमस्कारलक्षणं मङ्गलं शिष्यशिक्षार्थं निर्विघ्नश्चिकीर्षितं ग्रन्थादौ प्रतिजानीते,
Tar Saṁ, 1
निर्विघ्नपरिसमाप्तिः अर्थः फलं यस्य तत् तथाभूतं मङ्गलमित्यर्थः। *Tar Saṁ Tar Dī Rā, 84:8*
अभिमतकर्मारम्भसमये कर्मसमाप्तिकामाः शिष्टा मङ्गलमाचरन्ति। तत्र मङ्गलं समाप्तिं प्रति कारणम्
Maṇ Ka, 2:3
मङ्गलं सन्दिग्धाकारकर्त्तृकम्।
Tat Ci Rah, 41:17
मङ्गल स्वापकर्षबोधानुकूलव्यापारात्मकम्।
Nyā Si Mu Kir, 6:22
मङ्गललक्षणन्तु - विघ्नभिन्नत्वे सति विघ्नध्वंसप्रतिबन्धकाभावभिन्नत्वे सति प्रारिप्सित (ग्रन्थ) विघ्नध्वंसाऽसाधारणकारणत्वम्। *Nyā Si Mu Kir, 7:10*

मङ्गलत्व
(*maṅgalatva*)
the state of being an auspicious beginning which removes difficulties while starting any work (to be accomplished)
एवं विघ्नोत्सारणाऽसाधारणकारणत्वे सति साध्यत्वमेव मङ्गलत्वम्
Nyā Si Dī, 3:21
आशीर्वादनमस्कारवस्तुनिर्देशान्यतमत्वम्।
Nyā Si Mukir, 7:14
समाप्तिप्रतिबन्धकीभूतदुरितविशेषध्वंसहेतुत्वम् वा मङ्गलत्वमिति।
Nyā Si Mu Kir, 7:15
निर्विघ्नमारब्धं परिसमाप्यताम् इति कामनया वेदविहितत्वम्। *Tat Ci (Nyā Ko)*

मण्डन
(*maṇḍana*)
the act of decorating or ornamenting oneself.
शोभाविशेषोत्पत्तिर्मण्डनम्। *Nyā Pra, 109:10*

मण्डुकवसाञ्जनदोष
(*maṇḍukavasāñjanadoṣa*)
a kind of defect
Tat Ci, 321

मतानुज्ञा
(*matānujñā*)
a kind of *nigrahasthāna* in which one does not quote one's fault but of others.
स्वपक्षे दोषाभ्युपगमात् परपक्षे दोषप्रसङ्गो मतानुज्ञा,
Nyā Sū, 5.2.20
पराभिमतस्यार्थस्य स्वप्रतिकूलस्य स्वयमेवाभ्यनुज्ञानं स्वीकारो मतानुज्ञा,
Tar Bhā, 221:7
दूषणबुद्ध्या असत्प्रसङ्गो मतानुज्ञा,
Nyā Ra, 239:5
यत्र जातित्वोद्भावनमात्मानमपि व्याप्नोतीति, प्रसञ्जिताभ्युपगमो निर्दोषः, तत्र मतानुज्ञेति।
Nyā Ra, 240:21

मति
(*mati*)
intellect, understanding, judgement.
Nyā Ko.

मत्सर
(*matsara*)
jealousy, greediness.
यदन्यस्मै निवेद्यमानमपि वस्तु धनवन्न क्षीयते तदपरित्यागेच्छा मत्सरः।
Nyā Mañ, 71:2

मधुर
(*madhura*)
pleasant, sweet, attractive, agreeable, one type of rasa.
Tar Saṁ, 15; Pad Maṇ, 16:4

मध्यमपरिमाण
(*madhyamaparimāṇa*)
middle size.
Tar Saṁ Dī Pra, 94:3;
Tar Saṁ Dī Rā,198:7

मध्यमवृद्ध
(*madhyamavṛddha*)
the middle person in action performed.
Tar Saṁ Dī Pra, 235:3

मध्यमा
(*madhyamā*)
a kind of speech.
Nyā Mañ, 343:20

मध्यस्थ
(*madhyastha*)
being in the middle, the middleman.
Tat Ci, 1530:20; Tat Ci Gā, 1552:13

मनन
(*manana*)

logical thinking process, meditation, reflection.

साधकबाधकप्रमाणोपन्यासरूपयुक्तिभिस्तदर्थानुचिन्तनम् मननम्,

Nyā Pra, 46:11

युक्तिभिरनुचिन्तनं मननम्,

Tar Saṁ Dī Pra, 388:3; Tat Ci, 1088:7

मनस्
(*manas*)

mind; understanding, an instrument which helps generating the knowledge of pleasure etc., the inner sense organ, a substance.

ज्ञानायौगपद्यादेकं मनः।

Nyā Sū, 3.2.56

यथोक्तहेतुत्वाच्चाणु मनः,

Nyā Sū, 3.2.59

मनसः इन्द्रियत्वादिन्द्रियार्थसन्निकर्षोत्पन्नं सुखादिज्ञानम् इति।

Nyā Sū Bhā Vār, 40:10-14

यत्सुखोपलम्भमिन्द्रियं तन्मनः।

Nyā Lī, 328:2

द्रव्यानारम्भकनित्यवृत्तिद्रव्यत्वसाक्षाद्व्याप्य-जातिमत्वादिस्पर्शी मन इत्यर्थः।

Nyā Lī Pra, 329:7

तत्र द्रव्याणि पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशकालदिगात्मनांसि नवैव।

Tar Saṁ, 3; Tar Kā, 3; Pra Pā Bhā, 10:8

सुखाद्युपलब्धिसाधनमिन्द्रियं मनः, तच्च प्रत्यात्मनियतत्वादनन्तं परमाणुरूपं नित्यं च।

Tar Saṁ, 13; Tar bhā, 129:1;

Nyā Pra 64:8

मनः परमाणुरूपम्।

Tar Kā, 6

साक्षात्कारे सुखादीनां करणं मन उच्यते।

Nyā So Mu, 360:1

मनस्त्वजातियोगि स्पर्शशून्यं क्रियाधिकरणं मनः।

Sapta padā, 68:22

मनस्त्वसामान्यवन्मनः।

Tar Kau, 9:5

अन्तरिन्द्रियं मनः।

Tar Bhā, 191:4

स्पर्शरहितत्वे सति क्रियावत्त्वं मनसो लक्षणम्।

Tar Saṁ Dī, 13

मनस्त्व
(*manastva*)

the state of being an internal instrument of knowledge. The class of mind as an inner sense-organ.

मनस्त्वं च मूर्त्तत्वे सति इन्द्रियत्वेनासाधारणजातिमत्वान्मनसः कथमन्यथा सुखाद्युपलब्धि-साधकतमत्वम्।

Nyā Lī, 802:4;

Nyā Sī Dī, 26:1

मनोग्राह्यगुणत्व
(*manogrāhyaguṇatva*)

the state of being a quality which is known through mind.

Nyā Ko.

मनोविज्ञान
(*manovijñāna*)

mental perception. (Buddhist)

स्वविषयानन्तरविषयसहकारिणेन्द्रियज्ञानेन समनन्तरप्रत्ययेन जनितं तन्मनोविज्ञानम्।

Nyā Bin, 1.9; Nyā Bi, 179:4

मन्त्र
(*mantra*)

vedic invocations to God

सत्यतपःशालिनां वचनं मन्त्रः।

Ātmvi, 435:1

सत्यवादिनां महर्षिणां वाच एव मन्त्राः।

Atm Vi (comm.1) 435:9

A mantra is that type of Vedic sentence which causes to recollect the meaning of the offerings to be given as oblations to Devatā of a sacrifice.
Nyā Pra, 101:14

मरण
(*maraṇa*)
death,
1. The ultimate destruction of the contact between the body and the breath is called death.
   चरमप्राणशरीरसंयोगध्वंसः मरणम्।
   Nyā Si Mu Dī, 31:11; Nyā Si Mu Kar, 26:10; Tar Saṁ Dī Pra, 331:16; Nyā Pra, 154:12
2. Separation of body and mind.
   शरीरमनोविभागः
   Vai Upa, 6.2.15
3. Destruction of the invisible merit i.e. *adṛṣṭa* (both *dharma* & *adharma*).
   जीवनादृष्टनाशः। मरणं च धर्माधर्माधीनम्।
   Vai Upa, 6.2.15
4. प्रेत्यभावो मरणम्।
   Tar Saṁ Dī, 64:12

मर्यादा
(*maryādā*)
limit or boundary of time and space.
मर्यादा सीमा -कालरूपा देशरूपा च।
Nyā Pra, 127:2;
Pa Vā Ra, 780:1-2

महत्त्व
(*mahattva*)
the state of being a big size.
बहिरिन्द्रियजद्रव्यसाक्षात्कारे उद्भूतस्पर्शवत्वे सति महत्त्वम्
Nyā Si Dī, 43:17; Nyā Si Dī, 42:16;
Nyā Si Dī, 43:22

द्रव्यवृत्तिलौकिकविषयतया जन्यसाक्षात्कारो समवायेन महत्त्वम्।
Maṇ Ka, 14:11

महत् परिमाण
(*mahatparimāṇa*)
big size, large size.
One type of quantity.
यत्खलु परिमाणं रूपसहायं स्वाश्रयं प्रत्यक्षयति तत्र महदिति व्यपदेशः।
Nyā Kan, 318:7; Tar Saṁ, 18;
Pra Pā Bhā, 136:17

महत्वाधिकरण
(*mahatvādhikaraṇa*)
locus of *mahattva*
Nyā Lī, 267:4

महदण्ड
(*mahadaṇḍa*)
the big egg
एवं समुत्पन्नेषु चतुर्षु महाभूतेषु महेश्वरस्या-भिध्यानमात्रात् तैजसेभ्योऽणुभ्यः पार्थिवपर-मापुसहितेभ्यो महदण्डमारभ्यते,
Pra Pā Bhā, 64:7;
Nyā Kan, 130:1-3

महद्द्रव्यारम्भकत्व
(*mahaddravyārambhakatva*)
the state of being (a cause) of the substance which is of a big size.
Kir Va, 36:16

महाकाल
(*mahākāla*)
universal time which has no limit & which is indivisible
Maṇ Ka, 34:1; Ava Ni Jā, 119:4;
Tat Ci Gā, 246:1; Tat Ci Gā, 276:26;
Nyā Si Mu Rā, 66:20; Tat Ci Dī, 166:35

महाकालत्व
(*mahākālatva*)
the state of being the Universal time having no limit & which is indivisible.
Ava Ni Jā, 24:3; Ava Ni Jā,117:1; Maṇ Ka, 34:1; Tat Ci Gā, 246:1

महाप्रलय
(*mahāpralaya*)
final delusion, destruction of all the positive effects.
सर्व भावकार्यध्वंसो महाप्रलय इति विवेकः।
Tar Saṁ Dī, 10:10

महाभूत
(*mahābhūta*)
the primary element of creation.
Pra Pā Bhā, 60:5

महावाक्य
(*mahāvākya*)
a discourse
principal sentence,
Śa Śa Pra, 189:2
स्वघटकानेकनामलभ्यतादृशार्थबोधकं वाक्यम्
Śa Śa Pra ; (Nyā Ko)

महावाक्यार्थ
(*mahāvākyārtha*)
meaning of the primary or principal sentence.
Śa Vā, 120:1; Śa Vā, 162:1; Tat Ci Dī, 55:19; Tat Ci Dī, 31:5; Tat Ci Dī 61:25

महाव्याप्ति
(*mahāvyāpti*)
the principal invariable concomitance.
Tat Ci Dī, 1222:14

महेश्वरेच्छा
(*maheśvarecchā*)
desire of the lord Śiva (Maheśvara)
Pra Pā Bhā, 60:10

महोदय
(*mahodaya*)
honour, great achievement like attainment of *puruṣārtha*.
Nyā Kan, 6:6; Nyā Kan, 6:10; Nyā Kan, 7:2

मात्र पदार्थ
(*mātrapadārtha*)
the meaning of the word mātra.
Tar Saṁ Dī Rā, 279:9

मान
(*māna*)
measure, means of knowledge.
मानम् - प्रमाणम्
Nyā Si Mu Kir, 33:31
यथार्थानुभवो मानम्
Tat Ci Rah, 366:12; Tat Ci, 677:5; Nyā Lī, 42:1

मानस (शक्तिग्रह)
(*mānasa*) (*śaktigraha*)
mental grasp of the word - meaning relationship.
*Śak Vā, 98:6; Śak V*ā 98:8

मानसज्ञान
(*mānasajñāna*)
mental knowledge.
Tat Ci Gā, 632:24; Śak. Vā, 99:2

मानसत्व
(*mānasatva*)
the state of being mental.
Pad Maṇ, 5:1; Maṇ Ka, 28:4; Vā Vā, 72:27; Tat Ci Gā, 729:4

मानसप्रत्यक्ष
(mānasapratyakṣa)
mental Perception.
Tar Saṁ Nyā Bo, 33:15;
Tar Saṁ Nyā Bo, 30:16
मनः संयोगेन जीवात्मनो मानसप्रत्यक्षम्।
Maṇ Ka, 14:7;
Pra Mā Samu, 1.6, 92.9;
Tar Bhā, 123:2

मानसव्याप्तिग्रह
(mānasavyāptigraha)
mental grasp of invariable concomitance.
Tat ci Gā, 315:22

मानसिकत्व
(mānasikatva)
the state of being related to *manas*
मानसिकत्वन्तु मानसत्वव्याप्यो जातिविशेष एव।
Tat Ci Rah, 105:20

मानसोपनीत
(mānasopanīta)
that which is revealed by mind, presented by mind.
Vā Vā, 72:9

माया
(māyā)
false knowledge, wrong knowledge.
प्रज्ञापनीयसरूपं च द्रव्यमुपादाय साधनवान्परस्य मिथ्याध्यवसायं करोति सा माया।
Nyā Sū Bhā, 305:5

मास
(māsa)
a month having two fortnights.
द्वौ पक्षौ मासः।
Nyā Kan, 123:4

मिति
(miti)
knowledge.
Tat Ci, 558

मिथ्याज्ञान
(mithyājñāna)
false knowledge; wrong knowledge.
मिथ्याज्ञानं विपर्ययः। यथा शुक्ताविद रजतमिति,
Tar Saṁ, 56
किं पुनस्तन्मिथ्याज्ञानम्?
अनात्मन्यात्मग्रहः - अहमस्मीति मोहोऽहङ्कार इति।
अनात्मनं खल्वहमस्मीति पश्यतो दृष्टिरहङ्कार इति।
Nyā Sū Bhā, 288:1-2
अविद्याहि मिथ्याज्ञानमुच्यते।
Nyā Bhū, 581:12
अतस्मिंस्तदिति ज्ञानं मिथ्याज्ञानम्।
Nyā Mañ, 71:9
विशेष्यावृत्तिप्रकारकं ज्ञानमित्यर्थः।
Nyā Lī Pra, 761:16
मिथ्याज्ञानस्य हीदमेव तत्त्वं यत् प्रदर्शिताप्रापकत्वं नाम।
Dha Pra, 33:12

मिथ्याज्ञानध्वंसत्व
(mithyājñānadhvaṁsatva)
the state of being destruction of a false knowledge.
Nyā Si Dī, 37:19

मिथ्याज्ञाननिवृत्ति
(mithyājñānanivṛtti)
avoiding or dropping out the false knowledge.
Nyā Si Dī, 31:19

मिथ्यात्व
(mithyātva)
the state of being false.
Nib (Rat), 112:9

मिथ्याप्रत्यय
(*mithyāpratyaya*)
false knowledge, false cognition.
अस्तित्वेनाधिगते नास्तीति विज्ञानं मिथ्याप्रत्ययः।
Nyā Sū Bhā Vār, 25:9-10; Pra Pā Bhā, 176:21; Nyā Lī Vi, 456:4

मिथ्याबुद्धि
(*mithyābuddhi*)
false intellect, false understanding, false knowledge.
Nyā Sū, 4.2.37

मिथ्योपलब्धि
(*mithyopalabdhi*)
false apprehension.
Nyā Sū, 4.2.35
स्थाणौ पुरुषोऽयमिति व्यवसायो मिथ्योपलब्धिः अतस्मिंस्तदिति ज्ञानम्।
NyāSū Bhā, 304:17

मुक्त
(*mukta*)
liberated.
स्वभावनिर्मलो मुक्त इत्युच्यते।
Nyā Bhū, 571:7

मुक्तत्व
(*muktatva*)
the state of being free (from bondage) the state of being liberated
Tat Ci, 2064:17; Nyā Si Dī, 36:10; Nyā SiDī, 36:15; Nyā Si Dī 37:16

मुक्ति
(*mukti*)
liberation, freedom from bondage ; absolute absence of unhappiness and misery.
प्राञ्चस्तु दुःखात्यन्ताभाव एव मुक्तिरात्यन्तिकी दुःखनिवृत्तिरित्यनेनैव तस्य विवक्षितत्वात्।
Nyā Si Dī, 37:23
अतएव संस्काराजनकभोगविषयदुःखध्वंसः संस्काराजनकानुभवध्वंसो वा मुक्तिः।
Tat Ci, 2058:5
एवञ्च शमदमब्रह्मचर्याद्युपबृंहितयावन्नित्यनैमित्तिकसन्ध्यौपासानादिकर्मसहितात्तत्त्वज्ञानान्मुक्तिः।
Tat Ci, 2074
समानाधिकरणयुगपदुत्पन्नानेकदुःखध्वंसो मुक्तिरित्यर्थः।
Nyā Lī Kaṇ, 588:8
दुःखसाधनध्वंसविशिष्ट दुःखत्वावच्छिन्नात्यन्ताभावो मुक्तिः।
Nyā Lī kaṇ, 598:11
पापध्वंस एव मुक्तिः न दुःखध्वंस इति नोक्तानुपपत्तिः।
Nyā Si Mu Rā, 33:29
स्वसमानाधिकरणदुःखप्रागभावासमानकालीनदुःखध्वंसः मुक्तिः।
Nyā Pra, 47:9

मुक्तित्व
(*muktitva*)
the state of being completely free from misery.
Nyā Si Dī, 36:11; Nyā Si Dī, 37:17

मुख्य
(*mukhya*)
primary or principal
ईश्वरेच्छाऽनधीनेच्छाविषयः मुख्यम्।
Nyā Pra, 43:21; Kār Ca, 36:45; Kār Ca, 16:17; Kār Ca, 53; Kār Ca, 20:23

मुख्य (पद)
(*mukhya* [*pada*])
a primary word which is used in a primary sense through the primary relationship.
यच्छक्तिवृत्या यमर्थमुपस्थापयति, तत्तस्मिन्नर्थे मुख्यम्।
Tar Kau, 44:9

मुख्यता
(*mukhyatā*)
primaryness.
Śak Vā, 59:10

मुख्यत्व
(*mukhyatva*)
the state of being a primary action or primary object of knowledge
Nyā Si Dī. 25:6

मुख्यफल
(*mukhyaphala*)
primary effect or main result or principal result
स्वविधेयकप्रवृत्तिप्रयोजकोत्कटेच्छाविषयीभूतं स्वस्य मुख्यं फलम् ।
Nyā Si Mu Kir, 8:5

मुख्यफलाजनकत्व
(*mukhyaphalājanakatva*)
the state of not being a producer of the primary result.
Nyā Vā 192:7

मुख्यविशेष्य
(*mukhyaviśeṣya*)
prime qualificand
Vā Vā, 73:17; Vā Vā, 73:31; Pa Vā Ra, 590:3

मुख्यविशेष्यत्व
(*mukhyaviśeṣyatva*)
the state of being a prime qualificand.
Śak Vā, 48:4

मुख्यवृत्ति
(*mukhyavṛtti*)
primary relationship between a word and its meaning primary function between a word and its meaning.
Nyā Rat, 190:5, 191:5

मुख्यार्थ
(*mukhyārtha*)
primary meaning of a word.
Śak Vā, 15:2; Śak Vā 189:11; Tat Ci Gā, 108:21; Pa Vā Ra, 435

मुख्यामुख्यवृत्ति
(*mukhyāmukhyavṛtti*)
primary & secondary function of a word and its meaning.
Nyā Ra, 236:2

मुमुक्षु
(*mumukṣu*)
one who is desirous of liberation
Tar Saṁ Dī Pra, 388:3; Tar Kā, 2; Tat Ci, 1089:8

मुहूर्त्त
(*muhūrtta*)
moment, a measure of time having thirty *kālas*.
त्रिंशत्कालो मुहूर्त्तः ।
Nyā Kan, 123:3

मूर्छन
(*mūrchana*)
producing insensibility, a particular type of contact.
समानजात्योः समानजवयोगी वाय्वोर्विरूद्ध दिक्क्रिययोः संनिपातः संयोगविशेषः ।
Nyā Ko.

मूर्त
(*mūrta*)
having limited size.
Pra Pā Bhā, 237:17; Kār Ca, 77:102

मूर्तगुण
(mūrtaguṇa)
quality of a gross substance
रूपरसगन्धस्पर्शपरत्वापरत्वगुरुत्वद्रवत्वस्नेहवेगा मूर्त्तगुणाः।
Pra Pā Bhā, 106:4;
Nyā Si Mu, 367:3-4

मूर्तगुणत्व
(mūrtaguṇatva)
the state of being quality of a substance having limited size
Nyā Si Mu Rā, 346:17

मूर्तत्व
(mūrtatva)
the state of having limited size
१. मूर्तत्वमवच्छिन्नपरिमाणयोगित्वम्।
Nyā Kan, 57:2 ; Sapta Padā 136:15
२. मूर्तत्वं च क्रियाश्रयत्वम्।
Tar Saṁ Nyā Bo, 11:18
Pra Pā Bhā, 24:3
३. परिच्छिन्नपरिमाणवत्त्वं क्रियाऽश्रयत्वं वा मूर्तत्वम्।
Nyā Pra, 58:10
तथाहि मूर्तत्वम् अवच्छिन्नपरिमाणत्वम्।
Nyā Lī Pra, 291:14
मूर्तत्वं पुनरिह परिच्छिन्नपरिमाणवत्त्वमेव, न तु क्रियाजनकतावच्छेदकतयासिद्धौ जातिविशेषः।
Nyā Si Mu Rā, 348:33
४. मूर्तत्वम् - अपकृषृपरिमाणवत्त्वम्।
Nyā Si Mu Kir, 47:12
मूर्तत्वमिति - समवायेन अपकृष्टपरिमाणवत्वमिति तदर्थः।
Nyā Si Mu Kir, 94:27
मूर्तत्वमपकृष्टपरिमाणवत्त्वम्।
Nyā Si Mu, 95:1-2
५.मूर्तत्वं तु स्पन्दसमवायिकारणतावच्छेदको जातिविशेषः।
Padā Ni, 25:4
क्रियाजनकतावच्छेदकं मूर्तत्वं जातिरित्यपि केचित्।
Nyā Si Mu Dī, 95:13
६.मनसि च भूतत्वात्यन्ताभावसमानाधिकरणम्मूर्त्तत्वम्।
Nyā Pra, 79:6

मूर्तत्वजाति
(mūrtatvajāti)
the universal residing in *mūrta*
Padā Maṇ, 8:20

मूर्तवृत्ति
(mūrtavṛtti)
existing in *mūtra / dravya.*
Nyā Si Mu Rā, 346:18; Tat Ci, 824:5

मूर्तामूर्तगुणत्व
(mūrtāmūrtaguṇatva)
being the quality of *mūrta* and *amūrta-dravya*
कालवृत्तिवृत्तिगुणत्वव्याप्यजातिमत्त्वम्। *Nyā Ko*

मूर्तिमत्
(mūrtimat)
corporeal, material
Nyā Sū, 4.2.23

मूर्तेतरद्रव्यत्व
(mūrtetaradravyatva)
the state of being a substance other than corporcal or material
Padā Maṇ, 1:10

मृत्प्रकार
(mṛtprakāra)
of the type of earth.
Pra Pā Bhā, 42:10

मृदु
(mṛdu)
soft, tender, delicate
Tar Saṁ Dī Rā, 140:5

मृदुत्व
(*mṛdutva*)
softness, tenderness,
the state of being soft or delicate. Softness is the contact between loose parts of a substance.
शिथिलावयवसंयोगः मृदुत्वम्।
Tar Saṁ Dī Rā, 140:5;
Tar Saṁ Dī Rā 141:2; Tar Saṁ Dī, 5

मेय
(*meya*)
fit to be known, measurable
Nyā Lī, 26:1

मेयत्व
(*meyatva*)
the state of being fit to beknown or cognizable.
Tar Saṁ Dī Rā, 294:6

मेयरूपता
(*meyarūpatā*)
the state of being in the form of that fit to be known or cognizable (object of knowledge).
Nyā Bhū, 49:12

म्लेच्छव्यवहार
(*mlecchavyavahāra*)
usage of the uncultured
Tar Saṁ Dī Pra, 235:11

मोक्ष
(*mokṣa*)
liberation or final emancipation which is the absolute cessation of misery.
आत्यन्तिकदुःखध्वंसो मोक्षः।
Tar Kau, 60:1; Nyā Si Mu Kir, 26:12
आत्यन्तिकी दुःखनिवृत्तिरिति गौतमीयाः।
Nyā Si Dī, 33:7
केचित्तु दुःखात्यन्ताभाव एव मोक्षः।
Nyā Kau, 424:18
तदनन्तरं श्रुत्युपदिष्टयोगविधिना निदिध्यासने कृते तदनन्तरं देहादिविलक्षणात्मसाक्षात्कारे सति दोषाभावात्प्रवृत्त्यभावे धर्माधर्मयोरभावाज्जन्माभावे पूर्वधर्माधर्मयोरनुभवेन नाशे चरमदुःखध्वंसलक्षणो मोक्षो जायते।
Tar Saṁ Dī, 67:1
अपवर्गो मोक्षः।
Tar Saṁ Dī, 64:12
शरीरानुत्पादो मोक्षः।
Where there is no birth is liberation.
Nyā Kan, 683:6-9
प्राभाकरास्तु आत्यन्तिकदुःखप्रागभावो मोक्षः।
Tat Ci, 2065
अथाविद्यैव जीवात्मा, तस्य चानादित्वमसंख्यातत्त्वं संसारित्वं च तन्निवृत्तिश्च मोक्ष इति।
Nyā Bhū, 583:11
एके तावत् वर्णयन्ति - समस्तात्मविशेषगुणोच्छित्तौ संहारावस्थायामाकाशवदात्मनः सर्वदावस्थानं मोक्षः।
Nyā Bhū, 594:3
तस्मादविचारमणीयोऽतस्मिंतद्ग्रह एव भ्रान्तिरारोपापरनामा, तत्क्षयश्च मोक्ष इति युक्तिम्।
Nib, 138:27
प्रमाणादिषोडशपदार्थानां तत्त्वज्ञानान्मोक्षप्राप्तिर्भवति।
Tar Bhā, 4:3

मोक्षजनक
(*mokṣajanaka*)
producer of final emancipation.
Nyā Kau. 442:13

मोक्षावस्था
(*mokṣāvasthā*)
state of liberation, state of final emancipation.
Nyā Kan, 691:10, 692:1-2

मोक्षोपाय
(*mokṣopāya*)
a means of liberation,
Nyā Mañ, 91:23

मोक्षोपायत्व
(*mokṣopāyatva*)
the state of being a means of liberation.
Tat Ci, 1089:8

मोचन
(*mocana*)
releasing, freeing from.
Releasing is the action which is the producer of disjunction.
विभागजनकव्यापारो मोचनम्।
Nyā Pra, 109:20

मोह
(*moha*)
insensibility, delusion, error, false apprechension.
वस्तुपरमार्थापरिच्छेदलक्षणो मिथ्यावसायो मोहः।
Nyā Mañ, 70:30
मिथ्याप्रत्ययो मोह इति।
Nyā Bhū, 586:8
मोहो मिथ्याज्ञानम्।
Nyā Pra, 154:9
मोहः शरीरादावात्मभ्रमः।
Tar Saṁ Dī, 64:7; Nyā Sū, 4.1.6

य

यङ्
(*yaṅ*)
a grammatical suffix used for reduplication.
यङोऽर्थः पौनःपुन्यम्।
Tar Kā, 100

यङन्त
(*yaṅanta*)
a finished form ended with the reduplicative suffix yaṅ. *Śa Śa Pra, 406:4*

यत्
(*yat*)
1) a suffix.
2) To attempt, to strive for, endeavour, try.
Nyā Ko.

यति
(*yati*)
restraint, control, a striver, an ascetic.
Nyā Bhū, 587:23

यत्न
(*yatna*)
an effort, attempt, trial.
Pa ta nī, 79:4; Nyā Si Dī, 37:7; Maṇ Ka,86:7; Nyā Si Mu, 491:1-3; Kār Ca, 15:16; Kār Ca, 21:24; Śa Śa Pra, 395:5; Ākhyā Vā, 2:2; Ākhyā Vā, 6:7

यत्नवाचकत्व
(*yatnavācakatva*)
the state of being the expressing agent of the effort or endeavour. *Ākhyā Vā, 6:1*

यत्नानुमान
(*yatnānumāna*)
inference of the effort or trial undertaken.
Ākhyā Vā, 7:3; Ākhyā Vā, 7:1; Ākhyā Vā, 6:7

यथार्थ
(*yathārtha*)
1) One type of experience (i.e. true experience) out of two types of experiences.
स (अनुभव) द्विविधो यथार्थऽयथार्थश्च।

2) Fact oriented apprehension or confirmable to truth is that which is the experience of that thing having a qualifier as possessing that qualifier (This is called valid knowledge).
तद्वति तत्प्रकारकोऽनुभवो यथार्थः।
Tar Saṁ, 23:1
तथा च तद्वद्विशेष्यक - तत्प्रकारकानुभवत्वं यथार्थानुभवस्य लक्षणम्। *Tar Saṁ Dī Pra, 115-16*

3) Try or valid experience.
स्मरणमपि द्विविधं यर्थाथमयथार्थञ्च, तद्वति तत्प्रकारकं यथार्थम्।
Tar Kā, 44; Tat Ci, 325; Tat Ci, 735:3; Nyā Lī Vi, 456:7; Maṇ Ka, 4:3

यथार्थज्ञान
(yathārthajñāna)
true or valid knowledge.
Tar Saṁ Dī Pra, 116; Nyā Lī Vi, 420:4; Nyā Ra, 24:4; Tar Saṁ Dī Rā, 292:13; Tar Saṁ Dī Rā, 292:14, 313:16

यथार्थज्ञानविषय
(yathārthajñānaviṣaya)
content of the valid knowledge.
Tat saṁ Dī Rā, 292:10

यथार्थत्व
(yathārthatva)
the state of being valid
फलवत्प्रवृत्तिजननयोग्यत्वं च यथार्थत्वम्।
Tar Kau, 15:11; Tar Bhā, 117:1; TAt Ci, 366

यथार्थबुद्धि
(yathārtha buddhi)
valid knowledge.
तद्वति तत्प्रकारकं ज्ञानम्।
Nyā Ko,
See यथार्थ ज्ञान। (same as यथार्थ ज्ञान)

यथार्थवक्तृ
(yathārthavaktṛ)
one who speaks truth.
(Same as āpta)
Nyā Ko.

यथार्थवक्तृत्व
(yathārthavaktṛtva)
the state of being the speaker of truthful speech.
Tar Saṁ Dī Rā, 349:3;
Tar Saṁ Dī Rā, 315:8

यथार्थानुभव
(yathārthānubhava)
valid or true experience
'तथा च तद्वद्विशेष्यकत्वे सति तत्प्रकारकत्वं यथार्थानुभवस्य लक्षणम्।
Tar Saṁ Nyā Bo, 23:15;
Tar Bhā, 188:3

यथार्थानुमिति
(yathārthānumiti)
valid/true inference.
Tat Ci, 1200:7

यम
(yama)
restraining, self control.
A yogic concept, the first of the eight *aṅgas* of *pātañjala* Yoga.
निवृत्तिलक्षणा यमाः।
Nyā Bhū, 588:6,8
अहिंसासत्यास्तेयब्रह्मचर्याऽपरिग्रहा यमाः।
Ibid
तत्र देशकालावस्थाभिरनियताः पुरुषस्य शुद्धि-वृद्धिहेतवो यमाः। *Nyā Bhū, 587:16*
यमः समानमाश्रमिणां धर्मसाधनम्।
Nyā Sū Bhā, 309:4-5

याग
(*yāga*)
a sacrifice
प्रीत्यवच्छिन्नसमन्त्रकद्रव्यत्यागो यागः।
Nyā Pra, 109:15

याथार्थ्य
(*yāthārthya*)
the state of being valid which is capable or fit for producing a volition which generates a result.
फलवत्प्रवृत्तिजननयोग्यत्वम्।
Tar Kar
(Nyā Ko) (see यथार्थत्व)
याथार्थ्यं तु स्वव्यधिकरणप्रकाशावच्छिन्ना या शा विषयता तत्तदनिरूपकत्वम्।
(Nyā Ko)

यावच्छरीरभावित्व
(*yāvaccharīrabhāvitva*)
the state of existing as long as the body exists.
Nyā Sū, 3.2.47

यावद्द्रव्यभावित्व
(*yāvaddravyabhāvitva*)
existing so long as the substance exists. The state of being a counterpositive of the destruction which is produced by the destruction of its locus.
स्वाश्रयनाशजन्यनाशप्रतियोगित्वम्।
Nyā Ko

यावत्
(*yāvat*)
as much as, as many as, as great, as large.
मर्यादार्थको यावच्छब्दः।
Vyu Vā, 15

यावत्त्व
(*yāvatva*)
the state of being that which refers to as many as, as much as, as large, the state of being that which encompasses.
व्यापकत्वम् *Nyā Ko.*

युक्त (योगिन)
(*yukta*)
1) proper,
2) that which is joined. One who has joined his individual self with the Absolute (a *yogin*).
Nyā Kan, 465:9, 466:1-3

युक्तत्व
(*yuktatva*)
the state of being *yukta*
Vā Vā, 74:12

युक्तावस्था
(*yuktāvasthā*)
proper time, proper stage on situation
Nyā Sā, 12:8

युग
(*yuga*)
an age of the universe (world) long time span, time having a long duration.
Pra Pā Bhā, 78:19

युगपत्प्रत्यासन्न
(*yugapatpratyāsanna*)
those having simultaneous occurence.
Tat Ci Gā, 640:1

युगपदवस्थान
(*yugapadavavasthāna*)
simultaneous existance
Pra Pā Bhā, 135:26

युतसिद्ध
(*yu tasiddha*)
that which can exist separately
Pra Pā Bhā, 148:17

युतसिद्धि
(*yutasiddhi*)
both the relata having independent existence.
युतसिद्धिः पृथक्सिद्धिः पृथगवस्थितिरूभयोरपि सम्बन्धिनो परस्परपरिहारेण,
Nyā Kan, 37:1-2 पृथगाश्रयाश्रयित्वम्।
द्वयोरेकस्य वा परस्परसंयोगविभागहेतुभूतकर्मसमवाययोग्यता युतसिद्धिः।
Nyā Kan, 379:3-4
विद्यमानयोः सम्बन्धो युतसिद्धिः।
Sapta Padā, 152:1
असम्बद्धयोर्वर्तमानत्वं युतसिद्धिः।
Nyā Lī Kaṇ, 341:14
असम्बद्धयोर्विद्यमानत्वं युतसिद्धिः पृथगाश्रयाश्रितत्वं वा तदभावस्त्ववयवावयविनोरित्यर्थः।
Upa, 7.2.13.; P. 426

युष्मद्
(*yuṣmad*)
you, second personal pronoun.
NyāKo.

युष्मदस्मदर्थत्व
(*yuṣmadasmadarthatva*)
the state of being the content of the words 'you' and 'I' (second & first personal peronoun).
Śak Vā , 126:1

यूष
(*yūṣa*)
यूषो हि नाम उत्पन्नपाकजानां द्रव्याणां कालविशेषानुग्रहे सति द्रव्यान्तरसंवृक्तानां पाकजोत्पत्तौ यः संयोग स यूषः इति स यूषः इति स चार्थान्तरवदित्यसिद्धो दृष्टान्तः।
Nyā Sū Bhā Vār, 79:2-5

योग
(*yoga*)
a type of primary relationship between a word and its meaning.

1. The expressive relationship which expresses the meaning through its component parts.
   अवयवशक्तिर्योगः।
   Tar Saṁ Dī, 51:18
   शास्त्रकल्पिताऽवयवार्थनिरूपिताशक्तिर्योगः।
   Nyā Si Mu Kir, 315:9
   प्रकृतिप्रत्ययरूपावयवशक्तिर्योगः । यथा कर्त्रादिपदे।
   Nyā Pra, 102:16
2. *Samādhi* in *yoga* system
   योगः समाधिः।
   Nyā Kan, 464:5; Nyā Bhū, 586:2
   इन्द्रियाणि विषयेभ्यः प्रत्याहृत्य इन्द्रियेभ्यो मनः प्रत्याहृत्य साक्षात्कर्त्तव्ये वस्तुनि मनः प्रणिधानं योगः।
   Tar Saṁ Dī Pra, 388:12

योगक्षेम
(*yogakṣema*)
welfare, well-being , aquisition and preservation.
Vyu Vā, 37; Pra Vā, 326:7; Nañ Vā, 189:6; Pa Vā Ra, 211
अनुभवमनुरूध्य वस्तुस्थितिसंगमनम्।
Nyā Ko

योगक्षेमत्व
(*yogakṣematva*)
the state of being an aquisition and preservation.
Kir Va, 57:16

योगज (सन्निकर्ष)
(*yogaja*) (*sannikarṣa*)
yogic contact or relationship (of the knowledge), extraordinary contact, uncommon relationship.
Pra Pā Bhā, 189:11; Maṇ Ka, 28:8

योगजधर्म
(*yogajadharma*)
merit produced by *yoga*
Tar Saṁ Dī Pra, 143:13; Tat Ci, 545; Tat Ci, 853:8

योगरूढ
(*yogarūdha*)
a type of primary word which expresses its meaning through the relationship of *yogarūḍhi* (having) both *avayavaśakti* and *samudāyaśakti*)
शक्तं पद त्रिविधं - योगरूढं रूढं यौगिकं च योगरूढं पङ्कजादिपदम्।
Maṇ Ka, 80:10;
Tar Saṁ Dī Pra, 248:19;
Ś aŚa Pra, 72:3
किञ्चित्पदं योगरूढं - शास्त्रकल्पिताऽवयवार्थाऽन्वित-विशेषभूताऽर्थनिरूपिता शक्तिः योगरूढिः, तन्निरूपकं पदं योगरूढमित्यर्थः।
Nyā Si Mu Kir, 315:12
उभयशक्त्यैकार्थबोधकं योगरूढम्, पङ्कजादि।
Nyā Pra, 103:3
यत्र तु अवयवशक्तिविषये समुदायशक्तिरप्यस्ति तद्योगरूढम्।
Nyā Si Mu, 316:1

योगरूढि
(*yogarūḍhi*)
one type of primary relationship where the word is used in a conventional sense to which the etymological sense also is applicable.
यौगिकार्थ - बुद्धिरूपसहकारिलाभाद्विशिष्टा-र्थोपस्थापकत्वं रूढेः योगरूढत्वम्।
Nyā Si Dī, 59:22
अवयवसमुदायस्मारितपङ्कजनिकर्तृपद्मानां पङ्कजनिकर्तृ पद्ममित्यनुभवोऽवयवसमुदायाभ्यां सम्भूय जन्यते।
Tat Ci Śabda, 635; (Vol.4.pt.3)
शास्त्रकल्पिताऽवयवार्थाऽन्वितविशेष्यभूताऽर्थनिरूपिता शक्तिः योगरूढिः।
Nyā Si Mu Kir, 315:12; Nyā Si Dī, 16:15; Tat Ci, Vol.4.pt.3: 739:7; Pa Vā Ra, 310

योगरूढित्व
(*yoga-rūḍhi-tva*)
the state of being conventional and etymological
Tat Cin Dī 633.16

योगविभाग
(*yoga-vibhāga*)
a technique by which a *sūtra*/unit is dissolved into parts for the convience of interpretation
Pramā Vār 39.3

योगसाधु
(*yoga-sādhu*)
proper to be used (in a sentence)
विशेषणविभक्तिस्तु योगसाधुः।
Nañ Vā P. 190.19

योगाचार
(*yogācāra*)
follower of a particular Buddhist ect.
Nyā Lī Kan 461.14

योगारूढ
(*yogārūḍha*)
a type of *yogin* who has attained the *yoga*.
Tar Mṛ 88

योगिज्ञान
(*yogijñāna*)
knowledge of a *yogin*
भूतार्थभावनाप्रकर्षपर्यन्तजं योगिज्ञानं चेति।
Nyā Bin 1.11; Nyā Lī Pra 476.7

योगिन्
(*yogin*)
a person who has attained yogic powers, who has supernormal powers.

1. अचिन्त्या योगिनां गतिः।
   Powers of a yogin are beyond imagination.
2. The argument put forward to establish existence of *yogin* is as follows -
   किं पुनर्योगिसद्भावे प्रमाणम्? उच्यते परमाणवः कस्यचित्प्रत्यक्षाः प्रमेयत्वात् घटवत्।
   Tar Bhā 170.4; Pad Tat Nir 31.3

योगिनां दृक्
(*yoginām-dṛk*)
intuition of a *yogin*
१. योगिनां गुरुनिर्देशाव्यतिभिन्नार्थमात्र दृक्
Pramā samu 1.6
Tr. the *yogin*'s intuition of a thing in itself unassociated with the teachers instruction is also a type of perception.

योगिप्रत्यक्ष
(*yogi-pratyakṣa*)
perception of a *yogin*.
A *yogin* perceives a thing not in a normal way as other humans perceive. Therfore it is called supernormal perception or yogic perception. It does not involve contact between the object and the sense organ.
योगिप्रत्यक्षं तु देशकालस्वभावविप्रकृष्टार्थग्राहकम्।
Nyā Sā 21.1
Yogic perception is a means to know objects far away in space, time, state
Nyā Bhū 87.10, 172.15; Tat Cin P. 545

योग्य
(*yogya*)
compatible
Tat Bhā 56.2; Pad Man 20.13; Tat Cin P. 372, 857.9

योग्यता
(*yogyatā*)
compatibility, one of the factors facilitating understanding of sentence meaning.

१. It is a relation between two objects
   एकपदार्थेऽपरपदार्थसम्बन्धः योग्यता। यथा जलेन सिञ्चति। अत्र जलस्य करणतया सेचनेऽन्वयः।
   Nyā Pra 114.19; Nyā Si Muk 346-47.4
२. बाधकप्रमाविरहो योग्यता। तेन वह्निना सिञ्चति इत्यत्र नान्वयबोधोऽयोग्यत्वात्।
   Tar Kā P.85
३. एकपदार्थेऽपरपदार्थसंसर्गो योग्यता।
   Tar Kau 45.11
४. बाधाभावो योग्यता।
   Tar San Nyā Bo. 53.8
५. आकाङ्क्षायोग्यता सन्निधिश्च वाक्यार्थज्ञानहेतुः। अर्थाबाधो योग्यता।
   Tar Saṅ P. 52
६. बाधकप्रमाविरहो योग्यता। सा चेतर पदार्थ-संसर्गेऽपरपदार्थनिष्ठात्यन्ताभावप्रतियोगित्व - प्रमाविशेष्यत्वाभावः।
   Tat Din Śab. 262.1
७. बाधकप्रमाणाभावोऽन्वयविरोधिरूपविरहो वा योग्यता।
   Tat Cin 1459.15
८. योग्यता च अन्वयव्याप्तौ पक्षातिरिक्ते साध्यसहचरितसाधनवद्वृत्तित्वम्।
   TatDīp Rām Rud, 281.19
९. वक्तृज्ञातृ वाक्यार्थाबाधो हि योग्यता।
   Tat Cin Prā. P. 347

१०. व्यासज्यवृत्तिधर्मावच्छिन्नप्रतियोगिताकस्तादृशाभावो घटादौ अबाधित एवेति वा योग्यता।
Śak Vā 141.4

११.एकपदार्थेऽपरपदार्थवत्त्वं योग्यता इति मते संशयनिश्चयसाधारण तत्तज्ज्ञानत्वावच्छिन्नं शाब्दधीहेतुः। बाधनिश्चयाभावो योग्यता इति नवीनमते तु स्वरूपसत्येव योग्यता तद्धेतुरिति दिक्।
Tar Dīp Pra 255.20

१२.अनन्वयनिश्चयविरहो योग्यता इत्याचार्याः।
Tat Cin. P. 1885

१३. तत्र अन्वयप्रतियोगिपदार्थयोः परस्परसंसर्गाबाधो योग्यता इति केचित्। एकपदार्थे अपरपदार्थसंसर्ग एव योग्यता, तस्याः संशयसाधारणं ज्ञानं कारणमिति नवीनाः। *Maṇ Kan 70.4*

१४. बाधकमानाभावो योग्यता। *Nyā Lī Pra 528.9*

१५. योग्यता च गुणात्यन्ताभावाभावः।
Tar Bhā 25.2; Tat Cin 857.10; Nyā Rat 11.12, 115.6, 10.3; Tar Bhā 88.2; Nyā Lī 410.2, 192.2; Śak Śak Pra. 11.4

योग्यताज्ञान
(yogyatājñāna)
cognition of compatibility,
Pad Maṇ 29.10;
Tar Dī Rā Ru 342.2, 342.6;
Śak Vā 73.1

योग्यतात्व
(yogyatā-tva)
the state of being *yogyata*
Tat Cin P. 1359./818.5

योग्यताविरह
(yogyatā-viraha)
absence of compatibility
Nyā Rat 154.3; Nyā Kus 242.2;
Tar Dīp Rā Rud 341.3;
Śak Vā 145.8

योग्यत्व
(yogyatva)
1. The state of being compatible
2. In the context of perception it is defined as-
लौकिकसाक्षात्कारविषयनिर्विकल्पकान्यतरत्वम् अतीन्द्रियजातिशून्यत्वं वा।
NyāSi Mu Kir. 99.18; Din 98.9

योग्यधर्मिन्
(yogyadharmin)
a compatible object
Tat Cin 458

योग्यविशेषगुण
(yogya-viśeṣa-guṇa)
a particular quality to be compatible of something (perception etc.)
Nyā Lī 186.3

योग्यसंनिकर्ष
(yogya-sannikarṣa)
relation (संन्निकर्ष) with a compatible object.
योग्यसंनिकर्षादिति योग्यविषयनिष्ठसंनिकर्षात्।
Tat Cin Rah 580.10

योग्यानुपलब्धि
(yogyānupalabdhi)
non-cognition of a thing which is compatible to be perceived.
Naiyayikas do not accept अनुपलब्धि as an independent means of perception. However, the mīmānnisakas accept it as such -

१. अभावप्रत्यक्षसामग्रीविशिष्टप्रतियोग्यनुपलब्धिः।
(Nyā Ko) Tar Dip Pra.

२. प्रतियोगितद्व्याप्येतरप्रतियोग्युपलम्भकयावत्सामग्री-विशिष्टप्रतियोग्युपलम्भाभावः। *(Nyā Ko)*

३. ननु अनुपलब्धेः प्रमाणान्तरत्वानङ्गीकारे घटोपलब्धिदशायां तदभावप्रत्यक्षापत्तिः, मम मते तु

अनुपलब्ध्यात्मकप्रमाणान्तराभावात् नापत्तिरिति भाट्टशङ्कां परिजिहीर्षुः योग्यानुपलब्धेः इन्द्रिय-सहकारित्वमात्रेणैव निर्वाहः अतिरिक्तप्रमाणत्वं न संभवति।

Tar Dīp Pra 142.2

Mimā ṁsakas view is expressed in the following argument.

नन्वभावग्रहो नेन्द्रियात्, किन्तु योग्य अनुपलब्धेः तदुपलम्भे तदभावाग्रहात्।

Tat Cin P. 673; Nyā Rat 51.2;
Tat Cin 684.4; Abhā Vā 185.4

४. योग्यानुपलब्ध्याऽभावः प्रत्यक्षः।

Tar Kā 63.20; Kir 57.15; Tat Cin 856.2, 107, 733.4; Tat Cin Gāda 674.15;
Tat Cin Dī 540.10; Rat Kir Nib 108.23

योग्योपाधि

(yogyopādhi)

a compatible condition

Tat Cin 107.

योग्यानुपलम्भ

(yogyānupalambha)

non apprehension of an object which is fit to be perceived.

योग्यानुपलम्भो ह्यभावप्रमां प्रति कारणं, न त्वभावज्ञानमात्रं प्रतीति भावः।

Nyā Lī Kaṇ 415.5; Kir 67.21

A compatible condition

Tat Cin 107.

योनिज

(yonija)

born out of womb, a kind of body, produced by mixing of sperm & blood.

शुक्रशोणितयोः परस्परमेलनजन्यम्।

Nyā Pra, 52.11

(Nyā) Tar Saṁ Din; (Nyā Ko) Si Ca

यौगपद्य

(yaugapadya)

simultaneity

१. अनेकेषाम् एकक्षणसम्बन्धो यौगपद्यम्।

Sapta Pada 95.3

Relation of many with same moment

Nyā

२. एककालवृत्तित्वम्।

Nyā Ko,

3. एककालोत्पत्तिकत्वम्।

Tar Bhā 30.2; Nyā Lī 198.2;
Pad Vā Ra 744.9; Man Ka 70-72.13;
Pra Pā Bhā 135.20, 76.6;
Nyā Rat 178.13;
Tar Dīp Rām Rud 312.9; Kir 116.6

यौगिक

(yaugika)

a word which denotes meaning expressed by its coustituents, showing coustituent meaning.

१. पदं तावच्चतुर्विधम्। यौगिकं, रूढम्, योगरूढम्, यौगिकरूढं चेति। योगः अवयवशक्तिः। तन्मात्रेणैव अर्थप्रतिपादकम् आद्यम्। यथा पाचकादि पदम्।

Tar Dīp Pra 248.17

२. पाचकादिपदं योगार्थे पाककर्तरि शक्तम्।

Tar Ka 88

३. रूढश्च लक्षकश्चैव योगरूढं च यौगिकम्।
तच्चतुर्द्धा परै रूढयौगिकं मन्यतेऽधिकम्।।

Śak Śak Pra 72.3

४. योगलभ्यतावच्छेदकम्।

Delimitor of the meaning objtained through constitueuts.

Tat Cin Gada. 634.9

५. योगलभ्यार्थमात्रस्य बोधकं नाम यौगिकम्।

Śak Śak Pra 187.5

६. अवयवमात्रशक्तिकं यौगिकम्, कर्त्रादि।

Nyā Pra 103.2

७. यत्र अवयवार्थ एव बुध्यते तद्यौगिकम्, यथा पाचकादिपदम्।
Nyā Si Muk 315.2

८. शास्त्रकल्पिताऽवयवार्थनिरूपिता शक्तिर्योगः। तन्निरूपकं पदम् यौगिकमित्यर्थः।
Nyā Sid Muk Kir 315.9

९. यौगिकं कृत्तद्धितसमासभेदात्रिविधम्। कृदन्तं, पावकपाचकादि, तद्धितान्तम् औपगवादि। ...
Mani Ka 82.4

१०. अवयवशक्तिमात्रेण अर्थप्रतिपादकम्।
Tar Saṅ Nī.

११.यन्नाम स्वान्तर्निविष्टशब्दानां योगलभ्यस्यैव यादृशार्थस्यान्वयबोधं प्रति हेतुः तन्नाम तादृशार्थे यौगिकम्।
Nyā Ko

यौगिकार्थ
(*yaugikārtha*)
meaning of a word denoted by its constituents.
Tat Cin. Śab. 593.2

यौगिकत्व
(*yaugika-tva*)
the state of being *yaugika*.
Tat Cin Gādā 631:1

यौगिकरूढ
(*yaugikarūḍha*)
a word which denotes its constituent meanings as well as its colloquial meaning independent of each other e.g. the word उद्भिद् denotes trees etc by its constituent meaninge i.e. उद् + भिद. It also denotes a particular kind of sacrifice by convention.

१. यत्र तु यौगिकार्थरूढ्यर्थयोः स्वातन्त्रेण बोधः, तद्यौगिकरूढम्। यथा उद्भिदादिपदम्।
Nyā Si Muk 318-319.3

२. उद्भिदादिपदं यौगिकं तरुगूल्मादेः, रूढं यागविशेषस्य वाचकम्। *Tar Lā 89*

३. योगशक्त्या समुदायशक्त्या च परस्परसहायेन विभिन्नार्थप्रतिपादकं चतुर्थम्। यथा उद्भित्पदम् योगेन तरुगुल्मादेः, रूढ्या तु यागविशेषस्य वाचकम्।
Tar Dīp Pra 248.20

४. रूढियोगाभ्यां स्वातन्त्र्येण अर्थबोधकं यौगिकरूढम् उद्भिदादियोगेन वृक्षादिकं रूढ्या यज्ञविशेषं बोधयति।
Nyā Pra 103.12

५. शास्त्रकल्पितअवयवार्थ समुदायार्थयोः स्वतन्त्रशक्तिः यौगिकरूढिः, तान्निरूपकं पदं यौगिकरूढमित्यर्थः।
Nyā Si Muk Kir 315. 13

६. अत्र यौगिकं च तद्रूढं च इति व्युत्पत्तिरनुसंधेया।
(Nyā Ko) Nī.

७. योगेन रूढ्या च परस्परसहकारेण अर्थप्रतिपादकम्।
Nyā Ko Nyā Si Muk; Nīl.

यौगिकरूढि
(*yaugika-rūḍhi*)
the state of denoting constituent as well as conventional meaning.
शास्त्रकल्पित - अवयवार्थसमुदायार्थयोः स्वतन्त्रशक्तिः यौगिकरूढिः।
Nyā Si Muk Kir 315.13

योगार्थ
(*yogārtha*)
meaning of the constituents.
Śab Śak Pra 185.5, 173.4; Pad Vāk Rat 257; Tar Dīp Ram 335.8

र

रक्त
(*rakta*)
red, One of the colours
(रूपं) शुक्लनीलपीतरक्तहरितकपिशचित्रभेदात् सप्तविधम्।
Tar Saṅ 14; Śab Śak Pra 452.5; Pad Maṇ 13.19

रजस्
(*rajas*)
one of the properties of the world.
दु:खस्वभावं रजः।
Nyā Mañ

रस
(*rasa*)
taste one of the twenty four qualities, that which is perceived by tongue is called रस. It is of six types. It resides in the earth with all six varieties. In water only sweet taste resides.

१. रसनाग्राह्यो गुणो रसः। स च मधुर-आम्ल-लवण-कटु-कषाय-तिक्त भेदात् षड्विधः। पृथिवी जलवृत्तिः।
Tar Saṅ 15

२. रसनेन्द्रियग्राह्यो विशेषगुणः। पृथिवीजलवृत्तिः।
Tar Bhā 155.1

३. रसनग्रहणो योऽर्थः स रसः।
(Nyā Ko) Prapā Bhā Upa on 3.1.1

४. रसनामात्रग्राह्यजातिमान्रसः।
Tar Kau 9.12

५. रसस्तु रसनाग्राह्यो मधुरादिरनेकधा।
Nyā Sid Muk 388.3-4

६. रसनेन्द्रियग्राह्यवृत्तिगुणत्वव्याप्यजातिमान् रसः।
Nyā Pra 66.3

७. रसवृत्तिगुणत्वसाक्षाद्व्याप्यजातिमान्।
Upa on 7.1.6

८. रसः षड्विधो मधुरादिः।
Pra Pā Bhā 32.2.12

९. रसः रसनग्राह्यः पृथिव्युदकवृत्तिः। जीवनपुष्टिकारोग्यनिमित्तम्। रसनसहकारी। मधुराम्ललवणतिक्तकटुकषायभेदभिन्नः।
Pra Pā Bhā 116.8

१०. रसत्वजातियोगी रसनग्राह्यो गुणो रसः।
Śab Sak Pra 70.22; Pad Maṇ 16.4; Tat Dīp Pra 104.3; Nyā Lī Pra 472.15

रसग्राहक
(*rasagrāhaka*)
the sense organ perceiving taste, i.e. tounge.
Tar Dīp Pra 71.11

रसत्व
(*rasatva*)
the state of being taste
रसनेन्द्रियमात्रजन्यसाक्षात्कारविषयजातिः। तादृशजातिमत्त्वञ्च रसत्वम्। रसनेन्द्रियग्राह्यगुणत्व-व्याप्यजातिमत्त्वं रसत्वम्।
Upa on Nyā Sī 7.1.6
It is the state of being an object perceivable only by the tongue.
Pad Man 16.17

रसन
(*rasana*)
tongue, one of the sense organs

१. रसोपलब्धिसाधनम् इन्द्रियं रसनं जिह्वाग्रवर्ती। तच्चाप्यं रसवत्त्वाद्रसवत्वं च रूपादिषु पञ्चसुमध्ये रसस्यैव अभिव्यञ्जकत्वात् लालावत्।
Tar Saṅ, Tar Bhā 127.5

२. गुडे मधुरो रसः इति रसप्रत्यक्षासाधारणं कारणम्।
(Nyā Ko) Tar Kau

३. रसग्राहकं महदिन्द्रियम्।
Nyā Mañ (Nya Ko)

रसना
(*rasanā*)
tongue femi. of रसन
Same as रसन
Pad Maṅ 22.18

राग
(*rāga*)
attachment, it is one of obstacles in the true understanding of the universe. It originates because of false desires.

१. संकल्पनिमित्तत्वाच्च रागादीनाम्।
Nyā Sū 4.1.68
२. मिथ्यासङ्कल्पेभ्यो रञ्जनीय कोपनीय मोहनीयेभ्यो राग-द्वेषमोहाः उत्पद्यन्ते।... इतरेतरनिमित्ता च रागादीनामुत्पत्तिः। सर्वमिथ्यासङ्कल्पानां तत्त्वज्ञानादनुत्पत्तिः।
Nyā Sū Bhā 285.5 on ward, 286.4
३. रागं हि नित्यसुखात्मीयदर्शनाभिनिवेशाक्षिप्तं सास्रवधर्मविषयमाहुः।
Pra Vār 51.9
४. अशक्तिलक्षणो रागः।
Nyā Bin 586.8
५. There are three types of *doṣas*, namely, राग, द्वेष, मोह
अनुकूलेष्वर्थेष्वभिलाष लक्षणो रागः।
राग is that which is desire to posses the desired thing. Nyā Mañ 70.29
६. पुनःपुनर्विषयरञ्जनेच्छा रागः।
Pra Pā Bhā 250.5
७. रागः इच्छा।
Tar Dip 64.11 It is desire
८. रागः कामः।
Nyā Pra 154.9
९. उत्कटेच्छा रागः।
Nyā Pra 74.18
१०. विषयाभिलाषो रागः।
Nyā Pra 110.5
११. आसक्तिलक्षणो दोषः।
Vāt. 4.1.3

रागप्राप्त
(*rāgaprāpta*)
obtained by attachment /desire
Tar Dīp Rā Rud 93.6

रात्रि
(*rātri*)
night
१. निरस्तैतद्वीपवर्तिरविरश्मिजालः कालविशेषो रात्रिरित्युच्यते। *Kir 13.13*
It is a particular segment of time, in which the rays of the sun on the earth are set a side.

रासनप्रत्यक्ष
(*rāsana-pratyakṣa*)
perception of taste by tounge
Pad Maṇ 22.18

रीति
(*rīti*)
convention, custom
Ākhyā Vā 32.4; Pad Tat Nir 79.7; Tat Cin. 879.2

रुचि
(*rīci*)
liking
प्रीतिजनकता। *Nyā Ko*

रूढ
(*rūḍha*)
conventional
१. रूढिः समुदायशक्तिः। तन्मात्रेणार्थप्रतिपादकम्। यथा गवादिपदम्।
Tar Dīp Pra 248
The word which denotes a particular meaning collectively i.e. It does not expect meaning of its constitutents.
२. Tar Kā 88 विप्रादिपदं शक्त्या ब्राह्मणवाचकम्।
३. समुदायमात्रशक्तिकं रूढम्। यथा विप्रादिपदम्।
Nyā Pra 102.20
४. यत्रावयवशक्तिनिरपेक्षया समुदायशक्त्या बुध्यते तद्रूढम्। यथा गोमण्डलादिपदम्।
Nyā Si Muk 315.2-3
५. शास्त्रकल्पिताऽवयवार्थभानाभावे समुदायार्थनिरूपितशक्तिः रूढिः. तन्निरूपकं पदं रूढमित्यर्थः। *Nyā Si Mu Kir 315.10*

६. रूढशक्तिमात्रेण अर्थप्रतिपादकं पदम्।
(Nyā Ko) Nī 19
७. यन्नाम यादृशार्थे सङ्केतितमेव न तु यौगिकमपि तद्रूढम्। *Nyā Ko*
८. प्रकृतिप्रत्ययार्थमनपेक्ष्य समुदायशक्त्यार्थबोधकम्।
Nyā Ko
९. रूढं धेन्वादिपदम्। औणादिकप्रत्ययानां शक्तत्वे मानाभावात्। धानकर्मगोत्वावच्छिन्ने विशिष्ट-शक्तिस्वीकारात्। *Maṇi Ka 82.1*

रूढयौगिक
(rūḍhayaugika)
same as यौगिकरूढ
... परै रूढयौगिकं मन्यतेऽधिकम्।
Śab Śak Pra 72.4

रूढलक्षणा
(rūḍhalakṣaṇā)
same as निरूढलक्षणा

रूढार्थ
(rūḍhārtha)
conventional meaning
Pramā Vār 598.4

रूढि
(rūḍhi)
convention
१. समुदायशक्ती रूढिः।
Tar Dīp 51:18
Nyā Pra 102.16
२. शास्त्रकल्पितावयवार्थभानाभावे समुदायार्थनिरूपितशक्तिः रूढिः।
Nyā Si Mu Kir 315.10

रूढिक
(rūḍhika)
same as *rūḍha*, i.e. conventional
यथागमितयोगमनपेक्षितरूढिकम्। यथाकश्यपतन-याघृतिहेतुरयम्,त्रिनयनतनययानसमाननामधेयवान् तत्केतुमत्वात्।
Nyā Rat 231.8

रूढिपूर्विका
(rūḍhipūrvikā)
same as रूढिलक्षणा
यत्र रूढ्यर्थ सम्बन्धिनि तात्पर्यं मानान्तरादवधार्यते तत्र रूढि पूर्विका लक्षणा।
a meaning related with conventional meaning. *Tat Cin Śab 712.12*

रूढिलक्षणा
(rūḍhilakṣaṇā)
same as निरूढलक्षणा
Nyā Ko

रूढ्यर्थ
(rūḍhyartha)
meaning of *rūḍhi*, conventional meaning.
Śab Śak Pra 173.4; Pad Vāk Rat 257

रूढ्यर्थतावच्छेदकता
(rūḍhyartha-tā-vacchedaka-tā)
the state of being delimitor of the state of being convention all meaning.
Same as वाच्यता *Tat Cin Gādā 634.1*

रूप
(rūpa)
one of the twenty four *guṇas*, form or colour.It exists until the substance exists. It is pereceived only through eyes.
१. चक्षुर्मात्रग्राह्यजातिमान्गुणो रूपम्।
Tar Kau 9.8-9
२. चक्षुर्ग्राह्यं भवेद्रूपं द्रव्यादेरुपलम्भकम्।
चक्षुषः सहकारि स्याच्छुक्लादिकमनेकधा।।
Nyā Si Muk 380.1-2

३. त्वग्ग्राह्यचक्षुर्ग्राह्यगुणविभाजकोपाधिमत् रूपम्।
Nyā Pra 65.4
४. यावच्छरीरभावित्वाद्रूपादीनाम्।
Nyā Sū 3.2.47
५. चाक्षुषद्रव्यप्रत्यक्षे तु रूपं कारणम्।
Pad Maṅ 20.7
६. रूपत्वजातिमच्चक्षुर्मात्रग्राह्यो गुणो रूपम्।
Śab Śak Pra 70.8
७. चक्षुर्मात्रग्राह्यो विशेषगुणः। पृथिव्यादित्रयवृत्ति।
Tar Bhā 154.1
It is a special/particular quality perceived by eyes, which resides *pṛthivi, ap & tejas.*
८. चक्षुर्मात्रग्रहणो योऽर्थः तद्रूपम्।
Upa on 3.1.1; Tat Cin 823.3, 603; Tat Dīp Rām Rud 113.3, 106.3; Tar Kā 26; Pra Pa Bhā 14.12; Tar Saṅ. P.5.

रूपग्राहकसापेक्षेन्द्रिय
(*rūpa-grāhaka-sāpekṣa-indriya*)
Nyā Lī Kaṇ 478.20

रूपत्व
(*rūpa-tva*)
colourness,
१. चक्षुर्मात्रबहिरिन्द्रियग्राह्यगुणत्वं रूपत्वम्।
Upa on 7.1.6; Tar Dīp Rām Rud 202.5, 225.4; Ava Nir Jāg. 5.6-2, 105.8, 105.4, 105.1, 105.7

रूपनाश
(*rūpa-nāśa*)
destruction of colour. It takes place because of the heat. Naiyāyikas opine that रूपनाश occurs in the product level. Whereas the Vaiśeṣikas say it occurs at the atom level.
Tar Dī Rā Ru 207.7;
Nyā Sid Dīp 31.15

रूपहानि
(*rūpa-hāni*)
harm to the very nature of a things.
१. निःसामान्यत्वगर्भलक्षणव्याघातरूपा विशेषस्य जातिमत्त्वे। यद्वा रूपस्य स्वतोव्यावर्तकत्वस्य हानिः।
Nyā Si Muk Din 58.13
२. स्वतोव्यावर्तकत्वात्मकरूपहानिः विशेषस्य जातिमत्त्वे।
Tar Dīp Pra 57.11

रेचन
(*recana*)
coming down to earth, to descend. One of the types of motion which is included in गमन.
१. पक्षिणो गगनात्पृथिव्यामवतरणम्।
Nyā Si Muk Kir 41.28; Pra Pā Bhā 15.4

रेचनत्व
(*recana-tva*)
the state of desending.
१. बहिःसंयोगजनककर्मत्वम्।
Nyā Rī Kaṇ 680.9

ल

लकारवाच्य
(*lakāra-vācya*)
expressible by लकार/ verbal forms.
Ākhyā Vā 9.1

लकारार्थ
(*lakārārtha*)
meaning of a verbal suffixs.
१. तत्र लडादिदशलकाराणां लः कर्मणि च भावे चा कर्मकेभ्य इति सूत्रेण कर्तृकर्मभावेष्वनुशिष्टानां कर्तृत्वसामान्यमर्थः।
Vyu Vā 194
Being subject in general is the meaning of ten types of verbal suffixes.
Pad Vā Rat 502.15

लक्षक
(*lakṣaka*)

one of the types of words, the word which denotes extra-conventionl meaning word conveying secondary meaning

१. तत्र तल्लक्षकं नाम तच्छक्ति विधुरं यदि।
Śab Śak Pra 133.2
A word conveying secondary meaning does not have primary relation with the object . The secondary meaning is different from the primary meaning.
Śab Śak Pra 222.5, 72.3

२. लक्षणाविविधास्ताभिर्लक्षकस्यादनेकधा।
Śab Śak Pra 154.5
There are various types of secondary relations, therefore there are many *lakṣaka* words.

लक्षण
(*lakṣaṇa*)

definition

१. अव्याप्ति - अतिव्याप्ति - असंभव एतद्दूषणत्रयरहितो धर्मो लक्षणम्।
Tar Saṅ 4. Nyā Sid Muk Kir 35.34; Tar Dīp 4.
a definition is a property which does not involve the faults narrow-application, over-application and impossibility.

२. लक्षणम् इतरभेदकम्।
Tat Cin Rah 542.12
It differenciates the definitum from others.

३. लक्ष्यतावच्छेदकभिन्नत्वे सति व्यावृत्तिभिन्नत्वे सति लक्ष्यतावच्छेदकसमनियतत्वे सति धर्मत्वम्।
Nyā Si Mu Kir 36.22
It is the state of being a property, which is different from the delimitor of other definitumness and which is different from separation(?) which pervades same of the delimitor of definitumness.

४. दूषणत्रयरहितधर्मत्वम्, तदेवऽसाधारणधर्मत्वम्।
Nyā Si Muk Kir 36.12

५. तत्रोद्दिष्टस्य तत्त्वव्यवच्छेदको धर्मो लक्षणम्।
Nyā Sū Bhā 10.3-4
A property distinguishing the nature of the definitum from others is called लक्षण

६. व्यावृत्तन्तु लक्षणम् - यथा गुणाश्रयो द्रव्यम्।
Nyā Kan 40.3-4

७. उद्दिष्टस्य स्वपरजातीयव्यावर्तको धर्मो लक्षणम्।
Nyā Kan 69.5

८. उद्दिष्टस्य तत्त्वव्यवस्थापको धर्मो लक्षणम्।
Nyā Mañ 29.9

९. लक्षणं खलु लक्ष्यं समान-असमान-जातीयेभ्यो व्यवच्छिन्नत्ति नियमं तु न शक्नोति कतुमन्यार्थत्वा दिति।
Nyā Sū Bhā Vār 29.30 ; Lī 18.90.

१०. लक्षणं तु असाधारणधर्मवचनम्।
Tar Bhā 6.4

११. ततोऽव्यापकातिव्यापक विलक्षण धर्ममात्रोपदेशो लक्षणं न त्वनुमानम्।
Nyā Lī 748.1

१२. लक्षणमिति स्वरूपमित्यर्थः।
Tar Dīp Rām Rud. 255.15

१३. असाधारणधर्मो लक्षणम्।
Tar Kau 59.5 Nyā Pra 43.5

१४. अनुभवसिद्धं हि लक्षणं न तु लक्षणानुरोधेन अनुभवकल्पना।
Tat Cin 1852; Tat Cin 549.2, 630.9, 17.10, 412; Nyā Rat 89.12, 20.11, 177.12, 148.3; Nyā Kan 21.4; Kar Ca 42.54, 43.55, 56.71, 17.19; Dha Pra 36.23; Pra Pā Bhā 133.1, 42.9; Nyā Lī 120.1, 139.1; Tar Dīp Rām Rud 290.4, 116.2

लक्षणत्व
(*lakṣaṇa-tva*)

the state of being *lakṣaṇa*.

Tar Dip Rām Rud, 147.3, 116.2

१. लक्षणत्वं च अतद्व्यावृत्तत्वम्।
NyāPra 130.2
The state of being definition is being distinguished from everything other than that (लक्षण)

२. लक्षणत्वं च व्यावर्तकत्वं तच्च विशेष्यतावच्छेदक समानाधिकरणाभावप्रतियोगित्वम्।
Vyu Vā 167

लक्षणव्यवस्थापन
(*lakṣaṇa-vyavasthāpana*)

settling of *lakṣaṇa*

लक्षणव्यवस्थापनदेव प्रतिषेधः।

Nyā Sū 4.1.36

लक्षणलक्षण
(*lakṣaṇa-lakṣaṇa*)

definition of definition

लक्षणलक्षणस्य सकललक्षणवर्गव्यवच्छेदकत्वेन स्वात्मनोऽपि अनित्यतामभिधत्ते।

Nyā Bhū 9.1

Definition of definition distinguises the complete class of *lakṣaṇas*.

लक्षणा
(*lakṣaṇā*)

a relation between the word and its referent denoting secondary meaning e.g. in 'गङ्गायां घोषः' the meaning 'bank' is obtained because of लक्षणा

१. शक्यसम्बन्धो लक्षणा।
Tar Saṅ Nyā Bo 52.7

२. लक्षणा शक्यसम्बन्धस्तात्पर्यानुपपत्तितः।
Nyā Si Muk 319.3

३. उक्तेष्वर्थेषु धातूनां शक्तिरर्थान्तरेषु लक्षणा।
Nyā Pra 110.7
The relation between the words and their primary meaning is Śakti and the relation between the words and the other meaning is लक्षणा

४. लक्षणाs are many
लक्षणा विविधास्ताभिर्लक्षकस्स्यादनेकधा।
Śab Śak Pra 154.5

५. अथ आकृतिविशिष्टायामेव व्यक्तौ लक्षणा।
Śak Vād 188.14

६. लक्षणा च वृत्त्यन्तरं यत्र वाच्यार्थान्वयानुपपत्त्या वाच्यसम्बन्धोपस्थापिते वा कार्यान्वयः, यथा गङ्गायां घोषः इत्यत्र गङ्गापदस्य तीरे।
Tat. Cin Śab. 660.2

७. लक्षणापि शब्दवृत्तिः शक्यसम्बन्धो लक्षणा। गङ्गायां घोष इत्यत्र गङ्गापदवाच्यप्रवाहसम्बन्धादेव तीरोपस्थितौ तीरेऽपि शक्तिर्न कल्प्यते। सैन्धवादौ लवणश्वयोः परस्पर सम्बन्धाभावान्ना शक्ति कल्पनम्। लक्षणा त्रिविधा। जहल्लक्षणाऽजहल्लक्षणा जहदजहल्लक्षणा चेति।
Tar Dīp Pra 51
Secondary relation is of three types.
१. जहल्लक्षणा २. अजहल्लक्षणा ३. जहदजहल्लक्षणा

८. वृत्तिर्द्विधा। शक्तिर्लक्षणा च। लक्षणा यथा गङ्गायां घोषः प्रतिवसति इत्यत्र गङ्गापदार्थे प्रवाहे घोषान्वयानुपपत्त्या गङ्गापदस्य तीरे लक्षणा कल्प्यते। तया वृत्त्या उपस्थिते तीरे घोषः प्रतिवसति इत्यन्वयबोधो भवति। *Tar Kā 87*

९. लक्षणा द्विविधा। जहत्स्वार्थाऽजहत्स्वार्था च।
Tar Kā 90.

१०. शक्यसम्बन्धो हि लक्षणा, स च क्वचित्साक्षात् सम्बन्धः; क्वचित्परम्परासम्बन्धः।
Tar Dīp Pra 242.1

११. सङ्केतो लक्षणा चार्थे पदवृत्तिः।
Śak Vā 1.4; Śak Vā 104.3, 60.4, 163.10, 187.12; Nañ Vā 193.10; Tar Dīp Rām

Rud 271.5, 85.9; Tar Cin (Upa) 7.4 13.6, (Pra) 104-106; Ākhyā Vā 19.2, 2.3; Kār Ca 11.11, 24.29, 33.40, 33.41, 34.42, 34.42, 36.44, 38.47, 39.48, 70.92 83.10; Śab Śak Pra 244.5

लक्षणाभास
(*lakṣaṇābhāsa*)

a faulty definition

दोषयुक्तं लक्षणम्।

Pra Pañ (Nyā Ko)

लक्षित
(*lakṣita*)

the secondary meaning conveyed by *lakṣaṇā*.

१. लक्षणया बोधितोऽर्थः, ज्ञातः, अनुमितः

Nyā Ko

२. लक्षकः शब्दः।

Nyā Ko

लक्षितलक्षणा
(*lakṣita-lakṣaṇā*)

१. शक्यार्थपरम्परासम्बन्धरूपा लक्षणा लक्षितलक्षणा। यथा द्विरेफादि। *Nyā Pra 111.12*

The secondary relation which is an indirect relation with the primary meaning is called लक्षितलक्षणा

२. प्राचां मते स्वलक्षितपदशक्य सम्बन्धः।

Nyā Ko

३. यत्र लक्षितपदेन लक्ष्यार्थोवगम्यते, न तु शक्यार्थः।

(Nyā Ko) Dina

४. नव्यनैयायिकानां मते तु यत्र शक्यार्थस्य परम्परासम्बन्धरूपा लक्षणा सा।

Nya Ko.; Pramā Vār 195.6

लक्ष्य
(*lakṣya*)

A) Definitum B) Secondary meaning.

१. लक्षणया बोध्योऽर्थः।

Nyā Ko

२. यदुद्दिश्य लक्षणमुच्यते तत्।

Nyā Ko; Tar San Nyā Bo 7.18; Tar Dīp Rām Rud 257.7, 251.7, 257.3

लक्ष्यता
(*lakṣyatā*)

the state of being definitum.

१. यो धर्मो यस्यामवच्छेदकः सा तद्धर्मावच्छिन्ना लक्ष्यता।

Tar San Nyā Bo 7.20; Śak Vā 188.4; Nyā Rat 88.3

लक्ष्यतावच्छेदक
(*lakṣyatāvacchedaka*)

A) delimitor of definiendumness

B) delimitor of secondary meaning, implication.

A) Tat Cin Dīp 952,4; Pad Man 13.1;

B) Nyā Rat 88.3; Na Nya Sys log 34.31

लक्ष्यत्व
(*lakṣyatva*)

1. The state of being definiendum

2. The state of being secondary meaning.

1. *Tat Cin 584.16*

Tar Dīp Rām Rud 125.13

लक्ष्यार्थ
(*lakṣyārtha*)

secondary meaning

1. *Pad Vā Rat 121*

2. *Śak Vā 182.9, 164.2, 24.1*

लघु
(*laghu*)

logically simple,

सम्भवति लघौ धर्मे गुरौ तदभावात्।

AVa Nir Jag 1.1; Pad Vāk Rat 205; Ava Nir Jāg 3.1

लघुता
(laghutā)
the state of being simpler property.
Ava Nir Jāg 29.1

लघुत्व
(laghu-tva)
A) the state of being most economical smallest / simpler property.
B) lightness (absence of गुरुत्व)
A) 1. Tat cin Maṅ 31
B) Tar Dīp Pra 57.13; Tar Dīp 5.2
३. लघुत्वं च शरीरकृतम् उपस्थितिकृतं सम्बन्धकृतं च।
Nyā Si Muk Din 89.11
Laghut vā is of three types.
1. Belonging to the body e.g. महत्त्व
2. Belonging to appearence e.g. गंध in comparison to *rūpo*

लघुधर्म
(laghudharma)
logically simpler/economic property
Tar Dīp Pra 219.1; Ava Nir Jāg 6.4; Na Nyā Sys Log 21.15; Vyu Vā 33.

लङ्
(laṅ)
group/Class
one of the verbeal suffixes which denote past tense. It is metalinguistic terminology
१. या स्मयोगे विना धातोः शवन्तस्यार्थधर्मिके।
अतीतत्वग्रहे हेतुः तादृशी तिङ् लङुच्यते।
Śab Śak Pra 431.15
That which denotes past is called लङ् Suffix
२. लङोऽनद्यतनत्वमतीतत्वश्चार्थः।
Tar Kā 94.

लज्जा
(lajjā)
shyness
आत्मनिनिन्दितत्वज्ञानाधीनो ज्ञानविशेषो लज्जा।
Nyā Pra 110.3
A particular kind of cognition which depends on the cognition of having form of self-blame.

लट्
(laṭ)
a class of verbal suffixes denoting present tense, it is a metalinguistic term coined by Pāṇini.
१. शब्दप्रयोगाधिकरणवृत्तिकालत्वव्याप्यधर्मत्वेन उपलक्षणेन अनुगतीकृततत्क्षण दिनमास वर्षत्वाद्यवच्छिन्न एव काले लटः शक्तिः।
Vyu Vā 202
The suffix denotes only that period which is delimited by the time of utterence.
२. तत्र लट् प्रत्ययस्य वर्तमानकाले शक्तिः।
Vyu Vā 202.

लय
(laya)
a kind/ stage in salvation.
१. लयश्च लिङ्गशरीरापगमः।
It is destruction of लिङ्गशरीर
Tat Cin 2072.6

लव
(lava)
a particular segment of time, consisting of two moments.
क्षणद्वयेन लवः।
Nyā Kan 159.4

लवण
(lavaṇa)
salty, one of the six types of tastes.
See also रस.
Tar Saṅ 15

लाक्षणिक
(lākṣaṇika)
belonging to lakṣaṇā, the word which denotes meaning by secondary relation.
१. लक्षणया अर्थबोधकः शब्दः।
Nyā Ko; Pad Vā Rat 291, 121;
Śak Vā 182.8, 192.9, 8.5, 23.11;
Śab Śak Pra 220.4; Ākhyā Vā 7.5

लाघव
(lāghava)
1. logical simplicity. See also लघुधर्म, लघुत्व
2. Lightness
Tar Dī Rā Rud 114.9, 119.3, 205.7, 203.5, 200.3; Tat Cin 645.16, 653.3; Mani Ka 12.3; Ava Nir jāg 33.1, 9.1; Pad Maṇ 5.5; Viṣ Vā 73.22, 76.12; Tar Dīp Pra 166.2; Kār Ca 43.55

लाघवज्ञानसहकृत-अनुमिति
(lāghāva-jñāna-sahakṛta-anumiti)
inference accompanied by knowledge of smallest property.
सामान्यधर्मावच्छिन्नस्य साध्यत्वे सामान्यधर्मावच्छिन्न-व्याप्यवत्तापरामर्शाद्विशेषधर्मे लाघवज्ञानसहकृताज्ञायमाना विशेषधर्मावच्छिन्नविधेयकानुमितिः।
Nyā Ko

लाघवतर्क
(lāghava-tarka)
simpler oreconomical argument.
Tar Saṅ Dīp RāmRud 203.5

लाभ
(lābha)
obtainment,
स्वत्वावच्छिन्नो व्यापारो लाभः प्राप्तिः।
Nyā Pra 109.5
An delimited by selfness.

लिङ्
(liṅ)
a class of verbal suffixes denoting optative as well as imperative mood.
१. लड्लोडन्या विधेर्बोधे समर्था तिङ् लिङुच्यते।
Śab Śak Pra 410.7
The meaning of विधिलिङ् (optative mood) group of suffixes is well discussed in various philosophical disciplines
१. इष्टसाधनत्व २. कृतिसाध्यत्व
३. बलवदनिष्टाननुबन्धित्व
These are the meanings of the *liṅ* suffix
Tat Cin 280-281, 284-285, 307; Nyā Si Dīp 77.4, 75.18
२. लिङ् लोटोर्विधिरर्थः। परप्रवृत्यर्थं तत्प्रयोगात्।
Vyu Vā 206

लिङ्ग
(liṅga)
A) Probandum, reason, one of the steps in syllogism. See also हेतु, साधन
१. व्याप्ति पक्षधर्मतावल्लिङ्गम्।
Tar Kau. 27/5
A reason possesses vyāpti and paks adharnatā
२. व्याप्तिविशिष्टपक्षधर्मताविशिष्टहेतुः लिङ्गम्। यथा धूमः अयमेव हेतुः साधनंचोच्यते।
Nyā Pra 94.3
३. व्याप्तिबलेन लीनमर्थं गमयतीति लिङ्गम्।
Tar Saṅ Si Ca P. 72.9
That which reveals concealed object by pervasion.

४. तत्र परोक्षोऽर्थो लिङ्ग्यते गम्यते अनेनेति लिङ्गम्। तच्च पञ्चलक्षणम्।
Nyā Mañ 283.2

५. यदनुमेयेन सम्बद्धं प्रसिद्धं च तदन्विते। तदभावेच नास्त्येव तल्लिङ्गमनुमापकम्।
Pra Pā Bhā 193.18
That which is related with probanse and that which is well known as linked with it.

६. व्याप्तिबलेनार्थगमकं लिङ्गम्।
Tar Bhā 52.5

७. त्रिरूपाणि च त्रीण्येव लिङ्गानि। अनुपलब्धिः, स्वभावः कार्यं चेति।
Nyā Bin 2-10,2-11

८. लिङ्ग्यते गम्यते अनेनार्थः इति लिङ्गम्।
Nyā Bin (Nyā Ko); Nyā Lī 418.3, 405.3; Śab Śak Pra 11.5; Nyā Rat 8.2, 110.4, 54.5, 120.12; Nyā Sid Dīp 60.1, 575.5-6,; Tat Cin (naṅ) P. 19. 1308. 20. ; Pra Pā Bhā 197.7, Rat (Nil) 36.5; Tar Dīp Rām Rud 272.2, 274.12, 1522.

B. Gender

१. स्त्रीलिङ्गमपि पुल्लिङ्गं क्लीवलिङ्ग मिति त्रिधा।
Śab Śak Pra 275.9;
Pra Pā Bhā 74.5
अ) लिङ्गस्य साध्याविनाभूतस्य धूमादेर्दर्शनात्।
Dha Pra 21.6

लिङ्गकरणत्व

(*liṅga-karaṇa-tva*)

the state of treating a probans as an instrument

See also करण, व्यापार

१. लिङ्गकरणत्वपक्षे परामर्श एव तद्व्यापारः, परामर्शस्य तु न व्यापारान्तरमस्ति, चरमकारणत्वात्, इति न तत्करणम्।
Tat Cin 767.3, 1284

लिङ्गज्ञान

(*liṅga-jñāna*)

congnition of reason.
Tat Dīp Ram Rud 272.5;
Nyā Rat 9.1, 120.12

लिङ्गज्ञानत्व

(*liṅgajñānatva*)

the state of being cognition of reason.
Nyā Rat 125.6

लिङ्गता

(*liṅgatā*)

the state of being a mark or reason or probans
Nyā Ra, 197:1

लिङ्गत्व

(*liṅgatva*)

the state of being a probans or mark
Tat Ci, 709:1; Nyā Lī, 611:4;
Nyā Si Dī, 36:17

लिङ्गपरामर्श

(*liṅgaparāmarśa*)

confirmatory cognition of the probans.
तथा हि स्वयमेव भूयोदर्शनेन यत्र धूमस्तत्राग्निरिति महानसादौ व्याप्तिं गृहीत्वा पर्वतसमीपं गतस्तद्गते चाग्नौ संदिहानः पर्वते धूमं पश्यन्व्याप्तिं स्मरति यत्र धूमस्तत्राग्निरिति तदनन्तरं वाह्निव्याप्यधूमवानयं पर्वत इति ज्ञानमुत्पद्यते, अयमेव लिङ्गपरामर्श इत्युच्यते।
Tar Saṁ, 37
ततः कालान्तरे पर्वते धूमे दृष्टे सति व्याप्तिस्मरणं ततश्च व्याप्तिविशिष्टवैशिष्ट्यज्ञानं वह्निव्याप्य धूमवानयम् इति तृतीयलिङ्गपरामर्शः।
Tar Kā, 72; Tar Bhā, 59:3; Maṇ Ka, 10:1; Tat Cin. 760:11; Tat Cin, 711:7
examination/scrutiny of reason
Nyā Lī Kaṇ 495.11

लिङ्गभाव
(liṅgabhāva)
existence of reason.
Nyā Lī Kaṅ 245.10

लिङ्गभेदन्याय
(liṅga-bheda-Nyāya)
a maxim called लिङ्गभेद
Tat Cin Gādā 1118.14;
Tat Cin Dīd.1118.5

लिङ्गशरीर
(liṅgaśarīra)
smallest body. Symbolic body
लिङ्गशरीरञ्चैकादशेन्द्रियाणि पञ्च महाभूतानि सूक्ष्ममात्रया सम्भूयावस्थितानि जीवात्मनि सुखदुःखावच्छेदकानीत्याहुः।
Tat Cin 2072.6
the subtle body of the person which accompanies the individual soul not destroyed at all.
Tat Ci, 2072; Nyā Si Dī, 34:22

लिङ्गाभास
(liṅgābhāsa)
appearing like a probans; a faulty probans
Nyā Mañ, 26:9; Tat Ci, 350

लिङ्गाभासत्व
(liṅgābhāsatva)
the state of being a faulty probans.
Tat Ci, 1634

लिङ्गिन्
(liṅgin)
probandum
तत्र लिङ्गी तावदुच्यते - धर्मविशिष्टो धर्मी साध्यः, स एव लिङ्गीति।
Nyā Mañ, 309:14

लिङ्गोपधान
(liṅgopadhāna)
the existence of probans on a subject
लिङ्गोपहिते पक्षे लैङ्गिकस्य साध्यस्य भानम्। *Nyā Ko.*

लिङ्गोपधानमत
(liṅgopadhānamata)
appehending the probandum along with the probans on a subject. *Nyā Ko.*

लिट्
(liṭ)
name of the reduplicated perfect tense.
लिटोऽनद्यतनत्वं परोक्षत्व अतीतत्वञ्चार्थ तदन्वयः पूर्णवदुत्पत्तौ,
Tar Kā, 94; Śa Śa Pra, 434:10;
Śa Śa Pra 435:9; Nyā Vā, 206

लुक्
(luk)
A technical term in Grammar to express the dropping of suffixes.

लुङ्
(luṅ)
aorist tense in Grammar refering to long past.
Tar Kā, 94
लुङ्प्रत्ययस्यातीतत्ववदनद्यतनत्वमप्यर्थः।
Vyu Vā, 205
वस्तुतो वर्त्तमानध्वंस एव लुङाद्यर्थः। *Vyu Vā, 205*

लुट्
(luṭ)
first future tense in Grammar
लुटोऽर्थोऽनद्यतनत्वमपि।
Tar Kā, 94
लुटोऽनद्यतनभविष्यत्त्वमर्थः।
Vyu Vā, 204

लङ्
(*luṅ*)
sometimes past tense sometimes future tense.
व्याप्यक्रियया व्यापकक्रियाया आपादानं लङ्गोऽर्थः। तात्पर्य्यवशात् क्वचिद्भूतत्वं क्वचिद् भविष्यत्वञ्च लङा बोध्यते।
Tar Kā, 95; *Śa Śa Pra, 438:15*

लुट्
(*luṭ*)
second future tense in Grammar.
भविष्यत्वं लटोऽर्थः, तच्च विद्यमानप्राणभावप्रतियोग्युत्पत्तिकत्वम्।
Tar Kā, 94; Śa Śa Pra, 438:15

लेखन
(*lekhana*)
the act of writing or scratching.
भेदनानुकूलो व्यापारो लेखनम्।
Nyā Pra, 108:11

लेहन
(*lehana*)
the act of experiencing taste of liquid through the tongue, the act of licking.
जिह्वाकरणको रसानुभवो लेहनम्।
Nyā Pra, 108:7

लैङ्गिक
(*laiṅgika*)
an inference which comes after seeing the probans or a mark.
लिङ्गदर्शनात्जायमान लैङ्गिकम्
Pra Pā Bha, 193:6, 134:15; Nyā Ra, 123:1

लोक
(*loka*)
the world, the human race, mankind.
Tat Ci, 108; Tar Bhā, 96:2

लोकविरुद्ध (पक्षाभास)
(*lokoviruddha*) (*pakṣābhāsa*)
generally not accepted by people. Where there is a faulty subject.
Nyā Pra Sū, 2.20

लोट्
(*loṭ*)
imperative mood in Grammar.
आशीर्लिङ्लोटोरर्थो वक्त्रिच्छाविषयत्वम्।
Tat Kā, 95

लोभ
(*lobha*)
greed, covetousness.
निषिद्धसद्रव्यग्रहणेच्छा लोभः।
Nyā Mañ, 71:3

लोहित
(*lohita*)
red-coloured
Pad Maṇ, 14.4

लौकिक
(*laukika*)
one type of perception caused by normal or common way (contacts)
प्रत्यक्षं द्विविधम् - लौकिकमलौकिकं चेति।
Tar Saṁ Dī Pra, 143:5
One type of contact which is between the sense-organ and the object.
सन्निकर्षश्च लौकिकोऽलौकिकश्च, लौकिकश्च षड्विधः।
Tar Kā, 65
लोकसामान्यमननीताः लौकिकाः, नैसर्गिकं वैनयिकं बुद्ध्यतिशयमप्राप्ताः। *Nyā Sū Bhā, 1.1.25*
लौकिकसन्निकर्षजन्यं प्रत्यक्षं लौकिकम्।
Nyā Prā, 91:21
One type of sentence
वाक्य द्विविधम्। वैदिकं लौकिकञ्च। लौकिकं त्वाप्तोक्तं प्रमाणम्। *Tar Saṁ 153*

लौकिककारण
(*laukikakāraṇa*)
ordinary cause, common cause.
Maṇ Ka, 2:12

लौकिकत्व
(*laukikatva*)
the state of being ordinary,
the state of being common, usual.

लौकिकप्रतीति
(*laukikapratiti*)
ordinary experience. common experience.
Nyā Lī Vi K, 132:13

लौकिकप्रत्यक्ष
(*laukikapratyakṣa*)
ordinary perception generated by the ordinary sense-object contact.
Tar Saṁ Nyā Bo, 15:10; Tat Ci Gā, 638:29; Padā Ni, 42:4; Vā Vā, 101:26; Kār Ca, 71:14; Tar Saṁ Dī Rā, 201:5; Pad Maṇ, 23:11

लौकिकप्रमाण
(*laukikapramāṇa*)
ordinary instrument of knowledge, common instrument of knowledge.
Tat Ci, 49-50; Tat Ci, 51-52

लौकिकवाक्य
(*laukikavākya*)
ordinary sentence.
Nyā Ko.

लौकिकविषय
(*laukikaviṣaya*)
ordinary/common object of knowledge.
Pa Vā Ra, 287

लौकिकविषयता
(*laukikaviṣayatā*)
ordinary contentness.
Maṇ Ka, 14:9

लौकिकसन्निकर्ष
(*laukikasannikarṣa*)
ordinary contact of the sense organ with the object which generates the perceptual knowledge.
Vā Vā, 73:10; Tar Saṁ Dī Pra, 166:17; Tar Saṁ Di Rā, 251:10

लौकिकसाक्षात्कार
(*laukikasākṣātkāra*)
ordinary experience (perception) through sense-object contact. *Maṇ Ka, 14:4*

लौकिकविषयतासम्बन्ध
(*laukikaviṣayatāsambandha*)
the relationship of ordinary objectness or contentness.
Tar Saṁ Dī Rā. 114:3;
Nyā Si Mu Dī, 190:13

व

वक्तृज्ञान
(*vaktṛjñāna*)
knowledge of the speaker
वक्तृयथार्थं वाक्यार्थज्ञानं वक्तृज्ञानम्।
Tat Ci Rah, 343:11;
Nyā Si Dī, 28:17

वक्तृबुद्धि
(*vaktṛbuddhi*)
knowledge of the speaker (about the sentence uttered)
Śak Vā, 105; Tat Ci Gā, 57:26

वचन
(*vacana*)
an utterance, speech.
Śa Śa Pra, 278:7; Nyā Ra, 56:2

वध्यघातकपक्ष
(*vadhyaghātakapakṣa*)
in the subject where one property is destroyed and then it also destroyes the other one subsequently.
Pra Pā Bhā, 133:1; Pra Pā Bhā, 135:3

वध्यघातकलक्षण
(*vadhyaghātakalakṣaṇa*)
of the nature of destroyed and destroyer
Kir Va, 133:4

वध्यघातकविरोध
(*vadhyaghātakavirodha*)
contradiction of the relation between two qualities which are destroyed and destroys.
Pra Pā Bhā, 135:25

वनस्पति
(*vanaspati*)
tree, herb,
तृणौषधिवृक्षगुल्मलतावतानवनस्पतय इति।
Pra Pā Bhā, 42:11

वमन
(*vamana*)
Vomiting
The activity that produces that contact with upper direction, starting from the cavity of throat. *NyāPra P. 109:7*

वरूणलोक
(*varuṇaloka*)
the region of varuṇa.
Pra Pā Bhā, 48:6

वर्ण
(*varṇa*)
phoneme, letter, colour.
Tar Saṁ, 54,21; Tat Saṁ Dī Pra, 259:3; Padat ni, 32:7

वर्णलक्षण
(*varṇalakṣaṇa*)
characteristics of a letter.
Pra Pā Bhā, 262

वर्णविकारविकल्प
(*varṇavikāravikalpa*)
option of the change in a letter or colour.
Nyā Sū, 2.2.45

वर्णावगाहिनी
(*varṇāvagāhinī*)
in which a phoneme in the object.
Tar Bhā, 93:2

वर्ण्यसम
(*varṇyasama*)
a type of property, a kind of fault involved while presenting an argument by changing the letters.
स्थापनीयो वर्ण्यो विपर्ययादवर्ण्यस्तावेतौ साध्यदृष्टान्त धर्मो विपर्यस्यतो वर्ण्यावर्ण्यसमौ भवतः।
Nyā Bhā, 5.1.4
A type of jāti.
Nyā Mañ, 177:20

वर्ण्यसमा
(*varṇyasamā*)
वर्ण्यस्य स्थापनीयस्य दृष्टान्तधर्मस्य पक्षे साधनम् वर्ण्यसमा।
Tar Saṁ Dī Pra, 340:4; Nyā Pra, 156:18

वर्तमान
(*vartamāna*)
present (time)
A thing which delimits whatever time that is called present for that particular thing.
येन हि वस्तुना यः कालोऽवच्छिद्यते स तस्य वर्तमानः।
Vai SūUpa 2.2.8
प्राञ्चस्तु वर्तमानध्वंसप्रागभावाप्रतियोग्यवच्छिन्नः कालः।
That time which is delimited by a non-counter-positive of the present destruction or pre-absence.
नव्यास्तु तत्तच्छब्दप्रयोगाधिकरणकालः।
Nyā Ko
The time which is the substratum of the use of that particular word.
Nyā Ko; Vyu Vā P. 202

वर्तमानता
(*vartamānatā*)
same as वर्तमानत्व
Ava Nir Jāg. P. 20:3

वर्तमानत्व
(*vartamānatva*)
being the locus of the use of the word
वर्तमानत्वं शब्दप्रयोगाधिकरणत्वम्।
Nyā Si Muk (Kir) P. 154:20
Being present (presenthood) (of a thing) means residing in (that) time which is not the locus of pre-absence or destruction of itself.
स्वध्वंसप्रागभावनधिकरण-कालवृत्तित्वं वर्तमानत्वम्।
Nyā Pra P. 59:15;
Nyā Ko;
Tat Dī Pra P. 89:90
घटादौ सद्व्यवहारश्च वर्तमानत्वनिबन्धनः।
The verbal behaviour about the presence/ existence of pot etc. is caused by presenthood
Pad Tat Nir. P. 49:1;
Ākhya Vā P. 6:10 Ibid P. 35:2;
Ākhyā Vā P. 30:2 Pad Maṇ P. 24:3

वर्तमानार्थग्राहित्व
(*vartamānārthagrāhitva*)
the property of producing a congnition of something present.
Tat Ci (Pramālakṣaṇa) P. 379

वस्तु
(*vastu*)
thing
१. सङ्केतविषयः।
NyāKo.
The object of the relation between word and meaning.
२. वस्तुशब्दः परमार्थपर्यायः।
The word वस्तु is the synonym of correct object/thing.
Nyā Bin ṬīP. 77:1; TAt Ci (Anu. Khaṇ) P. 1797; Pad VākRAt P. 174; Pramā Vār P. 187:7

वस्तुगति
(*vastugati*)
state of facts
Ava Nir Jāg P. 18:2; Pad Vāk Rat P. 785:1; Tar Bhā P. 110:2

वस्तुत्व
(*vastutva*)
objectness
1. Being an object of correct cognition.
2. A kind of self-linking relation
Nyā Ko.

वस्तुनिर्देशः
(*vastunirdeśaḥ*)
1. Enumeration of things (to be discussed)

२. नमस्कारादिकमन्तरेण परमेश्वरस्य संकीर्तनम् वस्तुनिर्देशः Uttering/reciting the name of God without doing *namaskāra*/salutation etc. to him *Nyā Pra P. 46:2*

वस्तुप्रतीति
(*vastu-pratiti*)

understanding of an object (of correct cognition) *Rat Nib P. 89:8*

वस्तुस्थिति
(*vastusthiti*)

fact

facts are caused by the cognition which is never contradicted.

Nyā Mañ P. 112:24

वह्नि
(*vahni*)

the type of light *(tejas)* which is produced by earthy fuel. भौमंवह्न्यादिकं (तेजः)

Tar San P.8:10

वस्त्वधिष्टानत्व
(*vastvadhiṣṭhānatva*)

किमिदं वस्त्वधिष्ठानत्वं नाम? किं परम्परयापि वस्तुनः सकाशादागतत्वम्, अथ वस्तुनि केनचिद् आकारेण व्यवहारकारणत्वम्, वस्तुभूतधर्मिप्रतिबद्धत्वं वा?

Rat Nib P. 92:26

वाक्-छल
(*vāk-chala*)

अविशेषाभिहितेऽर्थे वक्तुरभिप्रायादर्थान्तरकल्पना वाक्छलम्।

Nyā Sū 1.2.12

वाक्छल is postulation of another meaning than desired by the speaker when the (sentence is uttered with reference to the) general meaning.

Nyā Mañ P. 169:27; 169:22; Nyā Rat P. 189:1; P. 190:1; Nyā Pra P. 155:15 ; Nyā Bhu P. 335:19

वाक्य
(*vākya*)

sentence

collection of words having expectancy, proximity and compatibility.

Tar Bhā P. 89:2; P. 91:7; P 94:3; Dhar Prad P. 8:14; Nyā Bhū P. 274:22; Nyā Mañ P. 336:21; Tar San P. 50; P.53; Tar Kau P. 44:7; NyāPra P. 100:15; Pad Vāk Rat P.459:3-4; Nyā Rat P. 135:1; Vidh Vā P. 38; P. 33 ; Śab Śak Pra Kā P.63:7; Tat Ci (Prāmāṇyavāda) (utpattivāda-Raha) P. 353

किं पुनर्वाक्यं पूर्वपदस्मृत्यपेक्षोऽन्त्यपदप्रत्ययः स्मृत्यनुग्रहेण प्रतिसन्धीयमानो विशेषप्रतिपत्तिहेतुर्वाक्यम्।

A sentence is the cause of the particular understanding when it takes place by the remembrance of previous words with the understanding of the last word.

Nyā Sū Bhū Vār P. 17:10-14

वाक्यत्व
(*vākyatva*)

the property of being a sentence

Nyā Lī Pra P. 602:18

ननु क्रमिकपदवत्त्वं वाक्यत्वम्।

(The property of) being a sentence means having (a series of) words in a particular order. *TC. (Śabda) P. 476:1* (Part I)

वाक्यभेद
(*vākyabheda*)

sentence-split

Nyā Si Dī P. 34:9; P. 41:16

TC (upamāna Kha) P. 12:2

वाक्यविभाग
(vākyavibhāga)
division of a sentence.
Nyā Sū 2.1.62

वाक्यस्फोट
(vākya-sphoṭa)
flash of understanding of a sentence.
तस्मात्पदबुद्धेः पदस्फोटो वाक्यबुद्धेश्च वाक्यस्फोटो विषय इति प्रत्यक्ष एव स्फोटः। तत्र पदस्फोटात्पदार्थप्रतिपत्तिः वाक्यस्फोटाच्च वाक्यार्थप्रतिपत्तिः। *NyāMañ P.341:6*

वाक्यार्थ
(vākyārtha)
sentence-meaning
The relation among the (meanings that are) understood from the words is the sentence-meaning.
पदोपस्थितानां मिथः सङ्गो वाक्यार्थः।
Tar Kau. P. 44:6-7; Nyā Mañ P. 334:13; 22; Pad Vāk Rat P. 369; P. 515; TC (Anumāna) P. 2024
Śaktivāda?
Dharm Prad P. 5.16; Nyā Si Dī P. 41:22

वाक्यार्थज्ञान
(vākyārthajñāna)
understanding of sentence-meaning/verbal understanding.
Śak Vā P. 124:3; Tat Ci (Prā Māṇyavā daP P. 343; 327; Nyā Ko.

वाक्यार्थधी
(vākyārthadhī)
same as *vākyārthajñāna Śak Vā P. 103:3*

वाक्यार्थप्रतीति
(vākyārtha-pratīti)
same as *vākyārthajñāna*
Nyā Rat P. 21:9 232:14; P. 21:9

वाक्यार्थप्रमा
(vākyārtha-pramā)
valid knowledge of the meaning of a sentence.
(Same as *vākyārthajñāna*)
Same as *vākyārthayathārthajñāna*)
Nyā Rat P. 21:9;Tat Ci (Prāmā Vā.) P. 342

वाक्यार्थबुद्धि
(vākyārthabuddhi)
same as *vākyārthajñāna*
Pad Vāk Rat P. 658:6; Maṇ Kaṇ P. 72:9

वाक्यार्थबोध
(vākyārthabodha)
same as vākyārthajñāna
Pad Vāk Rat P.285; Nyā Si Dt P. 29:21

वाक्यार्थमर्यादा
(vākyārthamaryādā)
limit of the sentence-meaning) (i.e. to be expressed by a particular sentence) *Pad VākRat P. 254*

वाक्यार्थानुभव
(vākyārthānubhava)
experience (understanding) of the sentence meaning.
Tat Ci (sāmānyalakṣanā Pra.) P. 729:22

वाक्यार्थानुभावकता
(vākyārthānubhāvakatā)
the state of being a describer of the understanding of the sentence-meaning.
Nyā Si Dī P. 80:2

वाक्यैकवाक्यता
(vākyaikavākyatā)
sentence-unity of (two) sentences.
Pad Vā Rat. P. 167; P. 545

वाक्यैकवाक्यत्व
(*vākyaikavākyatva*)
the sentence-unity between (2) sentences.
Tat Ci (Anumāna; Muktivāda) P. 2071

वागारम्भ (प्रवृत्ति)
(*vāgārambha*) (*pravṛtti*)
(internal effort) which produces the language-utterance of words
वचनानुकूलो यत्नः वागारम्भः।
Nyā Pra P. 154:7

वाग्व्यवहार
(*vāgvyavahāra*)
verbal behaviour
Tat Ci (īśvaravāda) p. 1999:2

वाच्
(*vāc*)
contact etc. which is the cause of the utterance of the words which are formed by syllables.
वागिति वर्णात्मकशब्दकारणसंयोगाद्युच्यते ...
Nyā Mañ P. 69:21

वाचक
(*vācaka*)
(a word) Expressive (of primary meaning.)
ईश्वरसङ्केतेन (शक्त्या) अर्थबोधकं पदम्
Nyā ko.
यो यत्र असति वृत्त्यन्तरे प्रयुज्यते स तस्य वाचकः।
Nyā Lī P. 531:1
See also Pad Vāk Rat P. 405:1
Tat Ci (Samavā. Vā) P. 680:5

वाचकता
(*vācakatā*)
the state of (a word) being expressive (of primary meaning)
Pad VākRat P. 139-40; P 342;
Śak Vā P. 50:6

वाचकतावच्छेदक
(*vācakatāvacchedaka*)
the delimitor of the state of (the word) being expressive (of the primary meaning)
Limitor of conveyerness
Na Nyā Sys Log P.34:21

वाचकत्व
(*vācakatva*)
the property of (the word) being the denoter/expressive (of primary meaning)
Nyā Si Dī P. 15:5; Ākhyā Vā P. 21:2

वाचकशक्ति
(*vācakaśakti*)
innate capacity (of a word) to express (its meaning) (Mīmāṁsaka's opinion)
Nyā Mañ P. 591:1

वाच्य
(*vācya*)
(the meaning which is) expressible (by the word through *Śakti*)
वाचकबोध्योऽर्थः। शक्त्या बोध्य इत्यर्थः।
Nyā Ko; Tat Ci (Maṅgala) P. 104-106; Tat Ci (upamāna) P. 12:14; Kār Ca P. 20:22

वाच्यतावच्छेदक
(*vācyatāvacchedaka*)
the delimitor of the state of (the primary meaning.) being (expressed)
Na Nyā Sys Log P. 34;18

वाच्यत्व
(*vācyatva*)
the property (of the meaning) being expressible (by a particular word)

Nyā Ku P. 179:1; Ākhyā vā P. 8:7; Ava NirJāg P. 19:2; P.89:1; Śak Vā P. 41:3; 57:1; 59:4; Tar SaṅDī Rā Ru P. 260:7; Tat Ci (upamāna) P. 12:15; Tat Ci (pratyakṣa) P. 858:6; Mat Stu Na Nyā P. 61-62

वाच्यवाचकतादात्म्य
(*vācyavācakatādātmya*)
identity of the expressive (word) and the expressed (meaning)
Nyā Lī Vi P. 481:2

वाच्यवाचकभाव
(*vācya-vācaka-bhāva*)
the relation between expressed (meaning) and the expressive (word)
Pra Mā Vār P. 430:6; Nyā Mañ P. 410:6; P. 17:7; Śak Vā P. 17:6; P. 37:3; Nyā Si Dī P. 39:2

वाच्य-वाचकसम्बन्ध
(*vācyavācakabhāva*)
Same as *vācyacācaka-bhāva.*
Rat na Nib P. 100:31

वाद
(*vāda*)
argument (for the discovery of truth) of that person who is desirous of arriving at truth- (to know the truth.)
प्रमाणतर्कसाधनोपालम्भः सिद्धान्ताविरूद्धः पञ्चावयवोपपन्नः पक्षप्रतिपक्षपरिग्रहो वादः।
Nyā Sū 1.2.1
तत्त्वबुभुत्सोः कथा वादः।
also Nyā Sū Bhā Vār P. 148:14-18; Tar Saṅ Dī P. 64:15; Nyā Pra P. 155:10; Tar Bhā P. 203:2; P. 3:2; Nyā Rat P. 147:7; P. 157:15
वीतरागकथा वस्तुनिर्णयफला वादः।
Nyā Mañ P. 18:10; P. 150:9
The argument of a non-selfish person which results in the truth is *vāda*.
Nyā Bhu P. 329:15; Nyā Sā P. 329:6

वादिन्
(*vādin*)
one who is involved in *vāda*
प्रकृतसाध्यसाधनाय न्यायप्रयोगकर्ता।
One who uses inference to establish the thing under consideration
Nyā Ko.
Also see *Nyā Bin 3.43*

वादिवाक्य
(*vādivākya*)
a sentence of a person who initiates the discussion (on an issue to arrive at truth)
Tat Ci P. 854:2
Tat Ci P. 1157:2; Tat Ci (Anumāna) P. 1801; Tat Ci (Kevalavyativeki pra) P. 1410:5; Tat Ci P. 854:5; Nyā Rat P. 157:4

वामत्व
(*vāmatva*)
the left (side of the body)
देहदेशविशेष एव वामत्वम्।
A particular part of the body
Nyā Lī P. 676:7

वायु
(*vāyu*)
wind
one of the nine *dravyas*, it does not have form & colour, it is perceived by touch. According to the old school of the Naiyāyikas it is infered, but according to the new school it is perceived by touch.
See also पवन, वात
१. रूपरहितस्पर्शवान्वायुः। स द्विविधो नित्योऽनित्यश्च।
Tar Saṁ P.9

२. स्पर्शवान् वायुः। *Vai Sū 2.1.5*
३. वायुत्वजातियोगि - अरूपस्पर्शवान् वायुः।
Sapta Radā
४. वायुत्वसामान्यवान् वायुः।
Tar Kau 5.5
५. रूपरहितत्वे सति स्पर्शवान्
अपाकजानुष्णाशीतस्पर्यवान् वा वायुः।
Nyā Pra 56.6
६. अपाकजानुष्णाशीतस्पर्शवन्मात्रवृत्तिद्रव्यसाक्षाद्व्याप्यजातिमान् वायुः।
Nyā Pra 56.9
७. अपाकजोऽनुष्णाशीतस्पर्शस्तु पवने मतः। *143.3*
... तिर्यग्गमनवानेष ज्ञेयः स्पर्शादिलिङ्गकः।
पूर्ववन्नित्यताद्युक्तं देहव्यापि त्वगिन्द्रियम्।
144.3-4; Nyā Si Muk
८. स्पर्शानुमेयो वायुः।
Tar Saṁ p.9
९. वायुत्वसामान्यवान्।
Tar Kau Nyā Ko
१०.१) रूपासमानाधिकरणस्पर्शसमानाधिकरणजातिमत्त्वम्।
२) रसासमानाधिकरणअनुष्णाशीतस्पर्शसमानाधिकरणजातिमत्त्वम्।
३) गन्धासमानाधिकरणानुष्णाशीतसमानाधिकरणजातिमत्त्वम्।
४) स्पर्शेतरविशेषगुणअसमानाधिकरण विशेषगुणसमानाधिकरणजातिमत्त्वं वा वायुलक्षणम्।
Upa on 2.1.4, P.117
११. प्रतीयमानस्पर्शाश्रय स वायुः।
१२. वायुत्वाभिसम्बन्धवान् वायुः। त्वगिन्द्रियशरीर-प्राणवातादिप्रभेदः।
Tar Bhā 135.1
१३. वायुत्वाभिसम्बन्धात् वायुः।
Pra Pā Bhā 53.24

वायुत्व
(*vāyu-tva*)
windness
१. स्पर्शेतरविशेषगुणासमानाधिकरण विशेषगुणसमानाधिकरण जातिमत्त्वम्।
Vai Upa on 2.1.4
२. रूपाभावे सति स्पर्शवत्त्वम्।
V ā Kyā Nyo Ko
समवायेन रूपवदवृत्तिस्पर्शवत्त्वमित्यर्थः। ल. व
Nyā Ko
४. अथ वा पाकजस्पर्शवृदत्यनुष्णाशीत-स्पर्शवद्वृत्तिद्रव्यत्व साक्षाद्व्याप्यजातिमत्त्वम्।
Din (Nyā Ko)
५. त्वगिन्द्रियसमवेत द्रव्यत्वसाक्षाद्व्याप्या जातिमत्त्वम्।
(Nyā Ko) Nyā Si Muk 144.2

वार्ता
(*vārtā*)
commerce,
हलशकटादिप्रस्थाना वार्ता।
NyāSū Bhā Vār 13.14

वासना
(*vāsanā*)
it is a kind of impression causing rememberence. It arises because of faulty cognition (knowledge)
१. स्मृतिहेतुः संस्कारविशेषः।
Nyā Ko
२. शक्तिविशिष्टचित्तोत्पादः।
Nyā Vār Nyā Ko
३. मिथ्याज्ञानजन्यो गौरोहम् इत्यादिमानसज्ञानजनको दोषविशेषः।
Nyā Ko
४. अपिवैकत्र देवदत्तसन्ताने वासना यतः सहस्राणि ज्ञानवैचित्र्यकारिणी भवेयुः। नहि गोवासनातो हस्तिज्ञान मुदेति।
Nyā Mañ 113.23
५. भावनैव वासना
Nyā Pra 77.1; Nyā Lī 463.3; Nyā Bhū 250.28

वासनासङ्क्रम
(*vāsanā-saṅkrama*)
series of impression
१. नान्यदृष्टं स्मरत्यन्यो नैकं भूतमपक्रमात्।
वासनासङ्क्रमो नास्ति न च गत्यन्तरं स्थिरे।।
Nyā Ku 181.1; Nyā Si Muk Din 161.20

वास्तव
(*vāstava*)
reality
१. अर्थक्रियां कुर्वद्धि वास्तवमुच्यते।
Nile (Rat) 87.18; Tat Cin (Anu) P. 1663.; Vi Vā 4.6

वास्यवासकभाव
(*vāsya-vāsaka-bhāva*)
relation between *ātmā* and *śarīra vāsya* is that which dwells and *vāsaka* is that in which something dwells.
Nyā Mañ 113.18

विकत्थन
(*vikatthana*)
pompus argument
अभिमानहेतुकं शब्दद्वारा तज्ज्ञापकं विकत्थनम्।
Nyā Pra 108.10

विकरण
(*vikaraṇa*)
class-marker in case of verbs.
Śabda Śak Pra 337.10

विकल्प
(*vikalpa*)
option
१. नानाकल्पो विकल्पः। विविधो वा कल्पो विकल्पः।
Nyā Sū Bhā 72.10-12
२. वैचित्र्यम्। तच्च क्वचित्सत्त्वं क्वचिदसत्त्वम्।
Nyā Sū Vṛ 5.14; (Nyā Ko); Tat Cin 857.5, 77.78.82, 69.70; Pramā vār 227.7; Nile (Rat) 126.31; Śab Śak Pra 454.16

विकल्पसमा
(*vikalpa-samā*)
one of the types of faulty arguments / of विकल्पसम
१. दृष्टान्तविकल्पम्प्रदर्श्य दार्ष्टान्तिकविकल्पकथनं विकल्पसमा, यथा तत्रैव अनुमाने क्रिया हेतु गुणयुक्तं किञ्चिद्गुरू यथा लोष्टादि, किञ्चिद् लघु यथा वायुः।
Nīla (Nyā Ko); Tar Dip Pra 341.6, ; Nyā Pra 157.4
२. धर्मान्तरविकल्पेन प्रत्यवस्थानं विकल्पसमः प्रतिषेधः। तत्रैव प्रयोगे प्रयत्नानन्तरीयकं किंचित् मृदु दृष्टं दुकूलराङ्कवशय्यादि किंचित्कठिनं कर्पूरवरश्वधादि एवं प्रयत्नानन्तरीयकं किञ्चिदनित्यं भविष्यति घटादि किंचिन्नित्यं शब्दादीति।। *Nyā Mañ 177.23*
३. साधनधर्मयुक्ते दृष्टान्ते धर्मान्तर विकल्पात्साध्य-धर्मविकल्पं प्रसजतो विकल्पसमः। *(Nyā Ko)*
साध्यदृष्टान्तयोर्धर्मविकल्पादुभयसाध्यत्वाच्च विकल्पसम। *Nyā Sū Vṛ 5.1.4*
४. कस्यचिद्धर्मस्य क्वचिद्व्यभिचार दर्शनेन धर्मत्वा-विशेषात्प्रकृत हेतोः प्रकृत साध्यं प्रति व्यभिचारा-पादनम्। *Nyā Ko*
धर्मस्यैकस्य केनापि धर्मेण व्यभिचारतः।
हेतोः साध्याभिचारोक्तौ विकल्पसमजातिता।
Nyā Sā 49.4

विकार
(*vikāra*)
change in the original state of a thing.
१. स्वरूपस्य विनाशे अविनाशे वा द्रव्यान्तर-आरम्भकत्वम्।
(Nyā Ko) ; Nyā Sū Vṛ On 2.2.40
२. विकारस्तु क्वचिन्नाशस्वरूपः यथा शत्रुं हिनस्तीत्यत्र शत्रुः।
Pad Vāk Rat 513.7

३. वर्णविकारस्तु
गुणान्तरापत्त्युपमर्दह्रासवृद्धिलेशश्लेषेभ्यः।
(Nyā Ko); Nyā Sū 2.2.56
४. प्रकृतेरन्यरुपः परिणामः।
(Nyā Ko) Vāca
५. स्थान्यादेशभावादप्रयोगो विकारशब्दार्थः।
NyāSū Bhā 151, 17-19, 152 1-2
६. अन्ये तु स्वरूपपरिणामेन रूपान्तरप्राप्तिः।
Nyā Sū Vṛ 2.2.52; Kir 42.17; Nyā Sū 3.1.19; Kūr Ca 39.48

विकार्य (कर्म)
(*vikārya*)
an action which changes the original state of a thing.
१. विकार्यं च प्रकृति विकृतिवाचकपदसमभिव्याहारे सति भवति। तद्विधा - प्रकृतिनाशपूर्वकं तदनाशपूर्वकं च। काष्ठं भस्मं करोति, तण्डुलानोदनं करोति इत्याधमेकम् सुवर्णं कुण्डलं करोति इ. द्वितीयम्।
Nyā Pra 125.17
२. कर्म च त्रिविधं प्राप्यं, विकार्यं, निर्वर्त्यञ्चेति। क्रिया यद्धर्मनाशकं फलं जनयति तद् विकार्यम्। यथा काष्ठं लुनातीति।
Kār Ca. 35.36-44, 39-48
३. यत्तु विकार्यैर्धात्वर्थफलैः संसृज्यते तद्विकार्यम्।
Pad Vāl Rat 513-7-10
४. यत्र च प्रकृतिरूपादीयते तद्विकार्यम्।
Pad Vāk Rat, 514.6; Kār Ca 36-45,39-48

विक्रय
(*vi-kraya*)
selling
१. मूल्यग्रहणप्रयुक्तस्वस्वध्वंसपूर्वक परस्वत्व-जनकत्यागो विक्रयः।
Kār Ca 30.36
२. मूल्यग्रहणजन्यपरस्वत्वस्यानुकूलस्त्यागः। परस्वत्वजनकमूल्यग्रहणं वा विक्रयः।
Nyā Pra 109.3

विक्लित्ति
(*viklitti*)
softening / separation
It is parting of parts of a thing because of heat.
तेजःसंयोगादिना जायमानोवयवविभाग विशेषः।
(Nyā Ko) Śab Śak Pra
शाब्दिकास्तु जलतेजः संयोगाभ्यां जायमानमवयवशैथिल्यम्। तच्च पूर्वारम्भकसंयोगनाशानन्तरं शिथिल संयोगापत्तिः।
(Nyā Ko); Mani Kaṇ 86.2; Ākhyā Vā 16.11

विक्लृत्ति
(*viklṛtti*)
same as विक्लित्ति

विक्लेदन
(*vikledana*)
Separation/loosening of parts of a thing because of the heat.
द्रवद्रव्यकरणकारम्भक संयोगशैथिल्यापादनं विक्लेदनम्।
Nyā Pra 109.16; Kir 52.8

विक्षेप
(*vikṣepa*)
breaking the link.
१. कार्यव्यासङ्गात् कथाविच्छेदो विक्षेपः।
Nyā Sū 5.2.19
It is discontinuing the *disscusnion* not it *due* to some other work.
२. असम्भवत्कालान्तरककार्यव्यासङ्गानुद्‌भाव्य कथाविच्छेदः विक्षेपः।
Tar Dīp. Pra 359.14; Nyā Pra 161.23; Nyā Rat 151.2

विगीतत्व
(*vigītatva*)
the state of being prohibited
१. वेदनिषिद्धत्वम्।
(Nyā Ko); Tat Cin

The state of being prohibited by the Vedas.

२. लौकिकविषयकत्वम्।

Dealing with worldly things. *Nyā Ko*

३. पापजनकत्वम्।

Producing demerit *Nyā Ko*

४. बलवदनिष्टानुबन्धित्वम्।

Linking with great result. *Nyā Ko*

विग्रह
(*vigraha*)

explanation, underlying sentence of compound

१. निर्देशे यथावचनम्।

Nyā Ko

२. विशेषज्ञानम्।

Specific particular information *Nyā Ko*

३. विस्तारः

Nyā Ko; Kir 88.6; Śab Sak Pra 257.5, 259.8, 297.7

विचिकित्सा
(*vicikitsā*)

sceptical thinking, included in.

मोह

किं स्विदिति विमर्शो विचिकित्सा।

Nyā Mañ 71.9

विचित्रत्व
(*vicitratva*)

the state of producing different types of results.

विचित्रत्वं विजातीयफलजनकत्वम्।

Nyā Lī Kaṇ 236.3

विजातीय
(*vijātīya*)

belonging to other class/group

Kir 40.8; Padtat Nir 33.1; Kār Ca 34.43; Tar Saṅ Nyā Bo 17.12; Tat Dīp Pra 396.11, 264.19; Pad Maṇ 9.2, 15.5, 16.17, 10.11; Tat Cin P. 473; Tat Cin Did 1189.21; Tat Cin Gādā P. 1089.21; Tat Cin Gādā P. 1018.18

विजातीयत्व
(*vijātīyatva*)

the state of belonging to other class.

Nyā Ku 73.2; Tat Cin Upa 2.5

विज्ञान
(*vijñāna*)

cognition

ग्राह्यग्रहणं हि विज्ञानं नाम भवति न अग्रहणम्।

Nyā Mañ 104.1; Nib (Ratna) 131.4; Nyā Kan 193.5

वितण्डा
(*vitaṇḍā*)

a group of sentences which does not put forward any theory, but just blames the opponent, one of the 16 padārithas of the Old Nyāya

स्वपक्षस्थापनाहीना वितण्डा।

Tar Saṅ 64-16; *Tar Dīp Pra 335.19*

स (जल्पः) प्रतिपक्षस्थापनाहीनो वितण्डा।

(Nyā Sū 1.2.3); Nyā Sā 44.12

प्रतिपक्षस्थापनाहीनः विजिगीषुकथा।

Nyā Sū Vṛ 1.2.3)

स्वपक्षस्थापनाहीना परपक्षदूषणमात्रावसना।

Nyā Sū Bhā On 1.1.1

प्रतिपक्षस्थापनाहीनं च वाक्यम्।

Nyā Vār 1.

स्वपक्षस्थापनाहीना वितण्डा। सा च परपक्षदूषणमात्रपर्यवसाना। नास्य वैतण्डिकस्य स्थाप्यः पक्षोऽस्ति। कथा तु नानावक्तृकपूर्वोत्तरपक्षप्रतिपादे वाक्यसन्दर्भः।

Tar Bhā 204.3

प्रतिवादिस्थापनेतरस्थापनाज्ञानाजन्या विजिगीषुकथा वितण्डा। *Nyā Rat 157.14*
यदि केवलं तत्त्वबोधार्था तदा वाद एव। यदि जयार्था तदा वितण्डैव। *Nyā Rat 157.16*
स्वपक्षस्थापनाहीना विजिगीषुकथा वितण्डा।
Nyā Pra 155.12
वाक्यसमूहश्च स्थापनाहीनो वितण्डा।
Nyā Bhū 334.27; Nyā Rat 157.6

वितर्क
(vi-tarka)
conjecture
प्रयोक्तुः संभावनात्मकं ज्ञानम्।
It is conjecture of the speaker in terms of posibility.

विद्या
(vidyā)
knowledge, cognition
See also प्रमा, ज्ञान, ग्रहण, बुद्धिः etc.

१. निःसन्दिग्ध-अबाधित-अध्यवसायत्मिका प्रतीतिर्विद्या।
Nyā Kan 414.5-6
True/Valid congnition is certain, uncontradicted and definite cognition.

२. वेदनं विद्या, तच्च न घटादिवेदनं, अपि तु पुरुषार्थसाधनवेदनम्।
Nyā Mañ 8.17
Congnition is knowledge. It is not (simply) congnising pot etc. But knowing the means of the ultimate aim of human life.

3. It is of four types. प्रत्यक्ष, अनुमान, उपमान and शब्द.
विद्या चतुर्विधा। प्रत्यक्षलैङ्गिकस्मृत्यार्षलक्षणा।
Pra Pā Bhā 183.6; Pra Pā Bhā 170.25

विद्यास्थानत्व
(vidyā-sthāna-tva)
knowledge of the means of acquiring the ultimate aim.

१. विद्यास्थानत्वं नाम चतुर्दशानां शस्त्राणां पुरुषार्थसाधनज्ञानोपायात्वमेवोच्यते। वेदनं विद्या तच्च न घटादिवदेनं अपि तु पुरुषार्थसाधन वेदनं, विद्यायाः स्थानम् आश्रयः उपाय इत्यर्थः।
Nyā Mañ 8.17

२. वेदपुराणधर्मशास्त्राणां स्वत एव पुरुषार्थसाधनोपदेश स्वभावत्वाद्विद्यास्थानत्वम्। *Nyā Mañ 6:7*

विद्युत्
(vi-dyut)
one of the forms of light
अबिन्धनं दिव्यं विद्युतादि।
Tar San P. 8.11

विधान
(vidhāna)
statement,
Pra Pā Bhā 133.1

विधि
(vidhi)
statement which prompts action (esp. from the Vedas)

१. प्रवृत्तिपरं वाक्यं विधिः।
Tar Kau 46.6-7
A sentence which prompts action.

२. इष्टसाधनताबोधकप्रत्ययसमभिव्याहृतवाक्यं विधिः। यथाज्योतिष्टोमेन स्वर्गकामो यजेतेति।
Nyā Pra 101.5

३. प्रवर्तकज्ञानविषयो धर्मः।
Vyu Vā 206

४. प्रवर्तकचिकीर्षया हेतुधीर्विषयो विधिः।
Śab Śak Pra 410.8

५. प्रयत्नजनकचिकिर्षाजनकज्ञानविषयो विधिः।
Tar Dīp 65.13

६. तस्मात् कार्यता एव विधिः।
Tar Cin P. 238

७. विधिर्विधायकः।
Nyā Sū 2.1.64

८. यद्वाक्यं विधायकं चोदकं स विधिः। विधिस्तु नियोगोऽ-नुज्ञा वा, यथा अग्निहोत्रं जुहुयात् स्वर्गकामः इ. *Nyā Sū Bhā 121.5.7*

९. यद्वाक्यं विधायकं देशकं स विधिः। विधिस्तु नियोगोऽनुज्ञा वा यद्वाक्यं विधत्ते इदं कुर्यादिति स नियोगः।
Nyā Sū Bhā Vār 271.6-8

१०. विधेर्लक्षणमेतावदप्रवृत्तप्रवर्तनम्।
अतिप्रसङ्गदोषेण नाज्ञातज्ञापने विधिः।
Nyā Mañ 312.3
Pad Vāk Rat 200; Śab Śak Pra 456.3,; 347.15; Ākhyā Vā 22.6; Tat Cin 98,100,71.72; Pra Pā Bhā 197.3, 60.5; Pra MāVār 543.5

विधिकल्पन
(*vidhi-kalpana*)
postulating injunction or a prompting statement.
Tat Cin (Maṅ) P. 104

विधिकोटि
(*vidhikoṭi*) (?)
part of injuction.
Nyā Si Mu Di 159.16

विधिनियम
(*vidhi-niyama*)
a rule prompting action
अपि च विधिफलः सर्वत्र विधिनियमो भवति, ऋतावुपेयादित्यादि।
Nyā Mañ 377.20

विधिभावना
(*vidhi-bhāvanā*)
volition of injuction.
विहितयागादिगोचरः प्रयत्नो विधिभावना।
Nyā Lī Kaṇ 777.5

विधिलिङ्
(*vidhi-liṅ*)
an optative suffix
See लिङ्र्थ *Tar Kā 95*

विधेय
(*vidheya*)
predicate
Kar Ca 52.68, 65.85, 138.5

विधेयक
(*vidheyaka*)
of predicate, belonging to the predicate portion *Śak Vā 129.8; Kar Ca 53.69*

विधेयता
(*vidheyatā*)
predicateness
Śak Vād 126.5, 136.2

विधेयतावच्छेदक
(*vidheyatā-vacchedaka*)
delimitor of predicateness
Pad Vāk Rat 195.

विधेयत्व
(*vidheya-tva*)
the predicateness
Nyā Si Muk Rā 234.35; Kār Ca 37.46; Śab Śak Pra 284.14, 395.6; Tar Dīp Pra 399.6

विधेयाविमर्श
(*vidheya-avimarśa*)
non-consideration of predicate
Viṣa Vā 21.14

विधेयित्व
(*vidheyītva*)
the state of being a predicator
Nyā SiMuk Rām 235.19

विध्यर्थ
(vidhyartha)
meaning of optative suffix.
See also विधि, अपूर्वविधि, लिङ् etc.
१. विध्यर्थः केषाञ्चिन्मते शाब्दी भावना, केषाञ्चिदपूर्वं, न्यायमते त्विष्टसाधनत्वम्।
Nyā Si Muk Rām Rud 13.32
Tat Cin 270. 197-201

विध्यर्थत्व
(vidhyartha-tva)
the state of being meaning of *vidhi*. (i.e. optative suffix.)
Tat Cin 275.72

विनश्यत्ता
(vinaśyat-tā)
the state of getting destroyed
विनश्यत्ता तु विनाशकारणसामग्रीसान्निध्यम्।
Tar Bhā 19.3
An association with the causal complex of destruction.

विनश्यदवस्थ
(vinaśyadavastha)
being in the state of destruction
स्वप्रतियोगित्व-स्व-अव्यवहितपूर्ववृत्तित्व - एतदुभयसम्बन्धेन नाशविशिष्टत्वम्। *Nyā Ko*
Qualified by destruction by two relations
1. Couterpositiveness its own
2. Existing in the moment preceding.
   Pad Vāk Rat 190

विना
(vinā)
without, except *VyuVā, 150*

विनाश
(vināśa)
destruction
Nyā Mañ, 301:2; Prapā Bhā, 158:15

विनाशत्व
(vināśtva)
the state of destruction.
Abhā Vā, 187:13

विनाशित्व
(vināśitva)
the state of being that which is going to be destoyed.
Nyā Si Dī, 33:17, 34:4
विनाशित्वं ध्वंसप्रतियोगित्वम्
Nyā Si Mukir, 61:10
the state of being a counterpositive of the (product) to be destroyed.

विनाश्यभावत्व
(vināśyabhāvatva)
the state of being an absence of that which is to be destroyed.
विनाश्यभावत्वञ्च- ध्वंसत्वशब्दपरिभाषित- विलक्षणानुयोगितानिरुपितप्रतियोगित्वे सत्यभाव त्वमिति निर्वचनात् तयोर्न परस्परघटकता
Nyā si Mu Kir, 61:32

विनिगमक
(vinigamaka)
one that causes to accept one out of two hypothetical arguments.
विनिगमकेति -सिद्धः पक्षताविघटकतया दूषणत्वस्योभयत्राविशेषादित्यर्थः।
Nyā Ku Pra, 20:20
विनिगमकेति- सिद्ध्यभावरूपायाः पक्षताया अनुमितिहेतुत्वे तदभावादनुमित्यभावस्योभयत्र तुल्यत्वादित्यर्थः।
Nyā Ku Maka, 20:27; Pav Vā Ra, 547:1, 748:1; Tat Ci Śabda, 528:3, 305:1; Vā Vā, 100:9; Nyā Si Mu Rā, 327:29

विनिगमकत्व
(vinigamakatva)
the state of being that a causes to accept one out of two established (accpted) arguments.
Pad Man, 18:16

विनिगमकविरह
(vinigamakaviraha)
absence of that to accept cause one out of two hypothetical arguments.
Tat Ci, 517:4; Tat Ci 901:2

विनिगमकाभाव
(vinigamakābhāva)
same as विनिगमकविरह
Tat Ci, 820:1; Tat Ci 343; Śak Vā, 37:1

विनिगमन
(vinigamana)
one of the two accepted hypothetical arguments.
Vir Va, 14:5; Tar Saṁ Dī Rā, 186:8

विनिगमनविरह
(vinigamanaviraha)
absence of the decision on either side.
Tar Saṁ Dī Pra, 300:3

विनिगमना
(vinigamanā)
argument favouring one side.
विनिगमना चैकतरपक्षपातिनी युक्तिः।
Nyā pra, 64:5; Nyā Si Mu Rā, 322:2; Vā Vā, 73:4; Pa Vā Ra, 333

विनिगमनाविरह
(vinigamanāviraha)
absence of विनिगमना
Nyā Si Dī, 43:10; Vā Vā,77:11; Nyā Ra, 223:5; Śak Vā, 17:4; Śak Vā 172:5; Śak Vā 188:9; Vi Vā, 7:2; Vi Vā, 8:10

विनियोग
(viniyoga)
application, use.
Pa ta ni, 62:2; Nyā Mañ, 379:21; Pad Man, 32:2

विनियोगविधि
(viniyogavidhi)
employing injuction.
Nyā Mañ, 325:4

विपक्ष
(vipakṣa)
a dissimilar subject is that where there is definite absence of the probandum; the subject which is different from the subject having the probandum.
निश्चितसाध्याभाववान्विपक्षः।
Tar kay, 32:2; Nyā pra, 95:2; Tar Saṁ, 44
विपक्षः साध्यवद्भिन्नः। विपक्षः साध्यशून्यता निश्चितः।
Nyā Si Mu, 278:5, 279:4
विपक्षस्तु निश्चितसाध्याभाववान् धर्मी ।
Tar Bhā, 77:1
विपक्षो यत्र साध्यं नास्ति ।
Nyā Pra Sū 1.12
साध्यसंस्पर्शशून्यो धर्मी विपक्षः।
Nyā Mañ, 283:9
साध्यव्यावृत्तधर्मा धर्मी विपक्षः।
Nyā Sā, 21:6; Nyā Bhū, 301:8

विपक्षत्व
(vipakṣatva)
the state of being a विपक्ष
विपक्षत्वं साध्या भाववत्वम्।
1705:13; Nyā Lī Pra, 820:12
निश्चितसाध्याभावाधिकरणत्वं विपक्षत्वम्।
Śapta padā 114:5
साध्याभावप्रकारकनिश्चयविशेष्यत्वं विपक्षत्वम् ।
Tar Saṁ Nyā Bo, 44:6

विपक्षव्यावर्त्तक
(*vipakṣavyāvartka*)
which excludes विपक्ष
Tat Ci Dī, 849:9; Tat Ci, 893:29

विपक्षव्यावृत्ति
(*vipakṣavyāvṛtti*)
exclusion of विपक्ष
Nyā Sā, 21:6; Nyā Bhū, 301:8; Nyā Ra, 144:3

विपक्षैकदेशवृत्तिः
(*vipakṣaikadeśavṛtti sapakṣavyāpī*)
partically existing in विपक्ष
Nyā pra Sū, 4.:10

विपरिणाम
(*vipariṇāma*)
change, modification, transformation.
Kir Va, 93:16

विपरीत
(*viparīta*)
contrary, reverse, opposite
यस्य विपर्ययज्ञानं स विपरीतः।
Nyā Kan, 560:2

विपरीतज्ञान
(*viparītajñāna*)
contradicted knowledge,
Tat Ci Dī, 673:12; Vā Vā, 99:31

विपरीतव्यतिरेक
(*viparīta-vyatireka*)
reverse negative concomitance.
Nyā pra Sū, 7:6; Nyā Bin, 3.135

विपरीतव्याप्ति
(*vīparīta vyāpti*)
negative invariable concomitance.
Nyā Si Dī, 93:24

विपरीतानुवाद
(*viparītānuvāda*)
reverse statement.
Nyā Rat, 237:1

विपरीतान्वय
(*viparītānvaya*)
wrong or contradicted relationship.
Nyā Pra Sū, 6.12

विपर्यय
(*viparyaya*)
one type of false knowledge.
wrong knowledge, misapprehension .
मिथ्याज्ञानापरपर्य्यायोऽयथार्थनिश्चयः विपर्ययः
Nyā Pra, 146:12
अयथार्थज्ञानं चतुर्विधं संशयो विपर्य्ययः स्वप्नो ऽनध्यवसायश्चेति *Tar Kā , 46*
विपर्ययो नाम भ्रम इत्यर्थः।
Tar Saṁ Nyā Bo, 57:9
कः पुनरयं विपर्ययः। अतस्मिंस्तदिति प्रत्ययः।
Nyā Sū Bhā Vā4, 26:3
अवधारणरूपातत्त्वज्ञानं विपर्ययः।
Sapta, 102:24
विपर्यय लक्षणमाह- मिथ्येति तदभाववति तत्प्रकारकनिश्चय इत्यर्थः।
Tar Saṁ Dī, 57
अयथार्थानुभवस्त्रिविधः संशयविपर्ययतर्कभेदात् मिथ्याज्ञानं विपर्ययः।
Tar Saṁ, 56
मिथ्याध्यवसांयो विपर्ययः।
Nyā Bhū, 25:5
विपर्ययस्तु अतस्मिंस्तद्ग्रहः। भ्रम इति यावन्
Tar Bhā, 189:3

विपर्ययदशा
(*viparyayadaśā*)
a state of a contradictory situation
Tat Ci, 459

विपर्ययनियामक
regulating factor of wrong cognition
Tat Ci, 464

विपर्यास
(*viparyāsa*)
change, a mistake, error
Pra Vā, 125:7;
Ākhyā Vā, 16:5

विप्रकर्ष
(*viprakarṣa*)
remoteness, distance
तदित्यदूरविप्रकर्षेणोच्यते ।
Kir Va, 69:4; Kir Va 76:23
विप्रकर्षस्तु बहुतरतदन्तरितजन्मत्वम् ।
Nyā Lī pra, 281:22; Pra Vā, 544:7;
Tar Bhā, 165:1

विप्रकृष्ट
(*viprakṛṣṭa*)
distant
Pra P ā Bhā, 164:24; Pra Pā Bhā 190:10;
Vā Vā, 98:31; Pad man, 11:18;
Nyā Sā, 12:1; Tar Bhā, 164:6

विप्रकृष्टत्व
(*vipakṛṣṭatva*)
the state of being distant.
बहुतरतपनपरिस्पन्दान्तरितजन्मत्वं विप्रकृष्टत्वम्
Nyā Lī Kan, 281:12; Nyā Si Mū Di, 152:13;
Nib, 37:7
विप्रप्रकृष्टत्व दूरत्वप्रयुक्तं तथात्वम् ।
Tt Ci Gā, 671:5

विप्रतिपत्ति
(*vipratipatti*)
discrepancy,
Nyā Bhū, 11:4
विरुद्धा प्रतिपत्तिर्विप्रतिपत्तिः ।
Nyā Mañ, 124:30
व्यामोहमेकार्थदर्शनं विप्रतिपत्तिः ।
Nyā Bhā.1.1.23; p.39:1
विपरीता वा कुत्सिता वा प्रतिपत्तिर्विप्रतिपत्तिः ।
1.2.19; Nyā Su Bhā 72:2; Nyā Ku, 29:1;
Tat Ci Gā, 1747:16

विप्रतिपत्तिज (संशय)
(*vipratipattijasaṁśaya*)
a doubt arising because of some discrepancy *Tar Bhā, 197:2*

विप्रतिपन्न
(*vipratipanna*)
confused person.
Tar Saṁ Dī Pra, 260:21

विप्रतिषेध
(*vipratiṣedha*)
conflict of two important rules or statements. *Nyā Ko.*

विप्रलम्भहेतु
(*vipralambhahetu*)
a deceiving probans, a disagreeble reason
Pra Vā, 405:1

विभक्ति
(*vibhakti*)
a suffix
Śa Śa pra, 196:6; Śa Śa pra 283:16;
Śa Śa Pra 284:8
विभक्तिश्च सुप्तिङ भेदेन द्विविधा ।
Vyu Vā. 90; Vyu Vā, 151

विभक्तित्व
(*vibhaktitva*)
the state of being a *vibhakti*.
Śa Śa Pra, 284:1

विभक्त्यर्थ
(*vibhaktyartha*)
the meaning of the suffix.
Vyu Vā,34; Kārca , 5:3; Kār Ca, 20:23

विभव
(*vibhava*)
the biggest possible size.
विभवो विभुत्वं सर्वैमुर्त्तिमद्भिः सह संयोगः।
Kir Va, 74:18
विभववचनात्परममहत् परिमाणम्।
Pra Pā Bhā. 74:6; Kir Va, 102:7

विभाग
(*vibhāga*)
division, partition, disjunction, a quality that destroys contact between two things.
Pra Pā Bhā, 14:13; Pra Pā Bhā, 74:7; Pra Pā Bhā, 79:11
विभागोऽविभक्त प्रत्ययहेतुः
Nyā Lī pra, 760:12; Tar Bhā, 163:3
विभक्तप्रत्ययसाधारणं कारणं विभागः।
Nyā Si M, 415:9
संयोगनाशकत्वे सति संयोगजन्यः विभागः।
Nyā pra, 70:13
विभक्तव्यवहारासाधारणं कारणं विभागः।
Tar Kau, 13:7
संयोगनाशको गुणो विभागः।
Tar Saṁ, 19
three kinds of disjunction
अन्सतरकर्मज, उभयकर्मज, विभागजविभाग विभागोऽपि त्रिविधः अन्यतरकर्मज, उभयकर्मज, विभागतविभागश्च।
Tar Kā, 41.

विभागत्व
(*vibhāgatva*)
the state of being a disjunction.
संयोगनाशकगुणत्वं संयोगान्याद्यशद्वासमवाय कारण-वृत्तिगुणत्व व्याप्यमत्त्वं वाविभागत्वम्।
Nyā Lī Kaṇ, 760:5

विभागज
(*vibhāgaja*)
caused by disjunction
विभागजविभागोऽपि द्विविधः कारणमात्र विभागजः कारणाकारणविभागजश्च
Tar Kā, 41; Pra Pā Bhā, 153:9; Tar Bhā, 163:6
विभागज शद्ब
Tar Kau, 52:12
विभागज विभाग
Nyā Mañ, 121:30; Nyā Bhū, 161:12

विभाजकोपाधि
(*vibhājakopādhi*)
the property which causes a disjunction
Tat Ci Dī, 1667:8; Tar Saṁ Dī Rā, 98:5; Vyu Vā, 28

विभागलक्षणा
(*vibhāgalakṣaṇā*)
of the nature of विभाग
Nyā Mañ, 29:12

विशिष्टधी
(*viśiṣṭadhī*)
qualified knowledge
Tat Cī, 645:3-4; Viṣ Vā, 4:16; Ava Ni Jā, 150:3

विशिष्टपरामर्श
(*viśiṣṭaparāmarśa*)
qualified confirmatory cognition
Tar Saṁ Dī, 177:8; Nyā Ra, 143:13; Tat ci Gā, 16:29; Tat Ci Gā 772:14; Tar Saṁ Dī Rā, 272:13; Tar Saṁ Dī Rā 272:9

विशिष्टप्रतीति
(*viśiṣṭapratīti*)
qualified knowledge
Tat Ci, 646:5-6; Tat Ci 693:6

विशिष्टप्रत्यक्ष
(***viśiṣṭāpratyakṣa***)
qualified perception
Nyā Lī Vipra, 415:6; Tat Ci, 1313

विशिष्टप्रत्यक्षत्व
(*viśiṣṭapratyakṣatva*)
the state of being a qualified perception
Pad Man, 26:9

विशिष्टप्रत्यय
(*viśiṣṭapratyaya*)
qualified knowledge
Kir Va, 129:15; Abhā Vā, 188:7; Nyā Vī Kaṇ, 706:19; Abhā Vā, 188:9

विशिष्टप्रमा
(*viśiṣṭapramā*)
qualified valid knowledge
Nyā Mañ, 39:3

विशिष्टबुद्धि
(*viśiṣṭabuddhi*)
qualified cognition
Tat Ci, 1287; Vyu Vā, 34; Vā Vā, 71:21, 74:26; Pa Vā Ra, 124; Maṇ Ka, 12:3; Maṇ Ka 20:9; Ava Nijā, 150:5; Tar Saṁ Dī Rā, 263:14; Tar Saṁ Dī Rā, 251:10

विशिष्टबुद्धित्व
(*viśiṣṭabuddhitva*)
the state of being a qualified knowledge
Nyā Si Mu Rā, 70:36; Vā Vā, 77:6; Pad Man, 26:5

विशिष्टबोध
(*viśiṣṭabodha*)
qualified understanding (knowledge)
Tat Ci, 861:9; Nyā Si Dī, 29:17

विशिष्टवाक्यार्थ
(*viśiṣṭavākyārtha*)
meaning of a sentence having a qualified sense.
Śak Vā, 124:3

विशिष्टविशेषणकत्व
(*viśiṣṭaviśeṣaṇakatva*)
the state of having a qualified qualifier (in a qualified knowledge)
Tat Ci, 860:8

विशिष्टविशेषणक
(*viśiṣṭaviśeṣaṇaka*)
having qualified qualifier (in a qualified knowledge) *Vi Vā, 15:25*

विशिष्टविषयता
(*viśiṣṭaviṣayatā*)
qualified contentness
Vā Vā, 96:27, 97:12; Pa Vā Ra, 68-69:3,1

विशिष्टविषयत्व
(*viśiṣṭaviṣayatva*)
qualified contentness.
पिण्डितविषयत्वं विशिष्टविषयत्वम् ।
Nyā Lī Kaṇ, 524:7

विशिष्टवैशिष्ट्यज्ञान
(*viśiṣṭavaiśiṣṭyajñāna*)
knowledge of relation between a qualifier and a qualificand
Nyā Ra, 117:6; Tat Ci, 750:4; Tat Ci, 798:1; Tat Ci Dī, 62:21

विशिष्टवैशिष्ट्यावगाहिपरामर्श
(*viśiṣṭavaiśiṣṭyā vagāhiparāmarśa*)
a confirmatory cognition in which a qualified and a qualifier relationship appears.
Tar Saṁ Dī Pra 177:6
विशिष्टवैशिष्ट्यावगाहि प्रत्यक्ष
Tar Dī Rā, 250:8
विशिष्टवैशिष्ट्यावगाहिबुद्धि
Pa Vā Ra, 181

विशिष्टव्यवहार
(*viśiṣṭavyavahāra*)
usage of the qualified.
Tat Ci, 2008; Nyā Lī, 50:1

विशिष्टसत्ता
(*viśiṣṭasattā*)
a qualified universal property
Nyā Si Mu Dī, 224:7; Ava Ni Jā, 77:5

विशिष्टसत्तात्व
(*viśiṣṭasattātva*)
the state of being a qualified universal property
Ava Ni Jā, 3:1; Ava Ni Jā 6:2; Ava Ni Jā 147:1; Nyā Si Mu Dā, 226:8; Nyā Si Mu Rā, 225:30

विशिष्टानुभव
(*viśiṣṭānubhava*)
qualified experience
Tar Saṁ Dī Pra, 116; Nyā Si Mu Rā, 325:32

विशिष्टानुपलब्धि
(*viśiṣṭānupalabdhi*)
non-apprehension of the qualified .
Tar Saṁ Dī Pra, 142:12

विशिष्टानुभवत्व
(*viśiṣṭānubhavatva*)
the state of being a qualified experience
Vā Vā, 74:14; Vā Vā 76:33; Nyā si Dī, 46:11

विशिष्टानुभावकत्व
(*viśiṣṭānubhāvakatva*)
the state of being that what causes experience of a qualified knowledge
Pa Vā Ra,369.

विशिष्टानुमितित्व
(*viśiṣṭānumititva*)
the state of being an inference of a qualified

विशिष्टान्तराघटितत्व
(*viśiṣṭāntarāghaṭitatva*)
the state of being that which does not occured without that of a qualified knowledge.
Nyā Ko

विशिष्टाभाव
(*viśiṣṭābhāva*)
absence of qualifier and qualificand, three types of *viśiṣṭābhāva viśeṣaṇābhāva*, *viśeṣyābhāva* and *viśeṣaṇa* and *viśeṣyābhāva*
Nyā Si Mu Kir, 30:21; Nyā Si Mu Kir, 30:23; Nyā Si Mu Kir 30:25; Ava Ni Jā, 3:1; Kār Ca, 45:58; Tat Ci, 2008; Tat Ci 2006; Tat Ci 1984; Tat Ci 1173:3; Nyā Si Di, 21:15; Nyā Si Dī 19:8

विशिष्टाभावप्रत्यासत्तित्व
(*viśiṣṭābhāvapratyāsattitva*)
the state of being apprehended of the absence of qualifier and qualificand

विशेष
(*viśeṣa*)
particular, the ultimate differentiating factor residing in the *nityadravyas*.
द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषसमवायानां पदार्थानां साधर्म्य-वैधर्म्यतत्त्वज्ञानं निःश्रेयसहेतुः।
Pra Pā Bhā, 4:4; Tar Saṁ, 2
नित्यद्रव्यवृत्तयो विशेषास्त्वनन्ता एव। *Tar Saṁ, 6*
नित्यद्रव्यवृत्त्यो व्यावर्तकाः विशेषाः। *Tar Saṁ, 61*
नित्यद्रव्यवृत्तयोन्त्या विशेषाः।
Tar Kā, 60; Pra aā Bhā, 17:4
विशेषो नित्यो नित्यद्रव्यवृत्तिः।
Tar Bhā, 181:8
विशेषस्तु सामान्यरहित एकव्यक्तिवृत्तिः।
Sap padā, 60:16
नित्यद्रव्येष्वेव वर्त्तन्त एव ये ते विशेषा इति
Nyā Kan, 36:1-2
अत्यन्तव्यावृत्तिहेतुर्विशेषः।
Nyā Kan, 40:6
अयमस्माद्वयावृत्त इति व्यावृत्तिबुद्धिमात्रहेतुर्विशेषः।
Tar Kau, 2:9
विशेषः विशेषत्वोपाध्यवच्छिन्नपदार्थः।
Nyā Si Mu Kir, 50:29.
निःसामान्यत्वे सति सामान्यभिन्नत्वे सति समवेतत्वं विशेषलक्षणम् ।
Nyā Si Mu Rā, 58:27
विशेषाणां लक्षणन्तु- 'सामान्यर हितत्वे सति सामान्यभिन्नत्वे सति समवेतत्वम्।
Nyā Si Mu Kir, 53:17
निःसामान्यत्वे सत्येकमात्रसमवेतः विशेषः।
Nyā Pra, 80:7

विशेषक
(*viśeṣaka*)
distinguisher; differentiator.
Tat Ci, 763:6
इतरव्यावर्त्तकधर्म
Gau Vṛ 3.2.38; (Nyā Ko)

विशेषकत्व
(*viśeṣakatva*)
the state of being *viśeṣaka*
Nyā Lī Kan, 528:4

विशेषगुण
(*viśeṣaguṇa*)
specific quality, particular quality, special characteristic feature of a thing which differentiates it from the other.
Tar Kā, 29; Tar Saṁ Dī, 59-60; Tar Saṁ; Nyā Bo, 11:29; Pra Pā Bhā, 71:9; Nyā Kan, 149:1

विशेषगुणत्व
(*viśeṣaguṇatva*)
the state of being a special quality that differentiates something from other.
विशेषगुणत्वं च एकद्रव्यवृत्तित्वं कतिपयद्रव्यवृत्तित्व वा
Nyā Lī Vi, 112:1

विशेषण
(*viśeṣaṇa*)
qualifier, that what differentiates
विशेषणं व्यवच्छेदकमिति गीयते ।
Nyā Kan, 278:10-11
विद्यमानं सद्व्यावर्तकं विशेषणम् ।
Nyā Pra, 130:5; Vyu Vā, 167
समानाधिकरणं व्यावर्तकं विशेषणम् ।
Sap padā, 149:1
यद्व्यावर्तकं विशेष्यान्वयिनाऽन्वीयते तद्विशेषणम् ।
Nyā lī Pra, 717:15
प्रकारो द्विविधः- विशेषणमुपलक्षणञ्च ।
Man Kan, 28:14
यो यस्यां बुद्धौ यत्र प्रकारस्स तत्र विशेषणम् ।
Pa Vā Ra, 687:8
इतरभेदज्ञापनं विशेषणं
Nyā Pra, 109:12

विशेषणकोटि
(viśeṣaṇakoṭi)
the portion of a qualifier
Śak Vā, 163:8

विशेषणग्रह
(viśeṣaṇagraha)
apprehention of a qualifier
Pad man, 30:18

विशेषणज्ञान
(viśeṣaṇajñāna)
knowledge of a qualifier (which causes a qualified knowledge)
Nyā Kan, 273:3; Tat Ci, 526; Tat Ci 695:1; Nyā Si Dī, 45:9; Nyā Si Dī 45:12; Nyā Si Dī 46:8; Nyā Si Dī 46:16; Maṇ Ka, 28:6; Pad Man, 26:4; Vā Vā, 98:17; Vā Vā, 71:21; Vā Vā, 72:4

विशेषणज्ञानत्व
(viśeṣaṇajñānatva)
the state of being a knowledge of a qualifier.
Nyā Si Dī, 27:4; Nyā Si Dī 46:22; Vā Vā, 76:30; Nyā Ra, 125:5

विशेषणता
(viśeṣaṇatā)
qualifierness, a self linking relation
Ava Ni Dī, 137:1; Ava Ni Dī 141:1; Tat Ci, 575
सैव च विशिष्टप्रत्ययजननयोग्यता विशेषणतेत्युच्यते
Nyā Ku, 241:2
समवायस्याभावस्य च ग्रहे विशेषणता, चक्षुःसंयुक्ते भूतले घटाभावस्य सविशेषणतया वृत्तेः।
Nyā Pra, 92:9; Nyā Si Mu Dī, 192:21; Pa Vā Ra, 88-89:2-4; Śak Vā, 41:2, 73:6, 87:7, 175:3; Ākhyā Vā, 12:7; Abhā Vā, 173:2; Vyu Vā, 126:1

विशेषणताप्रत्यासत्ति
(viśeṣaṇatāpratyāsatti)
qualifereness as a relationship
Nyā Si Mu Rā, 194:13; Tat Ci, 692:4

विशेषणतासन्निकर्ष
(viśeṣaṇatāsannikarṣa)
the relationship of qualifierness (which occurs in the case of perception of an absence)
Nyā Si Mu Rā, 194:16
अभावप्रत्यक्षे विशेषणविशेष्यभावो नाम विशेषणता - सन्निकर्षः।
Tar Saṁ Nyā Bo, 33:21

विशेषणतावच्छेदक
(viśeṣaṇatāvacchedaka)
delimitor of qualifierness.
Tar Saṁ Dī Rā, 101:3; Tar Saṁ Dī Rā 250:9; Tar Saṁ Dī Rā 274:13

विशेषणतासम्बन्ध
(viśeṣaṇatāsambandha)
the relation of qualifierness(that helps to have the perceptual knowledge of an absence)
Nyā Lī Pra, 287:5; Tat Ci Ra, 136:3

विशेषणत्व
(viśeṣaṇatva)
qualifereness, same as *prakāratva* a *svarūpasambandha*, that which differentiates something from rest of the things.
विशेषणत्वं प्रकारत्वञ्च पर्यायशब्दौ
Pa Vā Ra, 687:7
विशेषणत्वं विशेष्यत्वं च क्लृप्तविशेषणविशेष्यस्वरूपमेव
Tar Saṁ Dī Rā, 245:15
वस्तुतस्तु विशेषणत्वं स्वरूपसम्बन्ध एव ।
Tar Saṁ Dī Rā, 243:10

विशेषणत्वं च आधेयत्वम् ।
Nyī Lī Kan, 73:8
विशेषणत्वं व्यावर्तकत्वम् । *Nyā Lī Kir, 196:१३*
विद्यमानत्वे सतीतरव्यावर्तकत्वं हि विशेषणम्
Nyā si MU Kir, 3:3
तस्मादभावस्य स्वोपस्कबुद्धिजनकत्वं यत् स्वरूपं तदेव विशेषणत्वं, न तु तदर्थान्तरम् । *Tar Bhā, 105:1*

विशेषणविशेष्यभाव
(*viśeṣaṇa viśeṣyabhāva*)
the relationship of a qualifer and qualificand type.
Nyā Mañ, 101:21, 146:2; Nyā Ku, 240:1
अभावप्रत्यक्षे विशेषणविशेष्यभावो नाम विशेषणतासन्निकर्षः।
Tar Saṁ Nyā Bo, 33:21
विशेषणविशेष्यभावो विशेषण- विशेष्यस्वरूपमेव नातिरिक्तः।
Tar Saṁ Dī, 32:17; Tat Ci, 1358; Tat Ci 817:3; Nyā Ra, 211:1; Tar BHā, 105:6

विशेषणविशेष्यसम्बन्ध
(*viśeṣaṇaviśeṣyasambhanda*)
the qualifier qualificand type of relationship
Tat Ci, 646:5
Same as विशेषण विशेष्यभाव

विशेषणासिद्ध
(*viśeṣaṇāsiddha*)
non-establsihment of a qualifier; the case where a qulifier cannot be proved or established, kind of fallacy.
Nyā Sā, 26:10; Nyā Bhū, 311:15; Tar Bhī, 209:2; Nyā Pra, 98:17

विशेषत्व
(*viśeṣatva*)
particularity
निःसामान्यत्वे सत्यकैकद्रव्यमात्रवृत्तित्वं विशेषत्वम्
Nyā Lī Kan, 757:6

विशेषनिष्ठत्व
(*viśeṣaniṣṭhatva*)
the state of residing in particular
विशेषनिष्ठत्वं विशेषधर्मावच्छेद्यत्वं पक्षेतरत्वं वा
Nyā Lī Kan, 227:20
विशेषनिष्ठत्वं विवादपदभिन्न विषयत्वमित्यर्थः।
Nyā Lī Pra, 228:14

विशेषसामग्री
(*viśeṣasāmagrī*)
collection of factors of a speical type
Tat Ci, 298:9; Tat Ci, 846:2; Tat Ci, 527; Pad Man, 21:6

विशेषाभाव
(*viśeṣābhāva*)
specific absence.
Ava Ni Jā, 13:4

विशेषाभावकूट
(*viśeṣābhāvakūṭa*)
illusion of puzzle of the absence of a particular.
Tat Ci, 531:4;
Tat Ci, 268

व्यधिकरणधर्मावच्छिन्नाभाव
(*vyadhikaraṇadharmāvacchinnābhāva*)
absence which is delimited by the property which does not have the same locus.
Tar Saṁ Dī Pra, 322:1

व्यधिकरणप्रकारक
(*vyadhikaraṇaprakāraka*)
having a qualifier which does not have the same locus.
Maṇ Ka, 10:7; Tat Ci, 474; Tat Ci 447

व्यधिकरणप्रकारकत्व
(vyadhikaraṇaprakārakatva)
the state of possessing a qualifer not having the same locus.
Nyā Lī Pra, 529:10

व्यधिकरणप्रकारावच्छिन्न
(vyadhikaraṇaprakārāvacchinna)
delimited by the qualifer which does not share the same locus.
Tat Ci, 1199:4

व्यधिकरणप्रकारावच्छिन्नत्व
(vyadhikaraṇaprakārāvacchinnatva)
the state of being delimited by the qualifier which does not share the same locus.
Nyā Si Dī, 91:11; Tat Ci, 886:15

व्यधिकरणविषयता
(vyadhikaraṇaviṣayatā)
contentness which does not have the same locus.
Tat Ci, 418

व्यधिकरणसम्बन्ध
(vyadhikaraṇasambhandha)
a relationship that does not share one and the same locus
Tar Saṁ Dī Rā, 263:7; Śak Vā, 136:4; Tat Ci Dī, 281:27

व्यधिकरणाभाव
(vyadhikaraṇābhāva)
absence of that which does not have one and the same locus.
Abhā Vā, 176:8

व्यधिकरणासिद्ध
(vyadhikararaṇāsiddha)
non-establishing that object which does not share one and the same locus, a kind of fallacy.
Nyā Mañ, 163:6; Nyā Bhū, 311:6; Nyā Sā, 26:14

व्यपदेश
(vyapadeśa)
naming, designation, usage
Vai Sū, 9.1.1; Prapā Bhā, 78:17; Nyā Kan, 189:11-12; Kir, 14:7; Nyā Lī, 69:1
व्यपदेश: हि शब्दप्रयोग:
Nyā Lī Kaṇ, 708:7; Pra Vā, 173:5; Pra Vā 274:4; Nyā Ku, 19:3; Tat Ci, 476; Nyā Ra, 36:2; Nyā Ra 60:1; Vai Upa, 467

व्यभिचारदर्शन
(vyabhicāradarśana)
where a fallacious reason is seen (present)
Niba, 17:31; Tat Ci, 644:2

व्यभिचारदर्शनाभाव
(vyabhicāradarśanābhāva)
absence of a fallacious *hetu*
Maṇ Ka, 34:5

व्यभिचरितत्व
(vyabhicāritatva)
the state of having inconsistent relationship of *vyāpti* *Ava NiJā, 161:11*

व्यभिचरितत्वसम्बन्ध
(vyabhicaritatvasambandha)
a relationship of inconsistency
NSL, 60:25

व्यभिचरितत्व
(vyabhicaritatva)
the state of being a fallacious reason
Pra Vā, 361:8; Nyā Ra, 37:10; Nyā Ra, 78:3; Nyā Ra 89:9; Ava Ni Dī, 161:2; Nyā Li, 223:2

व्यभिचार
(*vyabhicīra*)
a fallacious reason which is seen on a locus where there is absolute absence of the probandum
व्यभिचारश्च साध्यात्यन्ताभावसामानाधिकरण्यमेव ।
Nyā Si Dī, 65:21
अस्तु वा एतन्मते हेतुवृत्तिधर्मस्य साध्यसामानाधिकरणानवच्छेकत्वमेव व्यभिचारः। *Tat Ci Dī, 612:14*
वस्तुतस्तु प्रतियोग्यसमानाधिकरणसम्बन्धविशेषावच्छिन्नप्रतियोगिताकसाध्याभाववद्गामित्वं व्यभिचारः।
Tat Ci, 1917
तस्य च साध्यविपरीतव्याप्तस्य तन्नियमाभावो व्यभिचारः।
Tar Bhā, 214:9
व्यभिचारः हेतोः साध्याभावाधिकरणवृत्तित्वम् ।
Nyā Si Mu Kir, 142:12

व्यभिचारित्व
(*vyabhicāritva*)
the state of having a fallacious reason
Tat Ci, 1237:16

व्यभिचारिन्
(*vyabhicārin*)
false cognition
किमिदं व्यभिचारीति? यदतस्मिंस्तदिति भवति ।
Nyā Sū Bhā Vār, 39:4-5; Nyā Lī Pra, 208:17; Pra Vā, 61:1; Ava Ni Jā, 2:1; Tar Saṁ Dī Rā, 151:2; Nyā Mañ, 228:3

व्यर्थविशेषण
(*vyarthaviśeṣaṇa*)
a redundant qualifier.
Tat Ci,1106:1; Nyā Ra, 67:5

व्यर्थविशेषणता
(*vyarthaviśeṣaṇatā*)
same as व्यर्थविशेषणत्व
Tat Cim 1127:2; Tat Ci Gā, 934:8

व्यर्थविशेषणत्व
(*vyarthaviśeṣaṇatva*)
the state of being a redundant qualifier
विशेषणं विनापि यत्र व्याप्तिग्रहस्तत्र व्यर्थविशेषणत्वम् ।
Tat Ci, 866:1; Tat Ci 1073:6; Tat Ci 833:17; Tt Ci 779:2; Tat Ci 717:2; Nyā Ra, 179:5; NyāRa, 194:12

व्यर्थविशेषणासिद्ध
(*vyarthaviśeṣaṇāsiddha*)
a kind of fallacy in which the qualifier is not grasped (known)
Nyā Bhū, 312:2; Nyā Sā, 27:11

व्यर्थविशेष्यत्व
(*vyarthaviśeṣyatva*)
the state of being a qualificand which is not grasped (known)
Nyā Ra, 108:3

व्यर्थविशेष्यासिद्ध
(*vyarthaviśeṣyāsiddha*)
a kind of fallacy where the qualificand is not grasped (known)
Nyā Bhū, 311:12; Nyā Sā, 27:10

व्यवच्छिन्नस्वभावत्व
(*vyavacchinnasvabhāvatva*)
the state of being that which is having a character delimited (by some property)
Nyā Bhū, 232:13

व्यवच्छेद
(*vyavaccheda*)
exclusion
अवधारणर्थी व्यवच्छेदः ।
Nyā Lī Pra, 9:4; Nyā Ku, 475:4; Nyā Kan, 21:5; Nyā Kan 64:8-9; Nyā Kan 181:8; Nyā Kan 197:3-5; Nyā Bhū, 11:19; Nyā Sā, 5:23; Nyā Ra, 214:15; Tar Kī,112; Tat Ci, 862:1

व्यवच्छेदक
(vyavacchedaka)
that which delimits, distinguishes.
Nyā Bhū, 9:2; Nyā Ku, 366:5

व्यवच्छेदकत्व
(vyavacchedakatva)
the state of being that which delimites or distinguishes (something from other)
Nyā Bhū, 11:20

व्यवच्छेद्यव्यवच्छेदकभाव
(vyavacchedyavyavacchedkabhāva)
the relationship of delimited and delimitor
Nyā Kan, 457:9-10

व्यवच्छेद्य
(vyavacchedya)
that which is distinguished, cut or delimited
Tar Saṁ Dī Rā, 100:3

व्यवच्छेद्यत्व
(vyavacchedyatva)
the state of being cut or delimited or distinguished (from the rest) *Tat Ci, 1774:3*

व्यवसाय
(vyavasāya)
determinate (knowledge)
Tat Ci, 181, 793; Tat Ci 848:8; Maṇ Ka, 4:9; Tar Saṁ Dī, 22:2; Tar Saṁ Dī Pra, 269:1; Tar Kā, 70

व्यवसायात्मक
(vyavasāyātmaka)
determinate knowledge
व्यवसायात्मकं विशिष्टज्ञानात्मकं ज्ञानम् ।
Tat Ci Rah, 409:5
व्यवसायात्मकमिति । विशिष्टव्यवसायात्मक-मित्यर्थः । विशिष्टज्ञानात्मकमिति यावत् ।
Nyā Si Mu Di, 174:12; Nyā Sū Bhā, 14:10-12; Nyā Mañ, 202:4; Nyā Mañ 329:6; Nyā Bhū. 19:5; Nyā Bhū , 100:7

व्यवसायरूपप्रत्यासत्ति
(vyavasāyarūpapratyāsatti)
knowledge having of the determinate type
Tat Ci, 173

व्यवस्था
(vyavasthā)
order, arrangement
Pad Man, 27:23; Nyā Sū Bhā, 12:2

व्यवस्थान
(vyavasthāna)
arrangement in a particular order, settlement
Nyā Sū, 3.1.2; Nyā Sū 2.1.55

व्यवस्थापकाभाव
(vyavasthāpakābhāva)
absence of a particular decisive order (settlement) *Kir, 103:13*

व्यवस्थापन
(vyavasthāpana)
arranging, settling, deciding.
Tar Saṁ Dī Pra, 398:20

व्यवस्थित
(vyavasthita)
that which is arranged in a particular order
Tar Bhā, 28:6, 61:5

व्यवस्थितत्व
(vyavasthitatva)
the state of being that which is arranged properly in a definite order.
Nyā Ko

व्यवहर्तव्यज्ञान
(vyavahartavyajñāna)
the knowledge of that fit for the object of usage
Nyā Lī Vi Pra, 404:10; Abhā Vā, 181:18; Tar Saṁ Dī Pra, 40:12; Tar Saṁ Dī Pra, 182:2

व्यवहार
(vyavahāra)
usage, rule, an established practice.
व्यवहार:शद्बप्रयोग:।
Tar Saṁ Nyā Bo, 22; Tar Saṁ Dī Rā, 210:3; Nyā Lī Kaṇ, 306:11
ज्ञानाभिधानस्वभावो हि व्यवहार:।
Nyā mañ, 479:16
व्यवह्रियते अनेनेति व्यवहार इति व्युत्पत्या व्यवहारपदं व्यवहारजनकज्ञानपरम् ।
Tar Saṁ Dī Rā, 212:2
व्यवहार:- शद्बप्रयोग:। प्रयोगज्यबुद्धमुद्दिश्य उत्तम-बुद्धादिकतो गामानये त्यादिरुप: चेष्टाद्यात्मकश्च
Nyā Si Mu Kir, 296:6

व्यवहारकारण
(vyavahārakāraṇa)
the cause of the usage; the cause of the practice
Abhā Vā, 184:7

व्यवहारजनक
(vyavahārajanaka)
produce of usage, practice
Tar Saṁ Dī Rā, 212:2

व्यवहारजनकत्व
(vyavahārajanakatva)
the state of being a producer of a verbal usage.
Maṇ ka, 10:9

व्यवहारनिमित्त
(vyavahāranimitta)
the instrument of a verbal usage.
Tat Ci Rah, 542:12; Nyā Li Vi, 402:2

व्यवहारपदवी
(vyavahārapadavī)
unable in language characteristics of a verbal usage *Nyā Mañ, 36:12*

व्यवहारसाधकत्व
(vyavahārasādhakatva)
extablishing verbal usage.
Tar Saṁ Dī Rā, 128:2

व्यवहारसिद्धि
(vyavahārasiddhi)
establishing a verbal usage *Tat Ci, 1:7*

व्यवहित
(vyavahita)
separated, obstructed, interrupted
Pra Pā Bhā, 190:10; Pra Pā Bhā 202:14; Kir, 48:14; Nyā Ra, 27:3; Tar Bhā, 147:1; Vā Vā, 98:31; Tat Ci Dī, 670:24

व्यवहितत्व
(vyavahitatva)
the state of being separated or obstructed.
Tat Ci Gā, 671:4

व्याघात
(vyāghāta)
obstacle, impediment. striking against, contradictory statement
व्याघातादप्रयोग:।
Nyā Sū, 4.1.15
व्याघात:विरोधोऽसहभाव इति ।
Nyā Sū Bhā, 39:1-3

व्याघातः पदयोर्वाक्ययोर्वा सहासम्भवः।
Nyā Sū Bhā Vār, 267:5
व्याघातोऽपि तर्कविशेष एवेत्यग्रे वक्ष्यते ।
Nyā Ra, 15:6
व्याघातोऽपि विरोधविशेषः।
Nyā Ra, 18:5
विरुद्धसमुच्चयः व्याघातः।
Nyā Pra, 148:4

व्यान

(*vyāna*)

one of the vital life winds in the body,
नाडीमुखेषु वितननात् व्यानः।
Kir, 60:4; Tar Saṁ Dī Pra, 83:13; Nyā Si Mu Dī, 141:9

व्यापक

(*vyāpaka*)

pervader, invariably concomitant
Nyā Kan, 602:2-6; Nyā Si Dī, 13:20; Nyā Lī, 260:1; Tat Ci, 823:1; Tat Ci, 212; Maṇ Ka, 36:3; Tar Saṁ Dī Rā, 196:2; Tar Saṁ Dī Rā 271:7; Nyā Sā, 89:15; Nyā Lī, 260:1; Nyā Lī Pra, 504:15; Nyā Ra, 20:4, 61:1, 101:2; Nyā Ra 102:8, 144:7

व्यापकता

(*vyāpakatā*)

the state of being a pervader
Nyā Ra, 17:4; Pad Man, 29:3; Kaṇ Ka, 40:1; Śak Vā, 97:2; Śak Vā, 127:9; Śak Vā, 128:3

व्यापकतावच्छेदक

(*vyāpakatāvacchedaka*)

delimitor of the pervaderness
Nyā Lī Pra, 242:8; Tat Ci, 857:9

व्यापकतासम्बन्ध

(*vyāpakatāsambadha*)

the relation of pervaderness a self linking relationship
Vyu, 200:1; Śak Vā, 131:6

व्यापकत्व

(*vyāpakatva*)

the state of being pervaded or invariably concomitant
नियतत्वं व्यापकत्वम् ।
Tar Saṁ Nyā Bo, 36:18
व्यापकत्वं व्याप्तिनिरूपकत्वम् ।
Tat Ci Dī, 897:16
व्यापकत्वं तु तद्वन्निष्ठात्यन्ताभावाप्रतियोगित्वम् ।
Tat Ci, 280
व्यापकत्वं च लक्ष्यवृत्त्यभावाप्रतियोगित्वम् ।
Tar Saṁ Dī Rā, 122:5
यस्य यत्समानाधिकरणात्यन्ताभावाप्रतियोगित्वन्तस्य तम्प्रति व्यापकत्वम् ।
Nyā Pra, 43:8
व्यापकत्वं हि तदधिकरणवृत्यभावाप्रतियोगित्वम् ।
Nyā Si Mu Kir, 232:22
व्यापकत्वञ्च स्वाधिकरणतिथिनिष्ठाभाव प्रतियोगितानवच्छेदकपूजाविशेषत्ववत्वम्।
Vyu Vā, 151
प्रतियोगितावच्छेदकसम्बन्धेन प्रतियोग्यनधिकरण-वृत्यभावप्रतियोगितासामान्ये यत्सम्बन्धावच्छि-न्नत्वयद्धर्मावच्छिन्नत्वोभयाभावस्तेन सम्बन्धेन तद्धर्मावच्छिन्नस्य तद्धेतुव्यापकत्वं बोध्यम्।
Nyā Si Mu, 244:1-2
व्यापकत्वम्- स्वभिन्नत्वे सति स्वाधिकरणवृत्तिर्यो व्यासज्यवृत्ति धर्मावच्छिन्नप्रतियोगिताकोऽत्यन्ताभावस्तदप्रतियोगित्वम् ।
Nyā Si Mu Kir, 43:2-8

व्यापकत्वसम्बन्ध
(*vyāpaktvasambandha*)
the relationship of pervaderness
NSL, 62:26

व्यापकविरुद्धोपलब्धि
(*vyāpakaviruddhopalabdhi*)
cognition of that which is contrary to the pervader
Nib, 3:4; Nyā Bin, 2.38

व्यापकनिवृत्ति
(*vyāpakanivṛtti*)
devoid of pervader
Nyā Lī Kaṛ, 245:10; Tat Ci, 586:7

व्यापकानुपलम्भ
(*vyāpakānupalambha*)
non-perception of a pervader
Nyā Lī, 246:1; Nib, 86:22

व्याप्यव्यापकभाव
(*vyāpyavyāpakabhāva*)
relation of pervader and the pervaded type
Vā Vā, 97:12

व्यापकानुपलब्धि
(*vyāpakānupalabdhi*)
non-apprehension of a pervader
Nyā Bi, 2.33;
Nyā Ra, 101:2, 202:1

व्यापार
(*vyāpāra*)
1) intermediate causal link
व्यापारश्च द्वारम् ।
Nyā Si Mu Kir, 6:14; Pra Pā Bhā, 52.22,Tar Kau, 26:7; Tat Ci, 103-104, Tat Ci Ra, 30:10; Nyā Si Dī, 30:5
2) an intermidiary contact
व्यापारः = सन्निकर्षः
Nyā Si Mu Kir, 209:6
3) an action
व्यापारः क्रिया
Nyā Si Mu Kr, 41:19
4) a *vyāpāra* is that which is the producer of that which is a produced of that (something) at the same time.
तज्जन्यत्वे सति तज्जन्यजनको व्यापारः।
Tar Kau, 15:14; Nyā Opra, 89:16

व्यापारत्व
(*vyāpāratva*)
the state of being a *vyāpāra* is the state of being a producer of something which is produced by that and at the same time that is produced by something.
व्यापारत्वं तज्जन्यत्वे सति तज्जन्यजनकत्वम् ।
Nyā Si My Dī, 210:5; Nyā Si Mu Rā, 321:3; Tat Ci Ra, 83:13

व्यापारव्यापारिभाव
(*vyāpāravyāpāribhāva*)
the relationship of an intermediate action(cause) and that having a *vyāpāra*.
Tat Ci Dī,1313:9; Upa on 1.1.4.p.17

व्यापारवत्त्व
(*vyāpāravatva*)
the state of possessing an intermidate function
व्यापारत्वमेवाऽसाधारणत्वम् ।
Nyā Si Mu Kir, 6:13

व्यापित्व
(*vyāpitva*)
the state of being a pervader
व्यापकत्वम्
Nyā Ko.

व्यापिता
(*vyāpitā*)
pervaderness
Pra Vā, 478:2

व्याप्तता
(*vyāptatā*)
pervadeness
Nyā Ra, 18:6

व्याप्तत्व
(*vyāptatva*)
the state of being pervaded
NyāKo

व्याप्ति
(*vyāpti*)
invariable concomitance between a probans and probandum

1) invariable concomitance
व्याप्तिः अविनाभावः नित्यसाहचर्यमित्यर्थः।
Nyā Mañ, 296:3
यत्र धूमस्तत्राग्निरिति व्याप्तेरभिनयः साहचर्यनियम इति लक्षणम् ।
Tar Saṁ Dī, 35; Tar Saṁ Nyā Bo, 36:18
तथाहि यत्रधूमस्तत्राग्निः इति साहचर्यनियमो व्याप्तिः।
Tar Bhā, 53:1
यत्र यत्र धूमस्त्रत्राग्निरिति साहचर्यनियमो व्याप्तिः।
Tar Saṁ, 34
सहचारः सामानाधिकरण्यम् तस्य हेतौ नियमः व्याप्तिरित्यर्थः।
Tar Saṁ Dī Rā, 256:2

2) a natural relationship between a *sādhya* and *sādhana*
स्वभावतः साध्येन साधनस्य व्याप्तिरविनाभावः।
Nyā Sā, 16:18
कृत्स्नेन साध्येन साधनस्य सम्बन्धो व्याप्तिः।
Nyā Lī Pra, 497:1
यदा कात्स्न्येन सम्बन्धो व्याप्तिः।
Nyā Lī Kaṇ, 499:4

3) invariable concomitance is one type of a causal relationship between a probans and a probandum.
वह्निधूमयोः कार्यकारणभावलक्षणैव व्याप्तिः।
Nyā Lī Kaṇ, 257:12; Tat Ci, 584:1

4) invariable and inseparable connection
Nyā Ku Ṭī, 7:36
प्रतिबन्धो व्याप्तिः उच्यते यद्विशेषणज्ञानजन्यंयद्विशिष्ट-ज्ञानं भवति तत् तद्विषयकं भवतीति व्याप्तिः।
Nyā Ra, 124:7
प्रतियोग्यनधिकरणहेत्वधिकरणनिष्ठाभावप्रतियोगिता-नवच्देकसाध्यतावच्छेदकविशिष्टसाध्यसमाना-धिकरणहेतुत्वं व्याप्तिः।
Maṇ Ka, 30:8
व्याप्तिश्च व्यापकस्य व्याप्यधिकरणउपाध्य-भावविशिष्टः सम्बधः। *Sap Pa, 107:18*
प्रतियोग्यसमानाधिकरण यत्समानाधिकरणात्यन्ताभाव-प्रतियोगितावच्छेकावच्छिन्नं यन्न भवति तेन समं तस्य सामानाधिकरण्यं व्याप्तिः ।
Tat Ci, 307
व्यापकसामानाधिकरप्यं च व्याप्तिः।
Nyā Si Mu, 244:3:4
अव्यभिचरितसामानाधिकरण्यं व्याप्तिः।
Tar Kau, 27:6
व्याप्तिश्च हेतुमानाधिकरणात्यन्ताभावाप्रतियोगि-साध्यसामानाधिकरण्यम् ।
Tar Kā, 73; Tar Saṁ, 35
व्याप्तिश्च हेतुसमानाधिकरणात्यन्ताप्रतियोगितानवच्छेदक साध्यतावच्देकावच्छिन्न साध्याणिधकरणवृत्ति-ताविशिष्ट हेतुतावच्छदेकरुपैव ।
Tar Saṁ Dī Pra, 165:12
हेतुसमानाधिकरणाभावाप्रतियोगिसाध्यसमाना धिकरणवृत्तिहेतुतावच्छेदकमेव व्याप्तिः।
Tar Saṁ Dī Rā 263:12
साधनवन्निष्ठाभावाप्रतियोत्रिसाध्यकत्वं व्याप्तिः।
Nyā Lī Kaṇ, 819:9

साकल्येन सम्बन्धः व्याप्तिः।
Nyā Pra, 109:13
नियमश्च व्याप्तिः । सा चानौपाधिकत्व-ज्ञानाधीनज्ञानः।
Nyā Ra, 80:1
अथ अनौपाधिकः सम्बन्धो व्याप्तिः।
Tat Ci, 280:15

व्याप्तिग्रह
(*vyāptigraha*)
grasping the invariable concomitance between a probans and a probandum
Tat Ci, 111, 837:2, 1105:1,1130:3; Tat Ci Dī, 614:4; Nyā Ra, 69:6, 118:2, 62:2, 18:6
Nyā Si Dī, 70:23; Tar Bhā, 74:4; Tar Saṁ Dī Pra, 166:17; Nyā Lī Vi Pra, 489:19, 489:12

व्याप्तिग्रहकारणत्व
(*vyāptigrahakāraṇatva*)
the state of being a cause of grasping the relationship of invarible concomitance
Tat Ci Gā, 645:6; Nyā Si Dī, 70:8

व्याप्तिग्रहप्रतिबन्ध
(*vyāptigrahapratibandha*)
obstacle for grasping the relationship of invariable concomitance
Tat Ci Dī, 908:5; Maṇ Ka, 38:1; Tar Saṁ Nyā Bo, 48:12

व्याप्तिग्रहप्रतिबन्धकत्व
(*vyāptigrahapratibandhakatva*)
the state of being an obstructor of grasping the relationship of the invariable concomitance.
Tat Ci, 1133:1; Tar Saṁ Dī Pra, 212:21

व्याप्तिग्रहहेतु
(*vyāptigrahahetu*)
cause of grasping the invariable concomitance.
Tar Saṁ Dī Pra, 165:19

व्याप्तिग्राहक
(*vyāptigrāhaka*)
that what causes grasp of invariable concomitance
Tat Ci, 517:3, 785:1; Tat Ci Dī, 644:8; Tat Ci, 644:2; Nyā Lī Pra, 251:15; Tar Bhā, 79:4; Nyā Ra, 103:1

व्याप्तिग्राहकत्व
(*vyāptigrāhakatva*)
the state of being a causes of grasping the invariable concomitance
Tat Ci, 654:15; Nyā Lī, 260:2

व्याप्तिज्ञान
(*vyāptijñana*)
knowledge of the relationship of invariable concomitance
अनुमानं च व्याप्तिज्ञानम् ।
Tar Saṁ Nyā Bo, 35:11; Tat Ci, 782:4; Tat Ci, 64:25; Tat Ci, 504:1; Nyā Ra, 178:11; Nyā Ra, 165:9; Nyā Ra 164:7; Nyā Ra, 123:7; Tar Saṁ Dī Rā, 263:11; Tar Saṁ Dī, 255:14; Tar Saṁ Dī Rā, 247:4; Tar Saṁ Dī Rā, 267:2

व्याप्तिधीहेतु
(*vyāptidhīhetu*)
cause of the knowledge of the relationship of invariable concomitance
Tat Ci, 640:23, 1060:29

व्याप्तिनिश्चय
(vyāptiniścaya)
determining the relationship of invariable concomitance.
Tatr Ci, 1199:19; Nyā Mañ, 322:!0; Tat Ci, 503:2; Tat Ci 586:1; Tar Saṁ Dī Pra, 213:7; Tar Saṁ Dī Rā, 264:2

व्याप्तिनिश्चयप्रतिबन्धक
(vyāptiniścayapratibandhaka)
obstructor of the confirmation of an invariable concomitance.
Tar Saṁ Dī Rā, 263:14; TarSaṁ Dī Pra, 213:7

व्याप्तिपरिच्छेद
(vyāptiparicheda)
knowing the invariable concomitance.
Tat Ci, 651:19, 271; Tat Ci Dī, 680:20

व्याप्तिप्रमा
(vyāptipramā)
valid knowledge of invariable concomitance
Tat Ci, 724:23; Nyā Rā, 163:8

व्याप्तिप्रमिति
(vyāptipramiti)
valid knowledge of the invariable concomitance. *Tat Ci, 1176:1*

व्याप्तिबल
(vyāptibala)
strength of invariable concomitance
Nyā Si Dī, 2:23; Nyā Si Dī, 41:24

व्याप्तिबाध
(vyāptibādha)
obstruction of invariable concomitance.
Tat Ci, 509, 1164:6

व्याप्तिबुद्धि
(vyāptibuddhi)
knowledge of invariable concomitance.
Tat Ci Dī, 612:11, 719:3

व्याप्तिबोध
(vyāptibodha)
understanding or knowledge of invariable concomitance.
Nyā Lī Vi, 451:2; Tat Ci, 736:4; Śak Vā, 127:5, 133:1

व्याप्तिविघात
(vyāptivighāta)
interruption of invariable concomitance
Tat Ci (Śabda) 1.276:2

व्याप्तिसिद्धि
(vyāptisiddhi)
establishing the invariable concomitance
Nib, 70:17

व्याप्तिस्मरण
(vyāptismaraṇa)
recollection of invariable concomitance
Nyā Si Dī, 60:7; Nyā Ra, 143:13; Nyā Ra, 66:5
यो यत्प्रकारकयत्समवेतज्ञाततावान्, स तत्प्रकारक तद्विशेष्यकज्ञानवान् इति सामान्यतो व्याप्तिस्मरणम् ।
Maṇ Ka, 6:9
Tat Ci, 589:2; Tat Ci, 697:5; Tat Ci, 1199; Tar Saṁ Dī Rā, 272:9

व्याप्तिस्मरणपक्षधर्मताग्रह
(vyāptismaraṇapakṣadharmatāgraha)
grasping the *hetu* on a subject by remembering the invariable concomitance
Tat Ci, 710:2

व्याप्तिस्मृति
(*vyāptismṛti*)
remembrance of the relation of invariable concomitance.
Tat Ci, 1166:8, 791:2; Nyā Ra, 66:4, 178:15; Kār Ca, 43:55; Kār Ca, 45:58; Tar Bhā, 61:1

व्याप्त्यनुभव
(*vyāptyanubhava*)
experience of the invariable concomitance relationship
Tat Ci, 730:9, 731:4; Nyā Ra, 40:2

व्याप्त्यधिकरण
(*vyāptyadhikaraṇa*)
locus of the relation of invariable concomitance
Nib, 3:24

व्याप्त्यनुस्मृति
(*vyāptyanusmṛti*)
the remembrance of an invariable concomitnace
Kir, 90:7

व्याप्त्यवगम
(*vyāptyavagama*)
knowledge of the relaion of invariable concomitance.
Tat Ci, 299:5

व्याप्त्यवच्छेदकता
(*vyāptyavacchedakatā*)
the state of being a delimitor of the relation of invariable concomitance
Nyā Ra, 120:10

व्याप्त्युपजीविन्
(*vyāptyupajīvin*)
depending upon the invariable concomitance
Tar Bhā, 81:1

व्याप्य
(*vyāpya*)
pervaded, a reason
यत्सामानाधिकरण्यावच्छेदकावच्छिन्नं यस्य स्वरूपं तत्तस्य व्याप्यम्।
Tat Ci, 601:18; Nyā Lī Kaṇ, 260:8; Padā Ta Ni, 26:2; Pa Cā Ra, 49:1-3; Nyā Ra, 126:2; Nyā Kan, 602:2-6; Tar Saṁ Nyā Bo, 3:8; Tar Saṁ Dī Rā, 122:4

व्याप्यतावच्छेदक
(*vyāpyatāvavcchedaka*)
delimitor of pervadedness
Tat Ci, 716:1; Tar Saṁ Dī Rā, 272:14; Tar Saṁ Dī Rā, 272:9; Tar Saṁ, 273:10

व्याप्यतावच्छेदकता
(*vyāpyatāvacchedakatā*)
the state of being a delimitor of pervadedness.
Tat Ci, 750:2

व्याप्यत्वाच्छेदकत्व
(*vyāpyatvāvacchedakatva*)
the state of being a delimitor of pervadedness
Nyā Lī Pra, 219:12; Tar Dī Pra, 165:15; Tat Ci, 1987

व्याप्यत्व
(*vyāpyatva*)
pervadedness
यस्य यदत्यन्ताभावाधिकरणावृत्तित्वं तस्य तम्प्रति व्याप्यत्वम्। *Nyā Pra, 43:9*

अन्ये तु स्वसमानाधिकरणात्यन्ताभावाप्रतियोगित्वं व्यापकत्वं तत्सामानाधिकरण्यञ्च व्याप्यत्वम्।
Tat Ci, 752:2
व्याप्यत्वं न्यूनवृत्तित्वम् ।
Tt Ci Rah, 313:7; Nyā Si Mu kir, 234:35
व्याप्यत्वं च तद्वदन्यावृत्तित्वम् ।
Vyu Vā, 108
व्याप्यत्वं च लक्षतावच्छेदकशून्यावृत्तित्वम्।
Tar Saṁ Dī Rā, 122:4
व्याप्यत्वमत्र- 'स्वाधिकरणे वर्तमानो यो व्यासज्यवृत्ति - धर्मावच्छिन्नप्रतियोगिताकोऽभावस्त- प्रतियोगित्वम् ।
Nyā si Mu Kir, 44:7
व्याप्त्याश्रयत्वम् *Nyā Ko*
यत्समानाधिकरणान्योन्याभावप्रतियोगिता येनावच्छिद्यते तत् तस्य व्याप्यम् ।
Nyā si Dī, 56; (Nyā Ko)

व्याप्यत्वव्यवच्छेद
(*vyāpyatvavyavaccheda*)
distinguishing or particularising pervadedness. *Tat Ci Gā, 140:6*

व्याप्यत्वसम्बन्ध
(*vyāpyatvasambandha*)
the relation of pervadedness.
NSL, 62:13

व्याप्यत्वासिद्ध
(*vyāpyatvāsiddha*)
a kind of fallacy belonging to *asiddha* type where there is non-existent concomitance
असिद्धस्त्रिविधः। आश्रयासिद्धः स्वरूपासिद्धो व्याप्यत्वासिद्धश्चेति। सोपाधिको व्याप्यत्वासिद्धः।
Tar Saṁ , 46;
Tar Kā, 79 ., 80
व्याप्यत्वासिद्धिः व्याप्यभावः तस्याः सोपाधिकहेतौ नियमेन सत्त्वात् सोपाधिको व्याप्यत्वासिद्ध एव न त्वतिरिक्तः हेत्वाभास इति भावः।
Tar Saṁ Dī Pra, 203-204
सोपाधिको हेतुः व्याप्यत्वासिद्धः।
Nyā Pra, 98:18
व्याप्यतावच्छेदकाभाववान्हेतुर्व्याप्यत्वासिद्धः।
Tar Kau, 40:2
व्याप्यत्वासिद्धस्तूपाधिदर्शनानुकूलतर्काभावादितः।
Nyā Ra, 181:6
व्याप्यत्वासिद्धस्तु स एव यत्र हेतोर्व्याप्तिर्नावगम्यते ।
Tar Bhā, 211:4

व्याप्यत्वावच्छेदक
(*vyāpyatvāvacchedaka*)
delimitor of the pervadedness.
Tat Ci, 708:1;
Tat Ci, 589:2

व्याप्यत्वासिद्धत्व
(*vyāpyatvāriddhatva*)
the state of being a non-existent pervadedness
Nyā Ra, 174:8

व्याप्यत्वासिद्धि
(*vyāpyatvāsiddhi*)
a type of fallacy which belongs to the non-existence of the pervadedness
आश्रयासिद्धिः स्वरुपासिद्धिः व्याप्यत्वासिद्धिः प्रत्येकमेव दोषः
Tat Ci, 1180:1; Nyā Ra, 173:1, 174:6
सविषयवृत्तिप्रकृतसाध्य साधनग्रह विरोधिता नवच्छेदक-प्रकृतपक्षप्रकृतसाधनवैशिष्टय ग्रहविरोधिता वच्छेदकरूप-शून्यज्ञानस्य विषयाऽसिद्धिर्व्याप्यत्वासिद्धिः
Tat Ci, Dī. 1855

व्याप्यविरहव्याप्य
(*vyāpyavirahavyāpya*)
pervading the absence of that which is pervaded in the absence of the pervader.
किञ्च व्यापकस्यैव विरहो व्याप्यविरहव्याप्यः।
Nyā si Dī, 115:11

व्याप्यनिवृत्ति
(*vyāpyanivṛtti*)
devoid of the pervaded one, absence of the probans.
व्यापकनिवृत्तिः व्याप्यनिवृत्तिः लिङ्गभावेन बोधयेत्।
Nyā Lī Kaṇ, 245:10

व्याप्यवृत्ति
(*vyāpyavṛtti*)
existing in the pervaded one.
Tat Ci, 805:6; Tat Ci Dī, 328:3, 327:35; Padā Ta Ni, 32:2; Ava Ni Jā, 14:5; Nyā Ra, 53:2; Padā Man. 13:13; Tar Saṁ Dī Rā, 205:3, 204:10

व्याप्यवृत्तित्व
(*vyāpyavṛttitva*)
the state of existing in the pervaded
व्याप्यवृत्तित्व-अनवच्छिन्नवृत्तिमत्वम् ।
Tat Ci Ra, 376:15
प्राचीनमते स्वसमानाधिकरणात्यन्ताभावा-प्रतियोगित्वम्।
Dī (Nyā Ko)
नवीनमते तु अनवच्छिन्नाधारतावत्त्वम्। निरवच्छिन्न-वृत्तिकत्वम् ।
Nyā Ko; Nyā Ko

व्याप्यवृत्तिता
(*vyāpyavṛttitā*)
same as व्याप्यवृत्तित्व
Tat Ci, 363; Tat ci Gā, 513:21; Tar Saṁ Dī Rā, 204:10

व्याप्यप्यापकभाव
(*vyāpyavyāpakabhāva*)
the relationship of pervaded and pervader
Pra Vā, 549:3, 542:8; Tat Ci, 268, 584:14; Nyā Si Dī, 66:24; Tar Bhā, 66:5; Vā Vā, 131:17; Śak Vā, 134:6; Nyā Ra, 61:4, 83:5, 96:3

व्यावर्त्तक
(*vyāvarttaka*)
distinguisher
व्यावर्त्तकश्च तदभावो यदवच्छेदेन वा तदभावोऽवगतः यो वा तदभावव्याप्यत्वेन गृहीतः।
Tat Ci Dī, 1200:4
व्यावर्तका इतरभेदानुमितिहेतवः।
Tar Saṁ Nyā Bo, 61:15; Tat Ci, 514:1, 581:2; Kir Va, 17:12; Nyā Bhū, 15:14; Śak Vā, 93:4, 136:8

व्यावर्तकत्व
(*vyāvartakatva*)
the state of being the distinguisher
व्यावर्तकत्वं - भेदानुमापकत्वम्
Nyā Si Mu Rā, 59:9
व्यावर्तकत्वं भेदसाधने हेतुत्वम् ।
Nyā Si Mu Rā, 59:16; Nyā Si Mu Rā 64:19; Padā Ta Ni, 31:2; Śak Vā, 122:4

व्यावर्तकधर्म
(*vyāvartakadharma*)
distinguishing property, differentiating property
Tat Ci, 707:1, 1199:23; Nyā Lī Kaṇ, 94:13; Nyā Lī Vi, 454:5; Nyā Lī Pra, 88:9

व्यावृत्त
(*vyāvṛtta*)
distinguished
Tat ci, 866:3, 803:5

व्यावृत्तत्व
(*vyāvṛttatva*)
the state of being distinguished
व्यावृत्तत्वं च भेदप्रतियोगित्वम्।
Nyā Pra, 135:11
अननुगतत्वम्
Nyā Lī Kaṇ, 779:9

व्यावृत्तत्वं चाभेदान्वयिचिधेयसमभिव्यीार स्थले ऽन्योन्याभावप्रतियोगितत्वम् ।
Vyu Vā, 186
व्यावृत्तत्वेन - इतरभिन्नत्वेन
Nyā Lī Kaṇ, 732:7
व्यावृत्तत्वश्चात्र- भेदनिष्ट विधेयतानिरुपिता द्देश्यतां रुपम्।
Nyā si Mu Kir, 52:15; Nyā Ra, 75:3, 105:5

व्यावृत्ति
(*vyāvṛtti*)
distinction, covering, excluding, exclusion
व्यावृत्तेरिव लक्षणप्रयोजननत्वपक्षे व्यक्तिकिमेव लक्षणेंव्यावृत्तिश्च इतर भेदानुमितिः तत्रद्धर्मावच्छिन्नेतरभेद।
Tar Saṁ Dī Rā, 124:12; Tar Saṁ Dī Rā 128:2; Tar Saṁ Nyā Bo, 21:5; Nyā Ra, 172L5, 108:6, 106:1; Tar Bhā, 75:2; Śak Vā, 130:3, 76:9; Tat Ci, 515:2; Nyā Lī Vi, 463:5; Nyā Kan, 30:2-3; Kir, 17:13

व्यावृत्तिभेद
(*vyāvṛttibheda*)
difference in exclusion
Nyā Bhū, 113:12.

व्यावृत्तिधी
(*vyāvṛttidhī*)
knowledge of exclusion
Pad Man, 12:15

व्यासङ्ग
(*vyāsaṅga*)
close connection,
Nyā Ku,320:2; Upa 3.2.1, 234; Tat Ci, 828:10, 835:3

व्यासज्यवृत्ति
(*vyāsajyavṛtti*)
existing in more than one locus together
अनेकवृत्तितयैवात्मानं लभमानो धर्मो व्यासज्यवृत्तिः।
Nyā pra, 68:11; Śak Vā, 141:4, 134:4; Tat Ci (Upa) I:8; 698:2,584:17; Śabda) 791:7; Nyā Lī Vi Pra, 402:12; Vi Vā, 4:28; Kir Va, 142:21; Upa, 65

व्यासज्यवृत्तिता
(*vyāsajyavṛttitā*)
the state of existing together in more than one locus.
Ava Ni Jā, 40:4

व्यासज्यवृत्तित्व
(*vyāsajyavṛttitva*)
the state of existing together in more than one locus.
एकत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकपर्याप्तिकाऽन्यत्वं व्यासज्यवृत्तित्वम्
Nā Si Mu Kir, 233:24; Nyā Si Mu Rā, 221:22
स्वसमानाधिकारभेदप्रतियोगितावच्छेदकत्वम् ।
(Nyā Ko)

व्यासज्यवृत्तिधर्म
(*vyāsajyavṛttidharma*)
property of remaining together in more than one locus.
Tat Ci Gā, 333:17; Nyā Si Mu Kir, 233:23; Nyā si Mu Rā, 57:17, 339:29
व्यासज्यवृत्तिधर्मः उभयवृत्तिधर्मः उभयत्वम्।
Nyā Si Mu Dī, 221:7; Vi Vā, 4:28

व्युत्पत्ति
(*vyutpatti*)
knowledge
व्युत्पत्तिस्तु या बुद्धिमासाद्य पदार्थबोधः सा ।
Tat Ci Upa, 16:22; Pa Vā Ra, 165, 353, 437, 537:6; Kār Ca, 24:29, 59:76, 60:79, 79:104; Tar Saṁ Dī Rā, 181:2, 206:10

व्युत्पत्तिग्रह
(vyutpattigraha)
knowledge of the process of verbal understanding
Nyā si Dī, 39:1; Nyā si Dī, 39:5; Nyā Si Dī, 29:12

व्युत्पत्तिबललभ्य
(vyutpattibalalabhya)
obtained through the strength of a derivative process.
Nañ Vāda, 189:2

व्युत्पत्तिविरह
(vyutpattiviraha)
absence of a understanding
Nyā si Dī, 40:6

व्युत्पत्तिसिद्ध
(vyutpattisiddha)
established through derivation and understanding
Vyu Vā, 37, 40; Pa Ta Ni, 78:5

व्युत्पत्तिसिद्धत्व
(vyutpattisiddhatva)
the state of being established through the process of derivation and knowledge
Nañ Vā, 191:10; Kār Ca, 83:110

व्युदास
(vyudāsa)
exclusion.
Kār Ca, 45:58

व्यूह
(vyūha)
collection
Nyā Si Mu Dī, 118:14; Śa Śa Pra, 452:5, 63:7; Kir Va, 121:19

श

शङ्का
(Śaṅ kā)
doubting knowledge of doubt
शङ्का हि नाम बुद्धिः।
Nyā Mañ, 353:4
ज्ञानं निश्चयः शङ्का च
Tat Cim 662:3

शङ्कितोपाधि
(Śaṅkitopādhi)
indescribable property which is doubtful.
यत्रानुकूलतर्कोनास्ति सोऽप्रयोजकः । स च द्विविधः। शङ्कितोपाधिनिश्चितोपाधिश्च ।
Nyā Ku, 351:2; Nyā Ra, 100:4

शङ्कितोपाधित्व
(Śaṅkitopādhitva)
the state of being a doubtful undescribale property
Nyā Ra, 100:6

शक्त
(Śakta)
meaningful
अनन्यलभ्यमात्रार्थशक्तान्येव पदानि नः।
Nyā Si Dī, 41:20; Pa Vā Ra, 118; Kār Ca, 11:11

शक्ति
(Śakti)
primary relationship between a word and its meaning.
व्यक्त्याकृतिजातिषु शक्तिरिति गौतममततत्त्ववेदिनः।
Nyā si Dī, 15:2
शक्तिर्हि सामर्थ्यम् तञ्च कार्यापेक्षम्
Nyā si Dī, 17:11

वृत्तिर्द्विविधा शक्तिर्लक्षणा च । शक्तिर्घटादिपदस्य घटादौ।
Tar Kā, 87
शाद्बबोधजनक अर्थ- स्मृत्यनुकूलः घटादि पदघटादिरूपार्थयोः सम्बन्धः शक्तिरित्यर्थः।
Tar Saṁ Dī Pra, 225:5
the desire of God that let this word express this meaning is called Śakti,
ईश्वरसङ्केतः शक्तिः
Śak Vā 6:1
अस्मात्पदादयमर्थो बोधव्य इतीश्वरसंकेत शक्तिः।
Tar Saṁ Dī, 50.
अस्माच्छब्दादयमर्थो बोधव्य इत्याकारकोऽनादिसङ्केतः शक्तिः।
(the convention since time immemorial that let such word express such meaning is called Śakti)
Tar Kau, 44:10-11
अस्मात्पदादयमर्थो बोधव्यः इतीश्वरेच्छा शक्तिः।
Nyā pra, 102:8
शक्तिर्नाम घटादिविशेष्यकघटादिपदजन्यबोधविषयत्वप्रकारकेश्वरसङ्केतः।
Tar Saṁ Nyā Bo, 52:3
शक्तिस्त्रिधा- सहजाशक्तिः आधेयशक्तिः पदशक्तिश्च।
Nyā Si Mu Kir, 28:8
शक्तिश्च पदेन सह पदार्थस्य सम्बन्धः। सा चाऽस्माच्छब्दादयमर्थो बोधव्य इतीश्वरेच्छारुपः।
Nyā Si Mu, 265:4
नव्यास्तु-ईश्वरेच्छा न शक्तिः, किन्त्विच्छैव तेनाधुनिकसङ्केतितेऽपि शक्तिरस्त्यवेत्याहुः।
Nyā Si Mu , 266:3
संज्ञा- गवयपदम् संज्ञी गवयः तयो सम्बन्धः शक्तिः तज्ज्ञानमित्यर्थः।
Tar Saṁ Dī pra, 218:8
a causalty.
कस्तर्हि शक्तिपदार्थः कारणत्वम् । तच्च स्वस्वव्याप्येतरसकलसंपतौ कार्याभावव्यापका- भावप्रतियोगित्वम् ।
Tat Ci, 2043
cf. सङ्केत, इच्छा, सामर्थ्य, अभिधा, समय.

शक्तिग्रह
(*Śaktigraha*)
grasping of the primary relationship of a word with its meaning.
शक्तिग्रहस्तु वृद्धव्यवहारादिना सम्भवतीत्यर्थः।
Tar Saṁ Dī Pra,234; Tar Saṁ Dī Pra , 378:9; Tar Kā, 83; Nyā si Dī, 17:4; Ākhyā, 24:5; Vā Vā, 34; Pa Vā Ra, 378:2; Pad Man,30; Śak Vā, 28:7; Śak Vā, 58:10; Śak Vā, 62:1; Śak Vā. 74:3

शक्तिग्राहक
(*Śaktigrāhaka*)
that what causes grasping of the expressive power of a word and its meaning.
Śak Vā, 110:5, 174:2

शक्तिज्ञान
(*Śaktijñāna*)
knowledge of the expressive power (relationship) between a word and its meaning.
Śak Vā,67:5,62:3,72:2.68:10,61:6,104:5

शक्तित्व
(*Śaktitva*)
the state of being a primary relation of a world and its meaning.
Pa Vā Ra,69:4-6

शक्तिधी
(*Śaktidhī*)
knowledge of the expressive power of a word.
Śak Vā, 51:4, 87:3; Śak Vā, 88:4, 104:1; Śak Vā, 174:5

शक्तिनिरूपक
(*Śaktinirūpaka*)
describer of the expressive power of a word.
Śak Vā, 177:14

शक्तिनिरूपकता
(Śaktinirūpakatā)
the state of being a describer of the expressive power(relation) of a word.
Śak Vā, 80:1

शक्तिप्रमा
(Śaktipramā)
valid knowledge of the expressive power of a word.
Śak Vā, 81:10

शक्तिभ्रम
(Śaktibhrama)
wrong apprehension of primary (relationship between a word and its meaning)
Śak Vā, 8,2,79:13, 45:6, 62:4; Vyu Vā, 38

शक्तिवादिन्
(Śaktivādin)
exponent of the doctrine of the expressive power of a word.
Nyā Si Dī, 21:24

शक्तिव्यवहार
(Śaktivyavahāra)
usage of the expressive relation
Nyā Si Dī, 25:26

शक्तिसम्बन्ध
(Śaktisambandha)
the relationship between a word and its meaning i.e. Śakti.
Śak Vā, 176:3; Vyu, 186:1

शक्तिसंसर्गता
(Śaktisaṁsargatā)
the state of being the relation of the expressive power of a word.

शक्तत्वसम्बन्ध
(Śaktatvasambandha)
the relationship of the state of being an expressive power of a word.
Śak Vā, 36:1

शक्तिस्मृति
(Śaktismṛti)
remembrance of the expressive relation.
Tat Ci Gā, 793:6

शक्तिसंचार
(Śaktisaṁcāra)
extension of *Śakti*
Nyā Ra, 192:5

शक्य
(Śakya)
primary meaning
Ākhyā Vā, 8:8

शक्यज्ञान
(Śakyajñāna)
knowledge of the expressed sense.
Tat Ci (Śabda), 272:2; Śak Vā, 180:3

शक्यता
(Śakyatā)
expressedness
Pa Vā Ra, 143, Śak Vā, 49:1, 54:12, 59:5, 73:4, 87:5

शक्यतावच्छेदक
(Śakyatāvacchedaka)
delimitor of the expressedness.
Pa Vā Ra, 279; Tat Ci (Śabda), 491:2; Śak Vā, 61:7, 87:9; Ākhyā Vā, 10:4, 24:4; Pad Man, 36:5; Tar Saṁ Dī Pra, 56-57:21; Pa Ta Ni, 74:1

शक्यतावच्छेदकता
(Śakyatāvacchedakatā)
the state of being a delimitor of the expressedness of a word.
Śak Vā, 87:5

शक्यतावच्छेदकत्व
(Śakyatāvacchedakatva)
the state of being a delimitor of the expressedness of a word.
Pad Man, 10:1; Pad Mañ, 25:6; Tar Saṁ Dī Pra, 381:15; Śak Vā, 79:3

शक्यत्व
(Śakytva)
the state of being expressed meaning
विषयतासम्बन्धेन शक्त्याश्रयत्वम्।
Nyā Bo (Nyā Ko); Śak Vā, 65:7; Vā Vā, 73:10; Nyā Si Dī, 41:11; Ākhyā Vā, 32:9

शक्त्यनुभव
(Śaktyanubhava)
experience of the expressive relation of a word.
Tat Ci, 792:22

शक्यसम्बन्ध
(Śakyasambandha)
relationship with the expressed (sense).
Śak Vā, 188:6; Vyu, 166:13

शक्यसाधन
(Śakyasādhana)
instrument of the expressed(sense)
Tat Ci Gā, 559:25

शब्द
(Śabda)
word
a word is that which is the object of hearing.
श्रोत्रग्रहणे योऽर्थः स शब्दः।
Vai Sū, 2.2.21
a sentence which is uttered by a trustworty by person.
आप्तोपदेशः शब्दः।
Nyā Sū 1.1.7
आप्तोक्तः शब्दः प्रमाणम्।
Tat kā , 84
a word is that through which something is expressed.
शब्दः-शब्द्यतेऽनेनार्थ इत्यभिधीयते ज्ञाप्यते।
Nyā Sū Bhā,11:5
Śabda is the instrument of verbal knowledge.
शाब्दमितिकरणं शब्दः।
Maṇ Ka, 68:1
शाब्दप्रमाकरणज्ञानविषयः शब्दः
Tar Kau, 44:4
प्रयोगहेतुभूतार्थतत्त्वज्ञानजन्यः शब्दः प्रमाणम्।
Tat Ci Śabda), (pt.1), 1:2
word is the quality of *ākāśa* which is known through ears
शब्दोऽम्बरगुणः श्रोत्रग्राह्यः
Pra Pā Bhā, 262:6
तस्मादाकाशगुणःशब्दः।
Nyā Mañ 568:5
श्रोत्रग्राह्यो गुणः शब्दः। आकाशमात्रवृत्तिः।
Tar Saṁ, 21
शब्दः श्रोत्रग्राह्यो गुणः । आकाशस्य विशेषगुणः।
Tar Bhā, 167:4
श्रोत्रग्राह्यगंणत्वव्याप्यजातिमान् शब्दः।
Nyā Pra, 73:6
शब्दत्वसामान्ययोगी श्रोतग्राह्यो गुणः शब्दः।
Sapta Padā, 82:15
श्रोत्रग्राह्यो गुणः शब्दः।
p.52:9
two kinds of Śabda :- 1) noise and 2) lingustic sound.

शब्दो ध्वनिश्च वर्णश्च मृदङ्गादिभवो ध्वनिः।
Nyā Si Mu, 498:2
शब्दो द्विविधो ध्वन्यात्मक वर्णात्मकश्चाकाशमात्रवृत्तिः
Tar Kā, 28
ताल्वादिव्यापारप्रभवो वर्णात्मकः
Tar Kau, 53:1
three kinds of Śabda
स त्रिविधः संयोगजो विभागजः शब्दजश्चेति
Tar Saṁ Dī, 21
शब्दस्त्रिविधः संयोगजो विभागजः शब्दजश्चेति।
Tar Kā, 54

शब्दकर्मन्
(*Śabdakarman*)
word functioning
Pad Vāk Rat, 604:2

शब्दगुण
(*Śabdaguṇa*)
that what has *Śabda* as its quality
Tar Bhā, 145:4

शब्दगुणक
(*Śabdaguṇaka*)
possessing sound as a quality
Tar Sa7 Dī Pra, 88:12

शब्दग्रह
(*Śabdagraha*)
grasping of the sound.
Tat Ci, 836:12; Man Vā (Pra kha)

शब्दज
(*Śabdaja*)
that which is produced by a sound.
भेर्यादिदेशमारभ्य श्रोत्रपर्यन्तं द्वितीयादिशब्दाः शब्दजाः।
Tar Saṁ Dī, 21:12;
Tar Kau, 52:14-15;
Tat Ci Gā, 185:11

शाब्दज्ञान
(*Śābdajñāna*)
knowledge of word (in a sentence), verbal knowledge.
Tar Saṁ Dī Pra, 222:9
वाक्यार्थज्ञानं शाब्दज्ञानम् ।
Tar Saṁ, 54

शब्दत्व
(*Śabdatva*)
the state of being a word
Maṇ Ka, 50:5

शब्दत्वकत्व
(*Śabdatvakatva*)
the state of being that what possesses the state of being a *Śabda*.
Mañ Ka, 20:6

शब्दधारा
(*Śabdadhārā*)
series of sounds
Tar Saṁ Nyā Bo, 21:19

शब्दधर्म
(*Śabdadharma*)
property of sound
Nyā Bhū, 162:21;
Tat Ci, 929:10

शब्दप्रमाण
(*Śabdapramāṇa*)
a sentence of a reliable speaker, instrument of verbal cognition.
आप्तोक्तवाक्यं शब्दप्रमाणम्
Nyā Pra, 100:14
तदिदं वाक्यमाप्तपुरुषेण प्रयुक्तं सच्छब्दनामकं प्रमाणम्।
Tar Bhā, 96:1

शब्दप्रयोग
(*Śabdaprayoga*)
verbal usage
Kār Ca, 30:37;
Tar Saṁ Dī Rā Rū, 210:3;
Nyā Lī Vi Pra, 445:19

शब्दप्रयोजकत्व
(*Śabdaprayojakatva*)
the state of being prompter of *Śabda*
Tat Ci Śabda.; Vol, 4 pt. 3 : 862:2

शब्दप्रामाण्य
(*Śabdaprāmāṇya*)
authority of a sentence
Nyā Si Dī, 28:1; Nyā Lī Vi, 428:8

शब्दबुद्धि
(*Śabdabuddhi*)
cognition caused by *Śabda*
Vā Vā, 101:26

शब्दव्यापारत्व
(*Śabdavyāpāratva*)
the state of being a word function.
Nyā Si Dī, 76:1

शब्दशक्ति
(*Śabdaśakti*)
the primary relationship between a word and its meaning,
Nyā Ku, 277:4, 408:5; Śa Śa pra, 1:5

शब्दशक्तिग्रह
(*Śabdaaktigraha*)
knowledge of the primary relationship between a word and its meaning
Tat Ci, 2000

शब्दशक्तिमूला
(*Śabdaśaktimūlā*)
based on the primary word meaning relationship
Tar Saṁ Dī pra, 242:14

शब्दसन्तान
(*Śabdasantāna*)
chain of sounds
Kir Va, 57:23;
Tat Ci Rah, 619

शब्दसमवायिता
(*Śabdasamavāyitā*)
the state of being the material cause of sound
Pa Man, 3:9

शब्दसमवायित्व
(*Śabdasamavāyitva*)
same as शब्दसमवायिता